Jarmila Loukotková

Navzdory básník zpívá

knihovna
lidové
četby

'78

Když umíti žít v lidské bratrství
tedy nenavrátíš k nám snad
.1431. ♡ .1489.

Jarmila Loukotková

Navzdory básník zpívá

STŘEDOVĚKÁ
EPOPEJ

ČESKOSLOVENSKÝ
SPISOVATEL PRAHA

Epilogue © Jaroslav Šanda, 1979
Illustrations © Vladimír Tesař, 1979

I Žák

Nic není horšího
než studenti.

RČENÍ Z 15. STOLETÍ

I STAŘÍ A MLADÍ

Ach bože, kdybych studoval
a svého mládí v době rušné
se na dobré jen mravy dal,
dnes měl bych dům a kutě slušné!
Já však co dítko neposlušné
jen utíkal jsem ze školy…
Teď píšu v nouze chvíli krušné,
až srdce z toho rozbolí.
VILLON

Dnes budou zvonit všechny zvony u Matky boží a po celou noc bude městem vířit karneval.

Paříž má zase novou senzaci.

Jenomže této události je město svědkem každý rok. Přesto neztrácí ani na půvabu, ani na přitažlivosti. Pro pařížský lid. V pařížské stráži však vyvolává rok co rok stejný odpor.

Bývá to slavnost mládí, ducha, kypivého, rvavého života. Přináší do ulic kamenných domů a dozrávajícího podzimu van jarního větru a borového jehličí.

Univerzita půjde nakupovat pergamen.

To se zas dívky nastrojí a otcové zvýší ostražitost. To se zas prodá medových koláčů, ořechových pokroutek, pečených ryb, dušených koroptviček a voňavých panenských jablek. Ach, to bude vína, to bude veselí, písniček a uličnictví.

Těší se děvčata, že se trochu povyrazí z věčného vyšívání a předení a modlení a kuchtění a stydlivého posluhování zkostnatělým otcům – přikázání sice velí „cti otce svého“, ale proč by to konečně bylo přikázání, kdyby to bylo tak samozřejmé? Těší se chatrně oděné prodavačky květin, protože budou mít dobré obchody; je mnoho pěkných panen v Paříži – a studenti neodolají, aby jejich sličnosti nevzdali hold kytičkou. Těší se žebráci, neboť je čekají bohaté almužny; je mnoho pěkných panen v Paříži – a každé kytičkou podarované zjihne srdce, sáhne do měšťanské tobolky a hodí něco ubohému zkřivenému žebrákovi. Těší se nevěstky, vždyť vínem rozjaření studenti nakonec zapadnou do veřejných domů, když jejich

roztoužení ztroskotá na nedobytné ustrašenosti pařížských panen. Těší se krčmáři: doplnili zásoby vína a zamluvili si pro dnešek u řezníků dostatek masa. Těší se šlechtici, protože budou mít z oken a balkónů svých paláců barvitou podívanou na rozradostněné zástupy a průvody.

Hlavně však se těší studenti sami.

Ale co se dá dělat. Univerzita musí mít nač psát. To každý připouští. Jen ty ceremonie a průvody a maškarády s nákupem spojené sem tam někdo nechápe.

Nechápou je sami mnozí ze studentů. S tím větším elánem se na ně každý rok připravují.

Univerzita je svět sám pro sebe, někdy svět bez hranic.

Nejtrapnější je, že studenty za jejich nezbednosti nelze ztrestat. Jsou nezranitelní a nepolapitelní. Univerzita náleží církvi. Světské úřady a soudy studenty nesmějí trestat. A běda, jestliže se tak náhodou či nedopatřením nebo ze zlomyslnosti stane. Univerzita, tento stát ve státě, se mstí. A její moc je taková, že nakonec úřady na kolenou žadoní, aby vysoké učení odpustilo a odvolalo všechna nelítostná opatření své odvety.

Neboť univerzita, tato „nejstarší a nejmilejší dcera královská“, jak ji kdysi kterýsi dobrý vladař nazval, přerostla svým králům přes hlavu a vede si věru jako rozhýčkaná, nevycválaná dceruška. Její nejvyšší zbraní je právo vyhlásit nad Paříží interdikt: kostely se zavřou, nekonají se mše, nelze se ženit – to by nebylo tak zlé – ale ani vdávat – a to už je horší, nelze se narodit, a tomu jde těžko zabránit, není možno umřít, což je na pováženou, nelze se vyzpovídat ani pomodlit či strávit hodinku dvě na rozjímání v chladném příšeří chrámové lodi ve vůni květů z nejbližšího oltáře. Lidé nemohou být bez Boha, obzvlášť když se s ním zapletli natolik, že ho potřebují ke každé maličkosti, jež je součástí lidského života.

Strážníci, ti se hledí studentům vyhnout, jsou-li proti nim v menšině. Šarvátky mezi nimi vznikají co chvíli a nejednou se za rozbřesku našla v některé zastrčené ulici mrtvola strážce veřejného pořádku. Mrtvoly studentů se nenacházejí, protože by univerzita vyvodila důsledky; biřici se mstí jinak. Potkají-li osamělého žáka, zavlekou ho do vězení; odtud se nedostane, dokud se mu nepodaří prokázat, že je univerzitním posluchačem. Aby se mu to podařilo prokázat, záleží na tom, poskytnou-li mu k tomu možnost. Je tedy osud polapených studentů nanejvýš pochybný. A Pařížané, jakkoli potírají strážce pořádku, kde se dá, přece neschovají nebo neuchrání studenta prchajícího před seržantem: potírají totiž studenty právě tak. Spíš nechají prchnout sprostého zloděje či vraha, než by se

zastali univerzitního posluchače. Raději se zatáhnou do svých pohodlných domů a z oken zvědavě sledují, jak ta mela dopadne.

Nicméně dnes se kdekdo vypraví do ulic, aby si prohlédl průvod. Bude to zábavné – a Paříž se obzvláště ráda baví.

Stráž vyklidí pole a Paříž bude náležet studentům.

Jitro se probralo do říjnové mlhy. Halí město jako rafinovaný nevěstin závoj, zahrazuje výklenky se sochami světců, plazí se po dlažbě či vlhkem nasakuje výmoly štěrku a uschlého bláta v ulicích, jíním drobninkých kapiček třísní chrámové stupně a do oblaku neviditelnosti skrývá kostelní věže, chladně proniká do šatů nočních hýřilů na jejich vrávoravé cestě k domovu a mokrou plachtou spočívá na vozících, košatinách a ošatkách hroznů, zelí, jablek, bažantů, hrušek, mrkve, srnců a jelenů, melounů, ústřic, zajíců, raků, holoubat, koroptví, kapusty, červené řepy a bronzové cibule a perleťově bělostného česneku, na všech těch plodech a darech zámožné, štědré jeseně, které prodavači již od kuropění svážejí do tržnic, krámků, do stánků na náměstích a do hospod.

Před devátou hodinou, kdy kuchařky už nakoupily a odskočily si do nejbližšího kostela odříkat každodenní otčenáš, kdy vznešené paní lenivě vstávají a zívají do naditých podušek, kdy lazebníci mají plné ruce práce a nevěstky půlnoc, probouzí se slunce; vystřelí na tisíce šípů do houbovitého útvaru mlhy, roztrhá ji napadrť a uvelebí se na obloze jako břichatý boháč s potměšilýma očima, který neví, co se zlatem, a tak je plnými hrstmi rozhazuje kolem sebe. Sprška jeho světla smetla zbylé cáry šedivé mlhoviny a podzimní svět září průzračným dnem v celé rozmařilé nádheře.

Zvláštně žlutý je dnešní den, má podivuhodný nádech bronzového svitu, jaký plane právě jen na podzim, je to jakási klidná žluť s odstínem rezavého listí. Pařížské domy se jí povlékají jako ranním úborem a zachmuřené zdi Sorbonny v ní vyhlížejí veseleji a šťastněji, jako kdyby za její branou tepal také život a bujelo mládí místo krkolomného vědění a seškrcené teologie. Temně nachové listy divokého vína hmatají po stěnách dvou vstupních věží Sorbonny jako opařené dlaně a mříže v brankách vrhají dlouhé, fialové stíny, jež nemilosrdně nabodnou svými hroty každého, kdo se přiblíží.

Ze Sorbonny i z ostatních kolejí, z koleje Navarrské, z koleje Beauvais a z druhých neutěšených budov se vylévají proudy studentů a řadí se do průvodů. Dnes mají volno, den nákupu pergamenu je vždycky dnem prázdna, a tak si mohli trochu pospat, pokud ovšem je přísný řád jejich koleje nevyhnal hned časně do kaple.

„Pane profesore!“

Hubený, schýlený profesor má dozor před Navarrskou kolejí a dbá, aby se žáci v klidu seřadili. Neslyšel studenta, který na něho zavolal. Přes třicet let zde přednáší, ale ani jednou za tu dobu nedokázal chlapce napomenout a připravit je o bujnou radost z křiku a pohybu.

„Mistře Parlane!“

Profesor se ulekaně ohlédne, a než se vzpamatuje, drží v suchých dlaních svazeček podzimních kvítků.

„To k dnešnímu svátku, mistře Parlane,“ řekne mu dlouhý černý chlapec přitažlivé tváře.

„Ale…jak…vždyť…“ Mistr Parlan se zakoktal překvapením a rozpaky. „Bakalář Montcorbier se zmýlil… Dnes je svátek mladých…“

„Však!“ Bakalář uličnicky pohodí kučeravou hlavou a zmizí v houfu spolužáků.

„Villone, vy jste divoch,“ šeptne si už jen pro sebe profesor Parlan a zasune kytičku do širokého rukávu černého taláru.

Odbíjí deset a průvod se dává na pochod.

V jeho čele čtyři mladí teologové nesou nebesa; pod nimi kráčí postava v černém splývavém hávu, hermelínem vroubeném, se zlatým řetězem na prsou, s úzkým a dlouhým plnovousem, s čelem vypouklým a doširoka rozklenutým. Rektor. Za ním profesoři, právě tak v černém, stejně vousatí, s čely stejně nabitými zbytečnostmi i důležitými poznatky, pravdami i lžemi, dogmaty i logikou; stejně důstojní a úctu vzbuzující jako jejich představený, jen o ten klinkavý řetěz chudší a o hermelín méně našňoření. Svět vědy, teologie, přísně vztyčených ukazováků a nervózně zkrabatělých čel, svět lysých lbí, peskování, pravidel, autority a nevětraných, zatuchlých knihoven, plných prachu a molů. Svět stáří.

Za profesory se vinou dlouhé řady studentů, někteří mezi nimi jsou ještě dvanáctileté děti. Jdou podle národní příslušnosti, nejprve Francouzi, za nimi Normani, potom Pikardové, naposledy Němci. Někteří s holými lícemi, jiní s vyrážejícím chmýřím, někteří už pěkně vousatí. Ale všichni s jasnými čely a veselýma očima, široce otevřenýma na svět a jeho krásy; jdou svižným krokem, s jarými pohyby pružných údů a s popěvkem na rtech, jdou a mají v srdci lásku nebo naději do života; svět nadšení, ideálů, rozverně rozmáchlých paží a rozevlátých pláštíků, vtipných čel, svět načechraných čupřin, rozpustilosti, vřelého přátelství, myšlenek svobody a volnosti – a učeben s dlouhými lavicemi, které jako by pro ně byly pryčnami vězení. Svět mládí.

Průvod vychází z ulice svatého Jakuba. Před ním poskakují pištci a vyluzují dovádivé tóny ze svých nástrojů, s pištci zeširoka kráčejí bubeníci,

bijí a tlukou paličkami do vypjaté kůže a halasně zdůrazňují věhlas univerzity pařížské i jásavého dne školního prázdna.

Ulice lemují dívky, výrostkové, psi a uličníci, otevřená okna jsou ucpána hlavami usedlých měšťěnínů a čepci jejich žen. Podél průvodu, zapuštěny do země, se tyčí malované a vyšívané korouhve, hle, tu je svatý Diviš, proti němu svatý Antonín s nezbytnou lilií, tu se srdnatě tváří výmluvná svatá Kateřina vedle trpitelsky spanilé Panny Marie. Mezi světci lze spatřit i obrazy někdejších slavných profesorů a vědců, zde Robert de Sorbon, zakladatel Sorbonny, kaplan u Svatého Ludvíka – namalovali ho nějak šilhavého; tam nad jiné slovutný Petr Abélard, plamenný řečník a moudrý profesor – mnišská kutna mu vůbec nesluší; tu Bérenger, který kdysi vedl slavnou rozepři o tom, zda tělo Páně je při mši přítomno skutečně či pouze jako svatý symbol; vedle něho Petr Lombardus – usmívá se, ani jako by nebyl býval profesor; dále Tomáš Aquinský s patriarchálním plnovousem a jiní a jiní, kteří jako žulové kvádry tvoří základ moudrosti a světové pověsti vysokého učení pařížského. Co vznešenosti, důstojenství a lesku. Ani slunce neskrblí a kropí ulice zlatem a obrazy světců ozařuje novou svatostí a tváře někdejších vědců novou osvíceností. Vzduchem krouží tóny píšťal a mrtvé listy, odpadlé od větví a podzimním vanem odnesené z okolních zahrad do ulic, listy, jež stelou cestu výjimečnému průvodu.

Den, dýšící úsměvem mládí a bohatostí zralých hroznů.

Ozývají se výkřiky, zná-li někdo z přihlížejících toho kterého studenta; volají na něho jménem a on odpovídá máváním či úsměvem. Volání nevrací, protože tato cesta je důstojná, i když radostná. Teprve na zpáteční cestě studenti povolí opratě ducha.

Teď se rozhlaholily i zvony od Matky boží, do vzduchu vylétají lehké šátky, zvony zvoní a slunce září a mládí jde svou cestou krásy a vítězství.

Leč jsou i takoví diváci, kteří se pohrdlivě ušklíbnou nebo se vyhnou s trpkým posměškem: dobří Francouzi ještě nezapomněli, co nehorázného před lety univerzita provedla, jak se nepěkně zachovala: tato „nejstarší a nejmilejší dcera královská“ zradila svého krále, když bojoval proti anglickým vetřelcům v zemi, postavila se na stranu vetřelců a svou autoritou vedla a podepřela proces proti Panně Janě orleánské a po jejím upálení honosně v Paříži přivítala mladičkého anglického krále Jindřicha. Mnozí již pozapomněli a mnozí již odpustili a mnozí se ani nepamatují, byli příliš mladí, vždyť je tomu takřka dvacet let. Ale někteří nemohou ani zapomenout, ani odpustit, univerzita pro ně ztratila cenu, odvrhli úctu, kterou k ní chovali, zahodili obdiv, s nímž k ní vzhlíželi. Není divu, vždyť

kdo jiný už by měl lnout k vlasti a její svobodě, kdo jiný by měl vědět, kudy vede správná cesta, než vzdělaní lidé, kteří mají být výkvětem národa a vést jej? Ale když v čele vysokého učení stojí lidé, kteří se zaprodají a hlásají falešné pravdy, proti nimž se uvědomělá většina národa bouří, když přisluhují cizákům, kteří jsou krutí a zaostalí a utlačují a vysávají a nedovolí francouzskému národu ani ve vlasti svobodně promluvit, když tito věhlasní a druhdy vážení doktoři mají v každé své řeči nesčetněkrát na chlebařských rtech jméno kořistícího cizího státu a ponížen se klaní jeho zakrslému panovníku a oslavují ho jako velikána, když takoví muži představují univerzitu, kdo by si jí vážil? Anglický Jiří Šestý je slabomyslný hňup a tenkrát, když se přijel ukázat do Paříže, mu nebylo ještě ani deset let. To však pánům profesorům nevadilo, lízali mu paty. Báli se o svá teplá místečka a milostivému pokynutí cizáckého vladařského skrčka dali přednost před ctí a vlastí.

Tomu však už je dávno: většina oněch proradných doktorů pomřela a lidé věří, že na vysoké škole vládne už jiný duch a že mladí napraví, co staří pokazili.

Oči všech studentů překypují smíchem a jejich tváře veselím – jen jeden se tváří zasmušile: jeden ze čtyř, kteří podpírají baldachýn rozklenutý nad rektorem. Je to chlapec asi osmnáctiletý a nese tyč hedvábných nebes jako zástupce studentů francouzských; ostatní tři jsou Pikard, Němec a Norman. Onen mladistvý Francouz je vysoký chlapec štíhlých údů a širokých ramenou, útlých, ale pěkných lýtek, v pase tenký jako panna a s rukama neklidně pohyblivýma. Jeho osmahlý, podlouhlý obličej hledí jakoby pod závojem smutku. Nebo hlubokého zamyšlení. Oči se dívají vpřed, ale patrně nevnímají nic z půvabů a ruchu kolem. Bože, jaké to jsou oči! Tak tmavě hnědé, že sotva rozeznáš zřítelnici od duhovky, lehce našikmo vsazené a lesklé jako čepel dýky a přes svou zasněnost hbité a čilé jako čertíci. Oválná, měkká brada, nazpátek ustupující čelo a husté černé kučery. Je to tvář člověka, jenž k sobě bezděčně přitahuje pohledy lidí; je to tvář člověka, který už svým zjevem ovládá každou společnost, v níž se octne. Také nyní se po něm kdekdo dívá a nejeden loket v davu dloubne do sousedových žeber, aby upozornil na jeho podivnou, přitažlivou spanilost. Ale proč je tak posmutnělý? Co ho trápí? Mladý, hezký, jistě velmi učený a pilný a chytrý, když se mu dostalo cti podpírat rektorův baldachýn – co mu chybí? Celý svět patří jemu, jen jej zachytit a sevřít a držet a nepustit – – –

Co jiného by ho mohlo trýznit než láska?

A tu se ozve z jednoho okna: „Villone!“

Mladý muž stočí hlavu po hlase a vidí asi šestnáctiletou dívku, jak na něho nadšeně kývá. Hezká je, tmavovlasá, s drzým nosíkem. Villon ví, že má žlutozelené oči.

Ukloní se do okna a ústa mu rozechvěje toliko povinný úsměv.

Studenti na sebe pomrkávají: hleďme, z jakého domu se dostalo Villonovi pozdravu. Z domu Roberta de Vausselles, jednoho z nejzámožnějších obchodníků. Tři dcery má Robert, ale mohl by jich bohatě vybavit celý tucet, tři dcery má, dvě ošklivé a jednu krásnou, a právě ta krásná pozdravila Villona.

Tedy proto se Villon tolik rmoutí, myslí si studenti, ale to nestojí za to, na té je vidět, že nebude nedobytná, hlavu vzhůru, slyšíš?

„Podívej se ke dveřím protějšího domu: vidíš?“ ptá se dívčina matka.

Kateřina de Vausselles ji poslechne a zamíří zvědavýma očima k portálu domu U čtyř hvězd. Rychle se však odvrátí a líce se jí zbarví krví.

„Za to ti nedá v neděli rozhřešení…,“ usmívá se matka, ale v jejím úsměvu se skrývá také odstín vážných obav.

Neboť před protějším domem, zády přisátý na zeď, stojí strnule jako socha mladý kněz Filip Charmoye, pobledlé, zarputilé tváře. Káže v kostele svaté Magdalény. S jeho výmluvností se pojí i nevšední nadání básnické, jeho hlas je silný a zvučný a jeho letora velmi živá, až prudká, takže jeho kázání vynikají obsahem, slohem i přednesem, kostel svaté Magdalény se každou neděli hustě plní věřícími. Minulou neděli mu dokonce dovolili, aby kázal u Matky boží. „Kdo se povyšuje, bývá ponížen“ bylo námětem jeho kázání, a Kateřina de Vausselles dobře pochopila, že mluví hlavně pro ni: neboť Kateřina se chová pyšně a povýšeně k mladému knězi, protože jí je nepříjemná láska, kterou k ní vzplanul. Pronásleduje ji jako stín, postává před jejími okny, na besedách v domě místodržitelově sedá proti ní a nepřetržitě na ni hledí, ve zpovědnici jí šeptá slova lásky a varuje ji, aby se nezahleděla do někoho jiného. Nejednou jí vyčetl její zájem o studenta Villona a včera jí pošeptal, že odstraní z cesty každého, kdo by stál mezi ním a jí. „Vy víte, koho mám na mysli,“ dodal. A teď ji tedy viděl, že zavolala studenta jménem a že se za ním dívala. Jeho tvář je nehybná a zsinalá, jen oči v ní podrážděně mrkají.

Univerzitní průvod došel až na tržiště zvané Lendit. Zde Sua Amplitudo, Dignissimus, Honorandus, Venerabilis* (***** Jeho Důstojnost, nejváženější, ctěný, ctihodný.) rektor každým rokem nakupuje pergamen. Je to náramný obřad – třebaže pergamen nenakupuje rektor osobně, neboť nejstarší z profesorů jedná za něho.

I seskupí se doktoři v půlkruhu kolem představeného v uctivé vzdálenosti jednoho dlouhého kroku – snad aby mu nešlápli na vlečku s hermelínem – a on podá nejstaršímu a nejvousatějšímu svitek, na němž je pečlivě vypsáno množství toho kterého druhu požadovaného pergamenu a jeho rozměry. Profesor přistoupí k obchodníkovi – jenž se klaní a klaní – a slavnostním hlasem přečte, co je na listu psáno. Nato obchodník předloží balíky žádaného zboží, pečlivě do hedvábí zabalené a převázané – neboť opis objednávky obdržel již několik dní předem – a pořád se klaní. Přistupují vybraní znamenití studenti a chápou se balíků. Potom nejmladší z profesorů – o nic méně vousatý – vysází obchodníku peníze ve zlatě. Kupec se tak klaní, že by mu mohli stejně dobře zaplatit v knoflících. Rektor kývnutím hlavy – a zachřestěním zlatého řetězu kolem hrdla – dá na srozuměnou, že pokládá koupi za skončenu. Dá pokyn ke zpáteční cestě. Zástupy propukají v jásot.

Průvod se tedy ubírá zpět do ulice svatého Jakuba. Ale nyní už to je průvod rozpustilý, provázený vtipy a nezbednými písničkami.

Po široké cestě jdu,
jak je zvykem mládí,
zapomínám ctnostně žít,
k hříchu mě to svádí;
více nežli po spáse
po rozkoši toužím –
pro duši jsem mrtev již,
zato tělu sloužím.

Profesoři předstírají, že neslyší, a těm nejmladším a dosud tolik nezkornatělým zachvěje srdcem hřejivá vzpomínka na léta, kdy sami takto skotačili v nezkrotných zástupech, a cosi jako tklivý úsměv jim proteplí tvář.

– – dívky hruď mou zraňují
krásou, jíž se těším:
s těmi, jež mi uniknou,
aspoň v srdci hřeším.

Procházejí ulicí zvanou Pet-au-Diable. U ďáblových větrů, anebo přesněji: U ďáblova prdu. Odkud takové podivné jméno? Podle domu, který se jmenuje U ďáblova prdu, podle domu, kde není, jak by se mohlo předpokládat, sídlo hříchů a prodejných ženštin, nýbrž právě naopak: je to starý měšťanský dům s cimbuřím a lomeným portálem, dům spíš jako hrad,

a v něm zůstává přepočestná vdova po pařížském notáři, paní Bruyèrová. Proč že její dům má tak neslýchaný název? Podle patníku, který před ním vyrůstá ze země ve tvaru, pro nějž by se každá kolemjdoucí žena měla krvavě uzardít a paní de Bruyère pohoršením nespat. Leč žádná žena se nad ním nezapýří, poněvadž tu patník trčí odnepaměti a každý je na něj zvyklý; a vdova Bruyèrová je na něj dokonce hrda: založil slávu jejího domu a dal jméno celé ulici.

Studenti, jak jdou kolem, jeden po druhém objímají kámen: nestydaté poznámky jen prší a nemravné posunky se snášejí na kamenný hrot.

Paní Bruyèrová se objeví v okně.

Přirozenost zdolati
těžká věc, toť jisté
při pohledu na dívku
zůstat mysli čisté;
nemůže přec mladý muž
plnit tvrdé řady,
k dívenkám tak půvabným
obracet se zády.

Písnička jí letí vstříc, babicí nosaté s chudičkým drdůlkem na temeni, a burácí jí kolem uší jako výsměch její vdovské scvrklosti – bývala kdysi švarná, ale kdo si to ještě pamatuje?

„Holoto prašivá!“ vypískne vdova do ulice.

Žáci vyrazí burácivý řev odporu. Nad hlavami zakrouží hrozící pěsti. Toliko přítomnost jejich rektora a ctihodných profesorů jim zabrání, aby nevzali dům U ďáblových větrů útokem.

„Jen počkej, ty ochechule! Za to ti zatopíme, že na to budeš do smrti pamatovat!“

Ten, kdo vykřikl tuto vyhrůžku, je pomenší mládenec se svůdnickým vousiskem nad ústy a na bradě; je tmavě plavý, spíš světle hnědý, a jeho úsměv vábí cynickou lehkomyslností. Má šviháckÝ oblek a botky s dlouhým zobanem svítí ostře zelenou barvou, která přitahuje zraky k jeho nohám, pěkným, třebaže poněkud krátkým.

„Nech ji! Je chudák ženská! Noc co noc spí sama!“

Nestoudnost poznámek by se rozrůstala, kdyby do nich nevpadla nová písnička.

Moudří si vyberou
raději dospělou,

která zná v objetí
*lásky cit spláceti**

(* Všechny verše jsou Z Písní žáků darebáků.)

Popěvek na chvíli zaplašil myšlenky na odvetu, ale nevyhladil je docela. Babiznu Bruyèrovou je třeba zpražit. Je to hašteřivá osoba, pro svůj jazyk na obtíž celému okolí. Soudí se s kdekterým sousedem a pomluví každou sousedku. Jestliže na ni dosud nikdo nevyzrál, je zřejmé, že se ještě nedostala do křížku se studenty. Však my ti ukážeme, kdo s koho! Zapiš si dnešek jako významný den!

Pergamen slavnostně uložili. Sua Amplitudo rektor odjel ve svém zlaceném voze k znamenitému obědu. Profesoři se zatáhli do svých pracoven či knihoven a studenti se vyřítili do ulic.

„Villone! Kam jdeš?“

Dlouhonohý bakalář podivné, zádumčivé krásy se ani neohlédne. „Domů,“ odtuší rozmrzele.

„Zastav se aspoň, když s tebou mluvím!“

Student neochotně uposlechne staršího spolužáka v zelených střevících. Je málem dvojnásob vysoký, a přece si ho střízlík pohněvaně měří od hlavy k patě a nazpět.

„Odpoledne se jde na hřbitov Mláďátek.“

„Co tam?“

„Ty nevíš? Komu patří dnešní den? Komu jsi nesl nebesa?“

„Nemám kdy.“

„Do čeho se chceš zrovna dneska pustit?“

„Jdu na návštěvu.“

„Koukej, Villone, začínáš mě přestávat bavit.“

„Drahý Montigny, v tom směru mě překonáváš.“

„Vždycky *de* Montigny, hošíčku!“

„Pane de Montigny, račte mě políbit v prdel.“ A chlapec odchází a zanechává za sebou hlouček pobavených spolužáků. Nemá rád žákovské křepčení na hřbitově Mláďátek, na hřbitově svatých Nevinných. Připomíná mu jedno matčino vyprávění, příběh, který ho naplňuje hrůzou a odporem. Tenkrát, v roce, kdy se narodil, bylo to 1431, v zemi zuřila válka s Angličany – –

Tenkrát – –

Blesk jako blesk.

Co na tom, uhodil-li v poledne či v noci, jaký rozdíl, přinesla-li jej první jarní bouře nebo žhavý srpnový den? Uhodil. Zapálil. Zničil.

Vojsko jako vojsko.

Pro lid v nich není rozdílu.

Co po něm zbude, až se převalí?

Je to snad jiné, že se přes ves přehnala cizácká vojska anglická, než kdyby ji byly zabraly domácí oddíly francouzské?

Do jedné krajiny vtrhli Angličané. Přitáhli, jejich jízda zpustošila pole. Co neudusala kopyta, zkrmily koňské žaludky. Žoldáci znásilnili ženy a dcery. Vypili víno. Odehnali dobytek. Snědli zásoby. Muže, pokud neprchli, buď pozabíjeli, nebo zbili do bezvědomí, nebo odvlekli bůhvíkam. Vyloupená stavení zapálili.

Vesnice tak plála do noci jako shluk obětních svíček.

Ti, kteří zůstali, se neodvážili lkát, ze strachu, aby se vojáci nevrátili a nezabili ještě i je.

A tak domky hořely tiše, bez nářku a zoufalství, jako plameny svěc do tmy. Jen hukot ohně a praskání dřeva. A vyděšení psi nechápavě pobíhali kolem a štěkali na tu záři.

V krajině bourbonské tábořili Francouzi. Ti, co prý vyhánějí Angličany ze země, protože prý Angličané jsou nepřátelé a přinášejí nám jen zkázu, okrádají lid a vůbec i jinak že ve Francii nemají co dělat. Karel Sedmý ty Angličany vyhání s pomocí boží a jeho poselkyní tady na zemi, nějakou Pannou Janou orleánskou.

Bourbonsko tedy osvobodili Francouzi.

Přiharcovali, jejich koně poplenili obilí, sotva osení pookřálo prvním řádným deštěm po dlouhém jarním suchu. Ozim zničili válečnými stroji a těžkými kusy, jarka zmizela ve žlabech tahounů. Žen a dívek zneužili. Víno odvezli. Koně, skot i brav odehnali. Co bylo k jídlu, snědli. Co nebylo přibité, ukradli. Co přibité bylo, roztřískali. Mladé muže pochytali a odvezli s sebou bůhvíkam. Zpustošená obydlí zažehli.

Dědina tak plápolala ranní mlhou jako řada bludiček v močálu.

Kdo v ní přece ještě zbyli, netroufali si zaplakat, aby snad nepřivolali francouzské oddíly nazpět.

A tak usedlosti planuly v tichu a mlze a mlha pohlcovala praskání trámů i bázlivé vzdechy těch, kdo přežili. Osada svítila kalně a tajemně jako bludná světélka v bažině. I zavilý psí štěkot do sebe vsákla mlha.

Vojsko jako vojsko pro ubohé poddané.

Vesnici Montcorbier v krajině bourbonské zpustošili taky. Zda vojska nepřátelská? Či oddíly domácí? Kdo ví. Snad obojí. Kdo si to má pamatovat? Každý kůň řehtá stejně a každé kopí je stejně ostré.

Nezbylo nic. Čím se uživit?

Ještě jsou kraje vojskem nedotčené.

Zkusíme štěstí tam.

Vojska vystrnadila i našeho pána z jeho hradu. Nemáme pána. Už ani to nemáme. Můžeme se vydat, kam se nám zlíbí. Žádný urozený šlechtic nám nemusí dávat svolení, nám, poddaným robotníkům. Prozatím nemáme pána.

Zkusíme štěstí jinde.

Ještě máme Paříž, kde je univerzita, kde jsou obchody, měšťanské domy a šlechtické paláce, úředníci, hospody a trhy, lázně a řemeslnické dílny a cechy, bohaté kostely a přeplněné kláštery, rozhazovační muži a parádivé ženy, Paříž, kde se prodávají tučné pečeně i šňůry drahokamů, Paříž, kde je blahobyt, život v tanci a veselicích, Paříž, kde se vede každému dobře, jakmile tam vkročí.

Zkusíme štěstí tam.

Vzhůru do Paříže!

Zmizíme dříve, než se náš pán vrátí na svůj hrad. Tak snad přestaneme být poddanými.

Cesta je dlouhá a svízelná, tím obtížnější, že žena nemá daleko do porodu. Chvíli pěšky, chvíli někdo sveze… Za skrovnou hrst penízků se koupil chléb a zas se to jeden den vydrželo…

Nebylo vyhnutí. V rodné vsi nezůstal kámen na kameni. Ve vsi Montcorbier v krajině bourbonské. Co tam hledat? Nouzi? Nač tam čekat? Na hlad? Več tam ještě doufat? V příznivý osud? Doufat v příznivý osud, v obrácení věcí v dobré po takovém neštěstí a po takových hrůzách? Vytvoříme si osud sami. Vytvoříme si jej příznivě.

Pojď, ženo, přemoz se, neplač nad vypáleným domkem, nežel nové kolébky, která v něm lehla popelem, vždyť byla díkybohu prázdná! Přemoz se, podepři se o moje rámě a pojď. Vydrž tu namáhavou pouť, zapomeň na občasný hlad, nevšímej si kamenité cesty a pojď, budu tě držet kolem pasu a budu tě nadlehčovat, celý život tě chci jen nadlehčovat, mám tě rád, jsi moje žena a máš pod srdcem naše dítě. Budeme často odpočívat a v noci budeme spát v hostincích, radši budeme hladovět a těch pár posledních grošů si schováme na nocování, abys aspoň pohodlně spala pod střechou a v posteli, když jste dva a ten druhý už je tak veliký a těžký. Je krásný teplý květen, a tak nám zima nebude. Co květů bude vonět kolem naší cesty!

Když už budeš umdlévat a sedneš si někde na zemi, natrhám vždycky ty nejhezčí květy a snesu ti je do klína. Vždyť já tě mám rád, ale v tom ti nemohu vyhovět, abychom zůstali ve vsi Montcorbier, musíme odtud, tady bychom zahynuli. A my přece chceme žít, chceme žít pro sebe a pro toho třetího, kterého nosíš, a pro ty další, kteří přijdou po něm. Máme se rádi, moje ženo, nelkej nad tím, co jsme ztratili; co jsou války, co jsou surová vojska, co je sváření králů proti tomu, že se máme rádi! Postěžuj si, odpočiň si, poplač si, ale vytrvej. Jakmile vkročíme do Paříže, všechno se naráz změní. Už za samou branou Paříže, uvidíš, už za samou její branou nás čekají nevídané zázraky.

Jakmile vkročíme do Paříže…

Ale Paříž byla ještě daleko.

Mezi osadou Montcorbier a Paříží leželo mnoho měst, mnoho vesnic a samot, četná pole a nejedny ovocné sady … leč jaká to města, jaké vsi a pole, jaké štěpnice! Vše poznamenala válka.

A v oněch troskách a spáleništích, na oněch pustinách a mezi těmi stromovými pahýly živořili lidé, kteří věřili v novou úrodu a v lepší život, lidé, kteří jsou věční a budou tady na té zemi, až už bude tlít v hrobě francouzský Karel Sedmý i anglický Jindřich Šestý.

A králové a šlechta?

To je jejich moc, jejich bohatství, jejich berně, jejich hrady rozsáhlé velkostatky, zájmy jejich rodin a výhodných sňatků, jejich lahůdkami přetížené tabule, plné číše a honitby jejich mužů a hedvábí a perlové diadémy jejich žen.

Co je francouzským a anglickým lidem do nenávisti mezi Karlem a Jindřichem?

Nevěřte, nevěřte, že lidé souhlasí s jednou či druhou stranou. Lidé přejí a straní toliko sami sobě, protože není nikoho, kdo by jim přál mezi mocnými. Turnajový kůň vévody z Odkudsi má větší cenu než životy všech poddaných v jeho podhradí. Prebendy Jeho Svatosti kanovníka z Odjinud jsou důležitější než pokojný život v míru veškerých oveček v jeho farnosti.

Lidé chtějí život.

Panstvo přináší smrt.

Muž a žena se odhodlali k cestě do neznáma, aby mohli žít.

Pojď, moje ženo, patříme k poddaným, ty i já, a proto oba strádáme. Ale nedáme se zlomit, hlavu vzhůru, postaráme se sami o lepší osud, než jaký nám uchystala válka našich vladařů. Podívej – vidíš ty věže? Vidíš kouř z komínů měšťanských domů? To už je Paříž. Jsme u cíle.

Jakmile vkročíme do Paříže…

Žena přestala cítit únavu. Přidala do kroku. Její světlé, dobré i se na okamžik šťastně ponořily do tmavých očí mužových.

Přicházeli k bráně, a už slyšeli hluk velkého města. Což právě dnes je den trhu?

Vstoupili do města.

Ještě bylo daleko do poledne. Slunce si hrálo na pozlacených hrotech věžiček, klouzalo po skleněných ploškách oken, zdůrazňovalo plavost světlých zdí a v nárožích vrhalo tmavé stíny. V noci byla bouřka a silně pršelo. Po ulicích mlaskalo mazlavé bláto.

„Smažené ryby! Výtečné smažené ryby!“

Pitvorná postava v šišatém klobouku se postavila před muže a narazila mu do břicha košatinou, připevněnou popruhy na ramena. Zboží vonělo olejem a ještě z něho vydechovalo teplo nedávného smažení.

Muž pohlédl na ženu a něžně se usmál. Rozevřel splasklý měšec, ach, tolik splasklý, a špičkami palce a ukazováčku vytáhl poslední, tentokrát opravdu poslední penízek. Dostal za něj nevelkou křupavou rybu a láskyplně ji podal ženě.

„Na uvítanou v Paříži,“ řekl a pohladil ji po lokti.

Ženě vstoupily slzy do očí. „Ty můj hodný Františku,“ šeptla se sklopenýma očima a usedla na patník před nejbližším domem, aby rybu snědla.

„Smažené ryby! Jedinečné čerstvé ryby!“ hlaholil prodavač a jeho hubená, klátivá postava se vzdalovala na lovu dalšího zákazníka a jeho pisklavý hlas se zvolna ztrácel v ostatním ruchu ulice.

Žena roztrhla rybu na půlky a nabídla mužovi.

„Ne, jen kousek, tady ten s ploutví. Ostatní sněz sama. Vy jste na to dva.“

„Je mi tak těžko. Asi to už dneska bude.“

Muž se na ni zahleděl trochu zděšeně. Dnes? V cizím městě? Nikoho tu neznáme. Poslední peníze jsem vydal za rybu. Kam ženu uložím? Čím zaplatím za přístřeší? Do čeho děťátko zabalíme? Muž se roztěkaně rozhlížel kolem, jako kdyby hledal pomoc nebo radu ve vřavě ulice. Marně však pátral po známé tváři, darmo vyhlížel pomocnou dlaň. Neúčastné obličeje míjely kolem něho se spěchem, s jakým se dosud v žádném městě nesetkal. Tady jako by lidé utíkali.

Z postranní uličky vyrazila hrstka univerzitních studentů. Drželi se kolem krku a hulákali. Ačkoli byli velmi rozjařeni, nedalo se říci, že by byli opilí. Zpívali chvíli latinsky, chvíli francouzsky, bláto kolem nich vystřikovalo a každý jim uhýbal z cesty.

Muž chtěl ženu zavést do protější uličky, kupodivu zcela neoživené. Ani jediný chodec se tudy nebrodil, ani jedno děcko si nehrálo v louži u domu, ani jeden obchodník tu nenabízel své zboží.

Studenti se zastavili.

„Kam jdete, pane?“ zeptal se největší z nich.

„Asi tu jste cizí, ne?“ dodal ten nejmenší.

„Chci, aby žena měla trochu klidu,“ zmateně odpověděl muž.

„Tak tam by mohla najít klid věčný, pacem aeternam,“ švitořil ten maličký a ostatní si dál tiše pobroukávali svoji písničku. Před třemi dny vymřela za jednu noc celá ulice na mor. Nikdo se neodváží tamtudy jít.“

Muž se rozpačitě usmíval.

„Páni žertují, že?“ ptal se.

„I toto! Páni jsou vážnost sama, jak ostatně také jejich stav vyžaduje. Do rána byla celá ulice v Pánu. Mají tam kašnu a nějaký nakažený se v ní prý asi za tmy umyl a jiné takové věci tělu potřebné a Bohu nelibé tam tropil. A v ulici to pili a za tři dny už byli jako mouchy a pátý den ráno už odváželi mrtvoly. Tak od takového klidu radši dále, pane, to by byla sebevražda, a ta, jak známo, je jedním z nejtěžších hříchů, neboť je psáno, že nepřísluší člověku, by – –“

Ostatní kumpáni strhli žvatlavého studenta a vlekli ho dále rušnou ulicí a vřískali nesrozumitelná slova univerzitní odrhovačky.

Muž stál bez hnutí. Vytřeštěně zíral do pusté uličky. Je to vůbec možné? Celá ulice že vymřela? Do rána?

Ale ticho vanoucí odtamtud, kročejemi neporušená hladina bláta a zabedněné okenice dosvědčovaly pravdu studentových slov. V dáli, na konci ulice, se bělela kašna…

Cizinec, který přišel do Paříže hledat štěstí a blahobyt a radost a nový život, se prudce odvrátil od zamořené ulice, vzal ženu pod paží a vlekl ji pryč od onoho místa, pryč od moru a od smrti; žena čeká nový život a takové místo pro ni není, měla by raději spatřit nějaký veselý komediantský průvod, a nikoli ulici vyhlazenou morovou ranou.

Muž táhl ženu pryč ze strachu, aby se nenakazili vzduchem, který proudí kolem onoho postiženého kouta města. V bláhové naději, že tak uniknou přízraku smrtelné choroby, prchal úzkou ulicí ke středu Paříže a k řece. Netušil, jak se mor rozlezl po celém městě a jak řádí, jak kosí bez citu a bez výběru ty nejhezčí panny a nejznamenitější muže; nevěděl, že počet mrtvých se blíží několika desítkám tisíc a za nimi že následují noví a noví; neměl ponětí, že se půl Paříže vystěhovalo, ta bohatá a vznešená polovina, a že domy, pod kterými kráčí, jsou prázdné a opuštěné; netušil, že

hrůzostrašná vidina moru a smrti prolíná celé město a že mrtvol je tolik, že hrobníci zdaleka nestačí všechny pochovat. Mrtvol bylo takové množství, že ani ty, které zakopány už byly, nemohly řádně zetlít, a zakrátko je vyhrabali.

Manželé se dostali do proudu lidí, kteří směřovali ke středu města, a to zřejmě za určitým cílem. Dali se jimi vést. Byli to vesměs lidé odění prostě nebo chudobně, nebo dokonce v cárech; neupravené ženy a vychrtlí muži a mezi nimi tu a tam skupina studentů, hrstka povětrných ženštin, smečka povykujících výrostků.

Muž zastavil mladíka, jenž se mu zdál na rozdíl od druhých chodců vyrovnaný a vážný.

„Prosím vás, nevíte, kde bych mohl sehnat nějakou práci?“

Mladý muž si ho udiveně změřil.

„Práci? Tady? A dneska? Kdepak!“

„Jste nějak smutný,“ účastně poznamenal cizinec.

„Včera mi umřela nevěsta,“ odvětil mladík s pokrčením ramen.

„A co se jí stalo?“ zeptal se cizinec ze zdvořilosti.

Mládenec pohlédl na muže užasle. „No přece na mor…“

V muži zmrzl dech. Opět se potkal s příšerou moru, se závanem smrti. A on tady chtěl najít život a radost – –

„Kam jdete s všemi těmi lidmi?“

„Ale… tancovat…“

„Na mor! A vy jdete tancovat!“

„Co bych nešel? Včera odpoledne jsem ji líbal a včera večer zemřela. Zítra nebo pozítří umřu i já. Co bych si nezatancoval?“

Žena propukla v chraptivý vzlykot. Muž ji vzal za ruce.

„Půjdeme odtud. Hned. V tomhle městě není, co jsem hledal. Tady nejsou lidé, tady jsou blázni. Pojď, vyjdeme ven z toho města.“

„Ne, Františku, já tady zůstanu. Kam bych teď šla? Dnes to bude. Cítím to. Tady jsou aspoň lidi. Ať si bláznivi, ale lidi. Já už nemohu nikam jít. Chtěla bych si odpočinout. Zaveď mě někam do hostince.“

„Nemáme už peníze…“

Muži se starostí stáhlo hrdlo. Nevěděl, co počít. Obával se, aby žena nezačala plakat, aby mu nezačala vyčítat, že ji sem zavlekl a teď ji tady nechá rodit bez pomoci a beze střechy nad hlavou.

Ale ona jen sklonila hlavu. „Tak pojď,“ povídala.

„A kam?“

„Já nevím. Ale nebudeme tady přece stát.“

„Toť se ví, že ne!“ vykřikl někdo za nimi a chopil ženu za pravou, muže za levou ruku. „Pryč se smutkem! A jde se!“

Další ruce se jich chytaly, nové a nové postavy je obklopovaly a táhly je s sebou za cílem své vlastní cesty.

Těhotná žena klopýtala a bránila se, ale nemohla se vymknout, le všech stran ji obklopovali, tlačili, vlekli a strkali zdivočelí Pařížané a ona byla ráda, že aspoň ještě vidí svého manžela, že se mu v tom zmatku neztratila. I František se bránil, bil pěstmi kolem sebe a snažil se, aby mohl vzít ženu za ruku, ale marně. Pařížané ho k ní nepustili a vlekli je dál a zpívali si a hlaholili. Darmo František poukazoval na stav své ženy, zbytečně vysvětloval, že přišel hledat práci, nikoli veselici.

„Kam nás vlastně vedete?“

„Vaše Milost uvidí,“ vysmíval se trhán, poskakující za ním. „Ale žádný strach, na popravu to nebude!“

Šli ulicemi plnými bláta kolem prostých i vznešených domů, kolem kostelů, nevěstinců i klášterů, kolem vysokých zdí, za nimiž bůhvíco se skrývalo, i kolem bohatě kovaných mříží, za kterými voněly rozkvetlé keře a vzácné květiny. Paříž, vytoužená Paříž, zdroj bohatství a nevyčerpatelná studnice blahobytu…

Jakmile vkročíme do Paříže…

Jaký rozdíl, jaký rozpor mezi představami a skutečností.

Z postranních ulic se k nim připojovali další a další Pařížané a všichni se na cosi těšili a na všech bylo vidět, že to bude jakási radost nepřirozená.

A hle, už dosáhli cíle.

Vysoká, časem vykotlaná zeď. Široká vrata. Za vraty tráva. Mezi pěšinkami kopečky čerstvé hlíny. Uprostřed kostel. Vedle kostela márnice.

Hřbitov.

Hřbitov des Saints Innocents, hřbitov Mláďátek.

Žena dlouze a pronikavě vykřikla hrůzou.

Nevykřikla hrůzou z místa, na kterém se octla, ale zděšením z toho, jak toto místo vypadá.

Kolem zdí se tyčila lešení z dřevěných příček. Na nich – – Bože jediný, to nemůže být pravda, to přece je pouze těžký a mátožný sen. Na nich rozvěšená mrtvá těla, pokroucená, toporná. Strašní viselci, pohled na ně děsil víc než pohled na oběšeného, protože viseli po arkádách v polohách směšných i strastiplných jako na kříži, onen s nohama rozkročenýma, jako by seděl na koni, ten s hlavou nachýlenou vpřed a s prázdnými očními důlky žalostně upřenými do nekonečna, do věčnosti – – k Bohu – – k Bohu, jenž přikázal „uctivě mrtvé pochovávati“. Ale nebylo možno dbát

přikázání božích, když mrtvých bylo tolik, že je hřbitov nestačil pojmout; nebylo možno dbát takového přikázání, když Bůh sám to byl, jenž seslal mor. Mrtvoly se v zemi kupily tak hustě, že je oddělovala toliko tenká vrstva hlíny; ty, které ležely navrchu, jako kdyby byly jen lehce posypány prstí, tak se jejich obrysy vlnily pod povrchem země. Ani si řádně odpočinout nemohly, nebylo na to dosti času, noví a noví morem sklácení se tlačili na jejich místa; hrobníci po několika dnech mrtvoly vykopali a rozvěsili je po lešení, aby doschly.

Však už to osud, který seslal nemoc, zařídil tak, že se v této krajině mrtvá těla již za deset dní v zemi promění v kostry. Ale ten pohled, ten zdrcující pohled!

A už se řady lidí vzaly za ruce a začínaly zvolna, velmi zvolna přešlapovat po úzkých stezkách mezi rovy.

Těhotnou ženu zavalila hrůza ze všeho, co ji obklopovalo, i z toho, co mělo následovat, co neznala a čeho se pudově bála. Bála se všech lidí kolem, její prosté duši připadali jako šelmy, jako lidojedi, když hodlají slavit jakýsi nestvůrný obřad. Křičela ze všech sil a snažila se vymknout ze zajetí cizích dlaní, jež ji nemilosrdně svíraly; zmítala se a cloumala oběma muži po levici i po pravici, leč nadarmo. Jejich stisk byl jako železné okovy. I muž se namáhal, aby se vysmekl a přispěl ženě na pomoc, ale i jeho úsilí bylo marné.

Dav začal nesrozumitelně mručet. Přešlapování se stávalo o poznání rychlejším. Drobounké krůčky, zprvu krátké jako píď, se prodlužovaly. Těla se dala do pohybu. Začala se kolébat. Kroky byly delší a delší a rychlejší a rychlejší. Dav se obrovským kruhem zvolna točil kolem kostela.

Muž a žena se dostali na pěšinu, odkud bylo vidět levou kostelní stěnu.

Na této zdi, právě proti slunci, zářila ohromná, překrásná a skličující freska: Poslední soud.

Pohupující se davy hleděly na obraz u vytržení. Hleděly na obraz, jehož barvy ve slunečním světle plály, a připadalo jim, že obličeje ožívají, že se tomuto chlapci zaleskly zuby v úsměvu, a hle, tady ten vojevůdce sevřel rty, patrně trpkostí, a podívejte, tohle nekřtěňátko uronilo slzu nad svým smutným údělem… Obraz byl živoucí a blízký, i peříčka v andělských perutích se zachvívala čeřením vzduchu, plameny ďábelských výhní olizovaly mučící nástroje. Pouze Bůh a jeho výraz zůstával nehybný, nesmlouvavý a přísný.

Zástupy zíraly na fresku, tak zázračně oživlou, a od ní se obracely k viselcům, nakupeným po lešení.

Ale naopak, tito mrtví, ačkoli to byla skutečná lidská těla, jež takřka před týdnem ještě dýchala, vlnila se teplou krví, smála se a hovořila, tito mrtví jako by v záři slunce ještě více znehybněli, jejich údy jako by byly ještě topornější a jejich oční důlky ještě prázdnější. Byli navždy titam, tu ještě trosky, zakrátko pouhý prach. Nebudou nic. Budou méně než ti na obraze, neboť podoby na obraze přetrvaly své životy, jsou tady, vidíme je, vidíme je dnes, viděli jsme je před týdnem a uvidíme je ještě za rok, za tři, za deset – – budeme-li tady. Ale ti skuteční zemřelí lidé kolem nás? Co jsou? To vidíme. Co budou? To víme. Co byli?

Čím byli tito mrtví?

Čím ty, který sedíš jako na koni? Byl jsi opravdu rytíř, který se klál v turnajích? Třeba je tvoje nynější poloha jen pustý výsměch tvému lidskému bytí, tys třeba čistil pařížské stoky a od koně jsi znal právě jen jeho trus. A ty, který visíš jako ukřižovaný? Co jsi byl ty? Možná, že zrovna ty jsi ten bohatý kupec na rohu ulice svaté Jenovéfy; škudlil jsi a mlátils ženu a splašky jsi vyléval rovnou na chudé děti, které si hrály ve strouze před tvým krámem. Mor tě sebral stejně jako ty polité děti a jejich vyhladovělé rodiče a teď tu visíš a páchneš a sušíš se jako v jeseni hruška a o ničem nevíš a všechno je ti jedno.

Řady Pařížanů se pohybovaly stále rychleji a jejich mručení se stávalo hlasitějším, ej, co je do života, ten je na této zemi dobrý jen pro pány a boháče, ti mají domy, krásné ženy, vzácná roucha – rychleji dál a dokola – oni mají pečené kapouny a medovinu, šperky a zahrady a služebnictvo – jen vesele a rychle tanči, chudáku, pro tebe je život samá svízel a strádání, ty nocuješ pod mostem, ženu máš zedřenou, s břichem vydutým hlady, na sobě máš hadřík, který ani nestojí za spravení – krok a skok, krok a skok – veseleji, netvař se tak schlíple, k obědu hoduješ zbytky z panského smetiště a zapiješ to vodou ze studny, čert ví, který malomocný si v ní svlažil ústa, už ani na víno nemáš a víno je přece nejlacinější nápoj v naší sladké Francii – skok a skok a skok – místo perel ti vlasy proplétá šněrovadlo a místo náramku ti hrozí na zápěstí okovy, nemáš zahrady, ale zato máš tenhle hřbitov, a tak toho využij a občerstvi se v něm, raduj se v něm – nemáš služebnictvo, ale máš houfy dětí, to je taky k něčemu dobré, zatlačí ti oči, až pojdeš hladem nebo morem – a znova dokola a rychleji – máš jen tanec, chudáku, to je tvá jediná zábava a povyražení, a tak tancuj, tancuj! Kdo ví, budeš-li nazítří naživu, a kdo ví, zda by nebylo lépe, kdybys naživu nebyl, tak se vesel a tancuj, vesel se, protože Mor si vyhlédne tebe stejně jako třeba pana místodržitele, nic mu není platný dům, ani náhrdelníky, ani vybraná jídla, všichni umírají, a to přece je důvod k radosti, všichni umírají,

tuto strast si nevypijí do dna pouze chudí, tato jediná je pro všechny. A to je přece tak úžasně blažené pomyšlení. Což není k popukání, že hraběnka de Gravilly včera umřela? A zrovna při hostině. Na každém prstě měla jeden prsten, v uších po diamantu, a zrovna prý si napichovala husí játra s mandlemi.

Jak vlastně asi chutnají ta husí játra?

Padla hlavou na ubrus, potom se zhroutila pod stůl a bylo po všem. Odnesli ji a hodovalo se dál.

Zástupy vířily nyní už v bezhlavém reji pěšinami hřbitova. Ruce se pevně spojily a lidé poskakovali, snad už o tom ani nevěděli, nohy je samočinně unášely, a lidská masa se vlnila a přelévala udusanou trávou i po nízkých kopečkách hrobů beze smyslu, v zajetí davového šílenství.

František, ačkoli ho strhl dravý proud a musil tancovat s ostatními, přece vládl rozumem a chvíli co chvíli stáčel oči po své ženě, smýkané zmateným vírem. Jak by přerval ono vnitřní pouto, které je spojuje a proniká jimi jako jed, jako čarodějná šňůrka, na níž jsou všichni navlečeni a podle ní se pohybují?

Náhle rychle a nečekaně skočil: plnou vahou svého statného a došlápl na sousedovu bosou nohu.

Výkřik. Ruce postiženého se pustily Františka i jeho ženy a sáhly k poraněné noze.

František měl volnou ruku. Bleskurychle jí udeřil druhého souseda do nosu. Bolest a proud slz zbavily onoho Pařížana šílenství. Vrávoral stranou a držel si obličej.

Pouto se konečně přetrhlo.

Přetrhávaly se i řady tančících; nadšení opadalo, tak překvapivě rychle opadalo, že tváře měnily náhle a bez přechodu výraz: rozjařený obličej vyhlížel pojednou tupě a sklesle, rozveselené líce náhle smáčela stružka slz.

Uvědomili si skutečnost v celé její neutěšené a beznadějné velikosti.

Studenti ovládli Paříž a jejich radostný ryk zalétá lomenými úzkými okny i do pracoven profesorů. Nejeden z nich s hlavou skloněnou nad pulpitem se žlutavým pergamenem či úctyhodným svazkem předstírá, jako by bádal, ale v duchu je u nich a s nimi, s těmi mladými. Leč ani sám sobě to nechce přiznat, neboť vytrvale hledí do popsaných řádek, třebaže je sám a sám a toliko zlacené hřbety knih na něho účastně patří z přihrádek.

Bakalář Montcorbier zvaný Villon vyběhne po schodech Navarrské koleje a nesměle zaklepe na pracovnu mistra Parlana. Když vejde, vidí

svého profesora nad knihou latinských veršů – před ním na stole v hliněné nádobce voní ranní kytička.

„Ale co vy tady? Máte pro mne nějaký vzkaz, že?“ Profesor se kajícně usmívá, jako kdyby se omlouval, že někdo studenta kvůli němu zdržel od dnešních veselic.

„Neruším vás? Nezdržuju? Přišel jsem za vámi, mistře Parlane.“

„Tak… za mnou… Kvůli zkoušce, že?“

„Kvůli vám. A trochu taky kvůli sobě. Zkrátka za vámi.“

„Za mnou… Vezměte si židli… A dejte si na ni polštářek, je za vámi ve výklenku. Ale za námi nikdo z vás nechodí, víte?“ dodá profesor s údivem.

‚Ale vás, mistře, mají všichni rádi.“ Usadil se proti profesorovi na podušce a usmívá se na něho.

„Co by rádi… Vyslechnou přednášku, odbudou si zkoušku, dojdou až k doktorátu… Některý z nich si snad někdy ještě vzpomene, ale to je vše. – A vy? teď nemáte být u starého profesora, ale se spolužáky na hřbitově Mláďátek.“ I profesor se usmívá, trochu káravě, ale hlavně šťastně.

„Není mi tam dobře s těmi mrtvými.

Zde smích i žerty přestanou.
Co plátno jim, že měli jmění
a postel měkce nastlanou,
že jedli jako nezavření,
že v plesech žili, v dovádění
a neznali než kratochvíli?
Všech radovánek dávno není,
leč hříchy, ty tu po nich zbyly.

Když na ty lebky se tak dívám
zde v kupě kostí tlející,
to byli pokladníci, dím vám,
či od soudu snad právníci
neb nosiči a kupčíci.
Tak o všech můžeš totéž pravit;
ať chám či biskup světící –
já nevím, dnes kde rozdíl najít.

Ty, jež se ukláněly snad
kdys jedna druhé, dokud žily,
z nichž jedny směly kralovat
a jiné se jim nasloužily –

zřím, jak je čas i nečas bílí,
jen kostra zbývá pohozená.
Jich titul červi uchvátili:
zde laik ni mistr nemá jména.

Teď umřeli – Bůh duše chraň!
Jsou zetlelí, jak těl je řád,
ať paní nebo hradní pán,
ať byli zvyklí hodovat
z mis rýže, krémů, holoubat.
Teď popel, prach jsou jejich kosti,
už nemohou se bát ni smát.
Kéž Ježíš hříchů všech je zprostí!“

„Ty verše neznám,“ praví se zájmem profesor. „Takové se jaksi neskládají. Zdá se mi, že pisatel chtěl jimi sebe utěšit… ale místo útěchou zavánějí buřičstvím.“

„A to se vám nelíbí,“ na to opatrně Montcorbier.

„To byste mi chybně rozuměl. Je otázka dobré a špatné poezie – nikoli toho, o čem se sluší nebo nesluší básnit,“ odvětí profesor vyčítavě.

„Snad pro vás. Ale ne pro ostatní.“

‚Ale má a musí tak být pro básníka.“

„Vy milujete poezii, mistře… Rozumíte jí jako nikdo… Ocenit dovedete.“

„Budiž… Ale co máte na mysli, pane bakaláři?“

„I já – mám rád poezii!“ vyhrkne student a zapýří se.

‚Ach tak… Ale… ale… víte… umění, to je nesmírná bázeň v člověku… Tak… A pokorná pýcha…“

‚A nejistota! Zmatek! Nevíra v sebe samého! Nezkrotné našeptávání!“ Bakalář Villon vzdorně vybuchuje sopečnými slovy, jež jako by se jen těžce a proti své vůli odlamovala z rozpáleného nitra.

Mistr Parlan se proti němu vztyčí jakoby k slavnostnímu žehnání.

„Nevěděl jsem… Nechtěl jsem vás zaplašit ani odradit. Neměl jsem tušení. Vy máte důvěru ke mně, že? Dejte mi své verše.“

Bakalář Montcorbier odmítavě potřese hlavou, vstane, odvrátí se od profesora a s očima upřenýma do trhliny ve stěně začne rozechvěle:

„Znám mušku v mléce tonoucí,
znám šat, jak lidi přejinačí,
znám slunný čas i vichřici,

znám jabloň, kde se plody zračí,
znám strom, jejž čerstvá míza smáčí.
znám vše, co stejné, neměnné,
znám, kdo jsou pilní i kdo štváči,
znám cokoli, jen sebe ne.

Znám drahý kabát po límci,
znám mnicha, jak se v kápi mračí,
znám pána, jde-li sloužící,
znám mnišku, v závoji když kráčí,
znám podle křiku, kde jsou rváči,
znám labužníky ztřeštěné,
znám sud, neb vína druh mi značí,
znám cokoli, jen sebe ne.

Znám koně, mezka, oslici,
znám těžký náklad, jenž je tlačí,
znám Blažku, Bělu po líci,
znám vrhcáb, pro nějž hoří hráči,
znám lživé sny, co vidí spáči,
znám Čechy bludem zmámené,
znám Řím, jenž mocí na blud stačí,
znám cokoli, jen sebe ne.

Znám vše, ač nic bych neznal radši;
znám chlapy mdlé i ruměné,
znám Smrt, jež všechny pod zem vtlačí,
znám cokoli, jen sebe ne.“

Když se ticho po Villonových verších začne prodlužovat v prázdnotu, mistr Parlan lehce pokývne hlavou: „Jinošská hra.“

„Jen hra?“ obrátí se k němu student s prudkým zklamáním.

„Řekl jsem jinošská, pane bakaláři. V mládí hra je práce.“

„Práce? Nechci dělat práci. Ne dělat práci, ale tvořit dílo, to je to pravé,“ odvětí Villon vzdorně a chmurně.

Mistru Parlanovi se chvějí ruce vzrušením, když sahá do přihrádky pro konvici vína.

„Neměl jsem tušení… Překvapujete mě stále víc. V zásadě na to hledíte správně: vyvřelé, posvěcené dílo, nikoli úmorná mravenčí práce. Ale… musíte uzrát. Pak pochopíte, že to splývá, a jak to splývá. – Připijte si se

mnou, studente, věřte, že to bude přípitek z celého srdce. Vaše verše zvoní a plynou –“

„– šumí, jako když déšť crčí za okny…,“ trpce se usměje bakalář.

„To vám někdo řekl?“

„Já sám. Kdysi. Dávno. Když jsem byl malý.“

„Malý? Vysvětlete.“

„To je celý příběh. Tenkrát jsem si poezii tak představoval.“

„Jak jste si ji představoval?“

„Víte, tenkrát –“

Kanovník Vilém Villon v klášteře U červené brány se díval do prázdného obdélníku otevřených dveří a vyhlížel návštěvu. A tu vešla pozvaná žena s chlapcem. Kanovník jim vykročil s úsměvem v ústrety:

„Tak co, malý rozumáři, už jsi přišel na to, jak vypadá Bůh?“

Chlapec, na svá léta dlouhý a hubený, na něho upřel černé oči, černé jako bezhvězdná noc a lesklé jako čepel dýky.

„Samo sebou. Pán Bůh má podobu –“

Ale matka ho přerušila pohlazením do vlasů. „Počkej teď, Františku. Až potom.“

Hoch poslušně sklapl ústa a čilým pohledem se rozhlížel po místnosti.

Jednoduše obílené stěny páterova domu, prostá klenutí vysokých místností a klidná pohoda, která dýchala z každého kusu nábytku a z každého drobného předmětu, na něho vždycky působily dojmem zvláštní čistoty a čehosi důvěrně tajemného. Nedočkavě se těšíval na návštěvu u pátera Viléma: na dlouhou chodbu, která vedla z domu do kláštera, na přísné a zahloubané tváře mnichů, jak se občas vynořili z některých dveří, rychlým krokem přepluli chodbu a ve svých tmavých kutnách zase zapadli do jiných dveří, jako kdyby to vklouzla myš do díry; těšil se na knihovnu, kde bylo tolik, tolik tlustých svazků, a v nich obrážečky, takové malilinké, barevné a jako živé – ale nerozuměl tomu, co bylo u obrázků psáno, neuměl číst – a to ho hnětlo, protože chtěl všemu přijít na kloub; těšil se na pátera Viléma samého, protože byl takový mluvný a přátelský, protože s ním rozprávěl, jako by byl už velký, bral ho vážně a neposmíval se mu, že je ještě usmrkané klouče, ale vysvětlil mu všecko, nač se ho zeptal; a také na to se těšil, že mu bude říkat „strýčku“, protože kanovník si přál, aby mu tak říkal, a to byl krásný pocit, smět říkat tak učenému, vznešenému a hodnému knězi „strýčku“; a ovšem se také těšil na oběd, protože páter pokaždé pozval maminku a jeho na oběd a kuchařka vařila dobré věci, na jaké

maminka neměla. A František měl tolik rád dobrá jídla. Hlavně všechno tučné, i rybu měl rád prosáklou omastkem. A dokonce víno pil. Dostal vždycky pohár červeného vína. To byla dobrota, jak to nejdřív sevřelo jazyk, potom jak to zesládlo a příjemně to rozehřívalo.

Páter Villon zval zprvu mladou vdovu ze soucitu, když se s novorozencem v náručí utekla do kláštera U červené brány a v pláči kanovníkovi svěřila, jak vnikla do neznámého domu, aby měla kde slehnout, a že tam právě zemřel její muž a že nemá kam jít. Tenkrát před sedmi lety v jednom dni pokřtil dítě i pochoval otce. Musil těšit zoufalou ženu, protože věřila, že zemřel pro lásku k ní; kladla jeho smrt sobě za vinu. Vyčítala si, že tehdy krátce po příchodu do pařížských ulic, kdy rozčarovaný a ohromený František chtěl opustit město, mu v tom zabránila, protože nechtěla slehnout někde v otevřeném poli. Kdyby byla tenkrát poslechla! Lkala, naříkala. Čím více si uvědomovala, jak hluboce a něžně ji její muž miloval, tím palčivější bylo její zoufalství. Dlouho trvalo páteru Vilémovi, než ji uklidnil, a podařilo se mu to jen tím, že poukazoval na dítě jako na živý odkaz mrtvého Františka, pro nějž musí žít a pro nějž musí zůstat zdravá a nezlomená, aby mohla nést břemeno života. Chtěl ji poslat pracovat do hospodářství na svůj statek do Gonesse, ale žena ho prosila, aby jí raději našel něco v Paříži, že nechce opustit město, kde bude stále vidět zesnulého manžela po svém boku.

Našel jí komůrku v domě jednoho ze svých známých a opatřil jí i práci: vyšívání mešních rouch a oltářních roušek. V péči o dítě a v práci se poněkud zklidnila, a potom: živobytí pro samotnou ženu v kypící Paříži bylo tak nesnadné, že jí nezbyl čas na zármutek a kormoucení. Chtěla-li se živit poctivě, měla se co ohánět. Byla přece mladá a docela vzhledná, a kdyby se byla chtěla uchytit v některém domě s nápadným štítem, kde jsou za dne okenice neprůhledné a kde za noci visí rozsvícená lucerna, byl by její život snazší a veselejší. Ale ona, i když neměla kdy na žal, přece zůstávala věrna památce zesnulého, a byl to jeho světlý obraz v jejím srdci, jenž jí pomohl z četných nesnází a hořkých chvil. Vzpomínka na něho byla nedotčená a nedotknutelná, plná krasy a truchlivé něhy.

Kanovník ji zpočátku zval hlavně proto, aby vždycky upevnil a podepřel pilíře uklidnění, jež v prvních dnech v jejím nitru vztyčil. Později však ji zval pro ni samu: obdivoval věrnost, jakou zachovávala mrtvému, a statečnost, s níž se rvala se životem pro svého synka. A konečně – páter Vilém je muž věhlasný svou přímostí, a tak to sám sobě otevřeně doznal – konečně ji zval také proto, že se mu začala líbit. Vždyť byl jen o několik let starší než ona, muž v plné síle a v plném rozmachu života – jak by se kdo

mohl divit, že nalezl zalíbení ve společnosti mladé zdravé ženy? Je však muž nejen přímý, ale i přísný, dbalý svých povinností, a kromě toho je muž respektující vztahy a city druhých lidí; a tak zůstal při tom, že si svou náklonnost k mladé vdově doznal; dále nepokročil ani v myšlenkách, ani v projevech a spokojoval se tím, že se těšil na její pravidelné návštěvy, které vždy vychutnával jako labužník poslední doušek starého vína.

Jak malý František rostl, zamilovával si kanovník i jeho čím dál víc, až posléze očekával stejně toužebně syna jako matku. Dítě ho udivovalo bystrostí a přímočarým pohledem, kterým zíralo na věci a události kolem sebe, a opájelo ho svým zvláštním kouzlem. Otcovské city, které v páterovi církev potlačila, se rozhořely pod úsměvem tohoto černobrvého, osmahlého chlapce; sledoval se zaujetím jeho vývoj a říkal si, že tak hezké a chytré dítě mohlo vzniknout jen z veliké lásky. Přitom mu bylo čehosi nekonečně líto. Ale byl moudrý muž, a tak se neutápěl v marnostech. Neboť lítost je marnost.

Také tentokrát si ho hleděl a učil ho, jak jíst ústřice: dal připravit pokaždé něco nového a zasvěcoval chlapce, jak si počínat při stole. Hoch sám dbal, aby nemluvil s plnými ústy, a hovořil mezi jednotlivými sousty. Matka ho sice nabádala, aby nikdy nemluvil, není-li dospělými tázán, ale u pátera Viléma tento příkaz neplatil: kanovník rád poslouchal jeho dětské, obdivuhodně samostatné názory, a ještě raději odpovídal na to, nač se ho František ptal.

„Ale strýčku, Bůh nevypadá tak, jak ho vymaloval ten malíř na kostele u svatých Nevinných.“ František se vrátil k otázce, která v něm už přes měsíc hlodala a kterou se mu konečně podařilo rozřešit.

„Proč tak nevypadá?“

‚A tu vykládanou židli, co na ní sedí, tam v nebi taky nemá.“

„Proč?“

František si vybral pěkný kousek tučného ovaru, rozkousal ho, spolkl, a pak řekl opatrnicky:

„Povězte mi ještě jednou, kde Pán Bůh bydlí?“

„V nebi.“

„To je tam nahoře, co je to modré nebo co tamodtud prší, ano?“

„Tam.“

Chlapec učinil rozhodný pohyb rukou.

„Tak teda Pán Bůh nevypadá jako na tom obraze.“

„Proč?“ ptal se znova kanovník a nedočkavě prahl po Františkově závěru.

Malý myslitel si dal na čas. Právě objevil, že na jedné straně vysoké paštiky jsou větší kostičky slaniny, a honem spěchal, aby si ji vykrojil. Choval se však přitom tak způsobně, roztomile a uhlazeně, že ani matka nemohla nic namítat a jen se shovívavě a trochu pyšně usmívala: hle, jak obratný je František u tabule, jako kdyby byl zvyklý jídat ve šlechtických palácích, a nikoli u jejich odřeného a chudého stolu.

„Protože, strýčku, odtamtud všechno spadne sem dolů na zem. Nic se tam neudrží. Kdyby Bůh byl jako člověk, spadl by taky. I s tou zlatou židlí."

Páterovi se tlačil na rty úsměv, ale přemohl jej hned v počátku, aby hocha neodradil. Zeptal se:

„Jak to víš, že se tam ani člověk neudrží? Viděl jsi, že by odtamtud nějaký spadl?"

„Z nebe zrovna ne. To jsem neviděl. Ale u nás v sousedství opravovali věž na kostele svatého Srdce a jeden tesař spadl a zabil se. A bylo to jen z věže. A nebe je přece ještě aspoň jednou tak vysoko, ne? To by byl Pán Bůh namaděru."

„Ale Františku!" zhrozila se matka a bezděčně se pokřižovala.

Kanovník tentokrát neodolal a usmál se. Ale jen krátce. Hned se zase zeptal:

„Jak tedy Bůh podle tebe vypadá?"

„Jako pták! Protože jenom ptáci se tam nahoře udrží. A když je pták, nepotřebuje taky tu židli. To přece dá rozum."

Ticho bylo ve staré jídelně, protože myšlenky všech tří hledaly pro tu chvíli samotu.

František zřel Boha jako velikého ptáka s bílými, rozmáchlými perutěmi a sledoval jeho let až vysoko do oblak, kde se jeho peří lesklo a třpytilo jako stříbro.

Matka se ponořila do obav, nejsou-li snad Františkovy nápady začátkem špatných konců, nedej Bože, takto přemítat mohou řece jen kacíři, kde se v něm berou takové myšlenky; vždyť ona je žena bohabojná a vede ho jen k poslušnosti a úctě.

Páter Vilém tiše žasl nad rozletem tak mladého stvoření, ale v jeho úvahách vzrůstal klíček obav: jak bude dál? Nezakrní? Poroste? A poroste-li: co potom? K jakým závěrům dospěje jako hotový zralý člověk? Neporoste v něm potrava pro hranici? Protože muž vzrostlý z tohoto štěněte, muž, jehož myšlení, jehož duch by se úměrně zvětšily a vyzrály věkem, by musel nutně žít mimo zákon. Dnes se nepřipouští vlastní, pronikavý názor. A rozhodně už ne u lidí Františkova společenského

postavení. Doba chce bezpodmínečnou víru v církev svatou a bezpodmínečnou poslušnost moci světské. Avšak jak bude chtít věřit, jak bude chtít poslouchat tento budoucí člověk, když už jako mládě pochybuje a vyvrací? A nejen to: když na místo vyvráceného staví své vlastní objevy, své vlastní pravdy?

A tak se myšlenky kanovníkovy nakonec sblížily s myšlenkami matčinými a jejich srdce tloukla společným tepem v obavách milované děcko.

Posléze se páter Villon pokusil chlapce zaskočit učeným výrokem.

„Je však psáno," řekl mu, „že Bůh stvořil člověka k obrazu svému. Co na to řekneš?"

František na něho pohlédl vyčítavě, jako by se mrzel, že proti jeho tak naprosto jasným vývodům může ten moudrý strýček ještě něco namítat.

„To teda asi nebude pravda. To jako kdybyste řekl, že Pán Bůh taky nadává a lže a krade a –"

„Dost! Dost!" zvolala matka a rozechvěle vstala. Pohled, který vyslala k páterovi, říkal: Důstojnosti, neměl byste mu trpět takové řeči, kam to povede?

„Máš pravdu, jistě se to jednou vysvětlí," pravil kněz, vstal od stolu a myslil si: Panně orleánské stačilo k odsouzení na hranici, že nosila mužské šaty a krátce ostříhané vlasy. Františku Montcorbiere, působíš mi starosti.

„Chceš si zase prohlížet obrázky?" zeptal se, aby zavedl řeč jinam.

„V knihovně? Ano, to bych moc rád."

A už vyskočil a běžel napřed po schodech dolů; potom zabočil vpravo známou cestou do klášterní chodby. Byl bujný jako černé kůzle a nic mu neušlo a nic nenechal na pokoji: tady visí nová kropenka, hned ji pln zájmu prohlížel, smočil v ní prsty, pokřižoval se, aby zkusil, jak se to žehná z nové kropenky, div že ji nesňal ze zdi, aby si ji prohlédl i zezadu; pod křížem byla kytice borového chvojí, mnul jehličí mezi prstíky a voněl k němu – a tamhle se mihl mnich! František nechal jehličí a utíkal, co mu nohy stačily, aby ho ještě v protínající chodbě zahlédl. Jeho drobné skoky se rozléhaly klášterním tichem téměř ohlušujícím ozvukem.

A už byl v knihovně. Vrazil tam zhurta a divoce – ale jakmile rozevřel dveře a octl se v místnosti, zastavil se, zarazil a jakoby v posvátné úctě a bázni se zvolna rozhlížel sání. Tolikrát už tady byl! A přece se vždycky takto zarazil důstojným ovzduším ticha a vědění, jež se linulo ze starých svazků podél všech čtyř stěn. Leč tajemné okouzlení dlouho netrvalo: než páter Vilém s matkou došli klidným krokem do knihovny, František už stál na žebříku a z vyrovnané řady knih páčil namátkou svazek, který se mu

hřbetem zamlouval. Rozevřel jej nazdařbůh, zběžně přelétl několik miniatur, a už slézal. Strčil knihu kanovníkovi pod nos:

„Strýčku, prosím, přečtěte mi tohle. Tady to nahoře, víte?“ A páter Vilém četl:

„Nuž řekněte mi vše, co víte:
zda rytíř, o němž hovoříte
jen v náznacích, leč dlouho už,
je činem, rodem pravý muž?
Když hoden je být chotěm mým
a nezmizel-li někde v dáli,
tu vašim prosbám vyhovím:
dám sebe mu i s královstvím.
Však toho musíme být dbalí,
by pomluvy mě nestíhaly:
Hle, tato žena neváhá
se provdat ani za vraha.“

Chlapec napjatě poslouchal se rty sevřenými a čelem svraštělým pozorností. Potom několikrát pokývl hlavou – svědomitě učesané vlasy se mu dávno beznadějně rozcuchaly – a vzápětí zabodl do kanovníkovy tváře ostře černý pohled, dětsky čistý, hluboký a důvěřivý, ale zároveň již nedětsky pronikavý.

„Co to je, strýčku?“ zeptal se. „Zase báseň?“

„Zase.“

„Báseň. Sklonil hlavu a zadumal se. „Ta báseň říká, že si nějaká paní chce vzít nějakého pána za muže, ano?“

„Ano, tak to bývá,“ usmál se kanovník trochu shovívavě a trochu smutně.

„O takových věcech se teda píší básně… To je asi hezké, když si někdo chce někoho vzít. Proč vy jste si, strýčku, ještě nikoho nevzal?“

„Ale Františku,“ nestačila se toho dne matka hrozit a sepjala ruce. Avšak kněz neupadl do rozpaků. „Mne žádná paní nechtěla.“

‚Aha.“ Františkovi toto vysvětlení stačilo. Převrátil několik listů v knize. „Prosím, přečtěte mi ještě tohle.“

Páter přednesl:

„Kdo pozbyl štěstí zločinem,
jenž bez útěchy srdce drtí,
má nenávidět se až k smrti,

ach tak, až by si život vzal.
Leč já? Proč žiji stále dál,
proč šetřím se, když sám tu jsem?“

„To je taky báseň? To zas je, jak si pán na sebe naříká… O čem se vlastně píší básně, strýčku?“

„O hrdinství, o Bohu, o lásce a nenávisti, o zoufalství a smutku z marné lásky, o bojích a rytířských turnajích…“

Chlapec si v duchu opakoval kanovníkův výčet a připadalo mu, že v něm cosi chybí. Najednou vyhrkl:

„O chudých ne?“

Kněze nápad překvapil. „O chudých?“ opakoval pomalu. „Proč by se měly psát o chudých?“

Hoch se zarazil. Otázka z něho vytryskla podvědomě a nyní nevěděl, jak by ji odůvodnil.

„Maminka je chudá a sousedka je taky chudá a tam u nás naproti taky mají bídu a… Víte… Myslel jsem…“

„Že bída také patří k životu?“ napověděl mu strýc.

„No. Tak jsem to myslel.“

„O bídě… To ne. Básně se píší jen o hezkých a vznešených věcech, víš? Ošklivými se nezabývají.“

„Hm. Tak teda.“

František zamyšleně vzal knihu páterovi z rukou a uchýlil se s ní na sedadlo k oknu.

Báseň… Co to vlastně je báseň? Když se to říká nahlas, je to, jak když déšť bubnuje do římsy na okně. Tak jako by to samo plynulo, a hezky se to poslouchá. Ani bych nemusel dávat pozor na to, co se tam povídá. Mohl bych jen poslouchat, jak to šumí. Báseň… A jsou tam slova, co stejně končí, a tu strýc vždycky udělá přestávku. Obyčejně se tak nemluví. Tak báseň je to, co se nemluví, co se jenom píše, a když se to potom čte nahlas, tak to šumí jako déšť. Ale… mně každá ta báseň připadá, jako kdybych ji už znal nebo někdy slyšel nebo co. To, jak to teče a šumí, to je takové známé. A vždycky, když mi strýček nějakou čte, mi to tak připadá. Jak to přijde? A proč mi to tak připadá, i když mi ji strýček čte prvně? A ať mi čte jakou chce, vždycky jako bych na ní byl už moc dávno něco znal, ale slova, to, co se tam povídá, to nejsou, tak co to je? A ta slova, co stejně končí, to taky nejsou, ale to zrovna, jak to stejně končí, se mi tolik líbí. Něčemu se to tak strašně podobá, a já nevím a nevím čemu… O rytířských turnajích, říkal, že se píší. O Bohu. O samých vznešených věcech, říkal. Až budu

velký, chtěl bych psát básně. Chtěl bych to umět. Aby to tak šumělo a aby to všichni tak rádi poslouchali jako teď já. To je hezčí než kázání v kostele. Kněz při kázání nedělá ty přestávky a slova mu nekončí stejně. Kněži od Svatého srdce nekončí slova vůbec. Druhou půlku skoro pokaždé spolkne. Ale ty básně, co já budu psát, až budu velký, ty se budou pěkně říkat. Jenomže… O čem budu psát? Rytířský turnaj jsem nikdy neviděl a nikdy neuvidím. O Bohu… Ale když jeho jsem taky neviděl! Jsou prý takoví, co se jim zjevil – ale co když mně se zrovna nezjeví? O čem budu psát básně? O hezkých a vznešených věcech, říkal. To snad jen páni mají samé vznešené věci. Peníze. Drahé kameny. Paní v krásných šatech… péra na klobouku… koně a na nich vyšívané postroje… Ale já pánem nikdy nebudu, ptal jsem se jednou maminky a ona řekla, že se člověk musí pánem narodit, kdežto my že jsme se prý narodili jako chudáci. A o bídě prý se básně nepíší. Ale přece bych nemohl psát o něčem, co neznám. Musel bych psát básně o něčem, čemu jsem uvykl, co jsem viděl, co dobře znám. A o bídě se nepíší. Nebudu moci psát básně…

Hoch zesmutněl. Pociťoval veliké, bolestné rozčarování. Nebude to šumět… Nebudu moci psát básně, protože jsem se nenarodil jako pán. Nebude to šumět. Nebude se to podobat tomu… tomu, co tak dávno odněkud znám…

Poprvé se ho dotkl a zabolel rozdíl mezi pánem a chudákem. Z pocitu křivdy vytryskla veliká slza.

„Cože jsi tak zticha?“ podivil se páter Vilém, když jeho rozhovor s matkou dlouho nepřerušila synova zvídavost.

František vzpurně potřásl hlavou. „Prohlížím si,“ řekl tvrdě a rychle listoval v knize, aby nebylo vidět slzu. A tu ho upoutal obrázek, kde nějaká dívka předla a jiná něco vyšívala a ještě jiná tkala na stavu a všechny vypadaly nějak smutně.

Chlapec byl skokem u kněze:

„Strýčku, prosím, co je to tady napsáno? U toho obrázku?“ A s tlukoucím srdcem se zaposlouchal do páterova hlasu:

„Tkát hedvábí, tkát budem stále,
a přec tím nezíská náš šat,
vždy zůstaneme chudé snad.
Hlad s žízní půjdou s námi dále.
Mzdy naše takové jsou malé,
že k jídlu pramálo nám zbývá:
jest jednotvárná chleba skýva,

je ráno malá, večer menší;
a výdělek se stále tenčí,
neb každá z díla rukou svých
pár haléřů má ubohých
a z toho nelze koupit věru
jak oběd, tak i na zástěru:
neb kdo má dvacet grošů týdně,
ten žije jistě hůř než bídně.
Je těžko lidem k uvěření,
že mezi námi dívky není,
jež víc než dvacet vydělá.
Mzda královská prý docela!
A zatímco my v bídě jsme,
tu z naší práce bohatne
jen ten, co pro něj robotíme;
vždyť skoro celé noci bdíme,
tak den co den, vše pro zisk malý.
Leč kdybychom si odpočaly,
kat hrozí, že nám údy zláme:
*a tak si ani netroufáme.**

(* Verše Chrétiena de Troyes.)

František měl oči plné slz. Rozevřel náruč a se vzlykotem se vrhl k páterovým kolenům:

„Přece jen budu smět psát! Vidíte! I o bídě se píše! Budu moct psát básně!“ Najednou sebou trhl, v mžiku se řítil z knihovny a vítězoslavně řičel do klášterního ticha:

„Budu moct psát básně! Bude to šumět! Básně o bídě!“

Jaké vášnivé dítě, myslil si kanovník Vilém de Villon a potřásal ušlechtilou, důstojnou hlavou. Ale vtom se dveře znovu rozletěly a černé kůzle vpadlo zpět do knihovny. Křičelo na kanovníka:

„Říkal jste, že se píší taky o hrdinství! Že jste to říkal? Tak to je přece o bídě, ne?!“

Tentokrát se rozeštkala matka a páter Vilém opět potřásl hlavou. Pomalu zavřel knihu, vystoupil na špičky, vypjal se do výše horní přihrádky a svazek zasunul.

Je chudý rod můj, jak to bývá,
jsem nuzák od svých dětských let.

Můj táta strádal odjakživa,
i Horác, mého táty děd.
Jsme chudí všichni jakbysmet.
A na hrobě, kde předci leží –
Bůh rač je v nebi provázet –
erb s korunkou bys našel stěží.

Když na tu bídu žehrávám,
mně často moje srdce říká:
„Mlč, člověče, co tam, co tam;
jen zbloudilost tvá darmo vzlyká,
že nemáš jmění finančníka.
Líp naživu být v chudobě
než vězet v kůži zbohatlíka,
co hnije s erbem na hrobě.“

„Jenomže dnes mi to nestačí! Šumět – to je málo! Ať si šumí to, co básní všichni ostatní, kdo se chtějí líbit. To moje musí bubnovat na poplach nebo zvonit hrany!“ vykřikuje hlasitě bakalář Villon na profesora Parlana.

„Zvoní-li básník hrany, tedy obvykle sám sobě,“ chmurně odvětí učenec.

‚Ať si!“

„Inu, jste mládě. A divoch. – A kanovník Villon – co ten tomu říká?“ ptá se mistr Parlan.

„Strýc je moudrý a vy jste moudrý. On je laskavý a vy jste laskavý. I on, i vy jste zůstali mladí. Ale v této věci jste mi bližší vy.“

„Ještě nikdo z vás ke mně nepřišel tak jako ty,“ zašeptá mistr Parlan. Bakalář se zajíkne radostí nad profesorovým „ty“.

Na cestě k domu U červené brány se bakaláři Montcorbierovi postaví do cesty muž s tváří ztrhanou bděním nebo žalem nebo nenávistí – nebo vším, co kazí lidskou duši a nitro napájí myšlenkou hříchu. Kněz Filip Charmoye.

František stane a mimoděk se zamračí. Nemá rád mladého kněze od Svaté Magdalény, nemá ho rád, protože jeho kázání rozjitřují srdce věřících v jedinou živou ránu – a bakalář se domnívá, že kněz není básník a že má naopak uklidňovat a pomáhat lidem nést život, protože ten je sám o sobě dost drásavý. Ale Filip Charmoye prosycuje vlastní trýzní bláhové a marné lásky k mladičké Kateřině de Vausselles každé své slovo; ať káže o čemkoli, vykřikuje na věřící svou vlastní bolest.

Okamžik oba stojí těsně proti sobě. Pohled studentův je rozmrzelý. Pohled knězův zlostný. František by mu mohl říci, že ho Kateřina neláká, že se jeho zájem upíná jinam; ale jednak ví, že by to bylo bezvýsledné, jednak ho Filip Charmoye popuzuje k bezděčnému odporu. Chce se vyhnout hádce, chce ho obejít a pokračovat v cestě. Kněz ho zadrží.

„Hledal jsem tě," zasykne.

„Co si přejete?"

„Stojíš mi v cestě."

„Já ne. Církev."

„Měj se na pozoru."

„Starejte se o svá kázání."

„Tebe z cesty odstraním vždycky."

„Kdo se povyšuje, bývá ponížen. Tak jste ráčil v neděli kázat."

„Varuji tě naposled."

„Až na věky," na to Villon a jde dál.

Kněz stojí na ulici se zamženýma očima a zaťatými pěstmi, a když se dá do kroku, zakopne o korouhev svatého Antonína, zaraženou do země.

Z náměstí zalehne studentská písnička:

Nyní žáci učí se
nedbale a líně,
jen co by to dotáhli
*do promoční síně…**

(* Z Písní žáků darebáků.)

Univerzitáni jsou ve svém živlu.

Paříž léta Páně 1451 se nechává pro dnešek vláčet jejich dravostí jako podzimní lupen spadlý do bystřiny, která jej strhla a nese jej a nese svou zurčivou cestou a pohrává si jím na vrcholcích nezbedných vlnek.

II U MÍSTODRŽITELE

> Radujž se tedy, mládenče, v mladosti své
> a nechť tě obveseluje srdce tvé ve dnech
> mladosti tvé, a chod po cestách srdce svého
> a podle žádosti očí svých…
> KAZATEL IX/9

Žádný kout Paříže mu není lhostejný: buď ho odpuzuje, nebo je mu milý.

Nyní na cestě k místodržiteli se rozhlíží starobylými uličkami, i se z pohledu na blízké domy i vzdálené věže a vzpomíná na vše, co kdy na tom kterém místě zažil: tady jsem se jako kluk vymázl a rozřízl jsem si nohu o kus skla. Dodnes tam mám jizvu. Tam u toho domu s brašnářem pod podloubím se ovocnáři převrhla kára a jedna broskev se dokutálela až ke mně. Rychle jsem odkopl do strouhy. Když trhovec odjel, snědl jsem svoji největší pochoutku. Nic v životě předtím ani potom mi tak nechutnalo. Tady na tom rynečku jsem dostal pár pohlavků, že jsem jednomu ševci močil oknem do bytu. Myslil jsem si, že to je díra do sklepa. A zde jsem loni dřel logiku. Nešla mi do hlavy, a tak jsem se tudy procházel a učil se a učil, už se stmívalo, a já se pořád učil, až jsem na to ani neviděl. Potom mi jedna pěkná služebná položila zezadu ruku na knihu a já jsem ji políbil. Na ústa. Učinil jsem to náhle a bez rozmýšlení a bylo to moje první políbení. Zachutnalo mi. Zde na náměstí jsme stáli s maminkou, když před třinácti lety do Paříže zavítal náš pan král Karel Sedmý. Byl jsem škvrně a náramně se mi to líbilo a vidím ten průvod před sebou, jako by to bylo včera. Zde ve výklenku jsem se jednou schoval, když tudy vedli zločince na popravu. Bál jsem se, tolik jsem se chvěl o jeho život, že jsem se schoval, poněvadž jsem myslil, že odvedou na šibenici i mne, když mi ho je líto. A zde ulicí U věnce, tou procházím tuze rád. Vévodí jí dům U věnce – dům, kde jsem se narodil.

Vrata zejí dokořán, dům se upravuje zřejmě pro příchod panstva, asi se už vrátí z letního sídla na zimu do Paříže.

Bakalář Montcorbier nahlédne dovnitř, a když nikoho nevidí, vejde až do chodby a rozhlíží se po nádheře schodiště a horní galerie. V které místnosti to asi bylo? Maminka říká, že tam nahoře v té nejkrásnější komnatě.

Tenkrát – –

Když se rozdivočelí Pařížané po tanci rozešli a František Montcorbier se svou ženou na hřbitově Mláďátek osaměli, muž zabušil na dveře hrobníkova domku. Prosil ho o práci pro sebe a o přístřeší pro ženu, vždyť mohla každým dnem, možná každou hodinu slehnout.

Hubená ruka hrobníkova popotáhla vous.

‚A jakou bych vám měl dát práci?“

František sklonil hlavu. Váhal. Jeho vetché hnědé škorně drtily v rozpacích písek před domkem. Potom se náhle rozhodl. Zabodl vraní oči do světlého pohledu hrobníkova a takřka vykřikl:

„Zakopávat mrtvoly! Přece na to sám nestačíte, když jich je tolik!“

„Vy chcete? Vy byste se nebál?“

„Když to nejde jinak… Musím ženu někam uložit.“

„Pojďte dál. Odpočinout si. Snad se sem ještě vejdete. Tady je můj syn. A tady moje žena. A přístřeší se pro vás najde.“ Obrátil se k synovi. „Dojdi pro Colina. Ale – to ti povídám, ať nikdo nic neví.“

Syn kývl hlavou a vytratil se.

Hrobník vzal Františka pod paží a ztlumil hlas: „Colin vás dovede. Ale ať vás nikdo nevidí. Byla by z toho šibenice. Colin Cayeux se jmenuje. Mají kovárnu. Dělají klíče. Tak to víte… Colin se vyzná.“

František řekl s obavami: „Ale… já nerozumím. Kam nás dovede? Jaká šibenice by z toho –?“

„Nesmí se to dělat, víte? Ty domy mají zůstat zavřené. Když se na to přijde, tak se to trestá. Podle toho, čí to byl dům. A Colin vám vybere sídlo jaksepatří, to dá rozum.“

František si otřel dlaní čelo. Připadalo mu, že sní. Nebo že najednou ztratil schopnost chápat lidskou řeč.

„Kovárna je hned vedle, tak tady bude brzo,“ těšivě dodal hrobník a sklonil se nad Františkovu ženu, která si sedla na roh truhly. „Jste bledá. Už to přijde, ne?“

Žena k němu pozvedla bolestí zkřivenou tvář. Mlčky přikývla.

„Já přijdu za vámi a pomohu vám,“ slíbila hrobníkova žena.

Tu se vrátil hrobníkův syn. S ním přišel asi šestiletý chlapec.

„Kde je ten Colin?“ vyhrkl zklamaně a nedočkavě František.

Chlapeček ohrnul nos a otřel si ho rukávem. „Tak že byste ráčili jít za mnou, ne?“ A když viděl, že František nechápe, dodal zároveň pyšně i pohrdavě: „Já jsem Colin Cayeux!“

František se obrátil na hrobníka s němou otázkou v tváři.

„Jen jděte, on vás Colin dovede… A pak se vraťte na tu práci, je jí tady požehnaně.“ Hrobníkova šedivá hlava pokývla v pozdravu.

František vzal ženu za ruku a šel za chlapcem. Šli mlčky. Žena těžce a s bolestí při každém kroku.

Jaký to je podivný kluk? myslil si František. Hubený, pihovatý, zrzavý. Usmrkaný. U nosu má nudli, ale troufá si. Tohle skvrně nám má najít přístřeší?

Chlapec šel o několik stop napřed. Jeho krok byl rychlý a pružný. Měkce došlapoval bosýma nohama. Jako by to byl plavný krok kočky.

Postupovali dosti dlouho ulicemi plnými lidí, křiku, bláta a špíny, až zašli do ulice vroubené výstavnými domy s bohatě pobíjenými vraty; s lomenými okny, vyplněnými nákladnou kružbou; s pestrými, olovem spájenými sklíčky v oknech; s tepanými okapy, zakončenými chrliči v podobě nestvůrně rozšklebených hlav.

Ulice byla pustá. Kroky v ní duněly a rozléhaly se.

Colin se ostražitě rozhlédl. Zalovil v kapse. Zastavil před nejvyšším a nejhezčím domem U věnce. Znovu se rozhlédl. Vyběhl po několika schodech k malým postranním dvířkům. Vstrčil cosi do zámku. Učinil prsty několik rychlých pohybů a otoček. Dvířka se bezhlesně pootevřela.

„Tak honem! Dovnitř!“ pokynul manželům.

František bez rozmýšlení uposlechl. Teprve když za nimi dvířka zaklapla, obestřel ho podivný pocit strachu. „Copak tady nikdo nebydlí?“

„Ne. Ta celá ulice je prázdná.“

„Proč?“

„Kvůli moru. Vystěhovali se na venek. Tak tady zatím budete bydlet vy, než něco najdete. Ale nesmíte tady svítit. Aby to stráže neviděly. To by byla polízanice!“

František hleděl na hocha s úžasem. „Kolik je ti let?“

„Sedum.“

Montcorbier zakroutil hlavou a rozhlédl se po chodbě. Bílým vápnem natřené stěny. V průčelí chodby obrovský krucifix, pod ním vyřezávané klekátko. Na dolním břevnu kříže uschlá kytice. Po obou stranách chodby řady dubových dveří s umně kovanými klikami.

„Tady je kuchyň,“ upozornil Colin a uvolnil jedny dveře. Na okamžik se otevřel pohled do rozsáhlé místnosti: zalesklo se několik měděných pánví a kotlíků, pověšených na zdi. „Ale topit tady taky nesmíte, aby nebylo vidět kouř.“ Zavřel kuchyň a štíhlými prsty poklepl na vedlejší dveře. „Tady je zásobárna. Něco se tam ještě najde. Ale moc toho není.“ Vinul se kočičím

krokem podél zdi. „Tudy se jde do sklepa. Je tam plno vína. A to je víno!“ Zamířil na schodiště.

Když vystoupili do prvního patra, František zůstal ohromeně stát. Stěny zdobily malby. V oknech zářily biblické výjevy z barevných skel. Na podlaze ležel orientální koberec.

„Tak tady je patrně pánova ložnice,“ řekl Colin a otevřel jedny dveře.

Žena sepjala ruce v úžasu nad krásami, které uzřela v komnatě i oknem v zahradě. Ze rtů jí bezděčně plynula slova tiché modlitby. Její muž, dojat jejím zaujetím, jí položil ruku na rameno a trpce se zamyslil nad životem, do jakého se narodil majitel tohoto vybraného přepychu, a srovnával jej s tím, v kterém se octl on a jeho žena, i s oním, do něhož se brzičko narodí i jejich dítě. Probudí se do světa v tomto honosném domě, vlastně si ukradne místo svého zrození – a co dál? Co bude dál? Ať chlapec nebo děvčátko, nikdy nebude doma v tomto stříbru a v těchto květech. Jejich dítě čeká trudný úděl chudých a opomíjených, velké dření za malou mzdu, mnoho starostí, ale radosti pouze špetička jako vzácného koření – – Tu si muž umínil, že bude pracovat a lopotit se dnem i nocí, třeba bez odpočinku a do zemdlení, aby připravil svému dítěti co nejlepší dětství a aby mu usnadnil první samostatný krok do těch hrůz a do těch rmutů, kterým se říká život.

Ohlédl se po Colinovi. Nebyl tam. Zůstali sami. Asi se tiše vytratil na svých kočičích tlapkách, když spatřil zamyšlení obou manželů. Zůstali sami v jednom z nesčetných velkolepých domů francouzské šlechty. Chudáci bez domova, bez majetku, bez přátel. Nazí ztroskotanci, hrou náhody vyvržení na ostrov oplývající lahodnými plody, které jim samy padaly do klína. Rodička spokojeně spočinula na lůžku a František v duchu žehnal onomu pihovatému darebovi, tak dospělému v útlém dětství, tak protřelému lotrovstvím pařížských ulic, blahořečil mu, že jeho zásluhou se žena nemusí položit pod mostem nebo u nějakého zastrčeného plotu, aby vydala nový život; blahořečil mu, i když ho jeho dobrý skutek nic nestál a i když vlastně byl na rozpacích, je-li jeho počin víc dobrým skutkem nebo sprostým vloupáním.

Zakrátko přišla hrobníkova žena a s její pomocí se v nádherné síni ozval první pláč nového člověka. Byl to chlapec. Žena rozhodla, že se bude jmenovat jako otec.

Muž se vrátil na hřbitov vydělat pár grošů aspoň ženě na jídlo, aby měla pro malého dostatek mléka.

Žena tiše ležela, očima bloudila po stropním klenutí a marně se namáhala, aby usnula. Prožila toho dne příliš mnoho dojmů, a přece uplynulo teprve několik hodin od chvíle, co vkročila za bránu tohoto

strašlivého města. Viděla v duchu prodavače ryb, prodavače koláčů, prodavače rozličných pochoutek a zbytečností, kterými ulice oplývají navzdory hladu a bídě, a bála se, aby muž do jejich měšců nesložil, co vydělá; viděla fresku Poslední soud na hřbitovním kostele, viděla mrtvé rozvěšené po lešení a nepříčetné zástupy rejdící mezi hroby a bála se, aby také její muž jednou nezvlčil jako oni; viděla liduprázdnou ulici se staženými okenicemi a nakaženou kašnou, ulici vysbíranou morem; viděla mladíka, který cynicky očekával jistou hodinku své smrti, a bála se, aby také jejího muže neschvátil mor.

Náhle se rozezněly zvony a jejich kovové, slavnostní hlasy doléhaly ze zahrady otevřeným oknem do ložnice.

Poledne.

Teprve poledne, a tolik se toho dne již událo!

Viděla v duchu sedmileté dítě, nenechavého Colina s paklíčem v kapse, viděla ho, jak si otírá nos rukávem, viděla ho, jak zlehka a zlodějsky našlapuje, viděla ho, jak si mistrovsky obratně počíná u složitého zámku šlechtických dveří, a bála se, aby i její synek nebyl takový.

Ohlédla se na dítě vedle sebe očima plnýma lásky a obav. Chlapeček se díval nekonečně hlubokým pohledem před sebe a jeho oči byly temné, temné jako bezhvězdná noc a lesklé jako čepel dýky. Nad čelem se ve vánku chvěly černé vlásky, hebké jako chmýří.

František Montcorbier.

Do jaké chvíle ses zrodil, Františku? Do jaké doby? Do jakého osudu?

A zvony zněly a jejich hlahol naplňoval síň a jejich jednotvárné houpání uspávalo dítě i matku i hrobníkovu ženu, která nad nimi v křesle bděla.

Nechtěla jsem do tohoto města, bylo bláhové pomyšlení, že tady kvete blahobyt a prší zlato z nebe, ale nechtěla jsem Františkovi odporovat, poněvadž tolik věřil – a on věřil tak pevně, že jsem posléze uvěřila i já. Bála jsem se velkého města, kde jsou kamenné domy, kamenné mosty, kamenná schodiště, železné mříže a železná zábradlí, kameny a železo, železo a kamení; spousty lidí, nakupených tak blízko sebe, a přece tak vzdálených myšlenkami, touhami, posláním. Ryby, ryby… no přece na mor… já jsem Colin Cayeux… To není skutečný svět, to přece není možné, aby to byla pravdivá skutečnost, to je matení smyslů, mám horečku, a až mi klesne, budu ležet v našem domku v Bourbonsku a pod okny budou dokvétat šeříky a jejich zrezivělé kvítečky budou krýt trávník kolem keřů.

Konečně usnula a probudila se, teprve když přišel František a s radostným úsměvem ji podal hrnek mléka a prosnou kaši.

Uplynulo několik dní, neuvěřitelných jako pohádka. Žena bydlila v domě, kde byla hojnost prádla v truhlách a nádobí v policích, kde byla měkká sedadla kolem vykládaných stolů, kde tekla nezkažená voda ve studni a kde stály řady vystlaných lůžek.

Muž za svítání vyklouzl do tiché ulice a za soumraku se vracel s hrstí peněz a s jídlem.

Zahrada, ta snově krásná zahrada, plná fontán, květů, stínů a vůní! Žena vytrhávala plevel ze záhonů a bláhově se těšila představou, že ty keře a stromy jsou její,

Jednoho dne k večeru vyklouzla na ulici a chtěla jít Františkovi kousek cesty naproti. Sotva došla na nároží, spatřila ho v krátké vzdálenosti před sebou. Poznala jeho vysokou postavu a jeho špičatý klobouk, ale panebože, nemohla poznat jeho chůzi a držení těla, to přece není jeho rázný krok, to přece není jeho vzpřímené tělo. Paže sklesle visely podél boků a ruka, jak nesla obvyklý košíček s jídlem, se unaveně klátila.

„Františku!“ vzkřikla žena a rozběhla se k němu.

Pod zvukem jejího hlasu se vztyčil, zvedl hlavu a usmál se.

„Co ti je?“

„Nic. Jen jsem se unavil víc než obvykle.“ Něžně se na ni podíval a ovinul paži kolem jejího pasu. Náhle však ji prudce odstrčil. Jaře si vykračoval a stále se usmíval.

„Františku…“ Ženin hlas se seškrtil do sotva slyšitelného tónu. „Ty jsi… Tobě se něco stalo…“

„To se ti zdá. Tak pojď dovnitř, nestůj tady venku, ať nás nikdo nevidí…“ Vzal ženu za ruku a chtěl ji vtáhnout do domu, ale vzápětí ji pustil a vstoupil do dveří sám. Žena za ním. Muž šel nevšímavě chodbami.

„Kde je František?“ zeptal se.

„Na posteli – nevidíš?“

„Tak pojď odtud.“

„To ho ani nepolíbíš? A mě taky ne?“

Muž se dal do smíchu. Smál se křečovitě a nepřirozeně. Náhle se zapotácel. Jeho obličej zesinal. Chytil se za hrdlo.

Žena se k němu s výkřikem vrhla.

Ale on už zase stál zpříma a usmíval se.

„Tady máš pěkné kuře, tady je trochu vařené rýže a podívej, první jahody…“ Vykládal jídlo na stůl.

„Nač… takové pochoutky?“

„To abys věděla, že jsem tě měl moc rád… a že jsem dělal všecko, co jsem dovedl, abys… byla šťastná…“

„Co to povídáš?! Františku!“

„Jdi ode mne,“ couval muž před její náručí a znovu se smál. „Já… totiž… tady jsou peníze… dej ho hned zítra pokřtít a jdi už z toho domu… co nejdřív jdi pryč… to není pro nás… moje dobrá ženo, já tě mám tolik rád…“

Dopadl do křesla, rozeštkal se a svíjel se v křečích, jako by celé jeho tělo obepínal a rdousil obrovský had. Pak sevřel velikou poctivou pěstí křišťálový pohár na stole, mrštil jím vší silou na koberec a přepadl z křesla kupředu na zem doprostřed drobných střepů.

Potom se už nepohnul.

Já vím, že boháče i bědné,
ať útlé, tlusté, raby, pány,
ať hezouny či nepohledné,
buď šlechtic, chám buď nevzdělaný,
buď dáma, krejzlík nabíraný,
ať domovem jim chýš či hrad,
byť sebelíp jsou načesány,
smrt vezme všecky bez výhrad.

Soutěž se už měla zahájit, když se ozval jasný ženský hlas: „Nepočkáme přece ještě chvilku? Jisté přijde také bakalář Villon.“

A vtom stanul ve dveřích.

Všechny tváře se rozzářily – až na jednu. Sama hostitelka, která se přimluvila, aby na něho počkali, vstává a jde mu vstříc. Vítá ho radostný šum. Oči všech hostí se k němu stáčejí jakoby přitahovány světlem. Nejšťastněji planou oči starého kanovníka Villona; sedí u krbu. Nejobdivněji se lesknou oči Kateřiny de Vausselles. Nejzavileji se blyští zřítelnice mladého malíře Noela Jolize; stojí osaměle v rohu komnaty.

„Jsem rád, že jste na mne přece jen čekat nemuseli,“ praví příchozí a přehluboce se sklání před hostitelkou.

Vztahuje k němu obě ruce: „Pokud vy budete chodit poslední, milý příteli, vždycky se bude čekat jen na vás,“ odpovídá mu s úsměvem.

A skutečně: jako by společnost teprve s jeho příchodem byla úplná, jako by teprve nyní vynikla krása síně a třpyt světel. Vysoký, štíhlý jinoch v černém kabátci objímá ostrým pohledem společnost a ona se dobrovolně vzdává jeho kouzlu.

„Vezmu si výtku k srdci, paní: vy přece čekat nesmíte.“

Hruď kanovníka Villona se dme hrdostí, když i hostitel povstává a podává hostovi pravici. Kateřina se zardívá a její matka jí šeptá: „Kdyby tě viděl Filip Charmoye, usoužil by se žárlivostí.“ Malíř Noel Joliz zatíná zuby.

„Představím vás novému hostu: bakalář Montcorbier, říká si i svém pěstounu Villon – Jeho Milost biskup Tybalt ďAussigny.“

František se hluboce ukloní muži odříkavé tváře, jež je tak nehybná a současně výrazná, že lze těžko odhadnout její věk. Padesát? Sedmdesát? Šedivá hlava se bez zájmu a téměř neznatelně ukloní.

„Vaše Důstojnost k nám zavítala z daleka?“ zeptá se student naoko nenuceně, ale s nejistými pocity, neboť jednak se mu nezdá zdvořilé zahajovat rozhovor s biskupem, jednak nechce toporně mlčet a stát před mužem, který zřejmě nehodlá sám promluvit.

Z Meungu,“ odpoví biskup suše. Pomlka.

„Slyšel jsem, že to je krásné, tiché město.“

„Teď ano.“ A dost.

„Rád bych se tam někdy podíval.“ Biskup na to nic.

Hostitel přichází Františka vysvobodit. „Jaké pro nás máte novinky?“ ptá se ho.

„Dosud žádné, ale obávám se, že zítra budou takové, že jednak se je dovíte beze mne, a za druhé bych se je neopovážil právě vám tlumočit osobně,“ odvětí student podmanivě hudebním, hlubokým hlasem.

„Ach, takové bývají každý rok.“ A hostitel ledabyle mávne rukou.

„Mám dojem, že letos budou horší: paní Bruyèrová od Ďáblových větrů si na nás vyjela.“

Hostitel – pařížský místodržitel a velitel pařížské policie – považlivě hvízdne. Sezvaní natahují krky zvědavostí. Starička soudce, bezzubý, věkem sešlý do tisíce vrásek a s holou hlavou na dlouhém krku, vypískne tenounkým hláskem:

„Já jsem znal jejího otce, měli proti nám dům. Ten říkal, že to je vadivá holka a že z ní nic kloudného nevyroste. A taky nevyrostlo. Ale nám advokátům dala vydělat. Já sám jsem ji zastupoval dvanáctkrát. Její otec říkal –“

Všichni se usmívají, znají už starého soudce a naslouchají mu s vlídnou shovívavostí.

U pařížského místodržitele Roberta ďEstouteville se scházejí nadaní studenti, význační duchovní, oblíbení umělci, všichni s širokými zájmy a bohatým nitrem, všichni, kdo mají lidem co dát nebo chtějí v životě něco dokázat. Pozvání do místodržitelova domu se nedostane ledaskomu a

mnozí se po něm marně pachtí. Jsou však i takoví, kteří ho po mnohém úsilí dosáhli, a když se do vytoužené společnosti dostali, shledají, že se do ní nehodí, že by se darmo snažili vyrovnat těm, kteří se v ní pohybují nenucené a samozřejmě. Přesto se nechtějí vzdát, docházejí do místodržitelova domu s tvrdošíjnou pravidelností a souží se tam pocitem méněcennosti.

‚A jak vy? Budete náležet k těm, kdo se paní Bruyèrové pomstí?“ ptá se hostitelka.

„Vím, že tím vašeho chotě zarmoutím, ale musím vám odpovědět, že ano.“

Způsobí-li studenti skutečně výtržnost před domem vdovy Bruyèrové, způsobí zároveň mnohé nesnáze a nepříjemnosti prefektovi d'Estouteville.

„Vy opravdu myslíte, že nezůstane při obvyklých žákovských uličnictvích? Čekáte něco vážnějšího?“ vyzvídá velitel.

„Je-li na jedné straně věčná sudička Bruyèrová a na druhé straně… ten… který jí slíbil pomstu…“

„Kdo je to?“

„To vám přece nemohu prozradit.“

„Montigny v zelených botkách, že?“ ušklíbne se hostitel.

„Zdá se, že jméno Régniera z Montigny je ve vašem rejstříku.“

„Zdá se, že se s ním přátelíte.“

„Můj spolužák.“

„Věčný.“

„Já nehodlám studovat věčně,“ opáčí bakalář.

„Zato on.“

„Když na to má…“

„Prostředky?“ zeptá se hostitelka, paní Ambrosie.

„Ne – žaludek,“ ušklíbne se František. Smějí se, leč biskup d'Aussigny se břitce ozve:

„Dnes se na univerzitě učí takovýmto nechutnostem?“

„Ještě horším, Důstojnosti: dokonce inkvizičnímu právu,“ odsekne bakalář.

„Mladíku, váš jazyk je neotesaný,“ poznamená biskup v pohrdlivém odstupu.

„Francouzština se vám zdá neotesaností?“ opáčí student.

Paní Ambra se snaží rychle uhladit hrany:

„Bakaláře Villona nikdo nepřeřeční. – A poslyšte, ten Montigny, z čeho on je vlastně živ?“

„Vždyť je šlechtic,“ namítne František.

„Jenomže titulu se ještě nikdo nenajedl – a jak to vypadá s prostředky jeho rodiny, to všichni víme," odpoví paní Ambra s úsměvem.

Takových je dnes mnoho," vmísí se starý kanovník Villon. „Byla dlouhá válka s Angličany, sídla a panství jsou vypleněna… Mnozí dali majetek králi, aby měl z čeho vést válku… A tak mnohá a mnohá šlechta upadla…"

„A její moc? Kam se poděla?" povzdychne si hostitelka.

„Kam?" usměje se kanovník. „Do rukou králových, paní Ambro. Zmizet mohla těžko. Moc nemizí – jen se stěhuje. Vždycky ji někdo převezme. Teď ji přebírá král."

„Karel?" zeptá se pochybovačně Robert d'Estouteville. „Nezdá mi však, že by si vedl jako tuze mocný panovník."

„Dobrá. Řekněme tedy, že onu moc král nepřebírá, nýbrž teprve začíná přebírat. Nezáleží na tom, přebere-li ji Karel nebo po něm Ludvík. Prostě král."

„Na tom naopak náramně záleží," ušklíbne se hostitel.

„Vám osobně ano," usměje se jeho choť. „Víme, že nejste u Ludvíka dobře zapsán."

„A kdo je?"

„Psovodi a sokolníci," suše utrousí kanovník Villon.

Neboť králevic Ludvík vyvolává mnohé pochybnosti a obavy. Nad královským dvorem francouzským se stahují mraky. Několikrát dokonce už uhodilo. Neprozřetelní lidé klevetí a dohadují se a snaží se kdekoho udivit státnickým ostrovtipem a neomylnou prohlédavostí. Prozíraví mlčí a vyčkávají. Čím déle však mlčí, tím více obav se jim rodí v nitru. Kdo ví, jak bude dál. Starý král Karel Sedmý je podivín a následník Ludvík si v tom s otcem nezadá. Jenomže Ludvík… Karel je bázlivý, už stárne, a tak se stává dětinským, nikdy nebyl zlý, byl jen zbabělý a hloupý. Jenomže Ludvík je nebojácný a výtečně se vyzná v přetvářce, stal se z něho muž, jenž ovládá své city jako vozataj bujné spřežení. A že Ludvíkovy city jsou spřežení tuze bujné, o tom není pochyby. Klidný jako hladina stojaté tůně – a pod hladinou také tolik nebezpečné hloubky – a na dně… Co bývá na dně takové tůně? Dříve či později Ludvík nastoupí na francouzský trůn – a co potom? Jak se bude dařit zemi, bude-li takový muž jejím panovníkem?

Oknem zavane do místodržitelovy komnaty studentský popěvek:

Chceš snad žáka, dcero má,
*který mnoho věcí zná?**

(* Z Písní žáků darebáků.)

„Univerzitní rej je v plném proudu. Nu, pane bakaláři, prozradíte nám tedy, kdo povede to tažení proti paní Bruyèrové?“

„Třeba já,“ s úsměvem odvětí student.

Vtom kdosi posupně vyhrkne:

„To by bylo nejpravděpodobnější!“

Otáčejí se po hlasu a vidí nenávistný pošklebek na obličeji Noela Jolize.

Napadený se zazubí, až se mu v očích roztančí smečky čertíků.

„Ach, malíř Noel Joliz! Už jsem si myslil, že mě dnes nepočastuje žádnou roztomilostí.“

Malíř divoce vyštěkne: „Největší sudička a největší výtržník by se znamenitě doplnili!“

„Zvu vás co nejsrdečněji za třetího, abyste tu spoušť dovršil a oba nás zvěčnil na nesmrtelném plátně: vždyť co jiného než půvaby vdovy Bruyèrové a Ďáblův prd by bylo hodno vašeho talentu?“

I kdyby se Noel Joliz vzmohl na odpověď, zanikla by v bouři smíchu. Hostitelka se snaží uchlácholit zesměšněného malíře:

„Nemáte píchat do vosího hnízda, tím spíš, když Villona te dobře znáte,“ říká mu.

Ale student chápe, že si z malíře učinil nepřítele na smrt. Chápe to také hostitelka, a marně k malíři vysílá svůj nejlíbeznější úsměv.

„Já jsem znal Noelova otce, měli vedle nás usedlost,“ šeptá stařičký sudí hostitelovi. „Ten říkal, že to je kluk ctižádostivý a panovačný, ano, říkal, že byl vždycky náčelníkem mezi dětmi, když se objevil někdo, kdo byl oblíbenější, že si na něj počíhal, vysvlékl ho donaha a ztloukl. Jeho otec kromě toho říkal, že –“

Jak krásná je paní Ambra, myslí si malíř, avšak nikoli, ona vlastně není krásná, její obličej je příliš kulatý a její ústa příliš malá, nevypadala by pěkně na podobizně, není krásná… a přece mě tolik přitahuje, v jejích očích cosi vábí a její ústa žhnou krví, škoda jen, že by se nevyjímala na obraze –

Jak krásná je paní Ambra, myslí si student Villon, ano, je nesmírně krásná, třebaže by kdejaký školometský mazal mohl říci, že by se k portrétování nehodila, nebesky krásná je paní Ambra, to, co z ní dýše, je tak krásné, onen vnitřní svit, ztajený v pohledu, její rty, nalité krví, ach, jak šťastný je Robert d’Estouteville, že má tak nevšední ženu, v jejích očích cosi láká, jak nádherný obraz by to byl, kdyby jej provedl veliký a posvěcený umělec, kdyby zachytil na plátně zásvity v jejích zřítelnicích, měkkost jejího úsměvu, broskvovou hebkost jejích tváří, jaká by to byla podobizna, kdyby na ní vyvolený umělec zobrazil nikoli její obličej, nýbrž

její výraz, sršící něhou a laskavou radostností, ano, paní Ambra je nevyjádřitelně krásná a jen veliký umělec by se mohl odvážit –

Miluji vás, přemítá Joliz, a proto sem chodím, myslím na vás celé dny a celé noci a šeptám v pláči vaše jméno, můj štětec sám črtá vaše tvary, ani nemyslím na to, jak jej ruka vede, miluji vás, má pracovna je plna vašich kreseb a portrétů, avšak žel, vaše tvář se nehodí pro obraz, nejsou to pěkné podobizny, nemají váš výraz a kmitavé zásvity vašich očí, nesou jen vaši tvář, a ta je příliš kulatá… miluji vás… vy mě přece musíte slyšet, jak vás volám, vy přece nesmíte spát, když já z touhy po vás bdím a pracuji, vy se přece nemůžete horoucně oddávat objetí svého chotě, když já se sžírám žárlivostí tak palčivou, že si nehty rozdírám dlaně do krve… miluji vás… chci vás… nemám klidu a nemám naděje v lepší zítřek, proč žít, když vás smím jen vidět a slyšet, když se vás nemohu dotýkat a zvlhlé čelo ztišit na vašich ňadrech, proč žít a lopotit se a čekat na neutěšené příští, když mohu udělat konec… konec všemu,.. vždyť vy si mne takřka nevšímáte a jen se točíte kolem toho blouda… závidím mu jeho vtip… ach, udělat konec všemu… ale já se bojím… bolesti se bojím… smrt bolí a já mám hrůzu z bolesti… miluji vás…

Zapomněli na soutěž, ačkoli ji už už měli zahájit, a přetřásají novinky a příhody, které se zběhly dnes, včera, před týdnem a mnozí navazují na události, jež odpadly od stromu času už kdysi dávno a dávno.

Číšníci roznášejí džbány vína a široké mísy navršené sladkými hrozny; letos je obzvláštní úroda vína, révu bylo nutno podpírat dřevěnými vidlicemi, tak štědrá byla sklizeň této jeseně Malé stolky zdobí talíře pochoutek a nesčetné svíce září rozlehlou síní, jež i za jasného dne bývá poněkud šerá.

Přívětivě zurčí hovor mužů a jásavě prší smích žen, teplé odstíny sametu a lesklé zážehy šustivého hedvábí tvoří podklad třpytivým šperkům; je hojnost všeho, kde jsou ty časy, když se Paříž svíjela hladem a vlci výhružně čenichali pod prahy domů. Všeho je dost, v pařížském přístavu se střídají lodě přetížené náklady, po řece krouží čluny s bohatými obchodníky a nosiči vykládají žoky rýže, vaky cizokrajného koření, koše hroznů a sudy oleje, kde jsou ty doby, kdy se mor jako černý závoj rozestřel nad městem a lidi změnil v cáry šíleného masa bez srdce a víry v život. Úroda a nadbytek věnčí město a lidé nadechli prchavou vůni květu štěstí, kde je ten čas, kdy se domy rozpadávaly, opuštěny od svých majitelů. Teď nové a nové paláce vyrůstají z ulic, a jeden je výstavnější druhého, tu arkády, tu umné záhony ve svěžích zahradách, tu portály s drahou sochařskou výzdobou a dveře s uměleckou prací kovářskou. Kde jsou ta jitra, kdy ulicemi táhly zástupy

promrzlých chudáků a sténaly bolestí hnisavých vředů a kňučely prázdnotou vyhladovělých útrob, kde jsou ty temné noci mlhy a vlhka, kdy pod mostem lehávaly chuchvalce lidských těl, která se proplétala a svíjela a objímala, aby získala jen trochu, trošinku tepla aspoň na některý úd, kde jsou ta sálavá poledne, prostoupená sténajícími žebráky jako rojem dotěrných much…

Ale ano, ještě jsou prokřehlí trhaní v ulicích, ale už jich netáhnou zástupy, ještě jsou nemocní bez pomoci a hladoví bez sousta, ale už jich není tolik, ještě jsou změti nouze a prostydlých paží, spících pod mostem, ale chudáci už nejsou tak hustě namačkáni, jenomže to je tím horší, nezahřejí se tolik. Ještě jsou řady zmrzačených, slepých či malomocných žebráků na chrámových stupních, ale už jich tam neposedává tolik, pomřeli totiž, nelze žít věčně, třebaže se v bídě život věčným zdá. Ještě jsou ubohé děti a strádáním ukoptěné ženy, ještě jsou belhaví starci s žebráckou mošnou a vychrtlí muži s bosýma nohama a divokými pohledy.

Zde je dům, překypující hojností jako letošní podzim šťavnatými plody – a je to dům zbožný, pokorný a štědrý: není žebráka, aby odešel s prázdnou, není chuďasa, aby nedostal odění, není hladového, aby se tu nenasytil. Mír, štěstí a láska pobývají v domě místodržitelově, pravá zbožnost a úcta k člověku, pokora před nekonečností lidského utrpení a vděk za pohodu, kterou Bůh obdařil tento starobylý dům. Radost z přelétavé chvíle spokojenosti a štěstí i vědomí mnohotvárnosti života a vrtkavosti všeho dobrého a pěkného sídlí v těchto komnatách: odtud ona štědrost, odtud ono pochopení s lidskou třtinou, odtud ono vyrovnání v zbožnosti a věčné spravedlnosti. Paní domu, Ambra d'Estouteville, dívčím jménem de Loré, protepluje dům svou úsměvnou laskavostí jako věčným světlem.

„Otče Villone," paní Ambra se obrací na duchovního, „to od vás se váš synovec naučil prostořekosti?"

A páter Vilém Villon – s vlasy zbělenými lety a se stružkami vrásek v širokém obličeji – odpovídá rozvážlivě: „Bohužel, paní Ambro, u mne tuto znamenitou vlastnost nezískal. Moje zásluha na ní je pouze, že jsem se nesnažil, abych z něho jeho drzost vymýtil."

Mám vás neskonale rád, říká si v duchu student Villon a hledí na Ambřiny sametové líce, mám vás neskonale rád a jsem šťasten, že mohu docházet do vašeho domu; pohlížíte na mne za světla dne a tuším vás ve své blízkosti ve tmě noci na tvrdém klášterním lůžku, opakuji si v mysli tisíckrát vaše jméno, Ambrosie, Ambro, moje myšlenky mi vás kreslí v nesčíslných vašich podobách, aniž jim dávám jaký směr, tu vás vidím

zadumanou s lehce pokrčeným čelem a hned zřím vaše ruce, jak mi nabízejí misku ořechů; a vzápětí vás pozoruji při chůzi, jak se vlní bílé hedvábí kolem vašich kotníků, ale ne, vy nechodíte, vy tančíte, vy plujete jako nadpozemská bytost na hřebenech časového vlnění… mám vás neskonale rád, vidím vás místo písmen ve svých nudných učebnicích a lituji, že nejsem umělcem, abych vás tak mohl štětcem zachytit, jaký by to byl obraz, bože, bylo by to dílo, které by obdivovala staletí, ustrnulá nad vaší prostou, oduševnělou krásou. Mám vás neskonale rád, ale bojím se svých myšlenek, bojím se zašeptat vaše jméno, abyste mě neslyšela, jak vás volám, abyste nevycítila, že vás nosím v srdci, abyste neztratila svůj klid a své štěstí, abyste mohla spokojeně spát, když já ve vzpomínkách na vás bdím a učím se a učím nesmyslným zbytečnostem, abych na vás pozapomněl. Nechci na vás tolik myslit, abyste se láskyplně mohla věnovat svému choti, nežárlím, já vím, že člověk nemůže mít, po čem prahne, a je to tak dobře, z nesplněné touhy člověk nejvíce dokáže. Mám vás neskonale rád a přeji vám vše dobré a světlé, žiji myšlenkami na vás a nemohu se dočkat zítřka, kdy vás zase uvidím, jsem vděčen osudu, že vás vůbec mohu vidět a slyšet a opájet se ovzduším, které vyzařujete a vdechujete, ach Ambro, Ambro, jak je život krásný a jak je láska nádherná. Mám vás tolik rád…

„Vy tedy jeho prostořekost považujete za vlastnost dobrou, otče Villone?“ ptá se Ambrosie.

„Zajisté, neboť uznáte, že k ní je zapotřebí ducha.“

„Mají pro vašeho ducha stejné porozumění profesoři na univerzitě?“ táže se studenta místodržitel.

„Asi takové jako vaši seržanti, pane.“

„Snad abyste zahájili chystanou soutěž,“ ledově praví biskup.

Hostitelka klade doprostřed stolu misku s horkou vodou. „Soutěž začíná. Až voda zchladne, odevzdáte básně k posouzení.“

Ticho v komnatě.

Několik per črtá po škarticích.

Muži, kteří se nezúčastnili, popíjejí víno a stříbrné číše pokládají na stolky opatrně, aby nezazvonily a nerušily. Ženy otrhávají kuličky vína z těžkých hroznů – a jaká to je krása, pozorovat ženské ruce zabývající se vinným hroznem. Kolik půvabů skrývá v takovém šťavnatém hroznu, kolik líbeznosti vyzařují ženské ruce. A obojí spojeno, to je báseň krásy, hle, bobulky hroznu kryje ojínění a ženské ruce se halí čímsi, co nemůžeš určit: je to lesk? je to naopak matný povlak? Slabě to svítí a zároveň to světlo tlumí, ulpívá to na jemných prstech, na citlivém hřbetu ruky, v některých

místech se to soustřeďuje a jinde se to poznenáhlu rozptyluje… a ruka se vlní a pevné špičky prstů uštipují ojíněné kuličky vína, kolik je v tom půvabu, člověk by na to stále hleděl a hleděl v němém ustrnutí nad krásou tohoto světa, a bobulky jako by se samy poddávaly kouzlu ženských rukou a ruce se pohybují zvolna a vláčně jako bělostní motýli, jako vlhké lilie rozkomíhané jitřním vánkem, jako bílé závoje ploužící se šerem. Hrozny… a ruce… hrozny a ženské ruce… báseň krasy…

Musím, musím vyhrát soutěž, opakuje si mladý malíř, zatíná zuby, sevřenými pěstmi si podpírá spánky a vytřeštěné oči upírá na čistou stránku před sebou. Leč myšlenky nepřicházejí; čím úpěnlivěji je volá, tím více se od něho vzdalují; připadá mu, že má hlavu prázdnou, ale zároveň k neunesení těžkou, musím vyhrát, zdá se mu, že mu mozek omotaly pavučiny a myšlenky že se z nich nemohou vyprostit, musím zvítězit, ale darmo v nitru křičí a namáhá se, darmo posedává na židli, jako by jej pokoušely přehršle mravenců, není jediné básnické myšlenky v jeho duši a voda na stole chladne, kouří se z ní, to její teplo odchází s kouřem, a já neumím a neumím najít slova k lásce, kterou jsem ještě před chvílí ve svém nitru vášnivě vyznával.

Student Villon se šimrá koncem brku na špičce nosu a volky nevolky místo na veršování myslí na výjev, který zahlédl v domě U věnce, a má zlost na svou zvědavost. Ale v chodbě nikdo nebyl, a tu bylo tak lákavé nahlédnout do některé komnaty, což byla-li to právě ta, kde se narodil? Strýc kanovník mu sice vštěpuje jiná mravní naučení a jiné zásady a je pravda, že jeho život duchovního je podle nich příkladný – ale co je to platné, když život druhých kněží je jiný? Co viděl, viděl.

Noel Joliz konečně vynutil ze svého mozku hrst slov, která horečně vtiskl na stránku, a honí se za dalšími. Páter Vilém Villon usrkává červený mok z poháru; kalich ani nepokládá: buď proto, že je zamyšlen a neví, co dělají jeho ruce, nebo že mu víno tolik lahodí, že je pije doušky sice vleklými a takřka nepatrnými, avšak nepřetržitými. Snad obojí. Jeho pohled nepřítomně těká po okrajích tepané číše a v jeho čele se honí myšlenky a vzpomínky, myšlenky na malého Františka Montcorbiera, poskakujícího klášterními chodbami jako neposedné, černé kůzle; na jeho matku, jak v něm málem vyvolala lítost nad stavem kněžským, pro nějž se rozhodl, na ženu zbožnou a prostou, která dnes už je sešlá a stará, ale jejíž srdce miluje vidinu zemřelého muže, jako by náleželo dvacetileté mladici. Matka zestárla a syn vyrostl a zmužněl a nosí jméno svého strýce, František Villon si říká. Paní Ambra otrhává hrozen a láskyplně hledí do očí svému choti. Dívají se na sebe, jako kdyby se viděli poprvé, stále očarováni svým žárem,

stále rozdychtěni svou něhou; jejich láska se vznáší mezi nimi a kolem nich jako tajemný kruh věčnosti. Kateřina de Vausselles upírá oči na studenta a trpce vzpomíná na mladého kněze Filipa Charmoye, který jí pronásleduje svými nabídkami, a dokonce i ve zpovědnici se jí dvoří. Jenomže Filip Charmoye je kněz a to by byl hřích, a potom, není hezký, kdežto Villon…

Voda v misce zvolna vychládá, malíř Noel Joliz si bičuje mozek a František Villon civí na prázdný list. Nenapsal dosud ani jediný verš – ale ty, které se mu řadí v hlavě při myšlenkách na výjev v přepychovém domě U věnce, ty by věru odevzdat nemohl. Ticho je v síni, jen tu a tam zaskřípe brk nebo zaklokotá víno, dolévané do poháru. Ticho, nabité očekáváním.

A voda na stole je už téměř chladná. Paní Ambra do ní právě vnořila prst, ale pak se rozhodla, že přece ještě chvilenku počká. Podívala se na bakaláře a usmála se na něho.

Vlna štěstí mu zaplaví hruď a vtiskne ruměnec do tváří. Namočí brk a pero klouže po škartici jako plachetka, nezadržitelně hnaná dobrým větrem. Studentova radost hraje do kroku jeho veršům. Sotva napíše poslední slovo, paní Ambra soutěž končí.

František odevzdá báseň na stůl, vrátí se na svou židli, a tu ho napadne otázka, kterou vyhrkne nahlas:

„Jaký vlastně byl námět?“

Smějí se mu. Brzy se ptá, jen co je pravda.

„Chvála paní Ambry,“ praví místodržitel. „O čem jste psal?“

Františkův obličej oživí uličnictví.

„Právě o tom, vždyť na co jiného bych mohl v její přítomnosti myslit?“

Tleskají mu a on se rozpustile usmívá: jeho zuby s dlouhými špičáky svítí dravčí svěžestí. Je konec října a dni jsou krátké. Poslední paprsky západu se již zaklesly za obzor. Za oknem začíná dýmat šero. Paříž se pokrývá soumrakem a její věže čnějí do výše jako přízraky horských obrů. Ruch a hluk v ulicích se napájí houstnoucí tmou a dostává nový zvuk: povozy jako by drnčely jiným hlukem, kola jako by skřípala jiným tónem, kročeje chodců jako by zněly jiným rytmem. Stmívání jako kdyby bylo kouzelníkem; pod jeho dechem svět barev, vůní a hlasů mění tvářnost.

Ve Františkově nitru začíná vyvstávat neklid.

Přicházejí sluhové a rozžíhají další a další svíce. Přepychově zdobená síň se pyšní v plném lesku. Paní Ambrosie předčítá jednu z lichotivých básní soutěže. Leckteré zraky pátrají po obličejích těch, kdo se zúčastnili, aby poznaly autora.

Služebníci v oděvech z černého sametu a s bílými krejzlíčky u krku i u rukávů roznášejí lahůdky a víno. Chodí strnule jako sochy, které nějaký

přístroj uvedl do pohybu; uctivě se sklánějí před každým z hostů a uctivě se sklánějí i před Františkem Villonem. Františkovy prsty berou pochoutky ze zlatých mis a rty se noří do stříbrných pohárů. Jeho nohy šlapou po mramorové podlaze, úzkostlivě čisté a vyblýskané jako zrcadlo. Jeho oči těkají po nádheře kolem a chřípí vdechuje omamnou vůni, onu směs rozmanitých vůní, která koluje v místnosti, plné upravených žen.

Ticho – a nad ním se klene zpěvný hlas paní Ambry, předčítající verše na vlastní spanilost.

Kolik perel a drahokamů, kolik hedvábí a umných ženských čepců. Dlouhé poletavé závoje, tak jemné jako chvění vzduchu nad obilným lánem. Vůně, úsměvy, upřené i placké pohledy, ono ovzduší milostného napětí, o němž nikdo nehovoří a jež nikdo úmyslně nevyvolává, a přece je každý tím pronikavěji cítí a blaženě se mu poddává.

Dva póly jsou tu, jež nejvíce milostného záření vysílají i na sebe soustřeďují: Ambra a František. Mnohý ženský pohled se zalíbením sklouzne po půvabném jinochu a nejeden úsměv se mu vemlouvá slibnou nabídkou.

František pozoruje očarované zraky žen, bože, to je mně? Jak hezké ženy, vznešené, zámožné – to mně? Kde jsem se to octl? Tolik světel a tolik bohatství – a v tom já? Kde jsem se tu vzal? Odkud jsem sem spadl? Jak to přijde, že tady je moje místo, moje, chudého kluka bez otce a vlastně bez domova, kvůli němuž se rodiče musili vloupat do cizího domu, aby se vůbec měl kde narodit? Jakou podivnou hrou náhod a osudu a času jsem vítaným hostem v tomto urozeném kruhu? Nu ano, strýc, který není mým strýcem, mě sem přivedl z domova, který není mým domovem. Jeho jménu a jeho důstojnosti vděčím za to, že mě tady přijali. Bez pátera Villona bych nebyl vůbec nic. Ale protože páter Vilém je zcela cizí muž – nejsem tedy skutečně nic. Toto vše si vypůjčuji, toto vše kradu, jako jsem si vypůjčil a ukradl svůj rodný dům. Kdyby byl můj otec František Montcorbier zůstal naživu – kde bych byl? Nebyl bych znamenitým studentem pařížské Sorbonny, nebyl bych toužebně očekávaným členem vznešené společnosti, nebyl bych trnem v oku nějakému mazalovi, jako je Noel Joliz, nepopudil bych Jeho Milost biskupa z Meungu, nebyl bych miláčkem znuděných přítomných paní – nikoli, dělal bych bůhvíco v bůhvíkteré pařížské ulici, urozené pány a paní bych znal jen od vidění, jak bych horempádem utíkal před koly jejich vozů, a kouzelné ženy by mě častovaly leda posměškem či nadávkou: ale měl bych domov a jeho útulné ovzduší, i kdyby byl sebevíc chudý a oprýskaný. Měl bych otce a jeho tvrdou dlaň, měl bych večery ve

ztemnělé světnici a stálé teplo matčiny péče, měl bych rodinná nedělní odpoledne –

Student mávne rukou. Nikoli, sem rozhodně nepatřím. A přece sem chodím. Líbí se mi tu. Vypůjčuji si pocit rovnosti s nimi a platím jim… platím jim tak málo. Ale venku se smráká a za chvíli tu vystrojí přepychovou večeři. Venku se smráká… Tam jsou ulice a tma a chladno… A v té tmě a chladnu oni. Budou tančit v maskách a půjdou se pomstít vdově Bruyèrové.

Jinochův neklid se rozrůstá. Sotva si uvědomuje, že paní Ambra právě předčítá jeho báseň.

Malíř Noel Joliz vraští čelo a podle nenucené lehkosti veršů, načrtnutých pohotovým duchem za poslední zlomek určeného času, soudí, kdo jest jejich autorem. Jeho mysl se obaluje tvrdou korou záští a červotoč vrtá a vrtá do tkáně jeho srdce. Jak bych mu přál, aby byl ohyzdný, hrbatý, zjizvený v tváři, holohlavý.., a hlavně ne tolik bystrý.

V tom okamžiku dveřník hlásí:

„Filip Charmoye!“

Za ním stane mladý kněz v černé klerice. Má pobledlé tváře a pomrkává pravým okem, jako by mu do něho něco padlo.

Paní Ambra právě dočtla báseň. Ozývá se nadšený potlesk.

Nový návštěvník se klaní na všechny strany s blaženým úsměvem v domnění, že potlesk platí jemu.

Hosty nedorozumění baví a tleskají ještě víc. Filip Charmoye se ještě horlivěji klaní. Hostitelka se k němu obrací:

„Pěkně vás vítám. Jsem ráda, že jste přece jen přišel. Chtěla jsem vám říci, že jsem slyšela vaše nedělní kázání u Matky boží a že mě uchvátilo. Jistě z vás bude znamenitý kazatel.“

Mladý kněz, který nevychází z klanění, se po očku rozhlíží síní, až spočine pohledem na Kateřině de Vausselles, a dychtivě sleduje, jaký dojem na ni učinila Ambřina pochvala. Vidí však, že dívka si snad ani neuvědomila jeho příchod a že s obdivem hledí ke stolku, kde sedí František Villon.

Kdyby hosté nevěnovali pozornost další básni ze soutěže, tak rozkošně předčítané místodržitelovou chotí, a kdyby sledovali mladého kněze, všimli by si, že jeho nemocné oko prudce zamžikalo a po líci že mu přeběhl výraz zlosti. Nato se mu obličej opět vyjasnil. Posadil se nedaleko Františka.

Skončila poslední báseň a slabý potlesk patří spíš Ambřinu přednesu než veršům samým.

„Největší potlesk tedy sklidila báseň předešlá,“ praví Ambra. „Kdo je šťastným tvůrcem?“

František vstává. Nový potlesk zabouří síní. Filip Charmoye si všiml, že nejnadšeněji tleská Kateřina de Vausselles. Ambra podává studentovi ruku:

„Blahopřeji vám. Jste vítězem.“

„Mýlíte se, paní. Vítězem jste vy. Já jsem jen vyjádřil vaši spanilost.“

Kateřina de Vausselles skloní hlavu.

„Ale nyní nám prozraďte, Františku,“ praví hostitelka, „nač jste myslil po celou dobu, co jste okusoval brk?“

„Bylo by dvorné, kdybych vám odpověděl, že ovšem na vás, paní. Ale nebylo by to pravdivé.“

„A ta pravda je?“ zeptá se místodržitel.

„Žít v nádheře, toť poklad nad poklady!“

„To je poklona pro můj dům?“

„Ne – pohana pro dům U věnce.“

„To je přece krásný dům. Co jste tam viděl hodného hany?“

„Tam pohovka, v ní páter otylý je,
krb teple sálá v pokoj potemnělý,
lne k jeho boku paní luzné šíje,
tvář bílou má a účes přeumělý.
Dnem nocí při víně dlí na posteli,
ret líbá ret a líce smíchem žhnou
a pro pohodlí oba nazí jsou.
Tak škvírou ve dveřích zřím jejich vnady.
Znám proti smutku radu příjemnou:
žít v nádheře, toť poklad nad poklady!“

Biskup z Meungu a kazatel Filip Charmoye se vztyčí téměř současně, oba vyzáblí a s tvářemi nesmiřitelnými, a oba vykřiknou takřka najednou:

„Vy urážíte církev!“

Než bakalář může odpovědět, bodře prohodí rozložitý kanovník Villon:

„I já jsem duchovní, pánové. Koho se to netýká, nemůže se urazit. A koho se to týká – nu, ten sám uráží církev, nemyslíte?“

„O takových věcech se nebásní!“ rozhořčeně vyhrkne biskup Tybalt d’Aussigny.

„Především se nemají dělat,“ na to otec Villon. „A že se dělají, to víte vy oba právě tak jako celá Paříž. Polovina pařížských nevěstinců je živa jen z kněží. – Důstojnosti, nepřišla by vám vhod jedna šachová hra?“

Venku za okny je už téměř tma. Právě se rozestoupily dveře do hodovní síně, ozářené sterými světly. Dlouhou tabuli kryje bílý ubrus; lesk stříbrného nádobí a pestré podzimní květy zvou k večeři. Paní Ambra vybízí hosty, aby se odebrali do jídelny.

Odkudsi z ulice zalehne do komnaty popěvek:

O učení nedbejme,
příjemné je neznát nic,
v mládí se jen starejme,
radostí kde urvat víc.

O vážné však dbáti věci
pro staré je akorát;
mladým lidem sluší přeci
*neustále laškovat.**

Hosté odcházejí do večeřadla. Je slyšet biskupa z Meungu, jak se s odporem ptá místodržitele:

„Prosím vás, co máte na tom nevycválaném klackovi?“

František stojí u okna a snaží se prohlédnout do tmy. Nitro mu plní neklid. Zvolna v něm narůstá nezadržitelná touha.

Kdo jen pořád študuje,
věk mu rychle pádí,
proto bujně laškuje
dovádivé mládí.

Písnička skotačí tmou za okny jako rozpustilé světýlko. Tu tam ji přeruší vlny mladého smíchu. Ale to jsou teprve první poslíčkové univerzitního veselí, jež zachvátí dnešní noc. Až se hosté navečeří, obléknou teplé přehozy a usadí se na širokých balkónech, aby viděli a slyšeli, jak se studenti zmocnili Paříže.

František pootevřel okno. Zástup nestvůrných masek vyrazil z protější ulice: hrají „hada“ a smějí se z plných plic. Bakalář se ještě neodhodlal, aby vešel do jídelny. Dívá se z okna a pozoruje rej masek.

Když vidím pohyby ženy,
laškovat když dívky zřím,
zkoprním jak omámený,
*všecko mě to táhne k nim**

František spatří na nohou jedné masky zelené škorně. Rychle zavře okno a vytratí se ze síně.

(*Z Písní žáků darebáků.)

Balada pro Roberta d'Estouteville, aby ji odevzdal své paní

Až rozdní se a jestřáb vyletí
Mhou jitřní k rozjásaným výšinám,
Blíž družce zamává svou perutí,
Roj ptáčat svých si přizve k něžným hrám –
Ó paní, tu vám důkaz přízně dám,
I žár, jenž spěje k chvílím radostným.
Soud lásky káže tak, to přísahám.
Ej, náležíme k sobě, dobře vím.

Dar srdce pro vás skládám v oběti,
Erb můj vy jste až k smrti teskným tmám,
List vavřínu, jenž právo posvětí,
Oliva hrdá, neznající klam.
Rtů vašich soudu rád se poddávám,
Extází štěstí blaženě se chvím;
vám sloužit – úkol jediný, jejž znám,
ej, náležíme k sobě, dobře vím.

Když smutek na mne sáhne v dojetí
a bez štěstí si připadám tak sám,
váš sladký pohled stesk můj rozdrtí,
jak pápeří je znenáhla tentam.
To zrno víry, jež k vám zasívám,
mi záhy vzejde k netušeným žním:
jak káže Bůh, tak o svou sadbu dbám.
Ej, náležíme k sobě, dobře vím.

Má paní, slyšte, co vám vyznávám:
když srdce vaše nesetká se s mým,
smrt schvátí mě – tak na vás spoléhám.
Ej, náležíme k sobě, dobře vím.

III NOČNÍ MAŠKARY

> Kdo se to valí jako potok, jako řeky, jejichž vody sebou zmítají?
> JEREMIÁŠ 46/7

Ulička úzká, křivolaká a smrdutá. Teď také nadobro tmavá. Tady sklouzneš po ohryzku, zde zase ťápneš do čehosi, co tu zanechal toulavý pes či toulavé dítě. Po několika krocích skočíš rovnou do louže splašek, které sem vychrstl protější řezník. Zastříkáš si obě nohavice. Nad hlavou se ti klátí jakési bílé přízraky: vidíš jen jejich mlhavé obrysy v černu. Když se rozkoukáš, poznáš, že to je dětské prádlo, rozvěšené přes ulici z okna do okna. Mezi ním sem tam pruhovaná spodnička – za jedním oknem totiž kdosi právě přešel se svíčkou a v její červenavě matné záři jsi poznal, že se na šňůře nad tvou hlavou natřásá i pruhovaná spodnička. Pruhy jsou červené a bílé.

Konečně se po levici vynoří řada osvětlených oken, zakrytých nazelenalými záclonami: nevěstinec U modravých dálek. Škoda, že nevidíš na štít nade dveřmi: vtipný malíř tam pěkně vystihl „modravé dálky“ několika kopečky na obzoru, zahalenými šedomodrou mlhou. Ale zmírající světýlko nad štítem na obraz nedosahuje: osvětluje právě jen samo sebe.

Asi po třiceti krocích se octneš před domem, který ustupuje z křivé řady domů značně nazad. Je to stavení jednopatrové. V přízemí se svítí. Několik luceren nad vchodem osvětluje dostatečně, ba velmi zřetelně štít a na něm po chvíli rozvažování rozpoznáš šišku, a budeš-li přemítat ještě chvíli, dospěješ k názoru, že to je pravděpodobně šiška borová. Dveře se otvírají do široké chodby; na jejím vzdáleném konci huláká skupina studentů. Jdeš dál a vstoupíš do dveří vlevo.

Veliká místnost s nízkým klenutým stropem. Tlusté sloupy si podávají černé náruče v křížovém klenutí. Místnost se také dělí na četné úseky, některé osvětlené, jiné pohřížené do temnot, podle toho, kam padá stín pilířů. Několik dřevěných vodorovných křížů visí na řetězech od stropu. Na nich prskají a čadí lojové svíčky. V ponurých zákoutích rostou husté keře pavučin: některé jsou napjaté od stěny ke stěně jako síť, jiné poletují jako vlákna babího léta nebo se míhají dechem vzduchu jako cípy smutečních závojů. V krbu útulně praskají polena a nad plamenem se otáčí pečené; její

vůně plní místnost a mísí se s pachem sýra, s výpary vína, se čpavým potem mužů a s párou z vařené zeleniny. Záblesky ohňů olizují měděné a cínové nářadí, rozvěšené kolem krbu, světlo prodlévá v prohlubni pánve, plní ji oranžovým svitem a vytéká z ní blýskavým proudem do tmavých vlasů útlé dívky, která sedí na zemi před krbem a otáčí rožněm.

Krčma.

Její svérázný pach. Její rozverný hluk.

Kdosi tluče korbelem o stůl. „Víno! Další víno!“

U postranního stolu se hraje v kostky. Vrhcáby haraší po hrbolaté desce stolu a černé tečky na jejich uhmatаných ploškách tancují v šeru jako rej zlomyslných skřítků. Kostky drncavě a drkotavě mění sled podle nerovné dráhy stolu, víří před očima hráčů rozmarem náhody; tu se ustálil běh jedné: na ní se šklebí šest puntíků jako dvě řady černě vykotlaných zubů. Ostatní dosud hrčí po stole a tečky přeskakují, hle, druhá se zastavila a ní opět šest znamínek se vysmívá hráči, který je vrhl do spárů štěstěny; třetí kostka se ještě neohrabaně kutálí, už zpomaluje běh, už už se zarazí, všechny oči ji napjatě sledují, teď stojí na hraně a ukáže tři, jistě ukáže tři, ano, převalila se třemi černými body vzhůru a hráč radostně výskne, když vtom kostka ještě jednou kobrtne, překulí se a vycení šest škodolibých puntíků. Teď výskají spoluhráči, třikrát stejné číslo, největší prohra, klop, Coline, vysázej groše!

Krčma.

Její nálada, nabitá sázkami, lehkomyslností, holedbáním a strachem z manželky, která doma čeká.

Muž natažený na lavici pravděpodobně spí. U nohou mu sedí jiný, který drmolí nekonečnou modlitbu.

Zač se modlíš, Blažeji?“

„… Nomen tuus – za vaše hříchy, vy holoto – adveniat regnum…“

„Na takovou dřinu by mě nenachytal.“

Vedle na židli holohlavý tlusťoch rozpráví s pohárem vína:

„No řekni: mám jí věřit – nebo jí napráskat? Když jsem ji měl prvně, tvrdila, že je panna. To bylo před měsícem. Dneska mě uhání, že je ve třetím měsíci. Tak co: věřit – nebo zeřezat?“ Pohár neodpovídá a jen se špinavě leskne. „Ty mlčíš, že. Ale ona nemlčí. Kdyby mě aspoň chápala tak jako ty…“

Přichází hostinská se džbánem vína; žena hubená a kostnatá, vyzáblá tak, že ani bohatě řasnatá sukně nezakryje vysedlé kosti na bocích; tváře propadlé, ruce šlachovité – ale nádherné, pyšně vyklenuté poprsí, tak kypré

a nadnášivé, že takové nenajdeš po celé Paříži. Pokládá korbel na stůl a ševelí:

„A kdo zaplatí, pánové?“

Pihovatá ruka ji obejme v pase. „Až přijde Régnier v zelených botkách, drahoušku.“

„Jen aby vůbec přišel. Víte, že už vám nevěřím, pane Cayeux. Hrajete na dluh.“

V tu chvíli vrazí do putyky Régnier z Montigny. Drží kolem krku Františka Villona. Hosté kolem Colinova stolu zaburácejí nadšeným pokřikem; dokonce i modlící se Blažej nechá latiny a rozjařeně zvedne obě ruce vysoko nad hlavu.

„Tak tady je ta studnice vtipu a drzosti!“

Od ostatních stolů se natahují zvědavé krky: Régniera z Montigny zná kdekdo – ale kdo je ten druhý? A proč ho tak bouřlivě vítají? Což Montigny, to je pašák, šlechtic mezi trhany, líbivý, svůdný, však by to nejedna pařížská děva dosvědčila, kdyby směla; nebojácný, chladnokrevný, vyzrávající na pařížské biřice při každé rvačce, mládenec udatný a pyšný, hlavně pyšný. Montigny je přece šlechtic ze vznešeného rodu, co na tom, že zchudlého, jen když je urozený. Jeho otec Jan z Montigny jel kdysi ve vítězném průvodu krále Karla Sedmého, protože zůstal věren svému panovníku a postavil se statečně na jeho stranu, třebaže přišel o své zboží, když jeho krajinu vyloupili Angličané. Také úřad u dvora starý pán dostal, ale co to bylo platné, úřad nestačil, aby napravil majetkovou pohromu rodiny. Dcery se nemohly bohatě provdat a jediný syn Régnier musil do Paříže na studia, aby se i z něho stal nějaký úředník nebo kněz, když nemůže velkopansky žít jen z důchodů svých statků, jak se sluší na šlechtice. Ostatně na první pohled na něm vidíš, že je každým coulem šlechtic: vždycky vybraně oblečený, s hladce oholenými lícemi a šviháckým knírkem, navoněný, s břitkým slovem i dýkou vždy pohotově a s měšcem nabitým penězi. Kde Régnier z Montigny své peníze bere? O to se nikdo nestará. Hlavně že je má a že co chvíli platí útratu za celou hospodu. Inu vznešený člověk, to nedá popřít.

A co to je za holobrádka, kterého přivedl? Toho jsme v putyce U kypré Markéty ještě neviděli. Hezký je, pravda, ale kam se vlastně dívají ty jeho ostré oči?

Mlčí a prohlíží si místnost, kam ho spolužák zavlekl. A už je tady dívčice s nahými rameny a slibně ho bere za loket. František si ji změří, jako by se podíval na psa, který mu líže nohu: ať si líže, když ho to těší, mně to nevadí. Až mě to znechutí, odkopnu ho. Neodpovídá na otázky

spolužáků, protože jeho zrak upoutala žena sedící nedaleko na nízké stoličce, mladá žena s rukama složenýma v klíně. Její hlava se obrací vzhůru, ale zrak bez výrazu tápe kdesi v nekonečnu. Tváře má bledé jako mléko, vlasy zakrývá šedivá rouška a splývá jí na úzká ramena. Má nuzný, potrhaný oblek a celá její postava se hrbí a choulí jakoby zimou. Villon na ni hledí, na její vysoké čelo, bílé jako slonová kost Zajímá ho. Ukáže na ni:

„Ta patří taky k podniku?“

Jakmile dívka uslyšela jeho hlas, vstala a vztáhla k němu ruce.

„Ne. To je slepá Gabriela.“

Dívka jde se vztaženými pažemi přímo k němu. Dotkne se ho na ramenou. Pak mu položí dlaně na čelo. A náhle zvolá: „To je on!“

Její slova zabouřila celou krčmou. Všichni hosté zmlkli a dívají se na ni a na Františka. Znají Gabrielu, neboť často takto vysedává v hospodách a čeká před kostely a kohosi hledá. Věští budoucnost, ale jen náznakově, nelze jí dobře porozumět, teprve když se splní, co předpověděla, lidé si uvědomí její jasnozřivá slova. Nikdy neřekne mnoho a stále zmateně šeptá, že někoho hledá a nemůže najít a povědět mu, co mu vzkazuje osud, varovat ho, aby se střehl a nevybočil z cesty, která vede do věčnosti. A koho hledáš? ptají se jí. Jak se jmenuje? A ona pohybuje rty, jako kdyby se modlila, a odpovídá provinile, že nezná jeho jméno, ale že ho musí najít, že ho pozná, jakmile zkříží její kroky, a potom obvykle rychle odchází a zastírá si tvář rukama.

František před ní bezděčně couvne.

„Neunikej!“ vykřikne dívka. „Osudu neunikneš!“

Villon se zastaví. Bezradně se rozhlédne. Všechny oči se na něho dívají. Není mu dobře. Je opilá? Co mi chce? Ať jde pryč, což mě všichni budou takhle obhlížet?

„Co chcete?“ ptá se nevrle.

„Hledám tě.“

„A co chcete?“

„Srdce a kříž!“

„Srdce vám nedám a svůj kříž si poneseme každý sám,“ posmívá se student.

„Vidím srdce a kříž!“ Gabriela nedbá úsměšků a tápe po jeho ruce. „Velké červené srdce a velký těžký kříž. To srdce je pod oním křížem, neboť kříž je přetěžký a tlačí srdce dolů.“ Konečně se zmocnila jeho ruky. Drží ji na dlani a konečky prstů po ní hmatá, jako by hrála na nějaký nástroj.

Hosté se stáhli kolem nich. Kdosi přistavil Gabriele židli. Znaveně se posadila. Také Františka přitlačili na sedadlo. Poháry přestaly cinkat, kostky harašit po hrubých deskách stolů. Nevěstky od Borové šišky utvořily půlkruh hříšných sudiček. Krčmářka Markétka se zvědavě přitočila a v zápalu nedočkavosti ani nepostřehla, že Colin Cayeux využil zmatku a snaží se ji obejmout.

Ticho.

Jen opilec dále blábolí u své číše:

„Bylo mi s ní dobře, stála za hřích, ale za pantofel už mi nestojí. Říká se, že vznik života je zázrak, ale já myslím, uf, že zázrak je, když z toho ten život nevznikne. Každá ženská je jako kořenáč s mokrou hlínou, a když –“

„Vidím světelný paprsek, a ten směřuje vzhůru, vzhůru až do věčnosti. Vychází ze srdce. Z tvého srdce. Je to cesta, která nemá návratu.“ Děvče upřeně zří do Františkova obličeje, jako by nebylo slepé, jako by chtělo číst v jeho tváři jako v otevřené knize.

Náhle zděšeně vykřikne, obejme jeho hlavu, jako by ho chtělo chránit. „Počkej… počkej… kostel… kazatelna… slyším kněze, jak káže slovy, která pálí jako výheň, a z jeho úst se vymrští had a rovnou tobě na prsa. Ale to ještě není konec… Bude usilovat o tvůj život a zasáhne tě! Střež se!“

Villon si ji nedůvěřivě měří. Kdo by usiloval o můj život? Jsem tak bezvýznamný a nikomu nestojím v cestě. Ach, Filip Charmoye! Ráno mi vyhrožoval, je kazatel – František zbystří pozornost.

„Řekněte mi o tom něco bližšího.“ Gabriela učiní odmítavý posunek.

„Na nic se neptej. Řeknu, co vidím. Vidím slunce a květy, spoustu květů, a tehdy zaútočí. Zraní tě. Zohyzdí tě. Rozluč se s krásou.“

„Nevidíš přece, jak vypadám.“

„Vidím tě zcela jasně. Ale co nevidět se změníš. Vlasy pryč, svěžest tatam, víra mrtvá, jizva na ústech a kosti potažené kůží. Jen to srdce hoří dál, dál až do věčnosti. A počkej, počkej…“ Gabriela je netrpělivá, jako kdyby ji přerušovali, ale všichni naopak poslouchají se zatajeným dechem. Tak dlouho a důkladně nevěštila dosud nikomu. Student je zajisté tím, koho tak dlouho hledala.

‚Ale to hlavní si pamatuj: musíš svítit, je určeno, abys svítil, nedovol, aby tě nechali jen blikat. Slyším píseň, znějící do věčnosti. Navzdory budeš zpívat, jako když život tepe křídloma do času, syrový život, a potom sníh, plno sněhových hvězd kolem, padají, třpytí se, žhnou, poletují, a potom už nic, potom už nic –!“ Dívka zaúpí a utíká ke dveřím, nikdo se jí nestaví v cestu a ona vyběhne do pařížské tmy.

První se vzpamatuje František, vyrazí za ní, ale na ulici vidí jen temnotu a neslyší kroky, které by se vzdalovaly. Pouze prádlo natažené nad hlavami od domu k domu pleská zmítáno větrem.

Zklamaně se vrátí do krčmy.

Hosté dosud postávají v hloučcích a vzrušeně o věštbě hovoří.

Régnier v zelených botkách ho chytí za rameno. „Co myslela tím hadem?“

František mávne rukou. Nechce, aby se o tom hovořilo. Nechce, aby někdo rozbíral jeho věštbu a mudroval nad ní. Ani on sám se jí nechce zabývat. Přišel sem do hospody, aby se pobavil se spolužáky, je přece den studentů, dnes se slavnostně nakupoval pergamen, je den studentů, stráže se zatáhly do strážnic a panny mají domácí vězení, je den studentů, odešel proto z místodržitelova domu, aby byl s nimi, zřekl se společnosti sličné paní Ambry, jen aby zapadl do univerzitního veselí – a teď má dumat nad nějakou pomatenou předpovědí? Sníh, plno sněhových hvězd kolem – ech, chtěl bych pít! Moje víno u místodržitele vypil biskup d’Aussigny a já mám žízeň, pravou studentskou žízeň.

„Necháme toho,“ řekne. „Třesky plesky. Víno! Kde je ta vaše kyprá Markéta? Říkali jste přece, že tu je hanbinec U kypré Markéty!“ Dosedne na lavici a udeří pěstí do stolu.

Markéta za ním rozprostře klenbu poprsí. „Tady máte, studente!“

František si ji změří. „Tahle že je kyprá?“

„Kde mají být tvary, jsou, ne?“ opáčí ona zvesela.

„To bych musel nejdřív zevrubně prozkoumat,“ na to Villon. „Chtěl bych něco jíst!“

„Máme nadívaného kapouna, potom vepřovou pečínku na hořčici nebo telecí ledvinu se salátem, pak je tady srnčí hřbet s mandlemi nebo bažant na slanině, potom –“

„Sýrec!“ krátce ji přeruší František. „Na víc nemám.“

Markéta se poněkud ošívá. „Totiž… sýr málokdo žádá… je už postarší.“

„Perpetuum mobile?“

Šenkýřka kývne na souhlas.

„Nuže, nechte sýru přijíti ke mně. A zpíváme! Blažeji! Nech těch žalmů! Coline! Nešilhej pořád po těch přírodních krásách! Régniere! Nestůj u dveří! Tady nemusíš čistit kliky! A dokola! Blažeji! Začni!“

Blažej odvrhne růženec, překlopí do hrdla pohár a spustí.

„Mrazivá zima děsná,
pak rozjásaná Vesna

a letních veder soužení
zabránily mi v učení!“

Sbor studentů halasně vpadne:

„A letních veder soužení
zabránily mi v učení!“

„Hej! Vy tady!“ František cloumá opilcem nad pohárem. „Zazpívejte nám taky! Hybaj!“

Opilec povstane, pozvedne pohár, klátí sebou nad stolem a huhňá:

„Cokoli kde v světě stojí,
před ženou to neobstojí.
Co lze zkazit,
*poboura ta krvavá potvora!“**

(*Z Písní žáků darebáků.)

Villon se zasměje. „Co se odříkáte, člověče? Co jiného odjakživa blaží na světě? Natropila vám ta vaše něco? Nevadí. Půjdete za jinou. A pak za další! A mezitím budete pít a pít a pít!“ Františkovi blýskne v očích myšlenka, a už sype z rukávu verše:

„Ať odpustky smíš prodávat,
hráč kostek falešných buď smělý,
ať šidíš mince, až tě kat
pak za trest hodí v olej vřelý,
buď křivý svědek podezřelý
či k vloupání vždy ochoten –
kam dáš svůj tučný příjem celý?
Vše do krčem a holkám jen.“

Kdosi nadšeně vykřikne: „Hleďme! Básník!“

A už celý houf dupe kolem něho, tleskají, poplácávají mu na ramena a do zad, povykují a dožadují se dalších veršů. Nevěstky se kočičím krokem plíží blíž k němu a tváří se svůdně.

Hostinská donesla páchnoucí sýr.

„Teď mě nechte! Chci v klidu vychutnat tuto pastýřskou idylu. Zpívejte dál sami!“

Régnier v zelených botkách spustí nějakou studentskou a Villon se stáhne do kouta.

Život je úžasně proměnlivý. Před chvílí jsem seděl v křišťálové komnatě plné světel, vůně a hedvábí, a psal jsem úpravné veršíky na krásnou a vznešenou hostitelku – a teď dřepím ve špelunce se začouzeným stropem, páchne tu česnekem, a kéž by jen česnekem, a chrlím verše syrové jako život kolem. Před chvílí jsem opustil honosnou večeři o nesčetných chodech, opustil jsem i paní svého srdce – a tady válím v ústech sýrec, který se mi lepí na zuby, a nabízejí se mi holky, jež prošly už sterou náručí. Kam vlastně patřím? Tam – nebo sem? Tleskali mi tam a tleskají mi zde. Vítali mě tam a od zítřka mě budou vítat i tady. Kam tedy náležím? K oněm či k těmto? Přece není možné, aby moje místo bylo na obou koncích dlouhého provazu, po kterém tancuje život. musím si vybrat: tam nebo zde. A vlastně proč bych si měl vybírat? Proč bych se měl rozhodnout pro jedno, když mě zahrnují přízní v paláci i v brlohu? Strýc mě uvedl mezi nejvyšší a spolužák mezi nejnižší. Spolužák, který sám by měl náležet k oněm nejvyšším, mě zavlekl sem. Régnier – mezi nejvyšší? K smíchu. Všichni víme, jak získává svoje peníze. Jenomže mu na to dosud nepřišli. Krade chytře, jako se kradlo ve staré Spartě. Strýc Villon by mě jistě nerad viděl zde a moji spolužáci mě neradi vidí u místodržitele. Přece jen bych se měl rozhodnout. Vlastně jsem se už rozhodl. Utekl jsem od místodržitele za svými spolužáky, kteří žijí v Paříži, v jejích ulicích a malebných zákoutích. V palácích mě vítali a těšili se na mne – ale proč? Čekali někoho, kdo je pobaví, kdo jim vtipně odpoví, kdo slepí pár duchaplných strof, ačkoli je mladší než oni, bědnější než oni, chudý proti nim. Čekali šaška, a když vykonal svůj úkol, chtěli ho odměnit plným talířem. Chtěli zaplatit svému služebníkovi. Kdežto zde mě vítají jako jednoho ze svého kruhu, rozumějí mi a mají mě rádi, protože k nim patřím, protože jsem jeden z nich. Krásná paní Ambro, mám vás neskonale rád, ale kdybych měl volit –

V tu chvíli vrazí do krčmy udýchaný student.

„Stráže!“ vykřikne. Zabouchne za sebou dveře a vyčerpaně na ně dolehne.

Na okamžik vznikne rozruch a zmatek, ale vzápětí pomine.

„Tak ať,“ řekne Colin Cayeux. „Nedělá se tu nic proti zákonu,“ dodá a smete do kapsy vrhcáby.

„Jen ať zkusí sem přijít,“ na to Régnier. Vytáhne ze záňadří dýku, blýskne jejím ostřím ve světle a zase jí schová.

„Tady ne! Tam! Tam!“ blekotá vyděšený studentík.

„Kde tam?“ opáčí Régnier. „Proč vůbec jsi někde tam, a ne tady? Patříš přece k nám.“

Colin se pochechtává: „Pan Vít Tabary se ráčil odcizit?“

Hošík nedbá špiček a zmateně blábolí: „Tam! U Zbrojířky! Masakr na studenty!“

Překvapené ticho.

Biřici se opovážili vztáhnout ruku na univerzitány, ačkoli je smí soudit a trestat pouze moc církevní? Biřici se vmísili mezi žáky, a to ještě v den jejich svátku? To přece nelze nechat bez odvety, je třeba zakročit a zřídit seržanty tak, aby na to nikdy nezapomněli.

Régnier vykřikne: „Na ně!“ Vztyčí paži, jako kdyby v ní třímal korouhev, a vyrazí ze dveří. Colin a František ho následují. Nábožný Blažej nechá modlení a žene se za nimi.

Krčma U borové šišky je najednou prázdná, po stolech trčí opuštěné korbele a holky k nim otráveně usedají, aby je dopily.

Nenávist mezi pařížskou univerzitou a strážemi je odvěká – cynikové mezi studenty tvrdí, že proto, že zakladatel vysokého učení pařížského byl zcela určitě seržant. Za jinošských studií profesora Parlana to ještě nebylo tak zlé, dokonce se stávalo, že žáci pozvali seržanty na korbel či naopak. Také Pařížané si tenkrát studentů vážili a měli je rádi. Ale před půlstoletím, roku 1404, to začalo. Tehdy jakýsi jezdec od městské stráže pobodl svého koně do hloučku rozjařených žáků, když se předháněli v duchaplnostech na účet hlídky před prefekturou. Kopyta těžce zranila několik studentů. Nazítří celé univerzitní město vytáhlo do boje a v domě pachatelově nezůstal kámen na kameni. Od té doby se žáci a stráže nedokázali minout bez poznámek. O tři roky později se nelibost změnila v nenávist. Tenkrát pařížský místodržitel nejen uvěznil, ale k smrti odsoudil dva studenty. Přes protesty vysokého učení je oběsili. Univerzita vyhlásila nad Paříží interdikt, učebny se zavřely, žáci se vyvalili do ulic a vedli si tak, že tehdejší místodržitel musil rektora na kolenou odprosit, vlastnoručně oba viselce sejmout a políbit na ústa na důkaz, že z nich snímá hanbu, do níž je uvrhl. Potom obě těla slavnostně pohřbili. Od té doby si však studenty znechutili i Pařížané pro jejich kousky, kterými tehdy ohrožovali město – a biřici od těch časů hledí na univerzitu jako na veřejného nepřítele.

Tlupa se řítí nocí, oběhne chrám Matky boží, stočí se do zablácené uličky, kde na jednoho obyvatele připadá třicet krys, a už vidí dveře hospody U zbrojířky otevřené dokořán. Ve světle, jež se z nich rozlévá do ulice, spatří seržanty, jak obsadili východ i okna krčmy. Slyší křik,

nadávky, tlučení, jekot děvčat. Slyší i zoufalý nářek, jako by někoho trýznili.

Régnier se rázem zastaví. Stanou i ostatní.

„Tudy to nejde. Napadneme je zezadu. Dvorem. Všichni zpátky!“

Poslouchají ho jako vojevůdce. Dříve než je seržanti na konci tmavé uličky mohli spatřit, uprchli za roh. Oběhnou několik domů, pak zmírní rychlost. Postupují obezřetně a tiše. Vyhlédnou za arkýřem rohového domu. Proklatě! Stráže obsadily dům z obou stran. Hlídají i zadní část domu za dvorem. Nelze je napadnout odzadu. Co teď?

„Musíme na ně,“ syčí Colin Cayeux. „Přece v tom kolegy nenecháme.“

„Ale jak?“ na to Régnier. „Nemůžeme se k nim nikterak dostat. Vyřídili by nás hned venku.“

„Musíme doufat,“ velebně praví Blažej.

„Jdi do kostela, jó?“

Usilovně přemýšlejí. Každý promarněný okamžik je nenahraditelný. Spolužáci jsou v kleštích. A zoufalý nářek se teď ozývá ještě pronikavěji.

„Musíme je překvapit,“ uvažuje Colin nahlas. „Ale jak?“

Tu vyhrkne František: „Po střechách! Seskočíme do dvora z vedlejších domů!“

Régnier jen tlumeně hvízdl, pochvalně uhodil Villona do ramene a hned se drápe na zeď vedlejší zahrady. Colin se rychle sehne a nastaví mu hřbet. Régnier na něj vyskočí. Už je na zdi. Mezitím se shýbají druzí a většina se tak dostala na zeď.

Zatímco se poslední ještě škrábou nahoru, Régnier už došel na konec zdi, zachytil se okenní římsy, pak kružby v okně. Již stojí na pavlači. Za oknem se ozve zděšený ženský výkřik. Régnier nedbá. Jako kočka se šplhá výš a výš po kamenných ozdobách domu a nic se neohlíží, že může spadnout a srazit vaz. Dům není vysoký a Régnier vbrzku sedí obkročmo na střeše.

„Blahoslavení buďtež stavitelé,“ heká Blažej, „kteřížto oplácáváte domy samým výstupkem a ozdobou. Tudy by vylezla i jeptiška.“

Všichni jsou už na střeše a sedí tam v řadě jako vrabci na římse.

Lezou po čtyřech po hřebenu střechy. Sousední domy jsou vyšší, ale nevelký rozdíl výšky lehce zdolají. Jak se přibližují domu U zbrojířky, proniká k nim hluk a řev stále hlasitěji.

Avšak žena, která vyděšeně křičela, když spatřila Régniera na balkóně, vzbudila manžela a služebnictvo. Vyběhli před dům a z plna hrdel křičí a volají biřice.

Vzbouzejí se měšťané v okolních domech, vystrkují hlavy v nočních čepicích z oken, ženy ječí, aniž vědí proč, a muži svorně volají stráže. Celou ulici zachvátil zmatek, jako kdyby hořelo. Část seržantů skutečně vyběhla z krčmy U zbrojířky, rozhlížejí se tmou, ptají se, proti komu mají zakročit, mávají rozžatými pochodněmi a v jejich plápolavém svitu se pištění žen rozléhá ještě zděšeněji a úzká křivolaká ulička se zdá plná nečekaných nebezpečí, vrahů, zlodějů, duchů a uprchlých zločinců.

Studenti se zatím doplazili až k domu, který sousedí s krčmou U zbrojířky. Schovali se na druhou stranu vysokého hřebenu střechy, takže je není vidět. Vyplašená měšťka z prvního domu marně ukazuje na střechu a zapřísahá se, že viděla celou řadu mužů, jak se tam vyšplhali. V červenavém zážehu pochodní se černý vrchol střechy tupě rýsuje proti temně fialovému nebi.

Skupina univerzitánů se opatrně doplížila až na výstupek, který tvoří střecha vedle krčmy U zbrojířky. Régnier v zelených škorních rychle vytáhne dýku, zasune ji mezi zuby, zachytí se okapu a lehce skočí do dvora, obratně a pružně jako nesčíslné kočky pařížských střech. Za ním Colin Cayeux. Vzápětí František, Blažej a Vít Tabary, hošíček, který je dosud vyjukaný, bojí se, jektá zuby, ale přesto se s prázdnýma rukama žene na pomoc spolužákům.

Na dvoře nikdo.

Zoufalý, neutuchající křik se ozývá až z druhé poloviny domu za dvorem.

Studenti okamžik nerozhodně stojí. Kam nejdřív? Do hospody samé nebo do zadní části domu? Nový křik. Nato výbuch smíchu, snad z pěti, ze šesti hrdel.

Proniká ze zadní části domu. To už se přátelé nerozmýšlejí. František vyrazí dveře. Ostatní za ním.

V chodbě tma a prázdno. Nářek se ozývá zdola. Klopýtají po točitých schodech temnotami za zoufalým hlasem. Mladičký Vít Tabary div že pod schody nespadne do kádě se slanečky.

Již jsou u dveří, kterými nářek proniká. Régnier odstrčí Františka a vpadne do místnosti první s dýkou v pěsti a s hněvem v tváři.

Pokojík. Nepořádek.

U stěny se zmítá plamínek svíčky. Převrácené židle. Překocený stůl. Rozlitý džbán vína. Na podlaze uprostřed pokojíku pečeně a v rohu mísa, dokutálela se tam, když spadl stůl. Šatstvo poházené bez ladu po místnosti.

Čtyři biřici týrají spoutaného studenta.

Dlouhý, pružný skok. Régnierova dýka se zabořila do měkké spodní části seržantových zad. Pronikavé zařvání. Biřic se jako luk prohne nazad, pak se bolestí zhroutí na kolena. Blažej se pokřižuje, v okamžiku vytáhne zbraň z jeho těla a rozmáchne se jí proti druhému seržantovi. Dýka zasáhla obličej a voják couvá ke zdi, ruce si drží před očima a mezi prsty mu proudí krev. František zápasí na podlaze s třetím trýznitelem. Malý Vít Tabary vyčká vhodného okamžiku a plnou vahou skočí seržantovi na prsty. Colin Cayeux si vyrovnává účet s posledním. Bije ho do zubů železnými prsteny, které si sám ukoval a bez nichž nikdy nevychází po setmění na ulici.

Vtom slyší, jak venku varovné hlasy volají:

„Žáci sem vpadli! Prchněte, seržanti! Studenti jdou!“

Vzápětí je slyšet dupání a rozezlený křik celého zástupu. To univerzitáni, zpraveni při své maškarní veselici o vpádu policie k Zbrojířce, pospíšili na pomoc spolužákům. Už pronikli do domu a ženou se k přátelům. Po cestě uchvátili dva seržanty a vlekou je s kopanci a ranami s sebou. Ostatním biřicům se podařilo uprchnout, jakmile zaslechli, že se blíží žáci.

„Výborně, Villone! Vraž mu ještě jednu!“

„Ty pacholku, co se bráníš?! Ty neznáš Písmo? Udeří-li tě někdo na jednu tvář, nastav druhou! Tak nastav, a honem! Tu zadní!“

„Za to vyhlásíme nad Paříží interdikt!“

„Rozčtvrtit vás! Kolem lámat, vy holoto vojácká, na kůl vás napíchnout a vystavit na náměstí –“

Hrůzný je pohled na tento dav, nakupený v malém pokojíku, na tyto stráže veřejného pořádku, odzbrojené, zbité, přitlačené ke zdi a prozelenalé strachem, že se dříve či později uskuteční některá z vyhrůžek rozvášněných univerzitánů, kteří vypadají tím hroziveji, že je kryjí škrabošky a pitvorné a fantastické obleky, jak právě opustili maškarní rej. Zde kdosi dlouhý v červeném hávu a v zelené paruce šermuje hubenýma rukama a hrozí mučením a tresty, z nichž nejpřijatelnějším se zdá vykuchání zaživa; tu kdosi mrňavý a zavalitý, přistrojený jako Cicero či Julius Caesar s vavřínovým věncem na lebce, ustavičně se nabízí, že je ochoten pozřít na lačný žaludek každé oko, které jim vyloupají; tam postava v průsvitné sukni, s čepcem na hlavě a s vycpanými ňadry navrhuje, aby je tak dlouho věznili, dokud se nenaučí zpaměti všem pitomostem, které se musí dřít oni.

„Co tady?“ řekne Villon. „Přece tu nebudeme mařit čas. S tím už jsme hotovi, ne? Pojďte si zatancovat!“

„Ale co se zajatci?“

„Do kádě od slanečků!“ zavýskne Villon.

S nadšeným souhlasem se studenti řítí pod schody k bečce slanečků. Povalí ji, modře stříbrné rybky se rozletí po celé chodbičce. Chvíli se dohadují, mají-li sud se strážemi pustit po řece či dokutálet před dům pařížského místodržitele, jejich velitele. Posléze zvítězí návrh druhý.

Než se krčmářka vzpamatuje z božího dopuštění, které dnes zachvátilo její podnik, je její hospoda prázdná, v domě mrtvé ticho a nepořádek a z dáli sem doléhá řev žáků, kteří valí hrbolatými ulicemi Paříže sud s podivným obsahem.

Temná je dnešní pařížská noc, temná, ale čirá jako panenské zřítelnice. Plouží se jí stín, stín slepý a hluchý, pohroužený toliko do sebe a do své rozervanosti, plíží se zákruty ulic a podél nároží a rozhrnuje tmu kolem chrámu Matky boží, splývá s nocí a v temnotách se snaží najít klid, snaží se najít útěchu, ale potkává toliko výčitky a naráží jen na novou nenávist, darmo spíná ruce a prahne po smíření; utápí se v záští a brodí se jím jako lepkavým, smrdutým bahnem, a to ho pohlcuje hloub a hloub do své mazlavé špíny. Slova Písma mu tanou na mysli …*kdo by koli vylil krev člověka*… já bídný, já bídný, pes jsem, lotr, …*skrze člověka vylita bude krev jeho.*… Ale co plátno, ty ohyzdný přízraku, nenávidím tě a nemohu najít v sobě ani zrnko lhostejnosti vůči tobě. *Neboť k obrazu svému učinil Bůh člověka.*… Ani zrnko lhostejnosti, natož lásky. K obrazu svému, ano, Boha bych zabil v člověku, na kterého bych vztáhl ruku, a opadla by tvář má. Neboť jest psáno: *Protož rozlítil se Kain náramně, opadla tvář jeho. I řekl Hospodin Kainovi: Proč jsi se tak rozpálil hněvem? A proč jest opadla tvář tvá?* Věru, podlehl jsem hněvu a nenávisti, ale nemohu jinak, nemohu se ovládnout, záští mi hlodá v prsou a cítím je, jak tudy proudí a leptá mi nitro, což mohu za to, že jsem takový? K obrazu svému učinil Bůh člověka. Tedy i mne. I Bůh je takový jako já, i Bůh zná nesmiřitelně nevidět, protože i mne učinil k obrazu svému, i Bůh zná zabíjet, neboť já jsem s to zabít. *Zdaliž nebudeš příjemný, budeš-li dobře činiti? Pakli nebudeš dobře činiti, hřích ve dveřích leží; a pod mocí tvou bude žádost jeho, a ty panovati budeš nad ním.* Jenomže můj hřích panuje nade mnou, ovládl mě a pohrává si se mnou jako vichřice s rákosovým stéblem. *Litoval Hospodin, že učinil člověka na zemi, a bolest měl v srdci svém.*… Bolest, bolest, proč bolest? Bolest… Což Bůh ví, co je bolest? Bůh, který se vznáší nade vším a nikdo mu nemůže ublížit, nikdo nemůže zkřížit jeho cestu, nikdo ho nemůže pokořit, nikdo sesadit a shodit z jeho nebeské výše? Co ví Bůh o bolesti?

Nadal mě povahou vášnivou a prudkou – a nyní by mě za ni měl trestat? Kde je smysl v tom všem?

Temná je dnešní pařížská noc, temná, ale čirá, skotačí v ní mládí a výská a popíjí a miluje, radost proudí ulicemi, nezbednost stéká jako blahodárný deštík podél chrámových věží, vtip a písnička nad ní svítí jako měsíc s čarokruhem hvězd; temná je dnešní noc, čechrá ji veselí, leč plouží se jí stín, to kolem Matky boží se táhne a splývá s nocí a jeho kročeje zanikají v šumění Seiny, jež teče nedaleko a valí se a hlučí a šplouchá a cinká, nesčetně zvuků v sobě tají plynoucí řeka a v chladu, který vane od ní, se do sebe ještě více choulí ponurý stín, stín, který hledá Boha, avšak nalézá toliko slova Písma, palčivá a bezútěšná a ztrácející se v dálce a ve věčnosti jako ta řeka, jež plyne opodál.

Vtom se na nároží střetnou: rozjařený průvod masek, valící obrovský sténající sud, a černavý stín, hledající útěchu.

Barevné lampy se komíhají v rukou maškar a povětrná děvčata vyskakují a tancují v bláznivém mumraji.

Zarazí se studenti, polekáni výrazem hubeného kněze. Zarazí se stín, zděšený nestvůrností maškar. Vztáhne ruce proti průvodu a zvolá:

„Pryč! Nechte mě na pokoji! Co po mně chcete?!“

Régnier si odplivne a zavrčí:

„Zase Filip Charmoye! Že vypadá jako blázen? Jdeme dál.“

Kdo jen pořád studuje,
věk mu rychle pádí,
proto bujně laškuje
*rozpustilé mládí**

(*Z Písní žáků darebáků.)

Kazatel mává rukama před sebou, jako kdyby se chránil, a vyplašenýma očima přejíždí pitvorné masky. Připadá mu, že kolem něho při noční přehlídce kráčí celé peklo se svými potvornými obludami. S hrůzou se dívá na sud, odkud vyvěrá nářek a sténání.

Náhle spatří Františka. Postoupí o krok vpřed. Zastaví ho, jako ho zastavil ráno.

„Však já se cíle neminu,“ zašeptá a chce mluvit dál, ale Villon mu skočí do řeči:

„Když střílíte do sutany, můžete trefit leda sebe.“

Colin Cayeux důvěrně poklepá knězi na rameno:

„Tatíku, měl byste se jít vyspat. Nepřebral jste?“

A dovádivý proud jde na své zlomyslné pouti dál.

Filip Charmoye chvíli stojí a nepřítomně hledí před sebe. Opět mu v mysli vyvstanou slova Písma: *Nevcházej v svár kvapně, tak abys naposled se něčeho nedopustil, kdyby tě zahanbil bližní tvůj.*

Na náměstí se tyčí lešení, říkají mu „popraviště“. V záři pochodní tam jiný zástup studentů v maskách sleduje divadlo, které předvádějí studenti na lešení.

Hra představuje mnicha v ložnici záletné paničky. Ženu hraje chlapec s dlouhou zlatou parukou a vede si tak roztouženě, že diváci slzí smíchem. Vtom však přichází domů rozkacený manžel a mnich se spasí útěkem z okna. Spadne rovnou do kádě splašek. Obětavý herec skočí skutečně do sudu, ale spolužáci mu jej naplnili vínem a za mohutného hlaholu kolegu převlékají do suchého. Všichni jsou spokojeni – až na obchodníka s dobytkem, pod jehož okny se divadlo odehrávalo: studenti totiž předvedli historku, která se v jeho domácnosti podobně udála. Okno se otevře a kbelík pomyjí se vychrstne do náměstí na hlavy rozjařeného davu.

Blíží se k ránu. Na východě čerň oblohy jako by nepatrně zšedla. Ve tmě se rýsuje věž kostela svatého Jana Na poušti.

Régnier de Montigny se náhle zastaví. Ukáže na věž a zvolá:

„Svatý Jan Na poušti!“

Udivené se na něho dívají.

„Nevíte, nač jsme zapomněli? Pomstít se babě Bruyèrové!“

Neboť honosný dům U ďáblova větru stojí nedaleko tohoto kostela.

S řevem se žáci řítí do ulice. Co jí provedeme? Villon jí zazpívá píseň pod balkónem. Až vystrčí hlavu, vysmějeme se jí.

František nesouhlasí:

„I praví se v Písmu: Neházejte perly sviňám. Nehodlám tudíž pro ni zpívat. Kromě toho by mohla vystrčit něco jiného než hlavu a já jsem tolik nepil, abych to snesl.“

Dům vdovy Bruyèrové se noří do ticha a do tmy. Ani jediné okno nezáří. Paní domu i služebnictvo spí, jak se sluší na obydlí počestné a bohabojné měšťky. Proslulý patník ční vyzývavě do výše a cudná noc zastírá jeho ožehavý tvar.

Studenti se shlukli kolem kamene, hledí do oken, jejichž sklo se tu a tam zaleskne, a polohlasně rozvažují. Nechtějí vzbudit vdovu dřív, než se uradí na pomstě.

„Navěsíme jí maškarády na průčelí.“

„To nic není. To musí být něco, aby o tom mluvila celá Paříž.“

František obchází zástup kol dokola širokým kruhem, hned se mračí, hned se usmívá, zřejmě se mu v hlavě rodí nápad. Konečně se s ním pochlubí:

„Vytrhneme patník – a pryč s ním!“

Studenti se nezdrží nadšeného pokřiku. Rázem však ztichnou, aby se vdova neprobudila a nevzbouřila celou ulici, dřív než budou moci svůj záměr uskutečnit.

Ticho kolem.

V domě se nic nepohnulo. Šedavějící ulice čiší předjitřním chladem. Z kašny u vedlejšího domu odkapává voda do nádrže. Vydává pisklavý a trochu směšný zvuk. Jinak klid. Pohroužíš-li se na chvíli do toho ticha, do čeřící se tmy, do lezavého, vlhkého chladu, dáš-li se na okamžik prostoupit ovzduším a náladou spící; ulice, sevře se ti srdce neznámou úzkostí a marně se rozhlížíš, neuzříš-li někde osamělého chodce, neuslyšíš-li něčí kroky, něčí zakašlání nebo aspoň zavrčení psa nebo vrzání dřevěných schodů. Leč nic z toho ti nedolehne k sluchu, nic pohybujícího se a živého neupoutá tvůj zrak, pouze krůpěj z kašny kape do nádrže, kvik, kvik, a ty si připadáš sám a opuštěný, kvik, kvik, odkapávání ještě naopak zvyšuje ticho a dojem mrtvolné strnulosti, kvik, kvik, jsi sám a opuštěný, ponechaný napospas neznámým mocnostem velkého města a chladu, pronikavému chladu svítání.

Studenti na chvíli ztichli. Pociťují právě takovou tíseň. Zima se jim vetchými obleky vkrádá na tělo. Rychle rozhánějí chmury a nevlídnou náladu hrstkou lehkých vtipů. A už se spojenými silami několika desítek paží opřou o nestoudný patník. Nepovoluje. Příliš dobře jej kdysi zapustili do země, aby svým pochybným půvabem zdobil honosný dům a dal jméno celé ulici. Snaží se jej vyvrátit stůj co stůj. Hekají, supí, tiše klejí a klevetivou bábu posílají ke všem čertům; ale čím větší odpor kámen klade, tím zarytější je jejich úmysl vyrvat ho z půdy a unést. Naléhají na něj znova a znova. Po několikerém náporu to kdesi pod úrovní, ulice chrupne. Patník se konečně viklá. Potom už je snadné ho vyzvednout a pomocí svázaných opasků a jiných kusů oděvů odvléci od domu sudičky Bruyèrové.

Teprve když s ním ušli takřka na druhý konec ulice, probouzejí majitelku.

Buší na vrata, házejí kamínky do oken, volají na ni jménem.

Když posléze vystrčí hlavu ve zmačkaném čepci a špičatý nos zabodne do svítání, dají se studenti za divokého smíchu na útěk a ukazují na ukořistěný patník, jak mizí za roh v prvním ranním rozbřesku.

Paní Bruyèrová oněměla. Ústa se jí otvírají a zavírají naprázdno a drobná očka pomrkávají a hledí v úžasu na jámu před domem, na vykotlané místo, kde přece ještě večer stál pamětihodný kámen, odpradávna vévodící ulici, kámen, který založil slávu jejího domu U ďáblova větru.

Opět ticho a opět toliko kapky z fontány kanou na hladinu, kvik, kvik, kvik, z ulice vane chlad do živůtku vdovina a šeď ovzduší stále více a více bělá.

Než se vzmohla na poplach, byli studenti dávno pryč.

Usnesli se, že dovlekou patník na horu svatého Hilaria a slavnostně za zpěvů, tanců a obřadných proslovů ho tam zasadí do země.

Tiché je dnešní pařížské svítání, vkradl se lehký opar mlhy do ulic a vsakuje ozvuk kročejů; Paříž nyní spí spánkem nejtvrdším; není světla v oknech, není otevřených dveří. Zima a nepohostinnost čiší od zdí domů. Oč vlídněji vypadají domy za dne, kdy mívají dveře otevřené a zvou dovnitř a nabízejí ochranu, přístřeší, bezpečný kout; teď si připadáš jako zaprodán v semknutí kamenných stěn a máš strach, že se náhle začnou sbližovat těsněji a těsněji a tebe rozdrtí, nebudeš mít kam prchnout, není jediných otevřených dveří, aby ses do nich uchýlil, není jediného osvětleného okna, abys do něho zavolal. I zahrady jsou ponuré a odmítavé, jako by za plotem byl hřbitov, nikoli záhony pestrých květů; květiny teď nevoní, je na ně chladno; větve, naklánějící se do ulice, jako by byly hnáty mrtvých, vyčítavě hrozící živým v tomto městě. Tady se mihla od domu k domu kočka, kdo ví, kam vklouzla, vždyť ani jedny dveře nejsou otevřeny.

Znovu se potkávají na své noční pouti rozjařené mládí a bludný stín, potkávají se za kostelem svatého Jana Na poušti, divné maškary s ještě podivnějším břemenem a tmavý stín s ještě palčivějším hříchem. Kněz se chytá za hrdlo a vytřeští oči, protože ho zase spatřil, svého soka a nenáviděného odpůrce; dává se na útěk a pádí odtud nazdařbůh ulicemi a lehkou mlhou a maškary se chechtají a dál vlekou těžký necudný balvan, vlekou ho až na horu svatého Hilaria; pak teprve se rozejdou do kolejí, aby se několik krátkých chvil prospali před ranními přednáškami moudrých a učených profesorů univerzity pařížské.

Stín pádí ulicemi, až se náhle užasle zastaví. Hle, jedno okno, kde se svítí!

Hledí nahoru k té záři, než se zakrátko rozplyne v denním světle, a myslí si: co kdybych vešel? Třeba tam bdí matka u nemocného dítěte a potěší ji návštěva soucitného kněze; třeba tam hlídá bába rodičku, která úpí v bolestech, a kazatelova přítomnost jí přinese útěchu; třeba tam muž v starostech přemýšlí, jak zítra sehnat živobytí pro četnou rodinu.

Nesměle bere za kliku – a div, dveře povolí.

Jediné okno, kde se svítí, jediné dveře, které zůstaly otevřeny.

Vstupuje do páchnoucí chodby a šátrá po točitých schodech; vržou a skřípají a sténají pod jeho pomalými kroky. Konečné spatří škvírou pode dveřmi zážeh svitu.

Okamžik přece jen nerozhodně zaváhá.

Bez zaklepání rychle otevře.

Z obrovského plátna na něho hledí tvář paní Ambry.

Zarazí se a rozhlédne se místností. Vidí však jen Ambrosii de Loré; choť pařížského místodržitele se na něho dívá z nesčetných obrazů; Ambra v nejrůznějších šatech, tu celá vzpřímená postava, zde sedící, tam jen poprsí, tady pouze obličej, vystupující z tmy. Kněz užasle hledí na seskupení pláten, ještě se pozorně nezadíval na žádný obraz, ale při zběžném pohledu si povšiml, že paní Ambra tu má nesčíslné výrazy a různý vzhled, někdy je nebesky krásná a jinde škaredá, leč přece je to stále ona se svými teple hnědými vlasy, růžovou pletí a malými ústy.

Filip Charmoye v tu chvíli pozapomněl na své rozrušení a rozhlíží se, kde je umělec, jenž stvořil všechny ty podobizny.

Spatří ho v rohu místnosti, skrčeného na nízké stoličce, zhrouceného do sebe, s rukama povislýma mezi koleny a s hlavou schýlenou; jen podmračené oči se nepřátelsky dívají k příchozí mu.

„Ty tedy také trpíš," zašeptá kazatel a znova se rozhlíží po obrazech.

„Jenomže to je moje vášeň! Moje! Já jsem pro ni tohle všecko stvořil! Cos pro ni udělal ty?" vykřikuje Noel Joliz.

Kněz jako by neslyšel. Dívá se po obrazech a pokyvuje hlavou.

„Ano, paní Ambra je sličná. Je hodna velkého umělce." A v duchu dodává: Ale Kateřina de Vausselles je hezčí. Ne tolik líbeznosti, ale víc chytrosti je v její tváři. Má potměšilé zelené oči –

„Zbytečně bys mi pochleboval. Lichocením to nezamluvíš," zlostně se utrhuje Noel a nenávistně pozoruje kněze, jak bedlivě zkoumá jeden po druhém portréty jeho milované Ambry.

„Neřekl jsem, že ten velký umělec jsi ty. Nemohu to posoudit, nerozumím tomu," lhostejně praví Filip.

„Žvaníš, Filipe! Pořád jen žvaníš! Slyšel jsem tě v neděli u Matky boží. Tlachání. A teď znova. Čin, Filipe! Skutek! To, co činí slovo nesmrtelným!"

Filip Charmoye chvíli mlčí. Pak řekne temně: „Skutek… teprve dovrším." Bůh mě učinil hříšným a zlým, myslí si a těžce usedá. Nemůže po mně chtít milosrdenství. Kloní hlavu a v kostnatých prstech mačká záhyb sutany.

Malíř se od něho odvrací. Učiní několik nerozhodných kroků. Co má na mysli Filip Charmoye? Bývali jsme přátelé, už jako děti jsme si spolu hráli, ale on vždycky býval podivný, najednou překypěl a provedl něco neslýchaného. Chce snad zabít? Koho? Ne, zabít, to bych nedokázal.

Filip Charmoye náhle opět vstává, důvěrně ho bere za ruku a chrlí slova, z nichž Noel chápe sotva polovinu:

„Ale já to dovedu do konce, víš? Až do konce. Jeho dráha a osud se slučují, a když Písmo praví: *Pamatuj na Stvořitele svého ve dnech mladosti své*… Já dokážu, že není člověka na zemi, který by se dovedl vzpamatovat ze svých vin, dokud se –" Kazatel se náhle zarazí a ukáže na jednu podobiznu. „To není paní Ambrosie. Má tu plochý obličej. A ta vedle taky není ona. Má přihlouplý výraz. Ještě snad tahle. Ale paní Ambra má lesklejší oči. Barvy bys měl, ale chybí ti světlo. A potom, duši to nemá. To jsou obličeje bez duše. Maluj někoho jiného. Miluješ ji tak, že ji řádně nevidíš. Namaluj někoho jiného. Namaluj Kateřinu de Vausselles. Ale všimni si jejích očí. Vystihni tu potměšilost."

„Co je mi do Kateřiny?"

„Namaluj ji – a budeš slavný."

„Už zase žvaníš?"

„Ambry zanech. Až ji nebudeš milovat, pak ji maluj." Když vyjde na ulici, je už světlo. Vrazí do něho kuchařka s košem, spěchá do tržnice.

IV PŘEPADENÍ

V protivenstvích naděje každého nechť sytí,
že zas po všech trampotách radost bude míti.
Z PÍSNÍ ŽÁKŮ DAREBÁKŮ

Bude to šumět, jako když déšť crčí za okny –

A nyní venku prší. Podzimní den. Obloha šedivá. Kapky pleskají do oken malé, prosté jizby. František sedí nad knihou zachumlaný do pláště. Zebou ho nohy. Myšlenky se mu potulují daleko od řádků, kterým se má naučit. Tiše sem zalétá jednotvárný zpěv žalmů, jež mniši zpívají v klášterním přízemí domu U červené brány.

Déšť šumí za okny a stéká po střechách, ale není v něm smutek a únava, crčí zdravě a radostně podél dlouhých štíhlých oken a do kroku bubnuje na římsu; proudy vody sviští v nekonečných šňůrách ulicemi a jednotlivé krůpěje, zachycené na kružbě okna, skapávají pomalu na plech předprsně a ruší tak plynulý, jednotvárný rytmus švitořivého, veselého deště. Podzimní, mohutný liják; a přece se v něm netají stesk a neznámá touha, to pouze žalmy, jež pějí mniši, zanášejí do podvečerní pohody truchlivý stín. *Hlasem svým k Hospodinu volám, hlasem svým k Hospodinu pokorně se modlím* – Kapky tancují před oknem, dopadnou, plesknou, rozstříknou se v drobounkých zrnkách kolem a ševelí si a popěvují a skotačí, jen klášterníci dole v kapli kvílejí. *Vylévám před obličejem jeho žádost svou a soužení své před ním oznamuji* – Pramínky vláhy se rýsují pod ohybem střechy protějšího domu, šikmo jako střely míří k zemi a mění pařížské ulice v řeky bláta; čvachtá pod kročeji a stříká pod koly vozů a rozletuje se od kopyt koní, louže se lesknou v uhasínajícím denním světle a nový příval deště padá a padá, že louže jako by se vařily, tolik dovádivých bublin na nich vyrůstá a zase praská vniveč, celé peřeje se valí podél domů a radostně zdolávají kamenité překážky, leč mniši skučí donekonečna. *Když se úzkostmi svírá ve mně duch můj, ty znáš stezku mou; na cestě, po kteréžkoli chodím, osidlo mi ukryli* – Nebe je šedivé, to proto zšedivělo, aby se okoralá pole mohla zazelenat a vyprahlá půda pookřát, nebe pláče, to proto slzí, aby se lidé mohli smát a radovat, tak bohatá byla letos úroda, tolik hroznů a zrna, prší, prší, země vydala, co mohla, a teď se napájí a osvěžuje, prší, prší, země vydá napřesrok opět, co bude mít nejlepšího, život bude

dobrý a klidný – a z kláštera proniká úpění: *Ohlédám-li se napravo a patřím, není, kdo by mě znáti chtěl; zhynulo útočiště mé, není, kdo by se ujal o život můj –*

Vtom je slyšet vrzání schodů. František se ani nepohne. Posléze vstoupí kanovník Villon. František se nepohne ani nyní.

„Učíš se?“

„Ne.“

Kněz se posadí proti studentovi.

„Máš tady zimu.“

Jsem líný si zatopit.“

Páter mlčí. Mlčí i František. Bílé stěny jizby modrají soumrakem.

Jak se ti líbil biskup Tybalt d’Aussigny?“ náhle se zeptá kanovník.

„Ne víc než já jemu.“

„Byls prostořeký.“

„Zdvořilostí se pravda nezahladí.“

A zase chvíli mlčí.

„Proč tě Filip Charmoye nemá rád?“

„Nestojím o to, aby mě miloval.“

„Nepotrpím si na skrývačky, Františku. Ani se nepamatuji, že bych k nim byl vychovával tebe. Mluvme spolu jako muž s mužem.“

„Žárlí.“

„Má důvod?“

„Můžete být klidný, strýčku.“

Páter pootevřel okno a hledí do deště a František do knih.

Potom se kněz zeptá:

„A Noel Joliz?“

„Ale strýčku, ani jeden z těch tří nestojí za slova, která jsme tu už pro ně promarnili.“

„Stál by ti snad za rozhovor spíš Régnier z Montigny či Colin Cayeux?“

Student mu bystře pohlédne do očí. „Nepotrpíte si na skrývačky. Řekl jste: jako muž s mužem.“

„Dobrá. Lidé vážení jsou tvými nepřáteli. S darebáky a poberty se přátelíš!“

„Nebýt Colina Cayeuxe, byl bych se narodil pod mostem v louži.“

„Jaký by v tom byl pro dnešek rozdíl?“

„Neměl bych vás,“ odsekne student.

„To je ovšem paradox.“

„Ani první, ani poslední, s kterým jsem se kdy setkal.“

„Mluvíš jako padesátiletý.“

„Stačí vyjít jednou do čtvrtě chudých a žebráků. Byl jste tam někdy?“

Kanovník náhle vpadne:

„Františku, býval jsi jiný. Pamatuješ, jak rád ses učil číst a psát? Pamatuješ, jak ses chodíval ptát ke mně na radu ve všem, co ti vyvstalo v mysli? Pamatuješ, jakou radost jsi mi působil?“

„Učím se pořád, strýčku. Nesl jsem baldachýn rektorův. Jsem tedy z nejlepších studentů na univerzitě. Udělal jsem bakalářskou zkoušku. V létě složím mistrovskou. S čím nejste spokojen?“

„To není to. Býval jiný. Svěřoval ses mi. Míval jsi ke mně důvěru.“

„Mám ji dosud.“

„Jenomže se mi už nesvěřuješ.“

„Protože byste se mnou nesouhlasil.“

„Ty mi opravdu neřekneš, čím se v mysli zabýváš?“

„Vy jste moudrý muž, strýčku, a já vám děkuji takřka za všechno. Ale kdybyste znal –“

Páter Vilém ho přeruší pohybem ruky.

„Stačí. Nechtěl jsem se do tebe vloupat. Chtěl jsem jen nahlédnout. Nebudeme o tom už mluvit.“ Pružně vstává. Františkovi se mihne před očima jeho purpurové kanovnické vyložení. Kněz pokročí ke dveřím. František má bolestný pocit, že mu ublížil. Páter se náhle zastaví.

„Byls při únosu Ďáblova patníku?“

„Aby ne.“

„Místodržitel bude muset zakročit.“

„A co vy na to?“

„I já jsem vyšel z univerzity.“

„Výborně, strýčku!“

„Tak dobrou noc,“ řekne kanovník a odchází. František ma znovu nepříjemný dojem, že mu opět ublížil. Chtěl by mu honem něco hřejivého říci, když vtom se kanovník ve dveřích obrátí a poznamená:

„Pošlu ti sem kuchařku. Ať ti zatopí.“ A zavře za sebou.

František vstane, několikrát přejde místnost; pak přitiskne čelo na studené sklo pootevřeného okna. Hledí do deště.

Noel Joliz mě nemá rád, žárlí, Noel má povahu, která musí věčně na někoho žárlit; kdyby nebylo mne, žárlil by na kohokoli druhého. Žárlí, poněvadž závidí. Co mi závidí? Chudobu? Závist jde ruku v ruce s hloupostí a zlobou. A věru přináší pravý opak, než je pocit štěstí. Jak jsem rád, že jsem ji nikdy nepocítil. Jak to asi je strašné, když člověk závidí, užírá se, snaží se stůj co stůj dosáhnout toho, komu závidí, v potu tváře za ním šplhá a stále si uvědomuje, že jen pajdá za tím, kdo létá. Jak nešťastný

je takový člověk. A kazatel Filip Charmoye? Několik přeludných slov, jež vyřkla slepá dívka v krčmě, mě přece nemůže opravňovat špatně soudit o člověku, kterého vlastně ani neznám. Je pravda, že mi vyhrožuje, ale což tomu lze věřit? Spíš jen mnoho mluví. Zabít člověka, to je přece víc než někomu nastavit z uličnictví nohu. Nikdy jsem o tom neuvažoval, ale… přicházejí přece výčitky svědomí, znám je, moří mě, i když se jen nenaučím lekci, kterou mám nazítří umět. Spočívají na mně jako lechtivá síla na prsou, jako pocit neznámého strachu nebo tísně či úzkosti a nelze se jich zbýt, dokud nevstanu z teplé postele a nenaučím se, co jsem prolenošil. A to je pro nic, pro pár popsaných stránek, na které se mě nakonec nikdy nikdo nezeptá. Hlodají a svírají, dokud poklesek neodčiním. Což teprve, kdybych –! Ne, vůbec si nedovedu představit ten balvan svědomí, který by mě zavalil, kdybych zabil člověka! Onehdy jsem ubil botou myš, a potom se mi třásly nohy a já několik dní viděl to hnědavě sametové tělíčko s čipernýma očkama, jak bez vlády leží na podlaze. Zabít člověka! Ta hrůza, která by se mnou chodila na každém kroku, ta tíha a strach a děs – nebylo by to možno odčinit. To přece by Filip Charmoye neudělal. Mluví do větru. Když si představím, že bych měl vraždu dokonce promýšlet. Ale kdež. Ať má jakoukoli povahu, je knězem. Je však pravda, že se kněží dopouštějí lecčehos. Colin Cayeux mi říká, že jsem zelenáč. Má pravdu. Soudím každého kněze podle strýce Viléma. Colin Cayeux… Nebýt jeho, nebyl bych strýce poznal. Pravda a paradox. Dvojí paradox. Tehdy mi bylo sedm let. V Paříži řádil krutý hlad a zima byla tak nelítostná, že si takovou ani starci nepamatovali. Toho dne slavně vjel do Paříže král Karel Sedmý a lid křepčil po ulicích –

Tenkrát –

Hned časně ráno se žena vydala k domu U červené brány. Poslední tvrdý a drolivý kousek chleba nechala na stole Františkovi. Ten samým vzrušením usnul teprve před chvílí a pochrupoval si s otevřenými ústy a nedovřenýma očima a nevěděl, že matka vstala, vyklouzla do mrazu ulice a pečlivě za sebou zamkla.

Té noci nespala ani okamžik.

Večer neulehla a čekala, až se synek vrátí z procházky rozjásanou Paříží. Sama neměla chuť se zúčastnit všeobecného veselí. Neměla ráda Paříž, to ztřeštěné město, věčně překypující nějakým novým pozdvižením – sotva jedno bláznovství Pařížany opustí, už se nadšeně vrhají do druhého, jež se odkudsi nečekaně vynoří a stejně nečekaně a náhle pomine. Pohrdala

Paříží a bála se jí, vždyť od chvíle, co překročila její hranice, jí přinesla jen nástrahy, hrůzu, výstřednosti, nemoc, neštěstí, hlad, zimu, bídu: pravý opak toho, co si od ní slibovala a več doufal její muž. A přece, ačkoli jí způsobilo tolik strázní, přece toto město neopustila. Připadalo jí, že tu její muž přebývá a že ji i Františka chrání navzdory všem nesnázím, kterými se museli prokousat; připadalo jí, že vzpomínka na něho je bílý paprsek, který jí protkne srdce a přinese novou naději, úlevu či povzbuzení, kdykoli se k ní v zoufalých nebo prázdných chvílích uteče. A potom ji zde držel kanovník Villon. V památce svého muže měla podporu mravní. V osobě pátera Villona se sdružovala podpora duchovní a hmotná.

Vracela se tedy po slavnosti králova vjezdu rozveseleným městem do své ubohé a prochladlé světnice, aniž ji který kejklíř na náměstí pohnul k zvědavosti, aniž který směšně postrojený šašek na nároží vyloudil její pousmání, aniž v ní prkna rozložena na prostranstvích a prohýbající se pod jídly vzbudila jakékoli laskominy. Příležitosti slavné královy návštěvy užil kdejaký písničkář, kdejaký komediant, ale i kdekterý dobrodruh, vykuk a kapsář: první, aby měšťany a lid obohatili nějakým přínosem duchovním, druzí, aby je ochudili o nějaký ten stateček hmotný. Žena kráčela tiše a klidně jejich hlučným vířením bez obav o nuzné kapsy a o bohaté srdce. Ve své komůrce se zamkla, aby k ní snad nezavítal nějaký nežádoucí rozjařený Pařížan, a čekala na Františka.

Po setmění přijdu, řekl.

Soumrak houstl a houstl, den už dávno skočil na černém koni do noci a matka dlela dosud sama v zimě a netrpělivosti. Zahalila se do vlněného šátku a usedla na rozviklanou židli. Prázdný žaludek jí tepla nepřidal a ten skrojek chleba, který zbyl, nechala Františkovi, však do rána zase vyhladoví, i když jistě po náměstích něco slupne. Tak čekala a nehybně seděla na židli, až už necítila zimu ani hlad; jen její mateřské srdce se tetelilo jako vylekaný pták. Dosud nikdy neměla starost, když Františka někam na delší čas pustila; Paříž, jakkoli je rozmarná a mnohdy nepříčetná, není nepřátelská dětem: má je ráda a hýčká je.

Leč tentokrát jí tma přinesla úzkost o něho.

Když konečně uslyšela známé dovádivé krůčky za dveřmi, přímo vykřikla úlevou a prudce otevřela, ještě dříve než mohl zaklepat.

„Františku!“

„Maminko!“

Vletěli si do náruče a dlouho tak zůstali v otevřených dveřích a necítili mráz, jak na ně vanul, a necítili průvan, jak do nich pral.

„Ty můj kloučku, ty můj myšáčku… Zaplať Bůh, že jsi doma! Chlapečku můj! Vždyť mám jen tebe na světě…“

„Maminko! Já jsem tak rád, že jsem zase u tebe… U tebe to je lepší než všude jinde, i když tady nevisí brnění… a… a…“

Přejela chlapci po čele studenou dlaní.

„Nemáš horkost? Co to povídáš? Vezmi si honem chleba. Jaké brnění? Ty máš hlad, viď?“

„Nemám. Jedl jsem jako král.“

„Na náměstí?“

„Taky.“

„A kde jinde?“

„S Colinem. Potkal jsem ho a vzal mě s sebou.“

„Colin Cayeux? Kam tě vzal? Víš, že nevidím ráda, když s ním chodíš. Je to nezdara.“

„Zavedl mě tam, co viselo to brnění. A přilby tam visely. Z rytířských turnajů. Ale ta paní zbrojířka povídala, že nikdy žádný turnaj neviděla.“

„Zbrojířka? Jaká, prosím tě?“

„No ta v té hospodě…“

„Kriste Ježíši! On ho zavedl do nejvykřičenější krčmy!“

„Teda křiku tam bylo, to je pravda…“ Oči chlapci planuly jako dva rozhořelé uhlíky.

Žena ho rychle uložila do postele a lehla si k němu. V přítulném teple jeho tělíčka se opět cítila na chvíli dokonale spokojená, snad i šťastná. Dala si od něho vypravovat vše, co právě minulého odpoledne viděl. Ohromením a rozhořčením jí veškerá slova uvázla v hrdle. Už neusnula.

Proto se hned brzy zrána vypravila k domu U červené brány ke kanovníku Vilému Villonovi. Šla kvapně tmou a štiplavým mrazem ulic a dech se jí srážel v tisíce nepatrných kapiček. Kroky se rozléhaly mírným pazvukem. Tu a tam uklouzla po zledovatělém kameni.

Tma. Ticho.

Zvuk jejích kročejů jen ještě zvyšoval úplnost ticha. Zase jedno pařížské nadšení opadlo. Veselí se opět zatáhlo do své ulity bídy a žalosti, když z ní na chvíli vystrčilo růžky. Smutek se zdál ještě tíživějším po lehkých popěvcích, které tudy zvonily pouze před několika málo hodinami; hlad se jevil ještě zhoubnějším po rozmařilém hodokvasu jediné noci; mráz vypadal ještě výhružněji po chvilkovém teple, jež se rozlilo v hrudích z proudů vína, tekoucího z kašen. Ticho smrti se ohlušivě rozhostilo městem, jež se mělo za několik hodin probudit a hořce si uvědomit pozadí svého včerejšího bujarého ryku.

Holá lešení po divadelních hrách trčela na náměstí jako obrovští kostlivci. Čerstvé trámy rýsovaly světlé črty na pozadí tmy. Herci spali v nejbližší hospodě s pocitem uspokojení, že na chvíli poskytli trochu radosti. Diváci spali s vědomím, že s probuzením nastoupí rozčarování.

Kráčela kolem studně. Včera tudy teklo mléko. Koho o ně okradli? Do rána studně zamrzla. Na kruhové obrubni visely drobné, kapičkovité rampouchy zmrzlého mléka. Před kašnou na zemi se bělala ledová plocha mléčné louže, jež se svažovala po vrstvách, jak se mléko vždy znova při nabírání rozlilo a jak vždy znovu umrzlo.

Ubírala se rychlým krokem dál; hnala ji horečná touha svěřit se a uchránit; pohánělo ji však i chatrné obutí, až bolestivě ji zábly nohy.

Náhle k ní dolehl vzdálený hluk hlasů a vřískavého zpěvu. Když došla na roh, spatřila široký pruh světla, rozlitý až do ulice a třísnící ještě i protější dům. Krčma. Nevěstinec. U rudého chomoutu. Nade dveřmi visel do ulice na železném rameni skutečný chomout, ale jeho kůže už dávno nebyla červená. Chumel opilců se vyvalil ven, chvíli se tam potáceli, škytali a chrchlali, pak jeden zaklel a vklopýtal zpátky do hospody a druzí se vtáhli s blekotavou písničkou za ním. Dveře zapadly, světelný pruh zmizel. Zůstala toliko svítilna, rozkymácená na kovovém nosiči chomoutu, aby každý hned věděl, že se v tomto domě neužívá noci ke spaní.

Žena se chvatně poznamenala křížem. Zvykla si už sice na tyto lucerny, vyzývající do tmy i muže, kteří kráčejí nocí bez prostopášných úmyslů a choutek; už ji nepřekvapovaly výjevy před domovními dveřmi, byla jich nejednou náhodným svědkem; leč přesto se mnohdy mimoděk pokřižovala, když přecházela kolem takového hnízda neřesti.

Ještě ani první zásvit nového jitra nerozbrázdil tmu. Kromě rozjařených ozvuků z domu hanby se ulicemi vznášelo nesmírné polehlé ticho, slibné i výhružné zároveň; co nevidět nastane nový den a s ním nový život.

Černé obrysy domovních střech a kostelních věží se promítaly do temně fialové oblohy bez hvězd, kalné, nabobtnalé sněhem. Na nároží přešel osamělý chodec. Rychle, téměř klusem. Jeho kroky ještě zaznívaly ozvěnou na chrámové stěně. Po ploše náměstí se povalovala spousta kostí. Ohryzané památky včerejšího králova vjezdu. Nárazem větru se v kterémsi okně utrhl řetěz chvojí a umělých květů a svištivě se svezl ženě k nohám.

Průsvitná zimou konečně dospěla k domu U červené brány. Rozechvěle pohlédla do poschodí. Ovšem, kanovník už byl vzhůru. Z jeho oken plynulo do ulice světlo. Zvedla klepátko a zlomila ticho dunivými údery na vrata.

Za okamžik seděla ve vytopené jizbě, hleděla do široké, vlídné tváře páterovy a maně spínala ruce v klíně, když mu vypravovala, co minulého večera od synka slyšela. Mluvila překotně a poněkud zadrhovala rozčilením.

Otec Villon na ni zíral pozorně, snad až příliš pozorně, byla dosud stále pohledná, vzrušením celá zrumělá a nosík měla na špičce od mrazu ještě promodralý, vypadalo to roztomile a jako by to přinášelo hned po ránu do klášterní odloučenosti kus jadrného života. Přestože si ji kněz prohlížel bedlivěji, než se shoduje s církevními zákony, přece se stejným zájmem sledoval proud její řeči. Přecházel po svém zvyku místností a pokyvoval hlavou.

„Svatá Panno, to přece nemůže zůstat bez trestu!“ zvolala žena.

„Totiž nemělo by. Ale ve skutečnosti se s tím nedá nic dělat.“

„Jen si to představte, Důstojnosti! Sedmileté dítě zatáhne do takového domu, on, čtrnáctiletý výrostek!“

„Potíž je v tom, že podnik takzvané paní zbrojířky není přihlášen jako krčma, nýbrž jako obchod se starým brněním a vzácnými přilbami.“

Tu žena vykřikla:

„Je zločinec! Vyvrhel!“ A sepjaté ruce se vztáhly vstříc knězi, jako kdyby o něco úpěnlivě prosily.

Odvrátil se od ní, protože by neodolal pokušení vzít ony malé, upracované ruce do svých dlaní a vroucně je stisknout.

„Zatím jen zločinecké mládě, a vede si tak obratně, že se mu nedá nic dokázat.“ Na druhém konci místnosti se k ní otočil a viděl v jejích očích slzy.

„Ale… což se proti tomu nemůže něco dělat?“ Její hlas byl plačtivý a beznadějný a ruce se stále vzpínaly za knězem. „Nechci, aby se i z mého Františka stalo zločinecké mládě! Jak bych to zodpověděla památce nebožtíka muže? Proč proti těm domům církev svatá nezakročí?“

Kanovník neodpovídal, protože se styděl. Co jsou platná slova z kazatelen, když vedle samého chrámu křičí skutečnost pravým opakem? Hanbil se, jako by on sám byl onou skutečností vinen.

„Jak se ho mám dohlídat?“ naléhala matka. „Přece ho nemohu věčně zavírat doma ve světnici. Co když ho tam zavede zas? Podruhé –“

Otec Vilém ji nenechal domluvit:

„Přiveďte Františka ke mně. Tady bude stranou i hladu i zimy i nebezpečí nástrah.“

„To přece…“ Na tváři se rozestřel úžas. „Jak by to… Nevydělám tolik, abych ho mohla u vás vydržovat… Zvlášť teď ne, vždyť každý škudlí, jak může, každé sousto je nekřesťansky drahé a –“

„Vy přece víte, jak váš chlapec je bystrý. Vy přece víte, jak touží naučit se číst a psát. Tady se naučí. O úhradě nebudeme vůbec uvažovat. Budu rád, když budu mít u sebe aspoň jeho.“ Aspoň jeho, když ne vás. Tak to páter myslil. Leč žena neporozuměla. Dívala se do jeho mužných rysů a připadala si nepatrná před jeho rozložitostí.

„Aspoň jeho? Nejste tady přece sám, Důstojnosti. Ostatně… to nemohu dopustit. Takový kluk něco sní a něco stojí a s lety bude stát čím dál víc –“

„Právě proto. Vy to ode mne přijmete jako dar přátelství a úcty, není-li pravda?“ Jeho hlas zvučel naléhavě i něžně a vroucně, a tu teprve žena pochopila. Rychle sklopila víčka a na lících jí rozkvetly dva malé ruměné body.

„Tak já vám ho přivedu… Zaplať Pánbůh, Důstojnosti.“ A bez pozdravu chvatně odešla.

Kanovník Villon stál v zamyšlení a slyšel její hrubé střevíce, jak sbíhají po dřevěných schodech. Pak slyšel dunivě zapadnout domovní dveře. Potom ještě slyšel její kroky pod oknem, ale jen matně a jako z veliké dálky, a najednou se ty kročeje daly do běhu. Nakonec už neslyšel nic než tlukot vlastního srdce, jež jako probuzený pták tepalo křídly za oněmi spěchajícími kroky. Náhle se usmál – a jeho úsměv byl mírný a šťastný.

Modlitba k Matce boží,
kterou Villon složil pro svou matku

Má královno, jak nebes, tak i země,
i nad ďábly svou mocí vítězíš;
co pokornou svou křesťanku si vem mě,
k svým vyvoleným povznes k sobě blíž,
ač nicotná jsem, světu na obtíž.
Vždyť milost tvá, má paní trpělivá,
vždy větší je, než kdy má vina bývá,
v ráj nesměli by bez ní hříšníci.
To není lež, toť moje víra živá,
a v této víře žít i zemřít chci.

Já synu tvému oddávám se němě,
ty řekni mu, ať vin mi sejme kříž,
jak Máří Egyptskou ať pozvedne mě,

či jako Theofila pozved již –
tak stává se, když ty se přimluvíš –
byť zaslíbil se v čertů kouzla lživá.
Hřích takový kéž na mně neulpívá,
má Panno, bez poskvrny nosící
nám svátost, jež se v chrámu s vírou vzývá.
A v této víře žít i zemřít chci.

Jsem chudičká a stáří hlodá ve mně,
a neznám nic, ni číst ni psát, však víš.
V mé farnosti je obraz v modlitebně
a na něm ráj co věčných plesů říš,
i ztracence tam hořet v pekle zříš.
To peklo strach, ráj radost do mne vlívá.
Tu radost přej mi, paní milostivá,
vždyť hříšníku jsi orodovnicí,
když víru má a když ji nezakrývá.
A v této víře žít i zemřít chci.

V tvém čistém těle, Panno dobrotivá,
Jest zrozen král a v nesmrtelnost vplývá,
Lék všemocný, jenž naše viny smývá,
Los prokletí sňal zemi hřešící,
Obětí mladost svou vzdal v muka živá,
Náš Pán on jest, má víra neumdlívá
a v této víře žít i zemřít chci.

Do Františkovy jizby přichází kuchařka s náručí dřeva a hořící svíčkou.

„Vy jste tu potmě? Tmu a zimu máte – vy berete klášterní život moc doopravdy. Takový hezký hoch… Děvče si máte najít. Já jsem stará ženská, muž mi dávno umřel a od dvou dcer za mnou chodí vnoučata, ale to vám musím říct, že to nejhezčí, co mě v životě potkalo, byla láska.“ Rovná dřevo do krbu, vrtí se kolem, ruce se jí jen kmitají. „Vy se možná v duchu smějete, že mužský tu lásku nikdy nebere tak smrtelně, mužský spíš kouká na to učení a na obchod a na pole a tak… a milování má jen tak vedle, že, ale když potom přijde staroba a nemůže dělat, tak je mu najednou divně a zasteskne se mu po lásce, ale to už je pozdě, to už nemůže ani milovat. Já to řeknu, tak jak to je. Nač zástěrky, že. A pak je mu najednou líto, že si lásky nehleděl víc, dokud mohl. Jako můj nebožtík, dej mu Pán Bůh nebe. To my ženské žijeme pro lásku, ale když zestárneme, tak je nám dobře. Já bych

vám něco pošeptala, ale tady jsou svatá místa… Víte, já jsem zbožná ženská, ale kláštery, to… Kdybych byla papežem, tak bych si našla někde něco v Písmu, tam je toho moc a dá se to vyložit všelijak, však to sám nejlíp víte, že, a opřela bych se o to a zrušila bych všechny kláštery. Ostatně jsem to onehdy řekla i vašemu strýčkovi. Poněvadž kláštery berou lidem to nejhezčí, co jim Pán Bůh dal. Berou jim lásku. – Tak jsem vám tu udělala kapku teplo a učte se, jen se hezky učte, ať máte hlavu plnou a v srdci prázdno. Dobrou noc. Ještě vám tu rozsvítím, abyste na to viděl. Prská vám ta svíčka, vy si moc sliníte prsty, když ji zhasínáte. Tak spánembohem.“

V jizbě je světlo a František už nevidí déšť. Jen slyší, jak šumí a stéká podél okna. Zpěvy mnichů ustaly. Ticho se rozlévá jizbou a sládne teplem z krbu. Plamen svíčky prská a vytahuje se do délky. Těžké a mastné krůpěje loje skapávají po těle svíce a vrší se na ní v hrbolatý útvar. Nestvůrný Františkův stín poskakuje po stěnách a po stropě. Stránky rozevřené knihy se žlutě kmitají šerem.

Nikoli Filip Charmoye, nýbrž tato stařena by měla být kazatelem u Matky boží, myslí si František a hledí na dveře, jež za sebou neslyšně zavřela.

Musím se učit. Rozsvítila mi na to. Abych měl hlavu plnou a srdce prázdné.

Usedá ke knize. Lokty na stůl, tváře do dlaní. Zabodne oči do rozečteného odstavce. Démosthenes. Veliký řecký řečník.

…Ale z nás jedni obcházejí po náměstí a říkají, že prý Filippos usiluje o to, zrušit svobodné ústavy; druzí, že vypravil posly k perskému králi; jiní, že opevňuje města, jiní, že atd. – novinky vymýšlíme všichni a chodíme s nimi sem a tam…

Novinky vymýšlíme všichni, i u nás ve Francii se jich navymýšlíme habaděj, povídá se, že prý Karel Sedmý se zavřel v jednom hradě a skoro nejí, má strach, že ho chce syn Ludvík otrávit. Nejí a povídá se, že ze strachu, aby neumřel jedem, umře prý hlady…

Já však myslím, že on sice je opojen velikostí toho, co vykonal, a že v duchu sní o mnohých takových věcech, když vidí, že se nedostává těch, kdo by mu bránili, a je povzbuzen svými skutky…

Možná, že i Filip Charmoye vzroste v drzosti, nebude-li nikoho, kdo by ho zastavil… Smrt. – Kam se člověk ohlédne, všude se setkává se smrtí, s násilnou smrtí, s upalováním, s vraždami, s jedem, se šibenicí. – Stačí podívat se na pařížské popraviště, stále jich tam několik visí, šibenice je důkladná, je jako celá budova z trámů, budova o několika poschodích, tak

bytelnou ji vystavěli, aby se tam vešli všichni uchazeči, žijeme patrně v době lotrů a šibeničníků…

Ale že zase nedělá plány svého podnikání tak, aby nejnejapnější lidé u nás věděli, co on hodlá činit – a ti výrobci novinek jsou věru nejnejapnější..

Doba lotrů a šibeničníků. Vždyť i já jsem jedním z nich, podivné jméno jsem si vzal za vlastní, nevtiskne ráz celému mému životu?* (*Ve starofrancouzštině Villon znamená šibeničník.) Nestanu se i já uchazečem o čakan? Jsem univerzitán – a ti se věru tuze nerozpakují utkat se se zákonem. Ostatně jsem se s ním už střetl. Baba Bruyèrová nás žaluje, že jsme ukradl Ďáblův prd. Z toho bude pěkná polízanice. Úřady si nedají líbit, aby se tak nepokrytě kradlo, tím spíš, když je vdova Bruyèrová podmaže – a my nestrpíme, aby na nás úřady vyzrály. V téhle historii se kola roztočí, až se zavaří…

Avšak zanecháme-li těchto věcí a budeme míti na vědomí, že je ten člověk nepřítel…

Divná doba, že se v ní musela objevit Panna orleánská, ještě divnější, že ji upálili. Hranice a nevěstince. Přenádherné katedrály, kde duch, okna, víra, žebroví, zbožnost, dým kadidla, lidství, vše směřuje vzhůru a do výše – a slepci a mrzáci a chudí a děcka a nakažení a nemocní a hladoví a rodičky v chumlu na ulicích a na schodech a u plotů a pod mostem bez přístřeší a mohou už jen dolů, toliko dolů a níž, zatímco kostely jim kynou vzhůru. Jaké protiklady, jaké vlny s šumivými hřebeny a propastnými hloubkami. Mniši a nevěstky. Kostel svaté Magdalény, kostel nevěstek. Hladomory. Šlechtičtí synkové, kteří kradou. Mučidla a nekonečné žalmy. Chrámový zpěv a zpustošená pole. Jenomže já se mám učit. Co jsem to vlastně čet?

*Neboť netřeba zkoumati, co asi bude, nýbrž to třeba dobře věděti, že bude zle…** (* Přeložil F. Stiebitz.)

Řeči, slova. Co s tím?

František odstrčí knihu a vstane.

Mám se dřít, abych byl hodně učený, znalý latiny a řečtiny, gramatiky, poetiky, rétoriky, didaktiky, scholastiky…

> … štvou paní Paměť vnitřní hlasy:
> už do přihrádek zasouvá si,
> kam který pojem patří právě,
> kam pojem zla, kam pojem krásy,
> kam další, jež se tísní v hlavě:

kam etika, kam estetika,
z níž krásno jest a rozmyslno,
kam emoce, kam gramatika,
kam kritika a pomyslno?

Když zmateš to, máš nesmyslilo
a vnějšno s niterném sis spletl.
Já takých nemocionálen plno
jsem v Aristotelnu kdys četl.

Jenomže já chci žít, páni profesoři a strýčku, já chci žít! Což to je život, vysedávat od rána do setmění v posluchárnách, rozvíjet duchaplná učená hádání, jež k ničemu nevedou a beztoho vyústí do nehorázného paradoxu, což to je život, hledat smysl v knihách a nevidět proudy lidí, tekoucí ulicemi jako blysknavá řeka? Ti lidé se smějí, nadávají si, pospíchají, starají se, vtipkuji, lelkují, naříkají, kupují, uhýbají před blátem, churavějí, milují, vyhrávají a prohrávají, zpívají, hemží se a žijí, zkrátka žijí! Vy se divíte, strýčku, že se vám už nesvěřuju, že se vás už neptám na radu? Jak bych mohl? Jste chápající a moudrý, vím, ale řekl byste mi: Je ti teprve dvacet let, co bys chtěl? Víte, strýčku, proč tak pilně studuju? Překvapilo by vás to a zranilo by vás to: nikoli z lásky k vědě, nikoli z touhy po učenosti, nýbrž proto, abych se co nejdřív zbavil univerzitních zdí. Což to je život, dřepět tam a vtloukat si do hlavy Aristotela, když slunce klouže po pařížských věžích a Seina se chvěje zlatým třepením? Ale já už se dočkám, už jen několik měsíců, a pak mi kancléř univerzity před slavnostním shromážděním přehodí přes ramena plášť magistra svobodných umění. A já budu volný. Volný!

Snad jsem nevděčný, strýčku, ale já nemohu jinak. Vykouzlit hrstku veršů mi působí větší potěšení než složit úspěšnou zkoušku. A dá mi to pocit mnohem většího uspokojení. Protože to znamená něco vytvořit – kdežto uspět při zkoušce pouze znamená nadřít se, co vyvzpomněli jiní. A já nechci jít ve stopách jiných lidí, já nechci kráčet po cestě, kterou jiní přede mnou vyšlapali, já chci svoji vlastní stezku, byť zcela uzounkou pěšinku, namáhavě proklestěnou trním a hložím, ale vlastní a docela novou. Tak já to chci. A tomu říkám život. Nechci se zabednit v klášteře a skuhrat žalmy! Nechci psát básničky naškrobené jako nedělní krejzlík. To je tak snadné, k tomu stačí trošku přemýšlet; a třeba jen v zatuchlé komůrce bez oken, odkud není ani proužek nebe vidět. Ale psát a zpívat tak, aby se celá ulice sběhla, aby měšťané vystrčili ohrnuté nosy z oken a zase je pohoršené

zatáhli, zpívat tak, aby se podomkové smáli, služky hihňaly a pradleny se popadaly za boky, psát tak, aby se studenti jaře rozvýskali a všichni trhovci zpívali refrén, k tomu je zapotřebí žít, žít, chodit širým světem s otevřenýma očima a horoucím srdcem.

Tak já to chci. Nesnažte se mě, strýčku, uchránit před životem, kterému říkáte zlý a tvrdý a záludný a bůhvíjaký ještě. Já už v něm rovnýma nohama stojím.

František obchází malou jizbu do kruhu kolem stolu, až štíhlý plamen svíce rozjitřené kolísá. Kráčí zamyšleně a dupe tvrdými škorněmi do prken podlahy. Bezděčně se ohne, vezme polínko, přihodí je do krbu a putuje dál procházkou kolem stolu. Tu se zastaví, poklepne prsty o sklíčko v okně či o desku truhly, změní směr a pokračuje v cestě. Snědá tvář dostává výraz neústupnosti a nesmiřitelného odporu. Husté, černé, dovysoka klenuté obočí zvyšuje ostrý lesk bystrých očí. V čadivém světle voskovice planou horkou, vášnivou září. Sličný chlapec, ale jeho spanilost je podivná, neskýtá potěchu očím a mysli, poutá a přitahuje, znepokojí toho, kdo na něho pohlédne, zneklidní neznámým pocitem vzrušení a oči se stále vracejí za touto zajímavou, tklivě luznou tváří.

Jen to srdce hoří dál, dál až do věčnosti… Dívka v hospodě U kypré Markéty to řekla v prorockém vidění. Srdce, hořící do věčnosti. Pouze srdce, které žije, může hořet; taková, která se straní a štítí a bojí a nekonečně vyčkávají, taková mohou jen doutnat. Ostatně i to Gabriela řekla: Navzdory budeš zpívat, bude to šumět, jako když život tepe křídloma do času, syrový život – Ale to jsou povídačky. Měl bych se přece jen učit.

Pojednou stane. Cosi ho zaráží, leč nemůže si uvědomit, co to je.

Už ví. Hleďme, přestalo pršet. A docela náhle.

Vzdychne a mrzutě usedne ke knize. Aristoteles. Starořecký filozof. Moudrý pán, jen co je pravda. Pustíme se do toho.

Vtom do jizby zalehne z ulice hluk, dupání, křik. František přestane číst a okamžik naslouchá. Když pokřik mohutní, otevře okno.

Ulicí se řítí zástup seržantů. V trhavém světle pochodní se míhají jejich barevné pláště a lesknou se hroty kopí. Ženou se kolem jako zběsilí.

Koho zase pronásledují? Student zavře okno a vrátí se k Aristotelovi. Znenadání zařinčí okno. A vzápětí podruhé. Kdosi hází drobné kamínky. A už se ozývá vzrušený hlas:

„Františku! Villone! Honem! Villone!“

Skokem je u okna. Prudce je rozevře. Ve tmě vidí nejasnou postavu a poznává hlas Colina Cayeuxe.

„Jdou pro Ďáblův prd! Poběž!“ A pádí do tmy.

František ani nezavře okno a jako ještěrka se svine ze schodů.

Dnes poprvé lituje, že nebydlí v koleji. Byl by s nimi, kdežto teď je musí dobíhat.

Z klášterní zahrady se do ulice natahuje křehká větev slívy, vítr z ní orval takřka všechno listí. František vyskočí, pověsí se na větev a strhne ji. V běhu odlamuje menší snítky, aby měl pádný klacek.

Už slyší vzdálený řev a hluk. Biřici vnikli do univerzitní čtvrti! To je neslýchané. Studenti věděli, že se strážci do jejich rozmíšky s paní Bruyèrovou připletou, vždyť vdova je stará sudička a bohatá dost, aby mohla úředníky spravedlnosti přimět k rychlému zásahu – ale že se biřici odváží až do univerzitního města, na to vůbec nepomyslili. Historie se zapletla a zdá se, že se hned tak nerozmotá. Jde do tuhého.

Villon bez dechu dobíhá k Sorbonně.

Před vraty koleje rozčileně pobíhají spolužáci a křičí jeden přes druhého. Zmateně ukazují sem a tam, chvíli co chvíli vyšlehne nadávka či kletba. Postranní ulicí sem přibíhají žáci z koleje Beauvais, kde pro dnešek odvrhli zákaz večerních vycházek, a hrnou se k Sorbonně. František spatří Régniera de Montigny, jak v hloučku jiných externistů přibíhá za ním. Ti nejmladší, dvanáctiletí a třináctiletí hošíčkové, poděšeně křičí. Ti nejstarší, mnozí i vousatí čtyřicátníci, pro něž se studium stalo povoláním, sakrují a klejí z plna hrdel. Zaťaté pěsti hrozí do tmy.

„Tak na ně!“ volá Villon. „Přece je nenecháme patník vzít!“

„Mají zbraně!“

„K čertu! Rozeberte lavice – a na ně!“

„Počkat!“ Colin Cayeux mohutným gestem ztiší hladinu křiku. „Nechte je! Počkáme si na ně tady! Až půjdou s patníkem zpátky, vrhneme se na ně. Rozestupte se pod stromy a do tmy! A klacky ně! Musíme je rozbít –“

Nezbývá jim času, aby se ozbrojili. Už je slyšet seržanty, jak se s vítězným řevem vracejí. Jistě vlekou kámen. Studenti zmlknou a stáhnou se do tmy. Pokřik seržantů se blíží. Zástupy žáků probíhá horečné napětí. V některých, zejména v těch nejmladších, kteří před několika týdny přišli z venkova do Paříže a zahájili tu první rok svých studií, je malá dušička. Kdo to u nich na venku kdy slyšel, aby se kradly nemravné patníky a ještě se čelilo úřadům? Leč netroufají si něco namítat a drží s ostatními, ne snad z pocitu souručenství, ale ze strachu před těmi staršími. Externisté a ti, kteří se často potulují nocí, ať už za děvčaty nebo za uličnictvím, si připravují dýky. Budoucí lékaři, kněží, právníci, všichni tu bez hnutí stojí pod opadalými platany a čekají na vhodnou chvíli: neboť patník, který vyrvala

rozpustilá a nepatrná skupina z tisíců studentů, se rázem stal patníkem všech a budou za něj bojovat třeba na život a na smrt.

Už se objevila lehká záře pochodní.

Hurá! Už jsou tady!

Někteří seržanti zpívají, jiní křičí posměšky nebo nadávky do osvětlených oken kolejí.

„Na ně!“ vyjekne Colin Cayeux a vyrazí.

Tma kolem seržantů se najednou začíná hýbat, nabývá tvarů, vlní se, bobtná, šumí, vřeští, hřmí – nesčetné postavy se z ní vyrojily jako bzučivý hmyz a ženou se ze všech stran na rozjařený oddíl stráží.

Vozík s patníkem přestane drkotat přes kameny. Seržanti se překvapeně zastaví uprostřed louží a bláta. Pochodně se zakymácejí.

Villonův klacek dopadl na hlavu nejbližšího biřice. Régnier v zelených botkách použil dýky a nejsprostší ze seržantů se válí na zemi, vyje a drží si břicho.

Velitel seskočil z ukořistěného patníku.

„Kopí na ně! Bez milosti!“ zavelel.

Stráže však ještě váhají, ačkoli na ně prší rány zprava, zleva, zezadu, zepředu; použít zbraní proti univerzitánům, to by mohlo mít nedozírné následky, ten patník za to všechno nestojí. Ale když několik z nich padlo s bodnou ranou od studentů, nezbývá jim nic jiného.

Změť těl a vřava a ryk se prostupují, ranění řičí, útočníci hulákají, velitel pobízí své muže k nemilosrdnosti. Seržanti nastavují kopí. Jednoho neodbytného studenta zasáhla velitelova píka doprostřed hrdla. Na jednom hošíčkovi kterýsi seržant zapálil pochodní šaty. Ubohý chlapec pobíhá tmou a křičí. Konečně ho několik spolužáků povalí do louží a obracejí ho v blátě, dokud neuhasne.

Studenti se dávají na ústup. Co je platná přesila holých rukou proti několika desítkám kopí? Avšak biřici, rozzuření ztrátami na lidech a rozvášnění bojem, je nechtějí nechat prchnout. Pronásledují je. Krvelačnost jim zaclonila oči: nevidí rozpustilé mládí, nýbrž vrahy a zločince a šelmy, ukládající o jejich životy.

Studenti zděšeně křičí a snaží se skrýt jeden za druhého před výhrůžnými hroty kopí a halaparten.

I Villon se svou švestkovou větví couvá – vtom vidí biřice, jak se napřahuje na nějakého malého studenta, a ten před ním prosebně spíná ruce, hle, je to sám velitel a student je Vít Tabary, takové dobrotisko věčně vyjukané, leč velitel chroptí v nepříčetném vzteku a jeho píka se zvedá – jediný skok a František svým klackem srazí seržantovu zbraň. Avšak větev

se přelomí Villon uklouzne v blátě. Svalí se. Cítí úder do hlavy a tupou bolest. Před očima najednou vidí proudy vody, ale jen se rychle mihnou, a pak už nevidí nic.

Studenti se stáhli do kolejí a stráže si odvážejí patník. Vozík drkotá, kodrcá, kola šplouchají v loužích a kusy bláta cákají na všechny strany. Vtom se pod kolečky cosi zlomilo. Je to Régnierova dýka.

V NEJSTARŠÍ A NEJMILEJŠÍ DCERA KRÁLOVSKÁ

Když tak v duchu pohlížím
na koloběh žití,
jak se špatní radují,
dobří bolest cítí,
jak i věrnost vymírá,
čest jak posměch klidí,
myslím si, že neřídí
nikdo kroky lidí.
Z PÍSNÍ ŽÁKŮ DAREBÁKŮ

Když šel kolem místodržitelova domu, uslyšel sladký hlas, který na něj volal z balkónu:

„Pane bakaláři!“

Vzhlédl a spatřil paní Ambru, jak se vyklání do ulice. Na okamžik se v něm srdce zastavilo a ruměnec mu zbarvil tvář. I když se rozhodl, že spanilou místodržitelovu choť vypudí ze srdce, a třebaže se mu to i poněkud zdařilo v horečných univerzitních přípravách na odvetu úřadům, přece jen již pouhý zvuk jejího hlasu v něm vyvolal slastné rozechvění.

„Máte na chvilku kdy? Chtěla bych vám něco prozradit.“

„Hned jsem u vás.“

Je teplý podzimní den, jeden z těch, kdy příroda odložila deště a mlhy a sychravé vanutí větru a ještě naposled ukazuje slunce, než je přikryje oblaky sněhu. Proto se paní Ambra s hrstkou hostí usadila na balkóně, aby využili polední laskavosti počasí. Villon zahlédl z ulice staříčkého sudího a malíře Noela Jolize. Avšak nyní, když vystoupil nahoru, vidí, že zde je i Filip Charmoye.

„Je tomu dobrých čtrnáct dní, co jste u nás byl naposled, Františku.“

„Nemyslím, že byste mě byli pohřešovali.“

„Ještě že jste tak uznalý,“ ušklíbne se Filip Charmoye.

Paní Ambra se po knězi bezradně ohlédne. Avšak Villon se nedá přivést z míry.

„Na a kom jste si, prosím vás, celou tu dobu brousil vtip?“

„Tlučhubů se toulá Paříží dost,“ odsekne Charmoye.

„A dokonce mluví z kazatelen," na to Villon.

Ticho. Jen stařičký sudí se rozchechtal:

„Znamenitě, mladý muži! Z vás by byl výtečný advokát! Škoda, že jsem vás neznal už jako dítě. Byl bych k tomu vaše rodiče přemluvil."

Paní Ambra chvatně zatáčí řeč jinam:

„Co se vám to stalo na spánku? Kde jste se tak zranil?"

„Seržanti pana d'Estouteville, vašeho chotě, mi projevili přízeň."

„Tedy proto jste k nám nenašel cestu?"

„Také proto."

„Právě pro historii s Ďáblovým patníkem jsem vás zavolala nahoru."

„Zbytečně byste mě ponoukala, abych spolužáky přemlouval k povolnosti."

„Proč bych to dělala? Vždyť patník je ve strážním paláci."

„Víme. Na vnitřním dvoře," usměje se František.

„Mýlíte se. Ve sklepě," opáčí Ambra.

„Děkuji. To jsme chtěli vědět," darebně odsekne Villon.

„Neprořekl jste nyní něco?" táže se s laškovným úsměvem paní Ambra.

„Ne. Pan místodržitel jistě nepředpokládá, že budeme mlčet."

„Správně. Proto s vámi chci mluvit. Robert je při vás."

„Ani bych mu nedoporučoval opak."

„Ale Františku. Snad nevyhrožujete?"

„Ne. Pouze si dovoluji připomenout, že univerzita má jisté výsady, s kterými nad seržanty vždycky vyhraje."

„Ty výsady," řekne hostitelka napomínavým tónem, „má od krále. Jenomže král má co dělat se synem. Není příhodné, aby mu vyváděla neplechy i nejstarší a nejmilejší dcera. Mohl by vůči ní použít moci, která naprosto selhává v případě synově."

„Zdá se, že jste při nás toliko vnějším zdáním. Uvnitř spoléháte na zásah králův."

„Nerozumíte mi, Františku. Chci vás upozornit, že můj muž přeje vítězství studentů. Pramálo mu záleží na tom, aby paní Bruyèrová měla svůj ošemetný patník. Jenomže ve svém postavení vám může přát jen potud, pokud způsob vašeho odboje bude tak obratný a… řekněme slušný, že nebude zapotřebí žádat krále o rozhodnutí. Chápete to?"

Villon přikývne a myslí si: Bohužel nemám na způsob našeho odboje vliv. Ale kdybych ho měl, radil bych nejméně slušný. Nahlas řekne:

„A tohle bylo slušné?" A ukáže na svůj obvaz.

„To se ovšem stát nemělo, ale vy máte právo žádat zadostučinění."

„Je nás víc a ještě hůř zřízených. My si to zadostučinění vezmeme sami.“

„Zdá se, pane bakaláři, že moje slova byla marná.“

„Přesto vám za ně ze srdce děkuji. Je dobře mít jistotu, že nad námi kdosi mocný drží ochrannou ruku.“

„Nad vámi osobně by ji Robert držel, kdykoli byste něco potřeboval. Ale váš strýc sám má dost vlivu, viďte?“

František chce odpovědět, ale vtom sluha ohlašuje:

„Paní Marie de Vausselles! Slečna Kateřina de Vausselles!“

A už obě vstupují na široký balkón. Nejprve matka, plavá, unylá, štíhlá a svůdná i ve svých letech, jež na ní ostatně nejsou pranic znát. Za ní kráčí v nadýchaných šatech Kateřina, černovlasá, s pletí jemně nažloutlou a s chytrýma zelenýma očima, těkajícíma z předmětu na předmět.

„Pan Noel Joliz se vás už nemůže dočkat,“ praví jim Ambra na uvítanou.

František dost dobře neví, co má dělat. Má odejít? Má zůstat? Vmísit se jim do řeči nyní nemůže a odejít bez rozloučení také nelze. A tak zůstane, opřen o křeslo starého sudího, jehož modrá zapadlá očka sledují scénu, jako by se tu odehrávala nějaká náramná čertovina.

„Pan Joliz mě požádal,“ praví hostitelka, „abych vás jeho jménem poprosila, aby směl malovat vaši dceru Kateřinu.“

Kateřina zčervená. Noel Joliz skromně sklopí zrak. Filip Charmoye napjatě pozoruje Kateřininu matku. Starý sudí se uchechtne do vousů, jako by řekl: Známe ty konce! František se jme důkladně prohlížet Kateřinu, aby poznal, proč vlastně ji Joliz chce malovat.

„V jakém úboru, smím-li se optat?“ táže se s úsměvem matka.

„Rozumí se, že v úboru,“ na to Ambra se stejným úsměvem.

„Pak ovšem nemohu nic namítat. Zbývá ještě dohodnout, kde pan Joliz bude pracovat.“

„Noel Joliz by rád maloval v našem domě, aby kroužek našich přátel mohl sledovat jeho práci,“ pokračuje hostitelka.

„Pak je vše v pořádku.“

Joliz až dosud mlčel a hleděl na Kateřinu. Proč mě vlastně Filip do toho uvrtal? myslí si. Je sice velmi hezká, ale portrétovat ji mě vůbec neláká. Ale on pořád vedl svou, abych to zkusil, abych přestal malovat Ambru a namaloval Kateřinu. Obávám se, že to bude ostuda.

Filip Charmoye je nadšen. Chrám Matky boží potřebuje obraz svaté Kateřiny pro postranní oltář. A tak budu mít Kateřinu stále na očích, budu před ní klečet a budu se k ní modlit, budu ji vzývat, aby mě vyslyšela, a ona

jistě vyslyší, vždyť skrze ni samu se budu modlit, splyne mi se světicí samou a vyslyší mě, i světice, i Kateřina, musím ji mít, nebo se utrápím.

František se poroučí. Už je načase, spolužáci čekají, kdežto on tady poslouchá plytké řeči kolem jakéhosi bezvýznamného obrazu, jenž je dokonce ještě úplně čistým plátnem.

Spěchá. Jistě už na něho netrpělivě čekají. Svoji důkladnou okovanou hůl si již uložil u malého Víta Tabaryho. Ubohý Tabary. Při posledním přepadení strážemi se tak vylekal, že se několik dní nemohl vzpamatovat a ležel v horečkách. A věru, nebýt Františkova zásahu v poslední chvíli, byl by přišel o život. Od té doby se věrně upjal k Villonovi a prokazuje mu kdejakou službičku a vzhlíží k němu s bezmezným obdivem jako k zachránci svého života. Zanechal zbožňování Montignyho v zelených botkách i poklonkování před Colinem Cayeuxem a celou věrnost a úctu složil na oltář Františkovi.

S Villonem se udála změna. Od chvíle, kdy spatřil bezbranné studenty zbité policií, kdy uzřel bezpráví a krev a bolest svých spolužáků, tak mladých a bujarých, kdy viděl hošíka v hořících šatech, zběsile tancujícího tmou jako hrozná pochodeň, jako by se velká část Františkova nitra ztratila, jako by vytekla s několika krůpějemi krve, které ušly při jeho zranění na skráni, a na tom místě jako by se zrodil nový kus jeho nitra. Dosud, ačkoli byl rázný, ba divoký, v něm bylo hodně shovívavosti, vštípené vlídnou moudrostí pátera Viléma. Ale nyní je shovívavost tatam. Dosud, ačkoli byl břitký a rád se napil a rád si zadováděl ve společnosti univerzitánů v nočních putykách, byla v něm svědomitost, vědomí odpovědnosti za vše, co činí, a hlavně víra v dobro a idealismus básníka, vypěstovaný přísným klášterním prostředím, kde od útlého věku žil. Leč nyní jeho svědomitost, víra v dobra a idealismus, mnohdy přemrštěný, nadobro zmizely. Život je tak krátký a svět tak veliký. Člověk je tak nepatrný a lidé kolem tolik zlí. Bylinka žití je tak křehká a životní podmínky tak kruté. Přestal se obírat učeností knih, která jej zatemňovala od dvanácti let, kdy poprvé vstoupil do univerzitní posluchárny. Strhl síť strýcovy laskavosti, také poněkud knižní a z života neklíčící, která jej obestírala od sedmi let, kdy poprvé stanul v domě U červené brány jako jeho stálý obyvatel. Zpřetrhal i jemné predivo strýcova vlivu, jejž na něho míval už dřív za pravidelných návštěv s matkou v klášteře. Vzpomněl si na hlad, jak kdysi zachvátil Paříž, vzpomněl si, jak se mu v noci z hladu zdávalo o jídle a jak se z lásky k mamince tvářil jako hrdina. Jako by slyšel výhružné vytí vlků, když tehdy v městě řádili. Vzpomněl si na první zážitky v krčmě U zbrojířky s Colinem; vzpomněl si i na to, co mu maminka vyprávěla: jak byl v Paříži mor, kdy lidé v

bolestech hynuli, jako by srpem požal rozkvetlou stráň; jak bylo nebezpečné chodit po ulici, protože v domech dlouho nikdo nebydlil a tašky padaly ze střech a okapy se řítily a mnohdy i celé zdi se sesuly; jak tatínek umřel na mor.

Na to si vzpomněl, připojil k tomu to, co prožil za přepadeni bičici, hořícího spolužáka a krev ostatních, a maně se mu vybavila i myšlenka na pařížské popraviště, na mnohoramennou šibenici, obsypanou jako nestvůrný strom děsnými plody, jež uzrály k smrti, na hejna havranů, jak jim klovou oči, na zápach, jak se šíří kolem, na vyplazené jazyky oběšenců, polepené roji černých much – a vedle toho postavil pány profesory a dlouhé řady jejich knih, strýce a dlouhé řady jeho mnichů. Co může člověku dát učenost? Co víra v Boha? Co odříkání? Hle, před sebou máš život a vše, co ti může poskytnout pěkného i zlého: ber si plnými hrstmi, co se ti líbí, rvi to nenasytně a užívej toho k své potěše a nečekej, až přijde to zlé a učiní konec všemu. Zmocni se všeho, čeho lze dosáhnout, a nesmiřitelně pronásleduj každého, kdo ti v tom brání, a nejvíc soč proti těm, kdo jsou příčinou tolika zlého v životě, příčinou toho zla, jež nepřináší příroda sama. Proč ještě lidé sami by měli svými skutky množit bědy, když jich je tak jako tak dost?

Jde velmi rychle, zamračen a tak zabrán do myšlenek, že nezpozoruje Colina Cayeuxe, jak rázuje ulicí proti němu. Spatří ho, teprve když mu spolužák zastoupí cestu.

„Na koho zas myslíš?“

„Ale… tak… na neřád ve světě.“

„S tím bys nebyl hotov nikdy.“

„Skoncovat s tím – už teď by bylo pozdě.“

„Já jsem se zařídil a už na to nemyslím,“ lehkomyslně odtuší Collin.

„Jenže ty ses zařídil už – kdy? V pěti letech?“

„Blázen, kdo čeká do dvaceti. Přijde o drahé roky.“

„A když se zařídí – přijde o hlavu.“

„Nemyslím, že by našincova hlava měla větší cenu než ta oprátka, kterou jí ovinou. A teď sbohem. Pospíchám. K strážnímu paláci. Vystřídat.“ Colin mávne rukou na pozdrav a pospíchá dál. Jde vystřídat studenta, který se prochází s jedním děvčetem od Borové šišky kolem policejní budovy, naoko zabrán v milostný rozhovor.

Univerzitáni hlídají strážní palác. Čekají, až se místodržitel Robert ďEstouteville odebere domů, až všichni úředníci odejdou a ze seržantů až zbude jen obvyklý malý počet stráží. Potom palác přepadnou, vyhledají patník a odvlekou jej zpět do univerzitní čtvrti.

Villon před chvílí vytáhl z kapsy svazek lístků, postavil se za katedru a předčítá: Román o Ďáblově prdu.

Nechybí tam nic od vylíčení pergamenového průvodu a popisu vdovy Bruyèrové až po neslavnou ztrátu patníku minulého týdne. Přímými, mohutnými tahy kreslí osoby i události a vrhá na ně ostré světlo břitkého vtipu. Na nic se nesmí zapomenout, neboť je zřejmé, že z historky o Ďáblově patníku se vyvine mela, jakou Paříž ještě nezažila.

Vít Tabary se horlivě nabízí, že román vzorně přepíše a z malých útržků, halabala počmáraných, v nichž se František sám sotva vyzná, že sestaví knihu krasopisně upravenou a dokonce ilustrovanou. Vít se dojemně snaží, aby se odvděčil svému za chránci.

Jak barvitá, jak radostná podívaná!

Hoši a jinoši v nejhezčích mladých letech; někteří s hladkými lícemi, ještě děti, které ti starší poněkud přezírají. Drží se pohromadě a jejich hovor se točí kolem učení a kolem profesorů; a také kolem stesku po domově. Zpívají studentské písničky, aby se zdáli dospělejšími, ale ještě nedovedou vychutnat jejich pravou svěžest a darebácký říz. Dnes hoří napětím a nedočkavostí, kdy už se vyrazí na seržanty, ačkoli je starší spolužáci upozornili, že mohou zůstat v kolejích. Ale kdež. Nedávný boj o patník přímo v univerzitní čtvrti je zocelil, dodal jim odvahy a vtiskl jím do nevinných duší nenávist proti seržantům, tu nenávist, kterou dosud neznali a která z nich teprve učinila pravé univerzitány. Takový začátek školního roku je naráz zasadil doprostřed žákovské soudržnosti.

Po schodištích a na chodbách se honí a kočkují ti větší, kterým se na bradě objevilo první pápeří – co je tu žertů a narážek na první vousy, chvíli co chvíli vyšlehne poznámka jako nesmělý pramínek, za ní se hned řinou nové a nové jako nezkrotný tok horské říčky. Špitají si o děvčatech – ale opatrně, aby je neslyšeli ti starší, protože by se jim posmívali. A jestliže některého z nich poznamená první milostná zkušenost, spěchá o ní vypravovat ostatním, aby se pochlubil a získal na vážnosti. Ti nejstarší, ať už vzorně oholení či vousatí nebo s nedbalým strništěm, se baví o ženských již zcela nepokrytě a většinou se shodují v prastarém názoru, že jsou potvory a zmije. Mnohé ze studentů co nevidět čeká krkolomná zkouška mistrovská; ti si bystří vtip a cvičí se v nehorázných paradoxech, oblíbených u pánů profesorů.

Chudoba a výstřednost, prostota a šviháctví, venkovská těžkopádnost a pařížská přizpůsobivost, ideály a zločinné sklony se tu mísí v křiku mládí, v křiku a vřavě, jakou se dovedou obklopit jen studenti.

František se netrpělivě vykloní z okna, nevrací-li se už Colin Cayeux se zprávou, že je čistý vzduch a že se tažení může zahájit. Ale místo Colina spatří dva univerzitány, jak jdou od Navarrské koleje a jsou zabráni do vážného rozhovoru. Je to Malý Jan, jak mu říkají, chlapík s hustým černým plnovousem, podsaditý, ale pěkně rostlý; má věčně dost peněz právě jako Montigny – a právě jako Montignyho se ho nikdo na jejich původ neptá. Vedle něho se klátí Mikuláš, snad zběhlý mnich, snad dobrodruh, nikdo vlastně neví a nestará se, kam patří – hlavně že se hlásí k univerzitě. Dávají hlavy dohromady a zřejmě se dohadují o čemsi, co je zatroleně na povážlenou, jak lze usoudit již z jejich výrazů.

Villon, zaujat náhlou zvědavostí, jim vyběhne vstříc.

„Oč jde?“ zeptá se přímo.

„O peníze,“ stejně přímo odpoví Malý Jan.

„Víte o něčem?“

„V Navarrské koleji,“ na to Mikuláš.

František se uchechtne a mávne rukou. To jako by řekli, že peníze jsou v truhlici tureckého sultána. Stejně nedostupné.

„Jsi zkrátka k ničemu,“ zavrčí Mikuláš.

„Jak jsem k té cti přišel?“

„A budeš k ničemu, dokud se budeš posmívat problémům tohoto světa.“

„To myslíš peníze v Navarrské koleji? To je přece k smíchu. Snad nevěříš, že –“

„Františku, utři si nudli u nosu a jdi se schovat strejčkovi pod sutanu.“

Nechají Villona stát uprostřed ulice, znovu sestrčí hlavy dohromady a vejdou do koleje.

Zvolna se schyluje k večeru. Je chladno. Slunce, ačkoli ještě před chvílí rozhazovalo poslední úspory letošního roku, se zatáhla do mraků. Z šedivého nebe, naduřelého oblaky plnými deště, čiší vítr a zima. Žáci, rozechvělí bojovým vzrušením, buď nepociťují chlad vůbec, nebo jej naopak pociťují dvojnásob.

Régnier, František, Colin, Vít Tabary, Malý Jan a zběhlý mnich Mikuláš postupují společně. Mikuláš se zavěsil do Colina a polohlasně mu cosi hučí do ucha. František pochopil, že jde opět o peníze v Navarrské koleji, a zvědavě sleduje Colina, jak se bude tvářit. Na jeho obličeji je nejdříve znát ohromení. Pak ho rozsvítí zlomyslný úsměv.

„To se podnikne,“ řekne.

Mikuláš mluví dál. Colin se zdá nerozhodný. Posléze usoudí:

„Nemám v něj důvěru. Klášterní vliv a tak podobně. Musím ho nejdřív zpracovat. Pro Ulitu ještě nedorostl.“

Villon pochopí, že hovoří o něm. Což se opravdu chtějí zmocnit peněz v Navarrské koleji? A mne by vzali do spolku? To je na pováženou, vždyť jediným trestem na to by byla šibenice, to už by nebylo studentské uličnictví, to už by nebyl Ďáblův patník a vdova Bruyèrová, to už by bylo zločinné vloupání do teologické fakulty. A šibenice? Krkavci krouží okolo a zlatě černé mouchy se lepí na jazyk. A nasládlý, hnilobný pach kolem. Dejte mi pokoj s Navarrskou kolejí, život je tak krátký, ještě jsem ho ani pořádně nepoznal, teprve v létě, až budu mistrem univerzity pařížské a zbavím se vysedávání v posluchárnách, teprve potom budu moci život vychutnávat – a vy mně ho chcete zakalit strachem ze smrti? Dejte mi pokoj, povídám, bez těch kolejních peněz se obejdu. Ani slyšet o tom nechci, až to praskne, budou vás vyšetřovat, vezmou vás na mučidla a vy budete mluvit a prozradíte, že i František Montcorbier o podniku věděl, věděl, a neudal. A já se budu houpat na oprátce tak jako tak. Kdepak. Na tuhle lumpárnu mě nenachytáte. Ne že bych byl proti tomu, sebrat peníze, kde jsou, a dát je tam, kde nejsou, v tomto případě taky mně. Ne, proti tomu bych nebyl, ale jsem proti tomu, vzít je právě teologické fakultě. Ani opovážit. Jako nemluvně jsem unikl moru, jako chlapec hladu, jako jinoch jsem si nacpal hlavu učenostmi – a proč? Abych zabředl do soudních výslechů, abych musel utíkat z milované Paříže, aby mě vláčeli po žalářích? I toto.

Pro Ulitu jsem prý ještě nedorostl, řekl Colin. Ulita… Slovo, které se stalo takřka zaklinadlem. Ulita, bratrstvo zločinců, buřičů, zlodějů a vyvrhelů z celé Francie. Mají svého krále, mají svou vlastní řeč a hesla. Síť jejich zvědů se rozprostírá nad celou Francií. Seržanti proti nim marně bojují, protože nejeden z nich je zároveň členem Ulity. Na každé silnici, v každém městě prý lze vidět jejich značky, načmárané na kmenech stromů, na zdech, na božích mukách v polích. Čím krutější jsou tresty, tím lstivější a odvážnější je Ulita – a tresty jsou kruté, za malou krádež utnou ruku, za loupež oběsí, za podvod uvaří. Kruté tresty – ale pro koho? Pro drobné šejdíře, prosté lidi, kteří chudnou, protože měšťané a obchodníci bohatnou; pro robotníky, kterým chátrá políčko, protože musejí dřít na panském; pro venkovany, které připravily o všecko války, vyvolané pány. Pro ty, vlastně proti nim se udělaly zákony. Ale na šlechtice a vysoké církevní hodnostáře ty zákony neplatí. Ti beztrestně provádějí ve velkém to, co prostý člověk, dopustí-li se toho v malém, zaplatí životem či aspoň zmrzačením. Jaká je to spravedlnost? Ulita se tedy proti zákonům bouří, a bouří se po svém. Ať se bouří, ale mne ať nechá stranou. Já jsem se dosud se zákonem nestřetl.

Zabral se do myšlenek natolik, že si ani neuvědomil, že už jsou před strážním palácem. Teprve když se lekl náhlého pokřiku spolužáků a viděl je, jak se rozběhli k bráně, teprve když do něho zezadu vrazil nápor těl a Vít Tabary ho chytil za ruku, procitl do skutečnosti.

Hole nad hlavou, široké čapky zachycené pod bradou opasky. Studenti se střemhlav řítí na bránu.

Mládí bere útokem strážnici. Kolik je tam seržantů? Dvacet? Třicet? Co je to na nás, nás jsou tisíce! Máte kopí, halapartny, píky? Máte přilby a kožené kabátce? Kam na nás! My máme jen praobyčejné hole, máme jen studentské čapky, máme jen chatrné haleny – ale máme žár a zápal a nesmiřitelný hněv proti vám. Napadli jste nás v naší vlastní univerzitní čtvrti a my vám to teď oplácíme. Vzdejte se po dobrém, nebo budeme bít, jako jste bili vy.

A stráže se obrovské přesile žáků vzdávají. Odkládají zbraně a nechávají se svázat.

„Takhle by z toho vyvázli snadno! Musíme se pomstít za jejich přepadení!“

Jako povodeň se studenti rozlili do všech úřadoven. Převracejí stoly. Oknem vyhazují židlice. Kalamáře lítají vzduchem a na bílé stěny vychrstnou svůj černý obsah. Brka si žáci vetkli za čepice. Ale ještě tu jsou truhlice. Co je v nich? Co s nimi? Pod náporem nespočetných paží víka povolují. Spisy. Akta. Závratné množství lejster. Jako ranění ptáci vyletují listy do výše a z pečlivě urovnaných hromádek se po zemi válejí kupy zmačkaných a potrhaných cárů.

„Na hranici!“ zavýskne do vřavy Colinův hlas.

Vzápětí se lejstra sypou z oken do nádvoří, a než se může nějaký rozumný hlas zvednout k odporu, plane do stmívání hranice úředních spisů a štiplavý kouř se táhne do okolních ulic.

Patník šťastně nalezli, vyzvedli ze sklepa a naložili na vůz.

Ostatní žáci zůstávají v budově a řádí po svém. Colin Cayeux si hraje na mistra popravčího a přihazuje do ohně akta, která se rozlétla kolem hranice. Régnier de Montigny s podivuhodnou obratností objevuje nové a nové svazky spisů a plné náruče jich hází do dvora. Zběhlý mnich Mikuláš rozmazává inkoustové skvrny po zdech. Malý Jan otvírá další a další dveře a zvětšuje tak rozlohu dobytého území. Vít Tabary si cpe za šat čisté archy, aby měl na co přepisovat Františkův román o Ďáblově prdu, poněvadž zřejmě bude mít barvité pokračování. Villon stojí u brány a baví se tím, že nutí svázané stráže, aby zpívaly hymny na počest univerzity.

Vítězství bylo příliš snadné, myslí si přitom. Čekal jsem to horší. Teď už nám patník hned tak někdo nesebere.

Vlna prvního nadšení opadala, opojení z vyvedených lotrovin pokleslo. Studenti se začínají v úřední budově nudit. Kámen už odvezli – a tak co tady?

Nad Paříží se rozklenula tma. Nad strážním palácem se chvěje červená záře z dohořívající hranice.

Vtom se ozve pronikavý ženský výkřik:

„Biřici!“

Na rohu se objeví oddíl seržantů.

Zmatek. Studenti se dávají na útěk.

Villon se ve spěchu rozhlíží, kam odložil hůl. Leč není kdy se po ní shánět. Prchá opačným směrem než ostatní spolužáci. Avšak jeden ze seržantů za ním. František uklouzne po shnilé hrušce. Dopadne na ruce. Seržant je na dva kroky od něho. Villon se rychle zvedne a pádí dál. Ale náskok ztratil. Biřic supí. František ví, že je zle. Dohoní-li mě – Není kam uskočit. Není se kam schovat. Žádný výklenek. Žádná socha. Dveře všech domů a zavřeny.

Prudce zatočí za roh.

Dveře rohového domu se otevřou do tmy obdélníkem světla. František bez rozmyšlení skočí dovnitř. Dveře se zavřou. Byl to jediný kratičký okamžik.

Je slyšet seržanta, jak běží ulicí dál.

František se opírá o zeď chodby a sotva popadá dech. Před ním stojí dívka v bílých šatech, s prstem na ústech. Když se student poněkud vzpamatuje, vezme ho za ruku a vede po schodech.

„Nebudu vás obtěžovat, Kateřino,“ šeptá Villon. „Půjdu.“

„Kam byste chodil, pane bakaláři? Teď by to bylo nebezpečné…“ Kateřina se lákavě usmívá.

„Ale… co řekne pan de Vausselles? Sotva mě přivítá.“

„Jsem sama doma…“

František si uvědomuje, že tu je příležitost. Ale pouze příležitost, a to se mu zdá málo.

„O důvod víc, abych odešel.“

„Máte tak velký strach z lidských řečí?“

„O vás mám strach.“

„Já ne.“

„To je důvěra v mé rytířství – nebo mě tak podceňujete?“

„Vyberte si.“

„Ze dvou zel to menší – rozumí se pro vás. Díky a poroučím se.“

Když je opět na ulici, Kateřina si myslí, že je hňup.

Villon si to myslí také.

Šťastni jsou oba.

Malíř Noel Joliz i kazatel Filip Charmoye.

Noel, že tvoří nový obraz v místodržitelově domě a může spatřit paní Ambru, kdykoli po tom zatouží. Filip Charmoye je šťasten, že denně prodlí hodnou chvíli s Kateřinou de Vausselles, poněvadž přichází dohledat, jak pokračuje dílo pro postranní oltář u Matky boží.

A šťastna je i sama Kateřina.

Stala se jakousi, byť jen dočasně, hvězdou, kterou se společnost u místodržitele zabývá.

„Chci s tebou promluvit,“ řekla jí onehdy matka. „Podívej, život je krátký a samá svízel. A manželství v tom krátkém životě se nekonečně vleče a těch svízelů obsahuje nejvíc. Od manželství nic nečekej, děvče, leda zklamání. Říká ti to tvoje zkušená matka. Nezajdi tak daleko, abys měla jednou o svatební noci nepříjemnost a aby ses musela obávat veřejné ostudy. Víš, nepřidělej si do manželství ještě víc nesnází. Muži jsou tupci, Kateřino. Mohou mít ženu hloupou, zlou, závistivou, pletichářskou, klevetivou, nepořádnou a nehospodárnou – ale jen když ji dostanou jako pannu. Váží si jí celý život, i když otravuje. Ale kdyby žena byla nevím jaká, bohatá, nadaná, milující, upřímná, dobrosrdečná a s charakterem bez poskvrny, budou jí pohrdat, když nebyla panna. Kolik předtím sami panen svedli, to je vedlejší. To se u nich nepočítá. Zařiď se podle toho, co jsem ti řekla. Jsi chytrá a víš, jak to myslím. A toho Villona, za kterým ses jeden čas ohlížela, toho hleď získat. Zdá se, že by stál za to.“

Že mám získat Villona? myslila si Kateřina. Jednak je na to dost času, vždyť já dosud nechci zakotvit, a za druhé: kde ho mám hledat? K místodržiteli už nedochází a na ulici jsem ho nepotkala velmi dlouho. Stal se mistrem univerzity pařížské a pravděpodobně proto trochu zpychl. Hlavně však si hledí historie Ďáblova patníku. Každou chvilku něco propuká. Už se to táhne přes rok.

Dnes, když zaujala obvyklou polohu u širokého okna a Noel Joliz se chopil palety, zeptala se:

„Nemyslíte, že by bylo lépe malovat svatou Kateřinu s rozpuštěnými vlasy?“

„Teď už je pozdě,“ na to Noel.

„Co kdybyste se přece podíval, jak by to vypadalo?“

Noel na ni pozorně vzhlédl a spatřil na její tváří úsměv, který u ní dosud neviděl a který se mu zalíbil.

„Zkuste to,“ řekl.

Kateřina si začala rozplétat husté černé vlasy. Noel se nabídl, že jí pomůže. Svolila. Přistoupil k ní a sklonil se. Ucítil slabou vůni jejích kadeří; nikoli umělou vůni nějaké masti, ale příznačný, nenápadný pach vlasů. Podivil se, jak mu to je příjemné. „Já bych vás darmo rozcuchal,“ řekl a vrátil se k plátnu. Zadíval se na svůj model jako dosud nikdy. Je opravdu velmi spanilá. „Člověk jí musí přijít na chuť; musí se do ní jak náleží zahledět. Když se jí kolem skrání rozsypou vlasy, je svěží a lákavá. Má pěkné dívčí tvary. A podivné oči. Jako nezralé citróny.

„Líbím se vám tak?“ otázala se roztomile a v hlasu jí zazvonil spodní tón.

Díval se na ni a nemohl odtrhnout oči. Pocítil neodolatelnou touhu dotknout se jí. „Má to příliš mnoho světla. Udělal bych to takhle.“ Zatáhl záclonu, že jen úzká štěrbina okna propouštěla pruh světla; ozářil Kateřininu levou tvář a hrdlo. Začal jí čechrat a upravovat vlasy na ramenou. Zapýřila se, ale neuhnula. Usmál se a odstoupil na krok od ní. „Byl by to krásný obraz,“ šeptal vzrušeně. „Zvlášť kdybych na něm mohl pracovat častěji a pravidelněji. Ale něco by mu chybělo…“

„Co by mu chybělo?“ A opět zazněl spodní tón vábivých houslí.

„To, Kateřino, to… Chtěl bych vás malovat tak, jak si to představuji. Máte překrásnou… postavu, zasluhovala by zvěčnit.“

A tu vešel Filip Charmoye. Ohromen zůstal stát, když spatřil Kateřinu s rozpuštěnými vlasy.

„Co to znamená?“ zeptal se zamračeně.

„Myslila jsem, že by svatá Kateřina vypadala lépe takhle.“

„Hm… Svatá ne, ale… Noeli, někdo na tebe čeká před domem.“

Když Noel odešel, kazatel na okamžik zaváhal. Ale pak se rozhodl. Ještě nikdy jsem s ní nebyl o samotě. Kdo ví, kdy se mi to opět naskytne.

Tu se beze slova sklonil, plnýma rukama nabral proudy jejích vlasů a žíznivě se jí přisál na ústa. Snažila se ho odstrčit, ale jen chabě.

„Máte těžký hřích. Svedla jste sluhu božího.“

„Odčinit by to nešlo?“

„Přijďte se ke mně odpoledne vyzpovídat. Dám vám rozhřešení.“

Rozmrzely Noel se vrátil a divil se, že na něho před domem nikdo nečekal.

Měj na mysli, rukavičkářko –
já vedla tě, když bylas mladá –
ty také, Blanko příštipkářko:
je čas, by přišla dobrá rada.
Ber vpravo vlevo kamaráda
a nešetř ho, ať utratí.
Neb stará baba v ceně padá –
toť peníz, který neplatí.

I ty, má sličná uzenářko,
co tancuješ a zpíváš ráda,
a Vilemíno čalounářko:
už neukazuj mužům záda –
vždyť ženská krása brzy zvadá,
jen v tmě se budeš svlékati;
pak zlíbá tě jen kněžská brada –
toť peníz, který neplatí.

Dej pozor, Jano čepičářko,
ať hoch tvůj už tě neodkládá;
a ty pak, Káčo kabelářko,
ať zdráhat se tě nenapadá:
neb jak se v krásu vloudí vada,
muž s výsměchem se odvrátí.
Ne starou bábu láska žádá,
toť peníz, který neplatí.

Mé milé, kde je moje vnada!
Proč že mě zříte plakati?
Že k ničemu jsem, stará kláda –
toť peníz, který neplatí.

„… neb jak se v krásu vloudí vada,
muž s výsměchem se odvrátí.
Ne starou bábu láska žádá –
toť peníz, který neplatí.“

Pradleny u řeky si zpívají a bijí stočenými prostěradly do kamenů na břehu. Mýdlové bubliny se houpají na vodě a v dlouhých závějích

odplouvají s proudem. Ženám zčervenaly tváře námahou a přídechem nastávající zimy.

U zábradlí nad schůdky k nábřeží se zastavil František Montcorbier zvaný Villon, mistr univerzity pařížské. Vyslechl si svou písničku a volá na pradleny:

„Co to zpíváte, děvčata?“

„Vy to ještě neznáte? Ta už je aspoň půl roku stará! Nějaký Villon ji složil!“

„A líbí se vám?“

„Od něho se líbí všecko!“

„Dobrá. Bude mít radost!“

„Vy ho znáte?“

Ale František už odchází.

Jde rychleji. Kam vlastně? Nazdařbůh. Co chvíli ho někdo pozdraví a usměje se na něho. Paříž začíná zpívat jeho písničky.

Básně, jaké dosud nikdo nepsal. Básně – Ach, básně! Všichni poetové píší o svých snech, i vévoda Karel Orleánský o nich píše, a přece žil tak bedně. Dlouhá, nekonečná léta v anglickém zajetí, kdy bydlil ve věži, hleděl úzkým oknem, jak se střídá jaro zelených polí s létem žní, jak zraje podzim a zima odpočívá v bílých duchnách, roky, nemilosrdné roky tak žil v jedné věži cizí země a tesknil po své domovině a čekal, čekal, až za něho příbuzní zaplatí výkupné – tak bedně žil, ale přece básní jen své sny. Mně však chutná popel skutečnosti. A skutečnost je věru šedivá a třísní mě špínou jako závěje přilnavého popela. A přece o ní zpívám. Sen by arciť byl žádanější, příjemněji by se deklamoval šlechticům při jejich sedánkách, vždyť kdo z nich si odříkává Villona? Jenomže já ve svých básních snít neumím. Jak by to bylo pěkné. Ale já umím jen vidět, co jest. Jak rád bych se podvolil měkké náruči snění, jak by mi bylo lehce, moje duše by se vznášela v průzračném modru a já bych se dával unášet dál a dál a možná, že bych byl šťasten.

Leč já to nedovedu.

Žiji ve skutečnosti a hltám ji jako vyprahlý poutník zkalenou louži. Jaká je skutečnost pro mne? Jsem magistrem univerzity pařížské. A co dál? A co víc?

Byla to náramná sláva, celý den trvalo učené hádání s pány profesory a nebylo otázky, abych na ni nebyl dovedl odpovědět. Věty z bible jsem vykládal, o Aristotelovi řečnil, ba zeptali se mě, proč že je žena od přírody horší než muž, a já jim dokázal, že muž není o nic lepší, vždyť z čeho Bůh stvořil ženu? Z žebra Adamova ji stvořil, z muže samého, a jaká byla

původní látka, takový je výsledek; ba muži jsou horší, poněvadž jsou licoměrní a dovedou své nepravosti lépe tajit než ženy. Nesmysl na nesmysl se vršil a můj mozek se točil jako šílené kolo a já jsem odpovídal pohotově a duchaplně a přitom jsem si myslil, vlezte mi všichni na záda, jak jste ve své složitosti prázdní a ve své učenosti ustrnulí. Kdybych se chtěl rýpat ve vašem slovíčkářství a prahl po dráze profesorské, byl by ze mne profesor, že by ho žádný rektor nepřehádal. Jenomže mě to nudí, protiví se mi to a je mi to k smíchu.

A když jsem obstál při zkouškách, přehodil mi kancléř univerzity přes ramena plášť magistra svobodných umění. Slavnostní to bylo tuze, všichni profesoři se shromáždili a nejlepší ze studentů stáli v popředí, kancléř řečnil, zástupce spolužáků řečnil, já jsem řečnil a děkoval na všechny strany, tuze pěkné to bylo, jenže jsme se přitom moc zapotili, byl červenec a slunce dělalo, co mohlo. Pak mi kdosi strčil kytku a já jsem zjihle sliboval hájit zájmy univerzity a její čest až do smrti. Dvakrát jsem kýchl, ten rošťák, co mi podal kytku, do ní nasypal pepř.

Potom mi blahopřáli, Vít Tabary potahoval nosem, Régnier se tvářil, jak kdyby on byl tou procedurou prošel nejmíň desetkrát, a zatím není s to dosáhnout bakalářství, strýc Villon se nadouval pýchou – poprvé jsem ho tak viděl – paní Ambra mi poslala knihu s pěknými miniaturami, Marion od Borové šišky byla tu noc ještě unylejší a maminka – ach, moje dobrá, hodná maminka tiše plakala a pořád mi hladila ruku a říkala: „Proč není tatínek naživu, aby tě viděl?“ Na to, chudák, nepomyslila, že kdyby naživu byl, že bych tam s tou kytkou nestál, ale že bych prodával po ulicích ryby nebo sloužil u nějakého měšťánka. Nakonec mě Colin pozval na večeři ke Kypré Markétce, a ta si ji potom nedala zaplatit. Nazítří, ač magistr svobodných umění, jsem zašel do koleje Coquerel poslechnout si přednášku magistra Parlana, jediného, kterého si vážím.

„Hej, Františku!“ Vít Tabary na něho volá z podkroví protějšího domu. „Pojď ke mně na doušek!“

„Koukej se učit, cucáku!“

„Tak mě pojď vyzkoušet!“

Když Villon vyšlápne všechny životu nebezpečné schody, přijde mu plná číše vhod. „Kdes to štípl?“

„Co mě moralizuješ?“

„Takových marností jsem zanechal i u sebe samého.“

„Čerta! Régnier i Colin říkají, že se nikdy nevyhrabeš z klášterních ctností.“

„Až na věky. Amen.“

„Víš, já si myslím, že Colin a Régnier… Včera v posluchárně se mluvilo o Ulitě. A Colin –“

„Tak jen si pěkně nech svoje dohady pro sebe. Moc mluvíš.“

„Nejde mi to z hlavy. Že by byli členy Ulity?“

„Nevidět, neslyšet, nemluvit. To především.“

„Ale představ si, že by je oběsili!“

„Budeš-li to takhle všude vytrubovat, oběsí je co nevidět.“

„Ale když já si –“

„Žvanění přenech spisovatelům.“

„Bodejť. Včera v koleji se povídalo, že máš nebezpečný jazyk.“

„Však jsem z té koleje vyšel.“

„Prý pobuřuješ.“

„Jen se dívám kolem sebe.“

„Prý je s podivem, že ačkoli žiješ v klášteře, máš takové –“

„Nuž nechme klášter spánembohem,
nás čeká lepší zábava.
Ten námět může nudit v mnohém
a záhy těšit přestává;
vždyť hlad a nouze sžíravá
vždy buřičskými sklony žije,
zná chrlit slova rýpavá:
když neřekne, vždy myslí si je.“

„Chtějí, aby sis je jen myslel.“

„Právě proto je budu řvát nahlas. Navzdory.“

Kateřina i Noel zlobně mlčí. Neboť Noel před chvílí Kateřině oznámi1, že požádá o její ruku. Odmítla ho. Pomyslila si, že několik polibků a nevinných objetí ho neopravňuje k tomu, aby ji chtěl na celý život připoutat k sobě a svým barvičkám. Řekla mu, že nemíní být náhradou za paní Ambru. Zapomněl-li tak hladce na paní Ambrosii pro ni, mohl by stejně lehce opustit i ji pro některý další postranní oltář. Marně se zapřísahal, že ji opravdu celým srdcem miluje. Vždyť co by tomu řekl kazatel Charmoye? Myslila si. I on se domnívá, že ji konečně získal, a kdyby se měl dovědět, že i Noel…

Noelem opovrhuje. Ale Filipa se bojí.

Kazatel a paní Ambra obdivují obraz; bude již za chvíli dokončen.

Nádherné dílo, kde se střídá jasné, modravé světlo, jako kdyby se to samo nebe otevřelo a propustilo svou nejjasnější záři, a hnědavé temno, líbezně sladěné, a na rozhraní světla a stínu vztahuje ruce světice bystré tváře, světice nikoli s obličejem trpícím či odevzdaným, ale světice s blyštivýma zelenýma očima a s pletenci černých kadeří, světice povznášející ruce snad v modlitbě, snad v díkůvzdání, snad v radosti k nebesům. Tvář světice jeví radost, nadpozemskou, blaženou radost, jež tryská i z lesku očí: snad byla právě přesvědčila padesát učenců císařových, že víra Kristova jediná je pravá a správná; snad právě odmítla návrhy panovníkovy a raději se odhodlala podstoupit hroznou smrt mučednickou, než by se zřekla učení Kristova. Slastiplný výraz, zpola vítězný úsměv, zpola odevzdaná pokora se obrací k nebesům, světlo dopadá na dívčin obličej a zaplavuje jej zlatavou modří a stín, hnědavý stín pohanství a hříchu zůstává za jejími zády ve světě římského císaře a hrstky jeho krutých přívrženců. Dívčino roucho nesplývá těžce a poléhavě kolem ní, leč vzdouvá se vichrem; žlutavý závoj vlaje za ní a nad ní široce rozmáchlým obloukem; také na její závoj dopadá pruh nebeské záře a vylupuje ze tmy jeho žlutavou, rozevlátou duhu; toliko nejzazší cíp závoje se ztrácí kdesi v temnotách. Obraz zcela jiný, než jaké malují druzí umělci, neobvyklý a smělý, kdo ví, jak jej veřejnost přijme, možná, že řeknou, že se nesluší malovat světici tak světsky chytré tváře.

Filip Charmoye tuší, co si myslí paní Ambra, a rychle řekne:

„Zasadím se o to, aby se obraz dostal na oltář k Matce boží. Moje přímluva bude, myslím, rozhodující.“

U okna již stojí rám, pečlivě a bohatě vypracovaný jedním z nejlepších pařížských řezbářů, a také on je zvláštní, docela odlišný od jiných prací toho druhu: je doplňkem a jakýmsi pokračováním obrazu, neboť tam, kde malíř umístil hnědavý soumrak, i rám zůstává tmavý a jakoby zašlý; a tam, kam umělec pustil záři nebeskou, přechází světlo i do rámu oslnivým zlacením.

Až za chvíli Noel s několika sluhy zasadí obraz do rámu, sejde se obvyklá společnost u místodržitele a posoudí hotové dílo.

Joliz se chvěje a není ve své kůži. Jednak ho vzrušilo Kateřinino odmítnutí, jednak obraz sám. Dokud na něm pracoval, potýkal se s volbou barev a světla či stínu, dokud se rval s přívalem nápadů a myšlenek a žil v tvůrčím zanícení, byl vnitřně klidný a nebál se o výsledek své práce. Avšak nyní, kdy má obraz propustit do světa, pociťuje neklid tak silný, že se třese a nemůže dokonce ovládnout zuby, aby mu necvakaly.

Komorník už ohlašuje pátera Viléma Villona. A tak Noel zůstává sám se svým obrazem a se svým napětím, neboť hostitelka odešla s Filipem a Kateřinou přivítat nové příchozí.

„Otče Villone! Dlouho už jste u nás nebyl. Čím to je?“

„Myslil jsem, že teď máte jiné zájmy než obskakovat hosty,“ usměje se kněz, neboť před nedávnem pokřtil její prvorozenou. A potom, já sám mám více starostí,“ dodá.

„Snad se synovcem?“

„I to.“

„Vždyť tak zdárně dokončil studia. O jeho mistrovské zkoušce si ještě dnes povídá půl města.“

„Jenomže mně působí starosti ta druhá půlka, která si povídá o Ďáblově patníku.“

„Ano, ten zpropadený patník…“ Ambra se odmlčí. Zdá se, že ji kanovník přivedl na nějakou myšlenku. „Přijde sem dnes mistr František?“ zeptá se náhle.

„Pochybuji. Od té doby, co se vleče tahle Ďáblova historie, pohybuje se výhradně ve společnosti svých spolužáků. Colin Cayeux, Régnier de Montigny – však jste o nich v té souvislosti slyšela od pana chotě – jsou teď jeho nerozlučnými druhy. Nevidím to rád. Hlavně jeho matka si ke mně přišla onehdy postěžovat. Ten Colin Cayeux je vyložený zloděj. Montigny zrovna tak. Jenomže to dělají tak, že to na ně nikdy nepraskne. Váš manžel by na ně měl políčit.“

„Škoda, že František nepřijde. Měla bych pro něho důležitou zprávu.“

„Zase o patníku?“

„Proč zase? Což jsem mu už kdy nějakou poskytla?“ usmívá se Ambra. „Jsem přece žena pařížského prefekta.“

„Jenomže ten byl na straně studentů.“

„Ano. Byl.“

„Ale?“ Páter Vilém povážlivě zakývá hlavou. Milí hoši, zdá se, že váš dobytý kámen je opět v nebezpečí. Však se také vdova Bruyèrová činila, aby získala úřady a přiměla je k nejrychlejšími řízení: podplácela kdekoho od nejnepatrnějších soudních škrabáků až po… Že by byla uplatila i samého Roberta d’Estouteville?

Kanovník se usadí na své obvyklé místo u krbu a zadumá se. Přeje studentům v jejich střetnutí s úřady, jak by nepřál, vždyť sám je univerzitánem, ačkoli je tomu už čtyřicet let, co dokončil studia. Ale pro pátera Villona jako kdyby nebylo času. Vyloupl si z běhu let sladké ořechy moudrosti a chápající, shovívavé dobroty; tvrdou skořápku stárnutí odhodil

mezi životní odpadky na smetiště pýchy, závisti a pletich. Celým srdcem se vžil do běhu událostí kolem Ďáblova patníku; zdá se mu však, že jednak se to táhne příliš dlouho a za druhé že si studenti nevedou rozumně. Zašli do nevhodných výstředností. Kámen železnými řetězy přikovali na horu svaté Jenovéfy a večer co večer kolem křepčí v divokých tancích. Což, to je pouze mladické dovádění – ale prostranství kolem patníku se stalo shromaždištěm všech možných trofejí; stojí tam štíty pařížských domů a hospod, kterých se hoši z uličnictví zmocnili; válejí se tam háky a nářadí z řeznických krámů, na které se univerzitáni co chvíli vrhají a rabuji v nich, protože se o studentech jeden z příslušníků cechu řeznického nectně vyjádřil. Zapalují na prostranství ohně, opékají nakradené kýty, pochutnávají si na nich a zapíjejí je mnohým korbelem starého vína. Potom v náladě skáčí přes oheň. Seržanty a královské úředníky, jdou-li kolem, nutí, aby patník zdravili a klaněli se mu. Studium se stalo vedlejší a zatěžující věcí, která zabírá zbytečně mnoho času: hlavní je teď Ďáblův kámen a orgie kolem něho. Rozbujely se všeliké nekalé živly v řadách studentstva, a ty ovládají ostatní.

Co se kanovník Villon zadumal, přijel stařičký sudí ve svém voze s modrým znakem, přijela i paní Marie s chotěm Robertem de Vausselles a dvěma zbývajícími dcerami, plavými a nevzhlednými, jakkoli se podobají své sličné máti. Přišlo i několik jiných hostí a konečně se objevil i sám pán domu Robert d'Estouteville

Sluhové roznášejí horké víno, protože venku mrzne. Už je tu prosinec, je den před svatým Mikulášem, opět se přehnal jeden rok a mrazy se tentokrát zakously brzy.

Posléze vstoupí i pobledlý Noel Joliz. Naráz zhltne číši vína, aby se zbavil zimničného chvění. Pohlédne na Kateřinu a hledá v její tváři povzbuzení. Leč setká se s cizotou a chladem. Uchopí druhý pohár. Nezbývá mu než vyzvat hosty do komnaty, kde stojí obraz, zasazený do onoho zvláštního rámu a zastřený nenápadnou rouškou.

Když se společnost rozsadila před plátnem a Noel už vztahuje ruku, aby strhl závěs ze svého díla, ozve se z ulice křik tak pronikavý, že zaléhá do místnosti i pevně zavřenými okny.

„Studenti," znechuceně řekne hostitel.

Paní Ambra přistoupí k oknu. V ulici povykuje zástup studentů. Tancují kolem řeznického krámu v protějším domě, nedbají mrazu, i když jim prosakuje tenkými šaty, křepčí a zpívají. Stahují se blíž ke krámu a za chvíli jej jistě vezmou útokem.

Co jsou všichni obchodníci
jiného než podvodníci?
Ať koupí či prodávají,
ošidit v úmyslu mají.
Váhy, s nimi počet, míry,
celý obchod, jak je širý,
zle je obchodníky zveden,
*správně jedná sotva jeden.**

(*Z Písní žáků darebáků.)

Ambrosie otevře okna a zavolá ve chvíli, kdy jeden popěvek už skončil a druhý ještě nezačal:

„Mistře Villone!“

František se ohlédne a spatří ji. Rej kolem krámu ustane a řada zvědavých očí civí dychtivě vzhůru.

Do místnosti proudí mrazivý vzduch. Filip Charmoye se posupně uchechtne. Několik hostí rozjasní líce. Robert d’Estouteville mrzutě zavrčí:

„Ambro, jde sem zima.“

„Nechtěl byste se jít na něco podívat?“ zavolá hostitelka

Už jednou na mne takto zavolala, myslí si František. Tehdy mi řekla, že Ďáblův patník je ve sklepě prefektova paláce.

„Hned jsem nahoře,“ křikne a oddělí se od zástupu spolužáků. Když zmizí v domovních dveřích, vzlétne za ním z kroužku univerzitánů posměšek:

Komu v měšci zvoní, tomu se každý kloní!

Za chvíli stojí v komnatě, pozdravován hosty. Jen Filip Charmoye se škaredí. Tréma Noela Jolize ještě stoupla.

„Na to jste mě pozvali? Mně věru nepřísluší, abych posuzoval světici.“

„Spíš tak běhnu od Kypré Markéty,“ ušklíbne se Charmoye.

„Nebo lotra od Matky boží,“ na to František.

„Koho tím myslíte?“ vyzývavě se ptá kazatel. „To je urážka stavu církevního, ať se týká kohokoli! A vyřkl jste ji před svědky! Vyvodím z ní důsledky. Váš ostrovtip tentokrát šlápl vedle.“

V komnatě ustrnuli napětím. Filipovo nemocné oko se rozmrkalo tak zuřivě, že se většiny přítomných zmocnila úzkost. František opravdu zašel příliš daleko. Jestliže kazatel uskuteční – a nedá se o tom pochybovat – svoji hrozbu, mistr Villon nevyvázne.

„Vedle šlápl toliko váš těžkopádný mozek,“ odvětí student s úsměvem. „U Matky boží přece visí obraz Ukřižovaného mezi dvěma lotry.“

Hosté se pobaveně smějí a Robert d'Estouteville šeptá Filipovi:

„Že vás ty porážky dosud nenaučily."

Však my spolu ještě zúčtujeme, myslí si mladý kněz.

„Nenechte nás už déle čekat, Noeli," praví hostitel.

Malíř přehlédne roztěkanýma očima společnost a bojácně utkví na tváři Villonově. Když na ní spatří toliko napjaté očekávání, nikoli pochybovačný úsměšek, jakého se obával, jediným prudkým rázem strhne roušku ze svého díla. Obličej a hrdlo mu zaplaví červeň.

Ticho.

Obraz stojí v jasném světle proti půlkruhu hostí, úchvatný ve své kráse.

Světice na rozhraní světla a stínu, na přelomu nebeské pravdy a hříšné hrubosti tohoto světa vzpíná ruce, snad z vděčnosti, že andělé vniveč rozmetali pekelný mučící nástroj, do něhož ji měli císařovi katané vsadit.

Noel je bledý jako přízrak. Ruměnec zmizel, jakmile místo slov, ať už pochvalných či deptavých, nastalo bezhlasé ticho. Prohrál jsem. Jsem žabař. Proč nikdo nic neříká? Noel zavírá oči, bojí se na někoho pohlédnout. Připadá si jako na pranýři, zdá se mu, že se všichni na něho dívají, a přál by si v tu chvíli zemřít, jak stydí. Takto zobrazil světici! Kdo kdy vymaloval světici tak pozemsky chytré tváře? Ale nemohl jsem myslit jen na Kateřinu svatou, splývala mi s Kateřinou, kterou jsem maloval, a právě její bystrý, drzý výraz mi učaroval. K čemu jen mě to Filip přemluvil… Náhle cítí, že se kdosi dotkl jeho ramene. Polekaně otevře oči. Před ním stojí František. Podává mu ruku.

„Blahopřeji vám."

Nesměle přijímá nabízenou dlaň. Ale co ostatní?

Ale tu již se slova chvály a nelíčeného, ohromeného obdivu sypou jako zrnka písku a Noelovi připadá, že se do něho boří, že se v něm utápí, že je měkký a příjemně chladivý a že v něm za chvíli celý zmizí, ztratí se v něm a svoje dílo že tady zanechá.

František hledí střídavě na obraz a na Kateřinu de Vausselles a v úžasu pokyvuje hlavou.

„Vybral jste si opravdu znamenitě," šeptá. „Výborná myšlenka."

„Bohužel ne moje. Připadl na ni Filip Charmoye."

Villon se obrátí ke kazateli a řekne uznale:

„Mě jste dobrý nápad."

Kněz se naduří jako holub a uraženě vyprskne:

„Největší potupa je, když člověka pochválí blbec."

„To jste k sobě opravdu velmi kritický, neboť jsem vás nikdy neslyšel někoho pochválit."

Robert d'Estouteville je rozmrzelý. To už je unavující, ty jejich věčné souboje, a Filip Charmoye vždycky tak nejapné zaútočí…Co mu Villon udělal? Hašteří se od začátku, co sem František začal docházet. Že to Filipa baví, vždyť ještě ani jednou nevyhrál.

Z vedlejší místnosti se ozve dětský pláč. Ambra jde ke dveřím.

„Mistře Villone, ještě neznáte nového člena naší rodiny."

František jde poslušně, ale bez zájmu za ní.

Chůva pozvedá z kolébky zmítající se raneček. Lze z něho spatřit jen červený obličejíček a dokořán otevřená řvoucí bezzubá ústa.

„Ale ty maličká… no… no neplač…" Ambra hladí tu červenou hlavičku; její ústa jsou ještě větší a řev ještě pronikavější. „Tak jak se vám líbí?"

„No… roztomilá."

Chůva to rozbalí a objeví se buclatý zadeček, celý žlutě hnědý a páchnoucí.

„Ale děvečka malá, jak rozkošně třepe nožičkama!"

Villon nechápavě hledí na Ambru. Proboha, co ji na tom uvádí ve vytržení? Oči jí září a ve tváři se jí zračí nekonečné blaženství. Připadá mu, že to je zcela jiná Ambra, než kterou miloval, zcela nový člověk, tak vzdálený a podivný. Zahledí se na ni pozorně a zdá se mu, že se i tělesně změnila: je jakoby unavená, možno říci otupělá, již není tak štíhlá a v pase a ve sklonu její hlavy tkví cosi trpitelského. František si uvědomuje, že podlehla stejné změně jako všechny ženy, kterým se narodilo dítě: celý široký svět pro ně přestal existovat a život se zúžil do toho balíku křiku a mokra. Když je ve společnosti žen, jistě nemluví o ničem jiném, než jak ta malá papá, jestli už sedí a proč asi nesedí, kolikrát denně kaká a co už všecko umí. To je hrůza, myslí si František, hloupou ženu bych nechtěl a s chytrou bych se nemohl oženit, přece bych si nemohl vzít na svědomí udělat ji tak jednostranně zaslepenou. A jak to odporně páchne. Což to necítí? Chtěl bych najít ženu, která by se tomuhle tak bez výhrad nepoddala.

Znovu na ni pohlédne a zdá se mu, že spatřil kolem jejích očí bolest. Odvrátila se od děcka a odvádí Villona k sošce na druhém konci místnosti.

„Pěkná řezbářská práce, viďte?" praví a kradmo se ohlédne po chůvě. Když vidí, že je zcela zaujata dítětem, doloží:

„Zítra si stráž přijde do univerzitní čtvrti pro Ďáblův patník."

„To je dost! Čekáme na to už hezky dlouho."

„Jak to –?"

„Jen ať se spletou."

„Budou ozbrojeni, nemůžete doufat, že se ubráníte.“

„My se taky bránit nebudeme. Seržanti se porazí sami.“

„Pak ovšem už nemám, co bych vám řekla.“

František náhle vyhrkne:

„Paní Ambro, vy už nejste šťastna, viďte?“

Zarazí se. Do očí jí maně vstoupí slzy.

„Dítě to změnilo. Myslila jsem, že naše manželství bude ještě krásnější, a zatím…“ Mávne rukou, nechá ho stát a spěšně odejde k svým hostům.

František ještě chvíli okolkuje u kolébky. Pak se vrátí za ní.

Robert d’Estouteville se k němu přitočí:

„Co vám říkala moje manželka?“ ptá se podezřívavě.

„Ukázala mi dítě a novou sošku. Mou povinností pochopitelně je říci vám, že se mí dítě líbilo víc,“ odvětí a jde se rozloučit s hosty; jejich rozhovor se stále obírá Noelovým dílem.

Filip Charmoye za ním zavolá:

„Básnické střevo nás opouští – co si počneme?“

František se mu ukloní.

„Nezoufejte. Básník sice odchází, ale střevo tu zůstává.“

Vyrazí do štiplavé zimy rozmrzelý a nespokojený.

Studenti už odešli od řeznického krámu a ulice je pustá. Voda v kašně neteče a její kamenný okraj vroubí ledové kapky. Villon přidává do kroku. Je mu zima. Proč jsem tam vlastně šel? Ale dobře mi tak. Vždycky se znovu přesvědčím, tam že není moje místo. Obraz byl pěkný, ale řeči kolem něho laciné. Tihle lidé jsou příliš sobečtí, aby se dovedli něčemu opravdu obdivovat. Robert d’Estouteville se změnil, Ambra se změnila, Filip je pořád stejný. Nemám rád takové lidi.

Na Květnovém náměstí ho zarazí dav lidí. Jako kdyby nebyl mráz, tísní se v prostoře náměstí a hlasitě na cosi reptají. Villon pohlédne směrem, kam se většina hlav otáčí, a spatří ženskou postavu, přivázanou uprostřed náměstí k pranýři, jen nedostatečně oblečenou v tak sychravém dni.

„Jak jí to mohli udělat?“ říká někdo.

„Nikomu neublížila a vždycky měla pravdu,“ na to jiný.

„Toho pláteníka musí Pánbůh potrestat,“ vřeští jakási ženština. Ubohou ženskou takhle přivede do hanby!“

Chudinka odsouzená, pomyslí si František a rychle zabočí do postranní uličky, se srdcem plným smutného soucitu. Netuší, že na pranýři trpí slepá Gabriela, jež mu kdysi v krčmě věštila budoucnost Předpověděla bohatému pláteníkovi, že jeho jediný syn bude mít tvář jako plástev medu a manželka že padne do rukou městské stráže. Vysmál se jí. Třetí den jeho dvanáctiletý

syn dostal neštovice a za dva dny na ně zemřel. Den po pohřbu našel pláteník v lůžku své ženy vojáka městské stráže. Nařkl slepou Gabrielu z čarodějství. Soud vynesl rozsudek pokání na pranýři. Odsouzenou přivázal k pranýři zlomyslnou rukou náhody právě ten z biřiců, jemuž cizoložná plátenice „padla do rukou.“ Teď se dívka zmítá na řetězu kolem pranýře, mlčky poskakuje kolem, aby se zahřála, je promodralá zimou, nevidoucí, rozervaná a udivená, co se jí to vlastně stalo, a bolestně žaluje kamsi do dáli a do věčnosti, kam mohou zřít toliko její neživotné zřítelnice. Lidé kolem žehrají na pláteníka, okna mu rozbili kameny, avšak nikdo se neodváží odpoutat dívku na svobodu. Církev ji odsoudila. S církví se doporučuje vycházet jen v dobrém.

František jde dál a velikým obloukem zatočí k domovu, k domu U červené brány. Snad bych měl zajít do některé koleje k spolužákům a říci jim, co na zítřek seržanti chystají. Nebo bych mohl zavítat ke Kypré Markétce a tam to říci Régnierovi a Colinovi. Určitě tam pijí a hrají. Ale zdrželi by mě tam a mně se chce spát. Ostatně nemá cenu to prozrazovat. Čekáme na přepad stráže a bránit se stejně nebudeme. Pan Robert d’Estouteville může paní Ambru podezírat, že zradila úřední tajemství: zítřek ho přesvědčí o opaku.

Před dveřmi kláštera si uvědomí, že má hlad. Ale nedbá a vystoupí přímo do své komůrky. Ulehne. Je mu zima. Oheň v krbu dávno vyhasl. Zachruje se do pláště a do přikrývky. Je ospalý a unavený. Tak unavený, že je pro něho námahou i zívat. Cítí píchání pod lopatkami. Pozoruje to už několik týdnů. Asi v něm nezápasí nějaké pořádné nachlazení. Přitulí hlavu k podušce a v okamžiku tvrdě spí.

Magistr Parlan dnes přednáší o římském básníku Ovidiovi.

Magistr Parlan je muž střední postavy, asi padesátiletý, vyzáblý a nepohledný; kolem úst se mu táhnou hluboké vrásky. Vlasy neurčité barvy se mu na skráních vlní do řídkých prstenců. Vypadá bojácně a tváří se plaše, v řeči se občas zajíká a mluví, jako by měl slov plná ústa, div že se jimi nezalkne. Co chvíli se odmlčí, provinile se usměje a lačně nabere dech. Nestojí za katedrou, ale přechází v prostoru před lavicemi studentů a svou přednášku doprovází pohyby štíhlých, krásných rukou. Žáci, kteří poprvé vidí mistra Parlana vcházet do posluchárny, nachýleného k levé straně a křečovitě svírajícího pod paží několik knih, se pochybovačně ušklíbnou. Červená se a vypadá, jako kdyby byl neustále v rozpacích.

Ale když ho slyší přednášet…

Před lavicemi studentů sedává sluha s holí. Když některý žák ruší přednášejícího profesora, uhodí studenta, kam se dá. A hůl má věru celý den napilno, vždyť chlapci jsou nezbední a mladí, nelze je zvládnout, a když se jich v posluchárně tísní někdy i několik set, jakpak s nimi pořídit?

Leč magistr Parlan, ještě dříve než složí své knihy na stůl, požádá sluhu s holí, aby přišel jindy: pro dnešek že se bez něho obejde. Říká to tiše, uctivě a jako by prosil za odpuštění. Teprve když se za sluhou zavřou dveře, začne přednášet. Takové ticho v učebně však nemá nikdo.

„… Každý velký člověk má mnoho nepřátel. Já vím, že tím neříkám nic nového. Ano… a zákeřných nepřátel. Lidé špatně snášejí, když mají mezi sebou někoho, před kým se musejí stydět…za svou… za svou malost.“

Rozletí se dveře, v nich se objeví Colin Cayeux. Když spatří mistra Parlana, zarazí se. Ukloní se mu.

„Promiňte mi laskavě, mistře,“ řekne, a pak vykřikne na studenty: „Konečně jsou tady! Přišli si pro patník! Místodržitel je vede!“ Obrátí se k přednášejícímu: „Děkuji vám, mistře Parlane.“ Zavře a utíká se svou zprávou k další posluchárně.

Učebnou proběhne radostný šum. Přece se strážci dali nachytat. Na to doplatí. Magistr Parlan prohodí spokojeně: „Tak, tak,“ jako by říkal: Už je máme v hrsti. Leč jakmile znovu promluví, ruch ustane a v posluchárně opět zavládne soustředěné ticho, jako by se nebylo vůbec nic přihodilo.

„Ovidius byl velký i jako člověk, i jako básník.“ Odmlčí se. Kajícně se usměje na studenta, kterému cosi s třeskotem upadlo na zem, jako by byl ticho porušil sám. „A tak měl dvojnásob nepřátel.“ Kousne se do rtu, jako kdyby nevěděl, jak dál. Náhle se mu rozzáří oči a řekne udiveným hlasem: „Ale Ovidius byl opravdu geniální básník. Narodil se s velikým darem od Boha – věřím, že se těší z království nebeského, třebaže jeho duše byla zatemněna pohanstvím. Protože… protože se nezpronevěřil tomu nesmírnému daru božímu a užíval svého nadání pro radost, pro potěšení a pro útěchu lidským srdcím v oné… hrozné… době, v které žil. Poeta nascitur, orator fit, tak to říkali Římané. Básníkem se člověk musí už narodit, řečníkem se teprve stává. Jenomže ne každý, kdo se zrodil jako básník, používá svých vloh ke skutečné pravdě básnické a lidské. A ne každý se může stát řečníkem. Já… bych se jím nikdy stát nemohl…,“ dodá konejšivě a smutně. „Ovidiovy verše vznikaly v jeho srdci samy a bez úsilí mozku, vyšlehovaly jako jiskřičky a rozhořely se jasným, oslnivým ohněm jeho básnické tvorby. Záře toho ohně –“

Z chodby sem zalehne hluk okovaných bot a hlahol ryčných, pobavených hlasů.

Mistr Parlan na okamžik svraští obočí a přejede žáky rychlý pohledem, který praví: zachováme naprostý klid. Nato pokračuje.

„Záře toho ohně svítí již patnáct století a bude svítit navěky. Pronásledovali ho –“

Vojácká bota rozkopla dveře a do místnosti vtrhne smečka biřiců s halapartnami.

Ve třídě ukázněné ticho.

Seržanti jsou překvapeni. Dívají se nerozhodně jeden na druhého.

Přednášející jim mírně pokyne do zadních lavic:

„Vzadu jsou ještě volná místa, pánové.“

Jeden ze strážců se hned hrne do lavice.

„Ale jó, pojďte, ať taky víme, jak to vypadá, když se jeden vzdělává.“

Seržanti se s hlukem nacpou do lavic a halapartny drží mezi koleny. Ztratili však jistotu. Jsou přivedeni z míry. Čekali odpor, pravý studentský odboj, plný uličnického křiku a zlomyslností. Avšak nikdo z žáků neutrousil ani slovo a nikdo se po nich ani neohlédl. Chtěli překvapit, ale teď vidí, že univerzitáni překvapili je. Mají mlhavý dojem, že cosi není v pořádku, že se dostali do pasti.

Když se usadí, promluví opět magistr Parlan a toliko studenti poznají, že jeho neobvyklá vyrovnanost znamená krajní rozrušení:

„Pronásledovali ho, štvali proti němu, donášeli lži k samému císaři. Ale císař byl člověk malý, třebaže z něho historie učinila velikána. Dopustil, aby ho proti němu popudili. A tak –“

Vojáci po sobě mžourají. Nač tu vlastně dřepí? Připadají si zbyteční a směšní, jak tu tak bez povšimnutí poslušně sedí v těsných škamnách a pozorně sledují nějaké camrání – o kom vůbec?

„Vo co vlastně de?“ vybafne jeden.

Nikdo ze studentů se neohlédne. Profesor klidně odvětí: „Mluvím o římském básníku Ovidiovi. Moji posluchači mají ve zvyku docházet na mé přednášky včas. Začínám v osm.“

„Hele! Prej začíná ve vosum!“

Mistr Parlan ztiší hlas a pokračuje:

„A tak ho vypověděl do daleké země, kde žil barbarský národ, jehož řeči Ovidius nerozuměl. Trpěl, vzdálen domova a svých drahých, a vzpomínal na Řím a toužil po něm. Ale i ve svém žalu nezapomínal na dar od Boha, na své poslání… básnické.“

„I však si tam jistě narazil ženskou, no né?“

„To se to básnilo!“

„Jestlipak začínal taky ve vosum?“

Studenti ze zadních lavic, jako by se domluvili, mlčky vstávají, a aniž se ohlédnou na vetřelce, stahují se kupředu, blíž k svému profesoru. Žáci v předních lavicích se beze slova sesedají. Ti, pro které už nezbývá místa, se usadí na zemi před katedrou a nespouštějí oči z magistra.

Přednášející již téměř šeptá:

„Naučil se řeči cizího národa, kde byl nucen žít, a básnil i v tomto barbarském jazyce. Básnictví tvořilo samu podstatu jeho života. Čeho dosáhli ti, kdo proti němu sočili? Jejich jména utonula v moři času. Ale Ovidiův génius dodnes naplňuje duše lidí vůní svých básnických květů. Byl umělec poctivý, sám o tom praví ve svých Žalozpěvech:

Mnoho jsem veršů napsal, leč co se mi zdálo pak špatným,
*sám jsem do ohně vhodil, který je opravit měl …“**

(*Překlad Ivana Bureše)

„Tebe taky hodit do vohně i s tvým kecáním, dědku plesnivá!“ najednou zařve jeden seržant a vyskočí. Jeho druzi vstanou rovněž, ačkoliv nevědí, co zamýšlí. „Neslýchaná drzost! Vzpoura proti úředníkům královským! Přišli jsme vás potrestat, a ne tady poslouchat vaše čvaňhání! Pozatýkat jsme vás přišli! Půjdete s sebou! Vy se ještě naučíte chovat se slušně a ctít moc úřadů! Chystejte se! Vodsaď dozadu půjdete s náma… Ve jménu krále!“ Seržant položí halapartnu nazdařbůh mezi lavice a oddělí tak asi čtyřicet žáků. „Chopte se jich!“

Magistr Parlan na něho ukáže a řekne poučně:

„Ten, ten by se mohl stát dobrým řečníkem. Básník by z něho ovšem nebyl nikdy.“

„Nech si ty vejklady, nebo půjdeš taky!“

Vojáci opět čekají odpor. Opět nadarmo. Studenti, postižení náhlým záchvatem seržantovy zloby, se zatčení nebrání. Zdraví svého profesora a v doprovodu ozbrojené moci odcházejí z posluchárny. Zbývající žáci se za nimi dívají s obavami.

Po jejich odchodu je mrtvé ticho, tak zcela jiné než na začátku přednášky. V onom byla radost. V tomto je zármutek.

„Přátelé a kolegové…,“ promluví mistr Parlan bezbarvým hlasem, „pro dnešek… bychom snad… Ovidius také napsal:

Kouzelná píseň zná zkrvavit měsíc a stáhnout jej dolů,
dovede obrátit zpátky koňů slunečních běh,

kouzelnou písní pukají hadové v propastech srázných,
*obrácený proud řeky valí se k pramenům zpět.**

(*Překlad Ivana Bureše)

„Za týden na shledanou. Začínám v osm.“

Dnes poprvé odchází mistr Parlan z posluchárny bez potlesku. Počáteční radost, s jakou studenti přijali zprávu o přepadení, se přetavila do smutku. Jak k tomu přijde čtyřicet kolegů, aby trávili čas ve vězení pod mocí hulvátů? Takhle si to věru nepředstavovali: chtěli jen, aby seržanti podruhé odcizili patník z univerzitního území.

Když magistr Parlan jde podél prvních lavic, zastaví se před Františkem; sedí tu se svěšenou hlavou a zaťatými pěstmi.

„Mistře Villone, doufám, že jste pochopil, komu byla určena dnešní přednáška – třebaže tak neslavně skončila.“

František na něho překvapeně pohlédne, chtěl by promluvit, avšak mistr Parlan na nic nečeká a šine se ven, nachýlený k levé straně, s hromádkou knížek v podpaždí.

Leč Villon nemá kdy se zamyslit nad tím, co mu profesor tak mile řekl. V univerzitní čtvrti řádí biřici, musíme všichni ven z kolejí, obhlédnout, jakou spoušť natropili.

Sotva vyběhne na ulici, spatří samého místodržitele na koni, jak se vrací v doprovodu několika jízdních seržantů od hory svaté Jenovéfy.

„Pěkně vás vítám, pane d’Estouteville!“ křikne na něho uštěpačně.

Místodržitel zastaví. Tváří se mrzutě.

„Máte snad nějaký osobní důvod k zlobě, mistře Františku?“

„Vaši pacholci zatkli čtyřicet našich spolužáků. Myslím, že víte, co to znamená.“

Robert d’Estouteville pobídne koně a beze slova odjíždí. Modré péro na jeho klobouku vlaje v zimním větru.

Už jsem ho omrzel, myslí si František, ale on mne už dávno. Je nadutý a prázdný jako všichni strážníci.

Těm velkým pánům Bůh rač dát,
ať dožijí si v klidu, míru;
jim není už co přidávat,
ti mohou mlčet, na mou víru.
Leč nuzák, jenž má holou díru,
kéž trpělivost dostane!

Ti druzí přesáhli svou míru,
neb mají vše, a vybrané.

Sud vína často narazí si,
hned jedí rybu, ústřici,
hned dort, hned sýr, hned vajec mísy,
jsou tvrdá, měkká, vonící.
Ti nejsou jako zedníci,
jimž třeba přidavačské chasy:
jim zbyteční jsou číšníci,
sám sobě každý nakládá si.

Leč tak jsem se tu zamotal
v běh věcí, na nichž nesejde mi;
já nejsem soudce ani král,
bych káral, trestal v této zemi:
jsem nejbědnější mezi všemi,
zdráv Bůh buď s Kristem Ježíšem!
Jak žije kdo, to jedno je mi.
Leč co jsem napsal, napsal jsem.

VI VE JMÉNU KRÁLE!

… podléhá, kdo odpor klad,
neboť v tomto druhu půtek
vítězí, kdo zavčas utek,
kdo se umí boje vzdát.
Z PÍSNÍ ŽÁKŮ DAREBÁKŮ

Mistr Montcorbier dlí s kanovníkem Villonem v klášterní kapli na ranním rozjímání. Věčné světlo žhne v tichém prostoru jako veliký rubín a kalné plamínky několika svěc se třesou zimou pod zšeřelou klenbou.

…*Čině soud sirotku a vdově, miluje také příchozího, dávaje mu chléb a oděv.*… opakuje si kanovník slova Písma a myslí na Františka a jeho matku. Učinil jsem, jak mě nabádalo Písmo, a učinil jsem to nejen na jeho přikázání, ale s radostí svého srdce. Postaral jsem se o živobytí vdově a sirotku dávám chléb a oděv. I přístřeší i vzdělání i lásku, a ještě mnohem více bych chtěl dát. Ale o tom se již Písmo nezmiňuje, zda je žádoucí určiti sirotku cestu, nebo dokonce přinutit jej, aby se po ní dal. Je vůbec odpovědné, je vůbec mravné, aby někdo zasahoval do života bližního svého a nenechal ho, aby si sám zvolil cestu v své dospělosti?…

…*Tehdy porozumíš spravedlnosti a soudu, a upřímnosti i všeliké cestě dobré, když vejde moudrost v srdce tvé a umění duši tvé se zalíbí.*… tane na mysli Františkovi. Jenomže já nemohu porozumět spravedlnosti, která mě obklopuje. Buď ještě nevešla moudrost v srdce mé, nebo… nebo to, co se za spravedlnost vydává, spravedlností není. Ale já moudrý opravdu nejsem. Nikoli, nejsem, ale přece tvrdím, že běh tohoto světa spravedlivý není. V tom pravděpodobně tkví má jediná moudrost. Umění duši mé se zalíbilo… Ale to je toliko půl pravdy, pouze kořen bez výhonku. Nestačí, aby se zalíbilo, proniknout jím je třeba…

…Zvolí však správně cestu v své dospělosti? Má povahu vášnivou, víc pronikavou než moudrou, dovede vzplanout tak, že jeho plameny neosvětlují a nezahřívají, leč spalují a stravují. Má i sklon k lehkomyslnosti a nedbalosti, ba znal jsem tento jeho sklon už tehdy, kdy on sám o něm ještě ani nevěděl, a nepřipustil by, že jej vůbec má. A takoví přítelíčkové, jako je Colin Cayeux a Régnier z Montigny, kam až ti ho mohou zlákat? Měl Roberta d'Estouteville, měl paní Ambru, měl mnohé z ostatních, kteří

se v jejich domě scházejí. Přestal však místodržitele navštěvovat. Proč? Vždyť ho tam všichni rádi viděli, byl nejpronikavějším duchem oné společnosti, čekávalo se na něho a na jeho vtip a bystrý postřeh. Když jsem se ho nedávno ptal, proč tam již nedochází, odsekl mi, že nehodlá hrát placeného šaška. Zahnízdila se v něm trpkost chudého rodu a zrodu, hledí s pohrdavou nenávistí na každého, kdo je i jen trochu zámožný. Hledí tak vlastně i na mne, ačkoli si to neuvědomuje a ačkoli mě má rád…

…Mistr Parlan řekl ve své přednášce, kterou proslovil pro mne, že básníkem se člověk rodí. Ale ani to přece nestačí, i to je pouze kořen beze stonku. Zdá se mi, že jsem tomu rozuměl už tenkrát, když jsem se v strýcově knihovně rozplakal ze zoufalství, že nebudu moci psát básně, nepíší-li se o bídě. Už tenkrát jsem nikoli věděl, ale tušil, že člověk musí mít něco, o čem by psal, a to něco že musí být hlavní a nejsilnější náplní jeho bytosti a života. Dnes vím, že jsou věci ještě horší než bída, protože jsou bídy a neštěstí příčinou. Mám o čem psát; nejen to, vím, že nemohu psát o ničem jiném. A to je ten výhonek…

…Nyní již není v mé moci vštípit mu jiný postoj k životu – a možná, že bych byl neuspěl, ani kdybych o to usiloval v jeho raném dětství. Prožil hrůzy, jaké o mne vůbec nezavadily. Nevyhnutelně vtiskly ráz jeho počínání a celému pojetí života. Možná dost, že je tak dobře. Možná, že by nedovedl napsat báseň, nad kterou se člověk otřese až do základu bytosti, kdyby se jeho nadání zrodilo z přepychu. Četl jsem některé z nich. Pravděpodobně to byly ještě ty, které považuje za nejmírnější. Však já bych byl snesl i ty nejsyrovější. Kdo ví, kde se ještě budou zpívat a jak dlouho…

…Profesor Parlan také řekl, že Ovidius používal svého nadáni pro radost, pro potěšení a pro útěchu lidským srdcím v oné hrozné době, kdy žil. Je to mnoho, ale mně se to zdá málo. Či abych nebyl nespravedlivý, tedy aspoň ne všechno. Radost, potěšení, útěcha… to je to šumění. Ale kde jsou ty bubny, to zvonění na poplach? Kde je ta jiskra, která zažehne požár? Aspoň tou jiskrou se stát. Tou první a třeba nesmělou. Umět zpívat – kořen. Co zpívat – zelený výhonek. Ale ještě ani to není celé. Vědět, proti čemu zpívám, navzdory čemu zpívám? Ovšem. Tu již vyrážejí poupata. A vědět také, pro koho zpívám. A tu omamně zavoní rozvitý květ. A já to vím, ach bože, já to vím.

Mým skonem kdyby zájmy lidu
byť zcela málo vyzískaly,
sám s ortelem své smrti přijdu…

Pro urozené a vzdělané pány už tolik pěvců básnilo. I ten Ovidius pro ně básnil, třebaže ho pak oni sami poslali do vyhnanství, i náš Karel Orleánský pro ně pěje.

> …vždyť ze svých míst se nehnou skály
> ni vpřed ni nazad pro chudého…

A tak „umění duši mé se zalíbilo“. Jen ještě moudrost kdyby navštívila…

…Je mlád František, dosud nepochopil skrytá zákoutí života. Chce brát útokem, kde je třeba jen opatrně poodkrývat. Je mým právem, abych ho zrazoval? Čteme básně římského poety Ovidia, staré patnáct set let, a ty básně tvoří jeden z vrcholů umění, přestože otec Ovidia bil, aby toho veršování nechal. Mladí mají vždycky pravdu, i když to staří neuznají. Tedy asi i František má pravdu. Tak horoucně si přeje žít. Třeba ani sám dobře neví, čemu říká život. Avšak koloběh věcí si s člověkem škodolibě hraje: dá mu, po čem prahl, ale ve zcela změněné a zpitvořené formě. František chce žít. Možná, že začne skutečně žít teprve tehdy, až bude dávno mrtev…

Kanovník pozvedne zraky a setká se s očima Františkovýma. Usmějí se na sebe, pokřižují se a ruku v ruce opustí kapli.

Za týden – mráz poněkud povolil, ale zato napadlo mnoho sněhu – se vypravil z univerzitní čtvrti slavnostní průvod.

V čele opět baldachýn, pod ním Jeho Magnificence rektor Jan Hue v černém sametovém plášti s bobří kožišinou. Za rektorem profesoři, mistři a bakaláři podle hodností a věhlasu – avšak přede všemi profesory hned za rektorem kráčí mistr Parlan, protože mu jeho chování při vpádu seržantů získalo velikou slávu a úctu. Jde drobnými krůčky, nahrbený, tentokrát bez nezbytných knížek – chybějí mu, a tak ze zvyku krčí levou paži, jako kdyby je nesl. Za profesory se ubírá na tisíc studentů: beze zbraně, a to má být samozřejmé, ale i bez popěvků, a to je nezvyklé. Jdou vážně a nehovoří, napřed nejmladší drobotina, vzadu starší a naposledy zkušení mazáci. Zdá se, jako by se to přes most vinul průvod pohřební, tak vážné a chmurné je vzezření univerzitánů. Okna se otvírají navzdory zimě a měšťané se mrzutě dívají ven: mrzutě, poněvadž nepochybují, že studenti dosáhnou splnění svých požadavků a že jim tak říkajíc narostou ještě větší rohy – a to se měšťánkové bojí. Avšak nikdo se neodváží shodit z okna posměšek či

nadávku, vždyť případ vdovy Bruyèrové, který se táhne už plné dva roky, je dokladem toho, jak sváry s univerzitou nakonec dopadnou.

Před místodržitelovým palácem baldachýn stane.

Na nedalekém kostele odbíjí poledne.

Mistr Parlan dnes přece jen v osm nezačal.

Studenti se shromáždí v půlkruhu za rektorem. Zaplňují celé prostranství před hlavním portálem paláce, ačkoli se hustě tísní jeden na druhého. Ti, kteří se nicméně na prostranství nevejdou, obklopí průčelí domu do stran. Sníh jim zčernal pod nohama a jejich teplem se zvolna mění v bláto. Dvanáct už dávno odtlouklo, ale veliký dav žáků se ještě neseřadil. Vrata místodržitelova paláce zůstávají zavřena. Nikdo se neukáže v oknech, ačkoli není pochyby, že za záclonami studenty sleduje nejedna zvědavá tvář – možná, že i sám Robert d'Estouteville. Neobědvá-li ovšem. Neboť místodržitel je pověstný svým bohorovným klidem, a při každé příležitosti ho uplatňuje – aspoň naoko. Jen sochy kolem portálu shlížejí na zástupy gotickými pošklebky a sněhové klobouky na hlavách jim dodávají ještě pitvornějšího vzhledu.

Nastává okamžik, kdy je třeba začít jednat.

Sám rektor přistoupí k vratům a chopí se klepadla. Už v tom lze spatřit vážnost celého poslání, že Jeho Magnificence neurčila studenta, aby zaklepal, nýbrž učinila tak sama.

Vrátný vystrčí hlavu z okénka.

„Ohlaste panu d'Estouteville rektora univerzity pařížské."

Po chvíli napětí se vrata otevřou a vrátný oznámí:

„Místodržitel očekává Jeho Magnificenci."

Leč rektor učiní odmítavý posudek:

„Nikoli. Já očekávám místodržitele zde."

Davem proběhne souhlasný a obdivný šum. Rektor začíná znamenitě! Ano, my všichni jsme byli svědky naší potupy. My všichni budeme svědky zadostučinění. Místodržitel k nám také nepřijel pouze za rektorem.

Trvá to hezkou chvíli a mnozí studenti už přešlapují – někteří zimou, jiní netrpělivostí.

Konečně se vrata rozletí a na vnějším schodišti se objeví Robert d'Estouteville v brčálově zelených šatech a s ubrouskem pod krkem, jak byl právě vstal od polední tabule. Jak se k tomu zachová rektor?

„Vítám vás, Magnificence," praví místodržitel s lehkou úklonou.

Doktor Jan Hue neodpoví a ani se nepohne.

„Čím vám mohu posloužit?"

Rektor strnule mlčí.

„Vaše Magnificence má nějaké přání…“

Rektor zatvrzele mlčí a upřeně hledí na místodržitelův ubrousek.

Robert d’Estouteville se konečně uvolil pochopit a neochotně jej sejme. Obává se, že se mu studenti vysmějí. Leč i oni zachovávají vážnost.

„Žádám vás, pane místodržiteli, abyste neprodleně propustil na svobodu jedenačtyřicet univerzitních posluchačů, které vaši seržanti neprávem zatkli a uvěznili. Přejete si seznam jejich jmen?“

„Děkuji. Není třeba.“ Místodržitel luskne prsty do domu. Objeví se stráž. Když dostane rozkaz, který slyší celé shromáždění, ihned odejde.

„Dále vás žádám, pane místodržiteli, abyste se mým studentům omluvil za příkoří, která jste jim připravil.“

„Podotýkám, Magnificence, že jsem příkaz k zatčení nedal.“

„Ale o tom, že jsou v žaláři, jste věděl?“

Robert d’Estouteville neodpoví.

„Věděl jste to, nebo ne?“

‚Ano,“ odvětí místodržitel bezbarvým hlasem.

„Co jste proti tomu podnikl?“

Mlčení je jasnou odpovědí.

„ Jak jste potrestal viníky?“

Robert d’Estouteville si připadá jako před soudem. Ale odpovědět se mu přece jen nechce.

„Opakuji svou žádost, abyste se omluvil. Jmenovitě zde magistru Parlanovi; k němu se vaši seržanti chovali neslýchaným způsobem.“

Místodržitel vidí, že mu nezbývá než se podvolit. S klidem, jímž se tak rád honosí, se obrátí k profesorovi:

„Mistře Parlane, prosím vás za prominutí, že se k vám moji lidé chovali hrubě. Ujišťuji vás, že se tak nestalo z mého popudu. – Zároveň žádám vás všecky, žáci, mistři a bakaláři, abyste zapomněli na přenáhlení, s jakým se stráž chovala v univerzitní čtvrti. Také vás, Magnificence, prosím o shovívavost. Mrzí mě, že jste se musel obtěžovat. Ubezpečuji vás, že je mi celé věci upřímně líto a že ji uvedu na pravou míru.“

Rektor se ukloní.

„Těší mě, že jsme se dohodli smírně. Pokládám nicméně za svoji povinnost upozornit vás, pane prefekte, že v budoucnu by podobný přehmat vedl k následkům mnohem vážnějším – jak pro vás osobně, tak pro celou pařížskou veřejnost. Zajisté nedopustíte, aby všichni vaši spoluobčané trpěli za přehmaty vám svěřeného mužstva. Děkuji vám za vaši pozornost.“

Robert d’Estouteville si připadá jako žáček, kterého pan profesor před celou třídou vypeskoval. Ledabyle kývne hlavou a rychle zmizí ve svém

přepychovém paláci. V srdcí se mu zahnízdila nesmiřitelná nenávist; probudilo ji pokoření a uražená ješitnost. Zatracená sběř, zadky mají holé, zatracená havěť!

Nesmírný dav studentů propuká v nadšený, vítězný jásot.

Sláva rektorovi! Hurá mistr Parlan!

Září a radují se, jak se dovede radovat jen mládí: celou bytostí a vlastně z ničeho.

Průvod se vrací ulicemi, kde se okna už neotvírají. Měšťané se schlíple stáhli k teplíčku. Je to ale pořádek, když se tak velký pán musí ponížit před takovou holotou. Univerzitní práva by se měla zrušit. Tohle se přece nepatří. Nakonec poctivý měšťan nenajde nikde zastání, když i tak velký pán…

Stáčejí se do postranní uličky zvané V židech. Je to jedna z nejstarších uliček v Paříži – tak úzká, že tudy ani vůz nemůže projet a tak křivolaká, že místy vůbec ztrácí vzhled ulice a vypadá jako shluk nazdařbůh postavených domků. Také vůní se liší od ostatních, neboť v těchto starých obydlích není záchodových jam, takže se vše vychrstne do ulice. Podél domů poskakují peřeje nečistoty a všechno husté se zachycuje o kameny, jež trčí z bláta. Tyto rajské vodopády tekou dvěma směry: od středu uličky dolů proti studentům do ulice Liliové a na druhou stranu na Studniční ryneček. Ulička V židech totiž vyniká ještě jinou zvláštností: vine se přes kopec. Její první část strmě stoupá od ulice Liliové až k domu U sedmi číší; tam se prudce lomí a druhou polovinou příkře klesá ke Studničnímu rynečku. Chodec, jenž zabočí z Liliové ulice, nemůže proto vidět nikoho, kdo by proti němu stoupal od rynečku.

Ať žije třída V židech! Sláva jejímu kadidlu!

Hrnou se vzhůru a obratně kličkují mezi splaškami. Když ztekou vrchol při domě U sedmi číší, zarazí se.

Proti nim na druhém konci u rynečku stoupá oddíl biřiců v plné zbroji.

Vracejí se patrně z hlídky u městské brány. Nebo doprovázeli do žaláře nebezpečného zločince. Či dokonce za městem upalovali čarodějnici nebo věšeli peněžokaza.

Oba průvody stanou.

Studentské písničky ztichnou.

Naše cesty se potkávají. Jak se pozdravíme po tom všem, co se mezi námi v poslední době zběhlo?

Seržanti se pobouřeně zavlní. Není pochyby, že neprojdou kolem žáků v pokoji. Střetnutí se dá zabránit jen stěží. Už podle vzezření vojáků lze uhodnout, že zaútočí. Naneštěstí ulička je tak úzká, že ani není možné, aby

oba průvody kolem sebe prošly: jeden z nich se musí vyhnout, musí ustoupit a stáhnout se ke zdem domů, aby druhý mohl projít.

Kdo ustoupí?

Tato otázka tane na mysli všem.

„Moudřejší!“ zvolá Colin Cayeux a sám couvne stranou.

Ostatní studenti se chystají uvolnit ulici.

Leč seržanti se zřejmě připravují k útoku.

Univerzitáni chvatně obstupují rektora a profesory. Nikdo, ba ani Régnier z Montigny, nemá při sobě zbraň; dříve než nastoupili cestu k místodržitelovi, slavnostně se zavázali, že půjdou beze zbraní, jak se sluší na kleriky. Jejich jedinou zbraní jest jejich právo. Dobylo jim vítězství u Roberta d’Estouteville. Co však zmůže pouhé právo proti halapartnám a mečům?

Studenti se obávají krveprolití. Ti starší strkají nejmladší do pozadí. Proč jen jsme volali „Sláva třídě V židech!“?

Oba proudy stojí a mlčí.

Vyčkávají.

Okna se najednou nacpala diváky – leckteré se i otevřelo navzdory mrazu, jen aby pan domácí lépe viděl, jak „jednou dojde taky na tu chamraď“.

Vtom už vyrazí vpřed velitel strážního oddílu s divým řevem:

„Na ně! Ve jménu krále!“

Studenti se chtějí spasit útěkem nazpět. Ale měšťané mezitím dole při Liliové ulici natáhli mezi domy řetězy jako za stavu obležení.

Žáci jsou v pasti.

Šílený zmatek. Úzký prostor uličky znemožňuje obranu i ústup. Poděšení chlapci se na sebe tak nakupili, že ucpali uličku jako zátka hrdlo láhve. Křik, úpění, nadávky. Ti nejmenší se dali do pláče.

Čas se zběsile řítí vpřed, jako kdyby ho vystřelil od samé brány pekelné.

Sníh v uličce se zbarvil prvními červenými růžemi, květy mladé krve. Mistr Michel, před měsícem složil zkoušku, se přitiskl ke zdi s očima vytřeštěnýma hrůzou a s pažemi rozpjatými jako na kříži; hrot meče mu míří do břicha. Jeho ústa se svraští do nelidského šklebu a hrdlo vzlykne bezbarvým zachroptěním. Mistr Michel upadl na tvář do sněhu mrtev.

„Nikoho nešetřte! Ve jménu krále!“

Chraňte rektora!

Okna, která se v ulici otevřela, se při pohledu na krev honem zase přibouchla a navíc se přikryla okenicemi. Co kdyby nějaké to kopí vyletělo nahoru…

Nevztahujte ruku na rektora!

Zvon v blízkém kostele bije na poplach.

„Mistře Parlane! Sem!“ Kdosi chytí profesora za ruku a smýkne jím na vrata domu, protože tam je poměrně bezpečno. Chlapci chrání především své profesory, poněvadž se zasadili o jejich práva. Úcta a poklony jdou nyní stranou. Rychlým, třeba hrubým zákrokem teď osvědčí svoji pravou lásku k nim.

„Jménem krále! Bez milosti do nich!“

Chaos.

Rány, vytí, zpupné rozkazy. Žáci řičí hrůzou. Nad vřavou vyniká mocný hlas, volá: „Vrahové! Vrahové!“ Kterýsi chlapeček se shání po mamince. Oči se zalévají krví a nikdo už neví, co dělá. Hrstce studentů se podařilo odzbrojit jednoho biřice. Povalili ho do výkalů a dupou mu po obličeji.

„Vrahové! Vrahové! Vraho –“

Výkřik se zlomil a spadl do vln řeže. Už se neozval.

Rektor Jan Hue se náhle ocitá sám a sám uprostřed ulice. Motá se tam ve svém bobřím kožichu, důstojný klobouk se mu svezl na ucho. Zdá se, že vůbec není vyděšen, nýbrž že se jen náramně diví.

„Ale pánové, prosím, uklidněte se –“

Je dobrým terčem. Jedna z halaparten se už na něho chystá. Leč vtom se k němu namane i velitel seržantů.

„To je jejich rektor! Nechat!“ zvolá. Chytí Jeho Magnificenci za rukáv a tlačí ji před sebou dolů k Studničnímu rynečku.

Náporem velkého množství žáků se boj posunul z vrcholu uličky V Židech na její konec, k rynečku.

Jeden poplašný zvon rozezněl druhý a nyní hřmějí zvony v celém okolí. Volají na poplach a na pomoc – pro koho? Proti komu?

„Nechte nám rektora! Pusťte ho!“

Studenti se marně snaží vyprostit doktora Hue ze zajetí seržantů.

A tu Studničním rynečkem projíždí zlatý kočár biskupský s malovaným erbem.

Rektor zoufale mává rukama. Studenti volají na biskupa.

Biskupovo spřežení se zastavuje. Dvířka vozu se otevřou před samým rektorem.

„Nastupte, Magnificence!“

Dvířka za rektorem zaklapla a povoz ujíždí dál. Biskup ještě zavolá na vojáky: „Tohle zaplatíte draze!“

Avšak proti biskupskému kočáru náhle vyrazí oddíl královských lučištníků. V jejich čele Jan Riou, otylý chlap, proslulý hrubostí,

nenáviděný jak studenty, tak i bohabojnými Pařížany. V ulici Svatodivišské má kožišnický krám, ale obchody se mu nehrnou. Sousedům se protiví. Ženy před ním zděšeně prchají. Objeví-li se v krčmě, hostinský se křižuje: Jan Riou nikdy neplatí.

Nyní se svými lučištníky přispěchal za hlasem poplašných zvonů kamarádům na pomoc.

Biskupský kočár nechá projet. Potom se vrhne s divokým řevem po boku biřiců na studenty.

Blíží se jedna hodina s poledne. Měšťané poobědvali a chystají se k odpolednímu schrupnutí. Vždyť je takový ospalý zimní den.

Biskupův povoz zastavil před palácem místodržitelovým.

Chudák Robert d'Estouteville dnes není s to dojíst to znamenité srnčí se švestkami. Zatracená chamraď!

Dám kapitánu Janu Riou
a jeho lučištnické sběři
šest vlčích hlav, neb na něj pliju;
tak vojsko skvěle povečeří,
svůj k svému přec, zvěř patří zvěři.
Pak k pití přidám vinný kal.
Tak jedí lidé málokteří,
hned bych se taky k střelcům dal.

Ty hlavy arci trochu tíží,
je lehčí z luku peří střel,
lze však jich užít bez obtíží
kdes při zteči co koulí z děl.
A aby větší prospěch měl,
ať kapitán z nich stáhne kůže –
nic hebčího by nenašel –
a kožich si z nich ušít může.

Uplynuly tři měsíce. V prvním roztál sníh, znovu napadal a znovu roztál, zima byla jako host, který se už několikrát rozloučil, ale vždy se opět ulebedil. Druhý měsíc byl žlutý, neboť většina prvních jarních květů je žlutá: podběl, kamzičníky, narcisy, pampelišky. Třetí měsíc se na pařížských půdách narodily tisíce koťat a v hnízdech tíkala holátka. A potom rozkvetly první růže a čmeláci se popelili v bohatství pylu.

Jednoho večera se v hospodě U kypré Markéty oslavovaly Františkovy narozeniny.

Nálada byla znamenitá ještě dřív, než se začalo s hostinou; proskočily totiž zprávy, že každým dnem lze čekat rozhodnutí parlamentu o tom, jaký trest stihne seržanty, kteří se tak zle provinili na mírumilovném průvodu studentů. Jestliže parlament skutečně vyměří tresty, jaké univerzita vyžaduje, otevřou se opět posluchárny; a co víc, i kostely už budou moci poskytnout útěchu těm, kdo hřešili po dobu interdiktu, radost těm, kdo nedočkavě prahnou po sňatku, a úlevu těm, jejichž dětem se dosud nedostalo pokřtění. Ale běda, jestliže parlament bude mírný a shovívavý. Univerzita ještě zostří nařízení a zákazy. Paříž pocítí plnou tíhu strašné moci, kterou má nejstarší a nejmilejší dcera královská.

Leč toho bohdá nebude. Parlament se jistě neopováží svolat takové hrůzy na své hlavní město.

Dnešním hostitelem je sám František. Z kuchyně vyhlášené hospody se linou vůně jako o nejbohatší veselce.

Kde však chudý mistr František sehnal ony skopové kýty, tučné ryby, vykrmenou drůbež a věžovité paštiky? Dal mu na ně snad kanovník Vilém Villon?

Co se po tom ptáš, dotěrný Régniere de Montigny? Kde ty bereš na svoji parádu? Co je ti do toho, vlezlý Coline? Což neznáš tajemství cizích zámků? Proč se o to zajímáš, zběhlý mnichu Mikuláši? Kdo tobě hradí tvůj pestrý jídelníček? Stačí trochu důvtipu a lsti. Víte, jak jsem opatřil tu obrovskou rybu?

Po celou dobu interdiktu jsem žil s vámi, s vašimi kumpány a s vašimi děvkami, po vašich slujích a hampejzech. V klášteře U červené brány jsem se vyskytoval jako vzácný host. Odkoukal jsem od vás dost – a znáte mě přece už ze školy jako žáka učenlivého.

Jezte, dokud vám chutná, pijte, dokud se neskulíte pod stůl, zpívejte mé balady, dokud vás baví. Kdo ví, co bude za rok? Třeba mezi vámi už nebudu. Jsem unaven a hubnu, nějaká nemoc mě užírá. Za rok… Tolik se může stát. Mám vás rád, jste veselí a bezstarostní. Naučil jsem se bezstarostnosti od vás. Vidím 1edacos, co vy nevidíte nebo vidět nechcete – ale proč bych o tom s vámi mluvil?

Bylo mnoho pilných studentů, ale hrstka nezbedů ukradla bábě Bruyèrové Ďáblův patník a na konci toho uličnictví vyvstal interdikt. Zavřeli posluchárny. Oni horliví studenti se nemohli dočkat, až opět uslyší přednášky svých oblíbených profesorů. Čekali měsíc, čekali dva, tři a déle, domů na venkov nebo dokonce do ciziny se nevraceli, vždyť zítra se to může skoncovat a začne se zase přednášet. Snaživí studenti se zatím učili, potom si opakovali, a když nebylo co opakovat, procházeli se a veselili se a

tancovali. V krčmách potkali Colina Cayeuxe, Régniera, Mikuláše. A za pár měsíců zapomněli, co si zopakovali, ale nechtělo se jim pustit se do toho znovu, vždyť bloumat Paříží a pokoušet holky je zábavnější než dřít Aristotela a římské právo; vyhrát podezřelými kostkami je snazší než si vydělávat obhajobami či pouštěním žilou. Tolik studentů splynulo s lehkomyslným proudem. Já to vidím – ale proč bych o tom s vámi mluvil?

Jsem snad lepší?

Kolik studentů se vrátí na poctivou a namáhavou cestu, až se začne na Sorbonně přednášet?

Tolik výmluvných právníků, tolik zručných lékařů a lidumilných kněží mohl mít národ francouzský, kdyby nebylo Ďáblova patníku. Kdyby nebylo toho jediného dareby, jenž připadl na myšlenku zmocnit se onoho starobylého, oplzlého kamene.

Nebyl jsem to nakonec já sám?

„Františku, vy vůbec nemluvíte. Nač myslíte?“

„Stydím se, že zrovna ne na vás, paní Isabelo.“

Neboť vdova Isabela je vskutku sličná a mladá a zdá se, že ji víc zajímá mistr František než kněz Jiljí, jenž se uchází o ji přízeň.

„Jste lichotník a musím se mít před vámi na pozoru.“

Kněz Jiljí vysoko pozvedá moudrý ukazovák:

„Svatá pravda, paní Isabelo. Žádná žena prý vedle něho neobstojí. Právě dnes mě před ním jeden známý varoval. – Františku, vy jste si něco udělali s Filipem Charmoyem?“

Hovor zurčí a žerty tryskají dál, poháry překypují vínem, děvčata od Borové šišky se dala do tance mezi stoly a Régnier de Montigny vyhrává už šestou hru vrhcábů s obchodníkem se sukny.

U jednoho *z* krajních stolů se rozvaluje několik rozumbradů a tlachají o tom, co se v posledních letech ve světě dálo, co se děje, a hlavně, co se dít bude. Hovoří o království švédském a pomluví švédské krále už dávno mrtvé, hlavně Ericha Třináctého, třebaže skonal už před patnácti lety, ale za života vydíral takové daně, že se tím stal *v* celém světě pověstným; odsoudí i jeho nástupce Kryštofa Třetího, poněvadž si vlády nehledí, sídlí v Dánsku v Kodani a všechny starosti uvalil na říšskou radu, zejména pak na správce země Karla Knutsona. Však se mu to nevyplatí, proslýchá se, že ve Švédsku jsou velké rozbroje ve vládnoucích kruzích a že se Švédsko chce odtrhnout od Unie severských států. A co v Německu? Tam to teprve vypadá. Před několika lety se odtrhly Švýcary a s Němci nechtějí mít nic společného. Loňského roku se vzbouřili rakouští pánové, vyprostili Ladislava Pohrobka *z* poručnictví Fridricha Třetího a Ladislav se stal

králem v zemích českých a uherských. Hlavně však se hovoří o pádu Cařihradu, Turci se ho loni zmocnili; říše byzantská s ním padla do rukou nevěřících. Sám Konstantin Jedenáctý, takový chrabrý panovník, našel smrt u hradeb Cařihradu. Sultán Mohamed Druhý je nyní pánem říše byzantské. Jen Albánie se ně statečně drží a odolává turecké moci – albánský lid vede neohrožený Jiří Kastriota zvaný Skanderbeg. Na jak dlouho?

„Františku, nezapomněls ještě, že v teologické fakultě je zatraceně peněz?“ šeptá mistrovi Colin Cayeux a jakoby nic se vrátí ke své holčici.

„Nezapomněl jsem taky, že za městem stojí zatraceně velká šibenice,“ volá za ním Villon vesele, avšak v nitru ho cosi bodlo a sevřela ho úzkost. Moje cesta není právě rovná. A na konci cesty, jež vede dolů, ční čakan.

Studenti zpívají odrhovačku o záletné paní, Kyprá Markéta si zavdává u každého stolu a chodí už na vratkých nohou a mnichu Mikulášovi zmizel ve vřecku měšec koňského handlíře.

Kleriku můj dobrý, víš,
proč ke mně dnes přicházíš?
Dnes musíš jít se mnou spát,
nikde to však neříkat.

Colin Cayeux vyskočí na Františkův stůl, překotí džbánek s vínem a šlápne do perníků:

„Slavný mistře balad! Dovol, abych ti při této vzácné příležitosti odevzdal skromný dárek, který tě bude provázet životem jako nerozlučný přítel a uchrání tě od mnohých nebezpečenství. Nosiž jej na srdci a uchyl se k němu, kdykoli tvá jemná básnická duše stane na úskalí životních cest. Važ si ho jako jediného anděla strážného své bytosti a –“

„Jestli je to růženec, shodím tě ze stolu!“

Colin Cayeux zhrzeně zmlkne a vytáhne ze záňadří dýku. S poníženou úklonou ji vloží Villonovi do rukou.

Jak to klerik uslyšel,
do komory ihned šel;
nedbal nic na pověst svou
*a šel ležet spaní tou.**

(*Z Písní žáků darebáků.)

Vdova Isabela je už opilá a neví, čí ruka jí šátrá po sukních; popatří vpravo na kněze Jiljího, ten však hledí tupě před sebe; podívá se vlevo na

Františka, leč ten obdivuje dýku. A tak se vdova zvrátí na lavici nazad a nechá tajemnou ruku, ať si spánembohem šátrá, mně je všecko jedno, proč se ta hospoda celá točí? Děvčata si hrají „na svlékání“, tři z nich už jsou dočista svlečená a ostatním do toho mnoho nechybí. Kyprá Markéta se přitočí k Františkovi:

„Co sem chodíš, vynáší můj podnik dvakrát tolik. Nechtěl bys na mne napsat báseň, víš, takovou, jak si myslím, aby podnik nesl ještě víc? Rozdělila bych se s tebou. Co říkáš?“

„Napíšu, Markétko, napíšu takovou baladu, že nebude kněze v Paříži, který by odolal a nepřišel se s tebou vyspat!“

Vlá vítr, mrzne, dští? Já v suchu jsem,
Já, děvkař s děvkou, ruku v ruce jdem.
Líp kdo se vyzná? Oba stejně v zlém.
Lne vrána k vráně, ve všem jsme si kvit.
Oč špíny víc, my víc si libujem.
Nám pláchla ctnost, my jí zas, čert to vem,
zde v bordelu, kde máme stálý byt.

Na to se přece musí nachytat každá sutana. A honorář, který ti to ponese navíc, neděl se mnou; vyvařuj za to pro žebráky, když se za ně ty taláry jen modlí.“

Markéta tleská a motá se o stůl dál, obehraný obchodník se suknem nadává a vyhrožuje stráží; a vtom spustí povyk i koňský handlíř, když zpozoroval ztrátu měšce.

„Pomóc! Zloději! Stráž!“

Třesk rozbitého skla.

Několik studentů vyskočilo na stoly. Rozbili lampy.

Tma.

Holky piští. Padne několik ran. Houf univerzitánů se vyřítí do ulice a rozprchne se do tmavých koutů Paříže.

Nevěstky se odklidí do svých komůrek.

Když přijdou seržanti, láteří v hospodě jen oba postižení obchodníci mezi povalenými stoly a rozšlapanými pečeněmi. Vyslýchaná Markéta ovšem nezná nikoho ze zmizelých hostí, byla to náhodná společnost, nikdy předtím je neviděla. Nemůže o nich ostatně říci nic špatného, řádně zaplatili předem a někteří byli kněží, ti by se jistě ničeho nezákonného nedopustili; páni obchodníci trochu přebrali a patrně se mýlí. Nakonec se oběma dostalo

ponaučení, že mají věc dříve náležitě uvážit, než zavolají biřice, a pohrůžky, že příště by jim to tak hladce neprošlo.

„Mistře Villone! Nemohu vás ani poznat, jak jste pohublý.“

„Rád bych si vymyslil něco původního, ale bohužel vám musím říci totéž. Co vás trápí, Kateřino?“

Dívka se dá do nuceného smíchu.

„To, že trvá interdikt a nikdo nemůže obdivovat obraz svaté Kateřiny v chrámu Matky boží.“

„Hlavně že kdosi obdivuje vás samu.“

„To mě právě trápí nejvíc,“ prořekne kráska.

„Rád věřím. Filip Charmoye nemá smysl pro humor.“

„To bych mu odpustila, kdyby měl smysl aspoň pro něco vážného. Ale on není s to myslit na nic jiného než na lásku.“

„To je ovšem trestuhodné, když na ni jen myslí.“

„Nemohu se ho zbýt.“

„Měla jste ho rázně odbýt hned zpočátku. Vaše chyba.“

„Vaše, mistře Villone.“ Pohlédne na něho s jemnou výčitkou.

„Byl jsem hlupák.“

„Ještě byste to mohl napravit.“

„Představte si, že by vás teď viděl, jak jste se tu se mnou zastavila.“

„Ošklivý žert. Nemluví o vás pěkně. Prý ponocujete a mnoho milujete. A ještě jiné věci říká, ani je nemohu opakovat.“

„Věříte tomu?“

„Od čeho tedy tak hubnete?“

„Děkuji – a vy?“

Oba se srdečně smějí a Villon si všimne, jak se jí při smíchu zelenavé oči úží a jiskří za vějířky černých brv. Náhle však změní výraz, podívá se na něho, jako by jím chtěla prohlédnout a řekne pomalu:

„Oč v sobě se tolik bojíte, že váš hovor klouže tak na povrchu?“

Na zlomek okamžiku mistr strne překvapením, ale vzápětí jí odtuší:

„Přejete-li si, můžeme rozbírat Averroesovy Komentáře k Aristotelovi.“

„Marně byste uhýbal. Balancujete na vtipném povrchu, ať mluvíte s kýmkoli.“ A opět onen nemilosrdný pohled, přidržuje si jím jeho oči a nedovolí jim uniknout.

„Mám snad rozbírat do hloubky jizlivost Filipa Charmoye?“

„Zase jen kličkujete. Ostatně možná, kdybyste v případě kazatelově do hloubky šel a rozebral ho a sebe jemu, že byste měl o nepřítele méně. Ale

to je vedlejší. Teď mám na mysli vaše učené univerzitní hádání. Slyšela jsem část vašeho mistrovského sporu v Senné ulici. Jak to bylo vtipné a blýskavé a ohromující – a povrchní!“

Mistrovo překvapení je čím dál větší. Nikdy by v ní nebyl hledal tolik pronikavosti.

„Tím jste ovšem dokázala jen to, že skutečně povrchní jsem,“ odpověděl naoko vesele. Byl zvědav, jak mu bude odporovat.

„Ne. Poněvadž povrchní člověk by nemohl zbásnit například tyto verše:

Že pánem byl kdos!… Cože dím?
Ach běda, pánem! – A už není?
Jak praví David žalmem svým:
nic z něho není k nalezení.
Co dál, to hříšník nedocení,
těch úvah nepřipustím k tělu;
ať hledí si jich vysvěcení,
toť přece úděl kazatelů.

„Kdybyste si ty úvahy k tělu nepřipustil, nemohl byste to vůbec napsat.“ Je vidět, že o tom vskutku přemýšlela. Snad opravdu není zhýčkaná slečna z dobré rodiny.

„Podivuhodný veršovník, když i mladé a krásné ženy mudrují nad nejnudnějšími z jeho skládanek!“ zvolá ironicky. Přece ti nebudu otvírat nitro, vím já, jak by sis to přebrala?

„Vidím, že nemíníte přestat uhýbat.“

„Vy malá, malinká, u maminky vypiplaná, co vy o tom můžete vědět? Co jiného je všechna univerzitní učenost, všecky akademické spory, všechny krkolomné paradoxy než jen a jen duchaplnický povrch? Kde v tom tepe život? Ale co říkám tepe. Ani nezabziká! Páni profesoři odnepaměti rýsovali pravidla podle slavných filozofů a podle Písma a z těch pravidel vytyčili cesty a žádají, aby po těch cestách šel život. A běda, jestliže některý zabrousí na cestu vlastní. Na to je hranice nebo oprátka.“

„A jak byste to chtěl jinak?“ zeptá se ho udiveně.

„Teď jste zase povrchní vy. Ale vám to nemám za zlé. Jste mladinká a nic jste nezkusila.“

„Neodbývejte mě a vysvětlete mi to. Jak by to tedy podle vás bylo správné?“

„Obráceně. Ne aby život musel jít podle regulí, ale aby se regule odvozovaly ze života. Zákony a přikázání by měly pomáhat k lepšímu

životu – a ne aby život byl jen koženou vazbou pro líbivé regule.“ Stejně jsem ti řekl víc, než jsem měl v úmyslu.

„Teď myslím, že vám rozumím, i když s vámi docela nesouhlasím.“

„Nerozumíte, protože nesouhlasíte. Ale to nevadí. Buďte spánembohem,“ řekne František a oběma dlaněmi jí stiskne ruku.Vtom spatří černý stín, jak zmizel ve výklenku na konci ulice. Pohodí vzdorně hlavou, ještě za dívčinou zamává a rázně si namíří k výklenku; pravici zasune do záňadří, schovává tam před týdnem darovanou dýku.

Ve výklenku stojí jen socha svatého Richarda.

Za rohem slyší utíkat kroky, které se blíží. Vytasí zbraň, zakryje ji rukávem a vykročí za roh, aby se postavil utíkajícímu tváří v tvář.

Tak tak že neporazí Régniera z Montigny.

„Už to máme! Poběž! Parlament se usnesl! Mistr Parlan to přečte.“

Villon schová dýku a jde za Régnierem, ještě rozmrzen stínem, který ho pronásleduje.

„Každou chvilku ho zahlédnu, ale nikdy se mi přímo nepostaví. Rád bych věděl, co vlastně chce.“

„Ránu do vazu. Stejně mu ji jednou dáš.“

„Nic jsem mu neudělal.“

„Tak mu udělej, ať máš pokoj.“

Velká posluchárna. Tak plno jako dnes neměl profesor Parlan ještě nikdy.

Přijímá od rektora listinu s pečetí.

List, vydaný parlamentem, je dlouhý a mnohomluvný. Lichotí univerzitě a vynáší mnohá slavná jména, současná i dávno mrtvá, jež tvoří věhlas vysokého učení pařížského. Odsuzuje a kárá politováníhodné přehmaty, jichž se neuváženě dopustili členové… a tak dále a tak dále. Mistr Parlan pořád čte a pořád to k ničemu nesměřuje. Studenti se začínají vrtět. Profesor čte dál hluchým, bezbarvým hlasem. Žáci si připadají jako při divadelním představení, které je nudné, ale kde přesto setrvávají, poněvadž doufají, že to konec vynahradí nějakým mordem.

Posléze se mistr Parlan dostane pralesem slov a frází k usnesení samému; nějaké pokuty, několik vypovězení. Sem tam nějaký ten rok či měsíc žaláře. Velitel stráží, který dal V židech povel k útoku na univerzitní průvod, má pokleknout před rektorem – přitom mu kat utne pravici. Následují další fráze závěru a s mnohými poklonami podpisy parlamentních soudců.

Profesor dočte, a aniž pohlédne do řad posluchačů, složí pomalu list.

Žáci vybuchnou posupným smíchem.

Za tolik mrtvých studentů – jen uťatá ruka? Za tolik bolesti, krve a hrůzy – toliko vypovězení z Paříže? Za tolik příkoří a urážek, za ty jatky V židech – pouze krátká vězení? A co Robert d'Estouteville, pařížský místodržitel a velitel biřiců? Ten si má nadále sedět ve svém paláci a přijímat s ubrouskem kolem krku univerzitní zástupce?

My požadujeme víc!

Zde nejde jen o zhanobenou univerzitní nedotknutelnost, žert s Ďáblovým patníkem je už kdesi dávno v mlhách, zde se musí bránit už sama lidskost: neboť po zuby ozbrojení napadli a masakrovali bezbranné.

Rektor Jan Hue slavnostně roztrhl parlamentní list a oba cáry hodil mezi posluchače. Studenti dekret rozsápali na malé vločky a foukali je z otevřených oken.

V čele slavnostní síně na zlatém trůnu s modrými liliemi sedí Karel Sedmý v hermelínovém plášti a s vyšívaným kloboukem na hlavě.

Spor parlamentu a univerzity se dostal až do města Bourges ke králi, aby s konečnou platností rozhodl sám, když se strany spolu dohodnout nemohly. „Nejmilejší dcera královská" spoléhá tolik na lásku otcovskou, že je přesvědčena o svém vítězství. Avšak král si dobře pamatuje, že právě univerzita svým slovem kdysi přistrčila na hranici Pannu orleánskou, jež ho v Remeši korunovala; a že to byla univerzita, která ho před lety zavrhla a v Paříži přivítala anglického Jindřicha. Nicméně panovník nemíní být mstivý a nechce odplatit dnešním studentům za to, čeho se dopustili dávno zemřelí profesoři; bude záležet na tom, jak rozumně si univerzita bude v této při počínat.

Vladař tedy povolal z Paříže do Bourges několik parlamentních soudců a zástupce vysokého učení: rektora, mistra Parlana, tři jiné profesory a dva vynikající žáky. Vybrali Františka Villona a jakéhosi Michala Manela.

Strýc Villon koupil nové šaty, matka dala požehnání na cestu a František Montcorbier se vydal ke králi.

Kolem panovníka stojí vyšňoření dvořané – není jich mnoho, starý vladař většinu vykázal ze zámku, protože postupně ztrácí důvěru ve své okolí. Král, schoulený do pláště, se ani nepohne; jen neklidné oči v suché stařecké tváři ostře a jakoby nedůvěřivě odhadují muže, kteří se hluboce uklánějí na zrcadlově lesklé podlaze před stupni trůnu. Panovník má

vynikající paměť státníka; uchovala si téměř všechna jména a obličeje, které se kdy mihly v letmém představení u dvora.

Ceremoniář představuje pány jednoho po druhém, nejdříve zástupce pařížské univerzity. Zaujímají místa v křeslech po králově pravici. Předposlední jde František. Je trochu zmaten a nejistě očima těká po kroužku dvořanů. Na krále samého se jaksi bojí pohlédnout přímo. Vtom už zazní:

„Mistr František Montcorbier!“

Jde pevným krokem a tváře se mu lehce zardívají. Není přece nikým znamenitým. Přesto podvědomě cítí, že si ho všichni prohlížejí se zájmem. Je pěkný a vysoký, do tmava opálený letním sluncem, široký v ramenou, úzký v bocích, oblých lýtek. Černé oči, černé jako bezhvězdná noc a lesklé jako čepel dýky, se dívají mazlivě a šibalsky, třebaže úzká tvář je důstojná a slavnostní, jak vyžaduje chvíle. Všichni v síni si bezděčně uvědomují, že vchází osobnost. Prostá v černých šatech s bílým krejzlíkem a v měkkých šedivých škorních z jelení kůže.

Pružně se skloní před trůnem.

Král neodolá a usměje se na něho.

František zvedne hlavu a spatří panovníkův úsměv. Čiperně mu oplatí všemi bílými zuby. Usedne vedle mistra Parlana, a ten mu láskyplně tiskne ruku.

Panovník praví několik vět úvodem. Po králi se ujme slova rektor Jan Hue. Stručně opakuje celou historii a důrazně vyzdvihuje body, které svědčí v neprospěch stráží; pomíjí ovšem nevázanosti žáků.

Právě oněch nevázaností se však duchapřítomně chopí nejvyšší sudí ve své odvetné řeči a květnatě je zveličí.

Jednání stojí na mrtvém bodě.

Tu se slova ujme opět král:

„Moje nejstarší dcera je arciť poněkud nezvedená, ale takové je každé mládí, protože znamená pokrok. Nevyvratitelnou skutečností zůstává, že chování ozbrojenců – které ostatně nenazýváte nevázaným, vy je nenazýváte vůbec nijak – zanechalo v univerzitních řadách raněné a mrtvé – nepřihlížíme-li k posvátnosti univerzitních práv. S trestem, který na takové neslýchanosti parlament vyměřil, univerzita nesouhlasí. Co na to řekne parlament? Držme se věci, pánové.“ Neúčastný králův tón zmizel a jeho hlas se stal hlubším. Otec brání svoji dceru.

Parlament se vytáčí dál a užívá důmyslných, krkolomných obratů, aby se zdálo, že má výsadní právo na spravedlnost. Je zřejmé, že univerzitní

požadavky nemíní splnit. Villon se začíná ve svém křesle vrtět, kdežto mistr Parlan naopak sedí bez hnutí, napjatý jako tětiva.

Plané klábosení se vleče už skoro dvě hodiny a je vyčerpávající a nudné. Villonovi je jasné, jaký cíl parlament sleduje tím nekonečným protahováním: chce donutit krále, aby pozbyl trpělivosti a vyžádal si jasné rozřešení, a univerzitu chce unavit a vehnat do úzkých, aby se nakonec vzdala, protože krále nelze dlouho obtěžovat.

Jenomže tady přišla kosa na kámen: univerzita je stejně znalá předlouhých disputací jako páni právníci, vždyť soudci ze Sorbonny vyšli. Profesoři se hned tak umluvit nedají.

Král to všechno pochopil.

„Pánové, já mám dost času. Můžete besedovat třeba měsíc. Zítra v jedenáct hodin pokračujeme. Pro dnešek vám děkuji."

Takový obrat ovšem nikdo nečekal. Parlamentní soudcové chápou, že bude-li kdo musit ustoupit, budou to oni. Klaní se královu odchodu a přitom si myslí, takového prostředníka nám byl čert dlužen. Potom se jakoby nic dají s profesory do přátelského pohovoru o výstavnosti královského paláce.

František – dostal pokoj společně s Michalem Manelem – nechal kolegu blouznit u otevřeného okna nad krásou měsíčné noci v zámecké zahradě a pospíšil za profesorem Parlanem.

Vypili číši, vypili dvě, i učenec si rád zavdá a král má znamenité víno. Villon mu přednesl některé svoje verše a mistr Parlan zjihl k slzám.

„Tak… můj milý… Kolik let je tomu, cos přišel do pracovny, místo abys skotačil Paříží? Čtyři? Pět nebo šest? Ne, nyní už to není jinošská hra. Ale tenkrát jsi ke mně docházel častěji než nyní."

„Tím víc chodím Paříží. Proto asi už to není jinošská hra."

„Hošíčku, je to nehorázné, ale je to krásné. Boží paprsek ti vstoupil do srdce. Boží, pravím. Takový paprsek svítí na věky věkův."

František by chtěl říci „amen", ale zdá se mu to nevhodné a neskromné. Mistr Parlan se na žáka provinile usměje.

„Ale dílo… to stále ještě není, víš, není."

„Tedy práce? Snad i kloudná práce?"

„Práce, té úmorné dřiny, které ses tak bál, na tom věru mnoho vidět není. To nemá být pokárání, téměř naopak, je to obdiv snadnosti, s jakou veršuješ."

„Tedy to šumí, jako když –"

„Ne. Plyne to, někde to přímo klouže. Někde to vystřelí jako šípem. Sem tam to i zavolá. Ale hrany to nezvoní. Já bych se jich i bál."

Voskovice dohořívá v bronzovém svícnu, mistr Parlan se zabořil do hloubky křesla a hlava mu sklesla na opěradlo. Villon se tiše zvedá, aby odešel a nechal profesora jeho spánku či jeho rozjímání.

„Kam jdeš? Já jsem nepřestal mluvit. Teprve jsem vlastně začal. Nalij mi ještě pohár."

Svíce dohořela a do místnosti proudí letní měsíčná noc, které se zvečera obdivoval student Michal Manel. Přináší vůni květin ze sadu a lehký šelest listí. Co chvíli jistě zazpívá slavík, není lepší pohody pro jeho píseň. Modravé světlo klouže po táflovaných stěnách, tu se zastaví u vyřezávání a vyryje černý stín, hned však se vine dále a spočine měňavým leskem na stříbrném džbánu s vínem.

Noc v královském paláci.

Kdesi, možná blízko a třeba za touto zdí, již poznamenává měsíc, spí král, který prý řídí osudy této země. Král – osvobodil Francii od Angličanů a zklamal Janu z Arku. Král, který proto spí chatrně a s výčitkou. Král – zabili mu milenku Anežku Sorelovou a vzali mu tak světlo žití. Král – syn a následník na něho zanevřel a strojí mu úklady. Starý král ve svém paláci, jehož každičký kout se plní vzpomínkami na tu krásnou Anežku i na škaredou choť Marii, na proradného syna i na pokladníka Jakuba Srdce, kterého dal za poctivost zavřít, i na ni, na Janu z Arku. Starý král a starý palác, turnaje a převraty, milování a pletichy, stříbro a smích, perly a pláč, mramor a strach;

řady šlechticů – měnily se v sestavách tak dlouho, až se proměnily docela, a potom zanikly a na jejich místech vyvstaly nové, suď Bůh, zda lepší či ještě horší;

průvody dvorních paní jako věnec pestrých květů, voněly a uvadaly, a když odkvetly, vyhodily se a pořídily nové;

rytíři – bili se o růži své paní, a když dobyli růže, dobývali paní, když dobyli paní, oženili se s ní a přestali být rytíři;

básníci – tepali verše své i těch druhých a horlivě opěvovali vše, co se v kruhu šlechty událo nebo ještě neudálo;

delegace a vyslanci v cizokrajných krojích a s nesrozumitelnou mluvou, kteří buď v tichosti nadobro odcházeli nebo se s fanfárami vždy znovu a znovu vraceli;

vojáci a důstojníci, tvrdí a zocelení, se tu radili o bitevních postupech, jež stejně ve skutečnosti vyšly vždy zcela jinak;

poslové a kurýři, utrmácení a sotva popadající dechu, si tu v pohnutlivých časech podávali dveře a pod potem a prachem se tvářili podle toho, jakou zprávu nesli;

kněží, vždy nejvyšší z vysokých hodnostářů, s ukazovákem zdviženým k nebi, pletichařili tu ve velkém i v malém a pokaždé jim to něco vyneslo;

služebníci –

služebníci a služky, nespočetné množství bezejmenných poddaných, lopotili se do úmoru a odměnou měli jen žvanec a mnohdy nádavkem kopanec;

věčně nevyspalé komorné – pracně a přeuměle česaly své paní, jež za žertů a namlouvání protančily celou noc, zatímco komorné žehlily šaty a čistily jejich střevíčky na příští noc;

čeledínové – hřebelcovali koně, na jejichž hřbetě pán přejel proti srsti bílou rukavičkou, a běda, utkvělo-li na kůži zrnko prachu;

myčky s vykasanými sukněmi – na kolenou leštily celou noc sály a šlechtici je hned po ránu zanesli blátem z lovu;

kuchtíci s propadlými hrudníky – míchali jíšku a třeli máslo do lahůdek, jichž nikdy neokusili;

číšníci s křečovými žílami – dnem i nocí přinášeli vrchovaté podnosy mlsnému panstvu;

děvečky s popraskanýma rukama – vážily vodu a vylévaly dřezy smrdutých splašek a v případě potřeby musely být na kupě sena ve stáji po vůli chlípnému šlechtici;

krejčíři s ohnutými zády – od rána do rána píchali a píchali jehlou do vzácných rouch, jež vzala za své při první pitce;

vyšívačky s opuchlýma očima – ruce měly plné zlatých vláken, ale nevydělaly si ani na pořádný živůtek;

řemenáři – šili opratě, jež jim nakonec zatančily po hřbetě;

zahradnice – okopávaly a štěpovaly lány růží pro obžerné stoly panstva, a samy si nesměly utrhnout ani poupě pro milého;

kováři pádných pěstí – kuli podkovy, a ty pak zdusaly pole, na kterém se pachtili jejich bratři a sestry.

A dávno a dávno před těmito všemi – –

Královské sídlo, řeknou, kdo navštíví věžaté město Bourges.

Ale dávno před všemi pokornými služebníky zde začínalo staveniště, z něhož se pyšně vznesl k nebi tento vladařský palác; a ono staveniště, to bylo opět namáhání prostého a bezejmenného lidu, to byli zedníci s mozolnatýma rukama – kladli kámen po kameni do oblačné výše smělé klenby a k obědu zhltli kus okorálého chleba se sýrem; tesaři mohutných plecí – zedníkům sroubili lešení a sestavili široké krovy; dělníci a nádeníci plachých a divokých očí – kopali a kopali základy za letního parna, až se jim žárem a potem spálila kůže nahých zad a nebylo nikoho, kdo by podal

doušek vody; trestanci z lomů se zkrvavělými dlaněmi – dobývali balvany ze skály bez odměny a bez uznání, jen důtky vězeňských dozorců jim dodávaly povzbuzení k další dřině, když se vysílením zhroutili; vozači s železnými svaly – sváželi nespočetné káry písku a jejich jediným osvěžením byla hrst malin, které cestou v rychlosti uškubli. Zlořečení, pot a zemdlení, to je královský palác, otrocká práce lidu a jeho bezmocný odpor k pánům, kteří budou v jejich díle plytce a neřestně žít. Na slzách, krvi a hrozbách stojí královské sídlo, takové jsou jeho základy. Slzy, krev a hrozby ulpívají na každé částečce stavby, jaký div, že v ní žádné štěstí nekvete?

Čirá a modře stříbrná noc vlaje do komnaty jako tancem rozvířený závoj a v jejím vonném mihotání jako kdyby tiše přicházely hlasy všech oněch neznámých, kteří se tu v bídě přičinili. Oba, mistr Parlan i mistr František, jako by je tušili, a tak drahnou chvíli nepromluví, aby nerušili ticho hlasů, jež tu hovoří z dávné minulosti.

Posléze profesor dlouze povzdechne a usrkne vína.

„Souhlasně to zní ve vzájemném porozumění," praví tlumeně a jeho slova zvučí jaksi odděleně od všeho, co zde oba obklopuje. „Chápu tě ve všem a myslím, že jdeš správnou cestou. Jdeš totiž jedinou možnou cestou, abys došel tam, kam chceš." Odmlčí se a sedí bez hnutí. „Znáš tu pověst o mnichu Comynovi, jak hledal nejvyšší vznešenost?"

„Neznám, otče Parlane." František má oči zavřené a toliko jeho sluch saje nesmírnost noci a lidských životů.

„Byl prý potulný mnich a bos kráčel napříč světem. Jednou, když ulehl ke spánku na širé louce, zdálo se mu, že slyší hlas zvonů. Vtom už viděl i záři, která se snášela z nebe, byla čím dál jasnější a on pochopil, že to je sám Bůh. Padl na kolena a sepjal ruce a myslil si, že už si Bůh jde pro něho, aby ho uvedl do ráje po všech strázních, které na světě zakusil. Znění zvonů se vzdálilo a Comyne slyšel hlas, jaký ještě nikdy neslyšel, nebyl to hlas, byla to spíš nebeská hudba. Bůh mu řekl, že jeho pouť se ještě nekončí, že musí nejprve splnit veliký úkol: musí najít nejvyšší vznešenost. Mnich řekl, to že je Bůh. Ale Bůh mu odpověděl, co má kdo nejvznešenějšího, vloží do svého díla, a to nejvznešenější dílo boží že má Comyne najít. Poté se zvony opět rozezněly a záře se zvolna nesla k obloze. Mnich se chtěl živou mocí vzbudit, aby poznal, byl-li to sen či zjevení, a tu shledal, že nespal, že bdí, že klečí s rukama sepjatýma uprostřed louky a nad ním že plápolá hvězdná pláň. Neviděl už záři a neslyšel už vyzvánění, ale nedávná přítomnost boží se ještě chvěla v ovzduší a v jeho srdci. I vydal se hledat, co mu Pán přikázal. Nejdřív se vydal k papeži. Potkal už ve světě

mnohé dobré i zlé a věděl, jak a s čím má porovnávat. K papeži však ho nechtěli pustit. Tu řekl jeho kardinálům, aby nerozhodovali sami, aby se Svatého otce zeptali, přijme-li ho. Kardinálové se mu vysmáli. Tu jim prozradil, že hledá nejvyšší vznešenost. Honem ho k papeži uvedli a on k němu šel dlouhou mramorovou síní po vysokém koberci a plno rudých kardinálů stálo kolem a na konci koberce se třpytilo zlaté křeslo s hedvábným baldachýnem. V něm spočíval Svatý otec na sametových poduškách a byl celý oděn do roucha bílého a zlatého. Na jeho hlavě se třpytila koruna, na prsou kříž a na prstech klenoty. Obrazy světců na stěnách vroubily tu nádheru nádhernými barvami. Comyne si to vše prohlížel ohromen, protože takovou krásu ještě nikdy neviděl. A tu mu řekl papež a všichni kardinálové k tomu pokyvovali: „Uvidíš-li nejvyšší vznešenost ve mně, udělím ti své nejsvětější požehnání a posmrtný ráj ti je zaručen.“ Mnich však odešel od papeže bez požehnání, protože usoudil, že jeho vznešenost tvoří to zlato a ti rudí kardinálové a ten odstup a klanění kolem. On sám je člověk samolibý. Nato se vypravil ke králi. I bylo poznovu klanění a čalouny a mramor, byly družiny vybroušených šlechticů a ještě také chorovody luzných paní. Vladař přijal mnicha vprostřed královské rady a Comyne byl svědkem, kterak panovník rozhoduje o osudu země a svých poddaných, a to vše s vážností a vytříbenými slovy, přitom však lehce a samozřejmě, neboť se zrodil v rodině, která odpradávna vládla. Mnich slyšel, jak král určuje daně a robotu. A tak odešel zklamán, ježto poznal, že ani to nebyla vznešenost pravá, neboť jen poroučela a nebylo v ní lásky. Potom zašel k nejvyššímu soudci a účastnil se hrdelní pře a nakonec slyšel sudího, jak vyhlašuje rozsudek smrti, viděl i vraha, jak ho vlekou k popravišti. Zamyslil se a rozhodl, že ani soudce nebyl vznešený, že pouze vykonával, co bylo spravedlivé a zač ho stát platil. Tu postupoval stále níž a níž, mezi kupce a měšťany, mezi trhovce a rybáře, i do klášterů zašel mezi pokorné jeptišky a zbožné řeholníky, ale nikde nenašel, co hledal. Úpěnlivě se modlil, aby ho Bůh osvítil, leč marně. Patnáct let uplynulo od chvíle, kdy se vydal na svoje putování za vznešeností, byl už stařičký a sotva chodil. Navštívil sedláky, řemeslníky, v zoufalství prošel i nevěstincem, a stále nadarmo. Kde už mám hledat vznešenost? Zdálo se mu, že už nezbývá nic, co by byl neuvážil a nezměřil. Unaven se jednoho dne k večeru dostal do chudé čtvrti velkého města. Spatřil nemocného žebráka, ležel v blátě a umíral hlady. Zvedl k mnichovi žalující oči a hlava mu opět sklesla. Neměl už ani tolik síly, aby poprosil o sousto. Comyne se sklonil a podal chudákovi svůj krajíc. Žebrák se po něm lačně vrhl. Tu se před nimi objevila maličká holčička s bříškem vydutým hlady a toužebně se

zahleděla na krajíc. A hladem umírající žebrák jí podal svůj chléb s očima plnýma slz. Vyčerpáním omdlel. Mnich konečně poznal nejvyšší vznešenost, poznal božství v člověku a v bezměrné vroucnosti poklekl, aby Bohu poděkoval, že mu dal poznat takovou velikost. Avšak slova díků už nepřešla přes jeho rty. Bůh ho v té chvíli povolal k sobě, jak mu byl přislíbil.“

Proud nočního vzduchu je náhle chladnější a mistr Parlan tiše postrčí okenici, aby noc zůstala venku.

„Otče Parlane… Já ještě nejsem tak starý jako mnich Comyne.“

„Tím hůř, chlapečku, tím hůř.“

A zase je ticho a František se propadá až k jeho dnu a cítí na sobě všecku tíhu nevyřčeného, jež se v tichu vrší.

„Mistře Parlane… Jsem nemocen.“

„Na duši a na srdci?“

Tu Villona přepadne záchvat prudkého dusivého kašle. Dere se z hloubky a zdá se, že ho zadáví.

„Však slyšíte. Na těle jsem nemocen.“

„Ano, v tom to spočívá. Mnich Comyne a hledání vznešenosti. A tys ještě tak mlád. Tím hůř, chlapečku, tím hůř.“

„Budí mě to ze spaní.“

„Poraď se s lékaři.“

„Vždyť víte, že proti tomu nic nezmohou.“

„Neponocuj tolik.“

„Chci žít.“

„Tím dřív to nastane.“

„A ta stará pověst?“

„Tys už našel, co je pravé. Je to nehorázné, ale je to krásné.“

„Ale já ještě nechci, aby to přišlo!“ František vyskočí a s křečovitě sepjatýma rukama se vrhne k oknu. Chvíli hledí do plochy vypouklých sklíček, pak prudce okno rozevře. Dlaní si otírá zpocené čelo a těžce vydechuje. Pak se uklidní, okno zavře docela a znovu usedne.

Mistr Parlan nepromluvil.

„Chtěl bych být moudrý, jako jste vy nebo strýc Villon. Obdivuji vaši moudrost a mám před ní úctu.“

„Není v tobě klidu, potřebného k moudrosti.“

„Jak bych ho získal?“

„Žádný velký básník nebyl moudrý.“

„Ach, teď moudrý nejste.“

„Víš, jak to myslím, a tak nezabředej do povrchnosti.“

„Už zas!“ František zlostně klepne prsty o stůl. „Víte, mistře, že mi jedna dívka řekla, že jsem povrchní?“

„Tak to byla husa.“

„Totiž… vlastně to neřekla. Řekla, že se o něco v sobě bojím, a proto že s každým mluvím povrchně.“

„Tak to byla liška.“

„A nic víc? Víte, já na ni často myslím.“

„Co já vím… Neznám ženy. Ale nejednou se mi zdálo, že nejsou zdaleka tak pronikavé, jak se dovedou stavět, když to potřebují.“

„Jenomže to mi dosud neřekl ani žádný muž. Ani vy.“

„Pozor, abys nepropadl jen libému pocitu ješitnosti, který v tobě její slova vyvolala.“

Villon se překvapeně zarazí. „Jaký vy jste rozvážlivý! Co bych za to dal!“

„Nesnaž se o něco, co je proti tvé přirozenosti. Tys našel něco jiného a našels dobře. Cokoli jiného by byla přetvářka a vyumělkovanost.“

„Otče Parlane, proč jen jsem tak divoký?“

„Nedumej o tom, proč jsi takový, příčiny by ses stejně nedohlédl, ale užij toho, že takový jsi, k onomu velikému, co v tobě plápolá.“

Časně ráno se u dvora ohlásili zástupci města Paříže a cechů a několik pařížských církevních hodnostářů a úpěnlivě žádali krále o slyšení.

Král jako většina starých lidí špatně spí a časně vstává. Byl v dobrém rozmaru, a tak upustil od slavnostního ceremoniálu v přijímací síni a přizval zástupce hlavního města k snídani. Neobřadná pohoda kolem kulatého stolu bez čestných míst, Karlovo ještě neoholené strnisko na bradě a prosté krajíce s máslem k míchaným vajíčkům, jež panovník sám pohostinně nabízel, přiměly Pařížany k sdílnosti, a tu se král dovídal nejen o hrůzovládě studentů v bezbranném městě, o vylupovaných obchodech, zlodějinách, násilnostech a zlomyslných svévolích žáků, ale i o přízraku interdiktu beze slova božího, o městě, které už po měsíce nemůže křesťansky žít jen proto, že si vysoké učení usmyslilo tvrdošíjně zastávat svá výsadní práva, ačkoli jich od jisté doby nepoužívá k své obraně, nýbrž jen a jen zneužívá na škodu města i žáků samých, neboť je tak nejen podporuje, ale přímo ponouká k zlotřilosti. A tak to, co dříve bylo právem, se nyní zvrhlo v bezpráví.

Karel vyslechl, pokýval hlavou, zástupce propustil a zamyslil se. Rozpřemítal se tak zeširoka, že si vzpomněl i na syna Ludvíka, který se s ním nepohodl a žije v cizině, a napadlo ho, že by ho proradná univerzita, když zklamala již jednou, mohla zapudit i podruhé, kdyby se Ludvík

předčasně domáhal nároků na trůn. Pak by Karel byl bezbranný, jestliže by univerzita i nadále podržela svou téměř neomezenou moc.

Zasedání vypadalo podle toho. Král netrpěl parlamentním soudcům žádné kličkování. Couvli tedy o krok a uvolili se, že potrestají místodržitele, ale univerzita že musí s okamžitou platností odvolat interdikt. Rektor Jan Hue odmítl. Slíbil, že pouze zmírní některá nařízení, ale úplné zrušení interdiktu že nastane až po náležitém potrestání viníků. Parlament se rozhorlil, že to je neodpovědnost a urážlivá nedůvěra. Univerzita namítla, že to je toliko opatrnost. Nato sám král univerzitě doporučil, aby interdikt odvolala; další dostiučinění že jí královsky zaručuje. Univerzita se snažila vykroutit, že prý se obává, aby si parlament její blahovůli nevysvětlil jako slabost a nadále podle toho nepostupoval.

Karel Sedmý skončil jednání zachmuřen a s poznámkou, že s konečnou platností rozhodne on sám a že si mohou na rozhodnutí počkat zde v síni, ceremoniář že jim je přinese, aby se nezdržovali a mohli se ještě po poledni vydat na cestu do Paříže.

Bylo zřejmé, že král vyjednavače vlastně vykázal.

Teď záleželo jen na tom, komu dá za pravdu listina, kterou za nějakou hodinu ceremoniář přinese.

Rektor si uvědomil, že zašel příliš daleko a že univerzita se zvláštní přízní počítat nemůže. Ale odčinit už to nešlo. Buď jak buď, vysoké učení ukázalo svá práva a dalo pocítit svou moc. Úřady se i nadále budou musit mít před ní na pozoru.

Když potom mistr Parlan přijal od ceremoniáře pergamen a přečetl ho suše a věcně a bez zachvění, rektor mlčky opustil síň a za ním ostatní zástupci vysokého učení.

Toho se věru nenadáli.

Porážka.

Naprostá porážka, horší, než by si mohli pomyslit.

Okamžité odvolání interdiktu. Posluchárny, školy a kostely se otevřou do týdne. Veškerá výsadní práva „nejstarší a nejmilejší dcery královské“ se ruší. Místodržitel pařížský pan Robert d’Estouteville setrvá i nadále ve svém úřadě. Původce politováníhodného útoku na univerzitní průvod stihne trest podle dekretu, který vydal parlament dne 16. června. Trest se vykoná v den, který si stanoví univerzita, po předložení jmenovaného dekretu nejvyššímu soudci.

Porážka, ztrpčená ďábelským výsměchem.

Neboť univerzita už nemá parlamentní dekret.

Rektor Jan Hue jej byl roztrhl a hodil posluchačům napospas.

Vždyť chroptím, vyprahlá mám ústa
a kašlu jako starý mnich,
jsou chrchly bílá vata hustá,
to jest, že lásky trpký smích
se sveze po všech vadách mých,
jak herku vyloučí mě z řady.
Můj hlas – hlas starců sípavých…
A přec jsem ještě kozlík mladý.

VII POSLEDNÍ KÁZÁNÍ

> I dána mi třtina, podobná prutu, a postavil
> se tu anděl řka: „Vstaň a změř chrám boží
> i oltář i ty, kteříž se modlí v něm.“
> ZJEVENÍ SV.JANA XI/1

Kazatel se probudil, jako kdyby vedle něho kdosi vykřikl. Zděšeně se posadil na svém tvrdém loži a rozhlíží se po světnici. Pokřižuje se.

Nic. Jako vždy. Často se takto náhle probouzí z bezesného spánku. Potom ho chvíli svírá pocit strachu jako železnou obručí a za okamžik znovu usne.

Dnes však je už ráno. Jitro otevřelo oči do jasu a do vůně jasmínu a ospalý přídech oroseného kamene bloudí v lehké páře nad zemí.

Zakrátko musí jít do chrámu Matky boží. Sám biskup bude sloužit slavnou mši. A kázání připadá na mne jako nesmiřitelný úděl každého týdne. Už mě to začíná zmáhat. Chtěl bych si odpočinout. Chtěl bych k dnešnímu dni jen přivonět jako ostatní lidé a odletět třepetavými křídly jako motýl do zítřka, který poznovu procitne do vůně obsypaných stromů.

Filip Charmoye se krátce a bez zaujetí pomodlí, přistrojí se a usedne k oknu. Chtěl by se ještě chvilku pohroužit do četby o své nejmilejší světici, o svaté Kateřině. Nemá však klid. Myšlenky se mu rozletují na všechny strany jako roj podrážděných včel.

Zase jsem je viděl pospolu. O čem spolu hovoří? Proč se s ním vůbec zastavuje? Ví, jak si to nepřeji. Je svéhlavá a vzdorovitá. Těší ji, když mě rozrývá bolestí. Vždyť on se jednou dočká. Nestrpím, aby mi křížil cestu. Jí ublížit nemohu – je tak křehká a nevinná.

Toužím odpoutat se od tebe. Ale nemohu se odhodlat, abys nepoznala mou zbabělost. Tvé oči útočí a moje bolest vykvétá rudými poupaty. Ale život bez tebe by byl bezbarvý a prázdný jako smrt. Raději bloudím nocí, než bych se propadl do smrti. Na jakou stezku jsi mě zavedl, Pane? Srší ze mne mé hříchy jako vosy ze svého hnízda. Nenávist ze mne tryská jako pramen ze skály. Ztratil jsem radost a naději a úctu, ztratil jsem vše, co podpírá lidský život. Už se mohu jen zhroutit. Odhodím ještě vše, co zbývá, a jako šílenec slastně zpitý se vrhnu po větru –

Na nedaleké věži se rozkývaly zvony.

Mladý kněz přetne myšlenku jako zaclánivou větev a sejde do ulice.

Paříž dnes voní jako jediná bohatá a pestrá kytice; radostný svátek Božího těla rozzářil i nejchmurnější zákoutí. Po zdech domů se pnou čalouny a barevné koberce jako porost obdivuhodných květin, v oknech planou voskovice a lilie těžce vydechují omamnou vůni. Podpatky mužů klapou ulicemi a šustí sváteční sukně žen, čepce svítí naškrobenou bělostí. Hlavy se sklánějí v pozdravu před Filipem Charmoyem, vždyť kdekdo se těší na jeho kázání a spěchá proto do chrámu, nejen že sám biskup dnes slouží mši, že bude tuze mnoho slávy a zpěvu a nádhery – ale že Filip Charmoye bude kázat.

Před chrámem Matky boží stojí čtyři oltáře. Filip je rychle přejede nedočkavýma očima. Ano, je tam, oltář svaté Kateřiny s novým obrazem panenské světice s rouchem rozevlátým a s rukama vzepjatýma k nebi, kolem se tísní lidé a obdivují Kateřinu, to moji Kateřinu obdivují.

A tu kněz zarazí rychlé kroky.

Opodál oltáře stojí ona sama s matkou a s Robertem de Vausselles a s oběma škaredými sestrami a švitoří a vesele rozhazuje rukama. S Villonem hovoří. Zase on. Ten holkař se směje a rozdává poklony vpravo vlevo. Pěkně se vystrojil, takový pastorek, kdyby mu ty šaty nebyl loni koupil kanovník Vilém, když ho vypravoval ke králi, neměl by co na sebe.

Kněz beze slova stane uprostřed skupiny. Zjeví se jako noční přízrak za bílého dne. Květiny v rukou dívek jako kdyby rázem zemdlely.

„Pochválen buď Ježíš Kristus," řekne František Villon a smích mu zmizí z tváře. Hledí přepjatě vážně a jen oči si potměšile zahrávají s očima kazatelovýma.

„Až na věky," zavrčí Filip, neboť mu nic jiného nezbývá.

Kateřina se trochu zardívá, ale ne příliš, zřejmě jí na Filipovi nezáleží, je krutá k jeho bolesti a žertuje s ním bez srdce.

„Vy taky jdete do kostela?" ušklíbne se kněz na Františka.

„Když tam pustí vás…"

„Vás je vidět spíš v nevěstinci."

„To tam tak často chodíte?"

„Vy zlehčujete služebníka božího!" vzkřikne zrudlý Filip a nejraději by Kateřinu udeřil do tváře, že odměňuje Františkovy vtipy smíchem.

„Ač mnohý mistr teolog
chtěl řádům na cti utrhat,
přec musil to co chybný krok –
a veřejně – vždy odvolat.
Vždyť nelze tupit mnišský řád

a nelze se mu posmívati;
jej třeba přijmout bez výhrad:
kdo v církvi jsou, jsou všichni svatí.

Tak skláním se, jich služebník
jak ve slovech, tak v činech svých,
je ze srdce ctít jsem si zvyk
a poslouchat, být hezky tich;
jen blázen vytýká jim hřích;
ni veřejně ni v úkrytu
ni jinde ani necek bych:
ti lidé mstí se bez citu.“

Klaní se kazateli, několik lidí kolem se zastavilo, když slyšeli verše a viděli Františkovy herecké pohyby. Kněz bledne zlostí a je jako na trní, komu vlastně ten komediant chce dělat představení? Kateřina se směje, jako by v životě neslyšela nic zábavnějšího. Lidé kolem čekají, přijde-li ještě něco dál, Villon číhá na jediné kazatelovo slovo, aby zase něco spustil, manželé de Vausselles jsou v rozpacích, nevědí, komu ze soupeřů stranit. Kněz je bere za ramena a odvrací je od hloučku zvědavců; na Villona jenom sykne:

„Je čas jít do chrámu.“

„Já vstupuji do domu Páně, jen když mám srdce čisté – na rozdíl od některých služebníků božích, kteří se před dómem pohádají se svým bližním a vystoupí na kazatelnu, aniž se usmířili s bratrem svým. To se přece nepatří. Usmiřte se se svým nehodným bratrem, pane, a Bůh vám milostivě napoví, až nebudete při kázání vědět, jak dál.“ A Villon mu s úsměvem podává ruku.

„Měl jste si svůj vtip brousit na parlamentu, abyste neprohráli svoji univerzitní při,“ zasykne Filip a podávané ruky si nevšimne. Obrátí se a rychle vystoupí po chrámových stupních.

Pařížané proudí v nejlepších šatech do kostela tak hustými řadami, jako by to rozestřel mnohobarevný koberec proměnlivých vzorů od chrámového schodiště přes celé náměstí. Zástupy moudrých, štíhlých světců po obou stranách portálů přehlížejí davy věřících a kamennými pažemi jim kynou dovnitř a nevidomýma očima se zarývají až do nejhlubšího nitra hříšníků; vzory ozdob na průčelí se splétají a rozvinují v nekonečném bohatství, kamenné krajkoví, křehké a vzdušné, je jakoby nahozené dechem jitřního vánku, jako úsměv květin, jako máchnutí holubičích křídel. Zvony znějí a

jejich hlas je čerstvý a jakoby orosený, volají k radostné slavnosti Božího těla a jejich tóny splývají v jásavý hymnus letního dne. Kropenky skoro nestačí posvětit všechny, kdo dnes chtějí prožívat zázrak přítomnosti boží, mladí muži nabízejí smočené prsty dívkám, jež jsou dnes sličnější než jindy, a za odměnu přijímají plachý úsměv či stydlivé pokynutí hlavy.

V příšeří chrámu je chladno, ale opojně dusno vůněmi růží a lilií. Pohlédneš-li vzhůru, zachvátí tě posvátná bázeň z velikosti Všemohoucího, jenž zvolil tuto báseň kamene a umění za svoje obydlí; připadáš si nepatrný, jaká výška, jaká rozloha, připadáš si ztracený, není možné, aby ta vyzývavá klenba vydržela až tam nahoře u nebes, připadáš si ubohý, vždyť klenba spadne a zasype všechny zbožné věřící – nezřítí se, andělé ji podpírají, andělé a modlitby, které plynou vzhůru k nebi jako duhový oblouk a nadnášejí klenutí chrámu pokorou a oslavou boží. Světla na oltářích se mihotají šerosvitem, obrovská okna propouštějí světlo, barevně změněné podle pestrých sklíček, a toto světlo, napojené a opojené sytými odstíny oken, se lisa k reliéfům podél stěn, laškuje s jejich tvary a výrazy, přiodívá postavy novými, svátečními rouchy a škleby tváří prozařuje do úsměvů, úsměvy do rajského povznesení.

Na jednom z postranních oltářů se ukrývá nejsvětější svátost v záři šesti štíhlých voskovic a v oblacích květů, stříbrné svícny se třpytí a bělostná vyšívaná rouška kryje oltář jako čerstvě napadlý sníh. Před oltářem hoří sedmá svíce u klekátka prastaré řezbářské práce. Na mramorové desce hlavního oltáře čekají bohoslužebná roucha biskupova a oči věřících na ně hledí zvědavě i zbožně: bílý ornát, třpytící se drahými kameny a perlami jako sněžná pláň na slunci, kdy světlo srší z jednotlivých vloček barevnými šípy; dalmatika a štola, vyztužené sterými stehy zlatých nitek; kříž, jejž si zavěsí na prsa, a v jeho středu opál jako vejce velký, zdobený umnou rytinou; kovově lesklá berla a na její hlavici stříbrná soška patronky chrámu Matky boží; cingulum a mitra, ach, tak nádherná, na ni se upírá nejvíce zraků, dychtivých a okouzlených její těžkou, zlatotkanou krásou.

Lavice v popředí chrámu už zaplnili šlechtici a jejich paní, jež hledí pyšně před sebe s hlavami strnulými a vystavují na odiv své šperky a upravenou sličnost: místodržitel Robert d'Estouteville s paní Ambrou, kteří sedí vedle sebe nevšímavě jako praví manželé, už dávno se kolem nich nechvěje ovzduší svěží, rozdychtěné lásky; stařičký sudí ze společnosti místodržitelovy, jenž už nemůže chodit ani o holi; dva třicetiletí vnukové ho vodí do chrámu a podpírají jeho vetché tělo, jeho duch však je stále stejně podivínsky bystrý a oči ustavičně očekávají nějakou čertovinu. Za ním sedí nižší šlechta a bohatí měšťané, už i paní Marie de Vausselles

zaujala místo s chotěm a třemi dcerami. Zástupci cechů v malebných krojích se důležitě rozhlížejí.

Vzadu pak, a nikoli už v lavicích, se tísní prostý lid, nemá šperky ani krajky, jen s duší svátečně rozsvícenou čeká na bohoslužby.

Rozloha chrámová šustí hedvábím a sterými kroky na kamenné dlažbě, šumí tu vlny tlumených hlasů a syčivého šepotu, tu vrzne lavice, tam zapraská knot svíce a plamen se dovysoka prodlouží a zúží, zatřese se, malinko zčervená a začoudí, a pak se opět stáhne v poslušný a zbožný plamínek; tu a tam se náhle rozskočí kadeřavý květ růže a hrstka lístků spadne na oltářní stupně.

Šelest hlasů se pojednou zvedá a vzápětí zcela ztichne, jen hedvábí prudčeji zasviští.

Je slyšet koňský dusot a rachot povozu zastavujícího před katedrálou.

Všechny hlavy se otáčejí k portálům.

Vrcholná chvíle se blíží, průvod kněží se ubírá chrámovou lodi do sakristie k hlavnímu portálu biskupovi v ústrety: první klerik nese kříž a za ním dva drží po rozžehnuté svíci: za svícemi jde ceremoniář a klerik, který biskupovi ponese vlečku.

Věřící rázem poklekají.

Biskup pařížský vstoupil do chrámu.

Z kůru hřmějí varhany a plní chrám tóny starého hymnu. Obrovská prostora chrámová se chvěje hudbou, zbožností a nádherou, svíce hoří, zlato se leskne a květy voní, tolik voní…

Biskup pokropil svěcenou vodou věřící kolem sebe a pomalu kráčí k postrannímu oltáři a žehná; před ním klerikové s planoucími svícemi, v jejich středu pluje biskupský kříž, čelem obrácený k veleknězi, a za ním opět kráčejí přisluhující klerikové, ztepilí a jaří chlapci z teologické fakulty. Biskup se modlí u nejsvětější svátosti, jeho tvář je vážná a soustředěná.

Také František klečí, ale jeho myšlenky zalétají jinam než k Bohu. Dnes v noci se často probouzel a kašlal. Mistře Parlane, což to opravdu už brzy nastane? Chtěl by se obrátit k Všemohoucímu, chtěl by ho poprosit, aby ještě alespoň oddálil, co už nelze odvrátit, ale místo k Bohu se v duchu stále utíká k mistru Parlanovi. Kašlal jsem, co chvíli mě to probudilo, a potom to chrčelo a dávilo, až jsem se bál, že probudím celý dům U červené brány, strýce, kuchařku, zbožné mnichy. Ale nikdo nic neslyšel, moje komůrka leží osamoceně mezi skladištěm řeholnických sandálů po jedné straně a komorou na haraburdí na druhé, nikdo se nevyrušil mými záchvaty. A nikdo se jimi nevyruší, protože o nich nikomu neřeknu, jen mistru

Parlanovi jsem se svěřil. K mamince chodím zřídka, aby nic nezpozorovala a neměla starost. Proč by se pro mne trápila?

Přemýšlí a bezděčně se nepřítomně dívá před sebe, neuvědomuje si ani, že patří na Kateřinu de Vausselles, na její něžný, ale výrazný profil.

Filip Charmoye si jeho pohled vysvětluje jinak a také on se obírá něčím jiným než Bohem.

Kateřina cítí pohled na tváři, ohlédne se a spatří Villona. Usměje se. Tu teprve si František uvědomí, že se dívá na ni. Maně jí oplatí úsměv.

Filip Charmoye raději zavřel oči.

Biskup již dávno usedl na svůj trůn, přisluhující kněz mu sňal prsten a biskup si umyl ruce. Dávno se přistrojil do svých skvělých rouch a přečetl modlitby z knihy, kterou mu přidrželi, dávno přistoupil k hlavnímu oltáři, zlatou kadidelnicí okouřil oltář a ceremoniář pokryl jeho hlavu mitrou, nesčetněkrát už přisluhující klerikové poklekli a vstali, poklekli a vstali a opět poklekli a poklekli a vstali, biskup přečetl Introitum –

– *Cibavit eos ex adipe frumenti, krmil je nejlepší pšenicí, aleluja, aleluja, a medem ze skály je sytil, aleluja, aleluja, aleluja, exsultate Deo, plesejte Bohu, pomocníku našemu; jásejte Bohu Jakubovu* –

– a František Villon se v myšlenkách doposud toulá kdesi daleko, kam může zabloudit jen on a kam ještě nikoho nevzal s sebou. Je posmutnělý, ačkoli by se měl radovat z jásavého dne svátečního; nemůže porozumět náladě kolem, nemůže se soustředit na bohoslužby, není s to setřást dumné představy. Napadne ho, co kdyby Colin Cayeux přece jen ukradl peníze v Navarrské koleji a jeho vyšetřovali jako spoluviníka?

Chór zpíval Kyrie, mnohokrát jáhen a podjáhen a ministranti políbili biskupovi ruku, tolik hlasů se již povzneslo k Bohu, jen František dlí dosud na této hříšné zemi. Napadne mu, že by ho někdo mohl na ulici osočit a on že by použil dýky, kterou dostal od Colina – co by se stalo potom? Pohlédne na biskupa, jak vysokým hlasem zpívá Sláva Bohu na výsostech. Vždyť já se smrti tolik bojím. Nechci ještě, aby to nastalo, otče Parlane, já nechci.

Bílé roucho biskupovo se třpytí zlatým vyšíváním, nevíš, je-li bílé či zlaté – a František si v duchu představí rozpíchané ruce žen, které je vyšívaly, od rukou jde jeho vnitřní zrak po hubených pažích až ke scvrklým ňadrům a propadlým tvářím, jeho obrazotvornost pracuje horečně a divě, už slyší i kašel, chrčivý, dávivý kašel vychrtlé vyšívačky a před ní vidí zlatoskvoucí roucho, nevíš vlastně, je-li bílé či zlaté… František cítí, jak ho bolí hlava, zdá se mu, že mu oči vylezou z důlků, a srdce slyší bít ve spáncích. Zlaté roucho nosí, kolik za ně asi zaplatil? Zlatem se přiodívá,

když slouží Bohu… v kterési zemi žil jakýsi kněz, a ten si také cosi takového myslil. A upálili ho. Do zlata se šatí… Bolí mě hlava. Chtěl bych spát. Ale kašel by mě budil, ostatně proč jsem dnes šel do kostela? Dobře mi Filip řekl, že mě lze najít spíš někde jinde. Chtěl jsem pookřát, chtěl jsem přijít na jiné myšlenky, chtěl jsem se ponořit do Boha – a zatím? Nemohu se soustředit, měl bych odejít, takové myšlenky ruší bohoslužby. Už zase na ni hledím a ona se na mne usmívá, vysvětluje si to asi všelijak, ale oči mi k ní bloudí zcela mimovolně, měl bych se trochu pootočit, abych se na ni nemohl dívat. Co lidské práce v sobě tají takové kněžské roucho. Co kdybych své dýky použil třeba proti Filipu Charmoyeovi? Sedí na mně jako ovád.

Bezmyšlenkovitě pokleká a vstává s řadami věřících a nemůže se vymanit z očarovaného kruhu představ, které na něho dnes útočí.

Bože, jenž jsi nám v podivuhodné Svátosti památku svého umučení pozůstavil… Zde se František opět trochu probere, neboť slovo „umučení“ se mu vpálilo do mysli. Sleduje modlitbu vroucně a s rukama semknutýma, udiven nehledanou krásou jejích slov, jako by ji slyšel poprvé, a přece už ji od dětství slyšel tolikrát v klášteře U červené brány. …*Popřej, prosíme, abychom svaté tajemství tvého Těla a Krve tvé tak uctívali, abychom stále v sobě znamenali ovoce svého vykoupení. Jenž žiješ a kraluješ –*

Tajemství tvého Těla a Krve tvé… Prolil svou krev… pořád jen krev, člověk nevidí než krev kolem sebe a má přitom pořád strach o život, bojím se rány, bojím se, aby nenastalo, co nelze odčinit. Proč mám takový strach? Proč tak náhle? Co by se mohlo přihodit? Můj život přece plynul až dodnes zcela klidně a obvykle… Ale vždyť to není pravda, můj život prošel morem, prošel hladem, prošel nebezpečím vlčích útoků na Paříž – což to je klidné? Což to je obvyklé? Ale ano, je to obvyklé, jsou tisíce takových jako já, nejsem jediný čtyřiadvacetiletý muž v Paříži, je to obvyklé, taková už je doba, do které jsem se narodil, že se nad morem, hladem a válkou a bídou nikdo příliš nepozastavuje. Tolik krve se prolévá, tolik se jí prolilo – a jen ta jediná má vykoupit tolik desítek tisíců ostatních? V tom právě spočívá ono *tajemství tvého těla a krve tvé –*

Biskup se třpytí ve svém trůně a podjáhen zpívá epištolu.

Kdykoli totiž jíte chléb tento a pijete kalich, smrt Páně zvěstujete, dokavad nepřijde. Proto kdokoli budete jísti –

Villon se rozhlíží, náhle oslněn dómem Matky boží, jako kdyby i chrám viděl poprvé, vše se mu zdá nové a nepoznané, modlitby, okna, řezby, oltáře, vše dýchá novým kouzlem.

Zkusiž však každý sám sebe a tak z toho chleba jez a z kalicha pij, neboť kdokoli jí a pije nehodně, odsouzení sobě jí a pije, poněvadž nerozeznává těla Páně.

Františkovo rozrušení se zklidňuje při pohledu na krásu díla lidských rukou, jež ho obklopuje, a jako před rokem v královském paláci v Bourges i zde v katedrále cítí přítomnost zástupů bezejmenných, kteří svou prací a dovedností vzepjali do závratné výše tuto gigantickou stavbu; srdce se mu prudce rozbuší při pomyšlení, že ještě za mnoho let se zde lidé budou utíkat k Bohu a jako on i oni budou znova a znova v úžasu a očarování hledět na tyto sochy, okna a reliéfy, na klenbu, kazatelnu, obrazy… Napadne je věnovat tichou vzpomínku oněm zástupům drobných poddaných, z jejichž potu tento kamenný zázrak vyrostl? Co nám zanechali, je víc než bědný život, který žili. Jsem šťasten, že se mohu podílet na kráse, kterou vytvořili, jsem šťasten, jsem nesmírně šťasten, že život je tak nekonečný a moudrý, že uchovává po dlouhé věky díla všech prostých, chudých a utlačovaných taková, jaká je vykonali, hmotná a ohromující, kdežto činy mocných a bohatých a urozených mizejí kdesi v propadlišti času a rozplynou se v báchorku, které můžeš a nemusíš věřit. Jak je to moudré a spravedlivé!

Vtom se slavnostními tóny rozeznějí varhany a mohutný sbor zpívá Graduale, hudba ještě rozevlaje plamen štěstí v tryskavý požár a Františkovo nitro se opájí ve slastné závrati.

Ty otvíráš svou ruku a nasycuješ každého tvora požehnáním, aleluja, aleluja.

Verše vznešené sekvence se navazují velebením a Villon jim naslouchá soustředěně a zbožně, blažen, že se konečně vymanil ze sevření úzkosti, a také on připojuje své myšlenky k oslavě boží.

Buď zpěv plný, buď zpěv jasný,
budiž libý, budiž hlasný
jásot mysli, ples a vděk…
Staré ničí novota,
prchla pravdou Temnota,
noc, již zahnal denní jas…

Když jáhen přijal od velekněze požehnání, když okouřil knihu evangelií a čte z ní Pokračování svatého evangelia podle Jana, Villon stojí s hlavou skloněnou a v jeho duši doznívá sladké vytržení a splývá s tóny varhan, jež tlumeně doprovázejí evangelium. Zavře oči a vnímá hudbu a knězova slova; plují chrámem společně v lahodném souzvuku, tu ustupují varhany,

tu zas dominují, když kněz dokončil větu, zazvoní jasným tónem a opět se zmírní a polevují až do téměř bezhlasé tichosti, když kněz zvýšeným hlasem praví:

Kdo jí chléb tento, živ bude na věky.

Varhany dlouhým hlubokým tónem zmlkly.

Věřící se v dychtivém očekávání obracejí na kazatelnu, poněvadž tam stanul nevelký, pohublý kněz, pravé oko mu rozcitlivěle pomrkává. Stojí a vyčkává, až chrám zaplaví ticho, propastné a nejhlubší, jaké se dnes rozestřelo.

„V Kristu milovaní bratři a sestry!“

Jeho hlas zazněl měkce a láskyplně, jako kdyby ani nevycházel z lidských úst, jako by vyrostl z kalichů lilií, z vůně kadidla a ze záře svěc.

Je to tentýž Filip Charmoye, jehož jazyk je samý jed? myslí si František.

„K našemu oknu zavítal den jásavého léta a vrtošivé závany větru přilétly s vůněmi nedalekých zahrad. Noci sálají teplem probarveným písněmi cvrčků, a za bdělými věžemi města zírá měsíc jako moudré oko boží. Ty, jenž dojatě klečíš až do noci a velebíš jméno Páně ve svých tichých modlitbách, můžeš patřit na kotouč měsíce, čistý jako mísa z ryzího stříbra – tu přiviň na prsa sepjaté ruce a radostně děkuj, že není poskvrny v jeho světle, jako není opomenutí v tvé víře ve Všemohoucího.“

Kněz hovoří tiše, skoro šeptem, a přece je ho slyšet až na samý konec chrámové lodi. Věřící se takřka bojí dýchat, aby jim neuniklo ani jediné slovo. Přitažlivá čaromoc knězova projevu tryská z hlasu, rozechvěle lahodného jako bzučení čmeláků nad jetelovým polem, laskavého a teplého jako účastné pohlazení přátelské dlaně, poléhavě šumivého jako houpavé vlny klidné říčky v úpalném dni. Knězovy ruce lehce spočívají na okraji kazatelny a ani jediným pohybem nedoprovázejí slova, aby nenarušily přidušenou hudbu hlasu.

Vypráví o skvrně na měsíci, jak se kdysi před dvěma sty lety zjevila zbožné a pokorné panně z města Lutychu, blahoslavené Juliáně; ta celý svůj život zasvětila Pánu našemu Ježíši Kristu a uctívání a oslavení jeho památky.

„– vyvstal náhle za korunami stromů v útržcích mraků měsíc v úplňku. Plna úžasu panna spatřila v jeho záři nehybnou temnou skvrnu. Jakým navštívením jsi mě to oblažil, ó Pane? Modlila se vroucně a upřeně hleděla na měsíčné zjevení proti svému oknu. Kdo zná kouzlo, jež je může odvolat a opět seslat, jako odvolává a sesílá dni a noci?“

Pařížané hledí vzhůru s rukama sepjatýma, jako by jim z kazatelny sám anděl nebeský zvěstoval o životě zbožné ženy. Bez hnutí naslouchají,

kterak se Juliána po dva roky modlila, až ji navštívil sám Kristus Pán a vysvětlil jí, co skvrna v jasném světle značí: v církevním roce chybí svátek k uctění a oslavení nejsvětější svátosti.

„– tvé modlitby a písně nalezly zalíbení a tys ta, kterou Otec náš vyvolil za poselkyni své slávy zde na zemi a za zvěstovatelku radosti nevyslovitelné a posvátné –“

Bůh Juliánu pověřil, aby zavedla svátek k uctění nejsvětější svátosti a smazala tak skvrnu, jež pro také neblahé opomenutí lpí na církvi svaté. Po dvacet let blahoslavená Juliána střežila tajemství svého poslání a horoucně se modlila, aby jí Pán dal dost síly, aby vykonala, co jí uložil. Teprve když se stala abatyší, svěřila se několika vysokým církevním hodnostářům. Po mnohém rozmýšlení lutyšský biskup Robert nakázal co nejskvělejší oslavení svátku Božího těla. Zdálo se, že Juliána je na konci cesty, kterou jí Pán vytkl. Leč nebylo tomu tak. Ještě mnohé zkoušky uchystal Hospodin její zbožnosti a pokoře. Biskup Robert toho roku zemřel a jeho nástupce svátek Božího těla neoslavil. Nesváry se objevily v klášteře, kde Juliána byla abatyší, a také lid v městě proti ní začal sočit, ba i její církevní představený proti ní nenávistně vystoupil a zahrnul ji zlobou a pomluvami. Avšak zbožná žena se nedala vést proti němu hněvem. Uvědomila si, že hněv je hřích, že nesmí hříchem čelit hříchu těch, kteřížto ji pronásledují lží a nespravedlností:

„Vzpomněla si na slova Páně, jimiž promluvil k rozlícenému Kainovi: *Proč jsi se tak rozpálil hněvem? A proč jest opadla tvář tvá? Zdaliž nebudeš příjemný, budeš-li dobře činit? Pakli nebudeš dobře činiti, hřích ve dveřích leží* – Hřích leží ve dveřích těch, kdo mě pronásledují. Oni dojdou odplaty. Pokorně nesla svůj přetěžký kříž křivolakými stezkami života a nepozvedla hlasu v zlořečení, neklesala pod ranami zkoušek svých a neumdlévala pod nárazy protivenství a strázní.“

Kazatel se dívá do tváří věřících pod sebou, zvolna otáčí hlavou a rozzářenými zřítelnicemi hledí brzy na toho, brzy na onoho ze shromáždění, že jedenkaždý se domnívá, jako kdyby příběh právě jen jemu vyprávěl, jako by nestál na kazatelně, ale důvěrně hovořil v pohodě útulné jizby. Sám biskup ho sleduje s tak velkým zaujetím, že se ve svém trůně nachýlil vpřed, tak ho přitahuje něžný zvuk knězova přednesu.

Filip Charmoye dále vypráví o tom, jak blahoslavená Juliána opustila klášter, opět se vrátila a znovu z něho odešla, pronásledována nenávistí a nepřátelstvím; o tom, jak neměla stálého příbytku, ale bloudila krajem a mezi lidmi, neustále stíhána lidskou zlobou, záštím a nespravedlností, o tom, jak se jeden z jejích věrných přívrženců stal kardinálem a papežským

vyslancem a nařídil slavení Božího těla v mnohých diecézích německých; o tom, jak ti, kdo jí poskytli přístřeší, utrpěli škodu a nesnáze, jako kdyby na její bytosti lpěla ďábelská moc.

„Zemřela pod korunou svého života tiše jako pták pod keřem zralých šípků, naplněna láskou k lidem, ačkoli ji pronásledovali, a vírou a vděčností k Bohu, že také ji vedl cestou křížovou, aby ji přijala nebesa do objetí věčného míru. Vykoupila svým svízelným životem všechnu radost a povznesení, které připravila svátkem Božího těla nám, abychom jej slavili v době slunce a květů. Napijme se, bratři a sestry, plnými doušky z překypujícího poháru radosti; ponořme se celým srdcem do úchvatného povznesení, neboť slavíme svátek oltářní, chléb to, z nebe všecku líbeznost v sobě obsahující. Uctěme dnešek pokorou a rozplesáním a nedopusťme, abychom jej pošpinili novou skvrnou hněvu a zloby. Vzývejme s dojatou duší: Ó ty vítězi nad smrtí a nad hříchem, ty líbezný, drahý Spasiteli! Amen.“

Při posledních slovech kazatel lehce rozhodil rukama. Nyní tak setrvává, hlas už zmlkl, ale zdá se, jako by stále doznával, ruce se tklivým pohybem vztahují, jako kdyby nabízely nebesům nejdrahocennější dar lidského srdce, naplněného vírou. Lidé v chrámu hledí bez hnutí na kněze, přitahováni jeho zjevem, a teprve když se odvrátí, aby sestoupil z kazatelny, sklánějí hlavu. Ozve se mnohý hluboký povzdech.

František nevnímá dokončení mše, neslyší varhany a nevidí biskupa v kruhu přisluhujících kleriků: myslí jen na Filipa Charmoye. Kolikrát už se spolu střetli ve slovním utkání. Jak mě nenávidí. Nepřátelství mezi námi se prohlubuje. Slídí za mnou po ulicích. Nepochybuji, že se za jeho kněžským rouchem skrývá dýka. Nedivil bych se, kdyby ji neodkládal ani v kostele a při mši svaté. Kdy se jeho hněv obrátí znovu proti mně? A jak to skončí? Kdyby mě napadl… Jsem větší a silnější než on. Jak to skončí?

Biskup dosloužil mši a bere se v slavném průvodu z katedrály na prostranství. Čtyři podjáhnové nesou baldachýn, pod ním kráčí biskup s nejsvětější svátostí, zvony znějí a spršky květů padají na cestu z košíčků dětí v bílých šatech, zvony znějí, slunce svítí a leskne se jako veliká monstrance světla, průvod se pomalu vine náměstím, řady ministrantů s rozžatými voskovicemi, řady kanovníků ve fialovém rouchu, pařížský místodržitel, cechy s odznaky a s obrazy svých svatých patronů v čele, zástupy řeholnic s bělostnými čepci podivných tvarů: některé jsou jako křídla velkých bílých ptáků, jiné jako široširé mísy a opět jiné jako objemné bílé krabice; řady mnichů, bílí dominikáni a cisterciáci, hnědí

františkáni a karmelitáni, za nimi kapucíni a minorité a augustiniáni, řád johanitů, řád templářů, nekonečné zástupy zbožných žen, zvony znějí…

Když pak večeřeli, Ježíš vzal chléb a požehnav rozlámal jej a dal učedníkům svým…

Koberce v oknech hýří rozmanitostí a řeka temně a důstojně hučí opodál a odnáší na vlnách do nekonečných moří útržky dětské radosti, slova modliteb i nápěv sborových zpěvů:

Vezměte: toto jest tělo mé. A vzav kalich, poděkoval a dal jim a pili z něho všichni…

Řeka odnáší odlesk nádhery kněžských rouch a vůni kadidla a květů…

Tento kalich jest nová úmluva potvrzená mou krví, která se za vás vylévá…

A řeka nese vše lhostejně a s šumivým smíchem, stejně jako kdysi odplývala s hladem, morem, krví válek, nářkem a bědováním, stále vážná tokem a rozpustilá vlnami, bezstarostná a věčně se loučící, na slunci třpytivá jako stříbrotkaná stuha, pod mrakem šedivá a ponurá jako cesta vylitá olovem.

„Od blesku a bouře chraň nás, Pane Ježíši Kriste, od moru, hladu a války chraň nás, Pane Ježíši Kriste, od metly zemětřesení chraň nás, staň se milosrdenství tvé, Pane…

Villon, kněz Jiljí a vdova Isabela se večer vracejí z procházky po okolí městem, podivně tichým a opuštěným, jako kdyby to bylo večeřadlo, odkud hosté uprostřed nejživější zábavy odešli spát. Koberce visí z balkónů a svíce v oknech ještě hoří, ačkoli obyvatelé dávno sedí kdesi pod rozsochatým dubem v okolí Paříže a baví se; květy zdobí náměstí u Matky boží, třebaže biskup dlí se všemi svými kanovníky u slavnostní tabule; je cítit ještě vůní kadidla, i když před katedrálou není už ani jediný ministrant.

Paní Isabela shledává, že František Villon, vždy tak zábavný a plný porozumění pro její půvaby, je dnes nudný. A Jiljí není o nic lepší. Omílají jen kázání Filipa Charmoye. Proč se jím tolik zabývat? Filip Charmoye je výmluvný a shovívavý, nejednou jsem se mu zpovídala, a když jsem mu svěřila, že hřeším se služebníkem Páně, uložil mi jediný otčenáš, z hloubi prsou vzdychl a řekl, že by se všechny ženy měly sklonit v lásce a pochopení k svému trpícímu bližnímu Nevěděla jsem, jak to myslí, ale řekl to hezky, a tak jsem se pomodlila otčenáše dva, jeden za něho, že byl tak smutný, když to říkal. Hodný Filip Charmoye, moudrý a chápající – ale

proč o něm vyprávět celé půldne? Vzala jsem si nové šaty z černě zeleného hedvábí a čapku z cizokrajného peří – a oni se baví o Filipu Charmoyeovi.

Jdou mlčky. Kněz Jiljí myslí na to, že Isabela je sice švarná a nové šaty že jsou prostě úžasné, ale že by ji ochotně Františkovi přepustil a našel by si ještě švarnější, které by šaty padly ještě líp. Paní Isabela se pohupuje v bocích a dává si záležet na každém kroku, aby si jí všiml každý, koho potkají a kdo se musí vyhnout jejím sukním: muži s úsměvem a ženy se závistí. Villon se rozhlíží ulicemi. Přicházejí k domu U červené brány.

Kolik vzpomínek mě poutá k strýcovu klášteru. Tam jsem žil životem, z něhož jsem pořád toužil prchnout do jiného. A zde na té lavičce… Sedával jsem tu za měsíčních večerů a snil o paní Ambře, posílal jsem jí vyznání po měsíční záři a toužil jsem, abych pro ni mohl nasadit život.

„Nechtěli byste se tu na chvíli posadit?“

Usednou a Villon na okamžik zavře oči a připadá si jako onen zamilovaný student, jenž psal první verše. Uvědomí si, jak má rád Paříž, jak se k ní pojí každým krokem svého života, jak jí rozumí, jak se vyzná v jejích zákoutích i v tajuplných stínech podloubí, jak zná každou větev, která vyčnívá ze zahrady do ulice, a přesně ví, kdy a jakým květem se obsype; každá kašna je jeho důvěrnou přítelkyní a každý arkýř druhem z dětství; má tu své kamenné přátele, kteří nejsou náladoví, dají vždycky touž radu, a přece si pro ni člověk znova a znova zajde. Jak by mu bylo smutno, kdyby měl Paříž někdy opustit.

„Charmoye to dovede s lidmi,“ praví Jiljí. Jen s jednou ženskou to nedovede.“

„Ty o tom víš?“

„Náhodou. Klečel jsem v kostele, v šeru, když se s ní vadil. Kvůli tobě.“

„Nevadíš se kvůli mně ty s paní Isabelou?“ opáčí František a věnuje vdově dlouho toužený pohled; sklouzne i na čapku z cizokrajných per.

„Bůh i ona jsou svědkem,“ na to Jiljí. „Ženě nic neporučíš a nic nezakážeš. Tak nač si ztěžovat život?“

František se směje, ale kdesi v srdci se mu náhle zasteskne.

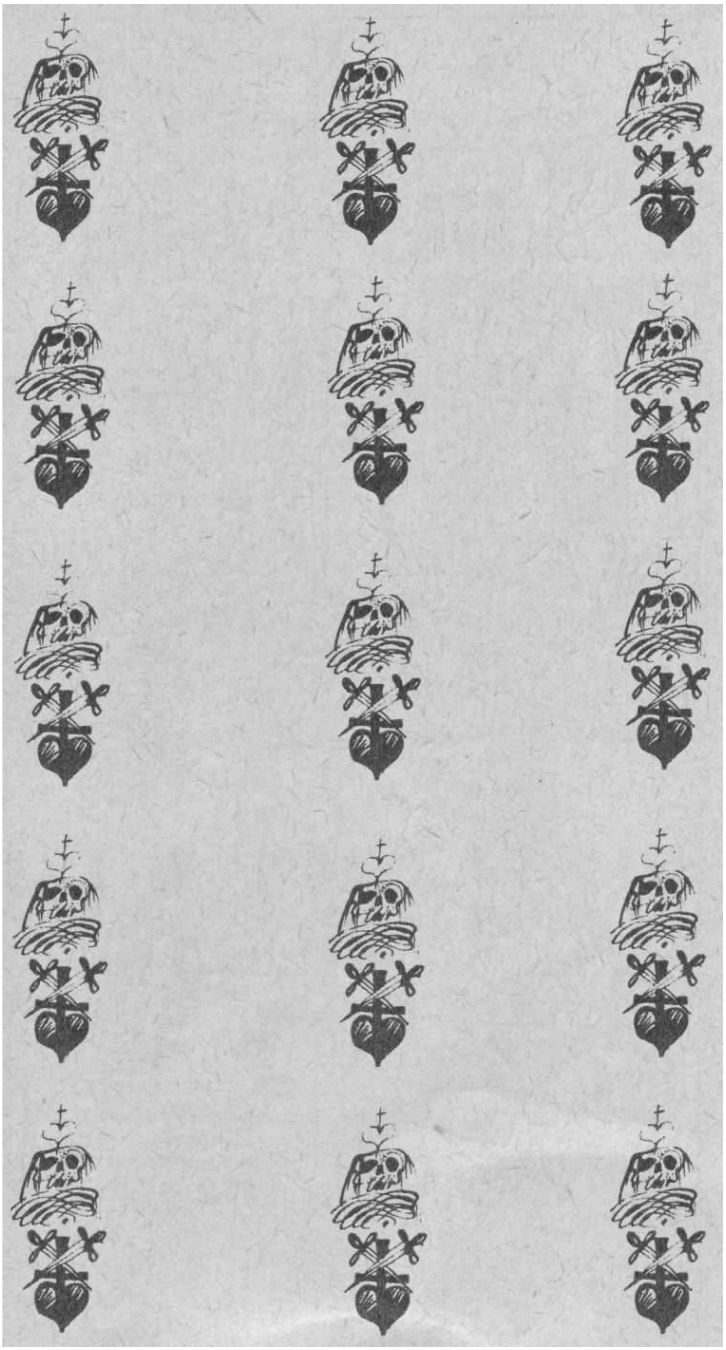
Vzpomene si na báj o mnichu Comynovi, jak hledal nejvyšší vznešenost. Vzpomene si na mistra Parlana. Neví, co se v něm děje, ale chápe, že v něm bouří vlny, které jednou vystoupí z břehů.

V tu chvíli se bezděčně zachvěje.

Na rohu ulice se objevil černý stín. Jakmile spatřil společnost na lavičce, zastavil se. Pak zamířil rovnou k nim. Jde rychle. Je na něm vidět, že nemíní mluvit o ničem příjemném.

„Zachovej klid,“ šeptá Jiljí Villonovi. „Zdá se, že zuří.“

„Co by se mohlo stát?“ ptá se paní Isabela a rychle nakypřuje sukni do malebných záhybů.

V okamžiku stojí Filip Charmoye před nimi. Je rudý v tváři a zlostí nemůže mluvit. Posléze se mu podaří zasyčet:

„Konečně jsem tě dostal!“

František se usměje a zdařile napodobí Filipův hlas, jak jej byl slyšel ráno v chrámu:

„Ó ty vítězi nad smrtí a nad hříchem, ty líbezný, drahý pane! Proč jsi se tak rozpálil hněvem? A proč jest opadla tvář tvá? Uctěme dnešek a nedopusťme, abychom jej pošpinili skvrnou hněvu a zloby.“

Každé jeho slovo mělo své oprávnění a uštklo.

„Ty! Ty…,“ koktá Filip Charmoye, bez sebe zlostí. „Ty znevažuješ Písmo svaté?!“

„Posaďte se, pane,“ praví František, vstane a pokyne kazateli na prázdné místo. „Proč mi vlastně tykáte?“

Je to rychlejší než blesk. Než Villon může uskočit, než může nastavit ruce, aby se ochránil, mihne se kazatelova pravice vzduchem a František okouší slanou chuť čehosi lepkavého. Teprve potom pocítí prudkou bolest na horním rtu.

Paní Isabela nemůže leknutím ani vykřiknout. Jiljí sedí jako zcepenělý.

Filip Charmoye zvedá dýku k druhé ráně.

Villonovi se zatočí hlava. Několik myšlenek se mu motá čelem, jako kdyby zcuchal chomáč vlněných vláken. Jsem silnější než on. Jak to skončí? Proč vlastně? Na nic jiného nepomyslí. Vytrhne ze záňadří dýku a bodne. S rozmyslem. Nikoli jako kazatel ve zlosti a bez míření. František bodne těsně pod žebra.

Isabela ječí. Filip Charmoye zavyje. Jiljí uskočí za lavičku.

Kazatel se zapotácí, avšak vzápětí nabývá rovnováhy. František se poněkud vzpamatoval ze svého činu a vytřeštěně civí na protivníka, jako by se díval do tváře strašidlu. Filip se už smekl po vlastní krvi do kleku. Františkovi se řine krev do úst a po bradě mu stéká na krk a za kabátec. Oba soupeři vrávorají bolestí, leknutím a vzrušením a dívají se tupými, sklovitými pohledy jeden na druhého. Leč Filip se náhle vzchopí a vyrazí vpřed s pozdviženou dýkou.

„Uteč!“ vykřikne Jiljí.

František se bleskurychle shýbne, zvedne kámen a vrhne ho plnou silou do obličeje muže, který se na něho sápe. Nato se dá na útěk. Po několika skocích sebere další kámen a mrští jej na protivníka. Když hodí třetí, mine se cílem. Kámen přeletí.

Filip Charmoye se už skácel.

František utíká. Kapky krve poznamenávají jeho cestu. Kamenní přátelé míjejí kolem něho a jemu se zdá, že mu dávají sbohem. Dýkou rozštěpený ret nesnesitelně bolí. Nozdry ještě vdechují vůni kadidla.

Za mnou leží člověk, kterého jsem pravděpodobně zabil. Kněz. Kněz!

Jak to skončí?

Je večer. Růže v zahradě kláštera U červené brány jsou v plném květu. Je 5. června L. P. 1455. Na klášterní věži odbíjí devět hodin.

II Psanec

Kdo ví, zda toto žití není
Mrtev být a smrt zda není žití?

EURIPIDES

I PLÁČ NA ROZHRANÍ

Té noci hvězdy ani měsíc
Svým svitem nebe nezjasnily…
CHRÉTIEN DE TROYES

Vrazili do sebe v nepropustné tmě.

Jeden povídá: „Taky ke Šneku?“

Druhý cosi nesrozumitelného krátce zavrčí.

A tak jdou spolu, protože první si zabručení vysvětlil jako přitakání.

Tma je těžká a hustá jako sirup. Nelze rozeznat ani stromy podél silnice, ani silnici samu, nelze rozhodnout, kde na obzoru končí okolní pole a začíná obloha. Jako kdyby celý svět i s vesmírem byl jedinou beztvarou sraženinou černé, dotěrné a nemilosrdné tmy.

„Zatracená cesta. Znám to tu docela dobře, chodil jsem ke Šneku jistě aspoň jednou za čtrnáct dní, ale na mou duši nepoznám, až tam budem.“

Druhý na to nic. Jde svižným krokem – to je vše, co z něho první může postihnout. Marně se snaží prohlédnout neústupnou stěnou tmy, aby viděl aspoň obrysy chodcovy postavy, křivku jeho čapky, šíři ramenou. Toliko podle prvního zamručení usuzuje, že druhý poutník je o mnoho menší než on sám – zdálo se mu, že hlas slyšel kdesi v úrovni svých ramenou.

Jdou opuštěným úsekem cesty, není zde ani jediné stavení, neslyšet vrznutí vrátek ani zaskřípění okovu studně, takže tmu doprovází i pusté ticho, ještě zdůrazněné jejich rychlými kročeji. Jako by je život vystavil na ztracenou výspu světa do tmy a prázdna, kde není světla, není života.

„Jistě už je aspoň jedna s půlnoci.“

Druhý zase nic.

Prvnímu přejede po zádech mráz, ačkoli je teplo bez nejmenšího vánku. S kým jsem se vlastně dal do řeči? Co když to je někdo od stráže? Ale žádná zbraň na něm neřinčí. Snad je neškodný. Ale může to taky být zvěd. Proč jsem radši nemlčel? Vyčkává, až se rozpovídám. Až něco prozradím. Budu zticha jako on.

Slyší, jak druhý chodec zabočil vpravo.

Vtom před nimi při pravé straně cesty zabliká světýlko. Krátce se ozve křik krčmy, ale ihned znovu utichne, jak kdosi otevřel a opět zavřel.

Ten ale zná cestu, myslí si první o druhém. Já sám bych byl přešel. Ten asi u stráže není. To je nějaký starý mazavka, fláma a holkař. Jistě jsem se tu s ním nejednou setkal.

Jakmile vstoupí do osvětlené chodby, krátce a bystře se navzájem prohlédnou.

První spatří postavu v černém plášti se zlatě vyšívanou obrubou, s kloboukem naraženým do čela a se šviháckým knírem nad plnými, kyprými rty. Jeho boty zřejmě vyšly z dílny prvotřídního ševce a také chocholaté rudé pštrosí péro, připevněné ke klobouku drahocenným šperkem, napovídá o finančních možnostech nočního poutníka.

Jednou jsem ho tu viděl, vzpomíná si první, seděl v koutě za pažením u samé kuchyně a hospodský se mohl uklanět. Holek si nevšímal. Pořád se po mně díval, ale pak najednou zmizel, pak už jsem ho nikdy neviděl. Snad nějaký Pařížan, který má doma přísnou ženu, a tak si časem vyhodí z kopýtka za městem.

Druhý při prohlídce zjistil, že jeho průvodce je vysoký mladý muž opálené, ale jemné pleti, že pod nosem má obvaz a jeho oči že jsou černé, černé jako bezhvězdná noc a lesklé jako čepel dýky. Tu se v očích druhého zablýskne. Vejde jistým krokem do krčmy a po svém průvodci se už neohlédne. Zamíří rovnou k svému místu za pažením vedle kuchyně.

František neví, nemá-li se ještě v chodbě obrátit a jít raději dál nocí. Proč se mu tak v očích zablesklo! I přes to pštrosí, i když mu spadá málem až na nos, jsem to viděl. Měl bych jít dál. Ale nejbližší hospoda je dvě hodiny cesty vzdálená. Jsem unaven. Chtěl bych spát. Zdejší krčmář mě zná. Zůstanu. Budu-li ovšem vůbec spát. Před několika hodinami se to stalo. Pociťuji ještě chvění v kolenou. Jsem vyhnanec. Psanec. Jsem Villon – mé jméno je Šibeničník. Zabil jsem. Smrt za smrt. Dopadnou-li mě, pověsí mě. Psanec. Utíkám z Paříže před biřici. Ode dneška jsem tulákem. Tulák spí pod širým nebem. Ale mně strýc dal něco na cestu. Zůstanu v hospodě.

Vejde a sedne si u samých dveří. Rána na horním rtu bodavě bolí, jako by se Filipova dýka znova a znova dobývala na jeho krev. Volá krčmáře, ale ten se točí kolem hosta sedícího při kuchyni.

U Šneka je vždycky nabito. Víno je vyhlášené. František se plaše rozhlíží, nesedí-li tu někdo známý. S úlevou nikoho nevidí. Jakmile by ho někdo poznal, chtěli by na něm, aby bavil společnost. K tomu dnes není nejmenší předpoklad. Potom by se ho mohli ptát, cože se mu stalo… Raději dál od zvědavých řečí. Leckdo by si mohl ledacos domyslit. Neřekl sice své pravé jméno, když se dal v Paříži ošetřit… Lazebník se ptal, takové je

nařízení, kdeže se mu to stalo, jak se jmenuje a jak ten, s kým se porval. Ovšem že neudal své opravdové jméno, řekl, že se jmenuje Michal Mouton. Ale přesto čím méně lidí potká, tím lépe.

Chci se vytratit jako pára. Chtěl bych úplně zmizet ze světa, dokud úřady neprojednají mé žádosti o milost.

Krčmář stojí před ním:

Pěkně vítám, mistře Villone! Už jste u nás nebyl dobře měsíc.“

„Mám hlad.“

„Račte si přesednout, tamhle pán vás pozval. Jste jeho hostem.“

František se zamračí. Krčmářova náhlá uctivost a pozvání neznámého jej zmátly. Váhavě se zvedá. Jde k svému hostiteli přes celou místnost plouživým, nejistým krokem.

„Jsem mistr Villon,“ řekne a posadí se.

Švihák pokývne hlavou a přistrčí mu džbánek. Přivírá oči.

František opatrně ochutná, ale pak si mlaskne a řádně se napije. Hostitel dal načepovat jeho oblíbené víno „morillon“.

„Rád bych věděl, čemu vděčím za čest vašeho pohostinství.“

Neznámý se místo odpovědi tajuplně usměje.

„Hm. Vy zřejmě nemíníte promluvit. To znamená, abych to sám obstaral za oba. Jenomže dnes zrovna… upadl jsem na ostrý kámen… mluvení mi dělá potíže. Ale bez nesnází bych za dva jedl. Vy budete jen pít?“

Hostitel se usmívá a hledí do stolu.

„Uvádíte mě do rozpaků. Na mlčenlivě společníky nejsem zvyklý. Na vaše zdraví.“ Poháry cinknou. Villon se pokusil o úsměv, ale bolest jej přemění v úšklebek. „Smím se vás zeptat na povolání – to abych věděl, jak vás mám nejlépe bavit.“

„Odstup od zlého a čiň dobré a bydliti budeš na věky,“odpoví hostitel temně.

František mimoděk zrudne a zarazí se. Ví o mém činu? Ovládne se však a odvětí rozmarným tónem:

„Žalmy na mne? Tedy duchovní v přestrojení? Nuže: *Obraťtež se k domlouvání mému. Hle, vynáším vám ducha svého, a v známost vám uvodím slova svá.* Mám pokračovat? Takhle nevyjdeme ze zábavy do rána.“

Hostitel na něho dlouze a významně pohlédne, jako kdyby jím chtěl proniknout, a opět odpoví slovy Písma.

„Budeš-li moudrý, sobě moudrý budeš; pakli posměvač, sám vytrpíš.“ Hlas se vine měkce jako hlas ženy. Přes stůl k Villonovi se vztáhne ruka, malá, jemná ruka ženská.

Františkův údiv dlouho netrvá. Rychle stiskne onu něžnou ručku v dlani, ale v odpovědi si neodpustí nový citát z Písma:

„I naklonila ho mnohými řečmi svými, a lahodností rtů svých přiměla jej. Šel za ní hned, jako vůl k zabití chodívá…“

Žena vymaní ruku z jeho sevření:

„Stáváte se nudným.“

„Kdo jste vlastně?“ netrpělivě se zeptá František.

„Žena.“

„Co chcete?“

„Co chce žena od muže?“

„Neznám vás.“

„Poznej.“

„Máte podmanivý hlas.“

„Víc.“

‚A kdybych odmítl?“

„Máš-li lepší zaměstnání pro dnešní večer…“

„Je pravda, že jsem miloval,
a rád bych miloval i dále;
leč břicho hladné, v srdci žal
a prázdných útrob vytí stálé
teď milování daly vale.
Jen na toho chuť k svodům padne,
kdo hodovat smí okázale.
Neb láskou vládne jídlo řádné.“

Příjemné verše pro toho, kdo může vyslyšet jejich přání,“ na to ona. „Právě nesou večeři.“

Prostřený stůl není sice příliš bohatý, ale zato vybraný: kuchařka se zřejmě činila, seč mohla. Měšec přestrojeného kavalíra také neskrblí odměnou.

Villon je v zajetí chvíle. Hlas neznámé ženy se mazlí a hřeje. A on je opuštěný. Vyvrhel. Psanec na útěku. Zde mu kdosi nabízí náruč. Možná, že i útočiště. Proč by měl odmítnout? Její odpovědi jsou bystré. Je-li tak vzdělaná i v lásce… Zapomněl na Filipa Charmoye, zapomněl na přízrak

oprátky i úděl hledaného utečence. Ví jen, že tu čeká žena a její pleť voní po jabloňových květech, žena a její hlas se mazlí a hřeje.

„Dřív na milence vyzraje,
pak dáma prchá, co jen stačí.
Toť mzda, jež v lásce běžná je.
Vždy žena muže v bláto stlačí,
byť v polibcích je sebesladší.
Kde psi jsou, koně, zbraně, žena –
si muž jen zahromuje v pláči,
strast velká – malé slasti cena.“

Darmo byste mě přelhával,“ vrká hostitelka. „Jste veselý, ale jen na povrchu. Co vás trápí?“

„Proč se vy ženy dobýváte do nitra mužů?“ Jako Kateřina, dodá v duchu.

„Poněvadž se vy muži do našeho nitra nedobýváte vůbec.“

„Hm. V mé ulitě není neškodný slimák.“

„Jako v Ulitě?“ opáčí žena bez rozmyslu.

Připomínka Ulity mu v tuto chvíli není po chuti. Připadá mu, jako by svým skutkem k Ulitě patřil, a to ho rozladí.

„Raději bych se vrátil k Písmu,“ řekne rozmrzele.

„Jestliže ovšem nyní jest návrat ještě možný,“ na to ona – a on v tom opět vidí jiný smysl.

„Máte pravdu. Návrat není možný.“

„Tím lépe. Na zdraví.“

Svítá. Villon si ji zkoumavě měří. Jde poslušně vedle ní kamenitou silnicí, nasycen chutnými jídly a s hlavou lehkou v oparu vinného omámení. Přihlásila se také bolest na horním rtu, leč nepřipomněla mu nic, co by ho vyvedlo z dobré míry.

Ujdou asi tři sta kroků směrem k Paříži, když žena odbočí vlevo. Vede ho klikatými uličkami pařížského předměstí zvaného Královnin Hradec. Jdou kolem spících domů; podél stěn se vtírá do oken ranní rozbřesk.

Stane před jedním domem; na jeho průčelí lesklý talíř ukazuje, že tam sídlí lazebník. Dům je tichý, ponořený do spánku; jednou rozevřenou okenicí proudí do ulice hřmotné chrápání.

Žena vyjme z kapsy klíč, otevře a pokyne Villonovi do tmavé chodby. Zavře a vede ho za ruku po vrzavých dřevěných schodech; málem by se byl

zřítil z jejich hlemýžďovité nekonečnosti. Jakkoli neví nic bližšího o ženě, která ho vede, a vůbec nic o domě a jeho lazebníkovi, přece podvědomě nepovažuje toto stavení za její domov.

Ocitá se v jizbě, kde voní lilie. Vůně v něm vyvolá pocit čehosi nepříjemného. Kostel, vzpomene si. Biskupská mše. Filip Charmoye. Jako by mu náhle srdce sevřela ledová ruka. Nemůže ani vydechnout. Tíhu cítí v hrdle a mrazení kolem žaludku. Vinné opojení zmizelo.

Šibenice. Psanec. Pronásledují mě. Napadne-li je zeptat se na mne v hospodě U šneka, jsem ztracen. Dojdou si pro mne až sem a vytáhnou mě z lůžka této ženy, a ta si mě vybrala pro radost a ne pro mrzutost. Proč se mi moje úzkost vrátila právě teď, kdy mám hýřit veselostí a být pohotově pro její kratochvíle?

Tu ho však napadne, že přece lazebníkovi, když mu ošetřil zranění, neudal své jméno; že vdova Isabela i kamarád Jiljí, ač byli svědky šarvátky, ihned uprchli, takže jich se nikdo nebude na nic ptát. Jeho jméno zůstane v tajnosti. Toto pomyšlení ho poněkud uklidní. Usedne na okraj lůžka. Má chuť na víno. Ale žena odešla. Nechala ho samotného. Kéž by už vůbec nepřišla, napadne ho. Nedobře budu rozptylovat roztouženou ženu, mám-li takovou tíseň v srdci a ve svědomí. Leč ona se přece vrací. Nese džbán. Jak je předvídavá a moudrá.

Nalévá číši a podává mu ji. Naráz ji vyprázdní. Ještě,“ řekne jí. A tak mu naplní druhou. Když zhltne třetí, zdá se mu, že se jizba houpá a Filip Charmoye že je pouze strašidlo z ošklivého snu. Také ona pije a také s ní se jizba kymácí. Povalí Františka na lůžko a vyskočí k němu. Se smíchem zaboří hlavu do podušky. Villon si všimne, že už nemá knírek. Zadívá se na něho okouzleně a pootevře ústa.

Na lůžku vedle ní už neleží básník ani vrah ani rozpustilý student, ale sličný, osmahlý chlapec a horoucí bytostná touha zjemnila jeho výraz do andělské sladkosti.

Když se probudí, leží sám.

Pohlédne z okna a usoudí, že se chýlí k poledni. Cítí se jarý a silný. Vzpomene si na neblahou událost, která ho vyhnala z Paříže, a přezíravě mávne rukou. Zatím nikdo neví, že to spáchal on, a než na to přijdou… Jenomže kde vlastně je? A kam odešla ona? Chtěl by ji vidět, rád by s ní promluvil. Shledá se s ní ještě? Třeba už odešla nadobro. Při té myšlence pocítí pojednou lehkou lítost. Bylo mu s ni skutečně dobře. Probudil se svěží jako po příjemné koupeli.

Náhle usedne zpět na postel, jako by ho udeřil.

Filip Charmoye třeba není mrtev a sám vypověděl, kdo ho bodl. Jdou za mnou. V této chvíli se možná už blíží k domu, kde jsem nalezl podivné útočiště.

Co dělat?

Odejít? Zůstat?

Zdola z domu slyší hlasy a na ulici se prohánějí dva ježatí kluci. Připadá si jako uvězněný v této neznámé jizbě. Vyjde-li ven, co mu řeknou obyvatelé domu? Nebo co má říci on jim? Znovu zatouží, aby zde byla ona. Aby se měl ke komu uchýlit. Pak ho napadne, že to byla podvodnice a že z něho chtěla vylákat peníze. Rychle sáhne po měšci. Je na svém místě a nic v něm nechybí. To ho poněkud uklidní.

Vtom se otevrou dveře a ona vejde. Na uvítanou se roztomile rozesměje. Nese mísu ovaru, kouří se z něho a kolem masa voní plátky chleba s hořčicí. Má na sobě ženské měšťanské šaty a na hlavě čepec. Je rozkošná a září veselím. Usedne k němu na postel, vezme jeden krajíček a vloží mu jej do ruky.

Obejme ji kolem ramenou.

„Pověz mi už, kdo jsi?“

„Co by ti moje jméno řeklo?“

„Kdyby mi nic neřeklo, netajila bys je.“

„Huguette de Hamel,“ odpoví a bystře na něho pohlédne, jaký dojem v něm její jméno vyvolá.

On si uličnicky hvízdne.

Teď ví, že je v dobrých rukou. Rovná s rovným. O Huguettě z Hamelu kolují pověsti jako o nadpřirozené bytosti, jako o ztělesnění smyslnosti a hříchu – pověsti o to barvitější, že tato dáma je abatyší nedalekého kláštera. Slyšel jich mnoho, například o tom, kterak se jakási novicka zdráhala porušit slib čistoty a jak ji abatyše vyškolila, že se prý nyní učednice vyrovná své učitelce; o tom, jak si Huguetta vybírá milence, jak je častuje a oblažuje.

„Přál jsem si tě poznat.“

‚A spokojen?“

„Víc.“

„Jak dlouho se mi můžeš věnovat?“

„Dokud by ses mě nenabažila.“

„Máš tedy celý život času.“

František se roztržitě zasměje. Máš tedy celý život času, řekla. To by věru nemuselo být ani příliš dlouho. Vzpomněl si zase na strašidlo šibenice. A unikne-li jí… Ani potom mu příliš mnoho času nezbývá. Zákeřná nemoc

v jeho prsou užírá kousek po kousku z jeho plic. A promarnit ten zbytek života v náhodném setkání, i když žena je chytrá a vzdělaná a půvabná…?

„Potřeboval bych… Rád bych se na něco důležitého zeptal spolužáků z Paříže… Je tu někdo, koho bych tam mohl poslat?“

„Nejsi mým vězněm. Dojdi si tam.“

„To dost dobře nejde.“

„Návrat není možný… To je ono?“

„Bohužel.“

„Něco jsi provedl?“

„Neptej se.“

Abatyše se vykloní z okna a zavolá na jednoho z uličníků, kteří dovádějí před domem. Zamazaný kluk vyběhne v okamžiku po schodech.

„Dojdeš do Paříže,“ řekne mu František. „Ke chrámu Matky boží. Trefíš tam?“

„Se ví.“

„Tam se zeptáš na hospodu Kypré Markéty.“

„V chrámu?“

„Třeba i tam. Kanovníci k ní chodí taky. V hospodě se zeptáš po šlechtici z Montigny. Budeš si to pamatovat?“

„Po šlechtici z Montigny.“

„Když tam nebude, necháš mu u hostinské vzkaz: Že František je v Královnině Hradci v domě lazebníka…“

„Petra Girarta,“ doplní abatyše.

„Aby sem co nejdřív přišel, že s ním musím mluvit. Nespleť to. Tady máš groš. Když to dobře vyřídíš, dostaneš ještě dva.“

Kluk se vytratí a František v duchu rozechvěle počítá: za necelou hodinu bude na místě. Půjde-li vše hladce, za dvě hodiny už tady může být Régnier. Bude jistě překvapen, až mu povím, co se stalo. Jestliže ovšem Filip Charmoye nezůstal naživu a nevypověděl všechno už sám. V tom případě to všichni vědí, Régnier, Markéta, Colin, všichni kumpáni. V Paříži se nic neutají. Možná, že budou mít zprávy oni pro mne, nikoli já pro ně.

„Je to vážné?“ ptá se Huguetta.

„Odpovídá to mému jménu.“

„Tady jsi v bezpečí. Zajdu ke Šneku, aby hostinský neříkal, kam a s kým jsi šel, kdyby tě tam snad hledali – chceš?“

„Bylo by dobře, ale… bude opravdu mlčet?“

„Býval jsi u Šneka často?“

„Má nejlepší víno, co jsem kdy pil.“

„A ničeho sis nevšiml?“

„Nevím, co myslíš.“

„Zdi hospody jsou počmárané od uličníků.“

„Obvyklými symboly.“

„Špatně ses díval. Samo jméno U šneka by ti mohlo leccos napovědět. Hostinský měl co dělat s jinými než s takovým mistrem Villonem.“ Směje se, zamává na něho a tiše za sebou zavře. Za chvilku ji vidí oknem, jak jde polní cestou mezi vlčími máky směrem k silnici. Napadne ho, že i ona je takový rudý vlčí mák s černým středem ostré, dráždivé vůně.

Krčma U šneka. Pravda. Že mě to už dávno nenapadlo. Na to mě musí upozornit žena, a ještě ke všemu abatyše. Šnek přebývá v ulitě. A Ulita… Ne nadarmo mu Colin a Régnier výsměšně přezdívají „hloupý studentík“. Nevím nic o velikém světě a stále ještě přemýšlím jen jako odchovanec kláštera U červené brány, ačkoli jsem se svým skutkem přiřadil k rodině vyvrhelů.

Rána, čerstvým ošetřením zjitřená, bodá a pálí. Myšlenky těkají nazdařbůh minulým životem. Je mu nevýslovně smutno. Venku hoří teplé červnové odpoledne. Do noci a do spánku ještě nekonečně daleko. Přijde žena a bude chtít lásku. Jak jí uniknout? Jak uniknout životu? Jak uniknout smrti? Moje ubohá maminko, jak asi pláčeš a chvěješ se o mne. Mohl jsem se s tebou rozloučit jen krátce a v spěchu. Strýc Vilém mě varoval, abych za ní nechodil vůbec, abych jen co nejrychleji opustil Paříž. Ale já jsem nemohl odejít bez pohledu jejích hodných očí. Moje dobrá maminka. Jak jsme se spolu kdysi v době hladu dělili o poslední skrojek chleba… Jeden druhému jsme nalhávali, že nemáme hlad, jen aby netrpěl ten druhý. Až ten krajíček tak ztvrdl, že jsme ho museli rozmočit, aby se dal pozřít. A přitom mi maminka vyprávěla o tatínkovi, jak on by se o nás oba postaral, že se nebál žádné práce a byl silný a zdravý… Kdykoli se o něm maminka rozpovídá, vždycky pláče tak bolestně, jako by ho ztratila včera, a nikoli skoro před čtvrt stoletím. Jak nesmírně ho asi měla ráda, jak horoucně asi miloval on ji. A já, třebaže jsem se zrodil z takové lásky, já jsem poznal jen levné choutky, jen přelétavou náklonnost. Maminko, jak jste ve svém doživotním hoři šťastna, že vás osvítilo poznání.

Dá se do pláče. Zhroutí se na lůžko a vykřikne bolestí, jak dopadl na zraněný ret. Pláče a vyplavuje smutek a roztrpčení; připadá mu, že je obětí čehosi, co nemůže pojmenovat a označit. Zdá se mu, on že přece vůbec nemůže za to, že zabil Filipa Charmoye, že to byl kdosi jiný, kdo vedl jeho ruku; zdá se mu, že jím kdosi smýká podle své zvůle a on že se nemůže bránit. Pláče a štká v křečovitých vlnách, je to pláč hořký a černý, pláč probolený zoufalstvím a beznadějí, pláč bezvýchodného osudu, který ho

zavalil, a on si nad ním zoufá jako bezmocný malý chlapec. Všechna trpkost z poznání odplývá v tom pláči, všechna úzkost z blízkého konce, o němž mu napovídá jeho častý dusivý kašel, všechna hrůza z šibenice se šklebí v jeho nářku, všechen odpor k prodejné lásce, všechna nenávist k muži, jejž včera bodl. Celičká citlivá a vnímavá duše umělcova vyvrhuje v tom pláči svůj žal a hnus a tíseň a strach a omývá se a očišťuje pro dny, které přijdou a budou vyžadovat muže jako z kalené oceli. Pláče svým největším pláčem. Nikdy, ani jako dítě, neplakal tak bolestně a úpěnlivě jako dnes.

Pláče při rozloučení s životem poctivého člověka.

Pláče na uvítanou životu pronásledovaného psance.

Pláče svým pláčem posledním.

Náhle spatří kdesi v tmách cíp šláře, je to nádherný a podivný závoj, a on po něm rychle vztáhne ruku. Zachytí se cípu, ten se rozvine v široký, poletavý oblouk, dlouhý, nedohledně dlouhý, vlající pochmurnou, vířivou tmou. Pustí se za jeho složitým vzorem a ještě přerývaně štká. Bloudí temnotami, leč netápe, sleduje pruh nadýchaného hedvábí, průsvitně bílého a nepochopitelně osvětleného v oné kolotající tmě. Stkaní pomalu ustává, také temnoty se začínají trhat, trhá se i šlojíř a cáry tmy zapadají do cárů závoje, až vše splyne v šedavou mlhovinu, vonnou a průhlednou. František se ocitá v nádvoří neznámého hradu, stojí uprostřed sytě zeleného trávníku a hledí do vody mramorové kašny. V její hladině se zrcadlí věže hradu. Kolem je ticho. Zírá dále do vody a pozoruje rej zlatých rybek. Vtom zaslechne z kteréhosi přízemního okna zvuky loutny. Pokročí blíž a rozechvěle naslouchá. Tu se ozve i dívčí hlas, zpívá tklivou píseň. „Velké červené srdce a velký těžký kříž," zpívá dívka. František zná slova písně a zná i hlas, který ji zpívá, ale nemůže se rozpomenout ani na pokračování písně, ani na tvář, ke které patří onen hlas. „Kříž je přetěžký a tlačí srdce dolů…," pěje neznámá. František se staví na špičky, aby mohl nahlédnout do komnaty, leč marně, okno je příliš vysoko a propouští toliko slova písně. „Vidím světelný paprsek, a ten směřuje vzhůru, vzhůru až do věčnosti," pokračuje zpěv, a tu si Villon uvědomuje, že to není píseň, nýbrž slova, která mu kdysi kdosi říkal, slova, která patřila jen jemu a měla pro něho určitý a tajemný význam. Nedočkavě naslouchá dál a neslyší, že do místnosti vešla Huguetta, neslyší ani, že zase tiše odchází, když ho vidí spát. Slyší toliko hlas neznámé dívky a celou duší se k němu upíná. „Paprsek vychází ze srdce. Z tvého srdce. Je to cesta, jež nemá návratu… Rozluč se s krásou, pěvče…" Tak zpívá dívka a František zděšeně přiskočí k fontáně a podívá se na svůj obraz v hladině. Srdce se mu zastaví úlekem.

Zří mladíka, na jehož tváři se obráží pohnutlivý život mnohých desetiletí, mladíka se zjizvenými ústy, jejichž zohavený horní ret odkrývá část zubů; mladíka vyhublého na kost, snědého sluncem a ošlehaného vichřicemi; mladíka s holou hlavou zcela bez vlasů; mladíka bez nejmenšího půvabu v tváři, přesto však poutavého a přitažlivého. Vidí osobnost vyztuženou utrpením a propálenou láskou, osobnost přetavenou zkušenostmi, kalenou věděním, otesanou nenávistí a uhnětenou příkořím; osobnost, v jejíchž plamenných černých očích hoří všechny city divokého, pravdivého srdce. František ustrne nad vlastním obrazem v kašně a zděšeně odskočí. Mocně zatouží po klidu a samotě, avšak dívka v hradě zpívá. „Jen to srdce hoří dál, dál, až do věčnosti," praví a tóny loutny ji doprovázejí. „Musíš svítit, jsi předurčen, abys svítil, nedovol, aby tě nechali jen blikat. Slyším píseň znějící do věčnosti. Navzdory budeš zpívat, bude to šumět, jako když déšť padá za okny a život tepe křídloma do času, syrový život…" František vyskočí na obrubeň kašny a odtud vidí oknem do komnaty, poznává dívku, poznává slepou Gabrielu, nesedí však na stoličce s loutnou na klíně, nýbrž tápe rukama, přivázána k pranýři, a nevidomýma očima se udiveně rozhlíží, jako kdyby chtěla vidět toho, kdo jí mohl tak ublížit. Myšlenky a vzpomínky táhnou ukvapenými chorovody Františkovou hlavou, ale žádná mu nic neříká a žádná ho neuspokojí. Gabriela se zmítá na řetězu pranýře a poslední slova vykřikuje dutým hlasem, plným beznaděje. „Sníh," volá, „plno sněhových hvězd kolem, padají, třpytí se, poletují, a potom už nic, potom už nic –!" František se zapotácí na okraji fontány, ztratí rovnováhu a padá… Padá zvolna a dlouho, posléze už nepadá, nýbrž létá a vznáší se vzduchem a všude kolem něho znějí neznámé verše, šumí to a bubnuje na poplach a zvoní hrany.

Potom už neslyší nic a nevidí nic a spí spánkem těžkým a bezesným.

Villion se rázem na lůžku posadí.

V místnosti je tma, jen na stole hoří svíčka a před ní sedí oba spolužáci, Régnier de Montigny a Colin Cayeux.

„Ty jsi ale štěně," uleví si Colin.

„Měl jsem se snad nechat zabít?" ohradí se Villon.

„To ne. Ale jsi maminčin studentík. Selátko cucavé. Vybreptá to pěkně hned za rohem lazebníkovi, kde se dá ošetřit."

„To není pravda! Řekl jsem mu, že se jmenuju Michal Mouton!"

„Souhlasí. Ale jméno soupeře sis už nevymyslel. Řekl jsi Filip Charmoye. Jsi zelenáč. Je toho plná Paříž."

Františkovi jako by se srdce zastavilo. Hloupý studentík. Vlastní neprozřetelností jsem všecko pokazil. Vědí o mně. Stíhají mě. Na pařížské šibenici pro mne čeká skoba. Čelo mu zrosí studený pot.

„Nebuď hned potento… Podej si žádost o milost. Tady ji napiš a my ji odevzdáme na ouřadě. A koukej zmizet z dosahu.“

„Žádost už jsem podal. Hned dvě najednou.“

„Kdy?“

„Hned, jak se to stalo. Řekl jsem všecko strýci. S ním jsme to napsali.“

„Přece nejsi tak docela hňup. A jak to, žes podal dvě?“

„Jednu malé královské kanceláři na jméno František Villon. Druhou velké radě jako František Montcorbier. Kdyby jednu oslyšeli, mohli by druhou vyslyšet.“

„Na to může přijít jen kněz. Ten tvůj strejda má za ušima.“

„A co… on?“

„Filip? Dal jsi mu pořádně. V nemocnici ho dávají dohromady. Ale sotva se jim to podaří. Ani by ho nebylo škoda.“

„Co lidi?“

„Na ty nedbej. Hlavně se ztrať. Na tu ženskou tady se neohlížej.“

„Nevím, kam půjdu.“

„My už to zařídíme. Ode dneška za týden jdi večer ke Šnekovi. Rozkřikni se na celou hospodu, že chceš kohouta na rožni. To bude heslo. Nato poslechni na slovo toho, kdo se k tobě přidá. Nezapomeň na to. A pamatuj si: kdykoli uslyšíš někoho, že chce kohouta na rožni, jdi k němu. Bude mít pro tebe zprávu. Rozuměls?“

„Žasnu. Věděl jsem, že oba provádíte lecjakou lotrovinu… Ale že skutečně patříte k Ulitě…“

„Budeme ti to věšet na nos. Jenomže teď budeš členem taky, abys věděl. A aby ses choval podle toho. My dva jsme tě tímto přijali. Abys viděl, že tě nenecháme chcípnout. Nebo uštvat. Že jsme kamarádi. Ale Ulita má svoje stanovy. A ty se nepokoušej porušit. Protože my dva za tebe taky ručíme.“

„A jaké jsou ty stanovy?“

„Ty jako nováček musíš ostatní poslouchat. Musíš se snažit vykonat co nejlíp všecko, co se ti svěří. No neboj se. To víš, že se ti žádná uzávěrka hned nesvěří.“

„Co je to uzávěrka?“

„Ouřady tomu říkají vražda. Tak to ne. Ty jen tak u něčeho počkat, něco podržet a tak. Kdyby tě chytli a vyslýchali, nesmíš nic a nikoho prozradit. Ani kdyby tě vzali ke zpovědi. To je po našem na mučidla.“

„A kdybych přece prozradil?“

„Tak tě vyřídíme my, jakmile tě z lapáku propustí. A co je uzávěrka, už víš.“

„Máte to jaksepatří zajištěno.“

„Ale za to tě budeme chránit a živit. Za to povedeme v patrnosti tvoje žádosti o milost. A jakmile budou vyřízené, dozvíš se to. Jak jinak, řekni, by ses to dověděl? Ale my máme svoje lidi všude. Síť našich zvědů je tisíckrát lepší než síť špiclů tvého vzácného příznivce Roberta d’Estouteville. Nám je to jedno, jestli v kraji vládne vévoda z Tentononcova nebo biskup z Tentočkova, nám nikdo nemá do ničeho co mluvit. My jsme stát ve státě.“

„A… takhle vystoupit z Ulity… to nejde?“

„To je strachu, že budeš do smrti vyvrhelem. Podívej se tuhle na Montignyho: ten by nevystoupil, ani kdyby měl už oprátku jistou. A je šlechtic. A ty jedna nahá díro už koukáš, jak by ses ulil ještě dřív, než tě vůbec přijali. Zkrátka jsi klášterní tajemství, maminčin mazánek. Ale všechna čest, Filípka jsi zřídil na výbornou. To se ti musí přiznat. Ale abys věděl, vystoupit od nás můžeš. Ale to tě nezprostí povinnosti mlčet a nezradit.“

„Dejte mi vědět, jestli Filip Charmoye… Chtěl bych mít jistotu, jestli jsem opravdu vrah.“

„Chudák,“ uleví si Colin Cayeux a rýpne Montignyho do žeber. „Má ještě svědomí. To se už ničemu nedivím. Pojď už. Zajdeme ke Šneku na čtvrtičku. S ním je otrava, co se stal zlosynem. Tak sbohem. A neumiluj se tu k smrti.“ Colin rozmrzele kývne hlavou a otevře dveře.

Régnier de Montigny podá Františkovi ruku a pevně ji stiskne. Neřekne nic. Pak se shýbne, opráší si neviditelná zrnka prachu se svých nových fialových škorní a vyjde za Colinem.

Villon je nezdržuje.

Sedí s rukama v klíně, neschopen souvisle přemýšlet. Chtěl by znova usnout, ale nedokáže se zvednout a zhasit svíci, kterou sem dala patrně Huguetta. Je naprosto netečný ke všemu. A tak sedí a čeká.

Za chvilku se do jizby vplíží ženský stín. Zhasne a vklouzne k Františkovi do postele.

Vzlykne, oběma rukama zachytí její ňadra a životnost se mu vrátí.

Jeden život končí. Druhý začíná. Vrhněme se do něho střemhlav a s plnou silou.

Item dám Petru Girartovi –
toť holič v Královnině Hradci –

dvé hřebenů a ručník nový,
neb zasloužit to dal si práci.
Má mysl do těch let se vrací,
kdy jeho dům byl moje skrýše
a vepřové kdy moh jsem dát si.
Mým svědkem tamní abatyše.

II LOŽE SVATEBNÍ

I našel jsem věc hořčejší nad smrt, ženu,
jejíž srdce tenata a ruce její okovy…
KNIHA ECCLESIASTES VII/26

Po celou noc bylo slyšet jeho řev, takže nikdo z ostatních nemocných nemohl spát. Svými vlastními bolestmi přivázáni na lůžka bděli tak až do svítání. Marně si stěžovali: každý máme soužení, pro které tu ležíme, každého nás tělo bolí, ale snášíme útrapy statečně a trpělivě, abychom nerušili druhého – nač tedy on tak vyje? Proč nám nedopřeje klidu? A proč se mu v tom povoluje! Velebné sestry by ho měly okřiknout, jako okřikují kohokoli z nás.

Proč se lékaři střídají u jeho postele, ale o nás ani okem nezavadí?

Chtějí ho zachránit při životě. Kdo by tak plamenně kázal u Matky boží?

Kde však jsou jeho naučení, jeho slova o hrdinném snášení bolestí? Teď bychom mu měli ta jeho slavná kázání zopakovat, měli bychom vyloupnout ode dna své chatrné paměti jeho vlastní slova, ona slova, jež dovedla vonět jako dubnem rozkvetlá třešeň, jež uměla tiše hladit jak konejšivá dlaň milenčina, jež znala propalovat se do srdce jako meč archandělův; všechna jeho slova bychom měli seřadit a poslat je k jeho úmrtnímu loži, aby se tak v hodině smrti přiblížil k Bohu.

Darmo lékaři shánějí vědomosti do houfu. Lože Filipa Charmoye je ložem úmrtním, i když povolali na pomoc veškerou učenost světa. Nikdo nezahojí ránu dýkou do břicha, vnitřnosti potrhala, nemocný nemůže jíst, nemůže pít. I zranění od kamenů jsou ošklivá a vážná, obrovské modřiny, prý i svaly od kostí odražené.

Jak se mu to stalo? Nikdo neví. Přinesli ho v bezvědomí. Střídavě se zmítá ve mdlobách a křičí bolestí. Nemluví. Nespí.

Choří v pařížské nemocnici se převracejí vedrem, bolestmi a rozrušením. Chtěli by uniknout z dosahu kazatelova úpění: připomíná a rozjitřuje také jejich útrapy, třebaže se snaží na ně nemyslit; připomíná také jejich vlastní blízký konec, a ten, žel, je v tomto sále nemine.

Neboť tak málo uzdravených odchází z této pevnosti beznaděje.

Uprostřed síně na prostranství mezi řadami lůžek důstojně ční k vysokému stropu oltář obtížený květinami, obětinami i modlitbičkami churavých; na stěnách si světlo pohrává s obrazy svatých – ohavné obrazy, přesycené září, barvami, tvary, úsměvy a vzýváním, obrazy, které sem z vděku věnoval kterýsi uzdravený darebný malíř. Měl by tu dlít Bůh se svým milosrdenstvím. Zdá se však, že naopak na tento dům zanevřel. Místo Boha se tu vznáší pouze přítomnost smrti a poznamenává každé zákoutí rozsáhlého sálu odvěkým smutkem. Místo bělostných andělů tudy plují ctihodné sestry v černých komžích, zpocené parnem na těle i na ostříhané hlavě pod košatým čepcem, až jim čůrky potu stékají pod čepením do očí a do úst. Snaží se být trpělivé, laskavé a obětavé, nejsou však andělé, jsou jen lidé. Místo rajských vůní, myrhy a kadidla tu čpí výpary.

A když všichni nemocní usnou a do sálu se po špičkách vkrade ticho, když velebná sestra na rozklížené židli u okna klímá a čadivá lampička tklivě bliká a květiny na oltáři se nejprudčeji rozvoní, tu se ozve chroustání kdesi pod podlahou, hned tam, hned zde; myšky všudybylky se rozcupitají mezi lůžky a s chutí dojídají, co churaví v nechutenství odstrčili. Pavouci se spouštějí na svých lanech do prostoru a splétají osidla na mouchy; ty v noci pokrývají stěny jako vzor z černé výšivky a za dne poletují a posedávají kolem nemocných a na ně.

Filip Charmoye noc prokřičel, nebyl však při smyslech. Pociťoval bolest a sténal – marně však ho napomínali a osočovali. Chvílemi v myšlenkách blouznil, tu vyrážel ostré chraptivé výkřiky. Teprve k ránu se na chvíli probral a usilovně se rozhlížel tmou. Když se chtěl pootočit za světlem noční lampičky, aby viděl, kde je, pocítil bolest na všech místech zbědovaného těla. Zůstal tedy nehybně ležet a namáhal se, aby se rozpomněl, co se s ním stalo. Místo toho však před sebou uzřel tvář Kateřininu, rozkvetlou do nejlíbeznějšího úsměvu. Navzdory utrpení se na vidinu usmál a usnul.

Probudili ho lékaři, když se nad ním skláněli a ustaraně si šeptali.

Jeho první myšlenka opět patřila Kateřině.

„Snažte se spát," doporučili mu lékaři.

„Jak dlouho to ještě potrvá?" zeptal se jich.

„Bůh je milosrdný," řekli mu v odpovědi.

A tak se snaží spát.

Porozuměl jim, těm učencům v černých talárech. Není naděje! A že by Bůh byl milosrdný, na to má už dávno svůj názor.

Ale spánek nepřichází. Jen bolesti se zakusují hloub a hloub do nalomeného krajíčku jeho života. Aby jim unikl, myslí zase na Kateřinu.

Cítí, jak se ostatní nemocní na něho dívají. Vidí na mně znamení smrti. Nemohou se vynadívat. Jsem jako odsouzenec před popravou, ještě včera si ho nikdo nevšiml, dnes se však po něm všechny oči lačně stáčejí. Políbení smrti na čele mě činí zajímavým.

Nechápe, že na něho hledí, protože přestal kvílet. Domnívají se, že upadl do bezvědomí a že se začíná jeho poslední zápas. Ale on na jejich zkoumavé zraky nedbá. Kateřino, ženo má, Smrt, sluha boží, zabušila na mé dveře. Přinesla mi poselství od Boha všemohoucího. Představuji si, že trpím pro tebe, že mě rozpjali na mu čidla nejhroznější, poněvadž jsem chtěl vykoupit tebe. A tu mně má bolest sládne a rozplývá se na rtech jako hostie. Pro tebe umírám. Z žárlivosti nebo z lásky, vše jedno, umírám pro tebe. Bylas můj život a jsi má smrt. Zůstávalas v hlubině mé bytosti, podobna záblesku slunce, podobna zákmitu noci. Nikdy jsi nebyla zcela mou. Nestrpělas, abych se tě zmocnil jako tvůj pán a stal se tak tvým otrokem. Já však jsem tak učinil ve svých myšlenkách tolikrát, že zbytečnou se stala skutečnost. Bylas mou stokrát, tisíckrát – a vždy jsi byla jiná, proměnlivá jako sen, kterým jsi byla, mnohotvárná podle mých představ, že by ses nikdy ve skutečnosti nemohla dávat v tolika podobách. Vysnil jsem si tě cudnou a nestoudnou, unylou a vášnivou, stydlivou a útočnou, oddanou a vzdorovitou. Vzdávala ses mi, rozkochaná do slasti a horoucnosti, kterou jsi mi nikdy nedarovala. Jsi má v mé smrti a já budu tvůj v tvém životě, podivné je naše spojení života a smrti, ale osudové pro nás oba. Mne má láska doprovodila k smrti, tebe bude provázet celým životem. Nepřeji si ani, abys u mne nyní byla v celé své tělesnosti přítomná. Prolnulas mě celého tlukotem svého srdce a prodléváš u mne a vyčkáváš mé poslední chvilky jako anděl smrti – a pak mi ještě oči zatlačíš, i to ucítím, dotyk tvých květinových prstů, které jsem tolikrát jeden po druhém líbal. Ucítím je na mrtvých víčkách stejně vnímavě, jako jsem je cítíval na těle, když ve mně rozdmýchávaly oheň, který však tebe nikdy nesežehl a strávil se sám v sobě. Miloval jsem tě a miluji tě a jsem šťasten, že jsem se ještě probudil k vědomí, abych si na tebe mohl vzpomenout, než umřu. Kdo ví, co přijde, až dodýchám, jistě to nebude nic kalého. Hřešil jsem i jako služebník boží, i jako člověk. Zlý jsem byl, svárlivý, ukrutný, žárlivý a podlý. Málem bych byl zabil bližního svého. *Milosrdenství a pravda nechť neopouštějí tě,* tak je psáno, *přivaž je k hrdlu svému, napiš je na tabuli srdce svého. A nalezneš milost a prospěch výborný před Bohem i lidmi.* Neznal jsem milosrdenství a pravda byla jen účinným obratem pro má nedělní kázání. Proto nenaleznu milost před Bohem. Jak se ti daří, tobě, jehož ranou umírám? Už v mém srdci není záští ani žárlivosti. Neboť já pro

ni umírám. Ale ty? Já jí náležím svým žitím i smrtí. Ale ty? Kde jsi vůbec? Popraví tě? Nechci. Já sám chci pro ni umřít. Jen tak bude ona mou a já její. Nechci, abys pro ni skonal i ty, třeba rukou zákona, trestem za mne. Nechci. Jen smrtí ji lze připoutat. A toto pouto jediné a poslední, posvěcené utrpením, hrůzou a bolestí, to je pouto, jež život ukul pro mne, pro mne jediného. Jdi si dál světem se svým lehkomyslným vtipem. Do mého hájemství mi nevkročuj. Květ naší lásky se nerozvil. Jen vichrný života van hučí kol něho. Ty odejdi, odejdi, přízraku nenávisti, nepředstupuj před vidinu její tváře, neboť jen ona mě bude poslouchat, až uhodí hodina mé tiché bohoslužby. Nezastírej mi její úsměv svým šklebem vtipálka, vrať se, kde je tvůj svět, a neruš mě, když já se loučím se světem svým. Není v mém srdci záští k tobě, kdybych mohl, poděkoval bych ti za dar věčné lásky, neboť jsi svým činem otevřel její brány. Odejdi v pokoji… Což můžeš? Není už klidu a pokoje pro tvůj život, vždyť já sám jsem poznamenal tvou cestu rudým znamením krve a smrti, já sám jsem tě uvrhl v zatracení. Kéž bych mohl odvolat a zachránit. Nechci, abys zemřel, dřív než se naplní tvůj čas, nikoli z pokání, nikoli z lásky, ale z nenávisti k tobě chci, abys žil, neboť smrt by mohla připoutat k tobě Kateřinu…

Se zoufalým úsilím se vzepne na loži, vzápětí však sklesne s výkřikem zpět.

Velebná sestra, jež rozjímala u oltáře, k němu přiběhne.

„Ležte, jen klidně ležte…," šeptá a konečky prstů mu hladí zpocené vlasy.

„Zavolejte ji… Přiveďte ji… Musím s ní mluvit!" blábolí nemocný a na jeho tváři je vidět, jak se k své myšlence upíná.

„S kým si přejete mluvit, důstojný otče?"

V tu chvíli se otevřou dveře síně a do místnosti vstoupí několik osob. V jejich středu poznává Filip Charmoye pařížského místodržitele pana Roberta d'Estouteville.

Přišli se mnou sepsat protokol. Proč je s nimi sám velitel?

Netuší, že místodržitel přišel proto, aby usměrnil výslech a otupil hroty jeho výpovědi; netuší, že místodržitele ještě v noci za několik hodin po činu navštívil kanovník Vilém Villon a vypověděl mu, s čím se mu synovec po pravdě přiznal; netuší, že Robert d'Estouteville má obě Františkovy žádosti o milost a že čeká jen na protokol jeho výslechu, aby je mohl odeslat; netuší, že se místodržitel uvolil milostivě zapomenout na studentskou válku o Ďáblův patník a přislíbil kanovníkovi veškerou možnou pomoc, vliv a přímluvu pro duchaplného chlapce, jenž býval hvězdou jeho odpoledních sedánek.

„Milý příteli, upřímně mě zarmoutila zpráva o vaší nehodě. Jak se vám daří?“

„Věřím, že se mi už brzy nebude dařit vůbec nijak.“

Přítomní lékaři otvírají ústa, aby něco namítli, ale opět sklapnou.

„Jak se vám to stalo? Nešťastnou náhodou, že?“ Místodržitel mrká na písaře, aby se připravil a psal.

„Nebyla to vůbec nešťastná náhoda, nýbrž zjevný a předem promyšlený útok.“

Robert d’Estouteville zuřivě mrká na písaře, aby nepsal.

„Ale jděte. Vždyť vás každý měl rád a vážil si vás. Kdo by chtěl být vinen vaším neštěstím?“

Už o mně mluví jako o mrtvém. Mozek mu jde o několik hodin napřed. Odejdi, odejdi, přízraku nenávisti… odejdi v pokoji, Pán s tebou.

„Já sám jsem vinen svou smrtí.“

Místodržitel mrká na písaře, aby psal.

„Řekněte nám něco bližšího.“

„Já sám jsem ho napadl, poněvadž jsem ho nenáviděl. On se pouze bránil.“

„Ještě ho nenávidíte?“ Robert d’Estouteville stěží utajuje překvapení.

„Nikoli. Odpouštím mu.“

„Co mu odpouštíte?“

„Že mě zabil.“

Prefekt září a písař píše.

„Jak zní jméno vašeho protivníka?“

Nepředstupuj před vidinu její tváře… Nezastírej mi její úsměv svým šklebem vtipálka, vrať se, kde je tvůj svět, a neruš mě, když já se loučím se světem svým.

„Jestliže jeho jméno neznáte, já vám je neprozradím. Odpustil jsem mu z celého srdce a z celé duše.“

Zde místodržitel upadl do rozpaků. Tolik dobroty zas není na místě. Musí udat jeho jméno, aby protokol byl co platný. Výpověď o neznámém přece nelze přiložit k žádosti o milost.

„Nám by záleželo na jeho jméně. Pro úplnost zápisu.“

„Právě proto vám je neprozradím.“ Já jí náležím svým životem i smrtí. Ale ty? Kde jsi vůbec? Popraví tě? Nechci. Já sám chci pro ní umřít.

„Lazebník nám hlásil, že udal jméno Michal Mouton,“ napovídá prefekt, aby kněze přiměl k odporu.

V tom okamžiku se kazatelovy oči obrátí v sloup. Prsty se křečovitě sevřely. Tělo se prohne v oblouk. Nesnesitelná bolest mu zachvátí útroby. Zasténá. Lékaři rychle přistupují.

„Další výslech je nežádoucí," poznamenává jeden z nich.

„Napište," rychle praví místodržitel, „že pravé jméno pachatelovo je František Montcorbier zvaný Villon."

Z hrdla umírajícího se vydere nesrozumitelný protest.

Lékaři mu odhrnují pokrývku a velebná sestra vyprovází pány od úřadu za dveře.

„Řekněte… Při spáse své duše!" sténá umírající. „Řekněte, že to není pravda!"

Velebná sestra se k němu nakloní. Z rány se vyvalí krev a hnis. Lékaři na sebe mlčky pohlédnou. Kývnou na jeptišku. Poodstoupí od lože a pokřižují se. Ctihodná sestra zastře kazatelovo lůžko černou látkovou zástěnou. Lékaři pokleknou u oltáře a pomodlí se krátkou modlitbu.

Kde jsi, kde jsi, má ženo? Ale nemůže a nemůže si ji pojednou představit, tak prudké jsou bolesti, že není s to si vzpomenout na výraz její tváře. Svíjí se na lůžku v mučivých křečích a shledává slova Písma, aby ho ukonejšila a usmířila. *Když přijde jako hrozné zpustošení to, čehož se bojíte, a bída vaše jako bouře nastane, když přijde na vás trápení a soužení, tehdy volati budou ke mně, a nevyslyším; ráno hledati mě budou a nenaleznou mne. Neslyší mě ten, jenž unese vše, když mu chci složit své břemeno; nenalézám ho, jeho, jenž mi přichází stále blíž a blíž vstříc. Protož jísti budou ovoce skutků svých a radami svými nasyceni budou.* Bolest, kterou jsem kdysi štědře rozdal, se mi vrátila koloběhem zločinu a trestu. *Může-li kdož skryti oheň v klíně svém, aby jeho roucho se nepropálilo?* Smrti, ty smířlivé vyvrcholení života, pojď, nenechám tě odejít s holýma rukama. Jediný dotek prstů tvých – a odevzdám do tvé náruče život nevídaně naplněný krutostí a láskou. Pojď a lákej mě! Jediný přilnavý polibek tvých úst – a můj život bude tvým na věky. Neváhej, neboť utrhneš hrozen nalitý nejtrpčí a nejsladší šťávou. Má ženo, již tě opět vidím, bílou a černou v tvé nahotě, jsi má, miluji tě, jsi má, jsem tvůj, ale bolíš. Neváhej, smrti, neboť s mým životem pohltíš lásku, jakou ještě žádná píseň nevyzpívala…

Když chroptění po chvíli na jeho lůžku ustane, lékaři odhrnou černou stěnu: najdou ho zvráceného na podušku s očima slastně přivřenýma a s blaženě milostným úsměvem na rtech, s levicí vztaženou, jako kdyby jí k srdci přivíjel drahou ženu po chvíli vroucího milování.

Jsou ti, kdo mrtvi, tělem duší
vždy věčnou kletbou zatraceni;
tlí těla, duši plamen kruší,
ať chudí nebo urození.
Nicméně výjimkou zde ctění
jsou proroci a všichni kněží,
neb podle mého uvážení
ti oheň k zadku pustí stěží.

III NA DLANI

Mám smrti snad se obávat,
já, jenž jsem radost změnil v žal?
Má radost dávno prchla v dál.
Že radost? Jaká? Plýtvám slovy,
to přece nikdo nevypoví…
CHRÉTIEN DE TROYES

Padělanou mincí zaplatil mostné a zabočil hned do první uličky vlevo za mostem, poněvadž tam má v hospodě Na dlani podat zprávu.

Mrazík ho štípe do prstů. Přidává do kroku. Včera bylo prvního prosince. Řeka ještě není zamrzlá – byl by šel přes led, škoda i toho falešného peníze.

Hospoda Na dlani má přiléhavé jméno. Vchází se rovnou z ulice dvojími dveřmi: vnější se otvírají ven a druhé dovnitř. V létě zejí oboje dokořán otevřené a chodci v ulici slyší z hospůdky cinkat korbele a cítí vůni rožněných pochoutek – nejeden se dá zvábit, vejde a dá počinek, ačkoli spěchal třeba na kázání do staroslavné katedrály a jakkoli se zavázal, že tento týden neprohýří v krčmě ani groš. Nyní v zimě však jsou oboje dveře zavřené a vnitřní halí huňatý a kupodivu čistý závěs. Lucerna, visící z umně kovaného ramene, se zmítá chladným větrem vanoucím od řeky; řetěz lucerny haraší a upoutává pozornost na dveře, pomalované červeným a černým nápisem. Nálevna je takřka kruhová místnost, klenutá a malá a bez oken a bez kuchyně. Tísní se tam pět drobných stolků. Vzadu ve výklenku v prostoru jako pro panenku krčmářka točí svými rožni. Hospodský sedí uprostřed, je do kruhu obklopen několika sudy nejžádanějších vín. Každý host se musí obsloužit sám. František sem jde nerad, ačkoli tak znamenité víno jako tady nalévali jen u Šneka v Královnině Hradci za Paříží.

Kde však je Paříž, kde Královnin Hradec. Čas je odfoukl do daleka.

Tehdy červen voněl liliemi Božího těla, dnes prosinec hlaholí předvánočními zvony.

Tenkrát jsem byl ještě hloupý maminčin studentík, nyní jsem protřelý pobuda, střídavě toulavý student s taškářstvím pohotově, střídavě podomní obchodník s brakovými hřebeny a lacinými zástěrami. Hlavně však člen Ulity, znalý zlodějské řeči a hmatáckých obratů, příslušník bratrstva, jež

stojí mimo zákon a nejčastěji nad zákonem. Poberta, který tu a tam sáhne do cizí ošatky.

Pohrdl jsem pohostinstvím náruživé abatyše, zřekl jsem se tučného vepřového, jež lazebník Petr Girart denně předkládal na můj stůl, a vydal jsem se do světa.

Zdalipak aspoň želela mého odchodu?

Vzpomínám na ni rád, byla vzdělaná nejen v latině a v teologii, ale také v lásce – a to nakonec pro muže bývá nejdůležitější. Utekl jsem od ní jako kluk, třebaže mi s ní bylo dobře. Ale byl jsem jejím hostem. Vydržovala si mě. Byl by přišel den, kdy by se mě nabažila. A pak by řekla: můžeš jít. Možná, že by mě bez okolků vyhodila. Vyhnul jsem se tomu. Vždycky je lépe sbohem říci než sbohem slyšet od druhého.

Vyskočil jsem z okna do horké noci, když ona v mém lůžku spala, znavená láskou. Ke Šneku nebylo daleko.

Villon se bezděčně usměje – to při vzpomínce na abatyši i na skvělé víno u Šneka.

Nicméně raději by oželel výtečné napití a spokojil by se podřadnou břečkou v kterékoli soukromé vyvařovně. Neboť tam je bezpečněji. Po hospodách slídí tajní. Zpozoroval to už nesčetněkrát. Pozná je, sotva za sebou zavřou. Někteří jen zavrčí pozdrav, zachumlají se někam do kouta a předstírají nemluvné samotáře. Oči jim přitom kloužou po všech hostech a uši natahují až na záchody, aby jim nic neušlo. Jiní naopak vpadnou do hostince jako velká voda, kdekoho častují, s každým se bratříčkují, hrají si na hřmotné, bodré kopy a jadrně se vmísí do každého rozhovoru. Pod dobráckým zevnějškem jim tepe krev honících psů.

Hledají bandity. Pátrají po členech našeho spolku. Mají podezření. Možná, že vědí víc, než se dohadujeme. Možná, že síť zatahují píď po pídi a jednoho dne nás znenadání všechny schytají.

Možná, že mě dopadnou už dnes, jedva vstoupím do hospůdky Na dlani. A potom, nedej Bože, zjistí, že jsem nejen členem Ulity, ale i marně hledaným vrahem pařížského kazatele Filipa Charmoye.

Pod harašící lucernou se váhavě zastaví. Nejistě vztáhne ruko na kliku. Pak ji rychle strhne zpět. Vyhrne si límec ještě výš, klobouk si narazí ještě hloub a pustí se dál po větru. Neodváží se vstoupit, ačkoli zde byl již tolikrát. Hlas v jeho nitru ho zrazuje. Poslechne varujícího hlasu a pokračuje v cestě nábřežní uličkou, obchází řadu domů a blíží se znovu k mostu.

Bojí se.

Představuje si, že po něm jdou a že mu jsou na stopě.

Chvěje se hrůzou před šibenicí.

Dlouhými kroky odměřuje ulice a vítr do něho pere a sníh mu sviští kolem uší. Je nerozhodný. Ví, že jednou dveře otevřít musí. Ví, že musí být poslušný. Ale stále otálí. Chtěl by tu chvíli nejvíc oddálit.

Město Chartres se dme a hučí jako vlnobití rozpěněných vod. Ponurý zimní den se nad ním vznáší šedivou párou a město se vzdouvá a přelévá jako rozbouřené vodní spousty. Kupuje a prodává, hýří a skotačí, milkuje se a veselí a ještě večer při modlení pošilhává po radostech světských. Co nevidět budou vánoce, měšťané se zásobují na svátky: v klášteře karmelitánů kupují jablka a ořechy, klášterní zahrada je vyhlášená nejlepším ovocem; v tržnici si zamlouvají husy, tam mají žluté a sádelnaté, dostávají je na svátky až z Toulousu, přes celou Francii putují do tržnice husičky pro občany města Chartres; ryby je třeba zajistit u Coharta, prodává jen veliké kapry, hladké a bez šupin, a štiky chutné, šťavnaté, ne suché, jak obvykle bývají; a víno červené i bílé a med do koláčů a naložené švestky do černé omáčky a mandle a…

Letos budu mít smutné vánoce. Bez maminky. Bez přátel. Bez strýce Viléma. Bez lásky.

Vzdorně pohodí hlavou a dává se nést proudem lidí. Maně si vzpomene na Paříž. Jaký rozdíl. V pařížských ulicích lidé jako kdyby utíkali – zde se jen líně valí, jako by to tekl potok sirobu. Neumějí žít, neumějí vychutnávat krásu života, třebaže se domnívají, že Paříž předčili. Jsou malí proti Pařížanům, ustaraní a úzkostliví.

Ocitá se opět u mostu. Šel by dál, unášen vanutím vzpomínek, ale pohled na nastavenou dlaň výběrčího na mostě ho čile obrátí. Jde pevným krokem, odhodlán tentokrát otevřít dvojité dveře hospody Na dlani.

Vstoupí a spěšně se rozhlédne nálevnou. U krbu sedí tři kamarádi, členové Ulity, sestrkují hlavy dohromady a tlumeným hlasem hovoří o něčem zřejmě vzrušujícím, jak lze soudit z jejich výrazů. Jakkoli v hospodě nepopíjí nikdo jiný než oni a třebaže krčmář i jeho žena znají řemeslo těchto svých hostí a mnohdy i leccos přechovávají a překupují, přece se bandité starostlivě rozhlížejí prázdným výčepem a mluví zastřeně.

Villonem projede strach. Třeba mluví o mně. Že už mě tajní vypátrali. Že mě uvězní. Že mě pověsí.

Rychle k nim přistoupí:

„Co je?“ ptá se nedočkavě.

„Musíme se přestat scházet,“ odpoví Jan zvaný Vlk, podsaditý chlap šedivé pleti a černých kudrnatých vousů, troufalý lupič, jehož úsměv připomíná vyceněné zuby šelmy. Jeho mluva má temný zvuk a spád řítící

se laviny a oči se dívají na každého s vyzývavým smutkem, s jakým hledí jen ten, kdo se nejednou střetl s očima smrti. Neboť podnikavý a nebojácný je Jan zvaný Vlk a je vůdcem těch členů Ulity, kteří svou živnost provozují krajině kolem města Chartres. Nejodvážnější podniky se rodí v jeho hlavě. Vede nejnebezpečnější výpravy. Nejprohnanější tajné přehraje. Bezcitnost jeho srdce se stala příslovečnou. Kolem býčího krku se mu ovíjí hedvábná šňůrka, na ni navléká provrtané groše: jeden peníz za každého zabitého šlechtice. Už chybějí tři čtyři, aby šňůrka byla plná. „S těma nebudu chvátat," říká Jan Vlk. „Ten náhrdelník je můj život. Až dokončím náhrdelník, dovrší se i můj život. Pak dostanu jinačí náhrdelník. Tak co bych spěchal. Ale na těch posledních si smlsnu." Nezná slitování ani se šlechtickými dětmi, celé své žití zasvětil vyhlazování pánů, mstí se, bezohledně se mstí za otce a matku, protože je kdysi dal hrabě Blažej z Noget před jeho dětskýma očima umrskat k smrti, když se opovážili postavit v čelo nespokojených vydíraných sedláků.

„Aspoň na čas toho musíme nechat," přikývne Ondřej řečený Pašík. Má širokou tvář přitroublého venkovana a očka zalitá sádlem. Řídké tuhé plavé vlasy se mu ježí na veliké hlavě jako praseti štětiny a směle vyklenutý teřich div že nepotrhá přiléhavé kalhoty. Vypadá prostomyslně, když se sám směje vtipům na svůj vepřový zevnějšek – ale očka s bílými krátkými řasami zpozorují, co nejbystřejšímu tajnému ujde. Na rozdíl od Vlka má v hrudi ještě zbytek čehosi, co bývalo svědomí – ba dokonce zhusta se jeví jako velkomyslný: přepadne-li cestující, kteří mají při sobě málo peněz, pohrdavě mávne tučnou růžovoučkou tlapou a dá jim pokyn k další jízdě. Dovede však být neohrožený a dvakrát už nasadil život, aby zachránil druha z nebezpečí.

„Už jsem si všiml, že po nás jdou," dodá Tonda zvaný Natek: je krasavec mezi loupežníky, tmavovlasý, s očima smyslně přimhouřenýma a s knírem šviháckу zdviženým. Obléká se jen do hedvábí a útlý pas obepíná zlatým řetízkem. Je vybíravý ve svých milostných touhách a nikdy by se nesnížil k nevěstce. Nejspanilejší panny z měšťanských rodin mu padají do náruče jako na podzim listí, nejoddanější manželky zapomínají v jeho přítomnosti na slib věrnosti a s rozdychtěným srdcem následují svého svůdce do přepychově zařízeného bytu na Svatojanském rynku.

Villon se sotva napije, tak je nedočkavý novinek.

Dovídá se je a krev mu z nich mrzne v srdci.

V burgundském městě Simonu úřady odhalily Ulitu.

S Františkem se hospůdka zatočila, víno mu ztrpklo na jazyku a stáhlo hrdlo.

„Co jim zafrkli? Provaz nebo uvaření?“ ptá se Tonda.

Ale nikdo neodpovídá a Villon se ještě víc zasmuší.

Chvíli mlčky hladí korbele a zvažují v mysli tíhu smutných zpráv.

Město Simon leží v burgundské krajině jako lastura nasypaná perlami. Z celého okolí se tam jezdí hýřit. Proslulé víno, vybrané pochoutky, povolné a vnadné ženy, útulné krčmy s přitlumeným světlem, luxusně vypravená kupadla s ochotnými lazebnicemi, zlatníci s výběrem světélkujících šperků, voňavkáři s oleji z východu a hedvábníci s tkaninami jako pohádkový sen, vše svádí každého, aby lehkomyslně utratil, co přičinlivě našetřil. Nejen měšťáci a šlechtici, nejen kupci a statkáři s měšci tlustě naplněnými, nejen drobní řemeslníci a prostí lidé s tobolkami skromnými, ale i zloději a lupiči s muly a osly přetíženými bohatstvím přicházejí do města Simonu strávit nějaký čas v nečinném přepychu.

Tentokrát si bandité najali celý dům nedaleko parních lázní – bohužel však to byl dům právě naproti sídlu, kde trávila své lenošivé dny milenka dijónského prefekta. A v tom právě spočívá celé neštěstí.

Prefektova milenka Blanka Torricelli, Italka z Ferrary, luzná jako štíhlá váza z alabastru, sladká, pomalá a lenivá jako proud tekoucího medu, vystrojená s jemným, nevtíravým vkusem, žena podobná princeznám z orientálních bájí, upoutala zraky otrlých lotrů, když se hned prvního rána objevila ve vzrušujících nedbalkách na balkóně a dala si dvěma služkami rozplétat vlasy. Ničemové spatřili měděné kučery, jak se nezadržitelně rozvlnily a stékaly jí v bujných pramenech až ke kotníkům a v jitřním slunci prošlehávaly sterými jiskrami a plamínky; spatřili malou, půvabnou hlavu, jak se zaklonila v oblouku plném únavy, jako by nemohla unést tíhu kadeří; spatřili pružný luk bílého těla, prohnutý nyvou malátností, v závojových nedbalkách ji spatřili ze strany a proti slunci, paprsky jako kdyby prostupovaly jejím tělem a chvěly se na jeho obrysech jako zlatá svatozář, světlé roucho se vznášelo kolem ní a ona sama byla tak unylá, tak mdlá a přitažlivě nevšímavá.

Začali jí posílat dary. Přijímala je. Začali ji ráno nedočkavě vyhlížet a snažili se upoutat pozornost něžnými posunky. Přezírala je. Začali jí večer co večer zpívat pod okny roztoužená dostaveníčka. Neukázala se. Provázeli její vůz po ulicích na vystrojených koních a klaněli se jí v sedle. Blahosklonně se usmívala.

A zatím Blanka Torricelli, štíhlá váza z alabastru, odevzdávala jejich báječné dary městskému prefektovi, udala jméno lazebníka, který je chodí šlechtit, kuplířky, z jejíhož nevěstince je navštěvují děvčata, hotel, kde se

stravují a pijí. Prohlásila, že nikdo z nich nevypadá jako šlechtic, přesto však že svými prostředky předčí kdekterého velmože.

Zatkli je v noci v hotelu při pitce.

Současně zajistili i lazebníka a kuplířku.

V jejich domě našli pytle plné peněz. U lazebníka skladiště zbraní a stříbrného a zlatého nádobí. U kuplířky nesčetné lokte vzácných látek, přístroje a nářadí k padělání mincí a listin.

Vzali je na mučidla. Loupežníci se drželi dlouho, ale co platno, když kuplířka nevystála ani první stupeň trýznění a vyřvala ještě víc, než věděla, a lazebník podlehl už při druhém stupni. Posléze ze i sami bandité povolili, když viděli, že vše je ztraceno. Jeden z nich dokonce prozradil i spolková hesla, význam značek čmáraných po zdech a také jejich lupičskou řeč.

Polovinu jich uvařili ve vřelém oleji, neboť takový trest stíhá padělatele peněz. Ze zbylých nejméně provinilé oběsili, druhé rozlámali kolem, zbytek roztrhali koňmi.

Toho, jenž prozradil nejvíc, pustili na svobodu.

Věděl, že by ho zabili členové bratrstva z jiných krajů Francie. Utopil se.

„Teď po nás půjdou všude," poznamenal Ondřej Pašík.

‚A co náš král? Toho neprozradili?" ptá se Tonda Nafrk.

„Už přesídlil. Dostal zprávu. Ale zatím po něm nepasou. Jeho asi přece jen nezradili," řekne Jan zvaný Vlk a pomalu se zvedne s prázdným korbelem a jde si k hostinskému pro novou dávku.

František se zachvěje. Zamrazí ho tak silně, že mu naskočí husí kůže. Musím opustit město děj se co děj. V nejodlehlejších vesničkách jsem nejbezpečnější. Kdyby mě dopadli, kdyby k vraždě Filipa Charmoye přičtli ještě členství v Ulitě… Nemohu domyslit, mám hrůzu před mučidly. Nechci ještě umřít, otče Parlane, vzpírám se tomu ze všech sil, často mi tane na mysli náš rozhovor v královském paláci v Bourges. Pověst o mnichu Comynovi, který hledal nejvyšší vznešenost… Nejsem ještě tak starý jako mnich Comyne, řekl jsem tehdy otci Parlanovi. Tím hůře, chlapečku, tím hůře, odpověděl mi. A všecku tíhu nevyřčeného jsem cítil na sobě a věděl jsem, že to je tíha smrti. Kolikrát ještě vyváznu? Sama za mnou chodí, zbytečné, abych jí ještě lehkomyslně nadbíhal. Sama za mnou chodí, kazatelovou dýkou se na mne dobývala… Dokonce se i ve mne usídlila, stálý příbytek si v mých prsou ustlala, abych jí nikam neutekl. Proč ji ještě vyzývat členstvím v bandě lupičů?

„Vy zbloudilci jak smyslů zbavení,
vy zvrhlíci a lotři bez svědomí,
vy bez rozumu, plni mámení
a na duchu i smyslech, v srdci chromí,
kdo věří, že svůj bědný osud zlomí
a z podlosti se řítí v smrti soud,
vy musíte vší hrůzy vzpomenout,
jež v hanbě drží vás a v nenávisti!
Muž mnohý musel v mládí zahynout
jen pro krádež a z touhy po kořisti.“

Ondřej Pašík mu naslouchá s ústy pootevřenými a očima vyvalenýma; kdykoli ho slyší veršovat, strne ve zbožném obdivu, že to tak někdo může umět, inu je vidět, že tenhle Pařížan má vzdělání. Tonda Nafrk se usmívá napolo cynicky a napolo pobaveně, dobrý je tenhle „kohout na rožni“, aspoň se občas postará o nezvyklé vyražení. Jen Jan Vlk nehnul brvou. Neslyší to rád. Verše pro něho představují panskou kratochvíli: nenávidí vše, co zavání panstvem.

„Už jsem ti párkrát povídal,“ řekne tvrdě, „aby sis tohle nechal. Když se neumíš vymáčknout jinač, radši mlč.“

Jenomže Villon to umí i jinak:

„Lump, v lumpárnách co lumpačí,
ať bacha dá, sic dolumpačí:
jak dostane ho popravčí,
v smyčce se divit nepostačí.
Tak nohy na ramena radši,
sic zaklepáte bačkorama.
Vem roha! Voprátka, ta tlačí –
a haksna kata skončí s váma!“

„To už je lepší,“ uznale připustí Jan Vlk. „Tamto bylo s voňavkou. Tohle čpí chlapem.“

„Pojďte ke mně,“ navrhuje Tonda. „Má tam sice přijít jedna, ale dlouho mi dělala drahoty, nechal bych ji stát venku a František by nás mohl bavit.“

„Musím pryč,“ povídá Jan Vlk a udeří naplněným džbánkem o stůl. „K našemu králi. Máme sněm. Dostal jsem vyrozumění.“

„Kdy se vydáš?“ zeptá se Tonda Nafrk.

„Dneska v noci. Vymyslíme tam jinačí značky a hesla. Dosavadní už přestaly platit. Zatím jsme bez všech dorozumívacích prostředků. Musíme

si počkat na další. To jsem vám chtěl říct. Ani jedno heslo neplatí. Nedejte se na nic nachytat. Teď je znají špehouni a budou nás na ně chtít dostat.“

„Je mi nanic,“ povzdychne si Ondřej Pašík.

„Co jsi žral?“

„Ale tak ne. Tak… jinak nanic mi je.“

‚Abych tě nemusel srovnat.“ Jan Vlk si Pašíka změří a odplivne přes stůl na podlahu.

Také Villon už vyprázdnil džbánek – ale vypité ho nutí do ústraní. Hospoda Na dlani však záchod nemá. Chodí se na ulici k morovému sloupu, který stojí opodál.

Sotva se František postaví u sloupu, spatří přijíždět z vedlejší ulice početnou skupinu jízdních seržantů. Ženou se tryskem a jsou v plné zbroji.

Villon rychle odvrátí tvář a hledí do sloupu. V duchu proklíná svou tělesnou výšku, protože je tak zatraceně dobrým poznávacím znamením. Ale pak ho napadne, že přece jednoho jediného provinilce by nestíhal celý houf jízdních ozbrojenců.

Plaše se za nimi otočí.

Zastavují před krčmou Na dlani.

František cítí, jak mu všechna krev stoupá do hlavy.

Část jich zůstává venku a drží koně, ostatní vtrhnou do výčepu.

Villon se musí zachytit sloupu, nedbá, že přitom do něčeho šlápne.

Lidé se zastavují. Jiní se odevšad sbíhají. Všichni se tlačí co nejblíž. Jen já stojím stranou jako zcepenělý. Nestanu se tím nápadný? Což jestli někdo ze zvědavců udá, že taky já tam patřím, že mě viděl z nálevny vyjít? A kdybych se teď vytratil – nebudu tím nápadnější? Mohu se jakoby nic přidat k zevlujícím. Ale co když biřici mají můj popis a všimnou si mě? Co dělat?

Drží se bezradně sloupu. Ostatně má ze svého místa dobrý rozhled. A tak zůstává a předstírá, že mu je špatně.

Dveře hospůdky se rozlétnou.

Do ulice vyrazí Jan zvaný Vlk. Krvácí na hlavě, krev mu zalila půl obličeje. Jeho tvář vypadá strašlivě.

Zvědavci zděšením couvají.

Jan Vlk prorazí jejich řady a dá se na útěk.

Za ním se vyřítí ven biřici, vlekou Ondřeje Pašíka a Tondu Nafrka. Oba se ze všech sil brání. Ozbrojenci jimi smýkají po zemi.

Chtějí pronásledovat Jana Vlka. Ale ten pádí šílenou rychlostí. Mezi seržanty nastane krátký zmatek. Nadávají jeden druhému, proč banditu nezadrželi. Dva tři napínají luk. Řady okounějících se zděšeně rozestupují.

Ani jedna střela však lupiče nezasáhla. U mostu se jeho stopa znamenaná krví končí: skočil do řeky.

Na zábradlí se hned navěsí hrozny zvědavců. Avšak uprchlíka nespatří. Potopil se.

Kopanci a ranami seržanti pomáhají dvěma polapeným do řetězů. Poutají je na rukou. Řetězy přivazují ke koním. Naskočí do sedla a pobídnou koně.

Villon, strnulý hrůzou, se dívá, kterak šviháckým Tonda Nafrk, svůdce nejlepějších žen, a Ondřej Pašík s vykrmeným břichem zchváceně utíkají a snaží se stačit rychlosti koní, aby je neusmýkali.

Ve dveřích výčepu stojí hostinský, lomí rukama a hořekuje. Dušička v něm je arciť malá, ale úlohu nevinného hraje až do konce. Krčmářka u svých rožňů zcela poctivě omdlela.

Nepůjdu spát k staré vdově, kde mě kumpáni ubytovali, rozvažuje František. Jistě tam na mne tajní číhají. Ale kam tedy půjdu? V kterémkoli hostinci bych se vystavil nebezpečí. Nejlépe, když se ihned vydám na cestu. Pryč z města Chartres. Jenomže… Což jestli hlídají u bran a zjišťují každého, kdo opouští město? Jsem vězněm v tomto protivném, zbohatlickém hnízdě. Mohl bych se uchýlit do kláštera. Něco už si vyvzpomenu, aby mě tam nechali přes noc.

Stmívá se. Obloha je chmurná, plná sněhu. Vítr skučí v ulicích a zběsile točí plechovými korouhvičkami na střechách. Město Chartres se krčí v krajině, jako by čekalo šlehnutí božího biče.

Na druhé straně mostu se Villon namane k čistce v hotelu U krkavce. Seržanti zřejmě prohledávají celé město.

Rychle zabočí za roh do tmavé, podloubím chráněné uličky V rybářích.

Jsem v pasti. Jak se z ní dostat? V klášteře mě sice nechají přenocovat, ale co zítra? Déle mezi mnichy zůstat nemohu. Stal bych se podezřelým. Kam se uchýlím?

Náhle své kvapné kroky zastaví. Připadne na myšlenku, že by se za ni nemusel stydět ani Régnier z Montigny ani Colin Cayeux, ba ani hrdlořez Jan zvaný Vlk.

Obrátí se a jde zpět.

Znovu přejde most a zaplatí mostné, dnes už potřetí, za mostem se stočí do první uličky vlevo a rázně otevře oboje dveře hospody Na dlani.

Hostinský opět zaujal své místo za hradbou sudů. Šenkýřku už vzkřísil a poručil jí, aby se tvářila, jako kdyby se nic nestalo, a dopekla nadívaného kapouna.

„Tak mi nalejte!“ zavolá Villon.

„Vy jste měl štěstí! To hned tak někdo nemá. Poděkujte měchýři za zachránění života.“

„Necháte mě tu pár nocí spát?“

„To je nejrozumnější, co jste mohl udělat. Tady je teď nejbezpečnější místo v městě. Budete něco jíst?“

Do hospody vejde jakýsi klerik. Nejisté pozdraví a pozorně se rozhlédne. V hustém šeru mu není dobře vidět do obličeje. Těkavé zážehy světla z ohně v krbu mu přejíždějí tváře rudými stíny. Nyní utkvěl pohledem na Villonovi. Ruce sepjal jakoby v modlitbě či v díkůvzdání. Pak přistoupí rovnou k Františkovi. Zeptá se uctivým hlasem a vytříbenou řečí:

„Pane, neračte být mistr František Montcorbier zvaný Villon?

„Ne – proč?“. Celý svět se řítí do neznámé, bezedné propasti, jen tma a hrůza víří kolem, v uších hučí vodopád smrti a hrdlo se stahuje v předtuše nemilosrdné oprátky…

„A neznáte náhodou toho pána?“ Kněz mluví stále tak uctivým tónem, jak by prosil za odpuštění.

„Bohužel nikoli, nejsem zdejší,“ odpoví František pohotově. Je vděčný šenkýři, že dosud nerozsvítil, neboť by bylo vidět, jak se mu na tváři střídá ruměnec se zsinalou bledostí.

„Ten mistr Villon rovněž není odtud,“ pokračuje klerik a dává si nalít. „Mám pro něho velmi důležitou zprávu.“

„Snad ho najdete,“ na to František a horečně přemýšlí, jak by se co nejrychleji vytratil, ale nestal se přitom nápadným.

„Zprávu z Paříže,“ dodá klerik důrazně a posadí se s korbelem k jeho stolku. „Mohu si přisednout?“

„Jak je libo.“ A vody řeky podsvětní opět jako kdyby se valily kolem něho a odplavovaly schopnost uvažovat, bránit se, vyklouznout.

„Hledám ho už celý den po všech brlozích.“

Výraz „brloh“ vyslovený tak uctivým tónem a vybraným přízvukem z úst knězových působí směšně.

František neodolá a rozřehtá se. Zrodilo se v něm cosi jako záblesk důvěry k neznámému knězi, jenž hovoří tak roztomile puntičkářsky.

„Tak ten váš typ je ochlasta?“

„A děvkař,“ přikývne klerik. „V Paříži prý byl denním hostem vyhlášeného podniku Kypré Markétky. Mám o něm podrobné zprávy. Také jeho popis mám. Proto jsem si dovolil vás oslovit. Váš zjev tomu popisu odpovídá. Postava vysoká štíhlá, vlasy černé kučeravé, oči černé pronikavé, pleť hnědá, na horním rtu jizva. Hlavně ta jizva, pane.“

„Podobnost čistě náhodná,“ utrousí Villon. Vrhne kradmý pohled na krčmáře, volá jím o pomoc. Přitom však uvažuje: kdyby to byl špicl, postupoval by záludněji, nevybreptal by mi, že má můj popis.

„Něčeho bych pojedl,“ praví kněz. „Paní šenkýřko, neračte podávat kohouta na rožni?“

Kohout na rožni – to je moje heslo, uvažuje František. Ale veškerá hesla jsou neplatná, upozornil nás před chvílí Jan Vlk. Teď už jich používají jen tajní, aby nás na ně dostali. Tak to řekl Jan Vlk. Nesmím se dát zviklat.

„Taky bych si dal,“ připojí se. „Mají jen kapouna.“

„Záleží mi na tom, aby to byl kohout na rožni,“ trvá na svém kněz.

„To teda budete bez večeře.“

„Já vím, že to neplatí,“ praví kněz tajuplně. „Ale já vskutku marně uvažuji, jak bych toho pána nalezl. Pochopte, prosím… Věc důležitá, pro něho životně důležitá… Tedy… Dovolte, abych vám naznačil…“ Nakloní se k Villonovi a tlumeným hlasem mu svěří několik slov. Nato se odvrátí, nečeká na dojem, jaký jeho zpráva vyvolala, položí krčmáři na sud peníz a bez pozdravu opustí výčep.

Té noci František spí tak lehce a klidně, jako nespal dosud nikdy v životě.

Ti povídám,
kdo patříš k nám,
hleď všecky naše hesla znát,
bys nejlíp sklof
si dobrej lov
a abys včas moh roha brát
či v podfuku jít na ruku
těm, koho draply kriminály:
kdo nevyzná se,
ten zmeh by v base,
až poldi radostí by řvali.
Mor na fízly a na čmuchaly!

„A pak tu je, Veličenstvo, několik žádostí o milost.“

Karel Sedmý se netrpělivě zavrtí v křesle.

„Jsem unaven. Chci se rozptýlit. Ať nastoupí tanečnice.“

Komoří se králi ukloní, otevře kterési dveře a zatleská.

Panovník se pohodlně opře a rukama začne točit mlýnek. Jako by klímal. Mdlé světlo sychravého listopadu unaveně prolíná závěsy, bledě

ozařuje vrásčitou královu tvář a dodává lesk i jeho stařeckým očím – a v nich se zračí mlsná nedočkavost, neboť vyhlíží tanečnici. Když se flétny a loutny rozezvučí a dívka se objeví, očka staříkovi krátce zamrkají a ústa se našpulí. Potom si lehce pomlaskává do taktu.

Dívčinu vybrali pěknou a oblekli ji velmi skrovně. Tančí s nadšením a ve víru rytmu se jí nadzvedává ještě i to nic, do kterého se přioděla.

Tóny opadly, rozvlněné ruce a nohy se utišily. Dívka se klaní a couvá do dveří, jež se jí za zády otevřely.

„Řekl jste, že mě čekají nějaké žádosti o milost."

„Jakýsi Antonín Grève žádá o milost za spáchanou vraždu."

„Koho zabil?" táže se král.

„Svého syna, ale v opilství, a –"

„Zamítá se."

„Veličenstvo, polehčující okolnost –"

„Zamítá se."

„Jako další… jakýsi František –" Dvořan zmlkne a převrací listy žádosti a protokolu. „Zabil kněze, Veličenstvo. Za bílého dne. Na ulici. Bodl ho dýkou do břicha. Hrozné."

„Proč ho zabil?"

„Kněze, Veličenstvo! Račte považit!"

„A proč?"

„Patrně v návalu náhlé zuřivosti."

„Nechte si svoje patrně. Jde o lidský život. Už jsem jich za své vlády promarnil dost. Teď jsem stařec nad hrobem, a tak si teprve začínám života vážit. Nechci žádný zbůhdarma utratit. Jakže jmenuje pachatel?'

„František Montcorbier," praví komoří.

„Čím je?" ptá se král.

„Mistr svobodných umění univerzity pařížské. Zabil nejlepšího kazatele od Matky boží v den Božího těla, kdy pokora a láska k bližnímu má plnit lidská srdce jako –"

Král si bezděčně položí ruku na čelo a usilovně loví v paměti, jež bývala vynikající a věkem o mnoho nezchudla. Mistr František Montcorbier… Povědomé jméno. Tolik lidí však bylo za celé dlouhé panování představeno králi… poklonili se před trůnem, a už nikdy v životě je neviděl ani o nich neslyšel… František Montcorbier, mistr svobodných umění univerzity pařížské…

A tu si vladař vzpomněl. Válka o Ďáblův patník. Zástupci parlamentu a univerzity u krále. Pěkný, vysoký chlapec, dotmava opálený letním sluncem, jde pevným krokem vpřed a tváře se mu lehce zardívají. Vchází v

něm osobnost, prostá, v černých šatech s bílým krejzlíkem a v měkkých šedivých škorních. Černé oči se dívají mazlivě a šibalsky. Neodolal jsem a usmál jsem se na něho. Čiperně mi oplatil všemi bílými zuby.

Panovník rázně vezme brk, namočí jej a třaslavým rukopisem načmárá:

„My, Karel, z milosti boží král francouzský, uvážívše, že se vždy choval čestně, nikdy nebyl přistižen při trestném činu nebo pro takový vzat do vazby a nikdy nebylo třeba udělit mu důtku anebo ho potrestat, udělujeme mu milost a vyjadřujeme mu soustrast. Zprošťuje se a je prost veškerých civilních i trestních právních závazků.“

Dobrá rada ztraceným dětem

Tu nejkrásnější růži svou
si z čapky shazujete sami,
vy chlapci s dlaní lepkavou:
když živíte se zlodějnami
a lupičstvím, tu Pánbůh s vámi!
Neb naděj v milost osudná je,
vždyť s takovými vyhlídkami
krk ztratil také Colin Cayeux.

To není hra, kde kostky zvoní:
zde padne duše, nejen hlava.
Kdo prohrá, darmo slzy roní,
neb nectně zemře podle práva.
Kdo vyhrá, stejně nedostává
v dar žádnou kněžnu za svou ženu.
Tak zpozdile všanc život dává,
kdo hraje za tak malou cenu.

Jen poslyšte mě všichni dále!
Hle, starý výrok neklamný:
sud načatý se pije stále,
v máj venku, v zimě za kamny.
Jak víno v opar omamný
hned rozplyne se poklad váš.
Má dědic dluh jen náramný:
jak nabyls, tak i pozbýváš.

IV V NOVÝ ŽIVOT

Přemítal jsem o ní takto: „Je to paní
šlechetná, sličná, mladá a umná
a zjevila se mi
snad z vůle lásky, aby si můj život odpočal.“
A častokrát jsem o ní přemítal ještě
milostněji, až srdce tomu přitakávalo.
DANTE

Všechny pařížské zvony právě odbíjely poledne, když František stanul před městskou branou.

Na chvilku se zastavil a zhluboka nadechl. Nozdry se mu zachvěly. Oči se zúžily v blaženém přivření.

Paříž!

Paříž se svou jedinečnou, neodolatelnou vůní, s lidmi, kteří stále jako by někam utíkali; se svým podloubím a svými zkroucenými, zapáchajícími uličkami a nad nimi se plácají od okna k oknu rozvěšené spodničky; Paříž s nesčetnými pouličními obchodníky, a ti obletují dobře oblečené chodce jako čmeláci čerstvě rozvitý květ; Paříž s lehounkými popěvky, jež se zpívají v ulicích při snídani, při obědě i při večeři – a s tklivými písněmi lásky, drnkanými za noci pod okny milované paní. Paříž se svým přístavem, kam po řece přitékají lodi nadité pytli, a z každého pytle se line jiná vůně; Paříž se svým hřbitovem Mláďátek, kde se prochází omladina, kde panny ukazují nové šaty a mládenci přiléhavé nohavice, kde se uzavírají sázky a známosti. Paříž se svými krčmami –

Tu se však Villon zarazí. Až sem. Další výčet pařížských přitažlivostí je nepřípustný. Neboť po hospodách by následovaly nevěstince a po nich herny a zlodějská doupata – a po nich šibenice, mnohoramenná šibenice, pro každého dosti místa. Žádné krčmy. Žádné holky. Žádné svody k nepravostem. Zde při pohledu na první stavení svého milovaného města si slavnostně přísahám, že nevkročím do putyky U kypré Markétky aniž do jiné pochybné sluje, že přeruším přátelství s Régnierem z Montigny s Colinem Cayeuxem i s ostatními nevázanými kumpány, že budu poslušen naučení své ustarané máti a svého moudrého strýce Viléma, že si najdu poctivé zaměstnání a v potu tváře chléb svůj dobývati budu.

František radostně pohodí hlavou a vejde do města.

Metelice hustého sněhu a dravého větru se do něho opírá a profukuje mu chatrným, potrhaným pláštěm, jenž už tolik zažil za půl roku, co byl pláštěm vyhnancovým. Slunce, rosa, déšť mráz, vítr, kroupy, trní, kameny, jehličí – se vším se utkal černý vlněný plášť a přede vším dobře chránil svého pána. Jenže dnes už není černý. Slunce a déšť na něm vyleptaly zelenavé a nafialovělé skvrny. Ale František se v něm cítí šťastným, nejšťastnějším člověkem na světě.

Opět doma.

Beze strachu, bez závazků, bez úzkosti ze zítřka. Šibenice už není přízrakem, nýbrž samozřejmým doplňkem městských nezbytností, co mi po ní, ona je pouze pro zločince. Mráz se zahryzává do prošoupaných škorní, ale Villon necítí zimu, nevnímá vichr. Villon je šťasten, tak nevýslovně šťasten, že nemůže odolat a široce se usmívá na ulici, kterou kráčí; co chvíli si poskočí, co chvíli chytá do dlaní sněhové vločky, jak se hustě a pomalu snášejí na zmrzlou zem a usazují se na ní hvězdnatým povlakem. Tolik se natěšil. Od chvíle, co mu uctivý kněz z bratrstva Ulity v Chartres v hospůdce Na dlani podal zprávu, že jeho žádost o milost je příznivě vyřízena a že se může bez obav vrátit do Paříže, od té chvíle žije toliko své pronikavé radosti a nedočkavosti.

Opět v Paříži.

Nejraději by se objímal s každým, koho potká, nejraději by si s každým zatančil třasák. Ale lidé ho nevšímavě míjejí a nikdo nemá tušení, co se děje v jeho znovuzrozeném nitru. Ale i v tom František poznává své Pařížany, v jejich ledabylém pohledu, jak po člověku sklouznou, a utíkají dál. Připadá si jako pstruh, zvyklý na čerstvou horskou říčku, když ho přesadili na půl roku do bahnitého rybníka a on se opět dostal do své rychlé vody.

Přece jen neprožije smutné vánoce – bude mít i maminku i strýce i domov – a možná i lásku. Kdo ví? František v sobě náhle cítí tolik síly, že dokonce věří i ve šťastnou lásku.

Vtom na něho kdosi zavolá jménem,

U protějšího domu stojí Kateřina de Vausselles a mává.

Zastaví se.

Ona mu vykročí vstříc.

„Mistře Villone! Kam jste se zatoulal? Tak dlouho jsem vás neviděla.“

František zabreptá bezvýznamný pozdrav. Je poněkud v rozpacích. Přítomnost Kateřiny de Vausselles připomněla Filipa Charmoye. Tato

dívka ví, že jsem vrah. Proč se ode mne s opovržením neodvrátí? Proč mě naopak radostně vítá? Jak rozkvetla. Jak se změnila.

„Proč nemluvíte? A co se vám stalo, že máte jizvu na ústech?“

Jeho rozpaky jsou čím dál větší. Což Kateřina neví –?

„Ostrý kámen… Upadl jsem…“ koktá a třese se zimou.

„Chvějete se. Zavěste se do mne. Půjdeme spolu. Snad vás to zahřeje. Byla jsem u tety s nějakým zbožím na svátky. Už jdu domů.“

„Myslil jsem, že v tomhle domě bydlí Noel Joliz.“

„Ano, prý nahoře. Tam jsem ovšem nebyla. Teta zůstává dole.“

Její plášť zdobí kožišina a lemuje také kápi, která jí vroubí tvář. Zelené oči jako by jí za tu dobu zesvětlely do žluta.

„Sluší vám to, Kateřino. I když trochu lžete.“

„Ale mistře Villone. Mluvíte jako světec, a zatím se o vás říká ledacos. Ostatně byste se tuze zmýlil, kdybyste si myslil, že já a Noel Joliz… Nakonec vám na tom nesejde. Ale abyste věděl, jsem panna.“

František po ní nedůvěřivě mrkne a pokrčí rameny:

„Měla byste se provdat. Řekl bych, že už na to máte věk. Aby najednou nebylo pozdě.“

„Nemám, koho bych si vzala,“ odpoví Kateřina vyhýbavě.

„Co kdybyste se zeptala Noela Jolize?“

„Jste nudný. Mohla bych se stejně dobře zeptat vás.“

„Zeptejte se.“

„Jste dareba. Pořád týž.“

Jdou vedle sebe rychlým krokem. Villon by dal nevímco, kdyby v tu chvíli věděl pravdu o ní a o Noelovi. Stála modelem pro jeho obraz svaté Kateřiny. Nyní vyšla z domu, kde Noel bydlí. Podivná souvislost. Nechtěl bych se nikomu stavět do cesty.

Při té myšlence se bezděčně zarazí v chůzi. Neboť ona myšlenka v sobě tají rozhodnutí: rozhodnutí ucházet se o Kateřinu.

„Už je to tak,“ řekne nahlas a se zalíbením si ji prohlédne.

Sníh jí padá kolem drobného obličeje, černé vrkoče se derou z kápě, žlutě zelené oči září chytrostí, drzý nosík je na špičce červený a měkce utvářené rty jako kdyby chtěly přilnavě líbat… S podivem se ptá sám sebe, proč si toho všeho už dávno nevšiml? Skoro se již nediví Filipovi, že dovedl stát celé hodiny proti jejímu oknu, že houževnatě pronásledoval, koho podezříval.

„Víte o tom, že zemřel Filip Charmoye?“ zeptá se náhle Kateřina.

Překvapeně sebou trhne. Což ona skutečně neví –?

„Kdy? Na co stonal?“ táže se nejistým hlasem.

„Asi před půl rokem. Právě na svátek Božího těla. Někdo ho přepadl na ulici a ubodal ho.“ Kateřina mluví o vraždě, ale hlas se jí nezachvěje a oči nepřestávají čiperně zářit.

„Ztratila jste ctitele…,“ zašeptá Villon a bezděky jí stiskne ruku.

„Jeho obdiv mě trýznil.“

„Nepochybuji, že vás hluboce miloval. Přemýšlela jste někdy o tom?“

František zvážněl. Tentokrát Kateřina stiskla ruku jeho. To v náhlé představě, kterou jí mistr vnukl. Villon se zastavil a vzal její obě ruce do horkých dlaní. Hledí na ni a Kateřina má pojednou dojem, že jeho oči jsou bolestným výkřikem.

„Kateřino,“ řekne jí, „vy růže rozvonělá, pomyslete, jak jste silná, když vaše krása stojí cenu lidského života.“

Pustí její ruce, nechá ji stát vprostřed ulice a jde dál a neohlédne se.

Ten už se mnou nepohovoří, míní Kateřina a teskně hledí ním. Ví o mně příliš mnoho.

Chtěl bych s ní hovořit denně a stále, myslí si Villon. Jen aby o mně příliš mnoho nevěděla.

Vzpomene si na paní Ambru – vzpomene si na ni proto, že mu hruď naplňuje podobné teplo, jaké jím proudilo, když docházel do jejího domu. Se srdcem rozplesaným čeří bujný život v pařížských ulicích, a když se blíží k domu U červené brány, dá se do běhu. Utíká a ruku si drží na srdci, jak by mu mělo samou radostí vyskočit z hrudi. Vrazí do poloslepého žebráka, jenž chroptí jednotvárné, naříkavé prosby na rohu ulice Františkánské; zakopne o dřezy, kam navážila vodu pradlena od kašny v ulici Prosebníků: voda vyšplíchla a ledovým proudem zalila nohy pradleně i Villonovi, bokatá ženština za ním hází krupobití nadávek, leč František se směje a pádí dál. Když konečně dolehne na kované dveře kláštera U červené brány a když bije klepátkem do jejich dřeva, jako by svolával k poslednímu soudu, napadne ho, že je čtvrtek, vždyť ve čtvrtek chodívá maminka jednou za čtrnáct dní k strýci Vilémovi na návštěvu, kéž by tu právě dnes byla.

Obejme mnicha fortnýře a vyběhne po schodech, ach, tolik známých, a zabouří na dveře jídelny, kde ho kanovník Villon kdysi učil základům vznešeného stolování.

Otevře mu hospodyně a beze slova a s očima vypoulenýma ucouvne o několik kroků.

Za prostřeným stolem sedí strýc, sedí sám a podmračeně vzhlédne ke dveřím.

Když spatří Františka, vstane a jde mu v ústrety, obejme ho a hodnou chvíli jej drží mlčky na srdci, políbí ho na obě tváře, oddálí jej na délku paží, prohlédne si ho od vlasů až po rozšklebené špičky škorní, znova jej přivine k srdci, dovede ho ke stolu a přitlačí ho do křesla. Hospodyni pokyne, aby mu prostřela. Posadí se proti chlapci a zpytavě se na něj zahledí – vše bez jediného slova.

František zaloví lžicí v polévce. „Jsem rád, že jsem zase tady," řekne a sklopí oči. Tak radostně běžel domů – a teď se tu necítí dobře. Je mu stydno. To proto, že kanovník nemluví a jen si ho zkoumavě prohlíží.

„Jak ses to dověděl?" zeptá se posléze strýc Vilém.

„Strýčku, vy jste tak dobrý a nevíte, jaký je svět a co všechno se v něm děje," odpoví František, neboť si vzpomene na Ulitu; bez jejich členů a hesel by nikdy nezvěděl o příznivém vyřízení své žádosti. Vždyť kdo by mohl podat zprávu utečenci, když se skrývá a křižuje z kraje do kraje, aby ho úřady nevypátraly?

„Univerzitní svět ti byl nudný. Neustále sis přál octnout se rovnýma nohama uprostřed života. Dosáhls toho." Kanovník přitom ani nevzhlédne od talíře. Nerad někomu něco vyčítá. Zvlášť Františkovi. Ale příliš dlouho v sobě tuto trpkost skrýval. Pociťoval to jako synovcův nevděk.

„Vím o lepším světě, strýčku, o lepším životě, a také do něho se chci vrhnout střemhlav. Nevěděl byste o zaměstnání pro mne? Nevěstu jsem si už vyhlédl." Do očí mu opět proniká dlouho ztracené teploučké šibalství.

„Zhurta – jako do všeho. Proč pořád pokašláváš?"

„Znáte vy tu báj o mnichu Comynovi? Mistr Parlan mi ji kdysi vyprávěl." Jiskerky zmizely, tvář má najednou smutnou. Ret s jizvou se mu zachvěje, vypadá dojemně.

„Jaká souvislost s tvým kašlem?"

„Nejsem ještě tak starý jako mnich Comyne – a přece to brzy nastane. To jsem tím myslil." Řekl to lhostejně, jako kdyby mluvil o někom jiném. Ale srdce se mu sevřelo.

„Zatím nepoznávám, zda ses svou trudnou poutí tak prohloubil či zda jsi tak zhloupl," odpoví strýc naoko suše, ale v nitru překvapen tím novým člověkem, který proti němu sedí.

„Zmoudřet bych chtěl."

„Marně by ses snažil. Vášeň a moudrost se neslučují."

„Jenomže moudrost by mě nebyla zavedla na scestí."

„Odkdy tak pokašláváš?" ptá se kanovník, aby Františka ušetřil dalších kajícných pravd.

„Dávno. Ještě za války o Ďáblův patník."

„Místo profesoru Parlanovi ses měl svěřit lékařům.“

„Nastane to s nimi jako bez nich.“ Mávne rukou a nehezky ohrne ret, jizva se nakrčí, vypadá škaredě.

„Flámování,“ neubrání se strýc nové výčitce.

„A bída a hlad a zima v dětství, strýčku,“ dodá František a tvrdě se podívá do knězovy růžové tváře, jako by on za to mohl.

Páter Vilém, jako kdyby za to opravdu mohl, zahanbeně mlčí. Po chvíli řekne tiše a omluvně: „Už rozumím tvé touze uchvátit život.“

„Jenomže já jsem si tu halenu oblékl naruby.“

„Teď nejsi dalek moudrosti.“

„Spatřujete-li moudrost v měšťáckém životě zlaté střední cesty, ubezpečuji vás, že se ze mne nyní stane mudrc nad mudrce.“

Neposedné ohníčky opět vyšlehují, dravčí zuby se mu zalesknou v darebáckém úsměvu.

„Nestane.“

František předtím vstal od stolu a chtěl si zahřát nohy u krbu. Když však kanovník vyřkl své pevné, bezpečně jisté „nestane“, prudce a rozhořčeně se po strýci ohlédne.

„Proč ne? Chci tomu. Rozhodl jsem se,“ utrhává vzdorovitě.

„Mluvíš o tom s výsměchem a pohrdáním ještě dřív, než jsi to zkusil.“

„Co tedy ze mne bude?“

„Zopakuj si pověst o mnichu Comynovi: nejdříve nalezl, co mu Bůh poručil hledat. Potom teprve zemřel.“

„Nemyslím, že mně by Hospodin projevoval nějakou zvláštní pozornost a přízeň.“

To je zase ten prostořeký nezdara, myslí si kněz. Ale teď si na mne nepřijdeš, vtipálku.

„Jistě máš ranec plný básniček za tu dobu,“ řekne jakoby nic.

To ovšem byla odpověď, nad kterou se František zachvěl a pocítil, jak mu krev stoupá do tváří. Když i páter Villon přiznává, že považuje mé básnické nadání za dar boží – A já nic, leda „mor na fízly a na čmuchaly“ a takové všelijaké neřádstvo. Strýci abych se s tím snad ani nechlubil. Ale ťal mě pěkně, jen co je pravda. Příliš neklidné a bouřlivé dny jsem žil, nemohl jsem, nebylo pohody ducha. Nu, jen když se mám sám sobě nač vymluvit. Hle, tím větší důvod, abych zakotvil v měšťanské uspořádanosti, abych spokojeně usínal a klidně procítal, duši bude blaze a verše mi v mozku způsobí úplnou tlačenici…

„Oholím se a zajdu k místodržiteli. Abych měl ty formality za sebou. Abych se mohl stát tím měšťáčkem.“

Po dlouhé době se octl opět v místodržitelově domě, vystoupil po mramorovém schodišti se stěnami červenavým dřevem vykládanými, prošel dveřmi s blýskavým kováním a přijal lehkou úklonu nažehleného lokaje, jenž trčí u veřejí jako prkenný panák, šlapal po stokvětových kobercích i klouzavých podlahách nádherných síní, tak důvěrně známých – a přece pojednou vzdálených a nedostupných. Sem už nesmím nikdy vkročit jako host, už nikdy se tu na mne nebudou nedočkavě těšit, už nikdy nebudou s básnickou soutěží vyčkávat mého příchodu. Pro tyto společenské kruhy jsem vyděděncem a je třeba se s tím smířit. Když o mne stáli, když jsem býval hvězdou jejich besed, dělal jsem drahoty a uděloval jsem jim chvilku své přítomnosti jako obzvláštní milost: nyní, kdy mě ze svého středu vyloučili, skoro jako bych toužil znovu sem docházet a rozprávět a vtipkovat a líbit se urozeným paním – ach, jak bych se jim dnes mohl líbit se svou zohavenou tváří, s jizvou, jež ke každému volá, že jsem vrah.

Pan Robert ďEstouteville se za svým stolem s ebenovou deskou jizlivě usmál a na uvítanou řekl:

„Tak co, básníku? Už jste mi odpustil, že jsem si dovolil vjet na koni do univerzitní čtvrti?“

Tu Villon pochopil, že vznešený Robert ďEstouteville, pařížský místodržitel a velitel stráží – i se všemi ostatními tituly, které mu patří a kterými se honosí – není než ubohá, malinká dušička hokynářská.

„Uvědomuji si, pane, že jste svou pomoc a svou přímluvu a všechnu ostatní laskavost neposkytl mně s ohledem na někdejší zájem či dokonce přátelství, kterými jste mě vyznamenával. Vím, že jste tak učinil pro kanovníka Villona, protože vás s ním sbližuje šlechtický původ. Pro vraha bez zvučného jména a dokonce bez peněz byste se neobtěžoval zasáhnout.“

Tak mu odpověděl a tvářil se stejně uštěpačně jako před chvíli místodržitel. Jsi handlíř se spravedlností a jsem rád, že jsem ti řekl, co si o tobě myslím.

Tím ovšem jakákoli další rozmluva odpadla. Místodržitel před ním mlčky rozestřel listiny, aby je podepsal. František mlčky podepsal, v tichu si přečetl omilostňující slova králova a beze slova přijal dekret, jenž ho má chránit před zatčením. S odměřenou úklonou opustil místodržitelovu pracovnu.

Můj vstup do měšťanského života právě slibný nebyl, myslí si, když sestupuje – naposledy – po mramorovém schodišti se stěnami červenavým dřevem vykládanými. Vlastně jsem se ho chtěl zeptat, kolik o mně ví či neví Kateřina de Vausselles – místo toho jsem se s ním málem povadil, a

on má hlavní zásluhu na tom, že neskončím na šibenici. Jsem nevděčník a byl jsem jím odjakživa. Moudrosti nikdy nedosáhnu, strýc má pravdu.

Tu spatří proti sobě dveře otevřené a v komnatě u krbu dvě ženy: paní Ambru a Kateřinu. Okamžik zaváhá. Potom se rozhodne, že nyní záhadu rozluští, neboť tato chvíle se mu zdá nejvhodnější.

„Neruším vás? Nepřišel bych nevhod, kdybych vás pozdravil?“

Kateřina upadla do rozpaků radostným překvapením. Paní Ambrosie mu vlídně kyne dovnitř – vlídně, leč poněkud upjatě:

„Právě slyším, že jste se vrátil. Věřím, že cestování ještě obohatilo vašeho ducha.“

„A ochudilo zdraví.“ Odmlčí se. Jak zavést řeč, aby zjistil, mnoho-li o něm Kateřina ví? „Vracím se s četnými rozpaky,“ prohodí nejistě a kradmo pohlédne na Kateřinu.

„Bezdůvodně,“ na to Ambra, neboť zpozorovala jeho plachý pohled a pochopila. „Vaši přátelé na vás rádi vzpomínali a těšili se, až uznáte za vhodné se vrátit.“

„Moji přátelé se tedy domnívali, že to záleží jen na mně, kdy se vrátím?“ zeptá se přímo.

„Zajisté. A všichni také chápali, že vzdělaný muž musí poznat svět.“

„Děkuji vám, paní Ambro,“ řekne prostě a ukloní se. Chtěl by jí vděčně políbit ruku, ale neodváží se. Vrah – a tak šlechetná a jemná paní.

„Slečna Kateřina je právě na odchodu. Nechcete ji doprovodit, mistře Villone?“

Jak obratně a taktně mi dovedla dát na srozuměnou, že má přítomnost není žádoucí. Nicméně vás obdivuji a ctím, paní Ambro, nevíte a nikdy se nedovíte jak.

„Kde všude jste byl?“ ptá se ho na ulici Kateřina.

„Na pokraji pekla.“ Zavěsil se do ní. Tiskne se k její paži, víc než je třeba. Vida, mám štěstí, potkávám ji dnes už podruhé. Osud sám mi ji posílá do cesty.

„Vypadáte, jako kdyby to byla pravda.“

„Lhal jsem někdy?“

„Právě že ne. Jen jste se často vytáčel. Víte, že jsem o vás nejednou přemýšlela?“ Těší ji rozhovor s duchaplným mužem, těší ji jeho zájem. To je něco jiného než zamlklý, škrobený Joliz.

„Přemýšlet o mně je hřích.“

„Zase vytáčka.“

‚A zase pravda.“

„Proč se pořád posmíváte?“

„I praví se v Písmu: *Nedomlouvej posměvači, aby tě nevzal v nenávist; přimlouvej moudrému, a bude tě milovati*.“

„Vy jste přece moudrý.“ Řekla to vyzývavě a dívá se na něho zblízka a tak bezostyšně, až ho zamrazí.

„Pak je mou povinností vás milovat,“ odpoví jí, co si zřejmě přála.

Ale ona uniká: „Stavíte se veselým. Ale něco vážného tajíte.“

„Proč se vy ženy dobýváte do nitra mužů?“ Ptá se jí jako před časem abatyše a je zvědav, co odpoví.

„Možná proto, abyste se vy dobývali do našeho,“ odvětí mu tiše a vážně.

„Totéž, co mi řekla jedna abatyše.“

„A uvažoval jste o tom?“

„Ne příliš.“

„Napravte to.“

„Dobrá. Začnu u vás.“

„Kdy?“

Místo odpovědi se Villon zastaví, pohlédne jí do očí a rozesměje se.

Na cestě k mamince potkal Régniera z Montigny.

„Tak co děláš, studentíku?“ ptá se Régnier.

„Zavírám za sebou dveře,“ na to Villon.

„Chceš je zavřít taky za mnou a za Colinem a ostatními?“

„Především.“

„Jsi nevděčník.“

„Dnes už podruhé.“

„A posera.“

„Hledám poctivé zaměstnání.“

„A idiot.“

„Nevíš o nějakém?“

„Písaře.“

„Třeba ještě dnes.“

„U vysokého úředníka státní pokladny.“

„Řekl jsem, že hledám poctivé zaměstnání. Nezatahuj mě do žádných svých lumpáren.“

„Je to poctivé, na moji šlechtickou čest“

„Za tu nic nedám.“

„Na moji zlodějskou čest.“

„Kde to je?“

„Takřka za rohem. U Petra Amanda. To jméno znáš, ne?“ Bere Villona pod paží a vesele s ním vykročí.

Jak by neznal jméno Petra Amanda. Okna jeho kanceláře svítí ještě dlouho do večera a mnohdy i do noci. Nejednou se v jeho kanceláři ještě pracovalo, když se František k ránu vracel omámeným krokem domů z hospody Kypré Markétky. Před domem Petra Amanda stávají vozy s erby přinejmenším se zlacenými dvířky; jeho portálem procházejí muži v hedvábných kabátcích a s drahokamy na čapce: velkoobchodníci, dodavatelé koření, rýže a jiných zámořských potravin, které se vykládají z lodí pařížského přístavu, obchodníci se vzácnými látkami i cizokrajní kupci v podivných šatech – jejich černobrvé oči mají tvar mandlí; velkostatkáři a jejich nájemci, šlechtici, kteří vlastní nesčíslné domy a zámky – slovem, nejbohatší, nejvýznamnější, nejvzácnější lidé Francie. V takové kanceláři by měl písařit, psát smlouvy těchto lidí, denně se s nimi stýkat. Některý z nich by si mě mohl povšimnout, jsem přece chytrý, učelivý a písmo mám hezké, když si dám záležet, mohl by si mě povšimnout a vzít mě do soukromých služeb na svůj statek či do zámku. Mohl bych dosáhnout štěstí, udělat kariéru, vyšvihnout se na významné postavení, vhodně se oženit – to jest s Kateřinou de Vausselles – a být čestným, váženým občanem, působit radost mamince a neznepokojovat strýce…

„Ty se s ním znáš?“ zeptá se s odstínem nedůvěry.

„Přítel mého nebožtíka otce. Zrovna včera jsem ho potkal a nabízel to místo mně. Já se mu na to – Já, šlechtic, přece nebudu dělat písaře nějakému Petru Amandovi. Aspoň kdyby měl šlechtický titul. Takhle by to bylo nedůstojné. Ale ty to můžeš dělat, když ti mozek nezabere na nic velkorysého. Ale tak jako tak tě musím pochválit. Jak jsem slyšel, choval ses skvěle. To jsem si řekl: ten spratek se vybarvuje. Ale když jsem tě viděl tenkrát v Královnině Hradci u toho lazebníka sedět na posteli jako hromádku neštěstí, s očima opuchlýma – řeknu ti, že jsem tebou opovrhoval. Nebýt toho, že jsi měl svoje zásluhy na válce o Ďáblův patník – Víš, někoho oddělat není jen tak. Musí se v tom umět veslovat.“

„Už dvakrát jsem potkal Kateřinu de Vausselles,“

„To je ta nána, pro kterou se to stalo?“

„Je možné, aby nic nevěděla?“

„Proč by to vlastně měla vědět? My, tvoji kamarádi, jsme to na tebe přece nepovídali. Tvůj strýc pro ostudu taky ne. Tak kdo by jí to řekl?“

„Svědky byli Jiljí a paní Isabela.“

„Jiljí je taky tvůj kamarád a Isabela mlčí, aby ji netahali po soudech. Místodržitel nakonec mlčí taky, aby se neřeklo, že tahal vraha z bryndy. U Matky boží káže Jiljí a život jde dál.“

„Kateřině se ulevilo, že ji nemá kdo pronásledovat.“

„Dej mi s tou courou pokoj. Je jako ten salamandr, co žije na suchu i ve vodě. Dám krk na to, že je panna – a hlavu na to, že je děvka. Myslíš, že by byl Filip žárlil, kdyby mu k tomu nebyla dala trošku právo? – Už jsme tady. Nač myslíš? Tvař se přece k světu. Ukaž se, jak vypadáš. Abys udělal dojem. Na prvním dojmu nejvíc – Tumáš, učeš se. Ukaž ruce. Vyšťourej si špínu z nehtů. Tvůj plášť taky zrovna příznivě nepůsobí…“ Při těch slovech přehodí Františkovi na ramena svůj krumplovaný plášť; jeho vetchou, od slunce a deště skvrnitou pápěru si švihácky přehodí přes ruku. „Ještě ti půjčím tohle.“ Připne Villonovi k opasku svůj plný měšec. „To dělá divy u bařtipánů, jako je Petr Amand. Párkrát tím zazvoň. A jde se.“

Nový uchazeč o místo na Petra Amanda silně zapůsobil. Pán uspokojením spočinul zrakem na vyšívaném kabátci s kožišinovým límcem, pokývl hlavou nad Františkovou ušlechtilou a jasnou mluvou – neboť podle mluvy soudil na jeho sloh – a přijal ho do služeb s upozorněním, že důležitost jeho úřadu vyžaduje toliko mužů příkladného chování a neposkvrněné pověsti, kteří nenavštěvují pochybné podniky, nepřátelí se s podezřelými jedinci a nejsou poznamenáni žádným veřejným skandálem – podle toho aby se mladý muž zařídil; že ostatně doporučení mladého pána z Montigny a příbuzenský vztah ke kanovníku Villonovi jsou nejlepším doporučením a zárukou jeho kvalit. Nato mu podal ruku. Potom Régnier spustil chvalozpěv na svého přítele vybraným jazykem, sršícím lichotkami i vzácnému příteli svého v Pánu zesnulého otce – a když za obdivem a úctou vyvalených pohledů ostatních písaříků vystrčil Villona do předsíně, dodal:

„Tak jsem tě u toho křápa přece zapích.“

Když den dohasl a po šedivém večeru se snesla černobílá noc, mrtvá tmou a živá sněhem, když starousedlé pařížské rodiny ulehly do nastlaných postelí a osamělá žebračka u portálu Matky boží se rozplakala zimou a opuštěností, když na stolech v hernách zlatě zazvonily nejsmělejší vsázky a student v koleji se žalně rozvzdychal nad knihou, od jejíchž odstavců ho odváděla muka první lásky, když v krčmách se zhroutili první opilci a vězni v žaláři se po krátkém spánku probudili hrůzou ze zítřejšího výslechu útrpným právem, když se v městských branách, okovaných železem a mědí, za červeného svitu pochodní vystřídaly stráže a milenec záletné kupcové stanul bezradně na kraji zahrady a nemohl pod okno své milenky, protože

by stopy v nedotčeném sněhu prozradily její nevěru – kanovník Villon přestal číst ve spisech filozofů, kde hledal odpovědi na trýznivé otázky svého nitra, odpovědi, kterých, žel, nenalezl. Poznamenal se velkým křížem a poklekl před symbolem umučení Kristova.

Otče náš**,** jenž jsi na nebesích, vím, že jen Ty jsi moudrý a jen Ty znáš rozhřešení, o které se snažím. Když jsi ho vyznamenal svou přízní v tak veliké míře a podaroval jsi ho duchem neobyčejným a nadaným, věřím, že bude vůle Tvá a že budeš bdít, aby přetěžký pro osamělého člověka úkol a nesnadnou sudbu, které jsi na něho uvalil, dovedl k cíli, který jsi mu ve své nekonečné moudrosti vytkl. A tak věřím, že i všechny cesty, kterými půjde, nechť budou jakékoli, budou cestami Tvými. Není-li přespříliš domýšlivá duše má, myslím, že mám být v jeho blízkosti nikoli proto, abych ho usměrňoval a káral, nýbrž abych mu pomáhal nést a nadlehčovat břímě vůle boží, jež na něm spočívá jako neunesitelný kříž. Slibuji Ti, Pane, že budu plnit toto své poslání s pokorou i sebe sama zapřením, s neutuchající pečlivostí a neotřesenou vírou v Tebe a ve správnost Tvého rozhodnutí a moudrost vůle Tvé. Amen.

Kdo víc než otec byl mi vším,
to mistr Vilém Villon byl,
jenž nad matku byl něžnějším,
když v plenkách jsem se batolil:
mne vytáh z mnohých perných chvil,
leč radost jsem mu nepřinesl.
Kéž by mi jednou dovolil,
bych vděčně na kolena klesl.

V PAST

„Sláva, vítězství!“ volej a znova: „Vítězství,
sláva!“
Kořist, po níž jsi toužil, padla už do tenat
tvých.
OVIDIUS

Kateřina sebevědomě hledí do zrcadla. Letní vůně zahrady zalétá do síně otevřeným oknem a oblévá její žádoucí krásu. Dívá se na sebe a sama sebe obdivuje: tu se skloní, tu otočí, vypne prsa, stále s očima upřenýma do modravě lesklé plochy zrcadla. Spokojeně se usmívá. Je jiskrná a zářivá, neposedné zelené oči hrají životností a žluté plamínky z nich vyšlehují v neutuchajícím blyštění. Každičký její pohyb provází kouzlo ladných křivek a tepající rytmus neklidné mladé krve.

Jsem krásná.

Jaké to vědomí pro ženu. Jaká síla se rozproudí tělem až do nejmenších cévek, jaká zalykavá radost se rozline hrudí. Jsem krásná, zraky mužů na mně spočívají se zalíbením a zraky žen se závistí či záštím. Co mě víc blaží? Obdiv mužů nebo nevraživost žen? Věru že více ženská závist. Dokud mi závidí, patří mi svět. Až mě budou litovat, bude se mnou zle.

Zrcadlo jí oplácí úlisný úsměv a vůně ze zahrady houstnou v pozdním odpoledni, kdy vzduch, zlatý sluncem, začíná nepatrně červenat blížícím se podvečerem.

Dům je prázdný.

Toliko jedna ze škaredých sester se kdesi v opačném koutě domu zaobírá – čím? Ach, jistě ne zrcadlem.

Dům je prázdný, služebnictvo se rozuteklo s košíky slaniny a vařených vajec do okolí města, do luk a lesíků, vždyť je opět den Božího těla, den radosti, květů a nejsvětější svátosti. Dům je prázdný, neboť i rodiče odjeli s nejstarší dcerou Markétou – nikdo by neuvěřil, ale k ženichovi.

Při tom pomyšlení Kateřinu zabolí srdce úzkostí: protože malíř Noel Joliz našel ženicha pro Markétu. Umínil si, že provdá obě ohyzdné sestry, aby Kateřina neměla výmluvu a konečně si ho vzala. Pro Markétu už tedy ženicha našel, bezdětného, ještě mladého vdovce, má pěkný dům poblíž brány sv. Diviše, nahoře pět tichých a řádně platících nájemníků a v

přízemí zavedený krupařský krám. Jednu vadu má zajištěný vdovec, tuze křivé nohy, leč v tváři je pohledný, s jemným nosem a měkkýma, temnýma očima. Je ochoten oženit se i s šeredou de Vausselles, bude-li mít náležité věno – a Markéta je kostnatá, ramenatá… ale věno zvoní a výbava šustí, vdovec zabere a zbude už jen sestra Ludvika. I ta se uchytí. Noel je obratný a věno zase bude cinkat. Co potom, co potom?

Jak mohu mít tak ošklivé sestry, když sama jsem tak sličná.

Projde se před zrcadlem a půvabně si nadzvedává dlouhé sukně.

Není pochyby, že Noel Joliz najde chotě i pro Ludviku. A potom nezbude než dodržet slovo, které jsem mu dala: stát se paní Jolizovou. Rodit malé Jolizy. Mít z toho vytahané břicho a povislá prsa. Ztloustnout. Nosit neohrabané opentlené čepce. Obdivovat od rána do večera jeho obrazy. Poslouchat jednotvárná vyznání. Později možná hrubosti.

Není vyhnutí? Nelze uniknout?

Zbývá mistr Villon.

Půl roku už kolem mne obchází, pokroutky nosí, na besedy do domu k nám chodí, u mých nohou vysedává a vtipně hovoří, máti se na něj laskavě usmívá a otec mu přátelsky tiskne ruce – ale on mi dosud neřekl jediné slovo lásky, neučinil jediný pokus, aby mě políbil. Zůstává u roztomilých lichotek a dvorných pozorností.

Dnes je můj den.

Dnes jsem sama a on přijde za mnou.

Dnes ho musím očarovat, aby se mi vyznal.

Místnost, kde se zhlíží v zrcadle a kam Františka uvede, jako by byla oblastí z jiného světa ve starobylém domě rodiny de Vausselles. Stěny i strop pokrývají zrcadla, jedno hledí do druhého a hrají si spolu; světlo zalévá prostornou komnatu ze tří stran velikými okny a naráží na hladké plochy zrcadel, tříští se o ně v jiskřivý déšť a stéká po nich bohatým proudem jako pěnivý vodopád světla a jasu, nesčetněkrát zmnožený lesklým odrazem ostatních zrcadel; rozlévá se na podlaze, vyložené perletí a zelenavým kamenem, jako jezero sluneční záře, třpytí se na ploškách perleti a tichne na kamenných deskách, chvěje se v lehkém vlnění nad povrchem jako vzduch nad jezerní hladinou. Řada sto let starých sloupů, gotických pozůstatků původních místností, zdvíhá síň do výše. Závěsy z průsvitných orientálních tkanin jsou tak jemné, že se vzdušným prouděním neustále pohybují a dodávají síni nadpozemské lehkosti. Uprostřed šumí a bublá perlivý vodotrysk a v kruhu kolem něho kadeřavě bujejí zelené rostliny. Kdokoli sem vkročí, nemůže promluvit úžasem a jen z hloubi nitra vzdychne: připadá si jako v nebi, jako v ráji, jako v pohádce; stává se jiným

člověkem, podléhá kouzlu komnaty a bezděčně se chová tak, aby neporušil její přeludnou krásu.

Villon sem dnes vkročí poprvé.

Villon zde musí zahořet plamenem tak spalujícím, že nebude moci učinit jediný krok beze mne. Tato komnata je past a do ní se plachá zvěř chytí.

Co tomu však řekne Noel Joliz?

Bude ho pronásledovat jako Filip Charmoye.

Osvobodí mě osud i od Noela, jako mě osvobodil od Filipa?

Vždyť dnes je den Božího těla, dnes je tomu rok, co Filip zemřel. Myslil skutečně na mne, když umíral, jak říká Villon? Možná. Pro mne však jeho smrt byla nevýslovnou úlevou. Jako bych se po dlouhé, únavné cestě zbavila přetěžkého břemene. Nemilovala jsem ho.

Nemiluji Noela Jolize.

Nemiluji ani Villona.

Proč tedy toužím, aby mě Villon osvobodil od Noela? Kdo mě potom osvobodí od Villona? Vždyť já se nechci vdát. Já jen chci být milována. Jsem krásná. Zrcadlo ukazuje křivku těla tak pružnou, nevídanou a plnou života, že jsem takovou nikdy u žádné ženy nespatřila. Ukazuje mi…

Klepátko zaplnilo opuštěný dům ohlušivými údery.

Poslední pohled, poslední otočení před zázračným zrcadlem.

Dívka rozráží stříbrem vykládané dveře a s šustivými sukněmi z modravě bílého hedvábí v rukou běží dlouhou chodbou, aby otevřela osvoboditeli. Nepomyslí na to, že sestře Ludvice v zastrčeném koutku domu se v tu chvíli sevře hrdlo lítostí a uslzená tvář se zaboří do dlaní.

„Přicházíte dřív, než jsem vás čekala," zalže mu na uvítanou.

„Podle vaší vzorně upravené krásy naopak soudím, že mě čekáte už nejméně hodinu."

„Tedy se vám líbím?"

„Nemíním se opakovat."

„Jste zvláštní člověk."

„Říkáte to každému?"

„Jak to myslíte?"

„Musím s vámi mluvit."

Kateřina bezděčně zčervená. Poslušně cupe vedle jeho rázných kroků. Ztrácí jistotu, ztrácí vědomí neodolatelnosti. Je dnes zcela jiný. O čem se mnou chce mluvit? ptá se v duchu, ačkoli to velmi dobře ví. Doufá, že pohádková komnata poněkud ochromí jeho tlumený hněv. Prudce rozevře dveře, pokyne mu dovnitř a bystře mu pohlédne do tváře.

František vejde.

Zvěř je v pasti.

Kateřina kvapně zavře a tázavě k němu vzhlédne.

„Jak to je s Noelem Jolizem?“ otáže se Villon, aniž projeví okouzlení z nebeského prostředí.

„Ale prosím vás…“ Kateřina ztratila půdu pod nohama. Past úplně selhala. Zbývá jen moje vlastní krása. O ni se musím opřít.

„Jak to bylo s Filipem Charmoyem?“

„Mistře Villone … co si opovažujete?“

„Těšil jsem se na dnešní shledání s vámi a prosím vás, abyste mi nezkazila radost. Všechno vím. Všechno vám z celého srdce odpustím. Ale buďte upřímná.“

Musím se opřít o svoji krásu, opakuje si dívka a usedá na úzkou stolici. Předkloní se proti hostu, aby mohl nahlédnout hluboko do širokého výstřihu. Záhyb sukně odhalil nožku v hedvábném střevíčku, odhalil kotník bez punčochy a ještě část lýtka.

„Když všechno víte, co ode mne tedy chcete?“

„Abyste to nepokrytě přiznala a zřekla se Noela Jolize.“

„Kvůli vám? Noel Joliz mě miluje.“

Co teď odpovíš, sebevědomý, nakvašený básníku? Nyní ti nezbývá než přiznat barvu, říci: I já vás miluji. Už jsem tě lapila.

„Miluje-li vás Noel, nemohu vás milovat já.“

To ovšem nečekala. „Vždyť jste se nikdy o lásce nezmínil,“ odsekla vzdorovitě.

„Zřejmě jste na to čekala,“ ušklíbne se jízlivě.

„Abych mohla skoncovat s Noelem Jolizem,“ chce ho usadit.

„Tedy bez milence ani ránu?“

„Nechte si své studentské průpovídky.“

„Máte pravdu, na rozloučenou si můžeme povídat o něčem jiném. Tak nádhernou síň jsem neviděl ani v královském paláci v Bourges.“ Teprve nyní se František obdivné rozhlíží a opatrně pokročí vpřed.

Pozdě, myslí si Kateřina, vše je ztraceno.

Villon zří v zrcadle před sebou nesčetné množství dívčích tváří, skloněných a smutných, zří černé vlasy, modře se lesknoucí, zří bělavou šíji nad širokým výstřihem a ve výstřihu rýhu mezi ňadry, vpravo, vlevo, před ním, za ním tatáž sličná, zklamaná dívčí tvář, nesčetněkrát vytvořená ještě protějšími zrcadly, s víčky sklopenými a pažemi teskně povislými do klína, s nožkou v hedvábném střevíčku, s útlou, svůdnou nožkou, vyhlédající ze záhybů bělavě modré dykyty.

Vrací se k ní. Jemné, průsvitné závěsy jako by před ním samy ustupovaly.

„Nebuďte smutná. Přinesl jsem vám něco.“ Z kápě pláště jí vysype do klína třešně.

Vzhlédne provinile k němu. „Řekl jste, že jste se těšil na dnešní odpoledne…,“ zašeptá plaše. Ještě nikdy ji nezaujal tak jako dnes, když se na ni hněvá. Chtěla by ho usmířit.

Klekne si před její nízkou židlicí a prsty obou rukou jí podebere bradu. Pohlédne jí do očí:

„I tak je to hezké. Nic jste nezapřela. Měla jste ke mně důvěru.“

„Jak jste se toho dopátral? Ví to jen Noel a já. A Filip je mrtev.“ Mluví tiše, hledí na něho provinile a udiveně.

„Nic jsem nevypátral. Jen jsem se dohadoval. Byla to past na vás.“ Usmívá se, ale je to úsměv něžný a povzbudivý.

„Také já vás jsem chtěla chytit do pasti,“ vzdychne zklamaně.

„Chytila jste.“

Dívá se na ni a přimhouřené oči mu světélkují a smějí se. Je vidět, že je šťasten.

Dívka bezradně potřese hlavou. Pokles její šíje, tak sladce dojímavý, přiměje Františka k povzdechu. Zvedne lesklou, nalitou třešeň z jejího klína a vloží ji dívce do úst. Nastaví dlaň, aby do ní vložila pecku.

„Asi vás nikdy nepochopím,“ zašeptá ona.

„Ani nemůžete. Vaše jediná starost v životě je trápení s milenci a váš největší zážitek chvíle, kdy obraz svaté Kateřiny vyvěsili v chrámu Matky boží. Já měl život jiný.“

„Řádění po nocích,“ vytkne mu.

„Dříve i to.“

„A co kromě toho?“ vyklouzne jí, jak je navyklá společenským rozhovorům s mládenci.

„Nebuďte povrchní, Kateřino.“

Zelenavě žluté oči k němu vzdorně vzhlédnou. Ústa zejí dokořán a ruka s třešní se zastaví v polovině cesty.

Je mu to k smíchu. Směje se. Chtěl by ji pohladit po vlasech. Pohladí ji. Chtěl by ji políbit do rýhy mezi ňadry. Nečekaně se skloní a učiní tak. Obejme ji v pase a líbá ji dlouho a něžně na to jedno neodolatelné místo. Nyní se směje ona a oběma dlaněmi nabírá jeho černé kučery a tře si o ně tvář. Zalyká se náhlým a dosud nepoznaným pocitem závratného blaha, zdá se jí, že jeho polibkem do ní proudí nový život, jakási svěží, jarní míza jí proniká hrudí a rozlévá jí do celého těla a do všech údů teplo a slast a štěstí,

zdá se jí, že slyší zvony slavnostně zvonit a v jejich hlaholu že stéká čerstvá krev, jež skapává z jejich kovových srdcí. Vezme jeho tvář do obou dlaní a pozorně na něho hledí: připadá jí tak známý, důvěrně blízký a sličný, že se jí do očí vkradl slzy něhy. Pohled jí zabloudí do protějšího zrcadla, v němž vidí jeho štíhlou, pěknou postavu jakoby ovinutou kolem ní – a nová vlna štěstí jí zahltí hrdlo. Chce vstát, leč v nohou není síly, blaženství ochromilo všechny údy. Kateřina se zapotácí, neboť nemůže stát slastí. Silné paže ji zachytí a zdvihnou do výše, chlapec se směje, proplétá se mezi sloupy a dívku drží v náručí a Kateřina sama sebe přistihne v zrcadle, jak ho vroucně objímá a tulí se k němu. Taková tedy je láska, myslí si a má dojem, že ztratí vědomí, že není možné, aby smysly unesly tolik blaha.

Když ji postaví na zem, stále hledá jeho ruku a jeho oči, promluvit nemůže, jen se chvěje a hledí na něho, jako by ho zřela poprvé, nemůže se vynadívat na jeho snědou tvář, na černé, černé oči, na kadeřavé vlasy, jež mu spadají do čela. Přiblíží se k němu a dvěma prsty mu něžně hladí jizvu na rtu, patří k němu, je jeho, miluji i tu jizvu, miluji ho a chtěla bych, aby si vzal vše, snad jsem to pro něho chránila…

Schová se jí za sloupem, ale ona ho vidí v zrcadlech. Avšak také on vidí ji; když ho chce přepadnout, uskočí a schová se za druhý sloup.

„Kateřino!“ volá na ni pokušitelsky, a když se k němu blíží, unikne.

Proletují komnatou mezi závoji, sloupy a zrcadly jako dva nepokojné míče v orientální pohádce, míče svázané červenou nití: vzdálí se, zdá se, že se nadobro rozkutálely a nikdy se už nespojí – a náhle jsou u sebe a dotýkají se, věčně spojené čarovnou nití, věčně se vracející k sobě a věčně se odpuzující silou setkání. Milenci k sobě vždy přilnou nejdříve nesmělým, letmým dotykem prstů; když zesílí ulpěním žhavých dlaní, rozhoří se posléze bílým plamenem dvou rozezpívaných těl, a ta se uchvacují nenasytným objetím: každý dotyk vyvolá výtrysk bodavých jisker, vyšlehnou v srdci a zapálí krev v celém těle plápolavým požárem.

„Kateřino,“ volá za jedním sloupem, „těšil jsem se na dnešek!“

„I já,“ odpoví ona ozvěnou, smekne se po jeho hrudi a uskočí za závěs.

„Chytilas mě do pasti, co se mnou uděláš?“ šeptá.

„Tohle,“ odpoví mu a drobnými pocely ho líbá po obličeji, až není místečka na jeho tváři, aby je nepřejela lahodnou hrou rtů.

„Růže rozvonělá, co uděláš zítra?“ ptá se jí za příštím sloupem.

„Co mi řekneš dnes?“ opáčí ona.

„Že jsi moje láska, moje láska, moje láska…“

„Zítra dám sbohem Noelovi!“

„Jsi moje láska, moje růže, moje oliva rozkvetlá, budeš moje krev, moje tělo, moje žena…“

Položí se na zem s tvářemi rozhořelými a ulehne naznak. Ona přisedne k němu a mazlí se s jeho rukou. Kolem ticho, jen vodotrysk šumí šňůrami vodních perel, ze zahrad se vznášejí vůně, nasycené létem, a průsvitné závěsy se pohybují prouděním vzduchu jako závoje z pavučin. Vodopády světelné tříště prýští po zrcadlech a rozlévají se komnatou jako zářivé jezero. V jeho vlnách odpočívají chlapec a děvče, muž a žena, pramen a studánka, paprsek a růže.

Myšlenky mu provinile zalétají k Filipu Charmoyeovi a jeho nitrem bloudí slova, jež četl v soudním protokolu, sepsaném v nemocnici, v protokolu, který místodržitel přiložil k žádosti o milost: Odpouštím svému vrahu, pravil kněz a František se snaží dopátrat, proč tak učinil. Co se v něm přetavilo v posledních chvílích života, soustředěného do nepředstavitelných bolestí? K jakému poznání došlo jeho srdce, že odpustil? Jistě jen láska měla vliv na jeho slova, láska k ženě, s níž se ve výroční den své spáchané vraždy objímám. Budu si tohoto dědictví umět vážit tak jako Filip? Budu ji tak až do smrti milovat jako on? Myšlenka na ni ze mne učinila jiného člověka; abych si ji zasloužil, pracuji mnohdy až do noci u nudných listin a lišáckých smluv a píšu, píšu, do úmoru píšu číslice a ujednání a kontrakty, žádnou výstředností nevynikám nad své okolí a ničím neuvádím v úžas své písařské druhy ani v nespokojenost přednostu; myslím na ni – až do dneška jsem čekal na vhodnou chvíli, abych se jí vyznal; nemohl jsem hned, byl bych prohrál a byla by to prohra celého života, nikoli, nemohl jsem se jí vyznat hned, musil jsem ji nechat uzrát, získat si ji, dobýt si ji. Nyní ji tedy mám, změkla vroucností, zpokorněla oddaností, hruď se jí dme dechem, který patří mně, líce jí voní růžemi, které rozkvetly pro mne. Je moje, byla by celičká moje, stačilo by sevřít ji a zašeptat, že chci – a ona by se poddala s důvěřivýma očima a horoucími rty. Jenomže já dnes nemohu, je den Božího těla, právě před rokem se to stalo a já to proto nemohu dnes udělat. Dnes já nemohu – a zítra už ona nebude chtít, bude se bránit přede mnou jako před Filipem i před Noelem, nepochybuji, že je panna… zatracený Régnier, jak to o ní řekl? Dal bych krk na to, že je panna, a hlavu na to, že je děvka, tak nějak to řekl, ale proč mě to právě nyní napadá?

Její úvahy už ani nezavadí o muže, který pro ni před rokem zemřel. Veškeré její myšlenky náleží snědému chlapci, náhle tak podivně ztichlému. Spočívá jí na paži. Zabral si její srdce pro sebe. Samu sebe jsem

chytila do pasti, miluji ho a šla bych za ním kamkoli, miluji ho a učinila bych pro něho cokoli.

Zvony v jejich srdcích bijí hlaholem vzkříšení a do jejich vyzvánění tepe a tryská krev, bušící v jejich skráních, dnes je den Božího těla, den radosti a květů a svěc, rozžatých v oknech, den lásky – a my uposlechli Tvého přikázání, rozžehli jsme svíce ve svých oknech a z květů jsme utrhli stvol nejkrásnější, zvony zvoní nad námi a cesty naše zeleň posypala, vůně vzkypělých blizen rozdychtělých prašníků nás obklopuje nedočkavou touhou a čmelák, jenž z rostliny na rostlinu posedá a bzučí si do letu, v nás probouzí myšlenky tajuplné…

Poslala k Noelovi služebnou s lístkem, že ho čeká v devět hodin v chrámu Matky boží.

Seděl v jedné ze zadních lavic, když přišla. Nepolíbil jí ruku. Díval se zarytě před sebe na sloupy hlavního oltáře a svaly na tvářích sebou nepatrně potrhávaly.

„Chtěla bych ti něco povědět.“

„Nemusíš,“ odsekl příkře. „Vím, proč jsi neměla včerejší odpoledne pro mne. Vím, kdo kolem tebe už od zimy krouží. Vím, kdo včera vklouzl do vašeho prázdného domu. Viděl jsem ho.“

„Aspoň ti nemusím nic vysvětlovat.“ Přidá nesnesitelný úsměv, aby sama sebe posílila v odvaze.

„Jsi děvka.“

„Tak sbohem.“

Vyjde z lavice a chvilku váhavě stojí, čeká, že se na ni aspoň podívá, že uzří zoufalství a lítost v jeho obličeji. Vidí však jen bledý profil, ještě zsinalejší v chrámovém příšeří, tvrdý lesk oka, hledícího upřeně na oltář, a hnědé neupravené vlasy, na něž dopadá světelný pruh z okna. Vidí, jak se svaly v jeho tváři opět zavlní. Sedí bez hnutí a na ni se neohlédne. Kateřinu zamrazí, neboť si uvědomí, že Noel Joliz je muž, který se nedá lehce odbýt. V jeho zarputilém pohledu se obráží nezlomné odhodlání. Může se mstít. Může o mně pustit do světa špatnou pověst.

Kráčí podle postranního oltáře svaté Kateřiny a maně se zastaví před svým portrétem. Spatří smělé tahy štětcem, z výše na ni vykřikne rozpor světla a tmy na obraze, podivuhodně vykouzlené odstíny barev se rozstřílenou třpytivou sprškou na ni dolů a Kateřina je v tu chvíli přesvědčena, že malíř, jestliže dovedl vytvořit takové dílo, je muž, který si nenechá osud proklouznout pod rukama.

Nastanou dny, týdny a měsíce prostoupené láskou a štěstím. Villon konečně nalezl lásku a žije pro ni. Kateřina setřásla chmury a obavy, že Noel roztrouší klevety. Milence nic a nikdo neruší v jejich pohodě, Kateřina vyšívá pro Františka límec a František jí nosí třešně, po třešních jahody, pak jablka, hrušky – Až zbývají jen hrozny s červeně žlutými listy, hrozny slunné, průzračné jeseně, kdy Kateřina už zchystala svatební roucho a Villon se nemůže dopočítat nocí, které stráví ještě sám s prázdnou a prahnoucí náručí.

Jednou navečer, když slunce krvavě zapadlo a na setmělé obloze po něm zůstaly jen purpurové cáry v zelenavých oblacích, kdy ptáci ztišili vřesk v tiché ševelení v hnízdech pod střechami, kdy macaté pařížské kočky protáhly dravčí hřbety po okapech a žlutýma očima začaly čarovat na ocelově vycházející měsíc, v době, kdy František sfoukl poslední svíčku v kanceláři Petra Amanda a po vyšlapaných, vrzavých točivých schodech seběhl do ulice a pospíchal na zásnubní večeři v rodině de Vausselles, oděn černě a důstojně a s bílým krejzlíkem, jak se sluší na písaře tak vysokého královského úředníka, vykročil z domu poblíž brány svatého Diviše ráznou chůzí muž, zahalený do tmavého pláště a s čapkou trudně povislou do čela.

Jde za určitým cílem.

Jde do krčmy U borové šišky, kde šenkuje Kyprá Markétka.

Malíř Noel Joliz.

Celé nekonečné léto trpěl ve svém bytě, ověšeném darebnými obrazy. Vrhal se s paletou a štětcem proti plátnu jako rek se štítem a mečem proti nezdolnému obru. Bojoval, udatně bojoval proti osudu a horečně maloval Kateřinu, jako kdysi maloval paní Ambru: v nesčíslných obměnách, s nesčetnými výrazy, jak mu ji zachovalo před očima milující srdce. Žádná podobizna však nevystihovala Kateřinu, jaká byla a je, světici bez svatozáře a s paprskem vycházejícím z klína, Kateřinu, jakou vytvořil pro chrám Matky boží. Žádná podobizna nevystihla Kateřinu, právě tak jako před lety žádná nezachytila věrně Ambru, když ji miloval. Tu napadlo malíře namalovat ženu pařížského místodržitele, jak mu ji vzpomínky zachovaly v mysli. I namaloval obraz, který se krásou i uměleckou hodnotou vyrovnal svaté Kateřině v chrámu Matky boží. Namaloval jej a odnesl do domu Roberta d'Estouteville a dostal za něj neslýchané množství peněz. Doma pak usedl před všechna nezdařená plátna a usedavě plakal: poznal, že nemůže žít bez Kateřiny, že ji musí znovu získat, nebo zemřít. Přemýšlel beze spánku až do rána a ráno se rozhodl.

Kateřina opět bude jeho.

Proto se dnes navečer vypravil do krčmy U borové šišky.

V hospodě život ještě nezačal: teprve několik prvních hostí se uvelebilo na vysezených místech a první kostky zahrčely na hrubých stolech. Holky se překyvují z boku na bok vzadu pod schodištěm do horních pokojíků, s rukama za zády a s načerněnými víčky omrzele přivřenými.

Sotva se nový host usadí, už se k němu jedna snese jako vrána k mršině.

„Nebude pánovi samotnýmu smutno?“ zeptá se osuhle a poprsím mu dolehne na ruku na stole.

„Táhni k čertu,“ osopí se na ni, ale vzápětí ji prudce zadrží za citlivé tvary, jež mu spočinuly na ruce. „Vlastně počkej. Sedni si. Co chceš pít? Hlad nemáš?“

„Jdeš na to nějak zhurta. To mám ráda. Objednej, co chceš.“

Host luskne prsty na krčmářku a holku přitáhne k sobě blíž. Stiskne jí ramena. Poručí pečeni a víno. „Je mi smutno, holka, musíš mě utěšit,“ zaskučí.

„Ženská?“ opáčí nevěstka.

„Kamarád. Ztratil se.“

„Nezabásli ho?“

„Nevím. Hledám ho. Chodil prý sem.“

Holka zbystří pozornost, ale nedává nic najevo. „A kdo?“

„Mistr Villon.“

„Jó ten…,“ zafňuká nevěstka pohrdlivě, ale všechny její smysly jsou ve střehu jako smysly dobrého ohaře. „Ten sem dávno nechodí. Už víc jak rok.“ Když jsi jeho kamarád, měl bys to vědět, dodává v duchu a řádně si přihne z hostova džbánku.

„Chodil sem často?“

„Ba jo… Devět dní do tejdne.“

„Chudák… Pak odešel z Paříže.“ Host líčí past.

„Nó…,“ na to děvka.

„Proč vlastně z Paříže odešel?“ zeptá se nevinně Noel Joliz.

„Bůhsámví. To víš, mně se nesvěřil,“ řekne holka a seskočí mu s klína.

„Kam jdeš?“

„Tobě se bude chtít za chvíli taky,“ uchechtne se nevěstka a protáhne se kolem kuchyně. Mrkne na hostinskou významným pohledem, Kyprá Markétka jde za ní.

„Na toho pozor. Tahá ze mne rozumy o Villonovi. Aby se to na Františka neprovalilo.“ A vrátí se k hostovi.

Krčma se mezitím takřka zaplnila. Už nestačí na šenkýřku lusknout prsty, teď je zapotřebí pořádně džbánkem do stolu zašturmovat, aby slyšela v ryku a ve vřavě roz jařených pijanů a rozvášněných hráčů. Všechny holky

už našly odbytiště svých pochybných půvabů, mnohý měšec se hubne při vrhcábech a mastnota z rožněných pečení voňavě skapává do cínových talířů. Hosté přecházejí, hádají se, prozpěvují, přemílají současné události a nadávají na poměry. V rohu pod klenutím sedí společnost, která sem zřejmě dochází pravidelně a drží se ve svém uzavřeném kruhu. Tam utkví Noelova pozornost: obzvláště na švihákovi v citrónově žlutých škorních, s napomádovanými vlasy, jež se mu kadeří až na ramena, se svůdnickým knírečkem pod nosem a na manžetách s vyšíváním.

„Není to mladý pán Régnier z Montigny?“ zeptá se své vyvolené děvy.

„Je.“

„Musím s ním promluvit,“ řekne a vstane od stolu.

Jen si s ním promluv, ten už takových chytráků jako ty viděl, myslí si holka a s vervou se věnuje opuštěné kachně na cibuli.

Régnier Noela ochotně následuje opodál.

„Mám poslání od jedné dámy…,“ usmívá se Noel. „Mám ji vyzvědět, proč mistr Villon před rokem opustil Paříž. Dáma totiž žárlí, račte rozumět…“

„Má proč,“ řekne Régnier a usměje se tak, že svým chrupem málem okouzlí i Noela Jolize. „Žena, příteli, žena. Zahořel tak, a bohužel nešťastně, že musel odejít, nebo by byl spáchal sebevraždu. Je mi líto, že dámu, pro kterou se namáháte, zarmoutím, ale pravda si žádá svých obětí. Mohu vám být ještě něčím k službám?“

„Děkuji.“

Co je to za pacholka? myslí si Montigny, když usedá zpět ke stolu. Musím upozornit Colina Cayeuxe, jakmile přijde. Aby mu neřekl něco jiného.

Od Régniera se Noel vydá za šenkýřkou se stejnou otázkou.

„Ále.,.,“ mávne rukou hostinská, „prý ňáký rodinný věci, se strýcem se nepohodli, on na něm chtěl, aby se stal knězem, a to víte, František a kněz, to by nešlo dobře dohromady.“

Noel zaplatil a vyšel do noci.

Každý mi řekl něco jiného. Budu se ptát dál. Co všechno mi lidé nalhou?

Vtom spatří Colina Cayeuxe, zná ho z promenády na hřbitově Mláďátek, jde rychle a zřejmě míří do hospody.

Zastaví ho. „Buď zdráv, Coline! Sháním Villona.“

„To jsi na falešné stopě. Buď do kláštera, nebo do jeho kanceláře. Pro nic jiného teď nežije.“

„Proč on vlastně loni opustil na tak dlouho Paříž?“

Na tebe jsem čekal, abych ti to pověsil na nos, myslí si Colin Cayeux. „Na študyje do kláštera v Chartres, sbíral tam v knihovně látku k traktátu, co chystá.“

„O čem, prosím tě?“

„O duších a tělech andělů strážných, z nebe seslaných, co přebývají mezi námi a bytosti naše před nebezpečenstvím všelikým a zvědavostí lidskou ochraňují…“

Noel Joliz poznal, že si z něho dělá blázny, a rozloučil se.

Pochopil, že ani jeden důvod není pravdivý a že se za Violinovým odchodem skrývá tajemství, tajemství ošemetné, jak správně tušil. Umínil si vyzvědět toto tajemství stůj co stůj: neboť toto tajemství možná znamená navrácení Kateřiny do jeho náruče. Noel tak alespoň věří a jde za svou myšlenkou krok za krokem a nesmlouvavě.

Nazítří navštíví samotného místodržitele.

Robert d’Estouteville ho přijme laskavě, ale po jeho otázce zřejmě ochladne. Přihladí si prokvetlé vlasy, přejede houbovitými dlaněmi po ebenové desce ouředního stolu a tajuplně se k němu nakloní:

„Milý příteli, to je věc velmi delikátní a choulostivá, ale vám ji důvěrně prozradím. Doufám, že… ji podržíte v tajnosti. Opravdu velmi závažné a ožehavé. V hospodě U borové šišky totiž složil nějakou posměšnou báseň proti králi a zpíval ji na celý sál. Vtrhla tam stráž a on utekl. Proto musel z města, to chápete…“

Od místodržitele odchází zklamán. Odpověď pana Roberta d’Estouteville se mu zdá pravdivá. Písnička proti králi. Dost závažné, aby Villon musil opustit Paříž. Ale bezcenné, aby tím Noel Joliz znemožnil Villonovu pověst po městě. Naopak. Ještě by mu přizvukovali. Kdekdo by chtěl opis písničky. Stal by se hrdinou Paříže.

Noel je mrzutý a rozčarován.

Čekal jakési strašlivé tajemství, svatokrádež, znásilnění za bílého dne či dalekosáhlý podvod – a zatím jen básnička proti králi.

Tu však se zarazí.

Jestliže to byla skutečně jen písnička, proč to ani Montigny ani krčmářka, ani nevěstka, ani Colin Cayeux neřekli? Tím by mu přece neublížili.

Noel Joliz dospěl k přesvědčení, že i místodržitel lhal.

Jeho předtucha o hrozném tajemství se utvrdila v jistotu.

Jaké však je toto tajemství, že je střeží i pařížský místodržitel? Má na něm snad nějakou účast? A kolik obnáší jeho podíl na zisku?

Noel se prochází nazdařbůh městem a láme si hlavu, na kterém konci by měl zatáhnout, aby se uzel rozvázal. Zajde i ke kanovníkovi Vilémovi a mezi řečí se zeptá, proč František odešel z Paříže: dozví se, že prý zesnulý kazatel Filip Charmoye, kterého ostatně prý Noel Joliz dobře znal, vždyť byl jeho přítelem, Františka bez ustání napadal a osočoval z bezdůvodné žárlivosti; František že tedy odešel, aby tomu učinil konec. Když se mu doneslo, že Filip Charmoye zemřel, vrátil se do Paříže. Noelovi se to zdá pravděpodobné jako vše, co slyšel. Navštíví i Villonovu matku: ta mu řekne, že synáček odešel ze vzdoru, že ho chtěla oženit proti jeho vůli.

Noel Joliz už neví, kam by měl jít hledat pravdu.

Mezitím se k Františkovi sbíhají přátelé s varováním: že se Noel Joliz ptal a že mu řekli to a to. František je zoufalý. Každá odpověď jiná. Co si Noel pomyslí? Je jasné, proč pátrá. Žárlí. Chce Kateřinu. Různost odpovědí v něm vzbudí podezření, půjde dále jako pes po stopě. Je bezpodmínečně třeba, aby se stopy ztratily, Jinak Noel dopadne uštvanou kořist a ukáže ji Kateřině v celé její bývalé ničemnosti.

Tu napadne Villona, že musí varovat přímé svědky oné neblahé události, kněze Jiljího, nyní kazatele u Matky boží, a rozkošnou vdovičku Isabelu, jeho přítelkyni – ostatně už dávno přítelkyni někoho jiného. Rozhodne se, že k nim oběma zajde a upozorní je, aby nevklouzli do nějaké léčky.

Pozdě.

Příbytek Isabelin opouštěl rozladěn, avšak ještě nezoufal a mínil: nějak to dám do pořádku.

Ale když odcházel z kláštera karmelitánů, kde zůstává Jiljí, potácel se jako člověk napolo omráčený.

Neboť oba již do pasti spadli. Vdova Isabela i Jiljí kazatel.

Noel Joliz se dověděl pravdu o Villonově dobrovolném vyhnanství.

Když totiž malíř přepočetl všechny Františkovy přátele, příbuzné a známé a shledal, že zbývají toliko dva poslední, kterých se nezeptal, napadla ho myšlenka na lest. Po dobrém pravdu neřeknou, myslil si, mají toho darmošlapa rádi jako všichni jeho přátelé. Nastražím léčku. Protože pravdu musím zvědět stůj co stůj.

Nejdříve zaklepal u vdovy.

Přijala ho se zdráháním, a to se změnilo v upjatost, jakmile se zmínil o Františku Villonovi. Tím však jen zbystřila jeho pozornost. Začal dlouhými oklikami, že „si je plně vědom počestnosti a bezúhonné pověsti paní Isabely, o jejíž přísné mravnosti není pochyby a jež svým příkladným životem –“

Zde ho Isabela přerušila.

„Příliš mi lichotíte. Patrně si něco přejete. Upozorňuji vás předem, že vám modelem nebudu. Mám svého přítele."

„Nikoli. Právě na toho vašeho přítele bych chtěl navázat –"

„A co s tím má společného mistr Villon? Mluvte k věci. Stručně. Za chvíli přijde můj přítel a bylo by mi nemilé, kdyby vás tu našel."

„Nuže jak si přejete. Zkrátka: mistr Villon vás pomlouvá."

„Villon? Mne?A jak?"

„Roztrušuje o vás – s prominutím – že jste coura, která má každou noc jiného, že sháníte večer muže po ulici tím způsobem, že odhalujete ňadra a nadzdvihujete sukně, že –"

„To že říká Villon?!" zvolala Isabela, fialově rudá studem a zlostí.

„A ještě mnohé jiné, mezi jiným, že se dal taky nachytat a víckrát že by to neudělal, že si libujete v nepřirozeném milování a –"

Vdova se rozplakala, zakryla si tvář dlaněmi a začala dupat do podlahy v bezmocném vzteku:

„Mlčte už! Jak můžete takové lži o mně povídat?! Ten děvkař, ten ožrala! To on měl každou noc jinou, a ne jednu! Kurvy od Borové šišky by mohly vyprávět! Každý večer si odtáhl do pokojíčku dvě! Vystřídal je všechny! A vyválel se s každou jinou, kterou potkal! On mne bude pomlouvat, mne? Takovej pes, takovej vrah –"

Tu se zarazila, neboť si uvědomila, že řekla příliš mnoho. Tohle prozradit nesmím, mohli by na mne přijít od úřadů, abych to dosvědčila, udeřili by na mne, proč že jsem to neudala dávno, mohli by mě i mučit.

„Vrah?" opáčil Noel nedůvěřivě.

„Nedivila bych se, kdyby byl i to, takový zpustlík!" ucouvla vdova.

„Nevíte, proč on vlastně opustil Paříž?!"

„Nakazil se. V Chartres prý ho nějaký věhlasný mastičkář vyléčil."

Isabelino vysvětlení se mu zdálo nejpravděpodobnější. Netušil, že to byl výrok rozběsněné ženy, jež současně sebe chránila a pomstila se za domnělé klevety stejnou zbraní. Ať už řekla pravdu nebo ne, její zprávy o bývalém milostném životě mistra Villona jsou určitě pravdivé a není pochyby, že učiní na Kateřinu náležitý dojem. U Isabely se léčka zdařila: uražena vymyšlenými pomluvami prozradila, co věděla. Nyní zbývá kazatel Jiljí.

Ačkoli slovo „vrah", jež vdově uklouzlo, Noel pominul jako nedůležité, jako neuvážený výbuch soptící ženy, přece v něm nalezl pevný bod, o který by se mohl opřít v případě dalším, to jest u kazatele Jiljího. Stále nemohl

připadnout na vhodnou lest, aby ji políčil na chytrého a zkušeného muže, jakým je Jiljí. Nyní však už svou pletichu utkal.

Počkal si na Jiljího, když vycházel z chrámu.

„Vaše kázání, mistře, mě uchvátilo," řekl mu, třebaže z něho nevyslechl ani jedinou větu. „Ten lidsky prostý závěr! Ten účinek na věřící! Často jsem poslouchával Filipa Charmoye, byl mým přítelem. Ale musím vám říci, takového kazatele jako vy že chrám Matky boží ještě neměl."

„Děkuji vám. Moje postavení není lehké, obzvlášť zpočátku mi bylo velmi úzko, myslil jsem si, jak obstojíš po Filipu Charmoyeovi? Věřící jsou zvyklí na jeho slova, plná poezie a hudby, na jeho hlas, podmanivý a líbezný – a proti tomu já s hlasem nelahodným a se slovy zcela prostými, jakými se mluví mezi lidem. Ale přece jsem nalezl porozumění. Jsem tomu ze srdce rád."

„Na vašem kázání není o nic méně lidí, než míval Filip."

„Snažím se, víte, připravuji si svá kázání pečlivě a dlouho."

„A pak vás někdo chce pomlouvat," utrousil Noel.

„Pomluvám neujde nikdo, pane Jolizi, nad nimi se nermoutím ani nerozhořčuji." Kráčeli bok po boku volným krokem směrem ke klášteru karmelitánů.

„Jenomže jsou pomluvy a pomluvy. Někteří lidé o vás roztrušují takové řeči, že by vás mohli zavléci i do soudního vyšetřování. Tomu byste měl učinit rázný konec."

„Kdo například?"

„Mistr Villon."

„Ten veselý uličník? Ten přece nelže."

„Je snad pravda, že jste zavraždil Filipa Charmoye, abyste se dostal na jeho místo kazatele u Matky boží?"

Kněz se zastavil s rukama za zády. Na Noela se nepodíval. Zahleděl se před sebe do liduprázdné ulice, jako by na jejím slepém konci hledal východisko ze zmateného reje myšlenek a pocitů, jež se mu náhle rozvířily v nitru. Posléze si s lítostí přiznal: Je možné, že se František uchýlil k takové lži, aby odvrátil podezření od sebe samého. Povzdychl, dal se znovu do kroku a poznamenal:

„Jako by zloděj křičel: Chyťte zloděje."

Ještě ani teď Noela vůbec nenapadlo, že by Villon byl vrahem. Kazatelův povzdech považoval za filozofickou poznámku, napovídající o rezignaci. Rozhodl se zabořit ostruhy hloub, aby se kůň vzepjal. Dodal:

„Vzhledem k tomu, že neznámého vraha Filipa Charmoye nevypátrali, mohl byste mít snadno velké nepříjemnosti. On totiž uvádí i podrobnosti vraždy.“

„Neobávám se jeho klevet. Neboť úřady vědí, kdo zabil Filipa Charmoye – pouze veřejnosti se to zamlčelo. A pachatel také hned po činu utekl z Paříže, aby ho nemohli stíhat. Vrátil se, když dostal milost. František Villon mě může pomlouvat po libosti. Já i on víme své.“

Teprve nyní malíř Noel Joliz pochopil, kde je pravda: dech se v něm zastavil a oči se dravě zaleskly.

Kazatel si povšiml jeho výrazu a také on pochopil, že se dal vlákat do pasti.

Nepromluvil už, nepozdravil a zrychlil krok, aby se se svým svědomím vypořádal ve voňavém šeru klášterní kaple.

Toho večera mistr Villon ke Kateřině nezašel, neboť věděl, kdo u ní je hostem a co jí vypráví – toho večera mistr Villon zaskočil po dlouhé době do hospody Kypré Markétky. Vyznal se bývalým kamarádům ze své bídy i ze své lásky.

„Prohráls,“ řekl Régnier z Montigny.

„Jestli tě má opravdu ráda, nebude to na ni mít vliv,“ mínila Kyprá Markétka.

Vít Tabary k tomu dodal: „A jestli tě ráda nemá, nemusíš litovat“

Colin Cayeux nalezl pohotové řešení: „Vykašli se na ni a pojď zase s námi. Měšťácký život pro tebe není.“

„Půjdeme na dobrý lov,“ doplnil ho Régnier z Montigny.

„Dejte mi pokoj.“

Vít Tabary zašeptal tajuplně: „V Navarrské koleji jsou pořád ještě peníze.“

„S tím teprve,“ řekl Villon.

Colin Cayeux si odplivl:, Jsi baba.“

„Tak dobrou noc,“ znechuceně řekl František.

„Studentík musí být v deset doma…,“ rýpl ho Régnier z Montigny.

Rozráží vlny tmy jako ztroskotanec divý příboj. Doufal, že najde u přátel uklidnění. Setkal se však toliko se svody k nepoctivému životu. Tak si to nepředstavoval.

Chci klid a Kateřininy dlaně.

Je mu úzko jako před první univerzitní zkouškou. Jak Kateřina přijala Noelovo žalování? Jak mě zítra uvítá?

Nazítří se dvakrát přepsal na jedné listině a dostalo se mu nelibého pokárání od Petra Amanda. Jeho nálada ještě víc potemněla a jeho nekalá předtucha nabyla obludných rozměrů. Toho večera poprvé zaklepal na dům pana de Vausselles bez dárečku v kapsáři: neodvážil se podat dárek, bál se, že by ho dostal zpět. Toho večera také poprvé neotevřela Kateřina sama, nýbrž hromotlucký podomek s tváří poďobanou od neštovic. František se při pohledu na jeho znetvoření zachmuřil ještě víc.

Kateřina ho čekala v komnatě, do které ho uvedla v létě, když ji navštívil poprvé, Sotvaže vstoupil, ze všech stran se na něho zahleděly nenávistné zelené oči v zrcadlech a ze všech stran vábila nožka v hedvábném střevíčku, vyhlédající z šustivých záhybů bělavě modré dykyty.

Kateřina usnula teprve k ránu, vyčerpaná pláčem. Dopoledne se uchýlila do chrámu a modlila se a znovu plakala, třásla se únavou a zimou a vzlykala jako kajícnice. Vrah! Opakovala si to slovo stále a stále, ale marně se snažila pocítit k Františkovi odpor. Miluji ho, ale jsem slabá. Nedovedu se za svou lásku postavit na odpor všem, přátelům, rodičům, lidem. Nemohu se provdat za muže, který zavraždil. Jak bych to zodpověděla matce? Co by tomu řekl Robert d'Estouteville a přátelé? Jak by na mne hleděli sousedé? Dosud o tom nikdo neví, ale Noel se postará, aby se o tom v několika dnech dověděli všichni. Žena vraha! Prstem by si na mne ukazovali, nemohla bych se objevit na ulici. Matka by mě proklínala a otec by mě vydědil a vykázal z domu. A co by mi za všechny ty ústrky dal on? Jen lásku a hubený příjem písaře. A život je tak tvrdý. Vbrzku by i láska utrpěla v tolika vnějších protivenstvích. A zbyly by jen starosti, tím horší, že bychom v nich litovali někdejší lásky…

Po zrcadlech nestéká světelná tříšť a nerozlévá se v zářivé jezero na podlaze z perleti a zelenavých kamenů. Je tu chmurno a dusno. Kalné svíce hoří na sloupech a jejich plameny se obrážejí v zrcadlech, blýskavě tmavých večerem, jako šikmé a zlé oči žhnoucí pomstychtivostí. Františka náhle svírá zajetí nespočetných očí, tu zelených a nenávistných očí Kateřininých, tu žlutě červených očí svěc, též jakoby plných pomsty. Hedvábné závoje ztratily pohádkové barvy a zplihle visí k zemi, nepoletují prouděním vzduchu, nýbrž tíhnou dolů jakoby oběšené na vlastních vláknech. Vodotrysk šustí a šustí, jako kdyby se vysmíval, a jará zeleň kolem fontány zvadla s nocí do hnědá.

„Posaď se," řekne mu ostře a bez pozdravu.

„Neměl bych raději pokleknout?" zašeptne Villon.

„Vím všechno."

A František si vzpomíná na slunné odpůldne před několika měsíci, kdy v téže komnatě řekl on jí: Vím všechno. Osud si s ním zahrál. Tehdy Kateřina marně a horečně hledala oporu ve své kráse: dnes ji hledá František ve svém duchu.

„Věříš, že je to pravda?“

„Flámoval jsi.“

„Teď už ne.“

„Měls děvky.“

„Ty Filipa a Noela.“

„Dva celkem – ale ty dvě za večer.“

„Teď mám tebe jedinou.“

„Jsi vrah.“

„Buď ráda. Co by sis s Filipem počala?“

„Věděla bych si s ním rady jako s tebou: odejdi. Mezi námi je konec. Nechci tě už vidět.“

„Proč tedy tolik zrcadel?“

„Před rokem jsi zabil Filipa, za rok můžeš zabít mne.“

„Nebo hned.“

Na to Kateřina neodpoví. Nedostane se jí sil. Neboť František vyslovil svou vyhrůžku tiše, s hlavou skloněnou a s očima povznesenýma k jejímu pohrdlivému obličeji. Jeho ruka bezděčně zalovila v plášti. Kateřinu zalil studený pot.

„Snad by ses neodvážil…,“ šeptá a hlas jí selhává.

František vytáhne dýku, zablýskne čepelí několikrát ve svitu svěc a opět zbraň schová.

„Neboj se. Pro tebe není. Je pouze pro tvé milence, ať už to je Filip Charmoye či Noel Joliz… nebo František Villon.“

„Chceš hovořit velkolepě, ale nestojí to zanic. Nikdy by ses nedokázal zabít.“

„Věřím, že by sis to přála. Ale já to neudělám. Nedám tě Noelovi. Jsi moje.“

„Nejsem nikoho – ani tvoje jsem nebyla.“

„Budeš.“

„Zavolám a dám tě vyhodit z domu.“

„Snad by ses mě nebála? Ublížil jsem ti někdy? Řekni přece.“

„Nikdy.“

„Milovalas mě?“

„Tebe jediného.“

„A teď?“

„Nechci!“
„Nemůžeš mě přece tak zavrhnout.“
„Jsi vrah.“
„Šlapeš po osení, které jsi vypěstovala.“
„Jsi děvkař.“
„Miluji tě, Kateřino, jsi celý můj život. Smiluj se.“
„Bojím se tě.“
„Sbohem.“
„On sám mě napadl.“
„Zapomeň na to, prosím.“
„Jdi.“
„Což neumíš odpustit?“
„Táhni.“

Vodotrysk šustí a šustí a Kateřinina slova syčí v jeho krůpějích jako sprška jisker. Villon poodstoupí k jednomu z velkých oken. Jeho kročeje se rozléhají síní ostrým pazvukem, že se jich až sám zalekne. Pootevře okenici, aby viděl ven – doufá, že spatří tmu, aby ho uklidnila, aby mu poradila, aby ztišila srdce, vyzvánějící na poplach: spatří však sníh, pomalý, lehký a líný, snášející se unaveně na pařížské střechy. Do tváře mu zavane chlad a hrstka tichých vloček. Nastaví obličej dalšímu chladu a dalšímu sněžnému pohlazení. Marně se snaží vymyslit, čím by Kateřinu obměkčil: ví, že její rozhodnutí je pevné a že se s ním nevadí proto, aby tím sladší bylo objetí, až nesvár skončí. Tuši, ba ví, že je konec lásky, konec štěstí. Život se hroutí a on by rád plakal, leč oči zůstávají suché, nelze je přimět k slzám, pláč vyroněný kdysi na pokraji vyhnanství v jizbě lazebníkova domu v Královnině Hradci byl posledním pláčem jeho života. Připadá mu, že přece musí v tu chvíli zemřít, že není možné, aby přežil takovou bolest a takovou potupu z úst své milované. Z jeho prsou se derou vzlyky a čelo se zoufale opírá o studený okenní rám, proč nemohu zemřít, proč nenastane, čeho jsem se dosud tolik bál, proč nenastane to poslední, co by mi přineslo úlevu a vykoupení? Kateřino… Vypíná a zmítá se v zoufalství jako napjatý na mučidlech, nové a nové vzlyky mu prýští z hrudi a oči pálí slzami, které nikdy nevytrysknou. Jako by slyšel rachot řítící se skály, svalí se na něho a nemůže jí uniknout: s úzkostí, přece však toužebně čeká na její smrtící úder – ale slyší toliko dunivý rachot, zlověstný a hřímavý, útesy se valí kdesi mimo a on zůstává trčet na ošlehaném skalisku sám a sám v burácení a smršti, sám, odsouzenec, sám, jaké to hrozné slovo a hrozný úděl, sám, zavržený, prokletý, sám pro všechny časy, sám náhle a nečekaně ve chvíli, kdy chtěl svým štěstím čelit všem protivenstvím.

Vodotrysk šustí a šustí, ze zahrady nevoní květy Božího těla, ale zaléhají sem bílé a chladné hvězdičky s předzvěstí vánoc, první sníh vždy voní Štědrým dnem… Chtěl by se modlit, ale najednou neumí, nezná, Bůh mu připadá cizí a jeho vzývání nesmyslné, jak může pomoci Bůh, když žena rozhodla? Táhni, řekla – a řekla to týmiž ústy, kterými mě po celé tváři celovala, řekla to týmiž ústy, kterými se něžně tiskla na jizvu na mém rtu, řekla to týmiž ústy, kterými mě okuřovala slovy lásky. Táhni, řekla a dupla nohou v hedvábném střevíčku, nohou, kterou jsem vkleče tolikrát líbal. Táhni, řekla hlasem, který jsem s ústy na ústech jejích vpíjel jako dech, nutný k životu, hlasem, který ve mně zněl jako varhany při bohoslužbě a jásal, hlasem, který mě provázel měšťáckou malostí nudných dnů jako hudba nikdy nepoznaných, slastných životů. Táhni, řekla a zlostně mrskla rukou, malou, růžovou, lenivou rukou, kterou jsem ctil víc než ruku své matky.

Táhni, řekla a rozhodla.

Podvolím se jejímu rozhodnutí?

Prudce se obrátí k jejímu sedadlu, odhodlán vrhnout se před ní na kolena a sepjatýma rukama žadonit o smilování. Její sedátko je prázdné.

Sám.

Sám, jaké to hrozné slovo a hrozný úděl, sám, zavržený, prokletý, sám pro všechny časy…

V tu chvíli domem zaznívá klepání – jak dobře zná tento zvuk, nedočkavý, radostný, dychtivý. Dnes však takto nezaklepal, dnes to zazvučelo nesměle a úzkostlivě. Kdo to klepá vítězně místo mne?

Sklesne na kolena a hlavu položí na sedátko. Otřásá se úpěním a vzlyky a hladí kůži sedadla, ještě teplou jejím tělem. A tu náhle se rozletí dveře a vstoupí hromotlucký podomek s tváří od neštovic a s ním ještě jeden kolohnát – naberou Villona každý pod jedním ramenem – zdvihnou ho – nesou ho chodbou – seplují s ním po schodech – vynesou ho na ulici – postaví ho do chumelenice – skokem jsou zpět a zabouchnou za sebou dveře.

Má krásko, baladu vám dám,
jež celá končí se na „er“…

Balada pro milou

Falešná krásko, lžeš mně na úkor,
Rty z medu máš, leč srdce z ledných ker

A nad ocel v tvé lásce tvrdší vzdor,
Nuž sestry mého žalu jméno ber.
Cti proradná, ty hříchu lidských dcer,
Ó pýcho zlá, jež chudáka štveš v zmar,
I v očích tvých zřím rozmar krutých her –
Spíš dáš mi smrt než účasti své dar?

Měl lásce své jsem vybrat jiný vzor
a úcta pak by dala žití směr.
Rub krásy tvé mě nezved na odpor.
Teď prchám pryč, vždyť co mám na výběr?
Ach, vari, vari, chci se zbýt tvých svěr!
Mám umřít dřív, než zchladím si svůj žár?
Nuž ustrň se, vlij smír zas do niter!
Spíš dáš mi smrt než účasti své dar?

Však jednou pel tvůj setře stáří mor,
I opadáš jak růže navečer,
Leč já se budu smát, jsem drsný tvor –
Leč ne, rmut klesne do ňader:
stár budu též… jak tetřev schlíplých per.
Ó hltej dál, když bohatství máš jar,
Neb v stáru pak lze pít jen úvěr.
Spíš dáš mi smrt než účasti své dar?

Kéž lásky bůh, ten vládce šťastných sfér,
nás nepotrestá pro náš marný svár,
vždyť nelze přec si spílat na závěr.
Spíš dáš mi smrt než účasti své dar?

VI VÁNOČNÍ NADÍLKA

Avšak k tomuto trestu můj osud mě patrně táhl –
zavírá všechny cesty, jimiž se k výhodám jde.
OVIDIUS

V hostinci U mezka se přihlásil k noclehu podsaditý muž s černým plnovousem, muž, kterému mnoho nechybělo do padesátky. Vešel se zachmuřeným čelem. Pokusil se sice o úsměv, ale hospodská se při něm zajíkla: náhle měla dojem, že to zlý pes vycenil zuby. Pohlédl jí do vylekaných lící s tak vyzývavým smutkem, se jí zdálo, že takto se může dívat jen ten, kdo je zvyklý patřit do tváře smrti. I jeho hlas a jeho mluva ji zarazily – jako kdyby slyšela sypat se kamení. Poslala číšnici, aby ho zavedla do jeho pokoje, sama se s ním jít bála.

Potom zamířil rovnou do hostince Kypré Markéty.

Krčmářka podnik teprve otvírala, bylo deset hodin dopoledne. Na uvítanou návštěvníkovi hned řekla, na dámskou společnost že musí počkat, děvčata teprve vstávají.

„Nemám zájem. Kdy přijde Colin Cayeux?“

Markéta si hosta bystře změřila. Nepospíchala s odpovědí. „Nevím, jestli dneska přijde,“ pokrčila rameny.

„Tak já teda jdu a řekněte mu, že ho hledal Jan Vlk z Chartres.“ Zdvihl prsty k čapce a lhostejně odcházel.

„Sedněte si, pane, Colin Cayeux chodí denně v deset na řízeček. Bude tu každou chvíli.“

„A Régnier z Montigny?“

Markétka zčervená, ale odpoví pohotově: „Toho pána neznám.“ V tu chvíli lituje, že hosta vlídně přijala.

„Dobrá. Jsi šikovná. Ale mne se bát nemusíš. Nejsem jeho nepřítel. A František Villon?“

„Mistr Villon tu už dlouho nebyl. Povídá se, že –“

Tu vejde Colin Cayeux a Markétka pospíchá hodit na pánev kus másla.

Pozdraví se beze slova jako lidé, když o sobě příliš vědí a sešli se ve vážných chvílích.

„Sedni si kus dál, ať vidím na dveře," zabručí Jan Vlk.

„Tak jak to vypadá?" zeptá se Colin.

„Se mnou dobře. Ale s váma v Paříži je to horší," odpoví lupič jízlivě.

„To vím i bez tebe."

„Jak je libo," ušklíbne se Jan Vlk. „Můžeme se teda bavit o poezii, když ti to je milejší. Co dělá František Villon?" Usrkne vína a číhavě mrkne na dveře.

„Počítám, že se k nám co nejdřív vrátí. Po vánocích se mu jeho holka vdává za jiného, tak jestli to přežije, vrátí se k nám." Colin znalecky čichne k řízku, jejž před něho Markétka postavila s barevnou ozdobou salátu a dušené mrkve.

‚A Régnier z Montigny? Jak se to stalo?" zeptá se Jan Vlk a čelo se mu ještě víc zachmuří.

Colin drží řízek v levici a pravou rukou nabírá lžicí jáhlovou kaši.

„Nevím. Nebyl jsem při tom. Ale Mikuláš říká, že ztratil najednou vládu. Byli prý v nejlepším, když v domě zahvízdla strážní trubka. Malej Jan hned sfoukl lampičku a Mikuláš skočil ke dveřím a zevnitř zamkl. Nato oba vyskočili oknem. Bylo to v prvním patře. Ale Régnier, místo aby vyskočil taky, začal jim nadávat, že nevidí na krok a že si zláme hnáty. Hlas prý se mu třásl brekem. Řval prý za nimi z okna, málem že na ně neupozornil fízly. Když konečně chtěl vyskočit, bylo pozdě. Seržanti byli pod oknem. Tak ho zašili. Už tam tvrdne dvanáct dnů." Colin Cayeux mluví s plnými ústy a mastnotu s brady stírá rukávem. V přizrzlých prořidlých vlasech mu roztál sněhový poprašek, voda mu stéká po spáncích. Ošívá se.

Jan zvaný Vlk se mračí stále víc a zlostí neví, co jí. „Zkrátka šlechtic. Choulostivá krev," utrousí nenávistně. „Byl samá paráda. Bude umět mlčet?"

„Snad."

„Mluvíš jako domovnice." Odplivne si na podlahu a rozmázne botou. „Jde především tady o vás. Hlavně o tebe. Tys teď náčelník." Zase utkví pohledem na dveřích.

„Jsem klidný," na to Colin Cayeux. Bledý obličej, i v zimě hustě pihovatý, mu začíná růžovět teplem a vínem.

„Ručíš teda za něj?" zeptá se Jan s úšklebkem vlka a pohledem orla.

„A když ne?" opáčí Colin, už poněkud nakvašený nadřazeným tónem černovousovým.

„Že by se mu do lapáku poslal jed, aby se předešlo mučidlům."

Colin Cayeux zamyšleně otáčí prázdným talířem. Dobrodruhova slova na něho zapůsobila. „Jestli máš ty možnosti, měl bys to pro něj udělat tak jako tak. Z kamarádství," řekne.

„Z kamarádství se na něj vykašlu," chroptivě vyjekne Jan Vlk. Na šlechtice. Vem ho ďas. Když se bojí skočit z okna, měl dodělat študyje a stát se advokátem. Tak by se mu kradlo v bezpečí a dokonce z nařízení zákona."

Hezkou chvíli nikdo z nich nepromluví a každý se zaobírá svými úvahami a city: Colin Cayeux odporem k tomuto nafoukanému a bezcitnému kumpánovi, jenž sem přivandroval bůhvíodkud a poroučí tady – nejhorší je, že Colin musí poslouchat, neboť zákon poslušenství k nadřízeným je v Ulitě zákonem prvním; Jan Vlk se zahloubal do úvah eticko–politických a snaží se rozřešit problém klidného soužití majetných a nuzných. Zdá se, že otázku vykoumal uspokojivě, protože se vzápětí vytasí s pozoruhodným závěrem:

„V Navarrské koleji je spousta peněz. Je před Novým rokem, to se tam schází školné a dotace a nadace a příspěvky a výživné a odlučné a nájemné a… Zkrátka toho mají moc a přílišný majetek je Bohu nemilý a svádí k hříchu."

„Už jsme na to mysleli," zahuhňá Colin Cayeux, rozladěný při pomyšlení, že by se měl dělit s tímhle troubou.

„Divím se, že jste tady přišli taky na něco lepšího než na kapsařinu," opovržlivě utrousí Jan Vlk a štítivě odchlípí rty. „Tak na Silvestra večer se tu sejdeme, já, ty, Jindra Šmejd a Luděk Vobleza. Rozuměl?"

„A už nikdo?"

„Čím míň účastníků, tím větší podíl. Kdy se naučíš morálce?"

To určitě, myslí si Colin Cayeux, ale naoko se tváří jakoby se vším srozuměn. Jindra i Luděk jsou Janovi oblíbenci ze Chartres, copak já vím, jak pracují? Neznám jejich styl a hned napoprvně s nimi půjdu do tak nebezpečného podniku? Ani opovážit. Přijdou do našeho hnízda a chtějí smlsnout to nejlepší. To tedy ne. Řeknu Mikulášovi a Malému Janovi, ti dělají nejlíp, a Vítovi Tabarymu, ten bude hlídat. A půjdeme na to hned na Štědrý den.

Colin Cayeux se v duchu ďábelsky chechtá, zatímco Jan Vlk hrabivě svírá a rozvírá prsty při pomyšlení na univerzitní zlatky a jejich zvonivou moc.

„A teď slyšte abecedu,
zpívanou mudráckou vědu,

jaká ženská přízeň je
a jak žena miluje…
Když tě zklame, známé je,
že se ti pak vysměje…
Nebuď v jejich blízkosti,
potvory jsou od kosti…
Lajdává se na ulicích,
v tančírnách i hostěnicích…
Měch každému vyrabuje,
když ji, chudák pomiluje,
nechce toho ani toho,
oklamat chce mužů mnoho…“

Měšťéniní v oknech se zlomyslně řehotají, že se někomu tak veřejně a s denní pravidelností pere prádlo, služky z okolních domů vybíhají na ulici a tleskají a chodci se v údivu zastavují.

Když Vít Tabary dozpíval, ujal se loutny Colin Cayeux:

„Taková je Kateřina,
taková jest její vina,
chlapy ráda za nos vodí,
pověsti to neuškodí:
nejdřív Petra, potom Pavla,
po těch dvou pak měla Havla,
kdepak Vaussellovic Katka,
*holka do větraje zkrátka!“**

(* Z Písní žáků darebáků.)

Za neprodyšnou záclonou mlčelivého domu klečí Kateřina, s hlavou v zoufalém pláči zhroucenou do podušek v křesle. Vedle ní stojí Noel Joliz a ruce svírá v pěsti.

Kdyby tak věděl Noel Joliz, proč Kateřina štká.

Kdyby tak znala Kateřina, proč zatíná pěsti Noel.

Neboť Kateřina je na pokraji zoufalství a večer co večer se před spaním obírá hříšnými myšlenkami na sebevraždu. Jednak ji skličují, pokořují a hněvají rozverná zastaveníčka, která jí denně před polednem uspořádávají pod okny prapodivná individua. Zastaveníčka začnou milostně a libě a skončí utrháním na cti a výsměchem. Nemůže vyjít na ulici, protože se za ní sousedky otáčejí a kdejaká služka před ní vyprskne v smích. Z náznaků,

letmo nahozených písničkáři, si okolí sesoukalo už celé romány o milencích, jednom oběšeném, druhém otráveném, třetím podřezaném, o nemanželském dítěti, které prý nosí pod srdcem, o vilném obcování, které prý prováděla na ulici za bílého dne, a to prý ještě ve výklenku chrámovém. Kdekterá treperenda se dokládá, že na tyhle vlastní oči ji viděla, paní, jako že je Bůh nade mnou! V několika dnech utržila pověst nejhorší coury. Odváží-li se však přece vyjít z domu, chvíli co chvíli ji zastaví některý z těch holomků, kteří jí vyzpěvují pod oknem, s chlípným úsměvem ji osloví a přímo ji požádá o noc: když se k němu otočí zády, pokřikuje na ni oplzlosti k údivu i obveselení chodců. Situace už je nesnesitelná. Napravit to může buď přestěhování, nebo sňatek s bezúhonným mužem, aby bylo zřejmé, že špatná pověst byl lichý a nenávistný klam. Přestěhovat se nemá kam. Ostatně by nemohla žít bez Paříže. Zbývá sňatek. To jest, zbývá Noel Joliz. Proto Kateřina tolik hořekuje. Malíř se jí protiví den ze dne víc, neboť je v jeho moci. Podnikavý mladý muž provdal už i druhou ohyzdnou sestru Ludviku – kde jen shání ty vdovce? Teď jsem na řadě já. Budu paní Jolizová. Svatební závoj, svatební postel, malí uřvaní Jolizové, obrazy, vyznání, vzdechy, obrazy, odpor, hádky…

Štká a chvílemi řádí jako beze smyslů.

Noel Joliz dnes přišel už dopoledne, aby se přesvědčil o pravdivosti jejích stížností a sám si vyposlechl pohany, metané jí do oken. Poznal Colina Cayeuxe. Druhého, mladičkého pěvce nezná Teď svírá ruce v pěst, chladně se dívá na Kateřinin záchvat a v duchu si opakuje:

…nejdřív Petra, potom Pavla,
po těch dvou pak měla Havla…

Já jsem ten Pavel. Villon je Havel. Kdo je ten Petr? Kdo byl přede mnou?

Proto tedy se škaredí Noel Joliz.

Konečně se neudrží a vybuchne:

„Koho jsi měla přede mnou?!“

Kateřinu záchvat naráz přešel. Poulí na něho vyjevené oči a uslzená tvář nevypadá pranic půvabně.

„Jak tě tohle napadlo?“

„Koho jsi měla přede mnou?!“ opakuje malíř v nepříčetném vzteku.

„O svatební noci poznáš, že nikoho,“ šeptne Kateřina. Nechápe, kde se v něm najednou vzalo podezření, když za Filipova života klamala jednoho s druhým, aniž o tom měl který z nich tušení.

„Nikdo tě neměl, já vím!“ křičí Noel. „Ani já! Kdo ví, koho jsi oblažovala přede mnou stejně jako mne a stejně jako po mně Villona. Jsi panna, ale málokterá děvka od Borové šišky toho zažila tolik co ty. Všecko je nesmysl, hloupost. K čemu je panna jako ty? Lepší je ta nevěstka, ta aspoň není pokrytecká. Kdo to byl přede mnou?!“

Kateřina lapá po vzduchu. Ještě tohle chybělo. Rychle do protiútoku! Vyskočí, přiblíží se těsně k němu a ječí mu do tváře:

„A co tvoje Ambra, na to jsi už zapomněl?! Od koho má místodržitel ten nový obraz?! Snad tě na něj jen někdo podepsal?!“

Noel se neudrží a vytne jí políček.

Kateřina nejdřív překvapením otevře ústa, pak se vzpamatuje a vrátí mu dva. Přidá kopnutí do holenní kosti.

Malíř se beze slova obrátí a odejde.

Kateřina se zhroutí znova.

Konec. Je po sňatku. Nevybřednu z posměšků, ze zastaveníček a ze špatné pověsti. Ostatně si jí zasluhuji. Kdybych se nebyla zahodila s Filipem, nebyl by ho Villon zabil, mohla jsem být šťastná v lásce k Františkovi, vždyť jen Villona, jen jeho jsem měla ráda…

Její pláč se změnil v chroptivý řev.

Jsem odkázána na Noela, ačkoli ho nenávidím, a nenávidím ho tím víc, čím víc jsem na něj odkázána. Jsem zcela v jeho moci. Nenávidím ho tedy bez výhrad. Kéž by se vrátil. Kéž by si mě vzal. Přibyla by ještě vděčnost k němu. O důvod k záští víc.

Malíř sice hrdě odešel, ale předobře ví, že se vrátí. Panna, coura, pokrytecká, rozmazlená krasavice, od pláče opuchlá, šeredná čarodějnice, vše jedno, světice a běhna, pro něho počátek a konec všech věcí. Stydí se za políček, který jí uštědřil, v duchu ji odprošuje a nedočkavě se těší na zítřejší shledání. Uvědomuje si však, že rána sice byla první, ale po ní že přijdou mnohé a horší, jednou se toho odvážili, strhli úctu ze svého vztahu a mohou už jen upadat hloub a hloub. Co naplat, lepší peklo s Kateřinou než smírný klid bez ní.

Uvažuje také o tom, jak by učinil přítrž pohoršlivým zastaveníčkům. Není pochyby, že v pozadí se skrývá Villon. I kdyby nebyl poznal Colina Cayeuxe, nemohlo by být o původci sporu. Mstí se, padouch. Chce dokázat, aby ho vzala na milost. Zatím dosáhl jen tolik, že ji znemožnil. Oplatím ti. Znemožním já tebe. Tak, že i na tebe budou prstem ukazovat. Že i před tebou budou propukat v smích. Že i o tobě si budou šuškat u teplých krbů a hihňat se do zásoby tvým příběhem.

Nápad, který v tu chvíli povila jeho rozběsněná mysl, odpovídá povaze i okamžité zlosti. Míní si vyrovnat také staré a takřka zapomenuté účty: pomstí se i za Ambru, za to, že on sám marně a zoufale toužil po jejím úsměvu či vlídném slově, kdežto František se těšil jejímu zájmu i jisté důvěrnosti; a konečně se pomstí za to, že nad ním Villon vyniká duchem, neboť to se zásadně neodpouští.

Zvrácený nápad se vylíhl a záhy vystrčí drápky.

Malíř Noel Joliz, tvůrce nedostižné světice i bezcenných braků, umělec s duší rozháranou závistí, žárlivostí a řevnivostí, jde za svou myšlenkou krokem, jakým šel za vdavkami sester de Vausselles, jakým se pustil za tajemstvím Františka Villona, jakým kráčel za dobytím Kateřiny. Schoulen do pláště, s čapkou naraženou přes uši a se zachmuřeným čelem jde a jde pravidelným, neústupným krokem k řece, pěsti se zatínají v záhybech pláště, ostrý, zrnitý sníh mu tepe do obličeje.

Sestoupí po rozmoklých schodech až na břeh Seiny a přeskakuje políčka bahnitého, chaluhami zeleného bláta, páchnoucího rybinou, a přehršle unavené trávy: od vody na něho fičí chlad a metelice houstne – ale čím víc nepohody kolem, tím zarytější jeho úmysl.

Další osud Františka Villona je určen, jeho kola se začínají nebezpečně roztáčet, vichřice srší sněhem ostrým jako písek, Noel Joliz jde a jde rozzlobeným krokem v pobřežním bahnu a z jedné vrbičky uškubl opelichaný prut; švihá jím kolem sebe a blíží se k cíli, blíží se k přístavu na Seině.

Hodiny na nedalekém kostele odtloukly poledne.

Přístav je dnes tichý, jen několik menších plavidel se houpá u břehu. Na jedné větší, bachraté lodici se nečasem pleská modrá korouhev s bílou hvězdou. Vesla nečinně trčí. Stožáry čnějí do výše bez plachet jako stromy, když z nich opadalo listí. Kdosi stojí na palubě u brlení a plivá do vody. Letos ještě nezamrzla.

Noel Joliz se rozhlédne. Hostinec U zlaté ryby. Krčma U kotvy. Hospoda Na stožáru. Sluj U mořské panny. Opodál malé domky, titěrné a jakoby na spadnutí, s kamennou podezdívkou a dřevěným vrškem. Noelovi se zdá, že odevšad cítí vůni oběda.

Okamžik se rozhoduje. Potom vejde k Mořské panně.

Skutečně se tu obědvá. Čpí tu rozpálený olej, pečené ryby, pepřová omáčka, pot, dávno rozlité bílé víno, říční puch, potom čerstvě svařené červené víno se skořicí, sprostá voňavka a záchod. Vzduch má podle toho náležitou houšťku a vzhled hospody celek doplňuje. V tom se pohybují

houpavým krokem lodníci, těžkým krokem přístavní nosiči, lehkým krokem poříční stráž a plouživým krokem běhny.

Malíř Noel Joliz si objedná horké víno, aby zahřál prokřehlé tělo, a rozhlíží se po vousatých, ošlehaných mužích rozložitých ramenou; po jejich zádech přejde veškeré zboží do Paříže. Vybere si jednoho, jehož vous je nejdivočejší a ramena nejrozkladitější, mohutného, obrovitého chlapa se zvířecí tváří a s přeraženým nosem, takové poříční individuum, jaké žije pouze zde při řece jako vodní krysa a sotva kdy vystoupí po okluzkých schodech nahoru do města a do života – ostatně by se tam za ním kdekdo otočil, neboť by budil pozornost jako každý, kdo přijde z jiného světa. Nikdo – nebo takřka nikdo – ho nahoře nezná. Pro věc Noelovu velká výhoda.

Promluví s obrem několik tichých slov. Chlap poslouchá s ústy tupě otevřenými a s prsty zaklesnutými za opasek padajících kalhot. Nohou odstrčí dotěrně zvědavou nevěstku. Pak pokývne hlavou, těžce, zvolna, jako kdyby se to pomalu rozhýbávala skála, jež se utrhla a v příštím okamžiku se zřítí a zavalí celou dědinu na úpatí hor.

Noel zaloví v měšci, ještě plném odměnou za podobiznu paní Ambry. Obr nastaví ruku, na hřbetě černě chlupatou.

„Druhou půlku až potom," řekne malíř a se zavilým zalíbením si prohlíží tu ruku, mohutnou a těžkou jako lívanečník. Obr znova přikývne a Noel Joliz si uvědomí, že vlastně ještě neslyšel jeho hlas. Opakuje tedy hodinu schůzky v naději, že chlap se přece ozve. Ten však mlčí s ústy stále otevřenými, dere se z nich dech, jako kdyby foukal měchy do pecí na železo.

Malíř odchází.

Na prahu sluje leknutím stane: nad vřavou krčmy vynikl chechtot; ne chechtot, ale burácení a hřímání, jako by se úder blesku ozýval hromovou ozvěnou, zmnoženou mezi horskými štíty. Noel se ohlédne: jeho chlap se směje, pupek má vystrčený, prsty stále za opaskem a hlavu zakloněnou. Směje se zřejmě při představě zítřejšího poledne.

Tu Noela napadne, kdyby byl slyšel jeho hlas dřív, že by byl snad přece jen najal někoho jiného.

Ale už je pozdě. Malíř se znovu ponoří do fujavice.

Osud Františka Villona je zpečetěn. Kola se roztočila šílenou rychlostí.

Toho večera dlouho rozmlouval se strýcem Vilémem a jeho jiskrný duch se blyštěl svěžestí a opět a opět, jako už tolikrát, probudil v

kanovníkovi mlčenlivý a užaslý obdiv – zároveň však i lítost, neboť synovcův jarý duch mu vnukal srovnání s jeho mdlým tělem. Villon v posledních týdnech vyhubl na kost a výška jeho těla vyzáblost ještě zvětšuje; v tváři zestaral, tatam je přitažlivá sličnost, která každého upoutala – místo ní nastoupila omrzelá vyžilost, žel, také přitažlivá, nevítaně nápadná; šibalské světélkování v zornicích vystřídala únava a smutek očí, které vědí, že už nemohou spočinout na ničem, co by je potěšilo; ruka se stařecky třese; kašel sychravým počasím ještě zesílil a jeho záchvaty jsou častější. Je na něm patrné, že se trápí a že se utrápí.

Povšiml si toho i páter Villon a před spaním dlel dlouho na modlitbách a prosil Hospodina, aby milostivě shlédl na svého básníka tady na zemi a učinil něco, aby se mu vrátila síla a chuť k životu, aby učinil vůbec něco, čím by povzbudil jeho nadání, vždyť ten ubohý dareba nesložil jedinou básničku od chvíle, kdy nastoupil své písařské místo u Petra Amanda a začal žít jako průměrný měšťánek.

Hospodin asi pátera Villona vyslyšel a poslal na Františka Noela Jolize.

František nemohl spát, neboť myslil na svoje neštěstí. Sotva se mu konečně podařilo usnout, probudil ho ponocný, když troubil pod jeho oknem půlnoc. Pak usnul znova, ale vytrhl ho záchvat kašle.

Ráno vstával malátný a tak zemdlený, jako by byl tři dny hýřil u Kypré Markétky.

V kanceláři Petra Amanda bylo dnes volněji a František kolem desáté div neusnul nad lejstry. Petr Amand to zpozoroval a upozornil ho, jeho úředníci že ponocovat nesmějí – ostatně že musí dát na pána bedlivý pozor, vždyť ho doporučil pán z Montigny, a ten, jak právě zjistil, je už čtrnáct dní ve vazbě, kterážto trapná a politováníhodná skutečnost vrhá podivné světlo i na jeho přátele.

František si pomyslil něco o celém světě a o zadní části a o tom, že Régnier z Montigny byl v neposlední řadě přítelem také ctihodného pana Petra Amanda.

Přesto si řekl, že je nějaký nekalý den.

V jedenáct hodin přijel se čtyřmi koňmi a v postříbřeném voze hrabě z Bruyant, samý atlas a samet, na každém prstě po drahokamu, hruď ověšenu zlatými řetězy. Že prý před časem prodal kus louky s částí lesa, dohromady je to jako dlaň, jednomu ševci, který se na jeho panství přistěhoval z Paříže. A teď zrovna se na té ševcovské louce našlo solné ložisko: zda prý to švec už hlásil a zda zažádal o výhradní právo na obchodování se solí?

František hraběti odpověděl, že objevení ložiska nikdo nehlásil a nikdo že také nezažádal o prodejní právo.

Tu hrabě stiskl Františkovi významně loket a vzal ho stranou: že kdyby šlo nějak zařídit, aby švec buď byl donucen přepustit hraběti pozemek zpět, nebo aby se mu výhradní právo prodeje zamítlo a přidělilo hraběti z titulu, že pozemek vlastně spadá do jeho panství, že by se jak náleží odvděčil.

Villon rozmrzele odpověděl, že to nepůjde, pozemek že patří ševci, a tedy že mu náleží i právo prodeje – leda že by sám král rozhodl jinak.

„A co když to včas neohlásí a bude mezitím obchodovat bez povolení?“

V tom případě ovšem…,“ pokrčil Villon rameny.

Hraběti zasvítily oči a hlas mu zjihl:

„To zařídím. To zařídím. A prosím vás, mladý muži, jak by se to dalo obejít, abych pak nemusel státní pokladně platit z odprodané soli daně? Rozumí se, že bych se jak náleží odvděčil…“

„Jasnosti pane hrabě,“ řekl mu František, „my jsme v této kanceláři proto, abychom pro krále a stát daně a cla vybírali a určovali a ochraňovali je před šejdíři – a ne abychom o ně krále a stát okrádali.“

Když uražený hrabě odešel, Villon se zamyslil a rozpomněl se na všechny případy, které kdy u Petra Amanda vyřizoval; uvědomil si, že většinou to byly případy zamotané, kdy se velký pán chtěl stůj co stůj zbavit placení nebo chtěl ošidit někoho nesrovnatelně chudšího a ubožejšího, než je sám. To je chování mocných a urozených. To je svět, po kterém se prostí dívají se závistí. To jsou lidé, kteří požívají úcty a dokládají se svou šlechtickou ctí. Seznámit se s nimi si každý pokládá za bůhvíjakou čest. Jaký však je rozdíl mezi nimi a Colinem Cayeuxem a Malým Janem a mnichem Mikulášem a všemi ostatními příslušníky Ulity? Kradou jedni i druzí, vysávají tito jako oni, zabíjejí první i druzí. Proč jedni žijí v podsvětí a v opovržení – a druzí na zámcích a ve vážnosti? Ti darebové, s kterými jsem studoval a kamarádil, ti aspoň obírají boháče – kdežto tito baroni a hrabata a biskupové okrádají stát nebo kořistí ze svých chudých malých poddaných.

Co tak uvažoval při bezduchém opisování nějakých listin, nastalo poledne. Zachumlal se do pláště a vydal se domů do kláštera na oběd.

Včerejší sychravý nečas ustal a řeku dokonce roztřpytilo slunce. Měšťky v kožíšcích vyšly po nákupech a měšťané za trochou řeči – projít se po obědě, než si schrupnou: lépe se tráví.

František jde a je mrzutý a bez nálady; jde a myslí na to, že dnes večer zaskočí ke Kypré Markétce mezi kamarády, že už má toho společenského pokrytectví dost. Slunce mu poprášilo olivově zsinalou tvář zlatem a do očí vrátilo několik bývalých teplých jiskerek. František dokonce přidá do kroku.

U mostu je vánoční trh a proplétá se tam dav lidí s brašnami, košíky a ranci, kramáři vykřikují chválu na své zboží, hospodyně smlouvají a děti vřískají mezi stánky a házejí po sobě nahnilé ovoce, jež trhovci sesypali na zem.

Villon potkává nesčetné známé, pozdravuje se s nimi, jsou to přátelé strýcovi, sousedé, otcové a matky zabedněných kluků, které přiučoval latině. Jeden pozdrav stíhá druhý a František se jich zhošťuje s unaveným, vynuceným úsměvem, začíná nenávidět tyto lidi a pohrdat jimi, neboť jsou povrchní a pokrytečtí a zlomyslní a hledí okrást jeden druhého a jeden na druhého vyzrát.

U stánku, kde je největší nával, František odbočuje na Malý most.

Vtom spatří malíře Noela Jolize, opřeného o zábradlí: ačkoli na Noela pohlédl jen letmo, postřehl v té bledé tváři tolik napětí, vzrušení a zavilého záští, že bezděčně zrychlí krok. Všimne si však také, že Noel se odlepil od pažení a zamířil za ním.

Vtom mu položí ruku na rameno:

„Jak se máte, mistře Villone?“ zeptá se ho zvýšeným hlasem.

„Jako odstavený milenec, který –“

Nedopoví.

Mocná rána mu dopadne na záda. Druhá doprostřed prsou. Pln údivu vidí, že se ocitá v objetí chlapa mohutného jako skalní stěna; jedna jeho tlapa mu strhla plášť, zatímco druhá ho mlátí hlava nehlava. Darmo se vzpírá, chlap má ruce jako železné řetězy, marně se ohrazuje, chlap nedbá a bije a svléká i spodní kabát své oběti a Noel Joliz se chechtá opodál. Začínají se sbíhat lidé z trhu, celý kruh se natlačil kolem nich a Noel Joliz volá do vřavy:

„Mistře Villone, do toho! Natřete mu to!“

Diváci se jeho pobídce smějí, vyzáblý a pobledlý Villon se zdá nepatrným trpaslíkem vedle obra, který ho napadl. Nadarmo se František vzpírá, padají rány a padají i další kusy Villonova odění, obr pracuje mlčky a jen supí, jako kdyby foukal měchy do pecí na železo. Košili s něho strhl a obnažil vychrtlou hruď obecenstvu napospas, řehtají se muži a piští ženské. František necítí prosincovou zimu a usilovně se snaží vymanit se ze sevření, aby se mohl dát na útěk. Marně. Chlapova ruka mu sáhla i po kalhotách. Františkovi začíná být horko. Vysvleče-li mě i z kalhot –! Chce se vysmeknout, leč obr ho chytí pod rameny, přehodí si ho z ruky do ruky jako dřevěného panáčka, nabere ho v pase a drží ho v podpaží nohama napřed a zadnicí vzhůru jako nezvedené děcko, kterému chce nařezat. Villon zoufale mrská nohama, vše zbytečné, obrova tlapa stahuje pomalu,

ale jistě i kalhoty. František se svíjí, diváci řičí, Noel Joliz srší jedovaté průpovídky a obr postupuje ve své práci klidně, s rozvahou a s vědomím síly a naprosté převahy. Villon sebou naposledy mrskne, nic naplat, kalhoty jsou dole, muži vyjí, ženské kvičí, František je rudý studem a hanbou neschopen jakéhokoli odporu. Obr ho postavil na zem a Villon zde stojí zcela nahý, jen v čepici, ta se mu jakoby zázrakem udržela při té mele na hlavě, a teď trčí jako vykřičník k výsměchu ostatní nahotě. Měšťky si zakrývají tváře rukama a hledí mezi prsty. Obr vytáhne z boty bičík a žene oběť před sebou nelítostnými ranami, diváci se mohou uválet a Noel Joliz za ním hází části jeho oděvu a jednou škorní ho zasáhne do hlavy. Tak ho žene ranami biče až k samému domu U červené brány a sběh lidí, valící se za nimi, stále hází kusy oděvu v domnění, že to je výborný vtip.

František sklesne na schody a neodváží se zaklepat. Takto se přece nemůže strýci ukázat.

Vtom mu přiletí na hlavu kalhoty. Lačně se jich chopí a chvatně do nich vklouzne. Obecenstvo se řehtá jako beze smyslů. Postupně dostane všechny části oděvu, jen jedna škorně chybí.

Zuřivě zaklepe na klášterní fortnu.

Bratr dveřník vyhlédne, podívá se na shluk chechtajícího se lidu, podívá se na Františka se ztrhanými rysy a jen s jednou botou, neřekne nic a vpustí ho dovnitř.

Ještě než za ním zapadnou dveře, stane novým leknutím; nad vřavou diváků vynikl chechtot, ne chechtot, ale burácení a hřímání, jako by se úder blesku ozýval hromovou ozvěnou, zmnoženou mezi horskými štíty.

František se neohlédne, ale ví, kdo se tak směje, v duchu si představí obra s pupkem vystrčeným, s prsty zaklesnutými za opaskem a s hlavou zakloněnou.

Vstoupí do chodby a teprve nyní cítí bolest v plné její síle a vtíravosti. Zapotácí se. Z úst mu kape krev.

Bratr fortnýř neřekne zase nic, podebere ho pod rameny a odvede ho do jeho komůrky.

Dvojitá balada o lásce

Nuž milujte si, jak jen chcete,
a choďte na ples, veselice;
vás nakonec to taky smete
a dostanete do palice:
blud lásky zblázní převelice,

zmát Šalomouna básníka,
zrak ztratil Samson kvůli dívce.
Jak šťasten, kdo se vymyká!

A Orfeus, jejž pěvcem zvete,
hrál v struny před podsvětím hlídce,
by získal soucit u zvířete
a dosáhl své krasavice.
I Narcis podlehl té hříčce:
smrt našel na dně rybníka,
když tvář tam viděl zrcadlit se.
Jak šťasten, kdo se vymyká!

A Sardana, jenž vládl Krétě
a ve všem všudy ved si břitce,
jak zahleděl se do děvčete,
přísť s dívkami chtěl u přeslice;
král David, prorok, žalm a svíce,
se bázně boží odříká,
jak v lázni zří dvě zadní líce.
Jak šťasten, kdo se vymyká!

Chtíč Amona tak hříšně hněte,
že dělá, že jí kosmatice,
a zatím Thamar z vášně kleté
svou vlastní sestru znásilnit chce.
A Herodes dá v slabé chvilce
stít Křtitele, neb zalyká
se krásou jedné tanečnice.
Jak šťasten, kdo se vymyká!

Též o mně zkazku poslechněte:
já dostal výprask do zadnice –
nahý jsem byl, můj ty světe!
Kdo jiný účty rovnat si chce
než Kateřina ukrutnice?
To pro Noela bídníka.
Já na tu svatbu málem chyt se.
Jak šťasten, kdo se vymyká!

Vy myslíte, že nezaplete
se s učněm mladá učednice?
Že nezhřeší s ním? Ale jděte!
Ta pro hřích spíš dá upálit se,
než žila by jak poustevnice.
Ať černá nebo blondýnka,
je ženská vždy jen rozkošnice.
Jak šťasten, kdo se vymyká!

VII DVĚ HOSTINY

Já jsem pevně rozhodnut
v krčmě zemřít jednou.
Ať je víno blízko rtům,
nežli smrtí zblednou…
Z PÍSNÍ ŽÁKŮ DAREBÁKŮ

Probudila ho myš, poněvadž mu chroustá pod postelí.

Tělo bolí. I hlava. V krku škrábe. Ačkoli je v jizbě teplo a polena v krbu ještě hoří, zmítá jím zima. Také záchvat kašle ho přepadl.

Chtěl by ještě spát. Rád by věděl, kolik je hodin. Ale konečně co na tom? Spát. Co jiného? Úloha důstojného písaře dohrána. Odpoledne po výprasku už do kanceláře Petra Amanda nešel. Vždyť mu pan přednosta řekl jasně, když ho přijímal: důležitost jeho úřadu vyžaduje toliko mužů příkladného chování a neposkvrněné pověsti, kteří nenavštěvují pochybné podniky, nepřátelí se s podezřelými jedinci a nejsou poznamenáni žádným veřejným skandálem. Jakápak tedy pro mne další úřednická kariéra, když se Petrovi Amandovi donese, že mě bičovali nahého jako raba? Když jsem přítelem žalářovaného Régniera? Když teď Noel Joliz všude rozhlásí, že jsem to byl já, kdo zabil kazatele od Matky boží? Když se rozkřikne v počestných měšťanských kruzích, že jsem byl stálým hostem u Kypré Markétky?

Polena v krbu červeně dohořívají, to bratr fortnýř mi tu zatopil, když mě uložil do postele. Neříkal nic a jistě ani strýci o ničem nepověděl. Krb plane jako dračí tlama; rozvírá se, aby mě pohltila. Žel, ona mě nepohltí. Po temnotě noci přijde rozednění a já budu žít, můj bídný život mě proti mé vůli povleče dál. Jako kdysi v městě Chartres koně vlekli ulicemi Pašíka a Tondu Nafrka. A já budu ještě zčerstva za ním pospíchat, aby mě neusmýkal.

Budu žít dál, vyvrženec… Kolik je asi hodin? Zdá se mi, jako kdyby tma řidla. Z dálky se blíží hrčení vozu, to sedlák veze mléko do tržnice. To je asi šest hodin. Moje roztomilá Paříž vstává pozdě. Moje roztomilá, šumivá Paříž – a já ji musím opustit. Vyvrženec. Už nikoli jen vrah, už něco mnohem horšího. Výsměch v každé ulici, ostuda, jakou nelze překlenout, pokoření, kdy nelze pohrdlivě hodit hlavou a drze se dívat

lidem do očí. Jsem vyvrhel, jednou provždy k životu vyvrhele bez odvolání odsouzený.

Příčina všeho tkví ve vraždě Filipa Charmoye.

Ne. Příčina všeho tkví jinde.

Příčinou je Kateřina.

Kdyby nebylo jí, nebyl by mne Filip Charmoye napadl. Kdybych ho nezabil, nebyla by mě Kateřina odvrhla. Kdyby… Ale kdo by se točil v tomto šíleném víru? Jenom bych rád věděl, jak je možné, že pouhá jsoucnost jednoho člověka uvede v záhubu člověka druhého.

Proč na to myslím? Spát. Zapomenout. Proč ta zatracená myš nepřestane hlodat? Všechno mě bolí, jsem nemocen, nastydl jsem, když mě tak nahého vystavili mrazu.

Polena tmavorudě ztemněla, vzduch kolem topeniště se chvěje teplem. Jizba dýchá kouzlem studentských let, ze stěn jako kdyby shlížely hlavy profesorů, když s jejich přísnou tvářností před očima soukal do sebe nekonečné odstavce Aristotela, Platóna, Démosthena, Cicerona… K čemu je dnes Františkovi jejich tisíciletá moudrost? Na podlaze ještě ulpívají kroky, jak jejich kruhový sled kolem stolu uprostřed komůrky doprovázel jeho opakování. Okenní sklíčka jako by dosud nesla orosení jeho dechu a vlahý dotyk čela, když na krátké chvilky unikal ze světa mrtvých stránek pohledem do života pařížské ulice. Zde ještě je klid, bezpečné přístřeší a spolehlivé útočiště před životem, před oním životem, po kterém prahl a kterého se nemohl dočkat, zde právě, jak tupý výsměch, zde, odkud toužil vyletět na volných, svobodných křídlech. Na okamžik jako kdyby dokonce vdechl i vůni někdejšího ovzduší, hořký pach inkoustu a závan starých knih a onu náladu mladých ideálů a bezstarostnosti, kalenou toliko pomyšlením na zítřejší zkoušku.

Vtom zaslechne z chodby tiché kročeje. Strýc, napadne ho. Kdosi jemně bere za kliku. Strýc bývá na nohou časně. František se ani nepohne. Předstírá spánek. Není mu do řeči. O čem také?

O vlastní hanbě? Postava chvilku stojí u dveří. František cítí, že na něho hledí tmou. Potom jde neslyšně ke krbu, přihodí dvě polena. František slyší, jak s praskotem dopadnou. Uvědomí si, že tu někdo musil přihodit i v noci, jestliže oheň dosud nezhasl. Postava se krade zpět ke dveřím a sahá po závoře.

„Nespím," náhle řekne František.

„Co je s tebou?" slyší kanovníkův hlas.

„Vy jste tu byl v noci přihodit do ohně?" ptá se František.

„Ty sis nepřiložil v noci sám?" na to kněz.

Tedy bratr fortnýř, myslí si vyvrženec. Neřekne však nic, jen v hrdle mu chrčí.

„Včera večer… spal jsi… tady byl…," začíná rozpačitě strýc.

„Písař se vzkazem od Petra Amanda," doplní František.

„Tak ty víš."

„Tušil jsem to."

„Co se vlastně stalo?" ptá se Vilém Villon a podbarvení hlasu ho usvědčuje z velké starosti.

„Však vám to lidé brzy donesou," odpoví na to František kysele.

„Bratr fortnýř našel na klášterních schodech jednu tvou škorni. Chtěl ji přede mnou schovat, ale já to viděl. Co to všechno znamená?" Kanovník nevyslýchá přísně, ale naopak s účastí a se zřejmou snahou pomoci.

„Strýčku, musím z Paříže."

„Už zas?! Snad jsi zas –?!"

„Ne, tentokrát jsem nikoho nezabil, tentokrát jsem pobíhal nahý po ulici."

„Jak nahý? Bos či co?"

„Úplně a naprosto nahý. Jen s čepicí na hlavě."

„Opilý?"

„Přepadli mě."

„Bůh stvořil člověka k obrazu svému…"

„Jděte to povědět pařížským měšťákům. Ostatně nejsem zrovna tak ve formě, abych se mohl ukazovat. A vůbec jsem měl o Pánubohu lepší představu."

„Hlavně žes neztratil vtip. Škorně se našla. Ale vtip ti svěřil k opatrování Bůh. Chceš přinést modlitby?"

„Tlačenku s cibulí."

„Je sice pátek, ale dám ti rozhřešení."

„Ale hlavně tu tlačenku."

Strýc odešel a Františkovi je lépe aspoň na duchu. Jakkoli jeho nitro se utápělo v zoufalství, jeho jazyk si neodpustil lehkomyslný tón – a když do něho jednou zapadl, pocítil úlevu i ve své beznaději. Ovzduší studentské světničky také trochu pomohlo

Co zbývá? Setřást z mysli Kateřinu, drze zajít k panu Amandovi pro mzdu za tři dni celé a čtvrtek dopoledne, vypláznout jazyk na písaříky, až se mi budou chechtat, rozloučit se s kamarády a vydat se zase na pouť sladkou Francií; na pouť aspoň o tolik klidnější prvé, že mě na ní nebudou z místa na místo štvát strach z šibenice a přízrak zavražděného kazatele.

Nejdřív však setřást z mysli Kateřinu.

Ale jak?

Jak mohu nemyslit na někoho, koho jsem tak horoucně miloval? Koho dosud tak celou bytostí miluji? Celý rok jsem žil jen pro ni. Pohyboval jsem se v odporné společnosti tupých, úzkoprsých měšťáků, jen abych získal postavení natolik důstojné, abych mohl mít právo na její ruku. Tolik krásných chvil jsme spolu prožili – vždyť přece i ona musí na ně myslit, musí na ně aspoň vzpomenout, ty chvíle, ty polibky, to štěstí byla skutečnost, a ta v nás dosud přebývá, tu nemůže do konce života nic a nikdo vymazat, vytrhnout z našich srdcí, vyrvat z naší mysli. Jsme poznamenáni jeden druhým, a právě tím štěstím, které jsme žili; nebylo překážek, nebylo nic, co by kalilo náš vztah a vzbuzovalo trýzeň, není možná zrušit štěstí, když jednou trvalo. Nejsem básník něhy a podivuhodně rozkvetlých slov, Filip Charmoye k ní asi mluvil jinak než já, Filip byl kazatel a jeho zanícené věty uváděly v posvátné vytržení hustě naplněný chrám, kdežto já jsem písničkář a moje refrény si zpívá ulice a podsvětí, Filip jistě na ni myslil v jiných obrazech než já nyní – ale nemohu ji proto stejně milovat? Jeho vyznání, zpitá barvitou obrazotvorností, ji stejně nezískala, hleděla jen, jak by se ho zbyla. Na mne však se těšila, mne jediného milovala, přiznala se k tomu. A teď má být paní Jolizovou? A já tolik věřil, že se vrátí. Colin Cayeux mi nabídl, že mi pomůže, že se jistě vrátí po zlém, když nechce zavolat v radostné touze. Zpívali jí s Vítem Tabarym zastaveníčka, aby ji hanba vrátila do mé náruče. A já jsem při představě její ostudy trpěl a vyčítal si – ale doufal. Aspoň jsem doufal. Nyní už nemám več doufat. Roste světlo nového dne, roste úzkost v mém nitru. Zážehy krbu se plazí mou světničkou jako červení hadi a rdousí mi srdce. Ledové květy vypučely na mém okně a metelice mě vyžene do života štvance.

Proč nejdou s tou tlačenkou?

Jsem básník všedních dnů a takzvaného společenského odpadu. Kazatelské věty, nadýchané symboly mi nesluší. Roste světlo nového dne, roste úzkost v mém nitru. Tak já to nesmím říci. Můj výraz budiž: Rozednívá se a mně z toho je nanic. Zážehy krbu se plazí mou světničkou – ale kdež. Jinak: V kumbálu mi topí, ale člověk se ne a ne zahřát. Ledové květy vypučely na mém okně – to je: Zima na krku a já přišel o dobré bydlo. Tak by tomu rozuměli Colin a Tonda Nafrk a Kyprá Markétka. Paní Ambra by se nad tím arci otřásla.

„Mistře Parlane! Hledal jsem vás v koleji; jdu se s vámi rozloučit.“

Profesor je překvapen pozdním návštěvníkem a kyne mu na židli.

„Co bych dělal teď večer v koleji?“

„Pravda. Začínáte v osm ráno,“ usměje se Villon.

„Ty doby mi nepřipomínej. Natropily mnoho zla. I na pilných žácích.“

„Myslíte tím mne?“

„Tebe? Ale ne. Já přece vím, kam ty jdeš. A zakopnout se dá na každé cestě.“

„Jenomže já jsem udělal úplný veletoč.“ Postrčí židli ke krbu, vždycky tam sedává, a nohy strčí k ohni. S povzdechem dodá: „To vy ani nevíte.“

„I vím,“ řekne profesor a zakývá hlavou.

„Vždyť se to stalo teprve včera,“ vyhrkne František.

Mistr Parlan ztuhne překvapením:

„Včera?! Co bylo včera?“

„Vy tedy víte… o Filipovi?“ ustrne František.

„Asi před třemi dny mi o tom řekl rektor. Někdo to rozhlásil.“

Villon se stydí a rozpaky neví, co by řekl. Konečně poznamená: „To bych nebyl přišel.“

„Ke mně bys nepřišel? Ke mně? Domníval jsem se, že mě máš rád…“

„Právě proto, mistře Parlane.“

Profesor roztržitě přerovnává knížky na stole.

„Jsi tvrdý. Ale já ti rozumím. Já vím proč. Nu, buď, jaký chceš. Však ty dojdeš k pravé formě.“ Profesor předstírá, že hledá nějaký svazek.

František rozpačitě mlčí a nehty na obou rukou drhne o sebe. Posléze nesměle zvedne oči:

„Neublížil jsem kazateli ze zlé vůle. Tehdy jsem neměl takové myšlenky. Ale dnes je mám. Chtěl bych někomu ublížit. Tak jako… včera mně…“

„A co to vlastně tedy bylo včera?“ táže se profesor, ale nevzhlédne od svých knížek.

„Dlouho jsem u vás nebyl a vy nevíte, že… ta, o které jsem vám jednou vyprávěl… Zkrátka povrchní se ukázala ona.“

„Opustila tě?“

Villon mlčí.

„Když se dověděla –?“

Villon mlčí.

„Nerad bych tvou výtku obrátil proti tobě… ale i nerad bych rozjitřoval, co tě beztak dost hněte… Ale nedomyslils. Kdyby u tebe setrvala, dnes,

kdy se… to rozhlásilo, vzala by na sebe víc, než by mohla unést. Pod tou tíhou byste nakonec padli oba.“

„Máte pravdu jako ve všem. Nezbývá mi než odejít.“

„Aspoň na nějaký čas – bude to rozumné.“ Přisedne proti žákovi. Rozprostírá jeho plášť přes židli, aby nasál teplo.

„Ale chtěl bych se pomstít! Je to ubohé, malé, nicotné – že?“

„Jí?“

„Spíš jemu. A vůbec bych si rád vyrovnal účty s mnohými.“

Dívají se na sebe. Oba si myslí, jak ten druhý zestaral.

„To je tvoje právo.“

„Tak vy to neodsuzujete?“

„Záleží na formě.“ A tu ty mnohdy nemáš, myslí si, jsi na to příliš přímý.

„Forma… čert ji vem. Myšlenka dělá umělce.“

Vida, už se ta tvoje přímost projevuje. Řekl ovšem něco zcela jiného, než jsem čekal. To mě těší.

„Myslíš-li to takhle, bereš tu pomstu za správný konec. Ovšem… tvrdíš, že jen myšlenka tvoří umělce?“

„Bodejť.“

Profesor se hřejivě a shovívavě usměje. Mnozí by tě nazvali neotesaným. Já mám právě tvou bezprostřednost na tobě nejraději.

„Proč si tedy potrpíš na tak bohaté rýmy?“

„Zase jste mě dostal.“

„Pooprav svůj názor v tom smyslu, že nikoli myšlenka tvoří umělce, nýbrž že –“

„– forma tvoří umělce?“

„Jsi ukvapený. Nevadí. Dokud jsi zbrklý, jsi mladý. Ani myšlenka, ani forma. Řekl bych to takto: Umělec přetavuje a znásobuje myšlenku uměleckou formou.“

„Jenomže to jsem dávno věděl.“

Divoký dareba, myslí si mistr Parlan.

„Nevěděl – jen tušil,“ ujistí ho.

„A teď mohu jít?“

Divoký dareba, opakuje si profesor. Umíš včas odejít. Nikoli, mýlím se. Odcházíš vždycky trochu předčasně. Zasvítíš tu, jako kdyby sem sjel blesk nebo čert. A jako po čertovi tu po tobě zůstává pach ohně a síry.

„Dobrá. Pán Bůh tě provázej. Budu tě čekat.“

„A co když to mezitím nastane a už se nedočkáte?“

„Mnohé jsi ještě nepochopil. Ne, ještě to nenastane. Dočkám se tě.“

František zdlouhavě zívne a vystrčí nohy z postele.

Příliš mnoho myšlenek zahání spánek. Kateřina. Přátelé. Nepřátelé. Nepřítelíčkové. Kateřina. Brzké rozloučení s Paříží. Neznámé dálky a nepředstavitelná budoucnost. Zkalená minulost. Opět Kateřina, opět a opět. Nezapomenutelná. Krutá. Horoucně milovaná.

Neujasněné verše beze slov a smyslu mu znějí hlavou. Jen hudba rytmu a údery pronikavých rýmů, je to sled neodolatelných a ponoukavých zvuků v tichu noci a v řevu jeho nitra. Je to chaos tónů, tvarů, barev a pojmů, chaos, jaký byl v prvopočátku, když čekal na Stvořitele, aby se mu dostalo zákona a řádu.

„Budiž světlo," praví Villon nahlas a říká to přeplněné prázdnotě svého nitra, říká to onomu jitřivému chaosu.

Vrávoravým krokem dojde ke stolu, nahmatá svíčku a připálí ji v krbu. Stíny v jizbě se zmnoží novým světlem. Myš pod podlahou přestala hryzat při úderech jeho kročejů. V poličce u zdi se matně zabělely hřbety knih. Srovnané listy nepopsaných stránek vybízivě svítí. Ledabyle pohozené brky jsou šedivé prachem dlouhých měsíců. Inkoust zhoustl v nepoddajnou kaši. Ředí jej. Myšlenky nerozředím, napadne ho. Usedá nad prázdnou stránkou. Chce psát. Brk namočen, ruka připravena. Chce psát. Nemůže. Chvěje se. Zimou to není, ví to dobře, přece však vstane, prohrábne oheň a přiloží. Chvěje se ještě víc, tolik, až mu drkotají zuby a nemůže udržet brk. Čistá stránka leží před ním a výsměšně svádí. Svádí i zmatení pojmů v jeho hlavě. Má strach. Před čím? Neví. Nebo to nechce vědět. Nebo si to ostýchá přiznat. Kdo je pánem? Já či ta vyzývavá stránka? Já či ta spleť rytmu a slov v mém nitru? Chci, a nemohu. Papír se brání, nechce být popsán. Nikdy se mi ještě nebránil. Boj hmoty a ducha. Teď ukaž, jsi-li tvůrcem a zvládneš-li mlčenlivou vzpouru hmoty.

Čtrnáct set šestapadesát
jsem já, žák Villon František,
se rozhod svoje skutky dát
v plen soudu světa, bych tak řek;
kol šíje dám si obojek
a uzdu v zuby: sobě sám
bych spočet špatný výsledek
a místo pravdy našel klam.

Čistá plocha se poddává nerada a pomalu. František se nyní již úplně třese jako v zimnici. Verše se řadí zvolna, velmi zvolna, a zakopávají

škrtáním. Rukopis je chvěním ruky téměř nečitelný. Snad se uklidním, když to přepíšu na čisto. Opisuje tedy. Ale neuklidní se, ztrácí jen čas a myšlenky a je si toho vědom ještě dřív, než s opisem začne. Drž se věci a slova přijdou sama, říká si latinským úslovím. Ale to zcela nepomůže. Je to jen část pravdy.

V tom roce, jak jsem udal svrchu,
kol vánoc, v mrtvém ročním čase,
kdy vlci v lese žijí z vzduchu
a člověk doma držívá se,
jak v mrazu po teplíčku pase,
jsem pojal vážné rozhodnutí
střást pouta lásky ke své spáse,
než nadobro mi srdce zdrtí.

Již to jde rychleji. Snáze. Ubývá strachu i chvění. Síla tvůrce ovládá zmatek prvopočátku. Budiž světlo.

Tak učiním, ač se mi nechce;
mám před očima stále ji,
jež pro mou zkázu kývla lehce,
leč již mám čím dál raději.
Teď truchlím v marné naději
a božstva lásky vzývám v pláči,
kéž proboha mi dopřejí,
ať mě má vášeň neuvláčí.

Nyní již pero skoro nestačí rychlosti myšlenek, tak stíhají jedna druhou. Verše přibývají na bílé stránce jako šňůrky černých korálků, písmena se rozbíhají po čisté stránce jako nohatí pavouci a snují lepkavou síť na své poplašené oběti.

A že jsem vnímal v pohnutí
ten sladký zrak a úsměv samý
i s jejich klamnou příchutí
a že až ledví pronikla mi,
je tím, že vždy mě v bezmoc zmámí;
však smrt jsem z toho mohl mít.
Chci jinými jít zahradami,
chci v jiné okno zabušit.

Mne zajala svým pohledem
a věrolomná, tvrdá byla:
tak aniž v něčem chybil jsem,
přec snadno mě ta moje milá
i k trestu smrti odsoudila.
Kdo uteče, ten vyhraje.
Náš vztah si zničit umínila,
k mým snažným prosbám hluchá je.

Bych ušel jejím nástrahám,
zřím v útěku svůj úspěch celý.
A tak vám tady sbohem dám,
když ona milost neudělí;
snad čas mi moje rány scelí.
Mřu skrze ni, já, zdravý muž;
ba mučedník jsem zbídačelý,
v chór světců lásky patřím už.

Tak musím pryč, ač mě to mrzí;
už nelze déle zůstat u ní.
Chtě nechtě postřehl jsem brzy:
kdos jiný je teď na výsluní,
kdos jiný dýchá její vůni,
mne přešel vtip a znám jen pláč.
Můj život prázdnotou teď duní:
Bůh vyslyšet mé nářky rač!

A ježto odejít se sluší
a návratem si nejsem jist
(já nejsem člověk s čistou duší
ni tvrdý jako ametyst;
běh žití z nejprudších je jízd
a smrt je přípřež poslední –
a já jdu do vzdálených míst),
zde závěť dám a odkaz v ní…

Té, jež mě štvala bez lítosti,
až nešťastný můj život je,
jak shora o tom řek jsem dosti,
té zůstavuji srdce své,

je bledé, mrtvé, proťaté,
ať si je v klenot zapustí.
Je příčinou vší bídy mé,
leč Bůh ať jí to odpustí.

Z Františkova zmučeného srdce vytryskl křečovitý vtip a v palčivých proudech potřísnil úrodné stránky, stránky, jež odpočívaly od jeho poslední univerzitní zkoušky a trpělivě čekaly, až přijde jejich chvíle, kdy na ně Villonova ruka rozseje zrno, které časem uzraje ve věčnou a nevyčerpatelnou žeň. A ruka rozsévá neúnavně a myšlenky a nápady se kupí a předstihují v jeho hlavě a samy se řadí do veršů a rýmů: každé nové sevření srdce je jako bodnutí ostruhou, a ta pobídne jeho ducha k větší rychlosti; každé hořké vzpomenutí je šlehem biče, a ten přinutí jeho mysl k pružnému skoku. Pamatuje na drobné nepřítelíčky, kteří ho kdy rozladili, poděluje ty, jež má rád. Neboť jeho rozloučení s Paříží je jeho kšaftem, jeho pořízením, kde odkazuje známým bezměrné, blýskavé bohatství svého ducha a vtipu – vždyť před koncem života se činí poslední pořízení. A odchod z Paříže, to je pro něho smrt, ba hůř, neboť žít bez Paříže je strašnější než zemřít. Tuctový, počestný občan a písař František Montcorbier zvaný Villon píše poslední vůli, jeho život se končí, co bude následovat, bude život mimo zákon; kdo vyjde z této jizby po skončeném díle, bude jiný člověk, bude pobuda, zloděj a ustavičný čekatel na šibenici.

Ale i básník.

Minou tři dny a nikdo ho nenavštíví. Jen stará kuchařka mu přináší jídlo a o ničem nemluví a ničemu se nediví, bouřlivý kanovníkův synovec ji nemůže už nikterak překvapit.

Čtvrtého dne však se ozve z ulice známý ostrý hvizd, který už tak dlouho nezazněl.

František přiskočí k oknu a radostně je otevře.

Colin Cayeux pohodí hlavou:

„Tak co je? Nezfanfrněl ses z toho?“

„Skoro.“

„Vykašli se na lidi a přijď mezi nás.“

„Tak vy už to víte?“

„Třese to celou Paříží.“

„Chci pryč.“

„Kdy?“

„Až to dopíšu.“

„Přijď se s námi rozloučit Na Štědrý večer večeříme u Mezka. Máme zamluvenou extra místnost.“

„Co Régnier?“

„Tvrdne dál. Z toho bude šibenice.“

„Tak zatím sbohem.“

Přišel pro mne, protože ví, že se k nim teď musím vrátit. Není pro mne jiné cesty než podsvětí. Navždycky se k nim musím vrátit. Ve slušné společnosti není pro mne místa.

Ušklíbne se, přejede hřbetem ruky chrastivé strniště na tváři a znovu se chopí pera.

Když na Štědrý večer rozráží stříbrnou tmu ulic na cestě k Mezkovi, přistihne se, že jde ledabylým, plouživým krokem, příliš lehkým, aby nevyznačoval buď hejska, nebo poberu. Letmé obrázky rodinných pohod kolem prostřeného stolu, jak se mu vybaví v mysli při pohledu na osvětlená okna, podél kterých kráčí, v něm nevzbudí ani záchvěv touhy či lítosti. V kapse mačká rukopis Kšaftu, dá ho kamarádům k lepšímu.

Ze stropu a mezi dveřmi hotelu U mezka splývají řetězy chvojí; ve svícnech čadí obarvené svíčky; ořechů a jablek smí dnes každý sníst podle chuti, neúčtují se; pečeně voní ve všech místnostech a číšnice nestačí včas roznést bohaté objednávky vánočních hostí.

V malé místnosti v prvním patře postavili doprostřed pod svítidlo kulatý stůl, přikryli jej růžovým atlasem a rozestavili na něm stříbrné náčiní pro pět osob. Sto svíček plápolá v kovaném lustru, po stropě tančí obludné stíny. Za stolem sedí čtyři nastrojení, vyholení muži. Colin Cayeux si hoví, je rozložený v křesle jako velkomožný šlechtic a tenkým malíčkem cosi vydlabuje z pokažených zubů. Malý Jan, mužíček prořidlých vlasů, se opírá lokty o stůl, strká nos do pyramidy ovoce na tepané míse a opájí se jeho vůní. Pomlaskává si už napřed. Mnich Mikuláš, oděný v občanském oděvu pochybné elegance, mne v prstech hebkost hedvábného ubrusu a spokojeně se usmívá odulými rty. Vít Tabary drnká na loutnu lehounkou melodii. Plavé kučery mu padají do bělostného čela. Vypadá jako andílek. Ačkoli jejich nálada je bezstarostná a jejich pohledy zcela nevýznamné, František má při vstupu do místnosti dojem, že mají něco za lubem. Snad proto, že tu sedí mlčky.

„Čekáme jen na tebe,“ přivítá ho Colin. „Doufám, že to rozloučení důstojně oslavíme. – Hej! Noste na stůl!“ Zatleská a zacinká lžicí o pohár.

Když jedí račí polévku s jikrovými knedlíčky, hovoří o klepech a novinkách posledního týdne a zapíjejí medovinou. Když ukusují vajíčka, plněná těstíčkem z bažantích jater, přetřásají ostudnou Františkovu historii, odsuzují Noela Jolize, slibují pomstu jemu, Kateřině a jejich potomstvu do pátého kolena a přihýbají si bílého vína anjouského. Když obírají vařeného pstruha, Villon předčítá svoje Odkazy: přerušují ho potleskem, uchváceně se smějí a vyrážejí pochvalné výkřiky. Když pojídají nadívané telecí hrudí, baví se o ženských a požitcích, které si vzájemně poskytli – své zkušenosti svlažují červeným vínem burgundským. Když utrhávají stehýnka slukám, pečeným na rožni, zpívají s plnými ústy košilaté odrhovačky a vyprazdňují poháry červeného vína bordeauxského. Když vychutnávají smetanový krém s oříšky, tancují po jídelně a přiťukávají si starým sladkým vínem portským. Když už nemohou pozřít nic, rozvalí se v křeslech, škytají a tráví a není jim už ani do řeči.

Svíčky dohořívají. Vít Tabary líně pobrnkává na strunách loutny. Spát se chce pouze Villonovi, odvykl už životu nočního ptáka a chodil v devět do postele. Ostatní jsou svěží, jen leniví od plných břich.

„Zde vidíte na příkladě, pánové, jak blahobytný život ubíjí pracovitost," začne Colin Cayeux.

„Proto všichni vskutku moudří vládcové udržují lid v bídě, aby něco dělal," dodá Villon a zívne.

„A ty první bys měl přiložit ruku k dílu, nebo z tebe bude shnilotina zaživa," rýpne mnich Mikuláš.

„Aspoň by sis měl poctivě vydělat na cestu," míní Malý Jan. Nakousl jablko, ale nemůže dál, odloží je. Samozřejmě potřísnil ubrus.

Vít Tabary mlčí a brnká.

Jak?" ušklíbne se František.

„Tak pojď s náma," jakoby nic navrhne Colin.

„Kdy?"

„Teď."

František strne překvapením. To tedy mají za lubem.

„Kam?"

„Do teologické fakulty."

Vlastně ho to ani nepřekvapilo. To pomyšlení, ačkoli se ho po několik let hrozil, mu dnes připadá samozřejmým, snad působením tolika druhů vín, snad vědomím, že už stejně je vyvrhelem, že ostatně opustí Paříž tak jako tak. Proč by tedy nemohl na rozloučenou vyloupit rodnou teologickou fakultu?

Malý Jan vstává a protáhne se:

„Tak se kapku projdem po čerstvém vzduchu a dáme se do toho. Večeře je placená předem.“

František nic nenamítá. A tak jdou.

Čirou tmu skrápějí hvězdy. Mrazivý vzduch řeže do chřípí. Ulice jsou takřka pusté. Slaví se pokojný svatvečer. Ojedinělá žebračka usnula, opřená ve výklenku o sochu archanděla Gabriela. Před dveřmi zlatníkova domu mňouká kočka, chce domů. Na rohu odkapává voda z okovu do studně, před chvílí tu někdo vážil.

„Jen aby nezačalo sněžit,“ prohodí Malý Jan.

Potom jdou zase mlčky a představují si, jak by v čerstvě napadaném sněhu bylo vidět jejich stopy.

Když se přejedené žaludky zotaví a mrákotné hlavy pookřejí, zamíří do univerzitní čtvrti. Výpravu si promyslili důkladně předem. Villon se jimi dává pouze vést.

Průčelí budovy teologické fakulty obejdou. Hlavním vchodem zloději nevstupují – třebaže by to bylo možná nejbezpečnější. Zabočí do sousední uličky. Slídivými pohledy propátrávají tmu. Nechrápe někde opilý voják, že by se mohl probudit právě ve chvíli, kdy budou vnikat dovnitř? Nekrčí se tu kdesi žebravý mnich, že by je za clonou tmy číhavě sledoval a vyčkal, až budou v plné práci, aby spustil pokřik? Nelelkuje tu v blízkosti hladová nevěstka? Chtěla by mlčení zaplatit polovinou lupu.

Po špičkách projdou uličkou. Prohmatávají kouty, podloubí, výklenky. Posléze stanou u vrat domu, kde v létě bydlí profesor Simon. Na zimu mistr odjíždí k moři, jeho nemoc vyžaduje teplé počasí. Nyní jest jeho dům prázdný.

Colin Cayeux sevře Villonovi rameno:

„Kde je pokladna?“ zašeptá.

„V sakristii.“

„Povedeš. Znáš to tady.“

Silná vrata uposlechla paklíče Malého Jana. Strašidelně zaskřípěla do ticha a do tmy. Pět zlodějů rychle vklouzlo do domu.

Za dveřmi leží tlumok s nástroji, Mikuláš jej sem zanesl už včerejšího večera. Je v něm i lucernička. Rozsvítí ji a zastřou kazajkou.. Ponurým domem mistra Simona, kde se kroky rozléhají prázdnotou a čpí po měsíce nevětraný vzduch, projdou na dvůr. Podél kůlny visí dlouhý žebřík, slouží k česání hrušek ze starých stromů v Simonové zahradě. Sejmou jej a postaví ke zdi, jež odděluje dům profesora Simona od dvora teologické fakulty.

„Ty tady zůstaneš a hlídej,“ řekne Colin Vítovi, poněvadž Vít je nejmladší, málo zkušený a také trochu bázlivý. „Kdyby něco, zahvízdej na píšťalku.“

„Ne aby sis tu brnkal na loutnu,“ ušklíbne se Mikuláš, vyloví z tlumoku lano a první vystoupí na vrchol žebříku. Smyčku lana zaklesne za vyčnívající kámen. Sveze se do kolejního dvora.

Všichni pozorně naslouchají. Když se z druhé strany neozve varovný hvizd, vyšplhají se postupně na zeď. Po lanu sklouznou do Navarrské koleje.

František se mlčky ujímá vedení. Vzpomínky na studijní léta, které ho navštívily v jeho klášterní jizbě a přiměly ho k napsání Kšaftu, se ozvou opět v tomto známém prostředí univerzitních uličnictví, zkoušek a výkladů. Jen zápach je menší, než býval, pach výkalů a odpadků tlumí mráz. Paklíč Malého Jana zdolá další dveře. V chodbě je vzduch poněkud teplejší. Také však smrdutější. I když přísný trest dolehne na toho, koho přistihnou, že vykonává svou potřebu uvnitř budovy, přece se v koutech a při stěnách objevují stále čerstvé důkazy studentské neposlušnosti. A ohryzky z jablek a ohlodané kosti a plesnivějící krajíce, jež se válejí mezi ostatní nečistotou, k příjemnému ovzduší nepřispějí.

František se proplétá chodbami s lucerničkou vysoko nad hlavou vztyčenou.

Ostatní tři po špičkách za ním.

Mnohými dveřmi a předsíněmi a místnostmi je zavede do domácí kaple. Zde konečně nadobro unikli zápachu. Zdi, nasáté vůní kadidla, čiší chladem. Plamínek věčného světla ční uprostřed, rubín, zavěšený do tmy. Jedlové větvičky zdobí oltář. Dřevěná socha Panny Marie s Jezulátkem raději odvrací od čtyř hříšníků bledou, líbeznou tvář. Kometa ve vyřezávaných jesličkách se blýská čerstvým pozlacením.

V sakristii začnou dílo tím, že si přihnou mešního vína. Obstoupí pokladnu v rohu místnosti, bytelnou železnou schránu s pěti železnými obručemi, sevřenými pěti důmyslnými zámky. Vylekají se ponocným, když pod okny hlásí jedenáctou. Na okamžik strnou, ale pak se rychle dají do práce. Totiž Colin Cayeux se dá do práce: neboť skříň není velká, pouze jeden na ní může pracovat. Ostatní tři napjatě přihlížejí a z tlumoku podávají potřebné nástroje. Ticho rozráží skřípění pilníků, vrzání páčidel a bušení kladiv. Tím příšernější pocit v úplném tichu kaple, neboť rány a hluk se rozléhají, zdají se hřmotnější, než ve skutečnosti jsou. Františka se zmocní dojem, že už to jistě v sousedství někdo zaslechl, za chvíli se vzbudí celá ulice, vtrhnou sem, přistihnou je, a pak…

„Dělej," zavrčí na Colina.

Leč Colin se namáhá marně, dobře půl hodiny uplynulo, a obruče svírají skříň stejně pevně a zámky neztratily nic na své důmyslnosti. Sám Colin začíná být netrpělivý, buší do zámku s větším důrazem a páčí železné pásy s větší silou.

Villona už dávno přestalo bavit přihlížet. Slyší odbíjet dvanáctou. Půlnoc. Takhle si to nepředstavoval. Už hodinu se tady vydávají v nebezpečí čtyři, ačkoli pracovat může jen jeden. Obruče se ani nehnuly. Colin už je unaven. Vystřídat ho nemohou, nikdo z nich není tak obratný a zkušený jako on. Svými pokusy by dílo jen ještě prodlužovali. Také Mikuláše už netěší podávat nástroje. Na to stačí jeden. Malý Jan to zastane a ještě stačí pořádat jablka. Nacpal si jich plné kapsy. A tak se Villon a Mikuláš procházejí z nudy a ze zimy kaplí, zatímco se Colin horečně pachtí a potí u pokladny. Chvílemi z omrzelosti kopnou do ohromné skříně, jež stojí u okna a nese znak francouzských lilií a papežského kříže. Při jednom takovém kopnutí se dveře rozletí – František je vztekle zakopne zpět, až se dveře prolomí dovnitř skříně.

Studentské vzpomínky zmlkly. Místo nich jím cloumá nedočkavost, chlad a zlost. Jak dlouho to ještě potrvá? Myslil jsem si, že se Colin vyzná lépe. Je vlastně břídil.

Netuší ovšem, že břídil je on sám, poněvadž bez prohlédnutí uzavřel kopancem skříň, když mu sama rozevřela náruč, překypující mnohými tisíci zlaťáků, jež se koncem roku v koleji shromáždily – skříň, která se sama nabízí svou mohutností, barevným pomalováním i křehkostí dveří.

Mine další hodina, ponocný houká jednu hodinu noční. Nyní už i Colin Cayeux vidí, že v nejbližších okamžicích musí buď uspět, nebo se vzdát.

„Tak poslední nápor," řekne, protáhne se a rukávem košile setře pot s čela a s krku. „Potom zpátky."

„Nemá to cenu," mávne rukou Villon a už se dá ke dveřím sakristie a projde do kaple. Šátrá se tmou k východu, když vtom ze sakristie zazní praskot. Ozve se sborové vydechnutí, plné úlevy. Skokem se vrací. Jedna obruč povolila. S ní i zámek. Colin právě sochorem páčí druhou.

Ve čtvrthodině pokladny dobyli.

Vzrušeně odklopí víko. Na dně truhly stojí drahocenná skříňka ze vzácného dřeva. Chvatně ji rozštípnou sekyrkou. Zatřpytí se a zazvoní zlato. Rychle počítají. Pět set zlatých korun. Celé jmění. Neslýchané bohatství.

„Pro každého sto!" vyhrkne František radostně.

„Jsi blázen," na to Colin. „Vít jen hlídá, dostane jen dvanáct." A hned oddělí dvanáct zlaťáků pro mladíka, jenž venku už skoro zcepeněl mrazem.

Tolik peněz, myslí si Villon, sto dvaadvacet zlaťáků pro každého z nás čtyř, jakživ jsem neviděl tolik peněz pohromadě, jsem boháč – a mám opustit Paříž? Ani pomyšlení. Jsem boháč a nejdřív budu celý týden jako boháč žít, potom teprve nastoupím cestu vyvrhele a psance. Tolik peněz!

A vedlejší překážová skříň se znakem lilií a papežského kříže se tiše tyčí do tmavé výšky u stropu a svírá bohatství neskonali větší, chráněné toliko její přístupností.

Uzavírají pokladnu, znovu ji přepásávají obručemi a zavěšuji zámky, pečlivě posbírají všechny nástroje a ještě ve dveřích si do sakristie posvítí, nezůstala-li po nich někde stopa, patrná při prvním vstupu do místnosti. Potom teprve prokličkují páchnoucím bludištěm chodeb a zatuchlých síní zpět do dvora. Když šplhají po laně na zeď dvora mistra Simona, začnou padat první drobné sněhové vločky. V největším spěchu uklidí žebřík pod kůlnu, proběhnou opuštěným domem. Villon se protáhne do ulice první. Ostražitým zrakem pronikne stříbřitou mlhu, jež zatím naplnila město. Kývne na ostatní. Sfouknou lucernu. Zamknou Simonův dům. Upalují co nejrychleji pryč, neboť chumelenice stále houstne.

Zastaví se až v hostinci matky Cimburky; její podnik je podle přání hostů buď cukrárnou, nebo paštikárnou, či prvotřídním pohostinstvím. Zde se rozloučí s Vítem Tabarym a rozpočítají kořist. A František objedná hostinu na zítřejší večer.

Nazítří večer obíhá Vít Tabary přátele a známé a hlásí, že večer se bude oslavovat u Zlatého lva a každý že je srdečně zván. Přátelé řekli přátelům a známí známým, takže už za soumraku je v podniku matky Cimburky nabito. Čepuje se víno ze všech sudů, ale s hostinou se čeká na hostitele.

V té době František vychází z domu U červené brány, opilý radostí a nadšený mnohotvárností života. Kanovník Vilém za ním starostlivě vyhlédne za těžkou záclonou a povážlivě pokývne hlavou. Ale František ho nevidí a rozjařeně vykročí do sněhu. Shýbne se, vytáhne si shrnuté škorně a jde dál závějemi při krajích ulic. Bílé pštrosí péro na černé čapce se čepýřivě nadnáší, nový bělostný krejzlík svítí nad tmavým úborem, jejž byl dopoledne koupil v nejdražším a nejelegantnějším krámě v ulici svatého Diviše. Těžký a měkký černý plášť mu halí postavu ladnými záhyby a podle poslední módy se prodlužuje nad pravým lýtkem; větrné poryvy odkrývají podšívku z temně červeného lesklého hedvábí. Vykračuje si bujně a svěže, stále ještě mu v měšci zbylo sto dvacet zlatých korun, vždyť

jedna jediná zlatá koruna je jmění – a on jich měl sto dvacet dvě! Nyní tedy týden života, hodného takového majetku. Potom…

Na to nebudu myslit, protože mě to nemine.

Paříž žije a vlní se a kypí – jak opojné nechat se unášet jejími vlnami. Z lazebny vyjde růžově oholený bařtipán a závan mýdla a vodičky na vlasy na okamžik zaplaví prostor před dveřmi oficíny. Žebravá mniška se zastaví před pekařským krámem, polyká sliny, její ucourané roucho se pleská vichřicí a ukazuje nepůvabné, kostnaté kotníky. Chumel studentů, hledajících písničku, lásku a dobrodružství, obklopil měšťanskou dívku s plavými pletenci, jež si vyšla za přítelkyní; srší na ni duchaplnosti a předstihují se v dvoření, až ji umluví k přípitku v protější hospůdce. Švec opravuje boty, zpívá si na verpánku a jeho popěvek se třepetá v zasněžené uličce jako nenadálý motýl. Kovář v kožené zástěře přitlouká podkovu grošovatému koni, na němž srst jen jen hraje; učedník šlape měchy výhně a netrpělivý šlechtic obchází kolem a švihá bičíkem do vysokých bot. Paní mincmistrová se nese s kuchařkou z tržnice, ulice skoro nestačí jejímu poprsí a jejím sukním, šustí to kolem ní dykytou a naškrobené pentle trčí z čepce jako z ježka ostny. Kuchařka se má co ohánět, koš v levé ruce musí chránit před cizím hladovým psem a ošatku v pravici před hladovými uličníky. Protínající ulicí projíždí posel, snad od místodržitele za králem do Bourges; chodci, děti, psi, vše se tiskne na zdi domů, jen zrzavá kočka se připletla koni do cesty. Kopyto ji odmrštilo stranou na plot, zvíře naříká a krčí se do klubíčka, jezdec se mihl jako dravý živel a zmizel ve spleti starých domů, jen dusot ještě zaléhá z dálky… Náměstím prochází procesí kajícníků, putují sem ze západu, sněhová bouře smetla jejich příbytky na mořském břehu a biskup usoudil, že je to trest boží za jejich hříchy, uložil, aby se vydali v procesí do Paříže do chrámu Matky boží, tam se pomodlili a vrátili se zpět, potom teprve že jim Pán odpustí a zahrne je blahobytem. Smutný průvod na smrt vyčerpaných, zbídačelých mužů a žen se vleče náměstím jako průvod odsouzenců na popravu a jejich žalné, znavené zpěvy splývají s kašlem a chroptěním a není je už téměř slyšet v hluku jejich potácivých kroků. Zvědavci je doprovázejí po obou stranách a dodávají jim odvahy, naděje a síly v posledním úseku cesty. Prodavačka ryb rozráží navršenou košatinou davy kolem tržnice, bělice a kapříci se lesknou jako pyramida stříbrných penízků. Podnapilý voják mačká v průjezdě služku a snaží se jí vtisknout lepkavý polibek do srdčitého výstřihu.

Do hostince U zlatého lva se František prodírá jen s největším úsilím, neboť podnik stojí poblíž soudní budovy a davy lidí se natísnily na náměstí,

aby zhlédly skupinu padělatelů peněz, které tu od poledních hodin pranýřují a za tmy je vyvedou za město a uvaří – ohně pod kotly už hoří a lehkou září z té strany je vidět u z náměstí. Villon je tak uchvácen životem a svou radostí, že jím přítomnost prokřehlých odsouzenců ani nezachvěje a nepřipomene mu možnou podobnost s vlastním osudem. Jen něčí přítomnost v srdci, přítomnost, jež ani na okamžik nepomine a drásá, jen ta ho co chvíli provane pocitem úzkostí a smutku.

V hostinci sedí řada bývalých spolužáků, přišla květinářka, od které kupoval pro Kateřinu svazečky květů, dokonce i Kyprá Markétka pro dnešek zavřela svůj podnik a se všemi slečnami a číšnicemi se dostavila na Františkovu oslavu. A protože není škrob a váží si svých zákazníků, přivezla s sebou na káře soudek starého burgundského a půlku prasete.

„Můžete nosit na stůl!“

V kuchyni kolem ohniště se točí dva někdejší Villonovi spolužáci, Jan a František Perdrierovi. Oba jsou kulatí, až se jim kůže leskne sádlem; pocházejí ze zazobané měšťanské rodiny z královského města Bourges. Otáčejí rožni s perličkami, potřenými máslem, míchají švestkovou kaši s mandlemi, přihazují hřebíčku a cibule do hrnců s rýží. Dnes ukazují kolegům, co dovedou v kuchyni, když neuměli druhdy ukázat, co zmohou v učení. Vychloubávali se o přestávkách, jaké výtečné krmě znají zchystat, a dnes tedy mají po letech příležitost, aby ukázali, že nemluvili do větru. A věru že to ukazují měrou svrchovanou. Ještě nikdy nevycházely z kuchyně matky Cimburky tak znamenité pochoutky. Však také oba ochutnávají a oba přidávají tu soli, zde koření, tam medu a jinde silné polévky. Oba svorně prohánějí houf kuchtíků i děveček, které mají k ruce, a mladší František Perdrier prohání ještě navíc staršího bratra Jana Perdriera jako začátečníka a jeho neblaze proslulý kousavý jazyk se každou chvíli o Jana nevybíravě otře.

Studentské písničky zahlaholily sálem.

Číšnice přinášejí na hlavách první mísy.

Holky od Borové šišky pomáhají dolévat poháry.

Matka Cimburka sedí v koutě kuchyně a sotva stačí zapisovat útratu: částky následují rychle za sebou, tu se vykřikne: „Třetí sud moselského!“, tu zase: „Deset hus první jakosti a třicet kuřat!“, hned: „Druhá kopa vajec!“, „Kventlík šafránu!“, „Dvacet liber datlí!“ Matka Cimburka píše a pozoruje, jak se zásoby ve špižírnách tenčí. Ale usmívá se. Večer slyšela zvonit zlato a viděla ho na stole těch čtyř hlavních darebů takovou hromadu, že by vystačilo na hodování po celý měsíc. Čím víc si objednají,

tím víc já utržím. Odkud že zlato mají? To není moje starost. Mou starostí budiž, aby z jejich rukou přešlo do mých.

Chody a krmě jdou po sobě v pravidelných nárazech – včerejší štědrovečerní hostina byla pouhou nuzáckou svačinkou proti dnešní oslavě.

„A co se vlastně oslavuje?“ ptá se kdosi.

„Život!“ vykřikne Villon a vyskočí na stůl s pohotovými verši.

„Dva rozbité poháry a jeden roztržený ubrus!“ hlásí do kuchyně číšnice.

Matka Cimburka to zapíše.

V jedenáct hodin Villon dává příkaz, aby se nová jídla už nepřipravovala.

Hosté se tváří zklamaně. František se směje:

I zítra budeme žít! Až dnes dohodujeme, půjdeme na kutě. Zítra v poledne se pokračuje. Zvu vás všecky. Hej, matko Cimburová! Kolik vám dnes zaplatím?“

Hostinská sčítá a násobí a zaokrouhluje, potom zaokrouhlí ještě celkovou částku a hlásí Františkovi, že deset zlatých korun rovných.

Když brzy ráno pošle podomky a služky se seznamem a s vozem do tržnice doplnit, co se večer spotřebovalo, zaplatí za to pouze šest a půl zlaté koruny a devatenáct grošů. V tržnici se nezaokrouhluje.

V poledne se tedy pokračuje.

Přišli všichni včerejší a mnozí noví. František se vystrojil opět do jiných šatů.

Bratři Perdrierovi si zjednali k zadnímu vchodu podomka s prostorným košem a tu a tam vystrčí nějakého toho bažanta, kolo sýra, pletenec fíků – v tom množství se to nepozná. Do jedenácti do večera se podomek sedmkrát vrátil. Po cestě se zastavoval u vdané dcery a strčil jí nějakého toho bažanta, kolo sýra, pletenec fíků – v tom množství se to nepozná.

Mezitím se zpráva o oslavě roznesla Paříží. Jméno František Villon jde od úst k ústům: vypravuje se o hanbě, kterou utržil na mostě, zpívají se verše, které v hostinci dává k lepšímu.

A tak hostina pokračuje den za dnem, kanovník Vilém dlí na modlitbách, bratři Perdrierovi už vydělali odprodejem kradeného zboží pět zlatých korun pět grošů, matce Cimburce se v noci zdá jen o sčítání a zaokrouhlování a Františkovy líce hoří a oči jiskří a duch se třpytí nad stoly pozvaných jako oslňující slunce. Berte, jsem šťasten, když mohu jednou také dávat.

„Nikam nechoď, přece bys neopustil Paříž?! Ostuda z výprasku se zamázla věhlasem z hostiny. Odcházel bys zbytečně.“

Villon již již chce přikývnout, že zůstane, když vtom mu od východu hlásí, že sám místodržitel Robert d'Estouteville jel právě kolem a ptal se, kdože pořádá tak nákladnou a dlouhou hostinu.

Pět přátel na sebe pohlédne a Colin Cayeux ponuře prohodí:

„Tak abys přece jen z Paříže šel."

Villon hodí na stůl posledních dvanáct korun a beze slova opustí hostinec.

Uvědomí si, že je poslední den v roce; že jeho jméno zvoní celou Paříží; že Kateřina se dnes provdala za Noela Jolize; že se místodržitel ptal na pořadatele hostiny; že po Novém roce se teologické fakultě začne opět přednášet; že před několika dny za městem uvařili pět podvodníků; že jich samých bylo při činu také pět.

Rozjaření a radost pominuly. Špinavým sněhem se unaveně vleče postava utrápeného člověka bez groše v kapse. Pštrosi péro na čapce plihne a plášť s temně rudou podšívkou na něm visí jako na strašáku. Život, jenž se Paříží vlní a kypí, ho už nemůže opojit a strhnout v nadšení. Lhostejně míjí hlouček rozesmátých děvčat. Bez poznámky přejde dva opilce, kteří se perou na ulici. Ani nepohlédne na kočár, když jede mimo. Odvrátí hlavu od mistra Parlana, když vychází z protějšího domu z nezbytnými knihami v podpaží. Netečně se vyhne zbrojíři, který vynesl z tmavé dílny na světlo nádherný pancíř a obdivuje své vlastní dílo.

Strnule vystoupí po schodech do své jizby.

Bezmyšlenkovitě se převlékne do starých šatů. Nové sbalí do tlumoku. Ptá se po strýci, chce se s ním rozloučit. Řeknou mu, že se modlí. A tak ho neruší. Chce zajít k mamince. Pak si to rozmyslí.

Když prochází městskou branou, pocítí závist k vojákům, že se hřejí u strážních ohňů.

Opět se začíná chumelit.

Zítra je Nový rok.

Ta, které tolik rád jsem sloužil,
jí celé vroucí srdce dal
a pro niž tolik jsem se soužil
a překonával sterý žal,
hned kdyby řekla: „Jděte dál!" –
však běda, neřekla, co cítí –
tu snáze bych se vymotal
i z jejích nebezpečných sítí.

Leč ona ráda naslouchala,
ať cokoli jsem vyprávěl,
a mlčky, aniž namítala;
když k jejím vnadám jsem se měl,
dal sblížit tvarům obou těl,
tu s úsměvem mi vyšla vstříc.
Moh jsem ji laskat, jak jsem chtěl –
a nebyl pro ni vůbec nic.

Jen hrála si jak s bloudem se mnou
a pro vše našla název nový:
hned popel zvala moukou jemnou
a hnůj – prý klobouk sametový;
že rzivá smeť jsou vzácné kovy
a půlka že je třetí díl.
Tak člověk se vždy pozdě doví,
že spoluhráč ho napálil.

Prý nebe pánev měděná je
a mraky z telat měchuřina;
že zrána noc prý padá v háje;
že košťál chutná zelenina;
že líp pít kal než pohár vína
a věž že mlýn je větrný;
pás zlatý – smyčka ze zlosyna,
a hýřil – kněz že šetrný.

Tak děvče se mnou si jen hrálo
a z louže vláčelo mě k blátu.
Muž vždycky prohnaný je málo,
byť moudrostí se rovnal zlatu:
dá ženě poslední kus šatu.
Leč nikdo nechyt tolik přec
jak já, jejž každý nazývá tu
„pan odstavený milenec“.

Teď přes lásku už dělám škrt
a krev i oheň odmítám.
Jde na mne skrze ni jen smrt
a může zavést bůhvíkam.

Už loutnu pod stůl odkládám
a milujícím mužům dím:
Byť kdysi patří val jsem k vám,
teď přísahám, že nepatřím.

III Šibeničník

Tolik jsem zkusil běd,
Co světel na nebi září…

OVIDIUS

I KLÁNÍ

A nyní začíná se klání.
Štít každý obrněnec vznes,
ční dřevce jako mocný les;
dnes panstvo rozptýlení strojí,
vždyť proto skví se tolik zbrojí;
zříš kopí jen, kam zrak se sklání,
třpyt korouhví a vlajek vlání.
Už rytíři se v turnaj ženou…
CHRÉTIEN DE TROYES

Vysoko nad kraj vzlétl hlahol polnic.

Vznáší se nad poli a lukami, vyplašil hejno holubů na zámecké střeše, zavál i do lesů, prozlacených dopoledním sluncem, dopadl i na řeku Loiru a obtíženým plachetnicím zvěstoval cosi neobyčejného.

Zahradník v zámeckém parku zabodl rýč do záhonu, otřel si s čela pot a dal se cestičkou, vysypanou drtí z růžové žuly, k mřížové bráně sadu. Děvečka postavila štoudev vody ke dveřím koníren a utíká k bráně, aby byla ze dvora dřív, než budou vyvádět obrněné hřebce. Služebnictvo sbíhá po mramorových schodech zámku, aby mu neuniklo nic ani ze samého začátku podívané.

Urozené paní natřásají hedvábné sukně a jako sličné labutě plují chodbou do rytířského sálu. Kavalíři v krátkých pláštících s blýskavou podšívkou vcházejí do sálu protějšími dveřmi s rukama v jemných rukavičkách na jilcích mečíků.

Čeká se už jen na vévodu a jeho paní.

Polnice se rozezpívaly znovu a k jejich kovovému zvuku se přidávají duté tóny rohů, jekot trub a trylkování píšťal.

Vévoda právě odložil brk do zlatého pouzdra, když se ozvalo lehké zaklepání na dveře za jeho hlavou.

„Jen vstupte, moje milá.“ Neohlédne se a čeká.

Žena, jež vstoupí, je asi třicetiletá, ale vypadá mnohem mladší, neboť je plavá a má hnědé, zasněné oči, stále jakoby čímsi udivené. Pravou rukou nadzvedává sukni z modrého brokátu. Levou rukou ovine vévodovu šíji. Mlčky se mu přitulí k tváři.

Vévoda se něžně probírá jejími prsty, mlčí a vychutnává dotyk hladké pleti na svých lících.

Vévodovi je šedesát sedm roků a vypadá starší. Nediví se tomu však, kdo zná jeho život. Vlasy mu nezbělely při radovánky a vrásky nevyhloubily neřesti a zhýralost. Sedí tu s tesklivým úsměvem, pokorně šťasten věrnou láskou své mladé choti. Oženil se s ní, když jí bylo patnáct let, byla ještě dítě a nevěděla, jak se projevuje a má projevovat láska zdravého muže. V manželství s vévodou poznala objetí, ale nikoli jejich prudkost, poznala něhu, vášeň jí zůstala neznámá. Poznala taje manželské postele s těžkými nebesy, ale neví, co je nenasytný žár nahoty, neboť vyhublý a stářím poznamenaný manžel by nikdy nenechal u lůžka svíce rozžaté. Vévoda Karel Orleánský zachovává vždy a ve všem důstojnost, jaká se podle jeho mínění patří pro příslušníky královského rodu: neboť Karel Orleánský je vlastním bratrancem královým – otec Karla Sedmého a otec Karla Orleánského byli pokrevní bratři.

Hladí špičky Mariiných nehtů, dívá se rozevřeným oknem daleko do kraje až k modravým obzorům a vzpomínky mu táhnou čelem, vzpomínky na nekonečná léta, kdy také zíral oknem daleko do kraje, leč okno nebylo veliké a neproudil jím volný, sládnoucí vzduch a na šíji se netiskly nalité ženské rty.

„Můj drahý pane, čeká se jen na vás," naléhavě šeptne Marie.

„Odpusťte, jsem nepozorný nejen k hostům, ale především k vám. Jistě se už těšíte na svoji slavnost?" Vévoda vstává a nabízí choti rámě.

„Budu se z ní těšit tím více, že nikdo nezná pravý důvod, proč jste ji uspořádal. Jen my dva." Významně se usměje a přikloní hlavu k jeho rameni.

Velmož se zastaví a se zalíbením si ženu prohlédne:

„Opravdu, drahoušku, nic není patrné."

„Jen aby se šťastně narodilo. Ani nevíte, jak toužím, abych vám způsobila tu radost."

„Vašemu krásnému tělu se podaří i to," odpoví jí vévoda a v duchu dodá: když se mu podařilo ze zlomeného starce vykovat ještě muže. Nahlas však to neřekne, nesrovnávalo by se to ani s důstojností rodu královského, ani s cudností manželského soužití.

Poznovu zadují rohy, na chodbě se k vévodským manželům přidají pážata, v předsíni osobní stráž a v předpokoji heroldi. Ceremoniář zaťuká vysokou holí do vyblýskané podlahy, pánové a paní se rozestoupí a sklesnou do hluboké poklony, nalevo páni s bílými límci, napravo paní s širokými výstřihy, uprostřed dlouhá osamělá cesta blyštivé podlahy z

barevných dřev a na konci cesty otevřené dveře. Nejdříve jimi hrdě vstoupí heroldi, potom tvrdě a železně osobní stráž, za ní měkce a křepče pážata. Nakonec se vnese vévoda s vévodkyní, jak se sluší na královský rod. Skloněné hlavy dvořanstva se sklánějí ještě hloub a dvojice prochází naleštěnou cestou a rozdává ustrnulé úsměvy a milostivá pokývnutí. Za manžely se řady těl pozvedají do vztyku a nelítostné pohledy jim kloužou po zádech od šněrování na střevíci až po pěšinku v účesu.

První na to přišla Valentina d'Este. Rýpne loktem Kateřinu z Armagnaku a zašušká:

„Armagnaková, nezdá se vám, že vévodkyně je ve stavu požehnaném?"

Kateřina z Armagnaku se uchechtne:

„Leda s tím jeho kožichem." Neboť Karel Orleánský nosí v zimě v létě plášť podšitý kožišinou.

Valentina d'Este si pomyslí, tyhle Francouzky jsou snad pro italské muže dost smyslné, ale málo vybrané.

V řadě mužů se Lodovico Visconti nakloní k mladému hraběti d'Harcourt:

„Dal bych nevímco za to, abych s ní mohl prožít chvíle, kdy se ty její oči nebudou moci dívat udiveně."

„Obávám se, že vás už kdosi předešel," odpoví mu d'Harcourt a řekne to jen proto, aby vévodkyni Marii ubral na nevinnosti a sobě dodal zajímavosti. Přitom si myslí: tihle Italové jsou pro francouzské ženy snad dost přitažliví, ale málo duchaplní.

Vévoda s vévodkyní se uvelebují na trůny, k jejich nohám usedají pážata s loutnami a s hezkými lýtky, za jejich záda se postaví do pozoru osobní stráž a ke dveřím se stáhnou heroldi.

K oběma stranám trůnu nyní nastupují postavy mužů v tmavých, nenápadných úborech; chovají se k sobě navzájem tak úslužně a pozorně, že je zřejmé, že se na smrt nenávidí, jeden každý jednoho každého a všechny úhrnem. Na vyškrobených límcích nesou hlavy nejrůznějšího stáří, s plnovousy i s hladkými lícemi, ale výraz všech nese baziliščí stopy dvořenínů, kteří žijí či živoří z velmožovy přízně či nemilosti.

Kruh dvorních básníků vévody Karla Orleánského.

Neboť tento bratranec králův nejenže miluje poezii, ale i sám je básníkem, říkají mu „skřivan Francie".

Bratranec králův si žije lépe než chudák Karel Sedmý, neboť ten už je na kost vyschlý ze strachu před jedem a nemá přátel: Karel Orleánský má družinu četnější než panovník, služebnictvo skvělejší, poddané oddanější – ale dvořany stejně bezcitné, klevetivé a chamtivé. Krása poezie, ač se jí

opájí duch velmožův, pramálo ovlivnila jeho dvůr a nejméně, žel, dvorní básníky samé.

Heroldi zadují do trub, paní se snášejí do křesel při stěnách a pánové se stavějí za jejich opěradla.

Široké dveře se rozestupují a začíná přehlídka rytířů v plné zbroji, dříve než se zahájí samo klání na rozsáhlé louce před hradem.

Už dávno pominula sláva a okázalost turnajů minulého století. Co se provozuje nyní, je jakoby vzpomínkou či dokonce výsměchem. Ale vévoda Karel chce na počest své choti oživit zašlou skvělost turnajů. I povolal a sezval nejznamenitější rytíře. Dal obstarat čistokrevné hřebce mocných plecí a obrovských zadků, mohutná zvířata s očima divokýma, každé jako skála, žádná nedochůdčata k dámské projížďce. Brnění vyšla z dílen nejproslulejších zbrojířů italských, německých a dokonce anglických.

První vchází Pietro de Gamma, šlechtic z Mantovy, muž nízkého růstu a rozložitých ramenou, vzácný host, zakutý v brnění ze žlutého kovu; přilbu s rudým chocholem drží při boku, jeho kroky řinčí a chrastí a zvoní síní, zalitou sluncem a vůněmi. Klaní se vévodovi a Marii, klaní se půlkruhu krásných paní a obchází kolem nich, aby od některé dostal stuhu. Vtom už vstává paní de Mileau, rytíř Pietro de Gamma těžce pokleká a paní váže na zápěstí jeho kovové rukavice zelenou stuhu. Tato paní si tě dnes vyvolila, neohrožený rytíři, pro ni se budeš bít, s ní budeš po turnaji stolovat a naslouchat veršům, s ní budeš po hostině tančit a po tanci pravděpodobně nocovat, ale jen tajně a opatrně, aby to nezpozoroval vévoda, neboť on je přísný, nehodí se takové nepřístojnosti pro dům mravného příslušníka rodu královského. Pietro de Gamma ještě v rychlosti přejede znaleckým okem ženinu tvář a zejména postavu, aby věděl, může-li se těšit nebo pouze očekávat: s uspokojením zamžiká očima a odchází, aby mohl nastoupit další obrněnec.

Tak se vystřídají Friedrich z Hofenburgu v brnění namodralém jako měsíční třpyt, Ludvík de Louhans, oslnivě stříbrný a s bílými péry na přilbě, Robert hrabě de Soissons, oděný do anglického brnění z ocelových kroužků do modra kalených, a s vysokou hranatou přilbou bez jediné ozdoby: jako kamenný rytíř z pohádky vypadá, smutně, tajemně a hrůzně; však také tři paní povstaly současně, vždyť ženy přitahuje, co jim srdce rozechvívá neznámým děsem. Mladičká Leonora di Poliziano k němu doběhne první a zabodne mu do očí pohled zběsilý touhou: tak mladá, sotva šestnáctiletá, a už tolik zběhlá. Hrabě jí oplatí čtveráckým sevřením černobrvých víček: bude to stát za to, ta malá čertice je na svůj věk nevídaně vyspělá a žádoucí.

Po něm následuje Karel de Blaye v brnění hustě tepaném, je veliký a poněkud těžkopádný, víc než připouští zbroj; dále Filip de Luneville, statný a urostlý, sluší mu to a on to ví, rozhlíží se síní jako vítěz po bitevním poli. Diego de Cienfuegos, Španěl olivové pleti, a mnozí jiní, všichni skvělí, řinčící a obdivovaní, projdou sálem, až jim dvorští básníci závidí, že jsou středem pozornosti místo nich.

Poslední rytíř odešel a dveře se za ním zvolna zavřely.

Společnost vystupuje na ochoz a obejde po něm průčelní zeď zámku. Při stěnách rohové věže připravili a vystlali lóže pro urozené panstvo a dvorní básníky.

Po obvodu louky tesaři sbili dřevěné lavice a lešení pro lid.

Jakmile se objeví vévoda s chotí, muži, ženy i děti na lešení povstávají. Volání slávy a zdaru, pestré šátky mávají, čepice vyletují do vzduchu. Polnice vřeští, davy tleskají.

Po padacím mostě hradu zaduní první kopyta.

Slunce stojí vysoko a nikde ani mráčku.

Pokřik zmlkne. Všechny oči s napětím hledí jezdci vstříc.

I jedny černé oči, černé jako bezhvězdná noc a lesklé jako čepel dýky, ztracené v davu, oči zarputilé a hladové, hluboko zapadlé, a přece bojácně vytřeštěné.

Herold na černém koni vjíždí na prostranství, jeho polnice břeskně hlaholí a praporec se znakem Orleánů, připevněný pod nástrojem, se třepetá v rozráženém vzduchu. Za ním noví a noví heroldi. Objíždějí louku. Vytrubují. Slavnost musí být okázalá. Po dlouhé době první slavnost na zámku v Blois, a je příslibem dalších. Heroldi se rozestavují kolem louky.

Vtom už padací most zaduní mocnějším a strašlivějším rachotem.

První obrněnec vjede na prostranství.

Davy mlčí. Uchvácené oči se široce otvírají.

Španělský host Diego de Cienfuegos. Poznávají ho podle bažantích per na přilbě a podle zelené čabraky jeho koně. Jezdce i koně kryje brnění a země se zachvívá pod jejich tíhou. Sluneční paprsky se odrážejí od koňova článkovaného pancíře na krku tak oslňujícím třpytem a tak prudkým jiskřením, že diváci odvracejí oči, neboť je pohled tak skvělý bolí a bodá. Když však rytíř zajede do stínu, kresleného budovou hradu, všichni si ho prohlížejí s nedočkavou zvědavostí. Dobrých deset let takovou podívanou nezažili. Prohlížejí koňský pancíř, jenž na zadku tvoří podobu lva, chystajícího se ke skoku: z rozevřené lví tlamy spadají bílé žíně ocasu jako z chrliče rozpěněná fontána. Nohy má holé a kopyta jsou pozlacena, uprostřed čela trčí kupředu dlouhá špice. Zlaté vyšívání na čabrace

představuje okřídlené stvůry. Rytíř třímá opentlené dřevce, dlouhé zelené a bílé stuhy se třepetají vysoko nad jeho hlavou.

Kdosi začne tleskat. Další a další se přidávají. Už celé hlediště kol dokola bouří potleskem.

Vtom už harcuje další šlechtic, soupeř pana de Cienfuegos v tomto prvním utkání.

Trubači opět zadují z plných plic a na louku vjíždí kůň ještě mohutnější prvého: na něm jezdec urostlý a vzpřímený; poznávají ho nikoli podle černého chocholu, ale podle té statné rozložité postavy: je to Filip de Luneville, už prve v síni se rozhlížel jako vítěz a nyní si jako dobyvatel vede i na bitevním poli. Jeho kůň je bujný, musí ho zdržovat, přešlapuje, chtěl by vyrazit vpřed, ale smí jen krokem obcházet na malé ploše, aby si ho diváci mohli prohlédnout, jeho černou čabraku, osten na čele ještě delší než u oře španělského hosta, jeho hladký pancíř na plecích a košili z drátěných kroužků na krku. Nemohou se vynadívat, srovnávají skvělost Španělovu se statností Francouzovou, pozastavují se nad zvláštním tvarem přilby pana de Luneville: jeho zbroj pochází jistě z německé dílny, takovou hranatou truhlici na hlavu by si nikdo z našich zbrojařů netroufal ukovat. Kdo zvítězí? Ovšem že pan de Luneville; může tak obrovský oř a tak urostlý pán podlehnout o tolik drobnějšímu Španělu?

Heroldi zatroubí první tóny.

Pozor, připravit!

Rytíři se uprostřed louky stavějí proti sobě. Diego de Cienfuegos se opět stal terčem slunečních paprsků. Oř pana z Luneville je zřejmě oslněn jiskřivým sršením jeho pancíře. Vzepne se. Mocným trhnutím ho Filip z Luneville zkrotí.

Druhé zatroubení.

Sokové se pozdravují vysoko zdviženými dřevci.

Obecenstvo znovu tleská a dupe radostí.

Při třetím zatroubení obracejí hřebce a mírným klusem míří k obvodu prostranství. I pod tíhou brnění a svého velikého jezdce klusá vraník pana z Luneville lehce, kdežto bělouš Španělův se s lomozem řítí.

Na obvodu se zastavují. Obrátí se čelem k sobě.

Čtvrté a poslední zatroubení.

Do útoku!

Obecenstvo napjatě mlčí, krky se natahují vpřed, dlaně zaclánějí oči před prudkým sluncem.

Obrovský vraník pana z Luneville se vzepne. Zařehtá. Vyleštěná kopyta bujně zahrabou kupředu. Vyrazí.

Také pan de Cienfuegos cválá na svém bělouši ke středu louky. Země duní. Podkovy obrněných zvířat rvou celé kusy zeleného pažitu. Chuchvalce drnu létají kolem nich. Hroty na čelech ořů hrozivě trčí vpřed. Zlaté sršení vždy znovu vytryskne kdesi z pancíře. Dřevce míří na protivníka. Pozornost útočníků se soustřeďuje toliko do úzké štěrbiny spuštěných hledí.

Již již se srazí k prvnímu náporu, k prvnímu mocnému střetnutí. Oř pana z Luneville je bojechtivý a zběsilý.

V davu lidu se kdosi nemilosrdnými lokty protlačil až do první řady: aby mu ani jediný pohyb soupeřů neunikl; aby slyšel každé zasupění hřebců, každý oddych bojovníků; aby viděl vyšívání na čabrakách i skvělost výstroje. Ještě nikdy turnaj nespatřil a už nikdy ho nespatří. Kdysi jako sedmiletý klouček litoval, že nikdy neuvidí turnaj a že tedy nikdy nebude moci psát básně. Nyní ho vidí. Nuže, co nejblíž! Chce vnímat všemi smysly tuto jedinečnou podívanou ve svém životě, aby mohl posoudit, jak by se mu básnilo o věcech skvostných a vznešených.

Už se střetli.

Neukázněný oř pana z Luneville, třebaže byl příslibem vítězství francouzské strany, zaviní naopak porážku: při srážce se znovu vzepne. Chce předními kopyty tepat soupeře.

Diváci vstávají ze svých míst.

Pan z Luneville se dostal do nevýhodného postavení. Nemůže svým dřevcem zaútočit, poněvadž má co dělat, aby se udržel v sedle, jestliže přední nohy koně zuřivě hrabou vysoko do vzduchu.

Útočí pan de Cienfuegos. Jistou rukou útočí, jednou a rozhodně. Jeho bělouš jako by byl srostlý s jezdcem. Poslouchá. Rozumí každému hnutí svého rytíře. Vyhne se tlukoucím kopytům nad svou hlavou. Couvne. Půlobrat doprava. Krok vpřed. Rytíř de Cienfuegos pozvedá dřevce, okrášlené zelenou a bílou stuhou. Železná bota se zobanem se lehce dotkne ořových slabin. Kůň sebou trhne vpřed a v pravou chvíli tak posílí rozmach Španělova dřevce. Kopí podebere pana z Luneville, nepokorný vraník vyhodí zadkem a urostlý Francouz letí velikým obloukem na trávník.

Davy propukají v potlesk panu de Cienfuegos – ale vzápětí zasyknou zděšením: rozvášněný vraník se chystá rozdupat svého jezdce. Naštěstí se mu pod nohy připletlo dřevce pana de Cienfuegos, protože odletělo i s Francouzem na pažit. Pan z Luneville mu duchapřítomně přihodí i své vlastní dřevce, jež při pádu neupustil. Mezitím už doběhnou podkoní; vraníka strhnou stranou a odvedou.

Zatímco zvedají potlučeného pana z Luneville, objíždí vítězný Španěl před ochozní lóží a rukou v drátěné rukavici pozvedá hledí. Slečna de Chinon mu hrdě hází růži, nečekala, že její rytíř klání vyhraje, zvolila si ho vlastně jen ze soucitu, že je tak drobný a má tak málo naděje.

První zápas skončil dřív, než vůbec pořádně začal.

Vévodkyně Marie září a naklání se přes okraj lóže. Chtěla by vidět víc. Zápas, který by trval déle. Tváře jí žhnou. Je nedočkává. Vévoda Karel ji shovívavě pozoruje a myslí si: Inu mládí. Když mně bylo třicet… Ach bože, když mně bylo třicet, byl jsem daleko od vlasti a jen kamenné zdi nelítostné věže věděly, že jsem mladý a že moje tváře také dovedou takto žhnout… To když jsem si vzpomněl na ni, kterou jsem miloval a která mi zemřela, tu se dovedly zažhnout. Dávná minulost, dávno oželená a trpělivě přebolená, nač ji vyvolávat? Zde Marii také miluji… Ach bože, kde je ten horoucí žár, kterým jsem planul k té první? Šidím tě, moje drahá malá Marie… není to moje vina, je to moje neštěstí…

Dvorní básníci se vrtí v křeslech, jsou trochu nervózní z pomyšlení, že až skončí zápas obrněnců, začne se souboj jejich. Sejdou pak do velkého nádvoří, budou hodovat a vévoda udá námět: kdo z nich nejlépe vyjádří danou myšlenku? Jaká bude ona myšlenka? Zná ji už vévoda, nebo se teprve chopí první, která se mu u prostřených stolů namane? Rytíři spolu zápolí a z každé dvojice vyjde jeden vítěz. Ale mezi námi všemi básníky vynikne pouze jediný vítěz. Kdo jím dnes bude? Nejčastěji vyhrává Ondřej Falon, však je také vévodovým oblíbencem. Rytířům na tom nesejde, padnou-li či získají-li při svých kláních, jsou šlechtici, mají své hrady, své koně, své služebnictvo, své poddané, své důchody… Ale pro nás básníky vítězství v souboji znamená mnohdy otázku bytí či nebytí – vždycky však hmotné odměny, a to má pro nás cenu nedozírnou. Ondřeji Falonovi se daří nejlépe, umí nejobratněji velebit vévodu a jeho paní. Proto ho nejvíc nenávidíme a on se také chová nejnadutěji z nás. Kéž bych dnes zvítězil já. Ondřej Falon už to nepotřebuje. Dvanáct nás je, kteří básníme u dvora Karla Orleánského. Každý chceme slynout nejlepším z dvanácti, ale varujeme se veršovat lépe než třináctý, sám vévoda. Jak bychom se mohli opovážit – –?

Věže, cimbuří a zdi zámku se ostře rýsují proti modrému nebi. Holubi nevšímavě krouží kolem hlásky. Voda v hradním příkopu vysychá vedrem. Nach, zlato a krásná roucha paní se vyjímají na ochozu jako pestré květy. Popínavá růže se vine po nosníku hlavní brány, sytě růžové kalichy se proplétají mřížovím. Kuchtík vtiskne letmý polibek myčce v přestávce mezi oškubáním kuřete a oloupáním melounu. Myčka vyjde na chodbu a

tam polibek předá lokajovi. Korouhvička na hlavní věži se třepetá a rachotí. V nádvoří skřípá okov.

Heroldi ohlašují další dvojici rytířů.

Znovu zaduní padací most a na louku vharcuje Karel de Blaye ve svém zlatém, bohatě rytém brnění, na přilbě se žlutým chocholem, s koněm rozložitým a těžkým. Žlutá čabraka se zlatým třepením a žluté vlání na kopí doplňují zlatý obraz pana Karla de Blaye; sám nepohyblivý hromotluk, valí se se svým těžkopádným koněm jako zlatá koule.

Do jásotu uchvácených diváků vjíždí jeho soupeř: dech se při pohledu na něj tají úžasem a patnáctiletá Leonora di Poliziano vykřikne slastným vzrušením a celým kyprým poprsím se vykloní přes zídku lóže. Robert hrabě ze Soissons v anglickém brnění z ocelových kroužků do modra kalených, s hranatou přilbou bez jediné ozdoby, kamenný rytíř z pohádky. Leonora lituje, že nemůže spatřit jeho černobrvé oči, dívají-li se na ni a hledají-li u ní obdiv. Leč hledí je spuštěno a přilba ční jako kus hrubě přitesaného balvanu ze žuly. I jeho koně chrání brnění z ocelových kroužků. Je zcela jiný než všichni ostatní: bez čabraky, bez chocholu, bez třepení a bez jakékoli ozdoby, modravě šedý, nebarevný, tajemný. I dřevce se vzpíná vzhůru beze stuh a bez praporce, jako by ani nebyl živý rytíř na živém oři, ale oživlá socha odkudsi z mostu. Ani kulatý štít nezdobí barvy, toliko rudá stužka Leonory di Poliziano se tu a tam nesměle zakmitne ve sluneční záři napovídá o horké krvi.

Heroldi troubí. Sokové se zdraví. Rozjíždějí se. Stanou na obvodu zápasiště.

Leonora se zmítá vzrušením. Také vévodkyni Marii se při pohledu na chrabrého Roberta de Soissons sevře srdce: proč i její rytíř není tak přitažlivě spanilý a nevystavuje mužnou krásu na odiv v nebezpečném klání? Sedí tu, zachrutý do kožišiny, vyzáblý a scvrklý a s velikou lysinou na přemýšlivé hlavě. Jak šťastná asi je Leonora. Jak se asi chvěje při pomyšlení na dnešní noc. Tak maně přemítá vévodkyně Marie a vůbec ji nenapadne, že se to nehodí na příslušnici rodu královského.

Rytíři se rozjedou do útoku.

Zdá se, že zápas tentokrát neprohraje ani nevyhraje kůň: obě zvířata jsou sice ukázněná a dbalá pobídek svých jezdců, ale ani u jednoho nelze pozorovat ono sžití a scítění oře a jezdce, jaké bylo zřejmé v prvním zápase u pana de Cienfuegos a jeho bělouše. Vítězství tentokrát závisí pouze na síle a převaze rytíře samého.

Už se střetli uprostřed.

Zlatý a těžký Karel de Blaye zamířil dřevcem na protivníka.

Snese hrabě Robert nápor? Odrazí jej? Vyhne se?

Hraběte Roberta zachraňuje poloha, která prve zničila pana Luneville: hrabě prudce trhne otěží, oř se vysoko vzepne. Hrabě tak uhne výpadu a dřevce zasáhne plecní pancíř jeho koně. Zatímco oř hraběte Roberta dopadá zpět na přední nohy, hrabě se vykloní vpřed a snaží se silou dopadu vyhodit Karla de Blaye ze sedla. Ale zlatý pan de Blaye je příliš těžký na takový manévr: nápor vydrží. Hraběti selže.

Nezbývá, než aby se sokové opět rozjeli a opět zaútočili.

Leonora je rudá jako její stuha na drátěné rukavici Roberta de Soissons. Druhé dvě dámy, které si také chtěly zvolit hraběte za svého dnešního rytíře, mu nyní z celého srdce přejí prohru, jen aby Leonora, to taliánské vyžle, měla vztek.

Černé oči v prvé řadě prostých diváků se mhouří proti slunci a opájejí se nádherou šlechticů, uhlazeností urozených paní, výstavným hradem a jiskřením drahých kamenů. Vzpomínky na vzdálená léta se mihnou jeho nitrem, vzpomínky na besedy v domě pařížského místodržitele, kdy se tak skvělí muži těšili na jeho přítomnost a tak upravené paní se mu pohledem nabízely. A teď… Ledová ruka děsu mu sáhne na hrdlo a v mžitkách před očima se objeví pohled do pařížské ulice, mrzne, dům mistra Simona stojí hned zkraje, teologická fakulta s ním sousedí… Brání se vzpomínkám, ale přece si představí malého Víta, jak kdesi komusi žvaní… Neboť mistr František Villon se dověděl i na svém putování, že vyloupení teologické fakulty se prozradilo a všichni pachatelé že jsou známi… a všechny že hledají… Takovou zprávu se člověk doví vždy a všude, nepříjemná zvěst za vámi letí přes trní a hloží a stihne i otrhaného cháma, stočeného ve stohu. Ulita bdí nad svými členy a Ulita varuje, snaží se být dobrou matkou svým nezdárným dítkám.

Soupeři zaútočili podruhé. Karel de Blaye, celý ve zlaté, pobídl tentokrát oře do ještě prudšího cvalu, aby získal převahu mocným nárazem. Řítí se jako utržená skála; kůň s krkem nachýleným a s hlavou skloněnou; železný osten ční proti soupeři a hrozí ho nabodnout; jezdec předkloněný až k hřívě, s dřevcem zchystaným podél těla.

Kamenný rytíř hrabě de Soissons necválá tak divoce, nicméně se zdá, že neuhne mocnému náporu, že se srazí se sokem v plné jízdě. Diváci tají dech. Bude to strašlivý náraz, špice na čele Blayeova koně zajisté probodne oře hraběte Roberta.

Je to skutečně strašlivý náraz.

Mnozí diváci vykřiknou hrůzou.

Brnění řinčí, ocelové pláty praskají, jeden z koní divě řehtá.

Ale osten de Blayeova hřebce neprobodne ani nezraní, nýbrž se zlomí nárazem o plecní pancíř protivníkova koně. Obě zvířata se vzepnou a oba páni zakolísají v sedlech. Oř zlatého rytíře ucouvne o několik kroků; pan de Blaye toho využije k novému útoku na krátkou vzdálenost. Opravdu zasáhne dřevcem bok hraběte Roberta – – ale hrabě už opět sedí v sedle, drží se svého zvířete tak pevně, že nespadne, nýbrž na okamžik visí za levou paži a napravuje ztracenou rovnováhu. Obě zhrzené dámy piští, neboť kdyby teď Karel de Blaye zaútočil poznovu, byl by hrabě ztracen. Zlatý Karel de Blaye má zjevnou převahu. Leonora di Poliziano zelená strachem a očekáváním: přece nezklame můj kamenný rytíř z pohádky zvítězí… Než však Karel de Blaye může zaútočit, hrabě de Soissons nabude rovnováhy a stojí pevně proti sokovi.

Opět nikdo nezvítězil. Je nutno přistoupit k třetímu útoku.Ale pan de Blaye, zlatá koule, byl tentokrát v převaze. Při třetím útoku by mohl zvítězit.

Leonora cupuje v prstech vyšívaný šáteček, dámy se pošťuchují. Vévodkyně Marie se zádumčivě usmívá a hledí na tu mužskou sílu, jíž se tady plýtvá jen pro podívanou. Vévoda Karel Orleánský bezděčně vzpomíná doby, kdy panoši také jeho odívali do ocelových plátů… i před onou osudnou bitvou u Azincourtu, a tehdy ho zajali… Pětadvacet let zajetí v cizině. Dvorní básníci na chvíli zapomněli na trpký úděl placených pochlebníků a celou duší sledují napínavé klání.

Rytíři se rozjíždějí potřetí. Pan de Blaye zaryje nemilosrdně ostruhy do ořových slabin, aby cválal ještě rychleji než předešle. Hrabě de Soissons vysoko pozvedá dřevce a žene do útoku s dřevcem vodorovně skloněným ve vztyčené paži.

Náraz.

Avšak pouze pan de Blaye vjel do soupeře plnou rychlostí. Hrabě Robert naopak v poslední chvíli koně zarazil a stanul, neboť brnění jeho i jeho koně je lehké, toliko z ocelových kroužků spletené, takže oba jsou pohyblivější, pružnější než protivník, jenž se dusí v kovových plátech a nemůže proto tak dobře řídit pohyby ani své vlastní, ani svého zvířete. Karel de Blaye ovšem náhlé zabrzdění soupeřovo nečekal: počítal se silou nárazu, kdežto hrabě Robert se zaměřil na sílu výpadu. Hrabě ponechal svému koni, aby se vyrovnal s prudkostí protivníkova nájezdu, a povolil mu poněkud otěže. Kůň se opravdu potácí, ale protože vězí jen v ocelových kroužcích, a ty nebrání pohybu, nabývá znovu pevné půdy. Také hrabě Robert se díky pletenému brnění snadno udrží v sedle a bleskurychle bodne dřevcem do výpadu, ještě dřív než se pan de Blaye může v pancéřovém

brnění vzpamatovat z vlastního nárazu. Dřevce hraběte de Soissons ho zasáhne doprostřed obrněných prsou. Nohy a stehna v pancířích nemají cit, kolena se nemohou přimknout k sedlu.

Pan de Blaye se kácí pod koně.

Davy jásají.

Hrabě Robert se obratně vyšvihne, zachytí uzdu soupeřova koně a lehkým klusem ho odvádí poněkud stranou od spadlého jezdce, aby se snad neopakovalo nebezpečí z prvního zápasu a pan de Blaye se neoctl pod kopyty vlastního oře.

Tento svižný a půvabný zásah nadchne obecenstvo ještě víc než vlastní Robertovo vítězství. Tleskají, dupou a volají jeho jméno. Leonora div nepřepadne přes koberec, jenž zdobí zábradlí. Druhé dvě dámy vlažně tleskají s protáhlými obličeji. Páže podává Leonoře koš s růžemi a ona si není s to vybrat, aby odměnila svého rytíře. Již kluše blíž. Soupeřova koně předává podkonímu. Pozdvihuje hledí a dívá se přímo na ni. Popojíždí za letící růží a zachycuje ji v letu, diváci nepřestávají tleskat mladému hraběti: jak je okouzlující. Teď odjíždí k poraženému panu de Blaye. Nemohou ho sebrat z trávníku, potloukl se nějak, ruka rychle otéká a brnění nelze sejmout. Hrabě seskakuje s koně a sám pomáhá nést poraněného. Potlesk bouří a burácí a hřmí. Leonora je v sedmém nebi a její rozplesání je tak zřejmé, že vévoda Karel Orleánský se naklání k starému panu de Joinville a ptá se potichu a s obavami:

„Doufám aspoň, že oba jsou svobodní?“

Číšníci přinášejí osvěžující nápoje a heroldi vytrubují na počest další rytířské dvojice. Na pokyn vévodkyně Marie roznášejí sluhové konve s občerstvením také mezi lid.

Nebere konce podívaná na skvělé pány a jejich mohutné koně, dvojice se střídají a poražení padají do trávy, růžová poupata z rukou sličných paní odměňují vítěze a slunce vysoko svítí a holubi poletují kolem hradních věží.

Když poslední vítěz přejel padací most do nádvoří a poslední zatleskání doznělo, sloužící rychle vynášejí na louku hrubé stoly a lavice. Bude se nosit oběd. I poddaní dnes budou hodovat se svým vévodou a ti, kteří mají štěstí, se dostanou až k prvním stolům na okraji nádvoří a budou svědky také soupeření dvorních básníků.

Panstvo se ochozem vrací do rytířské síně, a tam bude chvíli rozprávět a čekat na rytíře, než je jejich pážata dobudou z ocelových krunýřů. Leonora di Poliziano je roztržitá a netrpělivě hledí na dveře, kdy se v nich objeví hrabě de Soissons. Vévoda rozvážně hodnotí turnaj a dvorní básníci se

předstihují v duchaplných průpovídkách. Vévodkyně se zasnila. Ostatní paní jí rozumějí, ale mají škodolibou radost: co je ti platné, že jsi chotí bratrance králova? Kdyby ovšem mohly vědět, že tato útlá vévodkyně s dětskýma očima přivede se svým starcem na svět syna, jenž se jednou stane králem francouzským, jejich radost by ustoupila závistivému vzteku. Pánové ode dvora vévodského, kteří se nezúčastnili turnaje, si připadají zbytečnými ubožáky, a tak aspoň natřásají hedvábné volány na prsou nebo si prohlížejí dlouhé špice svých barevných střevíců.

Vtom už přicházejí rytíři, hrabě Robert, zprvu v brnění temný a hrozivý, je nyní celý v bílém atlasu stříbrem pošívaném, vypadá radostně a mladistvě a vztahuje obě ruce k Leonoře. Těžkopádný Karel de Blaye přichází navzdory oteklému rameni; co by si pomyslili, kdybych ulehl, to by nebylo rytířské, domnívali by se, že se stydím za svoji prohru. Vévoda jim tiskne pravice, a pak se průvod paní a pánů ubírá do nádvoří.

Volská pečené voní na obrovském rožni uprostřed nádvoří. Se stolů splývají ubrusy až k zemi. Na tabulích lákají mísy s vysoko navršeným ovocem. Věnčení z květin a zeleně se snáší z oken nad prostřenými stoly. Za každým křeslem stojí páže.

Panstvo usedá a vévoda Orleánský pozvedá číši k prvnímu přípitku. Poté se nosí na stůl.

U brány na kraji nádvoří, kde zchystali stoly pro lid, vybrali jednoho ševce, starého písmáka, aby šel ke stolu urozeného panstva a připil na zdraví vévodovi a vévodkyni a poděkoval za podívanou a pohoštění.

Švec si narovná kazajku, sejme čapku a uhladí vlasy a nesměle se přiblíží k vévodskému stolu:

„Náš pane vévodo a rozšafná paní! Všecko se nám to moc líbilo, máme dneska i my, sprostný lid, veliký svátek. Děkujeme za něj panu vévodovi. Ale co se nám líbilo nejvíc, a to je náš největší svátek, je to, že jsme poznali, že naše vzácná paní vévodkyně dá vbrzku celému panství dědice. Za to taky děkujeme panu vévodovi, protože jeho potomek bude jistě zrovna tak k lidu jako vévoda sám. Přejeme vám ještě dlouhá léta a paní hodně zdraví a síly, hlavně pro to maličké. Ať žije!“

Teď už se nedá nic tajit, švec to poznal – je zkušený, má devatenáct dětí. Kdekdo provolává slávu, vévodkyně se upejpá a vévoda se blahosklonně usmívá. Dvořané se po sobě dívají ohromeně a Valentina ďEste, jež pojala podezření už ráno v rytířské síni, triumfuje nad hraběnkou z Armagnaku. Kruh dvorních básníků sice tleská, ale bez zaujetí, neboť každý veršovník už honem honí v hlavě slova, aby se rýmovala na „dítě“ a na „požehnaná“,

poněvadž není pochyby, že námět dnešního souboje se bude točit kolem Mariina stavu.

Služebnictvo roznáší krmě a stolovníci si podle chuti nabírají. Však už všichni notně vyhladověli, turnaj trval dlouho a lehké občerstvení nezasytilo. Nyní si nabírají rýže a hrachu a husích stehen a vepřové kýty a smažených vajec po libosti.

Jen jediný v davu není.

Opírá se o pilíř hlavní brány, zapleten v trní popínavé růže, a jako u vytržení zírá na nádvoří. Neměl štěstí a nebyl dost rychlý, aby se mu dostalo místa u stolů uvnitř. Dívá se lačně do nádvoří a na hubeném krku lze pozorovat, jak polyká sliny.

„Proč nejíš? Vem si taky!“ Služka s navršeným podnosem se u něho zastaví a nabízí mu.

Ale on si jídla nevšimne.

„Kde sedí básníci?“ zeptá se jí a civí dál na panstvo.

Služka ledabyle pohodí hlavou:

„Proti vévodovi.“ A opustí ho i s podnosem lahůdek.

Zadívá se do tváře jednoho každého z nich. Chtěl by na jejich výrazech poznat, jak jsou chytří, co dovedou, mnoho-li znají, jak umějí rýmovat. Patří na ně trochu s uctivou bázní a trochu se závistí. Jak jsou šťastni. Požívají úcty vévodova dvora, nadto požívají tučné renty z vévodovy pokladny, a konečně, a to je nejdůležitější, požívají nerušeného klidu v tomto vínem obrostlém hradě při vrkání holubů. Nemají strach z nikoho, byť byli v záhybech uplynulého života provedli cokoli: jsou dvorními básníky vévody Orleánského, kdo by v nich hledal nekalé živly? Samo důstojenství vévodovo cokoli takového vylučuje předem. Jeho zámek jim je domovem a záštitou. Dvanáct básníků jako dvanáct apoštolů kolem svého mistra… Proč by jich nemohl mít třináct? A proč já bych nemohl být tím třináctým? Musím jím být. Potřebuji klid uprostřed vinic a stájí, potřebuji záštity před pronásledováním. Musím se stát – ach nikoli třináctým, vévodovi stačí dvanáct básníků, nikoli třináctým, nýbrž prvním. První a nejlepší mezi všemi – jen tak se mohu dostat do bezpečí, aby mi v noci nepršelo na záda a v poledne žaludek bolestně neskuhral a… a… aby nebylo strachu z dopadení… Musím se mezi ně dostat stůj co stůj, musím vyniknout a zazářit. Co asi dovedete, vy nenápadné tváře s bílým krejzlíčkem? Jaký duch vám srší z očí? Cpete se vévodovými pochoutkami – co byste řekli tomu, že trhan, který se nalepil na vstupní pilíř a hltavě sleduje hnutí vašich obličejů, co byste řekli tomu, že ten trhan byl před půl rokem neskonale okázalejším a štědřejším hostitelem než váš vévoda?

Ačkoli ho ještě před chvílí při rytířské podívané sužoval pronikavý hlad, nyní nemůže nic pozřít, tak je napjat očekáváním a tak se soustřeďuje do osudu nejbližší budoucnosti, protože pro něho bude znamenat buď záchranu, nebo zánik.

Avšak ani dvorní básníci plně nevychutnávají vybrané lahůdky, neboť i na ně dolehla úzkost z nadcházejících okamžiků, kdy budou muset dokázat, že si zasluhují velmožovy přízně.

Jak hrozen nalitý svou sladkou šťávou
jste, princezno, vy s ženskostí svou pravou – –

Takhle to nejde, nelze říci o vévodkyni, že je „nalitá“. Věru darebný námět, nebude snadné čestně se ho zhostit…

Vévodkyně se stále zádumčivě usmívá a pozoruje hraběte de Soissons, jak se dvoří Leonoře; a vedle ní sličného Diega de Cienfuegos, omámeného nečekaným vítězstvím, jak sklízí úspěchy u slečny de Chinon; a naproti urostlého Filipa de Luneville, hřmotně připíjejícího na zdraví své společnice. Tolik mužské krásy na dosah…

„Nač myslíte, má drahá?“ ptá se jí choť něžně.

A ona odvětí pravdivě:

„Že člověk často hyne žízní u samotného pramene.“

Jak hluboká myšlenka!“ zvolá vévoda. „Pánové, zde máme znamenitý námět dnešní básnické soutěže: Já hynu žízní u pramene. Kdo vystoupíte první?“

Do básníků jako by uhodil hrom. Všechny zchystané rýmy jsou ničemu. Jaký to podivný nápad.

Chvíli bylo ticho, neboť rytíři zmlkli a paní se soustředily poněkud výsměšnými pohledy na kruh básníků. Když ticho trvá příliš dlouho, vystoupí jeden z nich, človíček s dlouhýma nohama a krátkým tělem, a vezme od pážete loutnu. Postaví se k fontáně začne rýmovat cosi o tom, že

„třpytná voda hučí ve skal stínu,
však já, ač u pramene, žízni hynu,
má paní, krutou máte vinu,
že napadla jste srdce mého domovinu.
Já srovnal bych vás k opojnému vínu,
kdo poznal je, už jiných neokusí:
mé srdce po vás věčně prahnout musí,
a proto u pramene žízni hynu.“

Báseň proplouvá ještě chvíli podobnými obrazy, až skončí mohutným akordem strun a hlubokou úklonou. Odmění ji bouřlivý potlesk přítomných paní, vždyť to se pěkně poslouchá, když pro nás někdo žízní hyne. Vévoda pokyvuje hlavou a čeká na další.

Loutny se ujímá růžolící mladíček s vystrašenýma očima. Nesměle přehlédne řady stolovníků a na chvíli se soustředí na škvíru mezi dvěma dlažebními kameny. Potom vzdychne, pohladí struny zákmitem bledých prstů a s očima cudně sklopenýma pěje:

„Proč hynu žízní u pramene,
proč, paní, vás chci vydobýt,
proč srdce moje rozjitřené
tak brání se mít bez vás klid?
Vždyť na mne cit váš nevzpomene,
proč s tulákem se zastavit,
vy cestou králů smíte jít,
já zhynout žízní u pramene.“

Mladíček vyznává lásku vévodkyni Marii zcela zjevně, leč nikoho to nepřekvapí ani nepohorší; všechny jeho básně kráčejí touto už známou a bezpečnou stezkou; ostatně právě proto si jej vévoda vydržuje, neboť básník nikdy neopomene vhodně zdůraznit vévodovo příbuzenství s králem. Pokud jde o jeho city k vévodkyni, není třeba se ničeho obávat, každý ví, že je zištně a hodně předstírá.

Po něm se vystřídají ostatní a zpívají o nešťastné lásce, o neznámém žalu v srdci, o zemřelé milence, a jeden dokonce o tom, že *„u pramene hynu žízní, netěším se vaší přízni“*. Odmění je větší či menší potlesk a prudší či rozvážnější pokývnutí hlav vévody Karla.

Zbývá poslední, zbývá Ondřej Falon, nejlepší z dvorních básníků a také nejoddanější patolízal. Hrdě pohodí bujnou čupřinou, lehkým a jistým krokem předstoupí, vyloudí okouzlující úsměv a s pomocí boží spustí:

„Já u pramene jsem, a hynu žízní,
ba věru žízní palčivou a zlou,
a v jasném slunci bloudím temnotou,
že píseň moje vždycky plytce vyzní.
Ten pramen a ta studně poezie,
to slunce ducha vprostřed plochých stínů,
toť vévoda náš ctný a rozšafný je,
já špatným jeho básníkem jen slynu.

Jak možno, že se duch můj nenapije,
že u pramene jsem, a žízní hynu?“

Odměnou je potlesk tak hlučný, že vévoda upadne do rozpaků. Básník sám však se vítězně vypíná a opět a opět se klaní na vše strany. Našňořené dámy se kroutí obdivem a uhlazení pánové tleskají navoněnýma rukama. Vévoda se zlatým řetězem na krku se na sedadle blaženě ošívá a vévodkyně v modrém brokátě podává umělci ruku k políbení. Kterýsi rytíř mu nabízí číši a kterýsi jiný pronese hlasitě:

„Není sporu o tom, kdo je dnes vítězem básnického klání.“

Na to naváže vévoda:

„Nuže… dříve než zakončíme dnešní souboj, poslyšte ještě…,“ vévoda se přemýšlivě odmlčí. V tichosti všichni očekávají jeho zhodnocení. „Poslyšte ještě –“

„– baladu stíhaného proklatce!“

Zvolá tak drsným hlasem trhan, jenž skočil náhle a jako rys ohebně z pilíře hlavní brány rovnou doprostřed nádvoří.

Paní vykřiknou. Pánové sebou překvapeně trhnou. O Marii se pokoušejí mdloby leknutím. Vévoda není s to promluvit.

V okamžiku ohromeného ticha si smělý pobuda měří přítomné a vpadlým černým pohledem si podmaňuje urozené diváky. Zvolna přejíždí očima předlouhou tabuli. Zraky všeho panstva se mimovolně přitahují k jeho uhrančivým zřítelnicím. Snědá, neholená tvář, vyhublá do propadlých důlků, ostře vystupující nos jako jestřábí zoban, vysoké, chytré a drzé čelo pod chomáči prořidlých smolných kučer, obnažené hrdlo s cárem košile – bývala bílá a špína nemůže zastřít jakost jejího hedvábí – ale hlavně oči, divoké, plaché, jako oči hladového zvířete a silné jako pohled černokněžníkův, neodolatelně vábí pozornost panstva i služebnictva: vždyť tento odvážlivec nemůže být ledajaký tulák, vždyť z něho přímo srší cosi, co prozrazuje význačnou osobnost.

Ticho se rozlévá po nádvoří, jen odlesk vandrákova temného hlasu jako kdyby se ještě chvěl v ovzduší. Mlčí vévoda, mlčí sličné paní i chrabří rytíři, mlčí děvečky i podomkové a biřici ve dveřích strážnice ustrnuli, opřeni o halapartny, a civí na podivného smělce. A když se ticho stává nesnesitelně rozčilujícím, trhan postoupí o několik kroků blíž, zatne ruce v pěsti, na okamžik zavře oči a pozvedne hlavu v usilovném soustředění. Potom oči doširoka otevře a zahledí se na vévodu. Promluví potichlým, vleklým hlasem:

„Já umírám zde u studánky žízní,
žár ohně mám, a chladem zuby chvím;
můj rodný kraj jak cizí zem mě trýzní,
mráz zmítá mnou, když v parnu výhně dlím;
červ nahý jsem, byť oděn hedvábím…“

Odmlčí se. Snad aby ztvárnil další myšlenky, snad aby divákům poskytl čas, aby mohli verš za veršem vychutnávat a zažít.

Nikdo se ani nepohne, jen Leonora di Poliziano vzrušeně nasaje vzduch. Dvorní básníci vytřeštěně hledí na samozvaného soupeře a po očku mrkají na vévodu. Jaká smělost. Vévoda přece ráčil udat námět slovy: Já hynu žízní u pramene – a tento přivandrovalec si dovolí říci: Já umírám zde u studánky – –

Ostatně nikdo nepochybuje o pravdivosti jediného tulákova slova; jeho básnický projev je v dokonalém souladu s jeho zjevem: nelze pochybovat, že v sobě tají žár ohně, a přece se třese zimou, opuštěný a bez přístřeší; věru že je nahý jako červ, třebaže cáry jeho obleku svítí hedvábím; rádi věříme, že domovina je pro něho cizinou, kdo ví, co provedl a proč uprchl, zločinnost číhá z každé jeho vrásky. A že zmírá žízní zde u studánky? I to je pravda, vždyť on, potřebný, se octl u zřídla a strádá vším, čím vévodův dvůr překypuje. Pravdivé jsou jeho verše slovo za slovem, třebaže jsou protikladné a zdánlivě nesmyslné.

„V mém smíchu pláč a marnost v čekání,
dlaň pomocná mě v úzkost dohání,
vždy bez těchy já těšívám se jen.
Svou cítím moc, leč síly neznám v ní,
ctně uvítán, a každým vyháněn.“

To je výkřik rozervaného člověka, nikoli slovíčkářské hraní bezstarostného básníka. Dvorní poetové závistivě sledují bohaté rýmy plynulých veršů a se zavilou nelibostí shledávají, že vévodovi začínají zářit oči. Rozkošné paní ani nedýchají napětím. Jaký to úspěch básníkův, když se paní nenudí, třebaže se nemluví o lásce.

Dál plují tulákovy verše bez loutny a bez libého hlasu a vévoda nad nimi v zamyšlení pokyvuje moudrou hlavou. Jaké verše oproti cinkavému zurčení mých básníků, jaké verše oproti mým vlastním. I já jsem trpěl jako málokdo a prosákl bolestí a smutkem ve svém pětadvacetiletém zajetí, ale moje verše švitorně poskakují a nikoho nezarmoutí a žádné srdce se při nich nesevře odvěkou strázní lidského bytí – avšak tyto verše zde tekou

jako proud temné krve, prýštící z hloubi ztýraného nitra, není v nich líbivých obratů a oslnivých obrazů, mluva tohoto člověka je prostá a jasná, neproplétá ji nic, co obvykle krášlí jazyk poetů – a přece každý verš prozrazuje velkého a opravdového básníka.

„Dím ‚dobrou noc', když skví se svítání,
strach z pádu mám, když spávám na skráni;
jsem boháč tím, jak strádám den co den;
byť nedědím, zřím odkaz na dlani,
ctně uvítán, a každým vyháněn."

Všechny mé básníky předčí pohotovostí a duchem – kde se tu vzal tento muž vášně a bídy a opravdovosti? Proč vystoupil? Co chce?

Leonora di Poliziano, ačkoli francouzským veršům pořádně nerozumí, pozapomněla na skvělého Roberta hraběte de Soissons, rytíře z pohádky, byť se mu pro dnešní noc zaslíbila. Ostatní paní obdivují Villonovy oči, neboť jsou tajemné a silné.

„Zlí škůdci mí, toť druzi oddaní:
tak s pravdou lež mi splývá v mlžný sen – –"

Mějme se na pozoru, jestliže se někdo bezostyšně přizná, že zaměňuje pravdu se lží, myslí si Karel Orleánský a jeho srdce náhle zatvrdne. Odkud se bere? Není pochyby, že je zločinec. Proto se chce vetřít k mému dvoru. Nemíním být shovívavý k darebákům… tím méně jim projevovat přízeň… U příslušníka rodu královského nemá co pohledávat vyvrhel…

A zatím pobudovy oči žhnou napětím a silou a horoucí vírou v pevnost záchranného břevna, jehož hodlá svým vystoupením dosáhnout. Jestliže se neuchytím, je se mnou konec. Jdou po mně, Vít Tabary prozradil jméno mé a ostatních zlodějů pokladny teologické fakulty – šibenice – či uvaření zaživa – nebo odsekávání údu za údem. V nejlepším případě šibenice, jenomže já nechci, já nesmím umřít! Vévoda se mračí a rysy mu ztvrdly. Je konec se mnou. Tolik přestál a tolik viděl, měl by být moudrý, nikoli tvrdošíjný. Kdybych se uměl modlit, vyzněly by mé verše modlitbou o vyslyšení a o zachránění. Ale mým bohem budiž nyní tento přísný vévoda a k němu nechť se obrátí má poslední slova:

„Můj vévodo, rač přijmout vyznání:
co vím, to rozum zradit zabrání,
neb patřím k těm, všem právům padlým v plen.

Co chci? Být tím, kdo příjem neshání –
ctně uvítán, a každým vyháněn.“

Básník dokončil verše a v pokleku pozvedá ruku k vévodovi tak nabádavě, tak půvabně, že paní vzdychly a rytíři se blahovolně usmívají.

Ani jeden dvorní poeta se mu nemůže zdaleka rovnat. Nějaký šibeničník…

Nikdo se neodváží promluvit. Čekají na soud velmožův.

„Jak se jmenuješ?“

„Šibeničník!“ zvolá František chraplavě.

Paní se otřesou – víc ze zvuku jeho hlasu než z významu jeho odpovědi. Pánové se opět a opět diví jeho smělosti. Dvanáct uměleckých apoštolů skřípe zuby, třebaže si na rty nasadili pohrdlivý úsměšek.

Kdesi ve stáji zaržál kůň. Potom opět ticho.

Šibeničník, všem zákonům propadlý, jak sám přiznává… snaží se uvažovat vévoda, leč marně. Myšlenky se nechtí seřadit do poslušného průvodu a jeho srdce básníka a životem zkoušeného člověka bije vstříc tomuto neodolatelnému vetřelci. Náhle povstane a vztáhne k němu obě ruce:

„Ejhle člověk mezi mými básníky.“

Šibeničník se blaženě usměje. Připadá si lehkým jako ti holubi kroužící kolem hlásné věže, po jejichž tichém vrkání tak živelně toužil. Zvolna pozvedá koleno z kamenné dlažby. Tedy přece první. Nikoli třináctý, nýbrž první z vévodových básníků.

Kdesi ve stáji zaržál kůň podruhé.

Potom se nádvořím rozlehl potlesk.

BALADA ZE SOUTĚŽE

Já umírám zde u studánky žízní,
žár ohně mám a chladem zuby chvím;
můj rodný kraj jak cizí zem mě trýzní,
mráz zmítá mnou, když v parnu výhně dlím;
červ nahý jsem, byť oděn hedvábím.
V mém smíchu pláč a marnost v čekání,
dlaň pomocná mě v úzkost dohání,
vždy bez těchy já těšívám se jen.
Svou cítím moc, leč síly neznám v ní,
ctně uvítán, a každým vyháněn.

Mně jisté jen, co v nejistotu vyzní,
a záhadné, co jasným zrakem zřím;
vše nemylné mě svírá pochyb trýzní
a moudrost věd mi soudem náhodným;
když vyhrávám, jen prohru utrpím.
Dím „dobrou noc“, když skví se svítání,
strach z pádu mám, když spávám na skráni;
jsem boháč tím, jak strádám den co den;
byť nedědím, zřím odkaz na dlani,
ctně uvítán, a každým vyháněn.

Když hojnost mám, přec nijak netěžím z ní
a jmění nehledám, co v bídě s ním?
Těm nevěřím, kdož pochválí mě v přízni;
kdo pravdu dí, mně zdá se prolhaným;
můj přítel ten, jenž vystaví mě lžím
a labuť odívá v čerň havraní.
Zlí škůdci mí, toť druzi oddaní:
Tak s pravdou lež mi splývá v mlžný sen;
vše umím hned, v nic nemám nadání,
ctně uvítán, a každým vyháněn.

Můj vévodo, rač přijmout vyznání:
co vím, to rozum zradit zabrání,
neb patřím k těm, všem právům padlým v plen.
Co chci? Být tím, kdo příjem neshání –
ctně uvítán, a každým vyháněn.

II VE ZNAMENÍ SMRTI

Jakmile se rozpomenu – běda! –
že nikdy, nikdy již
neuzřím ji, z níž samá bolest jsem,
tak žal se proti bolné duši zvedá
hluboko v nitru mém,
že dím: Proč, duše má, ten život nepustíš?
DANTE

Oné noci Leonora di Poliziano nenocovala s hrabětem ze Soissons, ale vymluvila se na prudké bolení hlavy ještě na nádvoří u stolů. Zapotácela se, div neomdlela a neskácela se na Villona, a dala se odvést do své komnaty. Jakmile ji uložili, zhasli svíce a zavřeli za sebou, vystrčila nohy z postele. Odhrnula záclonu a při měsíčním svitu zahalila napolo obnažené půvaby do pláště a v truhlici nahmátla měšec. Vyňala minci a vyklouzla na chodbu.

Na křižovatce čtyř chodeb stál u vysokého svícnu sluha, jenž zastává nejvýnosnější místo na zámku Karla Orleánského.

Leonora k němu po špičkách doběhla a vtiskla mu do ruky peníz. Sluha rozevřel dlaň, podíval se, kolik dostal, a pak pokývl hlavou, že je ochoten vyslechnout, oč jde.

„Přijdeš mi povědět, kam ubytují nového básníka," zašeptala.

„Mám ho předem vyrozumět, že ho račte navštívit?"

„Ne. Ale zařiď, ať se nejdřív vykoupá."

Leonora chtěla odejít, ale sluha ji za ruku strhl zpět. Mlčky jí poodhrnul plášť na ňadrech, nahlédl dovnitř a mlaskl. Pak teprve ji pustil. Leonora neřekla ani slovo, neboť chtěla-li na něm službu a mlčenlivost, musila se podvolit Takto sluha bere od mužů zlaťáky a na ženy si občas dovolí. Vévoda Karel nemá tušení, co se odehrává za proslule počestným vnějškem jeho dvora.

Za hodinu se na křižovatce chodeb po špičkách vynořila hraběnka z Armagnaku a horkými prsty vtiskla do sluhovy ruky peníz.

„Zaveď ke mně básníka Villona…"

Sluha na to neřekl nic. Jen pokývl hlavou.

Zanedlouho se objevila Valentina ďEste.

„Zařiď, aby ten nový dvorní básník přišel do šeříkové besídky…"

Něco zabručel a osušil si zpocené čelo.

Ale když se za chvíli přikradla ještě slečna de Chinon, uzavřel dlaň, nepřijal peníz, ale nejdříve chtěl vědět, co si Její Milost přeje.

„Měla bych zájem… blíž poznat… pana Villona …“

‚Až zítra. Pán bude dnes už vyčerpán.“

„Jak to – už vyčerpán?“

„Daleká cesta, básnický souboj, nadměrná večeře – a nakonec bude horká koupel. Pán si dnes musí odpočinout.“

‚A nebude-li mít zítra už zájem a ty přijdeš o tučné spropitné?“

„Ušetřila byste mě rozpaků.“

Tomu slečna de Chinon porozuměla špatně a zahanbena se vrátila do své komnaty.

Kterého čerta na něm ty ženské mají? uvažoval sloužící, ale pochopil, jakmile ho spatřil. Když ho komorník přiváděl po schodech nahoru, viděl temeno jeho hlavy a řekl si, vlasů že by mohl mít pro tolik uchazeček trochu víc. Když však básník stanul s komorníkem na křižovatce a sluha spatřil jeho ústa, řekl si, že tyto rty dovedou zastat víc, než kolik jim zchystal – a zalitoval odmítnuté mince slečny de Chinon.

Komorník básníka zavedl do jeho pokoje a sluhovi přikázal, aby vybral pánovi vhodný oděv a byl mu k službám.

„Mohu-li pánovi doporučit, v lázni je příjemně vyhřátá voda…“

František se nechal vstrčit do kupadla, nechal se svléknout a namydlit a nechal sluhu brebentit. Zdálo se mu, že je šťasten. Ještě včera spal ve stohu – a to bylo královské lože proti jiným nocím. Dnes v sídle vévodském, obsluhován a v bezpečí.

„Bude si pán přát navonět?“

„Jmenuji se mistr Villon.“

„Bude si mistr Villon přát navonět?“

„Do postele? Ne.“

„Totiž… račte mi rozumět… je krásný večer… škoda zaspat tolik krásy… račte mi rozumět…“

„Neráčím rozumět, ale pokračuj.“

„Takový večer je stvořený pro lásku…“

„Začínám rozumět.“

„Kdybyste chtěl vykonat jednu delikátní návštěvu…“

„Už rozumím docela. Navoň mi tedy levé rameno.“

‚A kdybyste přijal jinou pikantní návštěvu…“

„Navoň mi ještě taky náprsenku.“

„A kdybyste se uvolil jít na jedno graciézní dostaveníčko…“

„Navoň mi ještě oba rukávy.“

„A kdybyste zítra měl zájem o jednu šarmantní slečnu…“

„Ale to opravdu až zítra.“

Když vyšel z lázně a na chodbě se prohlédl ve vysokém zrcadle, užasl sám nad sebou a s uspokojením se na sebe usmál. Když se usmál, ustrnul ještě víc, neboť mu vlastní úsměv učaroval. Jeho kariéra dvorního básníka se začíná nad očekávání úspěšně.

Ale než se na sebe mohl dost vynadívat, objevil se před ním další sluha a oznámil mu, že si s ním vévoda přeje mluvit.

Vévoda Karel ho přijal v předsíni manželské ložnice: jedno z pážat mu četlo z Písma a jiné k tomu hrálo na šalmaj – podivná kombinace, ale vévoda usiluje, seč je, aby byl zván vytříbeným.

Když Villon vstoupil, zmlkla šalmaj i Písmo svaté – on sám to pokládal za přirozené.

Karel Orleánský pokynul panošům, aby odešli.

Zůstal s básníkem sám a nyní na něj dlouze hledí.

Villon se dívá na vévodu a má pocit, že co chvíli ztratí jistotu.

Konečně mu Karel ukáže do židle. František se nejdříve způsobně, ale nehluboko ukloní, a pak usedne.

„Nebudu se vás ptát, odkud jste přišel a proč jste vlastně přišel.

Villon sklopí oči. Vévoda se mu v tu chvíli zdá nesnesitelný. Odpoví mu:

„Již proto, že se nechcete ptát, to tušíte.“

„Mně vaše duchaplnost a chytrost nevadí. Můžete mi odsekávat po libosti. Mám rád muže břitkého vtipu. Ale dejte si pozor na mé básníky.“

„Přízeň největšího z básníků mi bude dostatečnou ochranou,“ namítá Villon s lichotivým úsměvem.

„Za pochlebování odměňuji ty druhé. Na vás budu žádat poezii.“

František svraští čelo; vévoda začíná být snesitelnější.

„Obávám se,“ řekne Karlovi, „že se vaše a moje názory na poezii liší.“

„Názory mohou být různé. Poezie jen jedna.“

„Můj způsob básnického nazírání je zcela protichůdný vašemu.“

„Já jsem viděl vždy krásu a ctnosti navzdory nepříznivým okolnostem,“ praví vévoda.

„A já, já viděl neřest a zlodějnu navzdory ctnostnému povrchu,“ odvětí Villon a vzpomínky mu zalétnou k Filipu Charmoyeovi, k Noelu Jolizovi, k bývalému přednostovi panu Petru Amandovi, k bratřím Perdrierovým, a žel, i ke Kateřině, ach Kateřino, Kateřino, což se rána po tobě nikdy nezacelí?

„Snažím se nalézt poezii ve všech jevech kolem nás," na to vévoda.

„Já ji v ničem nehledám. Neboť ona ve všem je. Ze všeho se mi projevuje. Marně bych se snažil ji nevidět."

„Snad se trochu holedbáte. Snad mluvíte pravdu. Zítra mi před spaním místo Písma přednesete některé své verše."

„Z nebe skočíte rovnou do pekla."

„Nebo do podsvětí?" opáčí vévoda s posmutnělým úsměvem.

„Dovedete si představit obojí pohromadě?"

„Je vidět, že jste ještě velmi mlád – vystavujete na odiv své nepravosti."

„Pokrytectví není vždy jen výsadou stáří," usměje se Villon.

Po těch slovech se vévoda poněkud zakaboní a už už má na jazyku větu na obranu opravdovosti svých ctností, ale pak si řekne, že přece s tímto zločineckým mládětem nebude smlouvat o svých přednostech.

„Mám rád lidi smělé, pokud nejsou drzí. Držte se, abyste nepřešlápl."

„Vynasnažím se v tomto bodě dosíci svrchované lásky Vaší Jasnosti."

„Uvědomte si, že moje náklonnost je jednou miskou vah. Druhou je záští mých básníků."

„Když to sám víte, nemám se čeho obávat."

„Jedině mne."

„Vévoda je moudrý."

„A přísný. Kdežto vy bujný a lehkomyslný. Držte na uzdě své mládí. Lidé nevhodného chování nemají místa v mém domě."

„Ubezpečuji Vaši Jasnost, že zcela splynu se zvyklostmi vašeho královského domu a nebudu se v nejmenším lišit od ostatních. Váš laskavý sluha mi pomohl, abych co nejrychleji s těmito zvyklostmi splynul."

„Zajisté vás tedy poučil, jak se chodí spat."

„To zejména."

„Vyvarujte se tedy jakýchkoli výstřelků. Spěte hezky. Zítra vás očekávám při snídani."

František s úklonou vycouvá z komnaty, dobře pobaven.

Proč mě vlastně zavolal? Zajisté proto, aby mě upozornil na mravnost svého domu. Ubohý starý velmoži. A pak proto, aby mě varoval před zlobou svých básnických apoštolů. Ubohý Villone.

Spěchá zpátky do severního křídla paláce; tam mu přidělili komnatu. Na křižovatce chodeb ho přivítá známý sluha, k mužům podlízavý a k ženám dovolený, s prstem na ústech. Vezme ho za loket, ohlédne se obezřele do všech chodeb a zašeptá:

„Račte být připraven?" Nato bez zaklepání otevře jedny dveře vstrčí ho tam.

Villon stane v místnosti, kde nad rozestlaným ložem svítí jedna svíčka v mnohostranném svícnu a na loži svítí nahá žena. Zastrčí závoru.

Pak přistoupí k lůžku a rozžehne ostatní svíce. Nato uchopí svícen a ozáří ženu od hlavy k patě. Když si ji prohlédne, všechny svíčky sfoukne.

Vše mlčky.

Hraběnka z Armagnaku hoří studem – to proto, že zhasil světlo, když si ji prohlédl. Není schopna říci jediné slovo, nemůže ani plakat, ani zuřit. Nevidí nic a nikoho a neslyší, že by se muž u její postele nějak pohnul. Náhle však ucítí dotek na měkkém břiše a tvrdé prsty na ňadrech. A vzápětí se ocitá v moci muže, kterého si pozvala.

Villon tiše otevře dveře. Opatrně vyhlédne do chodby a přistoupí k sluhovi.

„Kde je další dostaveníčko?“

Dovede ho do zahrady a ukáže mu šeříkovou besídku ve svitu měsíce.

Valentina ďEste ho očekává v žlutých šatech a černém závoji a s účesem propleteným perlami. Když se k ní přiblíží, ovane ho slabá vůně jejího potu a zapůsobí na něho příjemně. Neotálí a políbí ji do výstřihu. Přinutí ji, aby se posadila na lavičku. Pohladí jí lýtko. Ona se přitulí. Přejede jí konečky prstů koleno. Ona zvrátí hlavu nazad. Zajede jí k bokům. Ona mu nastaví rty. Když však ji chce milovat, žena se odtáhne.

„Voníte jako blizna, která čeká na pel,“ zašeptá jí.

Poněvadž Italka neumí řádně francouzsky, porozumí jen slovu „voníte“, a to stačí, aby se rozněžnila. Vystaví mu před oči svůj široký výstřih, bohužel nepříliš vyplněný. Líbá, jak a kde se dá, až se mu podaří obměkčit ji natolik, že mu dá, co chtěla, aby vzal. Pak se mu chce spát, kdežto ona touží horovat o měsíci. Porozumějí si, neboť ona přidušeně vykřikuje jakési vášnivé italské věty, zatímco on opřen o šeříky klímá. Když ho posléze přistihne, že spí, urazí se a s opovržlivou poznámkou, jíž on nerozumí, ale kterou si domyslí, odejde a černý závoj táhne za sebou. Uleví se mu. Chvíli počká, a když zašla, vstane a odebere se také zpět do zámku.

„Prosil bych tu poslední,“ řekne sluhovi.

„Přijde za vámi. Račte do své komnaty.“

Ani se nenamáhá, aby si přičesal vlasy nebo narovnal pokroucený límec. Rozmrzele usedne k otevřenému oknu, znechucen a přesycen láskou, o kterou se neprosil. Maně si vzpomene na holky z nevěstince Kypré Markétky a musí k jejich cti a chvále přiznat, že byly méně vtíravé a mnohem pravdivější než tyto urozené paní. Kromě toho byly v jistém směru mnohem vkusnější. Chudák starý vévoda měl pravdu, když ho

nabádal, aby si v jeho domě nic nezačínal s výstřelky bujného mládí. Kdyby aspoň ta poslední vynahradila, v čem první dvě zklamaly.

Co tak přemýšlí, mrzutě zvedne hlavu a shledá, že opodál sedí žena, splývající s tmou, a upřeně ho pozoruje. Seděla tu už předtím, než přišel? Nebo tiše vstoupila, aniž ji zpozoroval? Připadá mu ve tmě velmi mladá, ale je pohodlný jít na chodbu k sluhovi pro světlo, aby se o tom mohl přesvědčit.

„Zdá se mi, že byste nejraději spal," řekne ona.

Zalíbí se mu její vysoký, vláčný hlas.

„To však nebrání, abych vám nebyl k službám," odpoví jí.

„Půjdu, abyste si mohl odpočinout." Vstane. „Ale ještě vám řeknu, že si nepřeji, abyste spal s kteroukoli ženou mimo mne."

„Kolik je vám let?"

„Za měsíc mi bude šestnáct."

„Víte vy vůbec, co to je, vyspat se s někým?"

„Vím to tak dobře, že jsem se dnes nevyspala s hrabětem ze Soissons."

„Kvůli mně?"

„Můžete si to myslit. A pak kvůli sobě samé."

„Vy nejste Francouzka."

„Italka."

„Ví takové šestnáctileté žábě, co dělá?"

„Vím, že chci, abyste se do mne zamiloval."

„Proč právě já?"

„Protože jsem se dnes odpoledne zamilovala já do vás."

„Jak se jmenujete?"

„To se dozvíte."

„Jste hezká?"

„Rozhodně hezčí než hraběnka z Armagnaku a Valentina d'Este, kterým jste se dnes večer věnoval."

‚Ani neznám jména těch dvou dam."

„Stačí, že je znáte jinak."

„Budeme ještě dlouho mluvit o posteli?"

„Mýlíte se, mluvíme o lásce."

„Rád bych věděl, o jaké."

„O té naší, mistře Villone. Dobrou noc."

Vyklouzla na chodbu. Nepokouší se ji zadržet. S úsměvem se odstrojí a ulehne na lože, jež se bělá tmou. Na nic nemyslí, leda na to, že se mu chce opravdu velmi spát. V okamžiku také spí.

Nazítří ráno se ho sluha zeptá, přeje-li si posnídat ve svém kojí. Když odpoví, že ho u snídaně čeká vévoda, sluha otevře ústa ohromením, a konečně se mu ukloní až k zemi a vzápětí ještě jednou. Villon jeho počínání nechápe. Dá se oholit. Když se obléká, sluha mu přinese čistý límec. Než ho propustí z hájemství své chodby, pečlivě ho ze všech stran okartáčuje a poučí ho, že „dveřník v přízemí uvede Vaši Milost do malé jídelny“. Villon se nad tou „Vaší Milostí“ vůbec nepozastaví – aspoň ne navenek – a sejde ze schodiště s takovou nenuceností, jako kdyby se v tomto zámku narodil.

Když vstoupí do malé jídelny, vidí nejprve hladký a prázdný stůl z oslnivě vyleštěného dřeva. Potom spatří u krbu na nízké stolici básníka Ondřeje Falona, jak se drží za kolena a pohupuje se vpřed a vzad a tváří se znuděně.

František ho s úsměvem pozdraví.

Ondřej Falon, aniž se přestane pohupovat a aniž se na něho pořádně podívá, utrousí přes rameno:

„Tady snídá Jeho Jasnost vévoda. Velká společná jídelna je na konci chodby.“

Villon neřekne nic, klidně přejde komnatou a usedne vedle Falona na zem na medvědí kožišinu.

„Dveřník mě tedy uvedl správně,“ podotkne suše. „Vévoda si přál, abych s ním posnídal.“

Ondřej Falon se ihned přestane pohupovat a nuda mu z tváře rázem vyprchá. Na okamžik se mu v obličeji zakmitne výraz zloby.

Ale pak vyjasní čelo a zeptá se nevinně:

„Vy jste se sem utekl před zákonem, není-li pravda?“

František se nedá přivést do rozpaků.

„Skoro tak to vypadá,“ povzdychne si. „Pařížský biskup mě stíhá pro svatokrádež, pařížský místodržitel pro loupežnou vraždu, čtyři ženy pro slibované manželství, dvě pro znásilnění. Kromě toho mě biskupství chartreské stíhá pro jiné tři svatokrádeže a prefekt dijonský pro další tři loupežné vraždy.“ Říká to zcela vážně, takže Falon neví, co si má myslit. „Co jste spáchal vy?“ dodá Villon přátelsky.

„Jsem básník,“ odvětí Ondřej Falon uraženě.

„To je ovšem ve vašem případě ten nejhorší zločin,“ na to František úsečně.

„Přiznávám, že jsme se zde s jedincem, jako jste vy, dosud nesetkali,“ chladně poznamenává dvorní básník.

„Toho jsem si už všiml," odpoví mu Villon a má na mysli hraběnku z Armagnaku a Valentinu ďEste a tu třetí, jejíž jméno nezná. Právě se chystá, že se pokusí na ni zavést řeč, když vtom ona vstoupí.

Pozná ji okamžitě, ačkoli s ní včera mluvil potmě. Zahledí se a ni udiveně a s obdivem. Že jsem si už včera na nádvoří nepovšiml takové krásy? Dívka s poprsím nadobyčej bohatým a s pasem nadobyčej útlým má na sobě černé sametové šaty s bělostným, stříbrně vyšívaným límcem. Naryšavělé vlasy se v týle stáčejí v uzel, ovinutý zelenými drahokamy. Bledá pleť obličeje se v tvářích lehce zardívá. Dívčin výraz jeví směs rozechvění, štěstí a napjatého očekávání.

Ondřej Falon jakžtakž povstane a jakžtakž pozdraví.

František vyskočí, pohlédne jí do očí, uctivě se jí ukloní:

„Jsem mistr František Villon, váš služebník."

Podá mu ruku, ale své jméno neřekne, poněvadž ví, že na ně čeká. Chladně pokývne hlavou k Falonovi, a ten si zase hned sedne a pohupuje se. František pozoruje dívku bystře a se zájmem: přiznává si, že se mu líbí a že ho přitahuje, jako ho ostatně vábí všecky chytré ženy. Uvědomí si, že se mu toto rozkvetlé mládí včera přiznalo k lásce. Při té myšlence se nezdrží úsměvu. Pomyslí si, že dívka má všechny předpoklady, aby dosáhla svého, totiž aby se do ní zamiloval – je-li toho ještě vůbec schopen. Kateřino, co teď děláš, proč nejsi u mne, proč jsi zkazila dva životy, což můžeš nebýt nešťastná beze mne? Při té vzpomínce se poněkud zachmuří a odvrátí zrak od krásky před sebou.

Ondřej Falon si ji drze změří a poznamená: Jestliže vévoda pozval na dnešní snídani Leonoru di Poliziano, sázím krk, že pozval i hraběte ze Soissons."

František se zachmuří ještě víc.

Leonora se na Falona uličnicky zašklebí:

„Vaše slova jsou jako vaše básně: obojí stejně nejapné."

Jenomže rytíř hrabě de Soissons se v tu chvíli objeví ve dveřích. Falon přehorlivě vyskočí do uctivého předklonu, ale vítězně volá:

„Neříkal jsem to?"

Hrabě rychle spěchá k Leonoře, rozechvěle líbá ručky, ptá se starostlivě po zdraví a šeptem dodá: „Bude to aspoň dnes?"

Villon však přece porozumí. Má zlost. Uvědomí si, že tato zlost pramení ze žárlivosti. S očekáváním hledí na dívku, co odpoví.

„Dnes přece už nejste mým rytířem," řekne mu ona šibalsky, ale pevně. „Čas si včerejšek odnesl a nikdy ho nevrátí."

Ale hrabě se zřejmě nemíní vzdát vyhlídek na důvěrné chvíle s dívkou tak útlého pasu a tak bohatých ňader.

„Věřím ve svou šťastnou hvězdu," odvětí jí poeticky a znovu políbí ručky.

Ondřej Falon oba vychytrale sleduje mlsnýma očima, žádostivýma milostných klevet. „Před vévodou se doufám ovládnete," prohodí.

Rytíř ze Soissons na něho pohlédne s nevolí:

„Jak to vlastně myslíte?"

„Myslím jen, že vévoda vás oba pozval k snídani proto, aby se přesvědčil, jak vás celonoční spánek osvěžil." Vyzývavě se uculuje a tváří se tak hejskovsky, že Villon má chuť rozrazit pěstí ten plochý, hloupě drzý obličej.

Než může odpovědět hrabě, řekne mu se sladkým úsměvem sama Leonora:

„Velmi se mýlíte, důvtipný básníku. Vévoda nesezval své ranní hosty proto, aby zjistil, jak se vyspali: neboť by byl nepozval vás. O vás přece žádná žena ani nezavadí."

Takovou pravdou ovšem zasáhla Falona v nejbolestivějším místě. Nemůže odpovědět. Jen po ní blýskne očima. Všichni chápou, že tímto okamžikem vypověděl Leonoře válku.

Vtom se ozve hudba, dveře v pozadí se slavnostně otevřou a do malé jídelny vstoupí vévodští manželé v ranních úborech. Současně protějšími dveřmi zástup jídlonošů vtančí s navršenými podnosy a prázdná stolní deska se v okamžiku zaskví stříbrným náčiním a vzácným sklem, květy, ovocem a krměmi.

Všichni čtyři hosté si váži vyznamenání, jehož se jim dostalo, neboť vévoda Karel Orleánský zve k snídani nejvýše pět lidí a v důvěrném kroužku s nimi stráví hodinu, půldruhé. Mnohým v jeho družině se této pocty dosud nedostalo. Ondřej Falon však bývá u snídaně častým hostem.

Hovor nenucené plyne, jídla jsou výtečná, hudba nevtíravě hraje a květiny na stole voní, štíhlými okny proniká do komnaty slunečný den a na podlaze odraz barevných sklíček kreslí pohádkové vzory; dvě krásné ženy se šťastně smějí a čtyři spokojení muži bezstarostně vtipkují. Vévoda se ujistí, že lehkomyslná Leonora i skvělý hrabě de Soissons jsou po dnešní noci svěží, a s uspokojením si všimne, že mezi jejich očima už neprobleskují pálivé pohledy, sršící nedočkavou smyslností. Oddychne si, že se nad jeho dům přestal snášet přízrak milostných tahanic, a v dobrém rozmaru povzbuzuje oba své básníky v duchaplnictví. Avšak rychlý, syrově hutný vtip Ondřeje Falona se nemůže vyrovnat pohotovým, náznakově

lehkým slovům Villonovým: František okouzlí všechny, samozřejmě s výjimkou Ondřeje Falona. Vévoda se v životě směje zřídka a jaksi nerad a nedobrovolně, ale tentokrát se často nezdrží úsměvu nad Františkovými výroky.

Když se snídaně končí a vévoda se odebere do pracovny, uvědomí si, že se bezděčně octl pod mocí svého podivného básníka z neznáma a že se těší na večer, až bude naslouchat jeho veršům, pronášeným temným, tragicky podbarveným hlasem. Jaké to budou verše? Zurčivé a šibalské jako jeho vtip, nebo temné a bezútěšné jako jeho hlas?

Společnost se rozešla do sadů a zahrad, mnozí z pánů se vydali na projížďku koňmo krajem a jiní si domlouvají lov na příští týden. Cizí hosté vyprávějí špatnou francouzštinou o mravech, zvycích a půvabech svých zemí a domácí šlechtici snášejí jejich výslovnost s nelibostí, pro Francouze tak příznačnou. Nejhůře mluví jakýsi Čech, pan Václav ze Stříbra. Ale protože rozpráví o věcech zajímavých, Francouzi mu laskavě odpouštějí špatnou výslovnost. O králi Jiříku z Poděbrad vypráví, o milovaném králi, jak nedávno nastoupil na český trůn po smrti Ladislava Pohrobka.

Paní ve stínu vyšívají, panoši obcházejí zahradami a zvídají, kde která skupina má jaká přání, a dávají pak příkazy služebnictvu.

Kolem Villona je stále živo, hlučno a veselo, neboť kdekdo touží spatřit nového básníka zblízka a tváří v tvář, slyšet o něm něco od něho samého, podívat se, jak mu sluší nerozedraný oblek a oholený obličej.

Leonora chvíli pozoruje ruch kolem něho, poslouchá jeho svižný vtip, a pak odejde do postranní aleje, šťastna jeho úspěchem, uchvácena jeho duchem, omámena jeho krásou. Neboť Villon jí připadá krásný jako dosud nikdo na světě. Cítí, jak se jí hrdlo stahuje přemírou citu, je blažená a neví vlastně proč, dá se do běhu cypřišovou alejí, ruce vztáhne k nebi a z očí jí vytrysknou slzy. Zastaví se a z pláče se dá do smíchu. Pak si začne prozpěvovat italskou láskyplnou píseň a myslí přitom na Villona, jak ráno, když vstoupila do malé jídelny, seděl u krbu na zemi, ačkoli kolem stály nesčetné židle, a jak mu to slušelo. A tak se posadí vedle lavičky do trávy, aby se mu trochu podobala, a zpívá a v přestávkách si slastně vzdychá. Myslí si, že je nejšťastnější ženou na světě, poněvadž miluje nejkrásnějšího – jak je vysoký! jaké má bezedné oči! jaký strhující hlas! jak přitažlivý úsměv! – nejduchaplnějšího – jak je pohotový! jak úsečný! jak přirozený, nenucený, jak půvabně ledabylý! – nejvzdělanějšího – co všechno ví! při snídani metal vědomostmi ze všech možných oborů a latina a řečtina mu

byly hračkou! – nejlepšího muže na světě a největšího francouzského básníka této doby – jak úžasné bylo jeho vystoupení včera na nádvoří! Něco takového dokáže jen jedinečný a výjimečný muž – takový muž je plamenem, který roznítí srdce mnohých a mnohých lidí. Domnívá se, že o takovém básníku zajisté ví celá Francie, a neví-li o něm nyní, bude tomu tak v několika málo letech. Takto, ano, takto má vypadat básník.

Tu pocítí skromné přání, aby i na ni složil básničku, třeba krátkou, kratinkou, lehoučkou, hrst veršíků, aby zanechaly památku i na ni, která ho milovala. Nechce, aby v ní zvučelo její jméno, v její touze není samolibost: přeje si jen, aby i ona, bezejmenná, žila ve výrazu citu, který by Villon zanechal.

A pak si uvědomí, že přece on ji rád nemá, to pouze ona k němu vzplanula prudce a nezadržitelně – ale on? Tolik žen je kolem něho. Dvě z nich už měl v objetí.

Zachvátí ji bolest a zlost, když si představí, jak se nad nimi sklání, jak je líbá, jak je laská. Proč to na něm chtěly? Proč ho rozptylují chvilkovými citečky, když přece on musí milovat velkou a slavnou láskou? Jenomže co když on tu velkou a slavnou lásku dá některé z nich? Jsou krásné, upravené, bohaté, urozené, zkušené a znalé milování. A já? Jsem krásná? Jsem. Nemohu nebýt krásná, když miluji. Mám vše co ony. A kromě toho mám ještě cosi, co nemá žádná z paní v tomto zámku: mládí. Je mi šestnáct let. Kdo se mi opováží postavit?

František Villon mě musí a bude milovat celým srdcem.

V ohbí jasmínové stezky Villon sedí na pařezu starého buku, paní mu vzdychají do tváře obdivem a muži mu zdrženlivě a beze slov projevují uznání toliko chováním. Ocitá se v ohni otázek: kde se narodil, kolik je mu let, jaké měl dětství, jaké píše verše. František odpovídá tu žertem, tu pravdivě. Těší se z úspěchu. Pážata mu nabízejí dvorné služby a číšníci mu podávají hned pohár vína, hned granátové jablko či talířek křehkého pečiva. Villon sleduje hedvábná roucha luzných žen a vyšívané kabátce urozených pánů, přes koruny keřů hledí na budovu zámku, koupající se v slunci, a celou bytostí vychutnává pocit bezpečí, tak slavně vydobytého. V tomto zátiší ho nebudou hledat ani úřady, ani Ulita – a František neví, čeho by se raději zbavil, zda seržantů, či Ulity. Jeho nynější znak a heslo v Ulitě, „srdce a kříž“, jsou zbytečné: nikdo z bratrstva vyvrhelů nebude hledat mistra Villona za zdí zámku bratrance králova. Zanikly starosti o nocleh a o živobytí, zmizely truchlivé vyhlídky na zimu. Nadto ho očekává slušný

příjem, neboť, jak mu panstvo už naznačilo, vévoda je k svým básníkům štědrý. Peníze si bude schovávat. Protože kde by je mohl utratit? Rozhodl se, že neopustí území zámku, že nevyjde z bran zahrady. Proč by se vydával v nebezpečí? Nastřádané peníze se mu budou hodit, až… až jednou bezpečně odejde a vrátí se do Paříže… a třeba se ožení…

Dvorní básníci se snaží skrýt nepřátelství k novému vévodovu hostu, ale závist chvíli co chvíli pronikne na povrch přesládlých slov. Leč Villon nedbá jejich zloby, obezřetně odpovídá na vychytralé otázky a nadarmo je nepopouzí ostřím svého vtipu. Pátrá spíš, s kterým z nich by se mohl spřátelit: avšak z každého na něho vane cizota a nepřístupnost.

Při obědě zájem dvořanstva poleví, neboť slušnost žádá, aby hosté soustředili pozornost na hostitele. Také po obědě má Villon klid, poněvadž odpoledne vévoda tráví v kruhu svých dvořanů, takže veškerý zájem se opět soustřeďuje na Jeho Jasnost. Karel Orleánský, poněvadž zná řevnivost svých básníků, Villona úmyslně pomíjí a věnuje se jim, aby poněkud otupil hroty jejich záští.

František využije volnosti a uctivě se přitočí k hraběnce z Armagnaku a nenápadnými slovy se jí omluví za včerejší divokost. S uspokojením shledá, že hraběnka ochladla a dalších důvěrností nebude vyžadovat. Pak se připojí k Valentině ďEste a zdvořile prosí za prominutí, že se včera choval nepozorně. S potěšením pozná, že to u blouznivé Italky prohrál a že nebude vyhledává jeho něžnosti. Nato pohovoří ještě s několika jinými paními a posléze se přidá k Leonoře – stojí u otevřeného okna a smutně zírá do dáli. Slunce jí ohnivě hraje ve vlasech.

„Jsem rád, že jsem konečně u vás.“

Zmateně se na něj ohlédne, je zrudlá překvapením a náhlým štěstím.

„Nic od vás neočekávám,“ řekne mu odevzdaně.

„Nejlepší cesta, jak všecko získat,“ odpoví jí vesele.

„Je nutné, abyste vtipkoval i při vážných věcech?“

„Je nutné, aby se při vážných věcech vtip zavrhl?“ opáčí, ale jakákoli nezbednost mu z hlasu vyprchala.

„Není, jestliže se na můj vztah k vám opravdu vážně díváte,“ praví mu tiše a z očí jí křičí prosba.

„Velmi vážně,“ odvětí Villon klidně a pevně a na prosbu v očích jí odpoví vroucím a uctivým pohledem.

„Kdybyste věděl, jak jsem teď šťastná.“

„Jste milá a upřímná. Začínám vás mít velmi rád.“ Hlas se mu zachvěl něhou, že sám nad jeho zvukem ustrnul.

Nemá sílu podívat se na něj.

„Prosím vás, odejděte. Nebo budu plakat.“

Beze slova tedy odejde a jen se způsobně ukloní, aby ostatní panstvo v síni už nesnovalo přízi dohadů a pomluv. Avšak pociťuje mocné dojetí nad štěstím milující dívky. Kdyby nebyl otrlý a životem vycepovaný psanec, možná, že by zaslzel také.

Vzpomene si na Kateřinu. Byla zcela jiná. Vždy poněkud cizí a vzdálená. Vždy trochu neznámá. Uzavřená. Tato dívka však je tak překvapivě bezprostřední, tak vroucně upřímná.

Napadlo ho, že snad je jediná, kterou by mohl milovat jako Kateřinu.

Když se odpoledne svažuje k soumraku, Villon opustí knihovnu, aby se před večeří, která – jak se dověděl – bývá obřadná a bohatá, prošel zahradou a osvěžil si mysl. Bloudí cestami zahrad a v duchu vybírá verše, jež před spaním přednese vévodovi.

V jedné aleji potká Leonoru. Její růžová pleť ve výstřihu bílého límce, černý samet šatů, upjatý k pružnému tělu, červánkově naryšavělé vlasy, stočené v týle, ho okouzlí stejně jako ráno, když vstoupila do malé jídelny. Stydlivý, nicméně bystrý pohled šedohnědých očí na něm plaše spočine. V zornicích se zablýskly plamínky radosti a štěstí, že se s ním konečně setkává.

Mlčky se k ní připojí. Procházejí se spolu beze slova.

Leonora si ho úkradkem prohlíží a zalyká se blahem. Jeho ústa s jizvou na horním rtu v ní vzbuzují soucit. Chtěla by ho zastavit a hladit ho po tvářích a ztratit se v černé hloubce jeho zraku. Vidí na něm, že je spokojený. Vyciťuje, jak i on je rád, že ji potkal. Chtěla by vědět, o čem přemýšlí, ale varuje se ho zeptat.

Vytušila jeho povahu, pochopila, že se do jeho nitra nesmí vtírat – jen tak že se jí otevře. Touží do něho nahlédnout, ale současně se toho i bojí: tuší, že tento pronikavý a podmanivý muž v sobě tají mnohem, mnohem víc, než se sluší pro poznání dívky jejího původu a stavu.

Dojdou tak v myšlenkách až na konec sadu k vysoké zdi.

Villon se zastaví. Strne. Vytřeštěně hledí na zeď.

Na kamenech zdi vidí černou barvou nakreslený veliký znak:

Srdce a kříž.

Moje heslo v Ulitě.

Na okamžik zavře oči, jako kdyby nevěřil. Pak je znova bojácně otevře.

Přízrak však nezmizel. Černá se heslo na světlé zdi, není to mámení rozrušené mysli. A pod znakem se bělá škartice, hřebem přibodnutá ke zdi.

František je zsinale bledý. Oddychuje s námahou. Bolestná vráska se mu objevila u rtů. Vědí, kde jsem. Ulitě jsem tedy neunikl. Našli si mě. Něco chtějí. Je mou povinností přečíst si, co mi napsali.

Sny o štěstí a bezpečnosti jsou rázem v sutinách. Opět jen psanec a vyvrhel.

„Proč jste tak bledý? Proč se na to tak hrozně díváte? Mám o vás strach. Co se vám stalo?“ Dívka nechápe, co ho mohlo na klikyháku, načmáraném na zámecké zdi, tak rozrušit.

Villon odmítavě potřese hlavou. Její starostlivý hlas, prohřátý účastí, ho nemůže ukonejšit. Naopak, jako by mu čivy ještě více napjal. Vymaní paži z její ruky. Strhne škartici ze zdi. V dohasínajícím denním světle čte:

9. srpna stojí před soudem Régnier de Montigny.

František se zadívá do prázdna. Na jednoho z nás už došlo. Téměř rok si ho úřady opatrovaly ve vězení a sbíraly důkazy a doklady proti němu. A pozítří ho budou soudit. O rozsudku nemůže být pochybností. Ani o mém rozsudku by nebylo pochybností, kdyby se biřicům podařilo vypátrat mne. Oznamují mi jeho soud. Proč vlastně? Protože jsem jeho přítel? Nebo proto, aby mě jeho příkladem varovali před tajnými a pobídli k ostražitosti? Pozítří se Régnier z Montigny, ten floutkovský, rozmarný Régnier v barevných škorních, bude houpat na oprátce. Jak přijme svůj osud? Jak přijme dostaveníčko se smrtí? Jak hrozné pomyšlení představit si někoho, koho jsem tak blízce a důvěrně znal, jak vystupuje k šibenici.

Leonora jemně vysune škartici z jeho dlaně a přečte si ji.

Régnier z Montigny je pro ni neznámým jménem. Proč však stojí před soudem? A proč to oznamují mistru Villonovi? A kdo mu to vůbec oznamuje?

Dívka si uvědomuje, že nahlédla hloub než kdokoli jiný. Chápe, že jejího mistra Villona obestírá tajemství a jeho rozuzlení že znamená smrt. Je si vědoma, že se v tomto okamžiku stala svědkem něčeho, co by básníka stálo život, kdyby o tom promluvila.

V tu chvíli si to uvědomí také Villon. Pohlédne na ni divoce a naléhavě, chce ji zapřísahat, aby pomlčela o tom, co viděla. Ale nevysloví nic. Uhodla, co chce, a mlčky pokývla hlavou s takovou láskou a oddaností v očích, že jakákoli slova o tom by byla zbytečná. Nesměle, ale upokojivě mu stiskne ruku. Potom se postaví přímo proti němu, vezme ho za obě ruce a

dívá se do výše jeho obličeje. Nato ho pustí, obrátí se a dá se na útěk. V okamžiku splyne s hustým šerem.

To mluvím k vám, mí druzi z mládí:
je k zkáze duší blaho těl;
ten hřích ať o vás nezavadí,
i po smrti by na vás lpěl;
toť nejhorší zlo ze všech zel,
vy chraňte se ho, než vás zdrtí.
Kéž Pánbůh by vás čisté zřel,
až nadejde čas vaší smrti.

Když večer před spaním vstoupil do předsíně vévodské ložnice, nemohl si vzpomenout, co bylo k večeři, a nemohl se upamatovat, o čem byla při jídle řeč, ačkoli věděl, že sám také mluvil, a to hodně, ba dokonce asi tuze vtipně, protože společnost vybuchovala bujarým smíchem. Věděl jen, co pil a kolik pil.

Nyní tu sedí na klíně jakési sochy a civí tupě vpřed. Jeho duch je pro přítomnost vlivem vína nadobyčej vnímavý a mozek myslí dvojnásob rychle. Leč pro bezprostřední minulost mu na mysli ulpěl závoj z lepkavých a šedavých pavučin: dojmy z dnešního dne mu splývají v chaotickou, nepřívětivou mazanici a ta se mu točí mezi očima a co chvíli mu zadrhne hrdlo trapným pocitem.

Šestý smysl podnapilých ho postaví na nohy ještě dřív, než vévoda vkročí do komnaty.

„Jsem na vaši poezii zvědav. Má se vám páže postarat o hudební doprovod? Nebo si jej obstaráte sám?“

„K mým veršům se hudba nehodí.“

Kníže se nepatrně usměje:

„Myslím si to a čekal jsem od vás nějakou říznou odpověď, třeba, že housle by zanikly v burácení hromu, nebo něco takového. Zklamal jste mé očekávání.“

„Obávám se, že moje verše je předstihnou.“

„Jsem muž prošlý světem.“

„Polosvět by stačil.“

„Nuže, do toho nahlédnu s vaší pomocí. Starý muž, který chce být moudrý, má mít vědomí o všem. Řekněte mi ještě, než začnete, co se v takovém polosvětě, abych tak řekl, vyskytuje nejčastěji? Krádeže? Smilstvo? Vraždy? Dovedu si o tom těžko učinit správnou představu.“

„Smrt.“

Nato vévoda hodnou chvíli mlčí. Básníkova odpověď ho překvapila. Teprve když první silný dojem z Villonova slova pobledl, praví:

„Vysvětlete mi to trochu.“

„Souchotiny. Vředy. Potraty. Šibenice.“

Vévoda se opět zamýšlí. Pak se opovržlivě zeptá:

„Kdo je nutí k takovému životu?“

„Bída.“

„Milý synu: Chudoba cti netratí.“

„To říkají všichni bohatí, aby nemuseli něco dát.“

„Víte dobře, že mi křivdíte. Víte dobře, že moje ruka je štědrá ke všem potřebným a trpícím.“

„Přesto, že dáváte hodně, nedáváte nic. Na vás to není nic. A kdybyste měl dát *něco*, bylo by po dobročinnosti. To *něco* by bylo teprve to, co byste ucítil ve své pokladně a na svých statcích. Kdybyste se skutečné musel něčeho *zříci*. Třeba všech lesů. Nebo polí. Nebo vůbec všeho.“ František si uvědomuje, že říká víc, než si smí dovolit. Ale víno, jež při večeři tak nemírně pil, ho nutí, aby mluvil, a vůle vínem oslabená nemůže jazyku zabránit. Vyslovil, co musel, a teď s ústy staženými čeká na ortel.

Jenomže vévoda je muž vskutku moudrý, a to nikoli toliko věkem, nýbrž hlavně utrpením a prožitým smutkem. Ledově modré stařecké oči si Villona krátce a poněkud pohrdlivě změří.

Vrásčitý obličej se zatváří znechuceně. Hubené paže si přitáhnou kožišinový plášť trochu blíž ke krku a vévoda se pojednou zdá v jeho záhybech zcela nepatrný.

„Myslil jsem si o vás,“ řekne jaksi pisklavě, „že jste chytrý. Vidím však, že jste lehkomyslný a bláhový. Nebo snad opravdu chcete, abych vás vykázal ze zámku? Soudím, že by to pro vás byla těžká a možná smrtelná rána. Ale já to neučiním. Na takový zákrok je vždycky dost času. Chci vás nejdříve trochu poznat. Co vás přimělo k tak buřičským řečem? Něco se vám přihodilo, že?“

„Vy něco víte?“ vyhrkne František s myšlenkou na své heslo, nakreslené na zámecké zdi.

„Tedy jsem se nemýlil,“ na to Karel Orleánský.

„Měl bych být pozítří v Paříži,“ vzdychne Villon.

„Půjčím vám koně.“

Jednak neumím na koni jezdit… a pak by mi kůň stejně nebyl co platný.“ Neboť se v Paříži nesmím ukázat, dodá v duchu.

Vévoda jako kdyby pochopil:

„Záleží-li vám na tom, abyste tam byl, půjčím vám svůj krytý vůz s vévodským erbem a kočího.“

Villon žmoulá v prstech vyšívané okraje rukávů:

„Jsem na rozpacích, smím-li přijmout tolik laskavosti…“

„Jste mimo jiné ještě nedůsledný, mladíku. Vždyť nepřijímáte *nic*. *Něco* bych vám přece nedal, sám jste to řekl. Oblékněte se na cestu. Ostatní zařídím. Musíte vyjet ještě dnes večer, chcete-li tam být včas. Přeji vám šťastnou cestu.“ Vévoda se obrací k básníkovi zády a zvoní na komorníka.

František se klaní a má dojem, že sní.

Když ve stájích zapřahají a oknem do komnaty zalétá zvonění postrojů, Karel Orleánský uléhá vedle své mladé choti, jež dávno usnula, a rozjímá, že nad svým novým básníkem zvítězil vlastně jen zdánlivě – neboť ačkoli nazval Villona lehkomyslným, bláhovým a nedůsledným, ačkoli o něm neomylně tuší, že pochází z bahna lidské společnosti a patří mezi zločince, přece nakonec tento dareba vždycky dosáhne svého u něho, moudrého, urozeného, ctihodného, starého a světem prošlého muže. Vévodův zájem o něj a soucit s ním a také – jak svízelné to přiznat – obdiv k němu způsobují, že jedná bez rozmyslu a pod dojmem náhlých citových popudů jako nerozumný jinoch, a ne jako moudrý a rozšafný stařec. Ach, jak hrdý je vévoda Orleánský, že je moudrý a rozšafný. Méně hrdý ovšem už je, že je stařec.

Vévodský vůz se kodrcá, hází, skřípe a kvílí po výmolovité silnici, odpočatí koně uhánějí tryskem, záplava prachu obestírá povoz, měsíc svítí na cestu a kočí si myslí, který čert vévodovi napískal tenhle výlet. Ve voze se klátí a drncají dvě postavy a pod sedadly košíky s jídlem. Kočí k vystřídání už sice spí, ale než usnul, pomyslil si, který čert vévodovi napískal tenhle výlet.

Zato František nemůže usnout. Poprvé jede takovým vozem – ale chůze pěšky se mu zdá pohodlnější. Nezapře, že pochází z chamradě chudobné. Chvěje se napětím, až ho roztřese taková zima, že se mu rozdrkotají zuby. Trochu se bojí, aby ho v Paříži nespatřil ve voze někdo, kdo ho zná. Ale potom si řekne, že do povozu se znakem vévody Orleánského nikdo nahlížet nebude. A bude-li se dívat ven pouze záclonkou v okénku, nikdo ho nepozná a tedy neudá. Ale chlad ve všech údech není s to zažehnat. To blízkost smrti na něj působí, nadcházející skon důvěrného přítele ho naplňuje strachem. A není to strach jen ze smrti samé, je to i hrůza z toho, co jí bude předcházet, co ji bude provázet a co po ní bude následovat.

Avšak navzdory svému děsu je rád, že se do Paříže dostane a že svého kamaráda doprovodí na poslední cestě.

K ránu přece jen usne povrchním, neklidným spánkem, rušeným hrůznými vidinami – v jedné z nich potká Leonoru v pustých skalách, je zima a metelice a ona má na sobě jen košili. Chce jí dát svůj plášť, ale nedokáže jej sejmout s ramenou, plášť jako kdyby byl přirostlý k tělu. Leonoře už košile tuhne v rampouch, a tu si Villon uvědomí, že to není košile, nýbrž režná kytle, v jaké se odsouzenci vozí na popravu. Tu mu Leonora říká, že prozradila tajemství znaku na zámecké zdi, a protože on ujel do Paříže, odsoudili k smrti ji.

Probudí se, když vůz zastaví u jakési zájezdní hospody. Kočí vyměňují koně a pijí horké víno. Je slunečné dopoledne. Podél silnice zrají jeřabiny. Polonahé děvčátko s kotětem v náručí stojí před povozem a zvědavě si jej prohlíží. Přes cestu přeběhnou tři kvákající slípky. Před vraty hostince se vyhřívá líný chundelatý pes. Po zdi se vine réva; listy jí žloutnou a hrozny modrají. Uprostřed silnice na koláči kravského trusu sněmují motýli. V konírně huláká pacholek. Na zápraží se objeví hostinská v podivuhodném čepci a pruhované zástěře, ale jen se mihne, a zas zmizí temné hloubi průjezdu.

František se na poduškách vozu protahuje a libuje si, že ta rachotina chvíli stojí. Sáhne pod sedadlo, bez chuti sní kuřecí stehno a kost hodí psovi. Hafan však si kost opovržlivě změří, táhle zívne a obrátí se na druhý bok.

Přepřáhli a jede se dál.

Villon zná krajinu a zná i hostinec, kde vyměňují koně – vždyť tudy prošel za svého neradostného putování. Zde se pomiloval s holkou červených tváří, zde vydal poslední peníz za kus chleba, tam spal ve stohu a za vsí v klášterní zahradě si nakradl třešní. Jako by listoval v knize, kterou již několikrát pročetl.

Vetchým spánkem z něho spadl děs, s kterým vyjel ze zámku v Blois. Netečně sleduje krajinu, neboť jednak pro něho není nová, jednak ho přírodní krásy nikdy nenadchnou. Kdyby zřel nebetyčné hory, povlečené ledem a sněhem, růžově a fialově ozářené jitřním sluncem, kdyby stanul na břehu jezera modrého jako louka pomněnek, kdyby se octl na pobřežních skaliskách vzbouřeného moře, kdyby se dostal do vonného háje rozkvetlých oliv a šeříků, připadalo by mu, že to vše už někde a často vídal, a nemohlo by ho to strhnout k obdivu. Villona dovede okouzlit město, dovede mu učarovat vnitřek chrámu, krásný obraz, mohou ho uchvátit verše prosycené bolestí nebo štěstím, dovede ho zaujmout vřava na tržišti,

ruch v hospodě, shon v univerzitní čtvrti – vše, za čím vidí a cítí lidi, jejich práci, úsilí, snažení, um, pachtění a úžasnou schopnost lidského mozku. Příroda mu připadá slavnostní, bezcitná a nudná jako Bůh, který prý ji vytvořil.

Čím víc se blíží k Paříži, tím méně v něm zůstává klidu. Zmocňuje se ho nové rozechvění. Těší se, až vjedou do života starých ulic, až uslyší štěbetat jazyky pařížských žen a spatří věčně pospíchající kroky pařížských mužů, až uslyší zvony od Matky boží a pohlédne do otevřených oken domu U červené brány – neboť rozhodně pojedou okolo, třebas je to zajížďka.

U městské brány je stráže zastavují. Villon strne.

Nepředpokládal, že se opováží zastavit vůz bratrance králova.

Voják povykuje, co jsou zač, odkud jedou a kam a co chtějí. Vozka huláká, že to je osobní vůz vévody Orleánského, nevidíš erb, ty drškoune? Voják, to teda že nevidí, to si musíš umejt vůz, ty balíku. Ještě se chvilku hádají, lidé se začínají sbíhat a František bledne. Mezitím druhý vozka vyleze z vozu, mlčky setře zástěrou prach z erbu, voják odzdraví, první kočí si odplivne a vhrkotají do Paříže.

Hodiny na blízkém kostele bijí jedenáct.

Villon je jako na trní. Zapomene na Matku boží i na dům U červené brány, kudy chtěl jet.

„K soudní budově. Honem!“

„Kudy se tam jede?“

A tak František musí udávat směr.

Když dorazí na kraj soudního náměstí, Villon prudce křikne na vozku, aby zastavil.

Neboť ze vrat soudní budovy se vine truchlivý průvod.

Villon už ví, co to znamená, a nemusí ani vidět odsouzence: kněz, několik mnichů, houf biřiců, soudci, kat, bubeníci. Před vraty kára.

Vtom už vychází i odsouzenec.

František se zarazí, chvíli je na pochybách, nemůže kamaráda poznat. Teprve podle chůze poznává, že je to opravdu Régnier z Montigny, hezoun, parádník, rváč a proslulý milovník. Nemá své obvyklé výstřední škorně, nemá frajerský límec ani čapku s vlajícím pérem; nemá však ani růžovou pleť, ani vyzývavý knírek a jeho ztrhanou tvář jako by nikdy nebyl oživoval cynický úsměv. Brada mu zarostla vousem, pleť zpopelavěla, ramena poklesla a hřbet se nahrbil. V rozhalené košili a utahaných kalhotách jde ke káře sešlý člověk třaslavého kroku, s rukama na zádech založenýma. Líce má propadlé a kalhoty mu padají na vyhublé kyčle. Na káru ho biřici musí takřka vynést.

Ačkoli František o rozsudku nepochyboval, přece je ohromen. Zuby mu opět jektají děsem. Vzpomíná, jak se kdysi této soudní budovy zmocnili ve válce o Ďáblův patník a jak tady po studentsku řádili: jak Régnier z Montigny pobíhal kancelářemi a plenil zařízení a jak posléze vyhazoval oknem akta z vypáčených truhlic na hranici v nádvoří. Tenkrát si myslil, že mu patří celý svět. Dnes odtud jde na popravu.

Kára hrčivě vyjela.

Régnier nevšímavě sedí a hlava se mu klátí. Nač myslí?

Nač myslí člověk, jde-li na smrt?

Kněz nese křížek. Mniši začínají zpívat litanie. Za károu jedou biřici na koních. Za nimi se valí zástup zvědavců: člověk si obvykle nenechá ujít žádnou příležitost, aby se nepokochal trýzní svých bratří.

Villon si na okamžik připadá stejně zvrhlý jako ti zevlouni, co se táhnou za pachem krve. Vždyť dokonce jel den a dvě noci, aby to spatřil.

Mniši kvílejí o přítrž a jako beze smyslu drmolí nepochopitelná slova, jimž nerozumí ani František, tak dobře latiny znalý, spínají ruce s hořícími svícemi, k nebi hledí, skuhrají a vyjí jednotvárnou melodií nekonečné věty, až se mnohé ženské v zástupu pojednou nepříčetně rozkřičí a odsouzencova rozjitřená mysl vybočí z rozumné cesty a octne se v mátožném, blouznivém polosnu.

Také Villon tak tak že nekřičí, nikoli však z podmanivého pomatení náboženských obřadů, nýbrž bolestí srdce nad osudem a údělem blízkého člověka. Vévodský vůz uzavírá průvod, koně jdou volným, volným krokem, zdržováni průvodem, povoz se kymácí a také Františkovi se klátí hlava ze strany na stranu, ženské úpějí a mniši skřehotají… Villonovi připadá, jako by na popravu vezli jeho…

Za městem v předměstí Montfaucon na kopečku před šibenicí se průvod zastavuje. Také tady už čekají davy zvědavců. Františkovi se zdá, že vidí mihnout se v popředí Colina Cayeuxe.

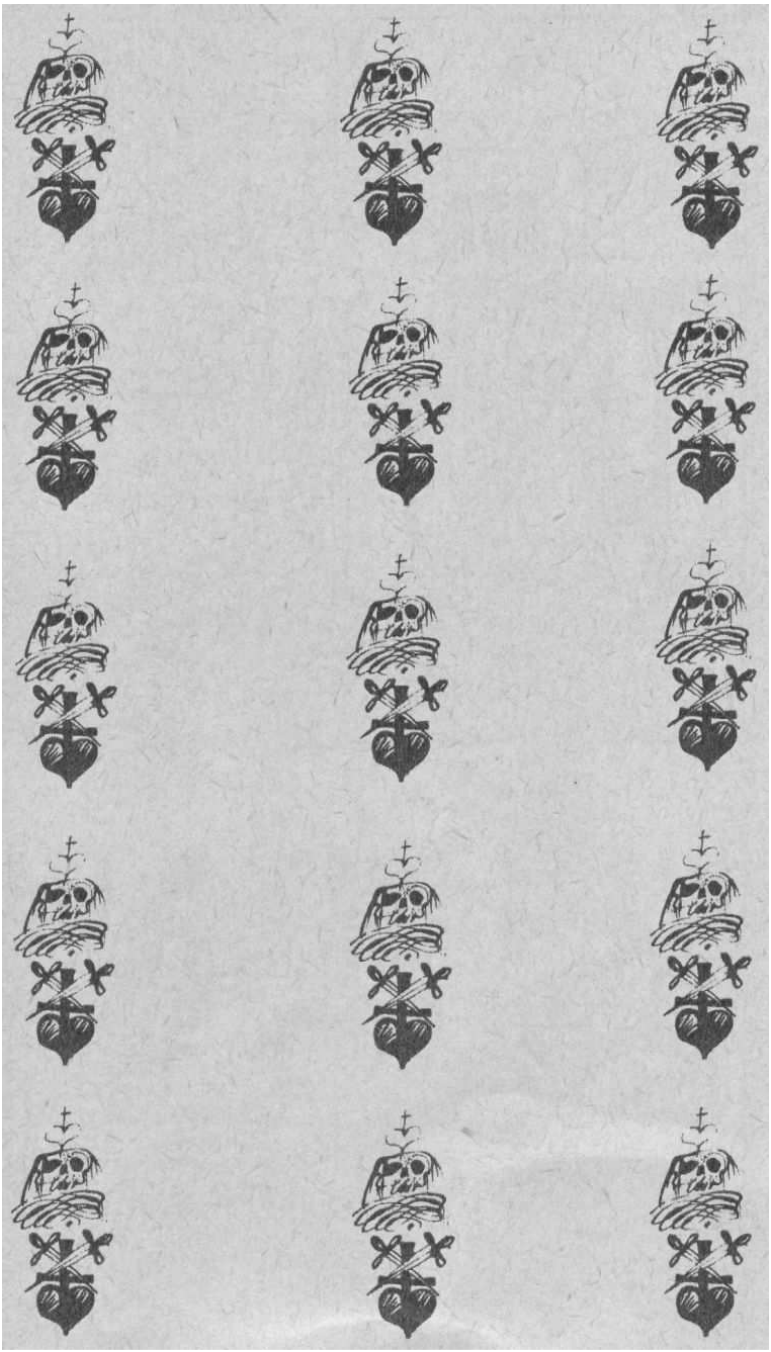
Biřici pomáhají Régnierovi z vozu. Je žlutavě bledý.

Mniši spustí žalozpěvy ještě hlasitěji.

Kat a jeho pacholek přistupují k šibenici.

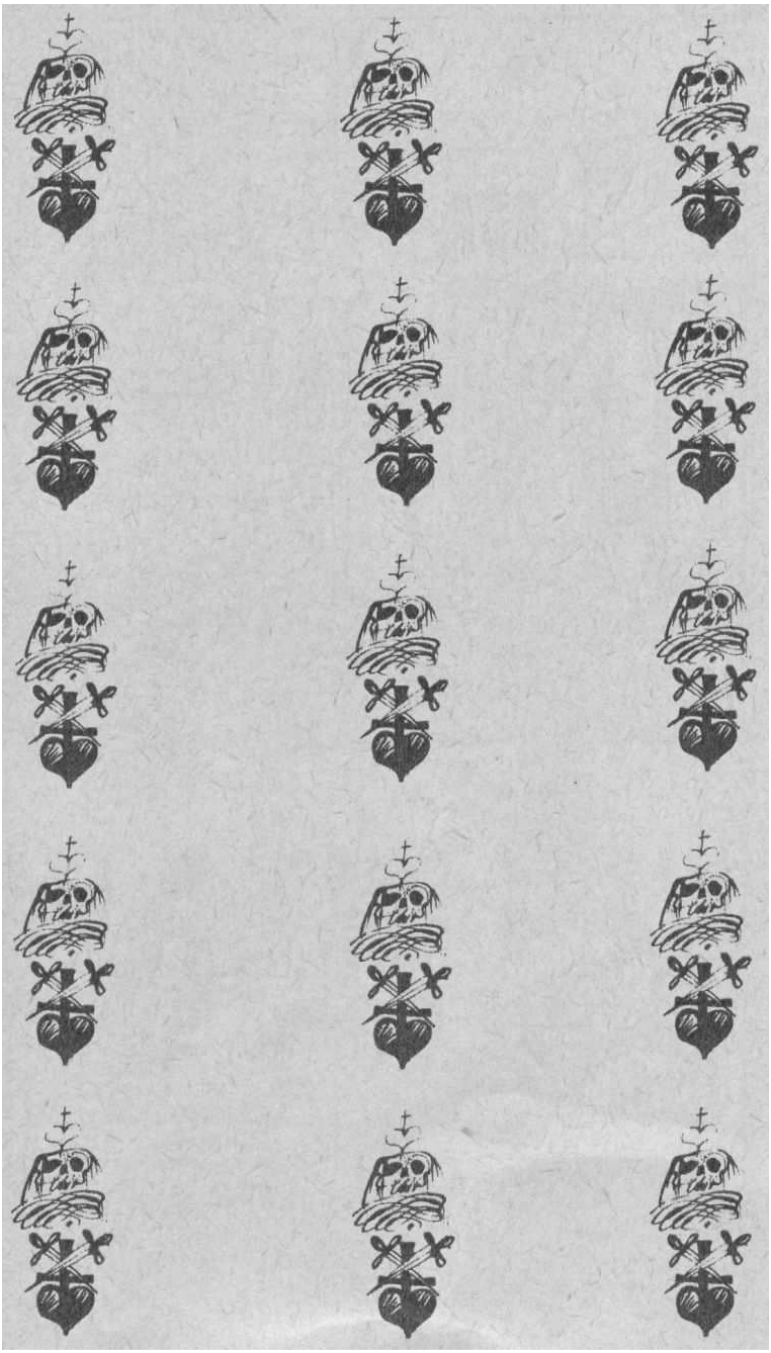
Před odsouzence se staví kněz. Tiše k němu promlouvá a podává mu kříž. Régnier kolísavě pokleká a kříž líbá. Když předkloní hlavu, aby kříž políbil, Villon spatří jeho šíji a zátylek. Představí si, co se s tímto hrdlem stane za chvíli. Ztratí dech.

Vtom už také Régnier zvedne hlavu. Spatří surové dřevo šibenice. Vymaní se z poblouznění náboženských zpěvů. Octne se ve skutečnosti. Uvědomí si, že jeho život končí.

Zůstává na kolenou. Rychle se rozhlédne. Vidí soudce. Se sepjatýma rukama se k nim plazí. Chroptí. Prosí o milost. Soudci štítivě couvají. Zvedají odsouzence na nohy. Ale on poznovu padá na kolena. Chrčí a naříká. Plazí se nyní ke knězi a hledá milost u něho. Kněz se k němu sklání, chce ho utěšit. Avšak Régnier se ho tak neodbytně zachytí, až ho strhne k sobě. Okamžik se válejí v objetí. Régnier zoufale řve. Kněz si stahuje suknici. Biřici opět zakročí. Tamboři začínají bubnovat, aby nebylo slyšet nešťastníkův křik.

Dovlekou ho pod šibenici.

Pacholek se mezitím vyšplhal nahoru a zavěsil oprátku.

Régnier vidí smyčku z provazu nad hlavou. Zmítá se.

Chce se vymanit. Ale vojáci ho drží. Snaží se tedy kopat Svalují mu i nohy. Křičí – leč jeho hlas přehlušují bubny.

Vyzvedají ho na dubovou stolici.

Pacholek mu navlékne oprátku.

Dav mlčí. Ženám se třesou nohy a dech se jim zastavuje.

Náhle v prvních řadách vyprskávají smíchem. Ukazují na ubožáka, cosi pokřikují. Ale pro bubny jim není rozumět. Je toliko vidět, jak se nevázaně řehtají.

František pohlédne na Régniera pozorněji: zardí se studem, lítostí a soucitem. Odsouzenci úplně vypověděly nervy. Zuřivě se celým tělem brání smyčce. Zápas jeho života je tak houževnatý a úpěnlivý, že sami soudci odvracejí tváře a mniši ve svém zpěvu upadají do šílených stenů.

Poslední nelidský výkřik.

Kat podtrhne pod Régnierovýma nohama židlici.

František vyjekne rozčilením.

Tělo se zhouplo na oprátce. Celá jeho tíha visí za hlavu a ta se podivně sklání. Otočí se o několik obrátek kolem své osy. Nejdřív nalevo. Pak chvilku visí bez hnutí. Potom napravo. Ztratil vědomí. Prý je to nejlehčí smrt. Nic prý nebolí. Nemůže dýchat. Z odulých rtů vyklouzne jazyk. Nohy tančí pominutý tanec křečovitých pohybů. Oči se vyboulily. Obličej mu prudce zrudl.

Ještě je živ. Kdyby ho nyní odřízli, ještě by ho zachránili.

Ale nikdo ho nevrátí od prahu smrti. Tělo sebou ještě několikrát prudce a krátce trhne. Potom visí napjatě jako struna. Bez křečovitých pohybů. Jen vlastní váha jím zvolna a mírně kymácí. Jazyk očividně otéká. Tvář modrá. Je na ní výraz hrůzy. Z čeho má výraz hrůzy, když oběšení je nejlehčí smrt?

Je mrtev.

„Jedeme domů," hlesne František a zaboří se do polštářů.

Celou cestu dlí v myšlenkách u popraveného kamaráda. Nemodlí se, poněvadž to nikdy pořádně neuměl a lety to ještě zapomněl – ale dá-li se modlitbou nazvat horoucí vzplanutí účastného citu a přání nekonečného klidu oné duši v jejím nynějším světě, tedy se přece jen modlí. Poctivě a věrně setrvává s druhem svých studentských let a nevzpomene si ani teď na dům U červené brány.

Nevzpomene však ani na Leonoru a její oddané oči – a ty by ho snad dovedly trochu utěšit v jeho chmurách.

Ať Paris nebo Helena,
vždy ten, kdo mře, mře za hoře,
rve dech mu bolest bezměrná,
žluč z útrob mu až v srdci vře,
a pot, ten pot kdo s čela stře!
A nikdo nezbaví ho zlého,
neb není, kdo by v pokoře
los smrti nést chtěl místo něho.

Tou dobou Leonora ležela v poduškách a plakala.

Když se druhý den ráno po Villonově odjezdu dověděla, že odjel náhle a na několik dní do Paříže, zbledla leknutím a bolestí. Nevěřila, že se vrátí. Domnívala se, že uprchl ze strachu, že ona zradí jeho tajemství. Co na tom, že má vévodův vůz? Někde v lese vystoupí a vozku pošle zpět. Bolelo ji, že k ní neměl důvěru, byla nešťastná, že ho ztratila.

Modlila se, trápila se, plakala. Nic jiného dělat nemohla.

Přece. Mohla s ním hovořit a dýchat jeho dechem v jeho verších. Neboť Ondřej Falon se za Villonovy nepřítomnosti vloudil do jeho světnice a prohrabal mu tlumok. Našel několik nezajímavých věcí a několik zajímavých básní. Přepsal je a rozdal je s peprným komentářem panstvu v domnění, že je znechutí. Panstvo se však náramně bavilo: pro povrchní byly nezvyklé verše kratochvilnou kuriozitou, pro přemýšlivé se otevřel ještě hlubší pohled do nitra a do básnického stylu onoho tajemného člověka, který je tak znenadání a cele zaujal. Nestal se jim však proto bližším nebo srozumitelnějším, naopak, čím více od něho četli, tím se jim zdál záhadnější.

Leonora se rvala s neznámými houštinami francouzského jazyka, snažila se stůj co stůj porozumět nejen slovům, nýbrž i srdci muže, jenž je psal. V pláči si opakovala verše, které se jí obzvlášť zařezávaly v paměť, dokonce se snažila je neuměle přebásnit do italštiny. Ale v její mateřštině

pozbývaly vůně, příchuti i barvy, a tak si je znovu a znovu opakovala v temných délkách francouzských slov. Cítila, že muž, kterého krátce, ale tak intenzívně poznala, by nemohl básnit jinak než právě takto, že každý jeho verš je kusem jeho srdce, jeho pravdivou podobiznou, jen jeho úsměvem, jen jeho smutkem.

A potom ho za několik dní náhle a neočekávaně potkala v sadě.

Vrátil se! zajásala. Vrátil se – ale je to skutečně on? Připadal ji zestárlý, změněný, ztrhaný, chorý.

Šla vedle něho opět mlčky jako před několika dny, kdy nalezli na zdi onu škartici. Byl zamlklý a smutný, tolik smutný. Bylo jí ho líto, že hledí tak tesklivě: když se na ni ze strany pomalu podíval, povzbudivě a šibalsky se na něho usmála.

Jeho smutek náhle zmizel, i on se usmál a jí připadalo, že i jeho úsměv je zcela jiný než úsměv druhých lidí, jako kdyby v něm bylo obsaženo sto úsměvů najednou, tolik čtveráctví a jarosti z něho sršelo. Byl to však jen prchavý okamžik, vzápětí zas v jeho tváři ležela tklivost, také jakoby převzatá od mnoha druhých.

Nic o mně nevíš, myslil si, a nikdo zde. Jsem pro vás neznámý cizí člověk, a v tom je mnoho útěchy. Neznáte mé rány, mé ztráty, můj stesk. Neznáte mé problematické radosti. Snad se mi podaří pozapomenout a stát se tu jiným člověkem.

Leonora se na něho ze strany dívala a snažila se ho trochu pochopit. Vtom řekla:

„Znám všecko, jenom sebe ne.“

Poznal refrén své básně. Stanul a strnul. V očích se mu objevilo zděšení. Uklidnil se a zvolna kráčel dál křupavým pískem zahradní pěšiny. Je to jen náhoda, řekl si. Takovou větu může pronést každý. Zvláště v Leonořině mládí. On sám nebyl o mnoho starší, když tato báseň vznikla. „Jinošskou hrou“ ji nazval i mistr Parlan. Mládí si libuje v takových zdánlivě hlubokých paradoxech.

Neřekl nic. Pouze o tom přemýšlel.

„Myslím, že vás znám víc, než vy znáte sám sebe.“

Podíval se na ni bez nedůvěry, bez pochyb, bez úsměvu. Má mé ráda, a proto je o tom přesvědčena, pomyslil si. To dítě věří, že mě zná. Nebo je to opět jedna, která se chce takto dobývat do mého nitra?

„Žít v nádheře, toť poklad nad poklady!“ řekla Leonora dalším refrénem z jeho básní, protože jí nad jiné silněji utkvěl v paměti.

Opět se zastavil, opět mu z očí zavanula hrůza. Nyní už nemohlo být pochybností: Leonora zná jeho verše. Už není v bezpečí své ciziny, tito lidé

zde ho znají – ale mnoho-li o něm znají? Proč si vybrala právě tento verš? Bylo to náhodné či dobře promyšlené? Chtěla mu tím vyčítavě předhodit, že se sem vetřel jen proto, aby se mu dobře vedlo? Aby „žil v nádheře“? Zčásti je to koneckonců pravda, ale jen z malé části. Ostatnímu ona nemůže porozumět.

„To jste právě vhodně nevybrala.“

„Zřejmě jsem učinila to, čeho jsem se chtěla nejvíce vystříhat: dotkla jsem se vás.“

„Podivuhodně řečeno – na cizinku,“ pravil zase bez úsměvu, vážně, pomalu.

„Bolí mě, že jsem pro vás cizinkou jen proto, že jsem se narodila v jiné zemi.“ Hlas jí selhal, poslední slova sotva vydechla. V očích měla slzy, zrudla zadržovaným pláčem.

Nevěděl, jak by zakryl rozpaky z dojetí. Řekl: „Šestnáct let. Když mně bylo šestnáct let.“ A přitom si pomyslil, že by se do těch časů už nechtěl vrátit – pro to, co přišlo po nich.

„Prosím vás,“ vzhlédla k němu úpěnlivě, „nebuďte ke mně tak odmítavý.“ Pohodila hlavou, aby setřásla slzy. Ale přece je viděl. Zaplavila ho tak náhlá a prudká vlna něhy, až ho v hrudi zabolelo.

Tu si uvědomil, že k ní není spravedlivý, že ona se chová upřímně, tak jak ji vede srdce, kdežto on že poctivý není a nutí se do nějaké prapodivné úlohy tajuplného světoběžníka, který si libuje v tom, jak je dobýván a hraje s bolem zamilovaného děvčátka. Proč se jí vlastně bojím? Kdyby mě opravdu vroucně nemilovala, stál bych jí za to, aby tu pokorně žadonila, já, trhan, jí, šlechtičně? Odložila pýchu urozenosti a ostatní nicotnosti, tvář má hrdou a vznešenou, ale oči oddané a srdce na dlani.

Náhle, nevěděl vlastně, jak se to stalo, ji držel v náručí, líbal ji a ona se poddávala, neboť oba hledali útěchu po tom, co prožili v posledních dnech.

Nemohli se nasytit svých očí, chvěli se při nejjemnějším doteku, vyznávali se ze své touhy. Leonoře připadalo, jako by slyšela divokou píseň, vanoucí z hor; Františkovi se zdálo, že prožívá nejkrásnější báseň na světě. Maně si opět vzpomněl na Kateřinu. Uvědomil si, že Leonora je dívka, na kterou se lze spolehnout, že jí lze důvěřovat, že je možno bez obav jí otevřít celé nitro, kdežto před Kateřinou bylo vždy třeba trochu se mít na pozoru. Byla vypočítavá a ženský lstivá. Leonora se mu však zdála čistá, nezáludná a věrná, poctivě lidsky věrná.

Usedli do altánu a za chvíli slyšeli, jak se blíží skupina pánů. Villon si rychle odsedl na druhý konec lavičky. Když pánové byli u besídky, zeptal se nenucené, jako kdyby pokračoval v dřívější rozpravě:

„Jak jste se k mým básním dostala?“

„Zde pan Ondřej Falon za vaší nepřítomnosti proslavil vás, když nedokázal proslavit sebe.“

Mezi pány Ondřej Falon blýskl po dvojici zlověstným pohledem. Když přešli několik kroků, řekl jedovatě:

„Pánové, nezdá se vám, že ten přivandrovalec a slečna Leonora spolu příliš často rozmlouvají o samotě?“

Vozkové dali hlavy dohromady a usnesli se, že by bylo záhodno, aby svěřili vévodovi, proč se vlastně do Paříže jelo, co viděli a jak se pan básník u toho choval. Aby jako vévoda věděl, komu poskytl přístřeší. Ohlásili se tedy u svého pána a vstoupili k němu s tvářemi rozhořčenými.

„Chceme se zeptat Vaší Milosti, jestli ráčí vědět, k jakému účelu půjčila svůj vůz?“

Vévoda se zakabonil. Po celou dobu Villonovy nepřítomnosti přemýšlel o tom, že za básníkovým výletem nevězí nic kalého; že to věděl, když mu vůz nabízel, a že to přece udělal. A že to udělal neměl. Ostatně očekával, že kočí přijdou žalovat, a tak ho jejich horlivost nepřekvapila. Dokonce si pro jejich návštěvu zchystal pár otázek.

„Nechci slyšet nic,“ řekl, „co mi hodláte vyprávět. Chci jen jasné odpovědi, nač se vás zeptám. Stavěli jste cestou?“

„Jen pro přepřahání.“

„Do jakého domu vstoupil mistr Villon v Paříži?“

„Prosím, do žádného.“

„Jak to? Přece jste někde zastavili?“

„To ano, ale on, prosím, nevylez.“

„Přistoupil tedy k němu někdo do vozu?“

„Nikdo.“

„Tedy s někým mluvil okénkem?“

„Prosím, ne.“

„Tak mu někdo něco podal…“ Vévoda si nevěděl rady.

„Taky ne.“

„Ukázal se aspoň někomu? Zakýval na někoho?“

„Záclonky zůstaly po celou dobu spuštěny.“

„Tak mě na tom už nic nezajímá,“ řekl vévoda, ačkoli vlastně teprve nyní prahl zvědavostí, proč Villon chtěl být přesně toho dne v Paříži. „Budete o tom mlčet a běda, dozvím-li se, že jste něco prozradili. Můžete jít.“

Hosté, kteří se na pozvání Karla Orleánského sjeli na zámek k turnaji, se zvolna loučí. Odjel Španěl Diego de Cienfuegos, na cestu se chystá hrabě z Hofenburgu. Paní z Armagnaku a Valentina d'Este se srdceryvně loučí, ačkoli se po celou dobu svého pobytu na zámku Blois nenáviděly a hašteřily.

Přichází poselstvo a doprovod i z Verony od rodiny di Poliziano, aby poděkovalo Karlu Orleánskému za vlídné pohostinství, odevzdalo dary a odvezlo si Leonoru.

„Musím tady zůstat, musím si vymyslit něco, abych tady mohla zůstat…," opakuje Leonora stále stejnou myšlenku a upíná se k ní, jako by jí měla zachránit život.

Také František se bojí představy, že by dny plynuly bez jejích otázek a slunce že by se netříštilo o její rusé vlasy, že by byl sám mezi dvanácti řevnivými básníky a nebylo by dlaně, do níž by mohl důvěřivě vložit ruku. Ale nedoufá, že by se její zpáteční cesta do Itálie dala odvrátit. Ví, že ho čeká rozloučení a stesk a zapomnění – ale co vše poznamená údobí mezi rozloučením a zapomněním?

Den návratu stanoven.

Zdá se, že jakákoli naděje na zdržení je marná.

Avšak Leonora je podivně klidná.

„Uvidíš, že neodjedu," šeptá Villonovi.

Uhodila chladna a začalo pršet. Hřejivé dny, prosáklé parnem a podletní vůní, naráz zmizely. V komnatách vévodových se dokonce topí v krbech. Procházky kolem hradu ustaly. Básníci se scházejí v rytířské síni, usedají na truhlice pod štíty a brnění rozvěšená po stěnách, ledabyle veršují a hledí do deště. Noci se zasmušile plíží a měsíc se tetelí zimou, sotva viditelný clonou deště.

Do takové noci vyklouzla Leonora zadními vrátky pro služebnictvo.

Náraz větru ji zalkne a opře se jí o plášť. Na okamžik zaváhá. Pak se pustí do nečasu. Vichr ji smete kápi s hlavy a vytrvalé proudy vody jí ve chvilce promočí šat. Je jí zima tím víc, že předtím popíjela teplé víno a tančila s pány při malé slavnosti na rozloučenou. Dá se do běhu. Oběhne kolem rozsáhlého zámeckého sadu. Myslí na Františka; to ji poněkud zahřívá. Také si letmo vzpomene na Boha a prosí ho za odpuštění, že pokouší osud a protiví se jeho vůli. Ale láska je mocnější než poslušnost k Bohu, pro ni by podstoupila smrt i věčné zatracení.

Nazítří leží v horečkách.

Podplácí lékaře, aby prohlásil, že návrat do Itálie se nedá uskutečnit dřív než za půl roku, jinak by její zdraví bylo nebezpečně ohroženo.

Do deště a větru se vypravuje posel do Verony se zprávou pro Leonořina otce.

Villon by nejraději křičel radostí. Nedává víru starostlivé tváři lékařově, domnívá se, že tak znamenitě hraje svou úlohu.

Třetího dne vyjíždí posel do Verony s novou zprávou: Leonora di Poliziano zemřela.

Deště ustaly, slunce se s novou silou opřelo o zámecké zdi a panstvo tráví v zahradách dny prosáklé podletní vůní. Pod lavičkou u altánu kdosi našel stuhu ze střevíčku Leonory di Poliziano, zmačkanou a vyrudlou vlhkem.

Villon si vzpomene, že by jí dnešního dne bylo šestnáct let.

Píseň

Jak, Smrti, žehrám na tvůj soud!
Mou lásku vzalas, ukrutnice,
a málo máš, chceš ještě více,
vždyť také mne chceš zasáhnout.
Sil nemám zmáhat žití proud.
Cos měla proti slabé dívce,
Smrti?

V dvou tělech jeden cit měl žhnout.
Když zhynul jeden, druhý mřít chce
či bez života dožít plytce
jak obraz, jenž má vyblednout,
Smrti!

III V ZAJETÍ

Jazyk drzý, jazyk lstivý,
jedovatý jazyk lživý
nechť je uťat u kořene,
za trest vržen do plamene.
Z PÍSNÍ ŽÁKŮ DAREBÁKŮ

Celé město Bourges je na nohou.

Neboť dnes sem opět zavítá král.

Karel Sedmý před časem opustil své oblíbené město ze strachu před morem, poněvadž zde rozevřel svou smrtící náruč.

Sotva se objevili první mrtví se známými nádory v podpaždí a ve slabinách, zpráva o děsivé nemoci zachvátila celé město a s ní přízračný strach. Lidé se stále jen prohlíželi, nevzdouvají se jim po těle osudné boule, pozorovali se, nezakalují-li se jim oči, zpytovali se, nepřepadá-li je závrať či nejeví-li se nechutenství. A věru že velký počet těch, kteří se chvěli o život a za noci se s výkřikem probouzeli ze spaní a s rozžatou svící utíkali k zrcadlu a hledali na sobě neblahá znamení smrti, jedné závratné chvíle ono znamení našli: zprvu nenápadné zarůžovělé místečko, jako by tam byla bleška kousla. Může někdo vylíčit hrůzu těch lidí? Nejdříve chtěli ještě věřit, doufali, že to opravdu je pouze pupínek od hmyzu, že do večera sejde. Leč pupínek nescházel, ba naopak se naduřoval a bobtnal a červenal a stále prudčeji svědivě bolel, hlava třeštila, nohy opile vrávoraly a žaludek začal vracet, co se mu dalo. Tu lidé už uvěřit museli. Zoufalství se stalo jejich pánem: někteří se s křikem vyřítili na ulici a utíkali městem a řvali strachem a bolestí, až někde vysílením padli, zchváceně oddychovali a tiše sténali; po chvíli odpočinku si opět uvědomili svůj osud a s novým pláčem se rozběhli ulicemi, lidé před nimi s děsem uskakovali do domů a ubožáci běželi dále bez pomoci a bez odpočinku: když sklesli vyčerpáním před některým stavením, obyvatelé se vyhrnuli ven a klacky štvali chudáky od svého obydlí. Jiní se vrhli na kolena a vzývali Boha a Pannu Marii a všechny světce, ale nikdo ze vzývaných neměl buď tolik moci, nebo tolik soucitu, aby jim pomohl; členové vlastní rodiny vyháněli takové odsouzence z domů nebo je zavřeli do jedné komůrky, aby v ní trpěli a dotrpěli – mrtvolu pak vyhodili oknem do ulice, až tudy pojede umrlčák,

aby ji sebral. Káry s mrtvolami projížděly městem celé dny i celé noci. Městská správa na radu lékařů nařídila, aby mrtvoly nejdříve natřeli vápnem, než je naloží na vůz a zahrabou; arcibiskupství rozkázalo, aby mrtvé vykropili svěcenou vodou. A tak ulicemi drkotaly valníky s kupami nabílených nebožtíků v doprovodu mladých kněží nejnižších hodností, kteří mávali kropenkou a drmolili otčenáš – nikoli za zesnulé, nýbrž za sebe samé, a k modlitbám připojovali kletbu nadřízeným, poněvadž je do té psoty vyštvali. Jiní mladí kněží bosí bratři obcházeli katedrálu a kostely a svěcenou vodou vykrápěli a chlebem a sýrem živili nemocné, kteří buď z domova v zoufalství uprchli, nebo ty, které jejich rodiny vyhnaly: ubozí postižení se nemohli uchýlit jinam než na místa posvěcená, když je odevšad vybičovali. U kostelů a klášterních zdí se kupili jako hrozny jedovatého hmyzu, tam spali, naříkali bolestí, spílali si navzájem či plakali si v náručí, tam se modlili či klnuli, tam se svíjeli v křečích či vykonávali své potřeby. Jejich počet den za dnem vzrůstal, množství nově přibylých převyšoval počet jejich mrtvých. A tak kněží obcházeli kolem nich a poskytovali jim duševní útěchu i nutnou potravu, ačkoli ji ubožáci stejně většinou vydávili. Zápach z hnisavých vředů, z výkalů a ze zkyslé, zvrácené potravy se šířil kolem chrámů. Zato lékaře nebylo vůbec vidět a nebylo je možno sehnat ani za královskou odměnu. Seděli doma, vykuřovali si obydlí bylinkami, mazali se vodičkami z borového jehličí a k smrtelné hrůze svých žen nařizovali co chvíli průvan. To také radili z okna těm, kdo se dožadovali jejich pomoci – mnozí mohli být ušetřeni, kdyby byli lékařské rady uposlechli. Avšak ničeho se občané nehrozili tolik jako vzduchu proudícího zvenku do jejich obydlí: uzavřeli okna i okenice, aby jim ani ždibek čerstvého vzduchu nemohl proniknout do domovů. Stalo se také, že do rána všichni v uzavřeném domě vymřeli a sběrači mrtvol museli po několika dnech vysekat domovní dveře, aby se k nim dostali – a mrtvoly vynesli už napolo rozpadlé.

Král opustil město již v prvních dnech morové nákazy. Odjel jen s několika sluhy a šlechtici – ostatním dvořanům nařídil, aby zůstali na místě: to ze strachu, aby mezi nimi nebyli už někteří nakažení a nerozšířili chorobu dál. Hrstka jeho průvodců podléhala čtyřikrát denně důkladné prohlídce. Naštěstí všichni byli a zůstali zdrávi – až na kuchaře, avšak ten nezemřel mor, nýbrž pádem s koně.

Z dvořenínů, kteří zůstali v Bourges, dobrá třetina chorobě podlehla. Druhá třetina opustila královy služby, jakmile ohlásil návrat do Bourges – z rozhořčení, že jim zakázal odejít z napadeného města. Poslední třetina se namáhá ze všech sil, aby panovníkovi připravila důstojné uvítání, zvláště

když si zbylí uvědomují, že musí nejen pracovat za zmizelé dvě třetiny, ale vydržet i výbuch královy zlosti za mrtvé i uprchlé.

Na nárožích a veřejných budovách visí vyhlášky, že královský dvůr přijme: podkoního, dva komorníky, hlavního kuchaře, správce zásobáren, šest myček, tři podomky, krejčího a tři krejčovské pomocníky a ještě mnoho jiných.

Tři tamboři obcházejí městem a rozhlašují zprávu těm, kdo neumějí číst.

Villon soustředěně poslouchá výčet uvolněných míst, jež chce dvorní správa obsadit. Pošetile doufá, že by se snad pro něho přece jen něco hodilo, že by takto mohl zvolna obcházet dvory příslušníků rodu královského. Zajisté že by dopadl u všech stejně. Ale aspoň na několik měsíců či týdnů by měl zabezpečenou střechu nad hlavou. U samého krále by nalezl útočiště nejjistější. Ale žel, žádné z volných míst se nehodí pro něho, mistra univerzity pařížské, básníka, pobudu a vraha. Trpce se usměje a chce se vysmeknout z hloučku měšťanů, když ucítí na rameni štítivé poklepání a zároveň slyší, jak mu osuhlý hlas hřímá do ucha:

„Tak jak se vede?“

Spatří Jana Vlka. Obličej se mu mrzutě zdlouží. Což opravdu není možné, aby žil bez Ulity?

Jan Vlk jeho nevoli dobře porozuměl:

„Přišels jako na zavolanou. Mám pro tebe práci.“

„Co naplat.“

„Nějak jsi u toho vévody zpanštěl.“

„Jak víš, že jsem byl u vévody?“

„Jako bys nebyl dostal zprávu o Régnierově soudu.“

„Dojemná starostlivost,“ ušklíbne se Villon.

„Máš peníze?“

„Že se tak ptáš.“

„Tak tady máš a ubytuj se u Dubu. Další se dovíš.“

„Nerad bych visel.“

„Na to jsi měl myslet v Paříži, než ses s těmi packaly pustil do teologické fakulty. Před nosem jste mi to vyfoukli a ještě jste to zhudlařili. Mor na vás. Ale se mnou se bát nemusíš. Já nežvaním jako ten váš cucák Vít Tabary.“

„Řeka tu teče taky – jen abys měl kdy do ní skočit“

„To by byla tentokrát tvá starost,“ řekne Jan Vlk.

„Pěkné vyhlídky.“

„Rozhodně lepší než v Paříži.“

Na to František neřekl nic a znechucen šel na náměstí k hostinci U dubu. Přitom si pomyslil, že ostře tesaná tvář Jana Vlka povážlivě zvarhaněla věkem a že z něho už nesálá tolik chlapské síly jako druhdy. Napadlo ho, že obličej tohoto předáka Ulity na sobě nese ortel nedalekého skonu.

Když zaklesl batoh na věšáku v pokoji u Dubu a sešel na náměstí, stanul tváří v tvář bratrům Perdrierům, kolegům z univerzity, oněm, kteří vařili v podniku matky Cimburky na hostině po osudné loupeži v teologické fakultě.

Ani z tohoto shledání nemá radost, neboť jeho prošoupané kalhoty, neholená brada a zívající škorně se podivně vyjímají vedle blahobytně nažehlených bratří Perdrierů.

„Tak už jste konečně dostudovali, že jste se vrátili do rodného města?“ píchne hned úvodem.

„A co ty tady? Ucházíš se o místo u dvora?“ oplatí starší Perdrier.

„Král bohužel nehledá dvorního básníka,“ dodá mladší Jan.

Villon odsekne:

„V Bourges by ani básníka nenašel, tady bujejí jen samí Perdrierové.“

„Jsme snad něco špatného?“

„I mor se vám vyhnul.“

„Přijeli jsme teprve předevčírem z Paříže.“

„To se tu něco rozdává?“

„Král hledá věrné služebníky.“

„S vámi by to chytil.“

„Nakonec řekni, že ti od nás nechutnalo.“

Tu Villon ustrne ve zbožném zanícení a obejme bratry kolem ramenou:

„Jak je Bůh nade mnou, takové pochoutky, jaké jste mi připravili vy, jsem nikdy předtím nejedl.“

„A potom teprve už ne,“ směje se pohrdlivě František Perdrier. „Kde bys na ně vzal?“

„S lítostí vám musím oznámit, že kuchař vévody Orleánského vaří ještě lépe než vy.“ Nechá bratry závistivě žasnout a rychle odchází. „A přijďte se mnou někdy poobědvat,“ ještě na ně velkopansky křikne. „Bydlím u Dubu.“

Toulal se po městě a potkal skupinu svátečně vystrojených dívek, zřejmě se vracely z chrámu, byly tam přivítat vzácnou návštěvu: Jeho Milost Tybalt d’Aussigny, biskup z Meungu, na cestě do Paříže odbočil do Bourges, aby se poklonil králi a vyjádřil mu potěšení, že ho Bůh uchránil

před morovým neštěstím. František si těžko dovede představit nehybně chladnou tvář biskupovu, pokud se na ni pamatuje od pařížského místodržitele, jak vyjadřuje nějaký účastný cit. Jednu chvíli ho napadlo, že by měl jít biskupovi složit poklonu, ale pak tu myšlenku zavrhl: návštěva by vyzněla trapně, tím spíš, že se tenkrát u místodržitele nějak neshodli v názorech. Raději šel domů k Dubu.

Právě se chystal ulehnout, když na jeho dveře někdo zaklepal.

„Kdo je?“

„Srdce a kříž!“ ozve se za dveřmi.

Villon odsune závoru a odpoví na heslo:

„Kříž nahoře, srdce dole.“

„Spolu spojené,“ doplní příchozí, chlapisko nenápadného zevnějšku, nenápadné tváře, nenápadného chování. Zavře za sebou a z mošny u pasu vyjme dva zlaté svícny. Jan Vlk ti vzkazuje, že –

„To je z kostela, ne?“

„Jak je vidět.“

„Moc se mi do toho nechce,“ na to František. „Hledají mě už pro jednu svatokrádež.“

„Ty to jen doneseš na místo a zakopeš.“

„Kdyby mě s tím chytli, marně bych je ujišťoval, že to ukradl někdo jiný.“

„Zařiď se, jak myslíš. Vyjdeš západní branou směrem k Černé skále, půjdeš alejí, třináctá lípa nalevo, pak kus do louky a tam mezi křovím bude jáma už vykopaná. Jen to tam položíš a zahrneš. Uděláš to pozítří mezi pátou a šestou odpoledne. A tady máš mzdu.“

To se Jan Vlk moc nevytáhl.“

„Za to nic to je až dost.“

Setkání s biskupem Tybaltem d’Aussignym se přece jen nevyhnul.

Vzpomínal na Leonoru a vzpomínky v něm oživily i myšlenky na Kateřinu. Chtěl být sám se svým nitrem, hotelový pokojík mu byl dusný a město s lidským hemžením, s členy Ulity a bratry Perdriery nesnesitelným. Vyšel si do řídkého hájku za východní branou, očima klouzal po vlnkách nedaleké řeky, sál vůni vlhké prsti a sledoval neutuchající melodii hmyzu.

Kateřino, nevědomá příčino mého věčného putování…

Ještě na ni nezapomněl. Co živ bude, na ni nezapomene. Bolest a smutek mu sevře srdce, kdykoli o ni myšlenkou zavadí. Věčná láska jeho života. Jeho krev, jeho duše, jeho něha. Osudná. Horší než smrt. Po smrti

už nic nezbývá. Po Kateřině zbylo zoufalství a nevyléčitelná prázdnota. Lze ji setřást jen na krátké chvíle a jen tak, že člověk zabředne do prázdnoty ještě větší a po ní do zoufalství ještě palčivějšího. Kdyby žila Leonora, byla by jediná, pro kterou bych na Kateřinu zapomněl. Měl jsem rád Leonoru, snad ještě raději než Kateřinu, ale zemřela a zapomněl jsem na ni pro vzpomínky na živoucí Kateřinu. Má láska se probolela časem a marnou touhou a nabyla podoby zdušeného výkřiku, jenž doutná v hrdle. Miluji tě, Kateřino, ať jsi kdekoli, ať náležíš komukoli a vyhlížíš jakkoli. Jsi moje láska a moje žena před mým svědomím a zůstaneš jí, třeba bys páchala cokoli. Noel Joliz neznamená nic. I kdybys s ním měla tucet dětí, neznamená to nic. Já jsem tvůj muž a tys moje žena. Miluji tě tak, že tě cítím každým nervem, a zavřu-li oči, vidím tě tak jasně, jako jsem tě vídával za našich společných chvil v zrcadlové komnatě tvého rodného domu, když tvá svítící a oduševnělá krása byla zmnožena nesčíslným odrazem a já objímal svou Kateřinu v tisíci podobách a jedna byla kouzelnější druhé.

„Nevíte, není-li tu někde studánka? Rád bych se napil," zavolal na něho ze stezky jezdec.

Villon poznal biskupa v občanském oděvu.

„Nevím, Důstojnosti, jsem tu cizí."

„Odkud mne znáte?"

„Asi jsem se tuze změnil, že Vaše Milost nepoznává prostořekého studenta od Roberta d'Estouteville."

„Vy!" Biskup strne.

Tu Františka napadne, že biskup možná ví o krádeži v teologické fakultě a že mu padl do rukou.

„Obávám se, že Vaše Milost o mně ví tolik, že je nebezpečné se s ní setkat," řekne přímo.

„Král vám přece vraždu odpustil," suše odtuší biskup.

„To ano."

„Snad ještě něco?"

„Ach… nic…"

„Na tak mladý věk to myslím stačí," ušklíbne se biskup a pobídne koně.

František si pomyslí, že je nejvyšší čas, aby opustil Bourges.

Bratři Perdrierovi přijali pozvání a přišli s Františkem poobědvat. Mezi řečí se rozhořčili, že prý v nedalekém kostele kdosi ukradl dva zlaté svícny a že z toho v městě je velké pobouření, byla to vzácná práce, tři sta let stará.

Přitom si nenápadně měřili Villonův tlumok na věšáku. Co si to Villon asi nakoupil, že se to do tlumoku sotva vejde a že se to po obou stranách tak podivně rýsuje? Potom mu důležitě svěřili, že si podali žádost ke dvoru a ucházejí se o místo královských kuchařů.

František byl jako na trní. Když se konečně rozloučili, měl právě čas, aby vykonal, co mu Ulita nařídila. Rychle zaplatil účet u Dubu. Kvapným krokem prošel městskou branou. Drzým pohledem přejel po strážcích v kovových přilbách a kožených pancířích – z dlouhé chvíle hráli v kostky. Za branou se dal na útěk. Tlumok jako kdyby ho pálil do boku. Perdrierovi se tak podezřele dívali na můj batoh, jako by uhádli, co se v něm skrývá. Musím se svého břemene zbavit co nejdříve. Zostřil běh. Cesta, poměrně krátká, jako kdyby nebrala konce. Co chvíli se ohlédl, nesleduje-li ho někdo. Zdálo se mu, jako by slyšel svícny v batohu zvonit. Malá pastvina mu připadala jako nekonečná pustina. Nemohl už nabrat dechu, přesto však nepřestával běžet. V prsou měl vyprahlý pocit. Kolena se mu podlamovala. Když doběhl na začátek určené aleje, znovu se ohlédl.

V dáli spatřil dva jezdce, hnali se směrem k němu.

Vrhl se k zemi. Prachem cesty se doplazil k travnatému příkopu. Skulil se do něho. Rychle otevřel tlumok a svícny hodil do vysoké trávy. Oželel i košili i kalhoty, do kterých je zabalil. Slyšel, jak se jezdci blíží. Po kolenou a po čtyřech se plazil příkopem co nejrychleji od svícnů, pohlcených trávou. Když slyšel jezdce už blízko, přitiskl se celým tělem k zemi a tvář položil do chladné trávy. Připadalo mu, že koně zpomalují cval. Napadlo ho, že bílá košile obalující jeden ze svícnů asi prosvítá zelení trávy a upoutala pozornost jezdců. Přimkl se ještě blíž k zemi.

Jezdci ho minuli, aniž ho zpozorovali.

František se v příkopu odvážil usednout. Možná, že to byli sedláci, vracející se na svou usedlost. Možná, že si šlechtic z některého okolního panství vyjel se synem či se štolbou do kraje. Možná – – možná však, že to byli biřici, a hledají právě jeho. Pro který přečin? Pro kterou svatokrádež?

Teď sedí u příkopu a rozmýšlí se. Zatracené svícny. Už je nechám být Mám já tohle zapotřebí? Čert vezmi košili i kalhoty – jen když moje kůže zůstane v pořádku.

Zvolna se vybírá z příkopu zpět na silnici, odhodlán jít dále bez nebezpečného břemene a bez obav. Ještě se ohlédne na místo, kde ležel – a spatří zlaťák od Jana Vlka. Vypadl mu z kapsy. Znovu váhavě usedne. Tento peníz od Jana Vlka, jenž je v celém širém kraji náčelníkem Ulity, je pobídkou a vyhrůžkou. Co dělat? Nezbývá než opět sebrat svícny a odnést je na určené místo. Neboť není jisté, že mě dostanou úřady, vykonám-li to,

ale je naprosto jisté, že mě dostihne Ulita, nevykonám-li to. Dostihne mě kdekoli a potrestá. A mám-li už volit mezi trestem Ulity a úřadů, to se tedy honem vrátím pro ty mizerné svícny.

Pozorně se rozhlédne po okolí. Pastviny, luka, občas nízké křoví. Daleko široko žádný les. Kromě stáda zvonících krav na pastvině není vidět živé duše. Několika skoky se vrátí na místo, kde svícny odhodil. Kvapně je nacpe zpět do batohu. Znovu se rozhlédne. Jak to řekl? Třináctá lípa nalevo, pak kousek do louky, tam mezi křovím to najdeš. Dobrá. Nyní jsem u třetího stromu. Tedy ještě deset. Jen aby zas někdo nevyrazil na silnici. Čtyři… Zatracená kráva, proč zvoní? Ta mě vylekala. Pět… Kde vůbec je pastevec? Nepozoruje mě celou tu dobu někde za pařezem? Šest… Třeba se pasou samy, často se tak pasou samy… Sedm… Hle, v dáli proti mně se vynořila nějaká postava. Jistě mě spatřila jako já ji. Osm… Nemohu se tedy schovat. Darmo bych vzbudil podezření. Devět… Kéž by odbočila na postranní cestu. Deset… Je to ženská. Zaplať pánbůh. Ale někdy jedna hloupá ženská je horší než deset mazaných tajných. Jedenáct… Už jsem skoro u cíle. A ta ženská se blíží. Dvanáct… To znamená, že musím počkat, až přejde. Aby jí nebylo divné, kam jdu. Třináct… Tedy odtud doleva. Hrom aby do toho. Odbočit nemohu. Jít dál se mi nechce, abych se nemusel po té nebezpečné silnici vracet. Teď abych tady zůstal stát. Zase zdržení. Já se těch proklatých krámů nezbavím. Civím tady na silnici a hlídka může každým okamžikem jet kolem. Už aby ta ženská přešla. Táhne se jako slimák. Přece tu nemohu jen tak stát. Co bych honem dělal?

Vtom ho napadne, aby si z bezu u silnice ulomil dva klacky. Zatím žena přejde. Klacky budou dobré. Jestliže mě Perdrierovi udali, že mám něco v tlumoku, bylo by záhodno, abych v něm opravdu něco měl, kdyby mě špehové přece jen lapili. Jinak bych se z vyšetřování nevymotal.

Ulamuje větev a netrpělivě hledí ženě vstříc, poněvadž se vleče věru nesnesitelně pomalu.

Villon oškubává listí. A proč vlastně by mě ti kuchtíci Perdrierovi měli udat? Což mohli uhodnout, co v batohu nesu? A proč si měli myslit, že jsem je ukradl zrovna já?

Nicméně klacky se mi mohou hodit.

Ostatně jsem svícny já neukradl.

Žena konečně přešla. Poprvé v životě nechal František Villon kolem sebe přejít ženu, aniž si ji prohlédl.

Ať je ukradl kdokoli, kdyby je našli u mne… Beztak bych nesměl nikoho prozradit.

Rychle odbočí do louky. Uprostřed pažitu vyrůstá skupina jívových a lískových keřů. Ještě několik kroků. Neohlíží se ta ženská? Vleče se bez zájmu dál. Už dávno nejsem tak sličný, aby se za mnou některá ohlédla. Tak tady to má být. Jáma prý je vykopaná. Ale kde? U čerta, kde to je?

Rozhrne větve v nejhustším křoví a vskutku spatří nevelkou jámu, zřejmě nedávno vykopanou. Vklouzne do houštiny. V podřepu vybalí svícny a uloží je do jámy. Naláme několik menších větví a nahází je navrch. Zmačká košili a kalhoty a nacpe je do tlumoku. Zmocní se ho pocit nesmírné úlevy. Vyhrabe se z houští. Uvědomí si, že tam zapomněl klacky. Vrátí se pro ně. Do batohu je nedá, tolik pospíchá, tak touží zmizet z osudného místa. Už se blíží k silnici. Už přeskočil příkop. Poklusem přeběhne o několik stromů dále alejí. Vtom ho napadne, že má ruce umazané od hlíny. Co kdyby ho přece dostihli a podle špinavých dlaní usoudili, že uloupený poklad někde zahrabal? Ale čím ruce očistit? Potůček nikde. Klekne si a otírá dlaně o trávu. Rychle jde dál. Vtom si pomyslí, že by ho rychlá chůze mohla prozradit. Začne se tedy loudat Najednou si vzpomene, že ty bezové klacky nedal ještě do tlumoku. Vstrčí je tam. Rozhlíží se.

Dojde k jakémusi skalisku; silnice se kolem něho točí.

A vůbec, copak já jsem něco provedl? Ať mi někdo něco dokáže. Jsem nevinný pocestný jako kdokoli jiný.

S tou myšlenkou usedne na výstupek skaliska, aby si odpočinul tělesně i duševně po nesnadném úkolu, jejž mu bylo zdolat.

Sotva se uvelebí, zabouří za skaliskem dusot kopyt.

Objeví se dva lučištníci a zastaví před ním.

„Hej, chlape! Mně se zdá, že tě hledáme!“ Prohlédnou si ho – popis souhlasí. Mrknou na sebe: má tlumok nabitý čímsi, co by mohly být svícny. „Jak se jmenuješ?“

Františka napadne, že nejrozumnější bude, řekne-li jméno po matce. „František des Loges!“ odpoví.

„My sice hledáme nějakého Montcorbiera – Villona, ale taky Františka. Tak se seber a pojď s náma.“

„Ale pánové, takové pocty si nezasluhuji,“ šklebí se František.

„Moc se nebav a polez, nebo ti pomůžem.“

„Nejsem si vědom, že bych se něčeho dopustil…“

„To nevadí. Jestli seš nevinnej, nic se ti nestane. To se všecko pozná a vyšetří. Nasedni!“

„V tom případě s vámi mohu klidně jít až třeba před inkvizici,“ řekne vesele.

„To bych ti neradil, to my jsme pořád ještě hodnější. Tak jedem!“

Slunce pomalu zapadá. Skupina dvou koní a tří jezdců se bere k Bourges. Vítr čechrá větve jív a lísek uprostřed louky. Za chvilku koně dohoní ženu, která se nesnesitelně pomalu vleče k městu. Na trávě začíná vyrážet rosa.

Pro kterou svatokrádež mě vlastně zatkli?

„Kdo ukradl svícny?!“
„Já ne.“
„Neptám se, kdo je neukradl.“
„O ničem nevím.“
„Máš je v tlumoku.“
„Jistě jste se už podívali.“
„Viděli tě při činu.“
„Lháři a křivopřísežníci.“
„Kdo jiný! Tvoji kumpáni.“
„S nikým se nepřátelím.“
„A přece tě udali.“
„Nevraživí klevetníci.“
„Co by tobě mohli závidět?“
„Čeho mají nedostatek a mně přebývá.“
„Jsi domýšlivý.“
„Myslím tím jen svobodu volného člověka.“
‚Jsi ve vězení.“
„Krátká mezihra v životě.“
„Končící oprátkou.“
„V případě zločinu.“
„Svatokrádež je zločin.“
„Já ho nespáchal.“
„To se vyšetří.“
„Nepochybuji, že co nejdřív.“
„Jsi příliš jistý.“
„Můj soudce je moudrý.“

Nato ho vykopli zpátky do jeho kobky.

Dopadl na pryčnu a roztřásl se. Klid, který ze sebe vynutil při výslechu, ho opustil. Jektá zuby. Sáhne po plášti, aby se do něho zabalil. Skrčen sedí s hlavou svěšenou.

Vydržím se svým hraným klidem, budou-li mne vyslýchat dnes ještě několikrát? Musím vydržet. Jen tak se mohu zachránit. Jakmile ztratím jistotu, je po všem. Ale kde vzít sílu a vytrvat? Musím dosáhnout propuštění co nejdřív. Soudní jednání nesmí zajít do hloubky. Půjde-li to úřední cestou a budou-li se na mne ptát v Paříži, je konec. Vždyť v Paříži mě hledají pro vyloupení teologické fakulty. Soudce je po čertech chytrý a jeho stručné otázky, zdánlivě všední a nevinné, jsou nebezpečné chytáky. Přece však se mi podařilo na něm vyzvědět, kdo mě udal. Zeptal se: *Co by tobě mohli závidět?* A touto otázkou potvrdil mé podezření, že udavači jsou bratři Perdrierovi. Oni, vážení a zámožní domácí páni a uchazeči o dvorské místo – co by mohli závidět tulákovi bez groše? S prvním výslechem mohu být tedy spokojen: můj soudce se nedověděl nic, kdežto já jsem zjistil, co jsem potřeboval. Počkejte, kuchaříčkové, až budu na svobodě, já vám zazpívám pod okny kuchařský předpis, že na vás poslední uličník z města bude ukazovat.

Vyjdu-li ovšem odtud.

A to je otázka problematická.

Odkudsi sem zalehne vrznutí dveří. Z chodby se ozve krok strážného. František si lehne a zacpe si uši.

Celou noc nespal. Ať už úmyslně nebo náhodou ho zavřeli do kobky sousedící s mučírnou. Ať už úmyslně nebo náhodou se v mučírně celou noc vyšetřovalo a dveře mučírny byly zřejmě otevřené, neboť vše, co se tam dělo, bylo slyšet zamřížovaným okénkem ve dveřích Františkovy cely tak jasně, jako by se to dálo přímo u něho. Zřejmě se vystřídalo několik ubožáků na různých přístrojích, takže Villon měl příležitost vyslechnout celou stupnici lidské bolesti od tichého úpění až po zvířecí ryk. Ve tmě své cely obracel oči ke stropu v domnění, že spatří nebe, a v duchu se ptal, kde je Bůh a jaký že tedy je, když se na to dokáže dívat a nezakročí. Jednou dokonce už myslil, že omdlí hrůzou, ale potom jen do koutka zvracel. Pak litoval, že neomdlel, byl by už nic neslyšel.

Po takové duševní přípravě ho tedy vytáhli k výslechu.

Bál se. Ale první soudcova otázka mu přinesla úlevu. Bylo totiž hned jasné, proč ho zatkli. Tato jistota znamenala mnoho.

Z historie se svícny se snad nějak vymotá. Z loupeže teologické fakulty by nevybředl.

„Máš hlad?“

Kníratá tvář tlustého vrátného se vynořila za okénkem ve dveřích.

„Nemám pomyšlení na jídlo.“

„Vzdělanec, co?“

Villon nedůvěřuje dobráckému tónu. Může to být lest. Pomocí připitomělého strážného na něm třeba chtějí vyzvědět, co se nepodařilo zjistit vychytralému soudci.

„Četl jsem ledacos…," odpoví vyhýbavě.

„Přinesu ti trochu kaše…" Nečeká na odpověď a pomalým krokem se bere dál chodbou.

František se rozhlíží po těsné kobce. Poprvé v žaláři. První zkušenost tohoto druhu. Není tu však nic, o čem slýchal vyprávět a co si ve své obrazotvornosti ještě zveličil. Žádné okovy, jež tíží ruce, žádná železná koule na nohou. Ani voda, aby ze stropu stékala stružkou po zdi. Ani šípková růže, aby zamřížovaným okénkem nahlédala do cely a rozjitřovala vězňovo srdce připomínkou životních půvabů. Zde mezi čtyřmi stěnami z pískovcových hranolů je prkenný kavalec a vědro na nečistotu. Toliko přehršle pavučin v koutech u stropu odpovídají jeho představám. A potom ovšem sousední mučírna, jež předčila svou skutečností nejdivočejší z představ – a to ji dosud neviděl. Ani nejbarvitější vyprávění, nejhlubší jizvy a nejzrůdnější zohavení nemohou vyvážit jediný výkřik, který vytryskne z trýzněného těla.

Už ho ani nenapadne žehrat na osud. Srovnává sice svůj nynější příbytek s komnatou, kterou obýval u Karla Orleánského, ale bez lítosti. Je netečný. Pochopil už, že jeho údělem jsou strádání a neuvěřitelné zvraty štěstěny a závist okolí. Nediví se, že musel opustit azyl u vévodského dvora: takový Falon nemohl strpět vedle sebe Villona. Tak dlouho po něm slídil, tak dlouho překrucoval jeho slova, tak dlouho čekal na příležitost, až si ji jeho podlá mysl vytvořila, když nepřišla sama: zmocnil se krátké básničky, ukradl ji přímo ve Františkově pokoji a obžaloval Villona u vévody, že znásilnil Leonoru di Poliziano a že zavinil její smrt, aby jeho vina nevyšla najevo, když otěhotněla. Vévoda nevěděl, komu má uvěřit, ale poněvadž znal závistivé povahy svých básníků, uvěřil Villonovi. Avšak František už u vévody nezůstal; raději dobrovolně opustil bezstarostné pohodlí, než by se potýkal s malostí Falonů. Villon zajisté neodcházel rád, ale zdrcen také nebyl. Skoro se již těšil na silnici a na pocestné, kteří s tebou promluví bez postranních úmyslů, poněvadž ti nemají co závidět.

Klíč v zámku zaharaší, těžké dveře se pootevřou.

František se bezděčně přikrčí.

Do cely se prodere strážný s miskou kaše. Zavře za sebou.

Asi se chce zdržet, bleskne Villonovi hlavou. Rozhodně na mně bude vyzvídat.

„Tak tady máš jídlo."

„Nebudu jíst.“

Strážce k němu přisedne na pryčnu:

„Lepší bude, když to sníš. Posílíš se trochu. Dokud je to teplý. Abys nebyl jako moucha, to brzdí mozek.“

„Tady ho k ničemu nepotřebuju.“

„Přece k výslechům. Zesláblej člověk plácá nesmysly. Vem si. Jez.“

František mimoděk vezme podávanou lžíci a nabere si.

„To máte tolik ohledů ke každému vězni?“

„Většinou. To podle toho, jak mi na kom záleží.“

„Já nemám ani vindru. Se mnou nepochodíte.“

„Já to nedělám ze ziskuchtivosti, ale z morálky. A ve vězení má mít člověk morálku.“

„Pak se divím, že mě vůbec zavřeli. Já ji nemám.“

„To se ukáže až u dalších výslechů.“

„Jak to?“

„Kdo morálku nemá, prozradí svoje kamarády.“

„Nemám koho prozradit.“

„Tak vidíš, že máš morálku.“

„To jsou řeči.“

„Kdo prozradí, má se líp. Dostane menší trest nebo ho propustí vůbec.“

„Aspoň kdybych byl něco vyved, abych měl koho prozradit.“

„Tak to je v pořádku,“ řekne strážný a odmlčí se. Kroutí si kníry a hledí před sebe.

František vyškrabuje misku. Čeká, s čím přijde strážný dál.

„Kříž sem nechceš?“

Chtějí zkoušet, nejsem-li kacíř. Na to mě nenachytáte.

„Rád bych,“ odpoví.

„A obrázek svatýho Srdce?“

František se lekl. Kříž, srdce… To je přece moje heslo v Ulitě… Ještě však neodpoví heslem.

„Srdce taky,“ řekne.

„Tak teda srdce a kříž?“ na to strážný.

Nyní má Villon takřka jistotu.

„Kříž nahoře, srdce dole,“ dodá své heslo a s rozechvěním čeká, co na to strážný.

„Spolu spojený,“ dopoví tlusťoch heslo.

František nedá najevo radost, co kdyby šel někdo chodbou kolem. Ale nejraději by dědu objal.

„Co je?“ zeptá se věcně.

„Z toho křoví to už vybrali.“

„Kdo?!“

„Naši. Nic se ti nedá dokázat. Tak se drž a nedej se zviklat.“

Zvedne se, vezme misku a nevšímavě odejde a zamkne.

Villon se převalí na pryčnu a ve chvilce spí.

Probudí se, teprve když jím kdosi zatřese.

„Pojď se mnou!“

Spatří nad sebou jiného strážného. Usoudí, že poledne už minulo, poněvadž se vystřídali. Tento žalářník vypadá nerudně a má šlachovitou ruku.

Když jdou kolem mučírny, všimne si František, že dveře jsou otevřeny. Odolá mocné touze a nepohlédne dovnitř. Dojem, jaký by v něm mučidla vyvolala, by mohl otřást jeho jistotou při výslechu. Beztak jen proto dveře otevřeli.

V síni už na něj čeká soudce – jiný než ráno. Černý talár mu pěkně sluší. Široká brada prozrazuje člověka houževnatého. Nic jiného nelze z jeho obličeje vyčíst.

„Jak to bylo s těmi svícny?“

„Jsem nevinen. Jde o omyl.“

„Soud se nemýlí.“

„Tedy o křivé nařčení.“

„Nikdo vás nenařkl.“

„Proč jste mě tedy zatkli?“

„Byl jste spatřen při činu.“

„Ať přijde ten, kdo říká, že mě viděl, jak je kradu, a řekne mi to do očí a odpřisáhne to při kříži na spásu své duše.“

„Byl jste spatřen, když jste je ukrýval.“

„Mohu jen opakovat, co jsem řekl prve.“ Pravil to sice sebevědomě, ale s malou duší. Nevylučuje možnost, že ho přece jen někdo viděl, když je v křoví zahrabával.

„Zbytečně se vykrucujete. Víme všechno.“

„Jenomže já jsem nic nespáchal.“

„Pro koho jste svícny ukryl?“

„Jste na špatné stopě. Nemám s tím nic společného.“

„Nadarmo si přitěžujete.“

„Musí se to vysvětlit.“

„Vysvětlete nám tedy, k čemu máte v tlumoku dva kusy dřeva.“

„Ty jsem si ulomil –“

„– místo svícnů, které jste ukryl. Abyste ztížil vyšetřování.“

„– abych si z nich vyřezal píšťaly. Nebudou první ani poslední, které si udělám.“

„Dobře vymyšleno. Ale jak vysvětlíte, že při cestě, kterou jste šel, se svícny našly?“

„To se divím, že jsem je taky neviděl. Jistě se blýskaly.“

„Proč by se měly blýskat?“

„Byly ze zlata.“

„Jak to víte?“

„Celé město o tom mluvilo. Ostatně dřevěné by nikdo neukradl.“

„Proč jste je tedy odložil?“

František zcela nabyl ztracené jistoty: neboť soudce stále opakuje, že svícny *ukryl* nebo *odložil* nebo že *se našly při cestě, kudy šel* – neřekl dosud určitě, že je *zahrabal* nebo *zakopal v křoví.* Neví tedy nic a chce ho lapit do léčky. A tak Villon odvětí:

„Já bych je byl zvedl, kdybych je byl viděl, a odevzdal.“

„Byl byste upadl v podezření, že jste je ukradl sám.“

„Tomu osudu jsem neušel.“

„Ale to byste si nebyl mohl ulomit ty větve. Už by se vám pro svícny nevešly do batohu.“

„Totiž to by se mi tam nebyly vešly ty svícny pro ty větve.“

„Takto bychom nikam nedospěli. Tedy po pořádku: vy jste vyšel západní branou z města Bourges.“

„Ano.“

„Po páté hodině odpoledne.“

„Ano.“

„Cestou jste si ulomil dvě dřeva.“

„Ne.“ Nejsem tak hloupý, myslí si František. Perdrierovi mě udali, že jsem měl svícny v tlumoku. Do takové léčky se chytit nedám.

Soudce se zarazil. Očekával, že se Villon v tomto místě zcela určitě splete a pak že ho už snadno usvědčí.

„Nelžete. Chcete snad i ty větve zapřít?“

„Ty klacky jsem si ulomil už den předtím na vinici nad hřbitovem. Ale to je nakonec vedlejší. Hlavní je, že jsem vyšel včera po páté odpoledne z Bourges.“

Soudce je zmaten. Nyní je skoro přesvědčen o Villonově nevině. Přesto pokračuje:

„Přehnali se kolem vás dva jezdci?“

„Ano.“ Teď pozor, říká si František. Musím mluvit co nejvíc pravdy.

„Jak je možné, že neviděli oni vás?“

„Seděl jsem v příkopě.“

„Tak vidíte. Bál jste se.“

„Styděl jsem se.“

„Proto jste se tedy schoval do příkopu?“

„V takových nutných případech se člověk zrovna nevystavuje uprostřed silnice.“

„Ach tak. Půjdeme tedy dál. Potkal jste cestou někoho?“

„Nevzpomínám si.“ Kdybych řekl, že jsem potkal onu starou ženu, třeba by ji vyhledali a ona by mohla prozradit, že jsem právě lámal ty větve.

„Vypravujte, co bylo dál.“

„Vylezl jsem z příkopu a šel jsem dál po silnici až ke skále.

Tam jsem si sedl. Za chvíli přijeli dva lučištníci a zatkli mě.“

„To je všecko?“

„Ano.“

„Jak se k vám seržanti chovali?“

„Nemohu jim nic vytknout. Konali svou povinnost.“

„Co jste vlastně dělal v Bourges?“

„Dověděl jsem se, že přijede král. Chtěl jsem vidět svého krále a zamávat mu.“

„Vy tedy tvrdíte, že jste svícny neukradl.“

„Nikdy bych si to nedovolil.“

„Viděl jste mučírnu?“ ptá se soudce.

„Jenom slyšel.“

„Troufáte si v mučírně vypovídat stejně?“

„Věřím ve spravedlnost boží a svých soudců.“

„Odveďte ho do mučírny.“

Toužil jsem po životě, napadne Františka, když ho dva biřici táhnou kamennou chodbou. Nenáviděl jsem školní lavice a krkolomné pravdy z plesnivých knih. Horoucně jsem si přál postavit se rovnýma nohama doprostřed životního kvasu. Nyní tedy jsem toho dosáhl. Takto jsem si tehdy životní zkušenosti nepředstavoval.

Vklopýtne do mučírny. Rychle zavře oči. Bojí se vidět.

Vydržím?

Bože, stůj při mně… ale ty při mně stát nebudeš, neboť není Boha… byl by se projevil dnes v noci, když ti ubožáci řvali. Ostatně i kdyby byl, ke mně by nepřišel, já jsem mu vykradl teologickou fakultu a zašantročil dva svícny…

Promluví soudce a jeho hlas, ačkoli ztichlý, se s pazvukem rozléhá velkou síní:

„Františku Villone, otevřte oči a rozhlédněte se. Zadívejte se na zařízení kolem a uvědomte si, k čemu co slouží.“

Villon s odporem uposlechne.

Skřipec. Na tom mě budou natahovat a napínat, až mi budou kosti praskat a svaly se mi budou trhat a vazivo v kloubech se přerve, až mě sejmou, zhroutím se na zem jako hromádka masa, neboť nebude jediné kosti, aby mě držela… Španělská bota. Zavřou mi nohu do železného pouzdra vyplněného hřeby, celou nohu mi provrtají rezavými ostny a potom mi ze sterých jamek bude prýštit krev… Železná postel. Na ni mě připoutají a pod ní rozdělají oheň a budou mě opékat… Olověné kuličky. Rozžhaví je a tenkým pramínkem mi budou lít olovo do uší… Nože. Tolik lze uřezat na lidském těle. Bodce. Možno jimi vypíchat oči, možno je vrážet pod nehty…

Proč bych se ještě dál díval? Boha neuzřím a ďábla jsem už viděl.

Peklo nemůže být horší. Peklo se lidem pro lidi znamenitě podařilo zařídit na zemi. Proč se lidé pro lidi ještě nepokusili napodobit na zemi také ráj?

„Podíval jste se dobře?“ zeptá se soudce důrazně a s nesnesitelně nasládlým úsměvem.

František mlčky přikývne. Ještě větší hnus a hrůzu než mučidla v něm vzbudil onen soudcův úsměv.

„Bojíte se?“ A opět úsměv, že by ho provinilec nejraději z jeho tváře smazal ranou pěstí.

„Bojím se, abych neztratil úctu k spravedlnosti,“ na to Villon.

„Dejte rozžhavit dráty,“ přikáže soudce katovi.

Villonova snědá tvář zesiná. Oči, jindy plné mazlivých světýlek, pohlédnou na soudce; jsou nyní zšedlé a pohrdlivé. Kolenní klouby jako by mu povolovaly děsem. Na čele vyrazily krůpěje studeného potu.

Soudce schoval bílé ruce do širokých rukávů taláru a upřeně se zadíval na vězně. Občas mu oči sjedou ke katovi, jak jeho práce pokračuje. Zírá na Villona a bedlivě sleduje každé hnutí v jeho obličeji. Tento podivný, tvrdošíjný muž přitažlivé tváře vzbudil jeho obdiv. Ještě žádný vězeň se nechoval tak jistě, tak lehkomyslně, tak nedbale – a přitom tak pravdivě a přirozeně. Vždyť jeho duše jistě sténá hrůzou jako duše všech ostatních před ním: a přece zůstává klidný a důstojný a hledí na chystaná mučidla s opovržením, které odzbrojuje a vyvolává stud v soudcově mysli. Jiní řvou už předem, sotva spatří rozžhavený nástroj; tento muž však se mlčky potí a hrdě pozvedá čelo. Cosi o člověku, jejž Bůh stvořil k obrazu svému, se mihne soudcovou hlavou – leč nedomyslí a ani by domyslit nedovedl.

Kat vytáhne z ohně červené dráty.

Villon se ani nepohne. Jen jeho čelo víc zvlhne.

Kat se podívá na soudce, má-li začít.

Soudce skloní hlavu a řekne pomalu a rozechvěle:

„Odveďte vězně do jeho cely. Končím výslech."

Asi za hodinu, když František sedí na pryčně a snuje pomstu bratrům Perdrierům, soudce vejde až k němu do kobky. Drží jeho tlumok a podává mu jej. Neodolal a musil Villona ještě jednou vidět, než ho propustí.

„Jste volný, Františku Villone. Přemýšlel jsem o vaší obžalobě i o vás. Hlavně o vás. Propouštím vás jenom pro nedostatek důkazů. Jsem přesvědčen o vaší vině. Jste příliš chytrý a příliš zarytý, aby se vás spravedlnost mohla zmocnit. Z vašeho případu nikoli vy, nýbrž já jsem ztratil úctu k spravedlnosti. Vezměte si tlumok a jděte. Ty dva klacky si nechám. Pokusím se udělat z nich píšťaly."

Františkovi už tanou na mysli verše výsměšné písničky pro bratry Perdriery za jejich udání. Shrábne batoh a pohlédne soudci do očí.

Poprvé soudce vidí na jeho tváři, že tento muž miluje svůj život.

Nic nedám Janu Perdrieru,
nic Frantovi – jsou to dva bratři –
ač pomohli mi štědře, věru,
chtí mně jen dávat, jak mě spatří;
zvlášť Franta dal mi jaksepatří:
ten jazyk rudý v žhoucí tlamě,
co v Bourges v soudě vydal za tři,
když přičiňoval se tam za mne.

Jen pro něho jsem v potaz vzal
si celou knihu o smažení
a zgruntu jsem ji studoval,
leč o jazyku nic tam není.
Že v cibuli, jež dřív se zpění,
se peče ďábel s chlupama,
to našel jsem v tom chutném čtení.
Zde recept můj ať Franta má:

Balada proti utrhačným jazykům

Zpěň vitriol a vápno nehašené,
kus ledku, síry, z arzeniku smrad,
svař na nit rtuť a smetí rozmělněné,
lůj, smůlu, louh a nezapomeň dát
moč z židovky a pilně zakvedlat.
Pak v lázeň z nohy, plné kuřích ok,
vraz zmijí krev a špetku hořkých drog,
pár škrpálů a vlčí chřtány lačné,
žluč z lišek vceď, co chcíply na amok –
jazyky v tom udus utrhačné!

A v mozku koček, jež jsou zablešené,
jen černých, bezzubých, co mají hlad,
a v slinách čoklů, což je stejně cenné –
leč třeba prašivé a vzteklé brát –
obdělej z jankovitých mezků hnát,
vše rozsekej a všlehej chrchlů lok,
vlej k tomu vývar z krys a bahno stok,
trus žabí tři a ropuch slizy vláčné –
směs zjemní had a ještěrka a mlok –
a jazyky v tom udus utrhačné!

Pak propasíruj tříslo neředěné,
spoj s užovčími pupky v tvárnou hlať,
dva loty krve přisyp usušené,
již zamřelou už lazebník či kat
ti za úplňku musí přenechat.
V to vetři hnis a malomocných tok,
až vzkypí to, z plen kojných zavař nok,
škvař s výplachy, jež holky poživačné
si v nevěstinci vzaly na rozkrok –
a jazyky v tom udus utrhačné!

A nakonec ten lahůdkový mok
sceď přes spodky, jež nepraly se rok,
dej na oheň a sotva vřít to začne,
hned vchrstni prasečího hnoje žok –
a jazyky v tom udus utrhačné!

IV OSUDNÉ SETKÁNÍ

Největší zlo je nespravedlivě jednat.
PLATÓN

Lichotná báseň pro vévodu Bourbonského asi uspěla: sluha je v okamžiku zpět u brány a veršovníka zve dovnitř. Básník prochází rozestupujícím se mřížovím knížecího paláce s přezíravou jistotou člověka, který již pobýval na dvorech knížecích a ví, jak to tam vypadá a jak to tam chodí.

Avšak za samou branou v prvním nádvoří – či v tom, co by mělo být nádvořím – přešlápne překvapením. Ovládne se však, aby se tuze nerozhlížel a vůbec aby nedal najevo jakýkoli údiv. Připadá si tu spíš jako ve vězení. Nebo jako v předsíni pekelné: příkré stěny z hrubě otesaných kamenů, mezi nimi se světlo jasného dne pouze nesměle přikrčuje a ulekaně šedne jak olovo; mezi útesy pomrkávají červenavá světýlka jak ospalé, krhavé oči ďáblů. Za každým zákrutem číhá děsivé překvapení; tu ohavný pes se náhle vzepne na řetězu, chroptí a dusí se zlostnou křečí a sápe se proti příchozímu; zde proti tobě kolos napřahuje kyj mocným vzmachem svalnatých paží – neuskočíš-li, udeří tě doprostřed čela – a hle, je to pouze socha, tak mistrná a výhrůžná. Zde se kolem pahýlu ohořelého stromu obtáčí had, slizký napohled, hnusný, svíjející se had silného, černého těla, jež se matně leskne v přítmí, smršťuje se a vyskakuje v proměnlivých smyčkách a výbojně krouží ploskou hlavou.

Konečně se objeví další brána.

Tenhle kníže je asi náramný podivín, myslí si František. To Karel Orleánský takovéto uvítání ve svém zámku nezchystal. Ale každý básník má svůj styl. Kdo ví, jak bych si počínal já, kdybych byl velmožem. Rozhodně však se tady budu chovat jako muž znalý velkého světa, a ne jako ledajaký balík, když taky jednou v životě přišel ke dvoru. Nic mě tu nesmí překvapit…

Co takto přemítá, projde sluhovi v patách druhou branou. Jen stěží se nezarazí hned při prvním kroku.

Prostranství, obklopené sloupovím, ho obejme náručím krásy a jasu. Sloupy vybílené světlem, sloupy křehké čistým půvabem, útlé a vznosné a vznešené, jak dovedou být právě toliko sloupy. Jejich bělostný mramor svítí kolem zeleného pažitu; po trávě se pyšně nesou pávi, procházejí se

perličky a vykračují si ptáci. Uprostřed zeleně září mramorová fontána, obrůstá ji cizokrajná rostlina, která vydechuje čerstvou, slabě nahořklou vůni; vůně se chvěje nad prostranstvím a vábí roje čmeláků a včel, jež poletují mezi omamnými kalichy, opilé vzácnou a nezvyklou šťávou, a zaplňují nádvoří bzukotem jako jednotvárnou, a přece tolik bohatou melodií. Nad hlavou se vypíná prudce modré nebe, růžově bílá oblaka po něm kloužou do neznámých dálek a člověku se chce plakat, jak se mu srdce sevřelo dojetím a nadšením z krásy.

Sluha jde mezi sloupy do paláce.

Villon je němý úžasem.

Procházejí síní zaplavenou světlem, voda tu šplouchá a světlo se v prostoru křižuje, jak proniká protilehlými okny, a v jeho průsečících se proplétají a tančí ženy, ženy svůdné a přitažlivé, oděné toliko půvabem svých mladých, krví a teplem vonících těl, ženy s těly bílými jako z alabastru, dívky tmavě snědé, jakoby sametové, štíhlých boků, volně přepásaných blysknavou stuhou, aby se zdály ještě víc nahé; ženy s těly růžovými jako jabloňové květy, s prsy kulatými jako pomeranče. Ženy zde skotačí a koupou se, baví se hrou míčem, po hladině lázně postrkují malé člunky, naplněné ovocem. Villon si opakuje, že tento kníže se věru značně liší od vévody Orleánského.

Jdou další síní; zde skřehotají ptáci a vřeští opice a zvířecí puch kysele omráčí každého, kdo vejde s nadějí na nový smyslový požitek. Jedna opice se šplhá po větvi umělého stromu a dělá na Františka dlouhý nos; druhá si onipuje na břiše blechy a třetí na něho vystrkuje umazaný zadek, zatímco brčálový papoušek ve zlaté kleci se pronikavě rozchechtá a pokřikuje:

„Hlupáku! Chceš? Hlupáku!“

A Villon věru chápe, čím se podivný kníže vysmívá svým návštěvníkům a jaké rozdíly jim klade před oči, snad líc a rub téže mince; ale zároveň si zase myslí, že rozmarný velmož má sice smysl pro nádheru, ale nikoli pro vkus, a vůbec že to asi je člověk, jenž užil příliš mnoho, aby se mohl ještě z něčeho těšit a k něčemu mít úctu. A pojednou zatouží po přísné eleganci vévodského dvora orleánského.

A hle, ocitají se v alkovně, obklopené závěsy z bílého brokátu, uprostřed na kruhových kamenných schodech křeslo s modrými poduškami a v křesle drobný mužíček chytrých rysů, neklidných očí a panovačných úst.

Villon bezděčně stane.

Nemám sice o něm představu žádnou, nicméně vzhled tohoto muže jako by nebyl v souladu s tím, co jsem zde dosud viděl.

Zastavil se také sluha, který Villona doprovází.

Muž v křesle se nepohnul. Jen se na Františka slabě usmál.

Villon se tedy přehluboce klaní:

„Vaše knížecí Milost mi promine, že –“

Muž v křesle se opět mdle usměje. Sluha poklepá Františkovi na rameno:

„To není Jeho Milost kníže.“

„A kdo?“

„Jste v komnatě jeho nejlepšího básníka.“

„Řekněte mu, ať si pomalu balí své věci. To je komnata pro mne.“

Vtom se ozve ryčný hluboký smích. Villon se rozhlédne, ale nevidí nikoho než muže v křesle, jak na něj hledí nyní bez úsměvu, ale s laskavým zájmem. A hlučný smích se kdesi ve výši vznáší dál.

Střídají se nová a nová překvapení. Procházejí jakýmsi uzavřeným cvičištěm, kde poskakují nazí jinoši, baví se hrou, střelbou z luku, pěstním zápasem. František se zastaví. Dosud nikdy neměl příležitost zadívat se na mužské tělo – kromě na své vlastní, a to bylo vždy příliš kostnaté, aby v pohledu na ně nalezl zalíbení. Teprve nyní. Zří mladé muže v pohybu, s rozehranými údy a uvolněnými svaly, svěží, statné, dobře živené.

„Dovolím si naznačit Jeho Milosti,“ ševelí sluha, „že jste ráčil ženskými komnatami projít bez zastávky, kdežto zde… Jeho Milost má pochopení pro vše, v čem jeho básníci nalézají inspiraci …“

„Má pochopení i pro to, co jde jeho básníkům na nervy?“

„Zajisté, pane…“

„Pak s tebou vyrazí dveře.“

Sluha zamrká údivem a bezděčně se pokloní – je vidět, myslí si, že pán má urozené mravy. A jeho úcta k němu rázem stoupla.

Bouřlivý smích z neznáma se ozve opět a stává se hřmotnějším.

Villon nevšímavě prochází dalšími síněmi a jeho krok je rychlý a hlučný rozhořčením. Kdy už bude konec té křížové cesty? Kdy se konečně uráčí objevit potřeštěný vévoda?

Ocitají se v malé komnatě, kde několik sloužících prostírá tabuli.

Sluha, který Františka doprovází, mu pokyne do křesla u krbu:

„Zde račte na Jeho Milost počkat.“ Ukloní se mu a vycouvá místnosti.

Básník se mračí. Chvilku sedí mlčky a po očku pozoruje číšníky, prostírající k obědu. Přezírá dřevěné obložení stěn umělecké práce a nevěnuje pozornost ani koberci bohatého vzoru a čarovných barev, jenž pohlcuje zvuk kročejů prostírajících číšníků. Proč jsem se vydal na cestu k tomuto dvoru? Več jsem doufal? Že mě kníže uvítá fanfárami? Jsem pobuda, zadek mi leze z kalhot a jako s takovým se se mnou ve

šlechtických sídlech bude jednat. Pro pány je člověkem s důstojností jen ten, kdo zvoní zlaťáky a bytní z výnosu svých statků. Karel Orleánský je na světě jediný – to je třeba si uvědomit. Všichni ostatní jsou zvířata. Jsi-li chudák, nech si všechno líbit. A já nejenže nemám peníze ani domov, nejenže jsem žebrák a toulavý pes, ale já jsem ještě navíc psanec, protože věčně prchám a věčně se musím skrývat. Nikoli pro žvanec, nýbrž pro tu skrýš, již mi tento zámek může poskytnout, musím ohnout hřbet a zacpat si uši a umlčet hrdost. Jen pro tu skrýš, poněvadž pro mne znamená život.

Náhle se zeptá:

„Má váš pán dvorního šaška?“

„Dosud ne,“ odvětí mu číšník, jenž nad ostatní vyniká mohutnou, vysokou postavou rozložitých ramenou, jeho nohy v přiléhavých nohavicích vystupují od země jako dva mocné pilíře.

„Zdá se, jako bych se jím měl stát já.“

Nikdo mu neodpoví. Všichni klopí zraky.

Jeho Milost má v oblibě šprýmovné lidi,“ utrousí posléze jeden se zrzavými licousy.

Villon mlčí.

„Ale vy moc vesele nevypadáte,“ řekne onen hromotluk.

„Zato ty jsi jako měsíček.“

„Však si taky Jeho Milost ve mně libuje.“

„Chceš říci, že si tě mám předcházet?“

„Chybu byste neudělal.“

„Snad taky nebásníš?“

„Pokouším se.“

„U dvora Karla Orleánského číšníci neveršovali,“ ledabyle poznamená Villon.

Sloužící obdivné vyhrkne:

„Ty… Vy jste byl také u dvora vévody Orleánského?“

„Ty snad taky?“

„Asi před deseti roky.“

„Cos proved, že tě vyhodil?“

Sloužící zrudl. Jeho titánská postava jako by se nadula. Ostatní se plaše rozhlížejí.

„Dal jsem přednost vévodovi Bourbonskému,“ řekne posléze.

„To je věc vkusu,“ na to Villon suše.

„Vám se tady nelíbí?“

František spatří varovné znamení, jež mu za obrovými zády posílá ten se zrzavými licousy. Odpoví tedy:

„Naopak. Jsem u vytržení.“

„Co vás tu nejvíc uchvátilo?“

„Tvůj pronikavý duch.“

Ryšavý číšník varuje znova. František je očividně rozladěn. U tohoto dvora patrně dlouho nevydrží, navzdory nebezpečí, jež ho čekají venku.

„Děláte si z člověka blázny,“ zavrčí velikán.

„Musím se pocvičit, abych přišel vhod vévodovi.“

„Takovými průpovídkami se mu nezavděčíte.“

„Snad patolízalstvím?“ na to Villon posměšně.

„Tak dost!“ zahřmí obr, „Já sám jsem kníže Jan Bourbonský!“

„Věděl jsem to od samého začátku,“ zalže František, jen aby mu nedopřál potěšení z vědomí, že ho něčím překvapil. A že ho vévoda touto svou poslední hříčkou překvapil, to si nemůže zapřít. Zároveň však se mu v duchu směje, jaký je packal a hlupák, když nedovedl svůj vlastní žert dovést do konce. Pro ješitnost se prozradil dřív, než mohl naplno rozehrát Františkovu prostořekost.

Kníže jediným pohybem vykazuje číšníky ze dveří. Villon vstává z křesla a snaží se vyhlížet pokud možno skromně a nevýbojně.

Jan se před ním rozkročí.

„Jak ses tedy mohl opovážit se mnou tak mluvit?“

„Nechtěl jsem Vaší Milosti zkazit zábavu.“

„Tak. Tomu ty tedy říkáš bavit knížete. Věděl bych o lepších rozptýleních.“

„Pozoroval jsem cestou.“

„Viděl jsi sotva polovinu.“

„I méně by stačilo, abych si učinil úplnou představu o košatosti vašeho ducha.“

„Rád bych věděl, kdy mluvíš vážné.“

„Když žertuju.“

„Tentokrát jsi však nežertoval.“

„To bývají mé nejhorší vtipy.“

„Jak znám Karla Orleánského, byl tebou nadšen.“

„Znáte ho věru výborně.“

„Cos provedl, že tě vyhodil?“

Kníže mu otázku jízlivě vrátil a František ocenil jeho pohotovost.

„Dal jsem přednost vévodovi Bourbonskému,“ vrací mu zas jeho odpověď.

Velmož se hlučně zachechtá. Villon poznává smích, který podvakrát vytryskl z neviditelna při jeho cestě výstředním palácem. Jan Bourbonský

si založí ruce v bok, rozkročí se a zahledí se na Františka. Mistrova vysoká postava se zdá drobnou vedle princovy mohutnosti. Pak se znovu zachechtá, svalí se do křesla, až pod ním zaprská, a pokyne návštěvníkovi, aby se posadil.

„Kdo jsi vlastně?“

„Zrnko prachu vedle Vaší Výsosti.“

„Tvoje báseň, kterou jsi mi poslal, se mi líbila. Jsi dobrý veršovník.“

„Obávám se.“

„Proč se toho obáváš?“

Protože vy jste básník špatný, myslí si Villon. Nahlas řekne:

„Nerad bych upadl v nemilost vašich dvorních básníků.“

„Víš tedy, že jsou žárliví.“

„Poznal jsem to už na jednom vévodském dvoře.“

Jan Bourbonský se nakohoutí:

„V mém domě nikdo nesmí špatně mluvit o Karlu Orleánském!“ Vztyčí varovně ukazovák, obtížený dvěma prsteny.

„Jeho Milost vévoda Orleánský je sám básník tak vytříbený a nadaný, že dovede ocenit umění druhého,“ na to František.

Nemusí se ani pozorně zahledět do Janovy hranaté tváře, aby vystihl, jak na něj jeho poznámka zapůsobila. Z vévodova obličeje se dá lehce číst. V této chvíli Villon chápe vše: že stařičký Karel je Janovým nedostižným vzorem, že jej chce ve všem stůj co stůj napodobit a že se ho marně snaží předčit; že staví přepych, kde se mu nedostává vkusu; že nahrazuje výstřednostmi, kde mu chybí vytříbenost; že uplatňuje pokusnictví, kde mu schází životní zkušenost. A konečně že u něho vítězí samolibost tam, kde by bylo na místě laskavé pochopení moudrého člověka. Byl příliš dobrým vojákem, aby mohl být dobrým básníkem. Poznal příliš mnoho pochlebování jako pravý velmož, aby mohl poznat skromnost jako pravý umělec. A co víc: byl příliš milován Štěstěnou, aby mohl být milován lidmi. Villon maně vzpomíná anekdot, jež na orleánském dvoře rozséval básník Ondřej Falon za vévodovými zády: Jan Bourbonský prý sice za války jako vojevůdce vyhnal Angličany z Formigny a z Castillonu, ale tím, že psal jejich velitelům listy ve verších. A když prý se zdržoval u dvora Karla Orleánského, Karel propustil dvorního šaška; od té doby už jiného nenajal, neboť Janovi Bourbonskému by se nikdo nemohl vyrovnat. Málem že prý tehdy nepropustil i své dvorní básníky, neboť nikdo z nich si nemohl dovolit slepit ani jeden bídný verš, aby nezahanbil „nadání“ mocného Jana.

„Jsem žákem velkého Orleána,“ promluví vévoda sebevědomě. „Zajisté žes o mně na jeho dvoře slyšel.“

„Dodnes se tam s úžasem vzpomíná pobytu Vaší Milosti.“

„Také já dovedu ocenit pravého umělce,“ na to Jan. Natáhne se líně k truhlici za svými zády a nazdařbůh hrábne do alabastrové vázy, která stoji na jejím víku. Villonovo ucho zaslechne zvuk, jejž neslyšelo už několik let: cinkot zlaťáků. „Tady máš pro začátek.“ Na rozevřené dlani podává šest zlatých mincí.

Básníka zalije pocit teplé blaženosti. Uctivě shrábne peníze.

„A teď budeme obědvat,“ řekne vévoda a zatleská na číšníky. „Tvoje místo u stolu je proti mně.“

„Vévoda dovolí, abych se před jídlem trochu upravil a převlékl.“

„Nedovolím.“

Jsem dvorní šašek, myslí si Villon. Musím přece podle toho vypadat. A tak usedá k tabuli, pokryté stříbrnými talíři a českým sklem, ve vyrudlých kalhotách s proděravělými koleny, ve špinavé košili a ve zmačkaném kabátci, v zívajících botkách s nánosem starého bláta a nového prachu a s tuláckou mošnou, kterou zavěsí na opěradlo ebenového křesla. Dal se sice za poslední peníze v městě oholit, ale jeho obličej už nemůže nic zachránit; tatam je jeho sličnost – strádání a nejistota ji z tváře vyhnaly: starosti a strach před šibenicí mu vyrvaly černé kučeravé vlasy a jeho lebka činí lysá, žilami prostoupená; jizva po ráně kazatele Filipa Charmoye mu hyzdí ret; nemoc v prsou vyhloubila propadlé důlky do lící a bezuzdné milování ho poznamenalo vyžilými tahy. Avšak nic nedokázalo změnit jeho oči, černé jako bezhvězdná noc a lesklé jako čepel dýky, žhoucí, bystré oči, oči panovačné i přítulné, jež oživují tvář, přitažlivou druhdy svým půvabem, dnes svou ztrhanou výrazností.

Vcházejí básníci a usedají na svá místa, vchází i onen, jejž měl prve za vévodu a počastoval ho svým nenapravitelným jazykem. Ale on na Villona čtverácky mrkne a jeho úsměv praví, že mu přeje, jak získal dobré bydlo. Ba i tváře ostatních poetů jsou vlídné: zdá se, že u tohoto dvora nevládne řevnivost a nenávist mezi umělci.

S každým novým chodem přichází na stůl jiný druh vína a s každým vypitým pohárem stoupá vévodova hlučná rozjařenost. Dobírá si Villona a snaží se ho zesměšnit před svými oblíbenci. Ale František nepřijde do rozpaků a neprozradí svou nelibost. Nevšímá si lákavých pohledů tří prapodivných ženštin, které vábí jeho tajuplný zjev. Předsevzal si, že se zde nedá zaplést do milostných sítí, protože by zase mohly způsobit výhost z bezpečí.

Vyptávají se ho na život u dvora Karla Orleánského.

Hledí, aby nedal najevo, jak vznešený je dvůr Karlův proti Janově maškarádě. Vypravuje. Až mezi řečí vyřkne osudné slovo: turnaj.

Vévoda Bourbonský sebou zavrtí úžasem.

Básníci hoří zvědavostí. Takového povyražení se jim u Jana dosud nedostalo.

Po celé odpoledne Villon musí vyprávět o turnaji.

Mne často v žalu tesknych dum,
kdy bídou rval mě osud dravý,
jak emauzským kdys poutníkům –
tak evangelium nám praví –
Bůh ukázal směr cesty pravý
a obdařil mě štědrým městem;
Pán k hříšníkům je shovívavý,
jen zatvrzelé stíhá trestem.

Pozdě večer, kdy básníci již ulehli do svých malých ložnic, kdy had v prvním nádvoří znehybněl na pahýlu ohořelého stromu, kdy cizokrajné květy v druhém nádvoří se ještě prudčeji rozvoněly a luzné žínky a lepí mladíci usnuli na lehátkách pod vysokým klenutím, kdy zelený papoušek začal klímat na stříbrném bidýlku a opice už přestaly vřeštět, vévoda Jan Bourbonský sedl sám a sám při víně a při unavené lampě. Vzduch je těžký a nehybný jako příkrov. Za oknem mrká osamělá hvězda, když se ji vyhnuly popelavé mraky. Z koutů vévodské ložnice se rozlézají stíny. Kdesi v paláci milostnice darmo čeká na velmožovo zaklepání. Jeho srdce dnes nebaží po něžnostech, neboť se do něho vetřela závist.

Můj dvůr že by měl být méně skvělý než dvůr Karla Orleánského? Ostatně proč mě vévoda k turnaji nepřizval? Až ze Španěl si povolal hosty, ale na rytíře a básníka Jana Bourbonského zapomněl.

Nikoli, on jistě nezapomněl. Úmyslně mě opominul. Možná, že mě chtěl pokořit. Nuže, nyní já pokořím vás, pane bratranče králův.

Jan vstává, bere lampu a klade ji na stůl. Volá na panoše, aby dolil olej a přiřízl brk. Pak usedá a bere stříbrnou desku, do níž je vryt kalendář. Nato píše list Karlu Orleánskému. Chlupatá ruka črtá velké hranaté tahy po pergamenovém listu. Píše rozechvěle, ale zpupně, že *v den svatého Matouše, jedenadvacátého dne měsíce září, pořádá na svém panství velký hon, kteryžto bude v následných dnech korunovat slavný turnaj rytířský*. Navazuje výčtem sezvaných šlechticů a urozených paní francouzských i cizích a pokračuje pozváním, aby také *Vaše Milost ráčila poctít můj dům*

svou návštěvou, neboť mi bude nesmírnou ctí, utká-li se rytíř vašeho jména a vaší chrabrosti v ozbrojeném klání s některým z výše jmenovaných pánů. Končí mnohými poklonami a obvyklým ujištěním o své oddanosti.

Musí vstát a projít se komnatou, tak ho jeho psaní radostně rozrušilo. Tady to máš, vévodo. Splatil jsem ti. Tak tě ještě nikdo neponížil. Jsem zvědav, jak se vymluvíš, abys nemusel vsednout na obrněného hřebce, ty zimomřivá sušinko.

Spokojeně si zamne dlaně, opět usedne ke stolu a píše další listy šlechticům, jež se rozhodl pozvat.

Svítá, když pečetí poslední pergamen.

Nato jedním douškem vypije poslední číši, protáhne se, podívá se do zrcadla a vtrhne do pokoje své milenky.

Léto rychle uběhlo v přípravách. Střídali se poslové s odpovědí pozvaných pánů. Pouze tři čtyři se omluvili, z nich Karel Orleánský vtipným listem, kde píše, že *ve svém věku miluji mládí a do zápasů starců nad hrobem, o nějž zřejmě jde, bych se nehodil. Postoupím své místo někomu staršímu*.

Zbrojnoši chystali brně, podkoní sháněli zdatné oře, vrchní kuchař si lámal hlavu sestavováním jídelního pořadu, zahradníci upravovali a přesazovali sad, stavitelé kreslili plány na efektní a účelné zápasiště, básníci vázali kytice opěvných veršů, vévoda učil papouška novým drzostem, krejčí šili oslňující úbory, zlatníci tepali působivé šperky, vyšívačky zdobily ubrusy a límce, psovodi a sokolníci cvičili a doplňovali smečky a houfy, sedláři šili nové postroje, tesaři sbíjeli lešení, kupci se předháněli ve výhodných nabídkách nejrozličnějšího zboží, správci dávali do pořádku lovecké zámečky.

Výběrčí se rozlétli mezi lid předem vymáhat nestydaté dané, aby to bylo z čeho platit.

Villona si u dvora všichni tuze oblíbili, neboť on to byl, kdo svým vyprávěním o turnaji zavdal příčinu k chystané slavnosti a kdekdo se na ni nedočkavě těší.

František si žil dobře. Občas utrousil několik nenáročných veršů, vyhrocených vhodnou lichotkou, a na dlani mu zacinkalo zlato. Pořídil si nové obleky a košile a boty, ale nemohl jich užít: vévoda si zamanul, že na zámku nesmí odložit roztrhané šaty, v kterých přišel. Ony byly jeho úborem šaškovským. A aby se ve svých nových oděvech ukázal v městě, na to neměl ani pomyšlení. Všude slídí špehové královští i církevní.

Nejedl do polosyta a v pití obnovil dřívější mistrovství, ženy mu přišly příliš často na oči, aby mu přišly na mysl; mohl se probírat knihovnou – ostatně ji shledal slabě průměrnou – a spát v měkkém loži až do závrati. Nechybělo mu nic, a proto nebyl s životem spokojen. Bič spěchu, nepokoje a neutuchajícího vzrušení, jenž ho neustával tepat během bezcílných putování Francií, najednou přestal pobízet jeho neklidného ducha: František se začal nudit. Osoba vévodova, protože ji nemohl nazvat osobností, mu nestačila. Básníci teprve ne: byli to dobří druhové, od nich se nebylo čeho obávat, a tak se mu zdáli jednotvární. Mezi ženami u dvora nenalezl ani jednu chytrou. Bylo to jeho štěstí, protože hloupá ho nemohla upoutat.

S nudou přišly vzpomínky a se vzpomínkami stesk a pocit marnosti.

Přeříkával si staré verše svého Kšaftu a divil se, jak mohl kdy co tak pěkného zbásnit. Přitom se mu vybavila i štědrovečerní hostina u Mezka, protože je tam poprvé přednášel, a vloupání do teologické fakulty, poněvadž po oné večeři následovalo. Vzpomněl si i na malého Víta Tabaryho, ten že prý pachatele prozradil. Poté jeho myšlenky sklouzly na vězení v Bourges: když si na to nyní vzpomínal, zdálo se mu, že vyvázl jen zázrakem. Potom se vždy dostavil pocit zoufalství, že je psancem, že se nesmí vrátit do Paříže; že jeho život je zkažený, protože nikdy nebude mít domov a klid. Snažil se domyslit se příčiny. Zpočátku vinil sebe samého a vyčítal si, že podlehl svodům kamarádů a vypravil se s nimi na pokladnu teologické fakulty. Později, třebaže nechtěl sama sebe omluvit, dospěl k názoru, že toto jeho provinění je pouze jedním článkem složitého řetězu, jehož začátek ani konec nemohl dohlédnout. Objevovala se mu nová a nová *proč*, a marně na ně hledal odpověď. Proč se narodil v bídě? Snad proto, že jeho rodiče přišli o skrovný majeteček. Proč o něj přišli? Prý proto, že se krajem přehnala dvě vojska, anglické a francouzské, a obě plenila a pálila a ničila. Proč byla válka? Kdo ji zavinil? Snad jeho rodiče a všichni ostatní, kdo na ni doplatili vším, co měli, a ještě i štěstím svých dětí? Co pro válku obětovali ti, kdo ji roznítili? Kdo je Vít Tabary? Syn otce, který za vojny padl, a matky, které zbyl v náručí jen on ze všeho, co měla. Kdo je Colin Cayeux? Syn rodičů, jimž vojsko spálilo malý domek se zámečnictvím, které živilo jeho otce. A Jan Vlk? Syn rodičů, které dal kterýsi hrabě umrskat k smrti, poněvadž se domáhali půdy, kterou jim během války ukradl. A Tonda Nafrk? A Pašík? A jiní a jiní i s celou Ulitou? Všichni jsou obětí vojny. Nikoli, není vinen svým osudem, je článkem řetězu. A abychom měli aspoň něco, předhodí se nám náboženství s příslibem posmrtné blaženosti. A nakonec já, místo co bych měl takovému Janu

Bourbonskému rozrazit pěstí nos, skládám na něj ještě lichotky, abych shrábl zlaťák. Fuj na život, právem jsem šašek.

Po takových úvahách se vždy zavřel do své jizby a nechtěl nikoho vidět. Ale hlad a touha po společnosti ho pokaždé vypudily zpět do dvorského života.

Koncem srpna se přihnaly deště. Pršelo vytrvale téměř tři týdny. Ale po patnáctém září se vyčasilo a nastal nádherný podzim. Zámecká zahrada ožila galantním hovorem a síně zdobily hrozny a sytě barevné podzimní květy. Na den svatého Matouše byl uspořádán velký lov. Několik hostí ještě chybělo.

Toho dne však Villon onemocněl. V krku mu hnisalo, že nemohl polykat, a celé tělo zachvátila horkost. Vévodův lékař mu dal osvědčené čaje a krk mu vymazal. Po několika obkladech se mu udělalo lépe.

Básníci ho navštěvovali a vyprávěli mu o lovu. Vévoda sám zastřelil tři kance a skolil čtyři vlky. Do kuchyně se schází bezpočtu zajíců a bažantů a divokých kachen. Hraběnka z Vogent spadla s koně a zlomila si ruku. Nějaký Němec, čert ví, jak se to drkotavé jméno vyslovuje, zastřelil dokonce rysa. K zítřejší večeři bude prý kvíčalí paštika. Hosté už přijeli všichni a rozjeli se za honci do lesů. Jen jedna bába a jeden kněz zůstali v zámku, že se jim vraždění zvěře protiví. Přijeli prý jen zhlédnout turnaj, jenž se bude konat pozítří.

Také František měl klání přihlížet, hlavně proto, aby mohl Janovi říci, který turnaj byl skvělejší, zda orleánský či bourbonský. Proto se také lékař činil ze všech sil, aby básníkovo zdraví uvedl zavčas do pořádku. Zrána den před slavností doporučil Františkovi, aby se prošel sadem a vzal si před polednem a před spaním vlažnou koupel.

Villon se tedy oblékl a opustil jizbu.

Služebnictvo pobíhalo v rozčileném chvatu sem a tam. Ale vyzdobené komnaty zely prázdnotou, panstvo se vrátí z lovu až před obědem.

František se prošel parkem, jak lékař nařídil. Potom ho nuda zahnala do knihovny. Chtěl si trochu prolistovat Cicerona.

Knihovna je opuštěná. Jako vždy. Na stole se dokonce bělá vrstva prachu. Brky na stojánku nikdo po léta nepřiřízl a pergamenové listy jsou v přihrádce jen proto, že patří k vybavení knihovny. Nikdo jich nikdy nepoužil k poznámkám, jak vyvstávají četbou velkých básníků a mudrců. Dlouho nevětraný vzduch je zatuchlý a voní koženými hřbety knih. Villon otvírá okno. Jde ztěžka, je zapadlé, vždyť se tak zřídka otvírá. Výhled do

kraje osvětlí Františkova ústa bezděčným úsměvem. Vlastně jsem ve vězení. Musím se držet zde, abych se nedostal do jiného. Nesmím si život kazit víc, než to udělal svět a řetěz osudu.

Vybere z police knihu, sfoukne prach se stolu a usedne.

Ticho ruší jen řezání polen na zámeckém dvoře.

Vtom zaslechne na chodbě kroky. Blíží se. Za dveřmi knihovny se zastaví.

František zbystří pozornost. Kdo by sem šel? Snad ona černovláska dojemně štíhlého těla, jež se pokouší upoutat mou pozornost? Představuje si ji, jak ji vídá tam dole v síni s vodotrysky, nahou, jen s lesklou stuhou kolem pasu, skotačící s ostatními ubožačkami, které si velmož pro podívanou vybral mezi svými poddanými. V této chvíli by nebyl proti prchavému milostnému zážitku. Předstírá, že je zabrán do četby, a čeká.

Dveře se otvírají. „Neruším?“ zeptá se příchozí a jemně za sebou zavře.

„Zatím ne,“ odpoví František a vzhlédne.

Okamžik se na sebe překvapeně dívají.

Biskup z Meungu, Tybalt d’Aussigny.

„Podivuhodná náhoda,“ řekne kněz a pokusí se o cosi, co má být úsměv. Ale ten úsměv se Františkovi nelíbí.

„Nebo řízení osudu?“ opáčí básník a uctivě vstane.

„Bůh je spravedlivý v řízení cest.“

„Mám na to poněkud odlišný názor, ale Vaše Milost je zajisté povolanější, aby to posoudila.“

„Odjakživa jste inklinoval ke kacířství.“

„Kdyby mi to řekl někdo méně nebezpečný než vy, pokládal bych to za pochvalu.“

„Ke kacířství a – k svatokrádeži.“

„Odcizení svícnů v Bourges nebyla moje práce.“

„Svícny v Bourges? O tom nevím.“

Villon otevře ústa překvapením:

„Vy tedy máte na mysli –“

„– teologickou fakultu. Ano. Od našeho posledního setkání jsem byl dvakrát v Paříži. Dověděl jsem se.“

„To tedy znamená –“

„– že jste v mé moci, mistře Villone.“

Dopadení a popraviště. Co se nepodařilo stovkám úředních slídilů, vykoná jediný stařec. Co učiním? Musím odtud. Opět budu prchat tmou, a nikdy se mi nebude zdát dost tmavá, opět budu zalézat před světlem, a vždycky mi bude připadat nesnesitelně oslňující, i když bude proudit z

uzoučkého srpku pobledlého měsíce. Znovu se budu bát potkat cestujícího a vzdálený koňský dusot mi zadrhne hrdlo úzkostí. Budu usínat skrčený v houští v klubíčko co nejmenší a strach a stesk mě budou oblévat zimou a horkem. Budu se probouzet šelestem ptáka, opilý hrůzou a zmožený hladem. Budu… Kéž bych mohl. Jak rajský by to byl úděl. Jsem v pasti. Chycen knězem, který svým tělem zahradil dveře a hledí na mne nyní klidně, tak klidně, až cítím mrazeni v zádech. Jak vyváznout? Okno je příliš vysoko. Nesmím ztratit ani okamžik. Každou chvíli se panstvo může vrátit z lovu. Pak jsem ztracen. Jsem s ním sám. Přece se nedám věznit starcem.

„Odstupte ode dveří.“

„Jste směšný,“ pohrdlivě řekne biskup.

„Nepřeceňujte své síly. Jste kmet.“

„Učiníte-li jediný krok, zavolám o pomoc,“ Tybalt d’Aussigny zůstává klidný. Otvírá dveře, aby se jeho volání mohlo rozlehnout palácem.

Františkův mozek pracuje zběsilou rychlostí. Chce mě hlídat Napadne-li ho, aby mě tu zamkl a odešel, je po mně veta. Musili prchnout dřív, než na to přijde. Stojím za stolem. Dříve než bych stůl obešel nebo přeskočil, začal by křičet. Kdybych po něm hodil dýkou… Mohl bych ho minout.

„Chtěl jsem si vzít z knihovny Platóna, když jste mě vyrušil. Měl byste dovolit, abych si pro něj došel. Nebojte se, není blízko vás. Tu nalevo ode mne.“

„Dal bych přednost duchaplnému hovoru s tak vytříbeným mladým mužem.“

„Já moudrému, dávno zesnulému Platónovi před vámi.“

„Jak je libo. Vezměte si ho. Ale jediný krok směrem ke mně, a zavolám o pomoc.“

Villon jde zvolna k polici. Obrátí se k biskupovi zády a vybere si svazek. Pomalu jde zpět a při chůzi listuje v knize. Po knězi se ani neohlédne.

Stařec se na něho dívá a tiše se směje.

Jediný skok, a František je u něho. Biskup nestačil vykřiknout. Kniha se válí po zemi.

Prudce uhodil biskupa pěstí do oka. Nesnesitelná bolest mu projede hlavou. Odvrátí se od Villona a bezděčně si sahá na oko. S pocitem ulehčení si uvědomuje, že nenahmátl vlhkost, že tedy oko sedí v důlku ještě celé.

Villon přibouchne dveře.

Musím ho omráčit. Jinak se mi nepodaří vyváznout. Vyběhl by za mnou a ztropil by povyk.

Povalí kněze na zem. Stařec vykřikne. František mu dlaní zacpe ústa. Dolehne na něho. Druhou rukou ho uchopí za nákrčník a buší mu hlavou o kamennou podlahu. Již po druhém úderu cítí, že soupeř je bezvládný.

Vyskočí. Vyjde z knihovny a zamkne. Klíč vstrčí do kapsy. Hlava se mu točí. Nikdy se nerval s tak starým člověkem. Je to podlé. Je to ubohé. Byl tak slabý. Čekal jsem víc odporu a víc síly. Snad jsem neměl postupovat tak příliš tvrdě. Vztáhl jsem ruku na duchovního. Zbil jsem ho. Řekne, že jsem usiloval o jeho život. Další zločin na mém seznamu. Kdyby mě dopadli, umrskali by mě k smrti.

Spěchá, aby unikl ze zámku, dřív než se biskup vzpamatuje. Když prochází městskou branou, slyší hlahol lesních rohů. To se panstvo vrací z honu.

Žádost, kterou Villon zaslal vévodovi Bourbonskému

Ach pane můj a princi hodný chval,
vy z rodu lilie ctný následníku,
zde Franta Villon, jehož útisk zdral
a slepý osud vehnal do zániku,
vás ptá se plachou řečí veršovníků,
dar laskavý zda ráčil byste dát.
Je hotov jakkoli se zavázat:
ačli snad pochybnost v něj netkne vás.
Tak bez újmy a ovšem bez výhrad,
víc přitom neztratíte než jen čas.

Já prince dosud o dluh nežádal,
jen vás, jsa ze řad vašich služebníků.
Šest zlaťáků vy kdybyste mi přál,
vám za záchranu vzdal bych hojnost díků.
Vše splatil najednou bych, podle zvyku,
a lehce, to se nemusíte bát:
neb půjdu-li kol jilmu jedenkrát
a prodám žaludy, jež na zem střás,
tu snadno dluh svůj mohu vyrovnat.
Víc přitom neztratíte než jen čas.

I o mé zdraví kdyby někdo stál,
snad kdosi z lichvařících podvodníků,
já z tísně rád bych mu je odprodal,
to dobrodružství podstoupil bych v mžiku.
Vždyť nemám v kapsách ani po pětníku.
Můj milý Bože, nepřestávám lát,
že koruna se nechce ukázat –
leč trnová, to abych nelhal zas.
Však zjeví-li se jednou pravá snad,
víc přitom neztratíte než jen čas.

Vy princi ctný, jenž zlato máte, hrad,
vy myslíte, že jsem snad strašně rád,
když s málem nevyjdu? Už spral to ďas!
Mně, prosím, pomozte, jsem bídou jat,
víc přitom neztratíte než jen čas.

Douška k žádosti

Leťte, verše, v jarém skoku,
ač jste bez úst, bez nohou,
kormutlivou bídou mou
prodýchněte každou sloku.

V PŘIJÍŽDÍ VÉVODA – PŘIJÍŽDÍ KRÁL

Vstupiž před obličej tvůj lkáni vězňů
a podle velikosti síly zanechej ostatků
k smrti oddaných.
KNIHA ŽALMŮ 79/11

Chladným podvečerem kráčí studentík, jeho oči jsou mladistvé i dlaně pálí touhou zobjímat celý svět, Paříž tepe v ulicích zpěněných životem jako v žilách bujná krev, mladík kráčí roztančeným krokem a očima hltá svět a hlavou mu krouží citáty z řeckých učenců jako krákaví a dotěrní ptáci, leč student je lehkomyslně odhání a jde svou cestou, už prochází branou, již stoupá po schodech a hle, ocitá se v síni, kde těžce visí čaloun a pod ním sedí žena nejkrásnějšího jména a čte báseň, kterou jí poslal. Ambra, jméno lásky a vůně, Ambra, jméno mé milované. Usedá k jejím nohám a mlčí. Naklání hlavu a dotkne se jejího kolena, zášleh nebeské slasti mu osvítí srdce. Mlčení, báseň, krásná žena a těžký čaloun, jeho záhyby mohou skrývat lůžko… Nikoli, student zapuzuje myšlenky na hřích, Ambra je jméno vůně a lásky a odříkání, jméno lásky cudné a plané, jež smí pouze vzývat, ale ne brát nadarmo. Mlčí a představuje si její tvář, jak se mu v měkkém sklonu dívá do vlasů, tvář sladkou a proteplenou upřímností, a přál by si zemřít u jejích nohou. Žena snímá s ruky náramek, ale není z kovu ani z drahokamů, je to věneček z růžových kvítků uvitý, bere jeho prsty do dlaní a navlékne mu jej na zápěstí. Náramek ho tísní, chtěl by se ho zbýt, škrtí stále víc, avšak žena mu jej pevným stiskem prstů svírá na zápěstí, až se věneček zaryje do kůže a pronikavě zabolí…

Villon se probudí bolestí, když ve spánku nalehl na pouto a zařízlo se mu do ruky. Zachvěje se zimou. A ještě víc vzpomínkou. Samota a zoufalství ho obklopuje jako kalná, stojatá voda. Obrátí se na druhý bok a řetěz zaharaší. Vymaní se ze spárů vědomí a zřítí se do nového spánku, temného jako propast.

Horkým ránem kráčí mladý muž, jeho ústa jsou zjizvená a náruč se třese touhou obejmout ženu, jedinou ženu mezi všemi, Paříž je liduprázdná, dnes je svátek Božího těla a lidé se po mši rozběhli do přírody, Paříž je liduprázdná, jen ona čeká v komnatě se zrcadly a vodotrysky, ona čeká a on

nese v kápi pláště třešně. Již buší na vrata a rány duní opuštěným domem, již se dveře otvírají a ona mu kyne dovnitř, šaty jí šustí bělavě modrou dykytou a její hrdlo jako by bylo zvon a jeho srdce bije na poplach. Už ho vede k oknu, třešně jí vysypal do klína a hltavě hledí do nesčetných zrcadel, aby našel, v kterém její tvář je nejkrásnější. V rudých rtech mizejí rudé třešně, žena se šumivě směje a ze stopek sestavuje na okně jeho jméno. On se odvrací od zrcadel, vždyť nejkrásnější pohled je na ni samu, kdy není kovová a lesklá, vůně její pleti hřejivě sládne na rtech a v prohlubni mezi ňadry zlátne stín. Kateřina, jméno lásky a krve, Kateřina, jméno mé milované. Přisaje se jí na ústa a prsty hledá po těle, neboť Kateřina je jméno lásky a krve. Nemůže odvrátit zrak od jejích očí, bývaly zelenavé, ale za dobu jeho vyhnanství se přetavily do žluta a chytře a svůdně se lesknou jako oči tulivé kočky. Hněte jí tělo, jako sochař hněte své dílo, jsi má a teprve mnou, teprve mýma rukama nabudeš svého konečného tvaru… A žena, do závrati povznesená blaženým citem, sklouzne před ním k zemi a v slzách mu objímá nohy rozechvělou, bělostnou náručí. Chce ji pozvednout, ale jí se zalíbilo v pokoře u nohou milencových, svírá mu nohy a šeptá oddaná slova, její objetí je pevnější a pevnější, až pálí a bolí…

Dveře táhle zaskřípají.

Do cely se vbelhá dozorce, na obě nohy kulhavý, zavalitý chlap s obličejem tak všedním a bezmyšlenkovitým, že bys na něm marně hledal výraz jakéhokoli citu.

Villon rozespale mžourá. Tvrdá skutečnost po rozkošných snech jím neotřese. Už tomu přivykl. Žije pouze svým snům. Skutečnost přijímá jako nutné zlo a snaží se jí věnovat co nejméně myšlenek. Nejprotivnější v jeho vězení mu je tvář dozorcova, ta plochá, bezvýrazná tvář člověka, který otupěl osudem a zaměstnáním. František zná jeho příběh, kdysi dávno jej některý jeho spoluvězeň načmáral zlodějskou řečí na zeď kobky: byli dva a přepadli spolu na silnici šlechtice, když vezl svatební dar své nevěstě. Avšak za pánem jela ozbrojená družina, a tak zloděje zajali a vsadili do vězení. Oba je mučili, až jeden nevydržel, zradil kamaráda a svalil na něho celou vinu. Kamaráda popravili a jemu svěřili místo vězeňského dozorce. Nebyla to milost, byl to trest, vždyť tento muž se má do smrti svýma mučením zohavenýma nohama procházet žalářem, kde zradil kamaráda. Ale trest se minul s účinkem, neboť tento člověk ztratil v mučírně zdravý rozum a pohybuje se jen jako živoucí socha bez citu a bez vznětů.

František se ho už na nic neptá. Ví, že by mu neodpověděl. Jednou denně mu přináší jídlo, které sám uklohní, a odnese nádobu s výkaly a dokonce ji i vypláchne, a toho si vězeň váží jako závratného přepychu.

Jednou za čas – a Villon počítá dny a ví, že to bývá za několik měsíců – přijde do cely v jednom dni podruhé a odvede ho k výslechu.

Tak je tomu i dnes.

Odpíná mu pouta s kotníků.

Villon vrávorá chodbou, je prokřehlý spánkem. Výslechy jsou zdlouhavé a k ničemu nevedou. Vězeň při nich mluví pravdu, protože mu nic jiného nezbývá. Jedinou lež, kterou si dovolil, řekl, když ho zatkli: že se jmenuje František des Loges – a v tom lhal jen napolovic, poněvadž to je jméno jeho matky – a že pochází z města Chartres.

Soudní síň je obrovská. Město Orleans si doložilo. Ale stropem tam trochu zatéká. Zato soudce Macé je mrňavý. A trpí vleklou rýmou. Jeho přísedící vypadají jako všichni přísedící na světě: jedni důležití, druzí krátkozrací a zbytek se zjevně nudí.

„Františku des Loges, pátrali jsme po vaší minulosti."

Soudce Macé se odmlčí, aby se vysmrkal.

Vězeň zesiná.

Přísedící se netrpělivě zavrtí.

„– ve vašem rodišti, v městě Chartres."

Vězeň si oddychne. Napadne ho, že soudce Macé vypadá jako hodně zlomyslná a hodně vzteklá žena. Budu mu říkat Mrňavá Macé…

„Nepodařilo se nám o vás nic zjistit. V Chartres nikdo nezná vašeho jména. Jak nám to vysvětlíte?" I hlas mu pištivě přeskakuje jako rozlícené ženštině.

„Můj otec zemřel krátce po mém narození… matka –"

„Nač zemřel?"

Pozor, nesmím říci, že na mor, protože v městě Chartres mor tehdy neřádil.

„Dostal horkost a průjmy, až z toho zemřel. A moje matka jednoho dne zmizela. Nevím kam."

„Nemůžeme tedy vaše provinění srovnávat s vaší minulostí. Je to pro vás škoda, protože v případě bezúhonnosti by vám kynul mírnější trest."

Soudce si utře nos rukávem černého taláru.

Přísedící začínají klímat.

„Přistoupíme k vlastní záležitosti. Jak to bylo? Přišel jste do osady Olivet. Co jste tam chtěl dělat?"

„Prodával jsem koření proti rýmě." Beztak máš tu rýmu z téhle vlhké síně.

Soudce na něj zostra pohlédne, ale Františkova tvář je nevinná.

„Přišel jste do stavení kováře Fourniera."

„Tam jsem bydlel čtyři dny a oblíbili si mě.“

„To souhlasí. Kovář Fournier svědčil ve váš prospěch. Proč jste od nich odešel?“

„Já jsem neodešel, já jsem jen poodběhl.“

Dva přísedící se uchechtnou a vyruší tak ostatní z dřímoty.

„Poodběhl! Hezky řečeno. Poodběhl jste znásilnit dceru vdovy Louhanové.“

„Já jsem ji neznásilnil, to by šlo těžko. Je sedm stop vysoká a váží aspoň dvě stě liber. Ona sama se chtěla se mnou… rozptýlit.“

„Líbila se vám?“

„Přece jste ji viděl.“

„Proč jste k ní tedy šel?“

„Nemohu ženu odmítnutím urazit.“

„Obzvlášť když v její komoře visí stříbrná madona, že?“

„To jsem napřed nevěděl.“

‚Ale přizpůsobil jste se.“

Soudce si utře kapičku z nosu.

Provinilec pokrčí rameny.

„Proč jste madonu ukradl?“

„Abych ji prodal a koupil si nové boty.“

„Byl jste si vědom, že se krádež tresce doživotním žalářem?“

„Ano.“

„A znásilnění smrtí?“

„Já jsem se toho nedopustil. To tvrdí její matka.“

„Ona sama také.“

‚Aby neměla ostudu.“

Soudce položí obě dlaně do listin na stole a nakloní se k vyslýchanému:

„Máte možnost záchrany.“

František k němu toužebně vzhlédne. Neuvědomuje si, v jakém je nebezpečí. Je při své bídě šťasten, že jeho věznění nemá nic společného s loupeží v teologické fakultě, nebo dokonce s biskupem Tybaltem ďAussigny. Nevěří, že by ho mohli dát popravit za milostnou noc a za stříbrný obrázek.

Vyšetřující se smyslně ušklíbne:

„Trest by nebyl tak krutý, kdybyste odpřisáhl – ovšem jen podle pravdy! – že… akt primae noctis, že dílo první noci, které se vám připisuje, vykonal už před vámi někdo jiný…“

Vězeň se zachmuří a maně couvne:

„Takové věci se neprozrazují.“

„Rozmyslete si to. Ovšem podle pravdy.“

„Pravdu znám jen já a ona. Víc o tom nemohu povědět.“

„Tím končím výslech. Soud se poradí.“

Byl to tedy poslední výslech, myslí si Villon, když ho dozorce odvádí do vedlejší místnosti. Za chvíli se dozvím rozsudek.

Po dlouhé době se ocitá v jizbě, kde je nábytek a okno bez mříží, velké okno, otevřené do červencového dne a ten rozehřívá chladné zdi starého města Orleansu. Vězeň hltá volný vzduch a sluneční světlo, je oslněn jasem a teplem, protože to jeho kobka nikdy nepozná, je okouzlen, že se může procházet volným krokem bez zábrany okovů, je omámen a chvěje se, neboť za dveřmi „Mrňavá Macé“ a cizí lhostejní mužové rozhodují o jeho osudu. Těká zrakem po ulici, jak tepe pod oknem, dívá se na lidi a na domy a nedalekou kostelní věž a vše mu splývá v jediný zamžený obraz života, který před ním na několik let, možná na celou řadu let, zavřou.

Vtom mu z rozptýleného obrazu v mysli pronikavě vyšlehne rudý zákmit, vlání červeného brokátu vymaní jeho smysly z mlhavého opojení a Villon si uvědomí, že z okna protějšího domu vypouštějí zlatotkanou látku. Dívá se dál a vidí, že v jiných oknech zdobí římsy chvojím a pestrými stuhami. Na rohu ulice postavili laťkovou bránu a pokrývají ji květinami.

Tázavě pohlédne na hlídače:

„Co se to děje?“

Zapomněl, že dozorce nemluví. Ani sval v jeho obličeji se nepohne, jako by se ho byl na nic neptal. Ve dveřích stane soudní sluha:

„Soud vynese rozsudek.“

Opět stojí před soudcem a slyší jeho vysoký a neúčastný hlas:

„Po zvážení všech okolností a s přihlédnutím k svědectví vyslechnutých osob…“ a tak dále a tak dále, „…odsuzujeme obžalovaného Františka des Loges pro zločin znásilnění a krádež posvátného předmětu podle platných a neměnných zákonů k trestu smrti oběšením a uškrcením.“ Soudce sklapl zákoník a naklonil se vpřed: přelíčení je skončeno.

„A kdy?“ vyhrkne Villon, dřív než může pochopit dosah rozsudku.

Přísedící už vstávali, ale opět se posadí, když vidí, že předseda bude ještě mluvit.

Soudce, jako by se omlouval, praví:

„Kat odjel do Meungu, má tam zítra práci. Poprava bude provedena až pozítří. Kněz vás navštíví hodinu před popravou a pobude s vámi do poslední chvíle.“

Ze vší hrůzy si odsouzenec uvědomí pouze, že sudí vyslovuje strašné slovo „poprava“, jako kdyby mluvil o večeři nebo o denním holení.

Ještě ani cestou do cely si neuvědomí svůj osud. Vidí v duchu usmrkanou „Mrňavou Macé“, jak na ni div nekape z prosáklého stropu, vidí přísedící, jak se vrtí na křeslech, a mimoděk se usmívá.

Ctným doktorům všem v soudní síni
nechť spraví střechu nad hlavou;
jim zlatá žíla potíž činí,
tož dám jim židli děravou,
leč musí Macé Mrňavou,
jíž z drápů jsem se nevytrh,
dát ztrestat řádnou šatlavou,
neb mrcha je to ze všech mrch…

Teprve když mu dozorce s tváří tupě bezvýraznou připne na nohy okovy, zachvátí ho šílený pocit bezmocnosti a divokého vzdoru. Zběsile udeří dozorce do jeho blbé tváře. Vzápětí se skrčí v koutku jako provinilý pes, když čeká, že ho pán zkope.

Hlídač si setře holou dlaní krev, jež mu vytryskla z nosu, a ohmatá si obličej. Ani jediný rys bolesti nebo zlosti neoživí jeho výraz. Za celý čas však poprvé promluví:

„Buď rád, že budeš mít pokoj.“

Odbelhá se a dveře za ním kvílivě zapadnou.

Samota. Ale horší než samota je společnost Smrti. Je mou věrnou a neúnavnou průvodkyní již od narození. Ani chvíli na mne nepřestane číhat a strojí mi léčky jako vzácné zvěři. Unikal jsem jí, a tu se mi zahnízdila v prsou. Ale ani ve mně samém se jí nepodařilo mě zaskočit, mé tělo jí nepochopitelně odolává, třebaže přeplouvám z bídy do nouze.

Odolával jsem jí, protože jsem chtěl žít. Chtěl jsem poznat a vychutnat lepší život, než jakým jsem se až dosud musel prodírat, chtěl jsem v něm najít nějaký smysl a pro ten se radovat. Žel, nalezl jsem však jen smysl pánů a poddaných. Kdysi mi profesor Parlan vyprávěl pověst o mnichu Comynovi, jak hledal nejvyšší vznešenost. Zapomněl jsem na onu báj i na mistra Parlana pro tolik jiného: nyní se mi vrací na prahu smrti. Tentokrát jí neuniknu. Ale já jsem ještě všecko nepověděl. Chci to povědět navzdory smrti. To přece ještě nemůže být konec.

Vstává a vyzáblé ruce s lomozícími pouty úpěnlivě pozvedá tam, kde lidé na svobodě vidí oblohu. Chce roztrhnout okovy. Jen si rozdrásá zápěstí do krve. Rozběhne se ke dveřím. Řetěz na nohou ho zarazí. Upadne na žulovou zem a zraní si obličej. Zůstane ležet a přitiskne rozhořelou tvář na

chladný kámen. V mysli mu vyvstane vzpomínka na Régniera z Montigny, jak ho vedou k šibenici.

Nač myslí člověk, jde-li na smrt?

Nač myslím já?

Proč mě pod smyčku neodvedli ihned ze soudní síně, proč mě nechají den a dvě noci trápit?

Snad se něco stane, co mě osvobodí.

Nic se nestane.

Co by se mělo stát pro nějakého Villona? Lidé budou chodit po nákupech a prát košile a vařit hrách a vyzdobovat okna – a mne povedou na smrt. Lidé se podívají, prožijí si své vzrušení a vrátí se k žehlení a k hrachu a k okrášleným oknům…

Proč se vlastně ulice vyzdobují?

Nastoupil snad Ludvík Jedenáctý?

Co mi po králích. Já mám co činit se smrtí, a ta je panovníkem nejmocnějším.

Mé dny tak prchly v spěchu dravém,
jak z cívky odvíjí se nit,
již tkadlec prohazuje stavem –
tak Job to doved vyjádřit.
Nit ne a ne se zastavit,
když v cívce není záchytka.
Já nemám z čeho strach už mít,
neb smrt mé vlákno po svém stká.

Kateřino… Miloval jsem tě…

Leonoro… Bylas tak dojemná v své lásce… V hodině své smrti jsi myslila na mne, protože jsi z lásky ke mně umírala. Ale já myslím jen na sebe. Můj duch není silný, síla je jen v osudu. Mohu myslit jen na sebe a litovat všeho. Moudrost klasiků mi neuleví, krása básníků mě ještě víc rozbolaví a útěcha Písma vyzní naprázdno. Jsem sám. Dávné stopy se vtiskují do mé mysli. Voda ještě neodplavila všechno kamení. Holou skálu ošlehávají vichřice a žádná rostlinka na ní nevypučí. Jen osamělý orel krouží nad útesy a pátrá po kořisti. Vzduch kolem něho čpí sluncem a oblaka mu závidí, že může létat, protože ona se mohou jen vznášet. Hrom rachotí desaterou ozvěnou. Po úbočí bos a zedrán kráčí mnich Comyne a hledá nejvyšší vznešenost. Nalézá jen sviště a…

Nazítří se žalářník belhá k jeho cele po špičkách. Za řadu let své truchlivé působnosti poznal stovky vězňů a desítky jich doprovodil na poslední cestě. Ví už, že jsou čtyři druhy k smrti odsouzených: jedni hořekují v bezedném zoufalství nebo proklínají v bezmocné zuřivosti; druzí prodlévají na modlitbách; třetí sedí na pryčně, nejedí, nepohnou se, zarytě mlčí a jen jejich oči jsou živé; poslední pak většinu času prospí. K prvním dvěma chodí za svou denní povinností jako dříve; k těm, kteří vzdorně mlčí, přichází opatrně a ozbrojen a nepřibližuje se jim na dosah, neboť jsou nebezpeční: zákeřně ho sledují šílenýma očima a nenadále zaútočí; a k těm, kteří spí, nevchází, dokud se neprobudí, aby je nevytrhoval z bezvědomí do děsné skutečnosti.

Nahlédne okénkem ve dveřích do cely; když vidí, že Villon spí, opět po špičkách odnese misku s jídlem.

Teprve pozdě odpoledne ho spatří; stojí u zdi a pozoruje pavouka, jak se mu snáší na niti pavučiny k hlavě. Vidí odsouzence, jak se jedním prstem dotkne vlákna a nepatrným tlakem je přetrhne. A hlídač pochopí, nač přitom vězeň myslí: na oprátku, a ta se nepřetrhne ani celou vahou jeho těla. Nepozorovaně odejde, přihřeje jídlo a vrátí se s ním do kobky.

„Zítra touhle dobou už nebudu naživu," řekne František vyprahlým hlasem a žádostivě na něho pohlédne, jako kdyby čekal, že jeho slova vyvrátí.

Kdo ví, chce odpovědět dozorce, ale rozmyslí si to a neřekne nic, aby mu nedával marnou naději.

„Myslíš, že kněz usmíří?"

Hlídač pokrčí rameny a má se k odchodu.

„Mluv!" vykřikne František a vymrští se s rachotem řetězů. „Mluv cokoli, ale mluv! – Ať nejsem sám…" Dodá to tiše a pokorně.

Žalářník se zastaví, ale neohlédne se na něj:

„Kat se z Meungu ještě nevrátil."

„Jednou se vrátí. Když mě neoddělají ráno, provedou to odpoledne."

„Kdo ví," přece jen řekne dozorce a přirazí za sebou těžká vrata.

Proč se zmínil o katovi? Nerozhoduje pro mne doba jeho návratu. Nerozhoduje ani jeho smrt. To vše může jen prodloužit čas mého čekání. Nějaký kat se najde vždycky, aby skoncoval s Františkem Šibeničníkem. Jediné, co mě může zachránit, je špatný provaz. Ale v to doufají všichni odsouzenci. To se stane jednou za sto let. Hle, jak lidský život visí na niti. Tuto odvěkou pravdu nemohl poprvé vyřknout nikdo jiný než odsouzenec před oběšením.

Ta moje nit se nepřetrhne.

A jiné naděje není.

Počáteční zoufalství ustoupilo šibeničnímu vtipu. Utápí žal v rozverných nápadech a nehoráznostech. Dokonce si i zazpívá písničku z žákovských let:

Jak list se chvějící,
jak člun vratký
bez posádky,
bez kotvy plující
v divoké vichřici,
která řádí
v boku, v zádi
a obrací člun zmítaný,
tak uštvaný,
tak změti nejistoty vydaný
jsem napospas:
zde láskaje – tam rozum zas.
Už umdlévám,
příčinu mdloby znám,
přec však nedbám:
*s plným vědomím – umírám**

(* Z Písní žáků darebáků.)

Poslední slova se mu však zaryjí do duše příšernou pravdou: S plným vědomím umírám. Rdousivá vlna strachu sevře hrdlo. V nohou pocítí takovou slabost, že se musí posadit. Sevření hrůzy se stahuje. Nastal večer. Poslední bídné světlo, když jako by bojácně nahlédlo do cely mřížovím okénka u stropu, zaniklo.

Samota a tma a strach a smrt.

Dívá se vzhůru, chtěl by vidět aspoň jednu hvězdu. Nenalézá ji.

Ani jediné světýlko naděje, myslí si.

Mám strach.

Ví, co je strach, kdo nebyl odsouzen k smrti? Strach ve své plné podobě, nejhutnější a nahý. Strach s vědomím beznaděje, mrazivě palčivý a horce chladný, bodá jako rezivý nůž, když se jím zvolna otáčí v ráně; bije jako obušek a zavaluje jako mastné a lepkavé bahno; leptá jako pomalu působící jed.

… vždy ten, kdo mře, mře za hoře…

Opakuje si verše, které vznikly pod dojmem popravy Régniera z Montigny. Složil je tedy i pro sebe.

Smrt rozchví ho, až zesiná,
nos zkřiví se a vpadnou dásně,
sval každý v křeč se napíná,
krk naduří a tepna praskne…

Vtom se otřese podivuhodnou myšlenkou:

Což právě tento strach neznačí naději?

Proč by člověk pociťoval strach před něčím, co by bylo hotové, nezměnitelné a bezvýchodné?

Můj strach je moje největší naděje, opakuje si houževnatě. A v této myšlence pociťuje úlevu. Vyhýbá se vzít na radu rozum, poněvadž by ho nařkl z bláhovosti. S touto myšlenkou také usne.

Ráno od samého rozbřesku očekává kněze. Co chvíli znehybní a naslouchá, neozvou-li se na chodbě kroky. Vrátil se už kat?

Hrůzu se mu podařilo setřást. Kde se v Orleansu popravuje? Na vězeňském dvoře nebo za městem? Nemine ho aspoň strastiplná jízda na káře s průvodem kvílících mnichů?

Jednak by byl rád, kdyby kněz přišel, aby slyšel někoho mluvit a mohl mu odpovídat; jednak se jeho příchodu hrozí, neboť bude znamenat, že za hodinu…

Čas je bolestivě liknavý. Villon pozbývá rozumu z čekání. Řinčí pouty. Vykřikuje, aby slyšel aspoň vlastní hlas a nebyl tak sám. Dupe. Naráží tělem o zeď. Chtěl by něco dělat. Pak náhle ztichne a modlí se. Pokouší se modlit. Nedovede se soustředit. Znovu vyskakuje a dává se do bláznivého tance na jednom místě za hudby lomozících řetězů. Potom, zmámený hlukem, naráz strne: co když kněz je za dveřmi a on ho neslyšel?

A vskutku. Klíč zabrousil v zámku.

Bez dechu upíná zrak ke vchodu.

Je to však žalářník s miskou jídla – odsouzenec ani nevnímá, jak dnes lahodně voní.

Je tedy poledne, myslí si. A ještě nic. „Celé dopoledne jsem musel čekat!“ řve na dozorce jako smyslů zbavený. „Jak dlouho mě ještě budete mučit?! Sežeňte si jiného kata! Já už chci mít pokoj!“

A tu ve dveřích stane kněz.

František se zalkne novou černou vlnou hrůzy.

Dozorce nevšímavě odkulhá a kněz spočine na odsouzenci konejšivým pohledem. „Bůh s vámi, milý synu.“

Villon nemá, co by odpověděl.

„*Když lehneš,*“ tiše praví kněz slovy Písma a přistoupí k němu, „*nebudeš se strachovati, ale bude libý sen tvůj*.“

„*Nelekneš se strachu náhlého,*“ pokračuje Villon posměšně v Písmu, „*ani zpuštění bezbožníků, když přijde…* To znám!“

„*Nevaď se s člověkem bez příčiny, jestližeť neučinil zlého,*“ pokárá ho kněz opět slovy Písma. „Rozumím tvé bolesti a chci ji zmírnit.“

„Nerozumíte jí, protože jste to nezažil.“

„Ale provázel jsem mnohé, kteří to zažili. Vyzpovídej se mi, synu, ze svých trýzní. Bůh na tebe milostivě popatří.“ Knězova slova, jakkoli vyřčená laskavě a provázena těšivým spočinutím jeho dlaně na Villonově ruce, ho popouzejí.

„*Kdyby odjal ode mne prut svůj, a strach jeho aby mě nekormoutil, tehdáž bych mluvil a nebál bych se…*,“odpoví mu František a drsně navazuje: „*Stýská se duši mé v životě mém, vypustím nad sebou naříkání své, mluviti budu v hořkosti duše své. Dím Bohu: Neodsuzuj mne, oznam mi, proč se nesnadníš se mnou? Jaký máš na tom užitek, že mě sužuješ, že pohrdáš dílem rukou svých?*“ Povstane a zahrozí zaťatými pěstmi mlčenlivým zdem. „Dost! Nechci Písmo! Sám jsem si je opakoval a nepomohlo mi. Chci pravdu. Mluvte mi pravdu o životě a o smrti.“

„Pravdu života, můj synu, tu jsi poznal.“

„V marnosti. V pomíjivosti. Kam se ztrácí lidský osud?

Kde zůstal papež Kalixt Třetí –
tím jménem poslední se zval –
on též pad smrti do zajetí?
Kde Alfons, aragonský král?…
Dál o tom nechci rozprávěti,
neb svět je samý zmar a žal,
vždyť smrti nikdo neuletí,
ni odklad bys s ní nesjednal.“

Kněz hledí na odsouzence se slzami v očích. Ještě nikdo, komu v těchto zdech pomáhal se rozloučit s životem, nezápasil v nitru s takovým vzdorem a zároveň s takovou rezignací. Vzdor a odevzdání se v něm svářejí, jeho slova vybuchují tu s posměchem, tu se zoufalstvím; není v něm kajícnosti, aby knězi usnadnila jeho těžký a bolestný úkol.

„Dospěl jsi," řekne mu, „k poznání, že pravdou života je smrt. A toto poznání ti cestu do věčnosti ulehčí."

„Ulehčí! Otče, nesluší se, abyste tak mluvil. Je to laciné. Ulehčilo by mi to snad, kdybych umíral starý, kdyby svíčka už dohořívala. Ale ona nevyhořela ještě ani z poloviny. Já neumřu, já budu zabit. Ne, já budu utracen."

„Někdo dříve, někdo později. Smrt smete vše a pochopení –"

„Vše smrt jak vítr odvane. Vím.

Kde hledat svaté apoštoly?
Ač šatili se v kment a nach,
ač měli kříže, měli štoly,
přec ďábel na hrdlo jim sáh
jak rozlícený, temný vrah.
Jak pány, tak i poddané
má smrt zde v světě na dosah.
Vše smrt jak vítr odvane.

Tak každý přejde smrti práh,
tak každého smrt dostane,
ať má či nemá před ní strach.
Vše smrt jak vítr odvane.

Ale o to mi teď nejde, otče. To vím. To jsem věděl dávno. Nejedny verše jsem na to složil, a přece mě s pravdou nesmířily. Vím to, znám to, a lépe, tisíckrát lépe než vy. Co vy o tom můžete vědět? Poznání pravdy mě s ní nesmířilo – a víte proč? Protože nejde o to co, ale o to jak – v tom to vězí. Smrt? No dobrá. Běh žití z nejprudších je jízd a smrt v něm přípřež poslední… Tak jsem to napsal, ale teď vidím, že to tak není. Ne smrt, ale umírání je přípřež poslední. Umírání. A to je to jak, to je ten způsob, kterým se k smrti dojde. Řekněte mi něco o umírání. To jediné na vás chci. Ostatní jsem si domyslil sám. To jediné, otče, co mi můžete na mou poslední cestu dát. Řekněte mi, čím projdu, než nastane konec, řekněte mi, čemu mě žádní profesoři nenaučili."

A kněz zahanbeně mlčí, neboť nedokáže splnit své poslání, nedovede utěšit tohoto odsouzeného: pravá bída jeho svěřenců mu vždy zůstávala cizí, obcházel ji a přikrýval slovy Písma, protože je uměl rozvádět a přizdobovat podle nálady a stavu svých provinilců, až jim nahotu skutečnosti zahalil rouškou pokory a rozjímání. Netrpěl s nimi a nezajímal se, co jejich tvář vyjadřuje ve chvíli umírání. Při pohledu na tohoto

nezkrotného muže si uvědomuje prázdnotu a bezduchost svého počínání, uvědomuje si nepoctivost, s jakou až dosud přistupoval k svému úkolu, a povrchnost, s jakou se ho zhošťoval. Stydí se před mladým zločincem, on, starý kněz, jenž vždy žil bezúhonně a nedal se zlákat žádnou příjemnou nepravostí. Stydí se a neskrývá to, sklání hlavu na prsa křížem obtížená a naříkavě vzdychne. Slyší vězně, jak cynicky říká:

„Vy to ještě můžete napravit. Já už ne."

Ne já jemu, nýbrž on mně poskytuje útěchu v těchto trapných chvílích, myslí si duchovní otec. První z mých oveček, která odejde nesmířena. Jak to zodpovím svému Pánu?

František sedí s hlavou v dlaních a myslí si, teď že už čas poběhne rychle.

Vtom se ozve hlahol zvonu.

Oba na sebe pohlédnou.

„To už?!" vyjekne odsouzený.

‚Ale ne… Zvonem se to přece neohlašuje… Ostatně jsem u tebe teprve chvíli…" Kněz je zmaten a bezmyšlenkovitě se rozhlíží.

Vzápětí se přidá jiný zvon a hned třetí, čtvrtý, to snad všechny zvony města vyzvánějí slavně a radostně, jednotlivé údery kovových srdcí splývají v mohutný tok velebné hudby, a ta se vzpíná do výše a klesá do hloubi, úžasná mnohostí tónů, bouří a rozplývá se do šíře, bohatá, povznášející, očistná.

Kněz náhle pochopí.

Vrhne se k odsouzenci, horoucně ho obejme, políbí ho na obě tváře. Oči se mu zakalí slzami.

František ničemu nerozumí a užasle hledí hned na kněze, hned na okénko, kudy sem proudí vyzvánění.

Ale tu už zavrzají dveře cely a pajdavý dozorce nese klíč. Snímá mu pouta. Duchovní otec pláče.

Kde však jsou stráže, aby mě po cestě k šibenici hlídaly? Proč mi nenechají pouta na rukou? Kde zůstal soudce?

„Tak jdi," řekne hlídač.

Villon odevzdaně uposlechne a vratkým krokem opustí celu. Na chodbě poslušně čeká na dozorce.

„Nač čekáš? Jdi."

„A kam mám jít? Kudy?"

„Ven."

František nic nechápe. Bezradně si sahá na čelo. „Ven?" opakuje po hlídači a usilovně se snaží najít smysl toho slova. „Kam ven?"

„Kam chceš.“

„Na svobodu.“

„Tak jdi.“

Odsouzenec si ho nejistě změří a učiní několik váhavých kroků s hlavou stále otočenou ke dveřím kobky, protože nepochybuje, že hlídač vykulhá za ním. Ale ten si ho nevšímá a hovoří s knězem. Po nejistých krocích učiní několik dlouhých skoků. Nikdo však ho nevolá zpět, nikdo se mu nestaví do cesty.

Nyní už o ničem nepřemýšlí, neohlíží se ani vzad ani do stran a dá se zběsile na úprk. Proběhne chodbami. Octne se na schodišti. Vyletí po něm z podzemí do přízemku jako vyplašená myš. Pádí další chodbou. Jeho kroky hlučí po dlaždicích. Zabočí za roh.

Prudce stane a přikrčí se.

Při vchodu do soudní budovy stojí dva ozbrojenci.

Když spatří vězně, odstoupí a dveře mu otevřou dokořán.

František jde zvolna, ve střehu, měkce a číhavě jak kočka a vojáky nespouští z očí. Dojde k nim, projde mezi nimi. Stojí na schodech, které vedou z ulice k soudní budově. Slunce do něho praží. Hlahol vyzvánění ohlušuje.

A stráže ho nezadržují.

Jak opilý se vypotácí do ulice.

Davy lidí ve svátečním odění vroubí ulice. Vzduch voní květinami, rozsypanými po cestách. Z balkónů visí koberce. V oknech hoří voskovice. Odkudsi sem zaléhá jásot zástupů. Děvčátka v bílých šatech si připravují pestré stuhy k mávání. Nad ulicí se houpají šňůry chvojí, na nich se třepetají barevné třásně a lesklé předměty.

„Co se to děje?“

Dýchavičná baba v zástupu si ho ostře prohlédne a podrbe si bradavici za uchem. „Vy jste se pomát, ne?“

„Prosím ano.“

„Jděte dál a neobtěžujte mě, nebo zavolám seržanta!“

A tak se Villon vrací zpět po schodech k soudní budově. Před strážemi se zastaví.

„Proč mě propustili?“

„Kníže Karel Orleánský projíždí se svou dceruškou městem a ve jménu své knížecí dcery udělil všem trestancům milost bez rozdílu provinění.“

Villon neodpoví a vyvrávorá ze schodů.

Vtom už se na nároží objevilo čelo slavného vévodského průvodu.

Propuštěnec si nemilosrdně razí lokty a kopanci cestu zástupem. Vrhne se na zem před vévodova koně.

Ježíšem daná líbeznosti,
vy dbáte ubohých, jež řád
a spravedlnost záštím hostí,
jimž osud v cestu svízel klad;
vím, jakým vděkem k vám mám plát:
můj život, jejž mi Pánbůh dal,
vy ráčila jste znovu dát;
co chvály zaslouží si, chval.

Zde před Bohem vám přísahám,
že nyní smrt by mě už měla,
vás, kněžno, Pánbůh nedat nám,
jež soucitná jste, jasná, skvělá,
že životu jste vrátit spěla,
co přízrak smrti svým už zval.
Jste spásou duše mé i těla:
co chvály zaslouží si, chval.

Vám v poslušnost se poddávám,
chci vděčně náležet vám zcela,
mé slabé síly patří vám;
má starost všecka potemněla,
už slétly chmury z mého čela.
Jsem váš, ne svůj, vám jsem se dal,
k vám volá duše rozhořelá:
co chvály zaslouží si, chval.

Vzor lidem všem jste, které znám;
tvrz míru jste mi otevřela,
jste blahé laskavosti chrám,
vin našich spasitelka smělá;
v té pochvale je pravda celá,
jen nevděčník by se jí bál;
mým refrénem se rozezněla:
co chvály zaslouží si, chval.

Princezno, slova rozechvělá
mně dovolte, bych zazpíval:
vás nebýt, píseň odumřela.
Co chvály zaslouží si, chval.

„Zastav!“ křikne biskup Tybalt ďAussigny na kočího. „Zastav!“

Kočár se zakymácí a zastaví. Stařec rychle vystoupí a jde zpět až k stánku potulného kejklíře; kolem se tísní zástup rozesmátých diváků. Hledá mezi nimi tvář, kterou zahlédl v jízdě. Nevidí ji však. Probírá jeden po druhém obličeje zvědavců, ale marně. Otáčí se po malém rynku, nahlédne i do uliček, které sem ústí. Pak se zklamán, ale rozechvělý, vrátí do vozu.

Biskup Tybalt ďAussigny je starý muž vysoké postavy, suchý jako loňská ostřice a chladný jako morový sloup. Jeho rod není zvlášť skvělý a jeho manželský původ krajně podezřelý, neboť se narodil za deset měsíců po smrti svého otce. Od dětství byl samotář a klukoviny spolužáků s pohrdáním přezíral. Byl nesmlouvavě spravedlivý a pravdomluvný a ve škole mezi spolužáky v opovržení: neřekli mu jinak než „krysa“ či „udavač“, protože veškerá uličnictví podle pravdy a do podrobností prozradil. Zato učitelé a kněz si ho nemohli vynachválit: byl nejen chytrý, ale i pilný a houževnatý. Obzvlášť kněz si ho oblíbil: pro jeho hlubokou zbožnost se jediná mše neobešla bez jeho ministrování. V deseti letech měl svůj domácí oltář a denně sloužil mši, zatímco si ostatní kluci hráli na raubíře nebo na lvy – na lvy proto, že se při tom mohlo hodně řvát. O jeho kněžské budoucnosti nikdo nepochyboval. Také na univerzitě byl příkladným žákem a jako vysvěcený kněz postupoval rychle výš a výš, protože se zdrženlivostí v životě a přísností nejen k druhým, ale především k sobě samému dovedl zalíbit nadřízeným. Poslali ho na několik let do Říma, tam se stal na čas osobním sekretářem papežovým. Horlivě studoval práva a věnoval se i studiu dějin mnišských řádů a klášterů. Ve třiatřiceti letech se stal biskupem ve francouzském městě Meungu a v tomto úřadě setrvává dodnes, a je mu dvaasedmdesát. Povýšit už nechce, neboť si zamiloval toto městečko, kde pro samé kaple, kostely a kláštery sotva zbylo místo na tři krčmy. Býval zde za dobrých časů i nevěstinec, ale první počin nastoupivšího biskupa Tybalta ďAussigny bylo, že jej zrušil, jeho majitelku na deset let zavřel a ostatní dámy postavil na čtyřiadvacet hodin na pranýř a vypověděl z města na doživotí. Inventář dal spálit na veřejné hranici, sudy vína vylít do řeky Loiry – k nemalé žalosti mnichů kartuziánů, kteří měli klášter hned vedle a činili si na víno nároky – dům dal vybílit, vysvětil jej a zařídil v něm hospodářskou správu biskupských statků. Za městem postavil

malý hřebčinec, protože v Itálii podlehl jediné vášni svého života, lásce ke koním. Křížením plemen bretonského a gaskoňského dosáhl znamenitých výsledků, takže koně z Meungu jsou v těchto časech nejvyhledávanějšími a nejdráže kupovanými klusáky. Přes svůj požehnaný věk se hrdě drží v sedle a projíždí svým městem bílých domů a tichých klášterů sám, každým vážen a nikým nemilován, jako modla, vydlabaná do červenavého třešňového dřeva. Chladným pokývnutím děkuje za chladné pozdravy svých oveček, povznesen nad ně osamocením a výškou koně.

Dnes se rozhodl, že večer osobně učiní prohlídku v městských krčmách. Je pátek, i dohlédne, nepodávají-li se masitá jídla nebo polévky; nečepuje-li se víno hostům již opilým; nenavštěvuje-li krčmy mládež; neprovozují-li tam tajně svou živnost poběhlice; dává-li krčmář dobrou míru; nedochází-li v hospodách ke rvačkám – předevčírem se o jedné doslechl; a konečně a hlavně, nepotloukají-li se tam podezřelí živlové, které nikdo nezná a mohli by patřit k tomu neblaze proslulému zločineckému bratrstvu. Mezi nimi by určitě našel Villona, neboť kde jinde by trávil večery? Zajisté chtěl využít mé delší nepřítomnosti v Meungu k svým rejdům. Jinak si to nelze vysvětlit. Přece by se neodvážil do města, kde vládnu já a kde se se mnou může snadno setkat.

Nejdříve zavítal v průvodu městské stráže k Zelenému věnci. Tam shledal vše v pořádku až na to, že se tam hrála zakázaná hra. Ale poněvadž ji nehráli o peníze, ale toliko z hráčské vášně a ze strachu před biskupovou přísností jen o fíky, ušklíbl se a suše rozhodl, že ten, kdo nejvíc vyhrává, musí všechny získané fíky sníst. K jeho cti budiž dodáno, že postiženému ihned po návratu domů poslal zaručené koření proti střevním potížím.

Potom zašel pod Věchýtek. Krčma se kdysi jmenovala Pod spodničkou, kterýžto název rozhořčeně zrušil. Tam našel čtyři chrápající opilce a poslal je domů s podotknutím, že si to s nimi zítra vyřídí. Kuchařku přistihl, že smaží vejce na sádle, a to je v postní den nepřípustné. Skupina mladíků u rohového stolu příliš hulákala a mlátila pěstmi a džbány do stolu, ale vysvětlení, že se jeden z nich zítra žení, přijal jako dostatečnou omluvu.

Ještě by to ušlo, říkal si na cestě k třetí hospodě, čekal jsem to horší.

V poslední krčmě Na výměnku mu však nastala žeň.

Když se s čadícími pochodněmi blížili, strhl se povyk. Neboť před podnikem hlídkovali dva muži, aby hosty v případě nebezpečí varovali. Nastal zmatek. Do tmavé uličky vyběhlo několik chlapů. Lapili je, pouze jednomu se podařilo prchnout. Biskup si stačil všimnout, že je malý a zavalitý a že to tedy nemůže být Villon. V krčmě bylo všechno vzhůru nohama. Podezřelí jedinci se krčili u zdi. Měšťané z Meungu zcepeněli nad

poháry, zkoprnělí strachem. Hostinská vřeštěla někde ve špižírně. Její manžel bezradně pobíhal za nálevním pultem. Jen potulný kejklíř zůstal klidně stát za stolem, kde provozoval svůj kumšt se skleněnou koulí v jedné ruce a s kouzelnou hůlkou v druhé. Pozdravil biskupa jako starého známého, protože mu vystavil povolení ke vstupu do města.

Biskup se lačně rozhlížel po hledané kořisti. Ale nikde postava ani tvář, aby odpovídala Villonovu popisu. Prohledal komoru, záchody, kuchyň i dvě soukromé místnosti hostinských. Dal zatknout deset dalších chlapů, ale pořád nebyl spokojen. Chtěl najít toho, pro něhož vlastně přišel, a tušení mu napovídalo, že tu je. Stráže prolezly pod lavicemi. Našel se tam jeden mladistvý synek sousedovic hokynářky. Ten brečel. V síni z koše špinavého prádla vytáhli lehkou holku. Proklepali i sudy s vínem, ale byly plné. Posvítili do všech koutů domu. Obcházeli ještě chvíli tu a tam a nakonec dali hospodu vyklidit a na týden ji zavřeli.

Celý ten týden se kolem potloukali tajní, nevyjde-li přece jen hledaná kořist, jestliže se důkladně ukryla. Nespatřili však nikoho.

Nevěděli ovšem, že po odchodu biskupově se z nekryté bečky slanečků vynořil Villon, mokrý, mastný a smrdutý jako rarach. Jenomže biskup dal obsadit všecky cesty vedoucí z města. A tu Villona přece lapili.

Tybalt d'Aussigny ho dal vsadit do podzemního vězení ve věži, jež se tyčí vedle chrámu svatého Richarda.

Teď po návratu z vězení,
kde téměř nechal jsem své žití,
se osud ještě nenasytí?
Ba, jeho zášť se nemění.
Však podle mého mínění
by zla a pomsta dost moh míti,
po návratu!
Když z hněvu jen a běsnění
mě znovu strhne do svých sítí,
má duše, jež se do nich chytí,
kéž v Bohu dojde smíření,
po návratu!

Žalář v meungské věži je nejobávanější v celém kraji a žalářník znám jako bezcitný vzteklý pes.

Ale Villon s ním nemá co činit. Jeho vězení je toho druhu, že s žalářníkem nepřijde do osobního styku. Sedí v podzemní díře, kam ho

dopravili v koši, v díře, kde může spát jen jako skrčenec. Otvor nad jeho hlavou zakrývá poklop z dubových břeven. Jídlo mu sem spouštějí po provaze okénkem v poklopu, a pak je opět zavřou. Jídlo –! Kus tvrdého chleba a džbán s vodou. Sedí ve věčné tmě, vlhku a chladnu. Není zde nádoby, do které by mohl chodit. A opět jako v Orleansu mu ruce i nohy poutají okovy.

Protože se v poslední době ničeho nedopustil, ví, proč ho zatkli a uvěznili do žaláře tak krutého.

Trestu za teologickou fakultu tedy neunikl.

Míjejí dny a týdny, František neví, kolik dní a týdnů. Stále marně čeká na výslech. Bojí se ho, neboť ho přiblíží k smrti, a přeje si ho, neboť jej na několik hodin osvobodí od tmavé díry, zbaví ho řetězů na nohou a dovolí, aby se protáhl.

Zpočátku ho bolelo celé tělo. Potom si zvykl aspoň na nepohodlnou polohu. Ale nemohl přivyknout mokru a zápachu, zimě a hmyzu. Věčná tma, kde oči nerozeznají zcela nic a kde musí i odměřený krajíc chleba nahmatat, v něm vyvolává horečné představy nebo záchvaty nepříčetnosti.

Nechají mě tu snad zaživa shnít?

V rozjitřené mysli proskakují rýmy, verše, celé strofy. Prázdným džbánem tluče do stěn a s napětím marně naslouchá, nezaslechne-li odezvu od nějakého spolutrpitele.

Avšak vězení je jako hrob a čas v něm jako věčnost.

Biskup Tybalt d'Aussigny usoudil, že nejlépe bude nechat zajatce, aby své vězení vychutnal: tak dá při výsleších co nejméně práce.

Chtěl Bůh to tak? Či biskup Tybalt?
Spíš ten: dal vodu pít jak led,
až v podzemí mně jámu vybral,
tam přikován jsem roubík jed…
Když vzpomenu té hory běd,
tu modlím se, ten mizera
by dostal od Boha… a hned…
co přeju mu… et cetera.

Villon polyká svůj úděl jako sousto popela.

Protože nerozezná den od noci a protože mu chléb spouštějí jednou za světla, jindy potmě, ztratil přehled o čase. Čas se stal nejtěžším břemenem jeho života. Žluté hvězdice se mu míhají před očima. Ze spánku se vytrhuje hlaholem zvonů a jásotem davů: tu sedne, soustředí se a skutečně slyší

vyzvánění a volání zástupu, upíná zrak do tmy nad hlavou a čeká, že přijde vysvobození šťastnou náhodou jako loni. Po chvíli představa pomine a on si připadá ještě ubožejší. Časem si odvykne čekat na spásu z otvoru nad hlavou a trpně poslouchá zvony ve svém nitru.

Tma, čas a myšlenky splývají v jediné, splývají v tiché zoufalství.

Tu zahoří bílé světlo, jindy zahučí proudící řeka; hned chutná na jazyku červené víno, hned svírá v prstech mastnou pečeni; často mu chřípí rozechvěje vůně borového lesa a čerstvé pryskyřice. Jindy slyší hlasy, jak k němu promlouvají, a odpovídá jim smutným veršem. Když tma bývá nejpalčivější, snášejí se k němu světlé postavy žen a jejich dlaně konejšivě chladí. A když samota zalyká jako zprudka vychrlená láva, zjevuje se kanovník Vilém Villon a hovoří o vůli boží, nikoli o takové, která znamená odevzdanost a trpělivé snášení útrap ve jménu poslušnosti a pokory, ale o té vůli boží, která řídí moudře a protivenstvím navštěvuje pro velebnost hloubky a pro trýzeň uzrání a kterou člověk má přijmout bez reptání k naplnění budoucích dnů.

Tehdy opět pije naději a věří.

Také své vlastní srdce vidívá, to když se tma rozčeří s jiskřivým šelestem, jako kdyby hustý déšť padal do listoví starých stromů, a v šumotu se zatřepetá plamen a z plamene se utvoří srdce a v něm kolotá krev a zvučí lidský hlas…

„Já, tvé srdce, slyšíš mě? Držím se už na chatrné nitce, ztrácím sílu a krve mi ubývá, když tě tak vidím samotinkého a přikrčeného jako psa, vypráskaného do kouta. A proč to je? Pro tvou pošetilou lehkomyslnost, ano, hněte mě to a sužuje, chováš se stále jako nerozvážné dítě, ale já už o tom nebudu hovořit, bez toho se obejdeš…“ Vidina se zachvěje, to plamen dohasínající svíce by se tak zachvěl, a hlas sténá: „Chtěl bys být čestným mužem? Pozdě, je ti třicet let. Že není? Že jen mezkové zdechnou ve třiceti – a ty žes ještě jinoch? Jsi bláhový a hrdlo ti svírá pošetilost z obavy, že je sevře oprátka… Moucha ti spadla do mléka, mléko je bílé, moucha černá, v tom je ten rozdíl, však ty rozumíš, ale to zdaleka není vše, třesky plesky, stále se k tomu vracím, jsi ztracen… Že se vzchopíš? Už o tom nebudu hovořit, bez toho se obejdeš…“ Vidina se zachvěje, to opadávající květ by se tak zachvěl, a hlas povzdechne: „Já jsem jen smutný, ale ty, tys zchřadlý a bolavý. Kdybys byl ubohý a pominutý hňup, měl bys ještě něco na svoji omluvu. Na ničem ti nezáleží, sličné jako šeredné, vše je ti lhostejné… Či máš hlavu valounu tvrdší? Nebo ti víc než počestný život hoví tvé neštěstí? Co na to odpovíš? Že budeš mít pokoj, až zhasneš? Bože, jak pohodlné. Jak moudrá výmluvnost. Už o tom nebudu hovořit, bez toho se obejdeš…“

Vidina se zachvěje, to zasažený pták by se tak zachvěl, a hlas úpí: „Z čeho povstalo tvé zlo? Jdi. Z tvého nešťastného osudu? To nepříznivá hvězda naplnila tvou mošnu? Bláhovost. Jsi pánem svého osudu, leč ty si vedeš jako jeho panoš. Pradávný mudřec napsal, ty to víš, že rozvážný muž má moc nad hvězdami i nad jejich vlivy. Ale ty tomu nevěříš, vymlouváš se, žes takový, jakým tě planety stvořily, taková je tvá víra. Už o tom nebudu hovořit, bez toho se obejdeš…“ Vidina se zachvěje, to rozervaný závoj by se tak zachvěl, a hlas kvílí: „Chceš vůbec žít? Kéž ti toho Bůh dopřeje. Výčitek svědomí ti je zapotřebí. A číst, nekonečně číst v breviáři moudrosti – a zanechat rozpustilostí, na to zvláště dbej. Nuž připomeň si vše, co jsem ti řeklo, já srdce tvé, dnem i nocí se na to rozpomínej a nečekej, až tví dnové dospějí k nejhoršímu… Už o tom nebudu hovořit, bez toho se obejdeš.. .“* (*Volný překlad Villonovy básně Spor srdce a těla.) Vidina se zachvěje, to sežehlá ratolest by se tak zachvěla, a spojuje se s temnotou, hyne, hyne…

Když se konečně spustí koš, aby ho vytáhl na vzduch a k výslechu, světlem zmámené oči vidí zralé jeřabiny. Snad je srpen. Snad září. Podle slunečních paprsků soudí, že spíše srpen. Nejméně dva měsíce tuhl ve své hrobce.

Když se odvolává, že není poddaným biskupa Tybalta d’Aussigny a že tedy nemá práva ho žalářovat a tak krutě s ním nakládat, řeknou mu, že příště si to zodpoví před biskupem samým. Připomene, že jediný soudce, který ho jako mistra univerzity pařížské smí soudit, je pařížský biskup. To soudce pohněvá, špatně snášejí, když je zločinec poučuje o zákonech.

Vsadili ho znova do jámy, neboť shledali, že ještě neuzrál.

Čas znovu odpadává od věčnosti ve tmě mezi hladem a zimou jako chuchvalce sražené krve.

Když ho vytáhnou podruhé, usoudí, že je asi začátek října. V síni spatří samotného biskupa. Jeho tvrdé rysy neproteplí ani zákmit slitování. Zpod přivřených víček úkosem hledí na provinilce.

Villon opakuje, že Tybalt ďAussigny není oprávněn ho soudit.

Biskup jeho námitku přejde s pohrdlivým úšklebkem. Žádá, aby po pořádku a podrobně vyprávěl o vloupání do teologické fakulty.

„Víte všecko od čtyř ostatních. Máte to v protokolech.“

Biskup mu stroze a bezbarvým hlasem doporučí, aby se neprotivil.

František trvá na svém, že nebude vypovídat tomu, kdo se ho zmocnil neprávem.

Nato Tybalt ďAussigny mlčky pokyne rukou, uvyklou žehnání, a Villona odvlekou do mučírny.

Připoutají ho k lavici, otevřou mu ústa a zapřou je kolíkem. Potom mu do krku lijí vodu. Jako do žlabu, když se zavodňuje zelné pole, nové a nové konvice vody mu vtékají do útrob, až má život dokulata vydutý. Chce dát znamení, že bude vypovídat, ale nemůže se pohnout v sevření provazů a nemůže promluvit pro roubík. Voda se do něho řine dál a dál, až omdlí.

Odpoutají ho, zbytek vody na něho vychrstnou, aby se vzpamatoval, a bez dalšího vyšetřování ho znovu spustí do jámy.

Následují dny strašlivých bolestí v ledvinách, protože nestačí zpracovat úžasné množství tekutiny. Měchýř se stahuje v palčivé křeči. Voda ustavičně odchází. Už se nesnaží odplazit se do kouta; leží v obvyklé skrčené poloze, nemyslí na nic, svíjí se a odtoku vody nechá volný průchod. Rukama čvachtá v blátě, není s to pozřít svůj denní chléb a ze džbánu vody na něj jdou mdloby.

Když nejhorší útrapy pominou a může soustředit myšlenky, je zhnusen sám sebou, jak se tak válí ve špíně, a ta se na něho lepí a obaluje ho, jako vepř v bahně si připadá, ne jako člověk s duší, jež patří Bohu. Opět slyší zvonění zvonů, ale už ani hlavu nezvedne. Záchvaty chladu otřásají celým tělem, vždyť šaty má naskrz promočené, ale nevstane, aby neležel ve vodě a v blátě. Vše je mu lhostejné, mozek nepracuje, vtip se utopil ve spoustách vody, už ani své srdce nevidí, jak plane v rozčeřené tmě a jak se zachvívá, to puklý zvon by se tak zachvěl… Zná jen svou bídu, ale už na ni nemyslí, už jen jako zvíře ji všemi smysly vnímá, ale nerozvažuje o ní, nežertuje o ní, nepřemýšlí o jejím pokračování a jejích konečných následcích, nepřemítá, jak by se dala změnit nebo zmírnit – toliko jako bezduchý tvor ji pudově konstatuje. Neví pranic o světě, neví, že na vinicích dozrály hrozny, že z Německa do Francie přichází množství knih, tištěných podle slavného vynálezu Gutenbergova, že v Marseille vypukl mor a skoro před čtvrt rokem že na zámku v Bourges zemřel Karel Sedmý, král francouzský, ten, jenž vyhnal Angličany ze země; že před měsícem v Remeši korunovali krále nového a že Francie žije ve znamení radostného vzrušení, neboť nový vladař ruší mnohé daně, zato však přísně trvá na dani ze zvonu, kterou musí platit církev – vypočítal prý si, že bude-li církev řádně tuto daň platit, sejde se do královské pokladny tolik, že to uhradí celoroční výdaje za vládu a panovnický dvůr; že lid si rázem oblíbil tohoto krále, který je sice nemluvný, ale pro Francii se zdá příslibem požehnání.

Villon by ani neuměl podat žádost o milost Poslal by ji králi, který už čtvrt roku tlí v hrobce – ach, jak je mu v ní dobře proti Villonovi.

Když ho vyvlekou na světlo k třetímu výslechu za několik dní po mučení vodou, nestojí před nimi třicetiletý muž, třebaže předčasně zestárlý

a zbědovaný, nicméně schopný odporu a bystrého úsudku, nýbrž zničený starý člověk, vyzáblý a žlutý jak kostlivec, povolný tělem i duší, zablácený, mokrý a třesoucí se zimou, který se nevzmůže ani na to, aby požádal o suchý oděv.

Toho právě chtěli soudci dosáhnout.

Sám Tybalt ďAussigny nařídí, aby ho umyli a převlékli a jeho hadry vystrčili na slunce – ne však z lidumilnosti, nýbrž proto, že obžalovaný nesnesitelně páchne a jeho zjev by znevážil důstojnost soudu.

Aby vůbec mohl vypovídat, musí vyvinout nadlidské úsilí. Rozpomíná se těžce a pomalu a jeho hlas jen šeptavě chroptí. Co chvíli přestane mluvit, zachvácen křečovitým kašlem, a tu se tak zmítá a slabostí hmatá kolem sebe, čeho by se přidržel, aby nepadl, že biskup pokyne, aby mu podali židli. I smí na ni usednout, kdykoli ho přepadne kašel, a pak vyplivuje krvavé cáry.

Vypoví vše o vloupání do teologické fakulty, vše, nač se dokáže rozpomenout. Nenaléhají na něho, když není s to vypovídat o podrobnostech. Stále se vrací k detailu, že se nejdříve před dobýváním pokladny napili mešního vína, a tuto větu nesčíslněkrát opakuje po celou dobu výslechu. Matně si uvědomuje, že smí prozradit vše, neboť ostatní čtyři už mají soud za sebou; že jsou mrtví všichni, i pihovatý Colin Cayeux.

„Stačí. Nyní přistoupíme k druhému bodu vaší obžaloby. Vypravujte nám o násilí, jehož jste se dopustil na Jeho Milosti Tybaltu ďAussigny.“

„Ještě jsem zapomněl říci, že jsme se hned po příchodu do fakultní kaple napili mešního vína.“

„To jsme slyšeli. Jak to bylo s Jeho Milostí?“

Vypovídá tedy, až řekne vše, co již předem udal biskup.

„Byl jste si vědom, že se dopouštíte hrdelního zločinu?“

„Snad ne, já… já jsem se přece musel odtamtud dostat…“

„Myslíte, že se dostanete i odtud?“

„Taky.“

Podiv, smích, rozhořčení a soucit v řadách soudců. Každý reaguje podle své povahy.

„A jak, prosím vás?“

Před Villonovými zraky se v duchu objeví kanovník Vilém a napoví mu:

„Vůle boží řídí moudře a protivenstvím navštěvuje pro velebnost hloubky a pro trýzeň uzrání a člověk ji má přijmout bez reptání k naplnění budoucích dnů.“

Soudci na sebe pohlédnou. Je to první dlouhá věta, kterou vězeň pronesl souvisle a svědčí o nevšedním duchu. Nemohou rozumět jeho slovům. Snad jen biskup jim rozumí, leč nechápe jejich dosah.

„Odveďte ho."

Už je mezi dveřmi, když se náhle vytrhne a obrátí se zpět k soudcům.

„Prosím vás…" Odmlčí se.

„Nežádejte na nás mírnější vězení," řekne Tybalt ďAussigny odmítavě a ostře.

„To ne, já… Vynechal jsem něco důležitého… Nejdřív jsme se napili mešního vína."

Přísedící se už nezdrží smíchu.

Biskup zůstane vážný. Kývne na dozorce:

„Dejte mu napít vína, ať má pokoj."

Když se Villon v záchvatu kašle vypotácí ze soudní síně, Tybalt ď Aussigny řekne soudcům:

„Ještě zbývá rozsudek. My jej ovšem vyneseme. Ale jeho provedení odevzdáme do rukou Páně. Víte, že jsem člověk neúprosný. Ale vždy jsem se snažil být přitom spravedlivý. Nesrovnává se s mým svědomím popravit vězně, je-li v takovém stavu jako on. Zvýším mu denní dávku chleba. Jestliže se sebere, budeme uvažovat o popravě. Ale k tomu nedojde. Ten muž bude žít sotva několik týdnů. Je na smrt nemocen."

Villona sesuli do jeho sluje a zaklapli víko. Ponechali mu suchý oděv, neboť biskup nenařídil jinak, a aby se biskupa na něco ptali, to si katovi pacholci už dávno odvykli. Červené víno, které mu podali, vězeň nejdříve s odporem odstrčil při představě, že by tekutina měla vtéci do jeho útrob; vzápětí se však na ně lačně vrhl: napadlo ho, že to je poslední víno, jež bude v životě pít. Vysál poloplný džbán až do dna.

Ihned usnul, opilý vínem na lačný žaludek.

Nápoj ho však posílil a rozproudil mu krev, ustydlou strázní, hladem a chladným vlhkem.

Když se probudí, připadá si svěží, aspoň jako byl před mučením. Cítí, že mu v údech začíná proudit nová síla, a s potěšením si uvědomí, že také mozek pracuje. Má hlad a hmatá po chlebu. Shledá, že skýva je větší než obvykle. Zaslechne zvony, ale rychle zarachotí řetězem, aby představu zahnal. Nechce podléhat vidinám. Připadá mu, jako kdyby procitl z dlouhého spánku, napěchovaného děsivými sny. Nyní zapadl do skutečnosti a jen jí se chce obírat. S potěšením si uvědomí, že opět má nějakou vůli. Žvýká krajíc a myslí na rozsudek. Nezastírá si skutečnost planými nadějemi. Ví, že zase čeká na popravu. Ale utrpení takového

čekání už prožil. Tentokrát na něho nedolehne. Prostě čeká. Kat nikam neodcestoval, viděl ho při přelíčení. Každou chvíli si pro něho přijdou.

Když polkne poslední sousto, napadne ho, že přece spal, a to jistě velmi dlouho. Měli pro něho už dávno přijít.

Nu, tím dřív to bude.

A věru, poklop se nadzvedá. Nad hlavou vidí kruh deštivé oblohy. Teď spustí velký koš s pacholkem…

Nikoli. Spouštějí malý košík s chlebem. Opět jej vytáhnou a poklop zapadne.

Proč otálejí?

Tu Villon dosedne v bezedném zoufalství: odsoudili mě na **do**životí. V téhle díře budu hnít, až zdechnu. Smilujte se. Nenechte mě tady. Vyzvedněte mě odtud. Vyzvedněte mě třeba k popravě, ale pro smilování boží, nenechte mě tady!

Ach mějte jen, ach mějte slitování,
nuž prosím vás, vy aspoň, přátelé!
Zde v jámě dlím, ne pod kvetoucí strání,
v tom vyhnanství, jež kruté je a zlé,
kam hnal mě Bůh i štěstí zpozdilé.
Vy frejíři, vy dívky, mladíci
i kejklíři, tak bujně křepčící,
vy jásaví, z nichž nikdo nezalká,
hlas rolničky a úsměv na líci –
Villona necháte tu, chudáka?

Nikdo neslyší jeho úpění. Ticho slova vsákne, do ticha se vejdou miliardy slov a zapadnou bez ohlasu, ani necinknou, ani nezanechají kruhů na hladině, ticho je vzduchoprázdna věčnost.

Kusy chleba se snášejí shůry a nad nimi na vězně mrká kulaté oko nového dne, jednou zaslzené deštěm, příště modré nebem, jindy bronzově zlaté podzimním sluncem.

Napočítá jich pět.

Není v něm naděje. Nevěří v náhodu, která ho osvobodila loni. Takové štěstí potká jednoho z tisíců a jen jednou v životě. Vévoda Orleánský podruhé nepřijede.

Co pravíte vy, hvězdy?

Jaká je tvá vůle, osude?

…protivenstvím navštěvuje pro trýzeň uzrání…

Není osudu na této zemi, každý je svého štěstí strůjcem… Hvězdy neurčují běh lidského života… Není předpovědí, jsou pouze následky lidských činů… Není nadpozemské vůle, toliko člověk je schopen volního jednání a odpovídá za ně často druhým, ale vždy sobě samému… Není Boha nesmrtelného a všemocného, který může řídit a měnit a zasahovat… Není náhody…

Nebuďte směšní, vědci a nevěřící.

Snad není osudu; jistě není vlivu hvězd; pochybná je pravda věštby; věříme, že není nadpozemské vůle; připusťme, že není ani Boha.

Ale kdo popře náhodu? Kdo vyvrátí shodu okolností?

Což není náš život náhodou? Tvůj otec se jednoho dne náhodou seznámil s tvou matkou… Ano, právě s ní, kdyby byl nepotkal ji, nebyl bys tu ty, ale někdo jiný…

Přehlížená a odsuzovaná náhodo, které jen laciný umělec použije k rozuzlení díla k výsměchu Moudrých, ty jediná dovedeš opravdu zasáhnout, když člověkova vůle a rozum už nemohou činit nic.

Byla to náhoda, jež podarovala Villonovo srdce nadáním velikého básníka? Snad. Náhoda ho požehnala, náhoda ho vedla, bděla nad ním a chránila ho. Jeho verše znějí celou Francií. Jeho jméno je proslulé. Co však až dosud vytvořil? Odkaz a hrstku nehorázných básniček. Té náhodě, která ho vybavila duchem, to nestačí. Dala mu prameny, jež mohou nasytit tok mnohem větší, dravý, nespoutaný a hluboký veletok. Villon jej naplnit musí. Navzdory své povaze, která ho zavléká do neštěstí. Navzdory soudům, které vyřkly ortel. Navzdory době pánů a chudáků, době, která ho přišlápla do podsvětí. Poslední slovo náleží náhodě. Ona chce rozhodnout o věčnosti. Básníkovy dosavadní verše by řinčely několik desítek let. Avšak jeho nadání dovede vykovat ještě takové, že budou burácet staletími. Náhoda si pro něho vynutí příležitost.

Poprvé měla k jeho záchraně po ruce vévodu.

Tentokrát pošle na scénu samotného krále.

Odsouzenec napočítá pět dní od chvíle, co procitl po posledními výslechu.

Šestého dne slyší hlahol zvonů.

Zachrastí řetězy, aby vyzvánění neslyšel. Nechce znovu upadnout do zajetí vidin. Zvony znějí dál.

Sedí a naslouchá, jako stokrát naslouchal zvukům svého nitra.

Slyší jásot davů.

Tolikrát ho už v duchu slyšel. Nevěnuje mu pozornost. Jen se smutně usměje. Truchlivě přemítá.

Vyzvánění dlouho neustává. Slyší i hlasy nad svou hrobkou. Poklop se zvedá. Hlahol zvonů a volání zástupů je slyšet hlasitěji Do jámy se spouští koš, ten velký, s pacholkem.

Povedou mě na popravu.

Už mě táhnou vzhůru. Odnímají mi pouta. Jsem sláb. Nemohu stát. Světlo oslepuje. Prší mi na holou hlavu. Hroutím se. Pozvedají mě. Vedou mě dvorem. Vystrkují mě na ulici.

Zvony, jásání, květiny, koberce v oknech, věnce z chvojí, zvony… Jásání…

Ať žije král!

Balada epištola přátelům

Ach mějte jen, ach mějte slitování,
nuž prosím vás, vy aspoň, přátelé!
Zde v jámě dlím, ne pod kvetoucí strání,
v tom vyhnanství, jež kruté je a zlé,
kam hnal mě Bůh i štěstí zpozdilé.
Vy frejíři, vy dívky, mladíci
i kejklíři, tak bujně křepčící,
vy jásaví, z nichž nikdo nezalká,
hlas rolničky a úsměv na líci –
Villona necháte tu, chudáka?

Vy zpěváci, kdož hráte bez ustání,
a smíškové, co lžete vesele,
vy floutkové, vždy v lásce nevázaní,
i ty, kdo tkáš si verše umělé –
proč váháte? Mně smrt tu ustele.
Vy taškáři a vtipní básníci,
až skonám, dáte na hrob kytici?
Kde leží, nední se ni nesmráká,
neb upoután mře v úzké temnici.
Villona necháte tu, chudáka?

Sem pojďte zřít ho v jeho bědování,
vy bezuzdné, lstné panstvo zpyšnělé,
vy svobodní, ni králi nepoddaní,
jimž vládne jen sám Bůh a andělé.

Půst drží úterý i neděle,
až zuby má jak dlouhou vidlici –
ne z dortů, po suchém jen krajíci.
Pak k pití jest jen břečka lecjaká;
a nemám stůl a nemám židlici.
Villona necháte tu, chudáka?

Ctní pánové, vy juni, staříci,
kéž král mně milost dá, trest rušící,
svou pečetí kéž z tmy mě vyláká!
Leč podlí jste jak vepři kvičící:
jak jeden řve, hned prchnou čuníci.
Villona necháte tu, chudáka?

VI ČAS SE NAPLŇUJE

Někteří se z básníků
veřejnosti straní,
vyberou si skrytý kout
pro klid k svému psaní,
potí se, bdí, studují,
nepracují málo,
nevytvoří přesto nic,
co by za řeč stálo.
Z PÍSNÍ ŽÁKŮ DAREBÁKŮ

V klášteře U červené brány je klid svatého místa a nedělní odpoledne. Bratr fortnýř otevřel vrata dokořán, neboť je teplý podzimní den, co živ snad bratr fortnýř nepamatuje taková vedra v posledních říjnových dnech. V klášteře studí chladné zdi, otevřel, aby trochu toho tepla vešlo dovnitř. Usedne v komůrce vrátného a za chvíli dřímá. Ostatní mniši také většinou pospávají. V jídelně před křížem se modlí stařičký kanovník; už sedmdesát a jeden rok se snesly na jeho hlavu, ale ještě dovede lehce pokleknout k modlitbám. Nedávno poobědval, ale jídlo mu už nejde k duhu; býval statný, leč v posledních letech pohubl. Jednak stářím, jednak starostmi. Myslí na synovce a denně v tuto hodinu se za něho vroucně modlí. Nic jiného pro něho udělat nemůže. Neví, kde je. Neví, je-li vůbec živ. Žádná zpráva od něho za celých pět let nedošla. Ale kanovník Vilém věří, že František žije. Ví, že jeho plicní choroba byla vážná už tehdy, když uprchl. Kanovník však je starý kněz, porozuměl mnohému z počinů lidí i z úradků božích. Františkova cesta se ještě neskončila, neboť nevykonal dílo, jež mu Pán uložil.

Tenkrát po vánocích, když bez rozloučení odešel z domu U červené brány, netušil, co bylo skutečným důvodem jeho odchodu. Domníval se, že utekl z Paříže hanbou z výprasku na veřejné ulici, když ho, chudáka, hnali nahého městem. Ale později, když se provalil zločin vloupání do teologické fakulty, pochopil pravou příčinu. Byl rozhořčen jeho padoušstvím, styděl se, že dělá hanbu jménu, které si po něm přivlastnil. Přesto byl ochoten zapomenout a odpustit, kdyby se vrátil. Jenomže on se vrátit nemůže. Úřady po něm pátrají a zatkly by ho, sotva by se objevil. Již dvanáct

náhlých prohlídek musel povolit za těchto pět let, proslídili celý dům i klášter, mnichy jednoho po druhém si prohlíželi, taková hanba. A on musel trpně přihlížet, nechtěl-li na sebe uvalit podezření, že skrývá zločince. Zločince, který se dopustil svatokrádeže. A tak se modlí za jeho hříchy. Ale hlavně za jeho zdraví.

Po ulici obcházejí nedělně vyšňoření mládenci a ohlížejí se po děvčeti, kterému by mohli nabídnout doprovod. Stařečkové míří ke hřbitovu Mláďátek, aby se posadili na lavičku, porokovali o nemocech a o poměrech a hodili drobky od oběda ptáčkům, kteří ještě neodlétli na jih. Univerzitáni opustili zdi Sorbonny a s písničkou se roztrousili městem. Ti pilní s knihou, ti nedbalí se slečnou. Z otevřených oken občas zazní rachot umývaného nádobí. Maminky vycházejí s děcky na procházku.

Také z domu rodiny de Vausselles právě vyšly tři ženy s dětmi: dvě jsou upravené, vyzařuje z nich životní pohoda. Třetí je pomačkaná, zdá se unavená a na ústech se zračí tvrdý rys životního zklamání. Kolem nich vřeští osm harantů, těžko odhadnout, který je nejrozjívenější.

Tři sestry de Vausselles.

Kráčejí zvolna. Mnoho spolu nemluví, neboť dvě starší nestačí napomínat smečku dětí, aby se chovaly slušně. Nejmladší Kateřina si dětí nevšímá. Ať si třeba chodí po rukou. Pouze když jejich křik jí rve uši, že ho již nemůže snést, beze slova přiskočí a nejbližší děcko, které je po ruce, zbije do tváře. Pak opět klidně kráčí dál, mlčí a přemýšlí – o čem?

Také sestry de Vausselles míří ke hřbitovu Mláďátek, neboť tam děti budou mít nejvíce volnosti k dovádění.

Na hřbitov vejde i muž, jehož zaprášený oděv a boty svědčí o dlouhé cestě. Desetidenní černý vous zastírá tváře, a ty jsou žlutavě bledé a na kost propadlé. Po boku mu visí splasklý tlumok. Často kašle. Usedá na pařez a snímá čapku. Lysá lebka se zaleskne na slunci. Otře si rukávem prach a pot s čela. Z kapsy vytáhne nakousaný krajíc a pomalu se dá do jídla. Čepici nechá ležet na kolenou. Panička, která jde kolem, mu do ní hodí měďák. Muž se začervená a zapomene poděkovat. Pak strčí peníz kapsy a na čepici si sedne. Jí a chléb se drobí do trávy. Přiletí vrabec a začne jej krotce zobat. Muž se mdle usměje. Myslí si: jeden ze známých, před kterým se nemusím skrývat. Pravý pařížský vrabec. Přišel mě přivítat. Ti venkovští jsou plaší.

Širokou cestou se blíží tři ženy s přehršlí dětí.

Muž si je bez zájmu prohlíží. Náhle vytřeští oči a rychle je sklopí. Znovu s údivem vzhlédne a nenápadně se na ženy dívá.

Je to možné?

Zachvěje se vzrušením. Slyší srdce prudce bít. V hrudi ho zabolí něhou. Ulekl se, jak jeho cit je dosud živý.

Kateřina. Ale jak změněná.

Ona, jež bývala krásná, kypící životem a mládím, ona, model pro obraz v chrámu Matky boží – a za pět let po sňatku ztrhaná, neupravená, s rysy v tváři pokaženými patrně hádkami s manželem, paní Jolizová, dříve švitořící a dnes nemluvná, s postavou zohyzděnou porody, s prsy povislými a boky rozšířenými, s ústy zvadlými a s čelem, na němž leží temnoty.

A její dvě sestry, dříve příslovečně škaredé, kterým Noel Joliz musel sehnat ženicha, aby se směl oženit s Kateřinou, se usmívají, pleť mají svěží, tvary těla i tváří jsou oblé, pohyby vláčné.. Krasavice se z nich arciť nestaly, ale jejich obličeje jsou nyní docela pohledné, ale hlavně příjemné a vlídné. Nejstarší je těhotná, ale zřejmě jí to neubralo na pružnosti.

Villon se zahledí na děti. Snaží se rozpoznat, které patří Kateřině. Dvojčata, která si vedou nejdivočeji, jsou podobná Noelovi. Další tři děti se podobají Kateřině. Tedy pět. Za pět let pět dětí… Noel Joliz je snaživý.

Ubohá Kateřina. Villonovi je jí celého srdce líto. Jak často na ni vzpomínal. Kolikrát se mu v žaláři zjevila ve snu. Láska, která nikdy zcela neuhasla, mu začíná proudit tělem. Kdybych tě tak mohl vysvobodit. Kdyby to bylo možné, učinil bych cokoli, abych toho dosáhl. Vzal bych si tě i s tvými pěti dětmi a miloval bych té, Kateřino, miloval bych tě tak, že bys zapomněla, byla bys šťastná a nabyla bys znovu své ztracené krásy.

Sestry si vybraly lavičku proti Villonovu pařezu.

Chtěl tady na hřbitově vyčkat tmy a potom teprve se odvážit k domu U červené brány. Nyní se rozhodl jinak. Půjde hned.

Jeden Kateřinin kluk se k němu přiblížil a zvědavě si ho prohlíží. Volá: „Hele, mami, ten pán má voči jako čert!“

„Nech pána na pokoji,“ řekne kňouravě a unaveně Kateřina.

Ani ona mě nepoznala. Bohudíky. Ale kdo jiný by mě tedy poznal? Půjdu k strýcovi.

Vstane a pomalu se vleče cestičkou k bráně.

„To je škoda, dědečku,“ křičí za ním jedno z dětí, „myslely jsme, že si s náma budete hrát na škatule!“

Přemýšlí, jak asi přijme neznámého tuláka bratr fortnýř; a bude-li to ještě ten, který jej před pěti lety po výprasku na ulici dovedl do jeho komůrky, zatopil mu v krbu a před strýcem chtěl ukrýt škorni, když ji za ním vhodili na klášterní schody. Ale ten už jistě není živ, již tehdy bylo stařečkovi třiaosmdesát let…

Vrata kláštera jsou otevřená.

Váhavě vstoupí. Nahlédne do vrátnice. Stařeček spí na židli s rukama v klíně. Osmdesát osm let je na světě, z toho šedesát let v klášteře a pětapadesát roků fortnýřem. Osmdesát osm let mravného a příkladného života. Mně je třicet, zabil jsem člověka, ztloukl jsem biskupa. Přesto nepochybuji, bratře Blažeji, že bys mě zase dovedl na lůžko a zase schoval botu, i kdybys všecko o mně věděl.

Jde tiše po schodech. Pootevře dveře do klášterní jídelny. Nikdo tam. Jen aby mě nezahlédla strýcova hospodyně. Nakoukne do kanovníkovy pracovny. Je prázdná.

Je vůbec ještě sám strýc naživu?

Jistě je. V pracovně se nic nezměnilo. I bačkory jsou na svém místě za dveřmi.

Vezme za kliku strýcovy jídelny, kde trávíval odpoledne s několika milými knihami. Dveře krátce vrznou.

Kanovník se ohlédne.

„Ty?!“ zvolá se strachem i s radostí v hlase. Požehná se křížem a povstane z klekátka. Náruč i srdce se samy otvírají. V očích ho zasvědí, to ze soucitu nad Františkovou bídou.

„Vy jste mě poznal, strýčku?“

Věru, myslí si kněz, podle čeho jsem tě vlastně poznal?

„Musíš odtud.“

„Tak přece mě vyženete…“ Stydlivě sklopí oči a trpce povzdychne.

„Často u mne prohlížejí“ rychle a omlouvavě vysvětluje strýc. „Musíš do bezpečí.“

„Vy mě máte ještě rád?“ Černé oči se k němu opět zvednou, jsou důvěřivé, obdivné a oddané. Knězi však připadají i hladové.

„Pojď do mé ložnice. Mám tam připravenou večeři. Hospodyně odešla na odpoledne k dceři.“ Jak zestaral, myslí si a je mu ho líto.

Villon hltá studenou pečeni. Jak zestaral, myslí si. Ale závidí strýci jeho přirozené stárnutí. Toho se já už nemohu dožít.

„Ani se mě neptáte, co jsem dělal.“

„Důležitější je, co chceš dělat dál.“

„Podat žádost o milost. Pět let už uplynulo.“ Myslí na mou budoucnost a myslil na ni vždy. Jenomže já už žádnou nemám.

„Pak si musíme pospíšit, dokud je místodržitelem ještě Robert ďEstouteville. Co nastoupil Ludvík, jeho postavení se povážliví viklá. Čeká, že Ludvík za něho brzy dosadí svého člověka. – A co dál?“ Kněz je starostlivý a mluví tiše, jako by ho mohl slyšet někdo třetí.

„Mezitím bych se chtěl někde ukrýt.“ A obezřetně se rozhlédne.

„Pojedeš na můj statek do Gonesse. – A potom?“ Je klidně rozhodný a v tváři má moudrost a laskavost, dvě neklamné pečeti dobrého, řádného života.

František se úkosem a neklidně ohlíží a zrak mu vyplašeně těká, v tváři má zarytost a neměnný posedlý úšklebek, dvě neklamné pečeti života rozháraného a vybočeného.

„Chtěl bych poctivé zaměstnání.“

„To znám.“

„Strýčku… Nemohl jsem za to, že mi Noel Joliz dal napráskat na ulici…“ Trochu kňourá jako peskovaný školák.

„Ale mohl jsi za to, že ses vloupal do teologické fakulty. Kolik jsi ukradl?“ Kněz nevybírá výrazy, přece však neznějí příkře ani opovržlivě.

„Připadlo na mne sto dvacet dvě koruny,“ odpoví mistr Villon věcně.

„Víš, že by z toho skromná rodina byla několik let živa?“

„Strýčku…“ Odmlčí se, vždyť co může uvést na omluvu?

„A víš, že je magistr Poutrel na mně vymáhá? Měl v té pokladně uloženy své soukromé peníze, sto šedesát korun. Chce je na mně.“

„Má nárok jen na sto dvacet dvě. Víc jsem nedostal.“ S chutí se zahryzne do hrušky, až mu šťáva kane na kazajku.

„Na zloděje jsi podivuhodně spravedlivý. I když dostaneš milost, peníze budu muset zaplatit. Dokud jsi nezvěstný, nemusím mu dát nic. Ale jakmile zase vstoupíš do života, musím platit, protože by tě stíhal. Nu, já to zaplatím. Nezasluhuješ sice, abych k tobě byl milosrdný, poněvadž jsi darebák, ale já ti ještě tentokrát pomohu.“ Jeho slova víc hladí než kárají. „A teď vypravuj, cos prožil.“

„Rád bych se podíval po kamarádech…,“ namítne František.

„To tě nesmí ani napadnout. Vystavoval by ses nebezpečí. Hned zítra dopoledne pojedeš do Gonesse. Jen to ti řeknu, že většinu těch hanebných putyk, ve kterých sis prý liboval, zakázali.“

„A co podnik Kypré Markétky?“ vyhrkne synovec.

„Copak já se starám o tvé hanbince a děvky? Stačí, že se starám o tebe.“ Kanovník se nyní poprvé doopravdy rozhořčil. Ale vzápětí dodá smířlivě: „Neměl bych ti to sice říkat, ale… Jsi v Paříži nejoblíbenějším básníkem a předstihls i Karla Orleánského. A přece je mezi vaší poezií takový rozdíl. Snad právě proto.“

„Žil jsem rok u jeho dvora.“

Nyní František vypráví o všem, co za pět let putování zažil. Před kanovníkovými zraky oživují knížecí paláce i zatuchlá vězení, silnice s kejklíři, s komediantskými vozy, s tuláky, se šlechtici ve vypolštářovaných

vozech a posly na zchvácených koních, zájezdní hostince s hlukem povozů a zmatkem přepřahání, poprava Régniera z Montigny i křtiny Orleánovy dcerušky; mučírny s živým obrazem pekla i šeříkové altánky s milostným šepotem; rytířské turnaje i vyčerpávající soudní výslechy; panské hostiny o nesčetných chodech i skoupé a okoralé skývy odsouzencovy, žebračky zachvácené malomocenstvím i zámožné paní v diamantových čelenkách; zpívající procesí s korouhvemi světců i slavnostní průvody vévodské za jásotu davů; chrámy s vůní kadidla v příšeří i lupičské brlohy s pachem špíny; hrůza nocí pod širým nebem ve strachu před dopadením i večerní radovánky na vévodských dvorech. A také Leonora. Leonora rusých vlasů, v černých šatech s bílým vyšívaným límcem, svůdná, roztomilá, horoucí a oddaná. A potom Leonora ležící v rakvi zasypaná květinami.

„Prožil jsi za pět let, co stovky lidí nepotká za celý život."

„A napáchal jsem se lotrovin, kolik –"

„To už je za tebou. Teď musíš hledět před sebe. Podívej, začíná svítat. Pojď, ještě sestavíme žádost o milost. Potom se prospíš a já se zatím postarám o vůz. Nehol se. Převlékneš se do mnišské kutny, aby nebylo podezření."

Bílé stavení s šindelovou střechou, nedávno čerstvě položenou. Chlévy se strakatými kravami, na dvoře hejna slepic a hus. Holubníky, plné tichého vrkání. Stáje. Stodola s patrem napěchovaným senem. Sýpka s bohatstvím zlatého zrna. Vybílené jizby s cínovými talíři po stěnách a s božím požehnáním nade dveřmi.

František dostal jizbu, kde bydlívá kanovník Villon, když na statek zavítá. Naposledy tu byl před několika lety. Ale v polici pod záclonou čekají listy k psaní, inkoust i brky. V přístěnku v hlavách prostého lože leží kanovníkova oblíbená četba. Mezi dvěma okénky visí krucifix. Od dveří k oknu běží řada pečlivě vyrovnaných a oprašovaných knih.

Hospodář je zádumčivý a nemluvný. Hospodyně jadrná a ševelící. Mají pět synů a jednu dceru. Synové jsou po matce bodří a veselí. Dcera se vyvedla po otci a dívá se jako princezna, které ublížili, že ji přivedli na svět jen do statku. Je pyšná a má sklony k náboženskému vytržení. Chtěla by do kláštera, jenomže matka už jí vyhlédla ženicha.

První dny se Villon rozhlížel po hospodářství. Pil smetanu, snídal vejce, obědval skopové a večeřel kuřata. Na procházku do poli se bál vyjít. Ostatně nevídaně krásný říjen přešel v sychravý listopad. Jednoho dne

požádal o břitvu a oholil se. Když potom zasedl k obědu, hospodářovu dceru rázem přešlo klášterní nadšení a dívala se na něho tuze světsky.

Zanedlouho se začal nudit. Telata, hnůj, řezání dříví a prasečí kvikot není pro Villona, který pět let toužil po živosti pařížských ulic. Ale navzdory nudě nepodlehl neumělému vábení hospodářovy dcery. Jednak ještě nezapomněl na hřmotnou dceru vdovy Louhanové z osady Olivet ve vévodství orleánském, pro kterou ho málem pověsili. Tady by ho sice nepověsili, ale strýc by zařídil, aby si ji vzal. Pěkně děkuju. Krávy, seno, mlíko – a ona ještě nádavkem. Františku, *svaž stezku noh svých, a všecky cesty tvé ať jsou spraveny. Neuchyluj se napravo ani nalevo, odvrať nohu svou od zlého*.

Připadá si jako ve snu. Tak dlouho vzpomínal na mistra Parlana a na četné rozhovory s ním, na jeho názory na poezii i na své odpovědi, až volky nevolky vzal papír a namočil brk do inkoustu. Mimoděk si vzpomněl i na jedno mrazivé jitro v kláštеře U červené brány, kdy dlel se strýcem na ranním rozjímání. O čem to tenkrát rozjímal? Cosi o tom, že nestačí, aby se člověk básníkem narodil, jak myslí profesor Parlan. Že je třeba vědět, co zpívat a pro koho zpívat. To ostatní kolem toho, zda se někomu nelíbí třetí verš shora či nesouhlasí-li někdo s myšlenkou v deváté strofě, zdám-li se snad někomu mnohomluvný či jinému příliš strohý a třetímu troufale nestydatý, to vše je marnost nad marnost. Poručte přírodě, aby předělala růži – vždyť se člověk popíchá o trny. A proč je Seina tak rozvláčně dlouhá? Stačila by jí polovina. A k čemu Alpy tak vysoké s ledem na vrcholcích? Méně bylo by více.

František se uštěpačně směje a snuje strofu za strofou.

V svém žití v roce třicátém,
kdy všechnu hanbu jsem už pil,
ni zcela bloud, ni moudrý jsem;
i strážní dostal jsem svůj díl…

Verše se Františkovi samy nabízejí a s nimi se vrací i na čas odložený vtip. Rýmy si podávají ruce. Rychlost nápadů lze těžko sledovat.

Že cítím se už zesláblý –
víc na jmění než ztrátou sil –
než rozum bude ochablý
(v něm Pánbůh ke mně skoupý byl

a jinde jsem se nedlužil),
svou vůli poslední chci psát,
kde každý dostane svůj díl
a již pak nelze odvolat.

Rok jednašedesát se píše,
ten rok, kdy dobrý náš pan král
mě v Meungu vytáh z kruté skrýše
a milostí mně život dal…

A tak vzniká pokračování Kšaftu, jejž napsal před pěti roky z hanby a zlosti nad výpraskem, utrženým před zraky Pařížanů, pokračování veršů, které ho proslavily, zatímco on se skrýval po francouzském venkově.

Kdys dávno Alexandru králi
byl v poutech předán Diomed,
zlý mořský lupič neurvalý,
chlap drzý, hrůza pohledět,
jenž řádil v moři řadu let.
Proč lodě přepadá a drtí,
král s lotrem výslech začal hned,
by odsoudil ho k trestu smrti.

I táže se král spoutaného:
„Proč stal ses krutým pirátem?“
Ten opáčí mu beze všeho:
„Proč spíláš mi, že pirát jsem?
Že v plavidle jen chatrném
jsem útoků se odvážil?
Já v korábu plout nádherném
jak ty, též císař zván bych byl.

Co chceš? To jen můj bídný osud –
a za ten nemohu, jak víš –
mě špatnou cestou vláčel dosud
a vložil na mne tento kříž.
Já vím, že sotva odpustíš,
však věz, kde sídlí hlad a bědy –
jak přísloví nám praví již –
tam nedbá se moc na ohledy.“

Když Diomedes domluví,
dí lotru Alexandr král:
„Já změním ten tvůj osud zlý,
bys čestně jen moh žíti dál.“
I stalo se, jak císař prál:
muž ctnostný stal se z loupežníka.
Ten příběh se nám dochoval
z knih latinského historika.

Tak je to, myslí si Villon. Tak a nejinak. Žijeme tak, jak nám panstvo dovolí. A panstvo toho příliš mnoho nedovoluje. Ostatně to jsem promyslil už ve vězení: řetěz pánů a chudáků. Panstvo mnoho nedovolí, a tak si člověk bere a rve sám. Mně kdyby přišel do cesty takový velkorysý Alexandr… Ale on nepřijde a život kluše dál.

Rychle namočí brk a připíše ještě jednu strofu:

Mně Alexandra dobroděje
Bůh kdyby seslal do cesty,
jenž štěstí by mi dal – leč kde je! –
a já bych dál žil v neřesti,
sám sebe dal bych zavésti
v žár hranice, bych shořel v ní.
Štve bída lidi na scestí,
hlad vlky z lesů vyhání.

Přejíždí si pápeřím brku po tváři a znovu a znovu čte poslední dva verše: Štve bída lidi na scestí, hlad vlky z lesů vyhání. Co by tomu řekl Tybalt d’Aussigny? Co Jan Bourbonský? Co Robert d’Estouteville? Co Jan Vlk a ostatní z Ulity? Biskupové, knížata a vysocí úředníci by se mnou nesouhlasili. Namítli by cosi o tom, že chudoba cti netratí. Že člověk opravdu mravný a čestný nemůže zpustnout. Tak by si pohodlně umyli ruce. Protože by cítili, že z mých veršů cosi padá na jejich hlavu. Ale Jan Vlk a ostatní by mi stiskli ruku. Všichni chudí by se mnou souhlasili. Dobrá. Proto pokračuji. Navzdory tomu, jak se nad tím pozastaví krasoduchové a mravokárci. Navzdory tomu, že tak nikdo jiný nebásní. Navzdory tomu, že mi v prsou chrastí jako v suché dýni. Komu patří můj život? Mně. A tak mám právo říci o něm pravdu, ať se to líbí nebo ne. A mám právo ještě i dodat, co si o něm myslím.

Je mládí pryč, jen já tu zbyl,
víc černý nežli ostružina,
a nemám rozum, nemám cíl,
ni úrok, důchod, jmění jiná;
jak má kdyby to byla vina,
mně přátelstvo se vyhne chladně:
i nejmenší z nich zapomíná,
co sluší se, že jsem tak na dně.

Já nejsem, to já dobře vím,
syn králův, jemuž vínek sluší
s hvězd čarokruhem blýskavým.
Můj otec zhas – má v Pánu duši –
a tělo zas se vniveč ruší.
I máti brzy půjde k Pánu,
však, chuděrka, to jistě tuší.
Ni já tu dlouho nezůstanu…

Svůj chochol pouštím s větru vanem,
je láska pro šťastnější snad.
Dost bylo slov v mém nářku planém,
teď chci zas dále závěť psát.
A bude-li se mě kdo ptát,
jak lásce mohu zlořečiti,
dám vhodnou odpověď mu rád:
„Kdo umírá, smí říc, co cítí.“

Já nechal, tuším, před časem –
rok šestapadesát se psal –
zde spis, jejž Odkaz nazval jsem;
a někdo, aniž se mě ptal,
mu zatím název Závěť dal;
to jak bych už byl pochován.
Nu co? Už dávno kdosi přál:
Svých věcí člověk není pán.

Nuž jménem Otce věčného
i Syna Panny Marie,
jenž očistil nás od zlého,
i Ducha, který svatý je,

hřích Adamův z nás omyje
a přikryje nás ráje bránou…
Kdo věří, Bůh že slyší je,
ti po smrti se světci stanou.

Kdo viděl by v tom chybný krok,
že hlásám taká smělá slova,
když nejsem mistr teolog,
a zřel v tom hlupství kacířova,
nechť podobenství Ježíšova
si vzpomene, jak boháče
tam v pekle žhavé lože chová,
leč Lazar nad ním nepláče…

Tak jak jsem řekl, jménem Páně
a jeho matky, svaté Panny,
kéž dokončím své dílo zdárně,
ač jsem jak strašák zbědovaný;
že ještě nezvoní mi hrany,
to jako by se zázrak stal.
Své hořké ztráty, stesk a rány
radš zamlčím – a jedem dál.

Tak předně nebohou svou duši
předávám svaté Trojici
a Matce boží, která tuší,
že pokorně se modlit chci
k ní, k Panně Orodovnici,
by devět cherubínských kůrů
můj dárek duše hřešící
až k trůnu Páně vzneslo vzhůru.

Item mé tělo země matka
nechť přijme, jak je mrtvých řád;
jím červi arci přijdou zkrátka,
neb stále se mnou válčil hlad.
Kéž může věčným mírem spát:
v zem, z které vzešlo, zas se ztratí;
tak vše, co strhl žití spád,
se na své místo rádo vrátí…

Věru, nestal jsem se bubeníkem věhlasu panstva, i když jsem několikrát žil z panské milosti. Prostý člověk rozumí mým veršům. Prostý člověk se z nich těší. Prostý člověk v nich nachází někdy zapomnění, někdy dostiučinění ve své bídě. Ale panstvo čte Villona pro příjemné vzrušení znuděných smyslů, jako *něco na zub*, co přichází *tam zdola, z lidu*.

Je tak těžké pochopit člověka celého?

Je to nesmírně těžké.

A moudrých je tak málo.

Den co den nad verši vysedává od časného jitra do pozdního večera, a když sfoukne svíci a ulehne, ještě slyší rytmus strof a hru rýmů, že musí několikrát vstát a za tmy popaměti načrtnout neodbytné myšlenky, než usne. Ve spánku pak se mu zdá o svazcích bílých listů, jež čekají na jeho písmo, a on je plní vzpomínkami, žertem, pokáním, nenávistí i zoufalstvím, až ho jejich dotěrná prázdná bělost probudí. Tu znovu usedá s perem v ruce a píše, co básnil ve snu. Stránky se již nezpěčují črtům jeho pera, chaos je poslušen vůle stvořitelovy.

Plynou týdny a měsíce.

František škrtá, piluje, upravuje. A tvoří nové a nové strofy.

Prožil jsi za pět let, co stovky lidí nepotká za celý život, řekl mu kanovník Vilém. Ale také vytrpěl víc než kdokoli jiný. Celý běh lidského života představuje pět let jeho vyhnanství.

Znamená zrání a uzrání.

Ono zrání, pro něž Pán navštěvuje strázní a protivenstvím k naplnění budoucích dnů, jak mu našeptávala vidina kanovníka Viléma ve chvílích nejhlubšího zoufalství.

Pro naplnění budoucích dnů ve svém díle, proto strádal Villon, řekl by mistr Parlan.

Nyní své dílo naplňuje.

Tato chvíle musila přijít. Tato chvíle je smyslem jeho života.

Není si toho vědom; ani nemůže být. Ani nesmí, neboť by pozbyl přirozenosti a chtěl by se ukázat.

A jsou básně, kdy se směje smíchem vtipálků celé Francie, a jsou jiné, kdy pláče nářkem zatracencovým. Linou se verše prodchnuté vroucností pokání nad spáchanými hříchy; skotačí jiné, světlé a heboučké, mladé veselostí a uličnictvím; třetí srší nenávistí k lidem, kteří mu ublížili; a hned se vinou verše proteplené horoucí láskou ke Kateřině, „má růže“ ji nazývá a v rytmu jako by zaznával hlas Dantův či Petrarkův; vzápětí následuje

trpkost a smutek nad zklamáním, jež mu přichystala. Vroucí a pokornou modlitbou k Bohu zpívají další a šedivý hnus nad životem vyplivují příští. Do toku krátkých strof zasazuje některé ucelené balady a písně dřívější. Zvoní hrany kráse, marnost nad marnost, ach, kam se poděl loňský sníh? Čiší tu smutek z údělu staroby. Napomíná mládež, aby se nedala zavést na cestu nepravostí. Opěvuje víno. Prosí o milost. Libuje si ve výřečnosti Pařížanek. Doufá v odpuštění boží. Projevuje vděčnost strýci Villonovi, krátce, ale až k slzám dojemně. Vsune jímavou modlitbu pro svoji staříčkou máť.

Moralista? Prokletý vyvrženec? Pijan a pasák lehkých holek? Či snad zbožný kajícník? Zamilovaný student? Vyžilý cynik?

Kde je jeho místo?

Básník, kterého by měl každý znát?

Vyvrhel, jehož tvorbou se slušný člověk nezabývá?

Jedni ho odsoudí do stoky jako zločince. Druzí ho vynesou do nebes jako padlého anděla. Někteří ho vychválí jako největšího básníka doby. Jiní mu nepřiznají ni špetku nadání. Jedněm se bude protivit pro oplzlost a silácké výrazy, takže odsunou i ony verše, kde se projevuje vroucí a něžný člověk. Druhým se bude naopak zamlouvat pro onu kajícnost vroucího a něžného člověka a jen neradi vezmou na vědomí verše o lehkých slečnách. Je tak těžké pochopit člověka celého? Je to nesmírně těžké. A moudrých je tak málo.

Kanovník Vilém v Paříži využívá posledních zbytků svého vlivu, aby pro Františka dosáhl milosti. Úřady si však dají na čas. Ale kanovník nepospíchá. Ze statku v Gonesse docházejí zprávy, že *mistr František je učený pán, který pořád studuje v knihách Vaší důstojnosti a něco píše, ale očividně přibývá na váze, třeba stále ještě kašle; je pořád v dobrém rozmaru a nevychází ven, jen večer chodívá na procházku do lesa*.

Milost přichází v létě.

Kanovník by rád dojel pro Františka osobně, aby na vlastní oči viděl jeho radost. Ale neodváží se. Je stár a musí si šetřit zdraví, ten dareba ho bude ještě mnohokrát potřebovat, než zakotví.

František se vrací sám.

Obejme fortnýře, strýce a kuchařku, na kanovníkův stůl hodí svazek popsaných listů a utíká za maminkou.

Kanovník Vilém čte.

Když slyší, jak se vrací domů a dupe po schodech, dočítá poslední strofy:

Byl od hlav k patě roztrhaný,
když nastal konec jeho slávy;
to láska sázela mu rány
a vtínala v něj osten žhavý,
i nastal zápas napínavý
a s obdivem ho každý zřel,
jak čekal, až ho smrtka zdáví.

Tak z toho světa odcházel.
Když začal dech mít skomíravý,
co učinil, než k Pánu šel?
Džbán vína vypil na své zdraví,
tak z toho světa odcházel.

Smutné je ticho v kanovníkově jizbě, neboť muž zkušený a moudrý přečetl a zvážil. Ne nadarmo dal František svému dílu formu i název závěti. Kanovník je starý kněz, porozuměl mnohému z počinů lidí i z úradků božích. Františkova cesta se již končí, neboť vykonal dílo, jež mu Pán uložil. Nyní může odejít i kanovník, bylo-li smyslem jeho života podpírat ho, pomáhat mu nést a nadlehčovat břímě vůle boží, jež na něm spočívala jako neunesitelný kříž. Splnil své poslání s pokorou i sebe sama zapřením a s neotřesenou vírou, amen.

„Proč jste tak smutný, strýčku? Já jsem šťasten.“

Sepjaté ruce kmetovy spočívají na kolenou. Hlava s bílými kadeřemi poklesne na prsa:

„Zbývá už jen dožít, můj malý žáčku.“

„Dost času. Pro mne život vlastně začíná.“

Stařec opět skloní hlavu, neboť ví své.

„Začni tedy,“ řekne mu.

„Myslíte, že najdu zaměstnání?“

„Nikoho se nepros. Ostatně bys s nikým dobře nevyšel. Prožils tolik, že se mezi tebou a druhými lidmi vyhloubila propast, kterou by nemohli překlenout ani oni, ani ty. Lidé by se o to také nesnažili, protože by tě nikdy nedokázali domyslit a docítit.“

„Co mám tedy dělat?“

„Zůstaň u mne. Já ti rozumím. Pořádej mé věci, protože já už na to nestačím.“

„Děkuji vám, strýčku. Ale příliš nevěřím na tu propast. Vždyť jsem nakonec přece jen člověk.“

V svém žití v roce třicátém,
kdy všechnu hanbu už jsem pil,
ni zcela bloud, ni moudrý jsem,
i strážní dostal jsem svůj díl,
jež veškeré mi uštědřil
pan biskup Tybalt d’Aussigny…
Prý biskup ten je lidumil –
však já mám jiné mínění.

Můj není biskup ani pán;
má šíj se před ním neukloní;
ctí jemu nejsem zavázán
a nejsem zvěř, již v lese honí.
Mne tvrdou kůrkou krmil loni
a chladnou vodou léto celé.
V mých modlitbách zaň prosba zvoní:
kéž Bůh mu tak jak on mně stele!

Vydal se do čtvrti krčem, aby vyhledal své přátele. Většina hospod však byla úřady donucena zavřít. V těch, které zbývají, vysedávají už jiní lidé. Mladí studenti, které nezná. Obchodníci, kteří neznají jeho. Régnier z Montigny oběšen. Colin Cayeux popraven. Ostatní pozavíráni.

Zašel ke Kypré Markétce. Její podnik se ještě drží. Ale Markéta už je stará a ohyzdná. Dříve byl její název jen přezdívkou. Nyní ztloustla doopravdy. Villon ji nemůže poznat. Ale ani ona nepozná jeho. A když se jí konečně prohlásí, shledá, že má sice radost z jeho návratu, ostatně to dosvědčí bohatou večeří s burgundským vínem, a neúčtuje ji, těší ji, že své vyhnanství šťastné přežil, ale vzápětí se rozhovoří o tom, že teď jsou časy jiné než tenkrát, teď že je nebezpečné hostit a krýt lupiče, neboť úřady prý řádí nemilosrdně a zavřou každou hospodu i s majitelkou, najdou-li podezřelé živly. Členové Ulity že se z Paříže rozutekli do venkovských měst, neboť zde už vůbec není bezpečno. Krčma Na kazatelně, kde kdysi Vít Tabary vybreptal tajemství vloupáni do teologické fakulty, dosud existuje, ale je to past na dobrodruhy. Do ní se také chytil Jan Vlk, tolik obávaný seržanty i vlastními kumpány. Stalo se, jak si předpovídal: dokončil svůj náhrdelník ze zlatých penízků, a tím skončil i jeho život. Utekl do Paříže z města Bourges, kde vyvázl při nenadálé prohlídce. Ale

tady na Kazatelně ho lapili. Vytrpěl prý strašná mučení, ale nedostali z něho ani slovo. K rozsudku nedošlo, protože ho utýrali k smrti. Také Vít Tabary zmizel. Má se za to, že sama Ulita se o něho postarala, poněvadž zradil. No, a Jiljí káže dál u Matky boží, ale nabito už nemá, jako míval Filip Charmoye, pohoršil se. Kdepak, takového kazatele už Paříž neuslyší. Jo, a Noel Joliz, ten malíř, co si vzal Kateřinu de Vausselles, je na tom bídně: zakázky nemá, jen sem tam nějakou, jeho věci se nelíbí. Nebýt majetku rodiny de Vausselles, mohl by si vzít žebráckou hůl. S ženou se prý rvou. Taky se zdravím to má špatné, prý dlouho nebude. Nějaká nemoc prý mu žere játra. Paní Ambra d'Estouteville má už tři děti, ale šťastná není. On je fízl, co je to platné, a ona jemná paní. Vévodovi Karlu Orleánskému se v minulých dnech narodil syn, Ludvík. Kdo ví, nebude-li jednou králem, vždyť Ludvík Jedenáctý pořád nemá syna. Ludvík Orleánský by tedy byl jediným mužským potomkem královského rodu. Ale básně starého pána z Orleansu v Paříži už skoro nikdo nečte, kdepak, teď se zpívá Villon. Ale člověk si musí dát v podniku pozor, aby to nebrali za provokaci. Doby se změnily a je zle, tuze zle, jó, jó…

A tak se František dověděl, že není vítaným návštěvníkem v tomto podniku, ačkoli sám způsobil jeho věhlas baladou, kterou kdysi na Markétku složil.

Shledal, že je zcela sám.

Nezbylo mu než se poohlédnout po přátelích nových, když mu staré vítr odvál.

Kde jsou mí druzi výteční,
jež rád jsem vyhledával kdysi,
tak dvorní a tak výřeční,
tak v činech, v slovech velkorysí?
Jich kosti s popelem se mísí,
neb většina jich nežije.
Ti nechať v ráji pohoví si,
Bůh toho spas, jenž přežil je!

Ti druzí hrají, díkybohu,
kdes na úřadech velkou roli;
zří jiní lačně za výlohu,
neb nazí s žebráckou jdou holí.
A další vstoupli do řeholí,
ten františkán, ten celestýn je;

je hlad ni zima nezabolí.
Jak všechněm jiný osud kyne!

Villon čeká. Je posedlý pošetilou myšlenkou: chce Kateřinu. Což mu Kyprá Markéta neřekla, že zdraví Noela Jolize je namále? Až Kateřina ovdoví, bude se o ni znovu ucházet. Dobude jí, neboť tuší, že hlavní příčinou nesouladu jejich manželství je on. Že ho Kateřina sice zavrhla, ale nepřestala milovat. Udělá, nač pomyslil první den svého návratu do Paříže na hřbitově Mláďátek: bude ji milovat, bude ji milovat tak, že zapomene a bude šťastná.

Zaměstnání u strýce znamená slušný příjem. A není pochyby o tom, že kanovník na něho bude pamatovat ve své závěti. Mohl by se o Kateřinu postarat sám a ani by nepotřeboval peněz rodiny de Vausselles.

Několikrát Kateřinu potkal. Náhodou. Varuje se toho, aby ji vyhledával. Vždycky šla s dětmi nebo s některou sestrou. Pozdravil a polila ho vlna mrazivého tepla. Poznala ho, neboť se opět poněkud přiblížil podobě, jakou měl před pěti lety. Poděkovala mu odměřeně, ale poznal, jak je v nitru rozrušená. Posledně se na něho dokonce rozpačitě a smutně usmála.

Až ji jednoho dne potkal samotnou. Pozdravil ji a chtěl ji minout. Leč ona sama se váhavě zastavila. I on stanul. Cítil, jak mu je blízká, jak ji miluje navzdory všemu, co pro ni vytrpěl. Hleděl na ni tázavě, prahl po jejím slově, ale mlčel.

„Doufám, že se vám dobře daří," řekla plaše, hlas se jí zachvěl a oči se jí zatměly.

‚Ano, už proto, že vy v to doufáte," odpověděl naoko s povrchní dvorností, ale se srdcem plným zmatku a radosti z jejího pohnutí, jež se ani nepokoušela zastřít.

„Pořád stejný," usmála se truchlivě, jako kdyby litovala, že jí neřekl něco jiného.

„Velmi se mýlíte, paní… Jolizová," odvětil s očima naléhavě upřenýma do jejích zřítelnic. Všiml si, jak ji to oslovení bodlo. „Pouze v jednom jsem se nezměnil."

„Tak?" V rozpacích sklopila víčka. „A v čem?" dodala téměř bez hlesu.

„To až jindy…"

A protože spatřil, že se ohlíží, nevidí-li ji s ním někdo známý, dal jí sbohem. Stačil však postřehnout, že mu porozuměla a že s zapýřila.

A kupodivu, připadalo mu, že mu je bližší, než bývala tenkrát.

Našel si tři nové přátele.

Robert Dogis pochází ze Savojska, je na to hrdý, ale také na to hřeší. Francie totiž nedávno uzavřela se Savojskem přátelskou smlouvu a Dogis ji považuje za glejt, který ho opravňuje k výstřelkům a ke zvýšení studentské nevázanosti jak na půdě univerzitní, tak i mimo ni. Je chytrý, prchlý a zbrklý, břitkého vtipu, ale i pohotové dýky. Na drobném těle nese velikou hlavu s chundelatým žlutým porostem. Spodní polovina obličeje s ústy a bradou je neúměrně nízká vzhledem k horní části s čelem a nosem, celý jeho zjev působí groteskní nevyvážeností.

Roger Pichard je také student, je mu dvacet roků a v mnohém se podobá Villonovi, když byl v těchto letech: je téměř tak vysoký, černý, kučeravý a sličný, ale pleť má růžovou a oči nazelenalé; je líbivější a sladší, než býval František, ale chybí mu ono něco, co charakterizuje osobnost. Rád pije, a pak tropí lotroviny, pokřikuje na lidi, hází vejci do oken a zpívá nemravné odrhovačky. Ale protože takové výtržnosti univerzitáni dělali odjakživa – ještě se v Paříži nezapomnělo na válku o Ďáblův patník – je s ním všecko v pořádku.

Hutin Moustier je třetí. Povoláním seržant. Nyní, když František je mimo dosah zákona, proč by se nedružil se seržantem? Aspoň každý uvidí, že je poctivý muž. I druzí dva ho dobře snášejí, někdejší nenávist mezi biřici a studenty už značně polevila, když univerzita ztratila svá práva: bylo nutné najít nějaký *modus vivendi*. Moustier arciť nemá vtipu na rozdávání, v tom je pravý seržant, ale zato má dost peněz a žádné čtveráctví nezkazí, je to dobrá kopa. Tím se od obvyklých seržantů liší. Je mu devětadvacet roků, ale vypadá na čtyřicet, protože při noční srážce se zloději přišel o přední zuby a horečnatou nemocí v jinošství ztratil vlasy. Narostly mu sice nové, ale lépe by bylo, kdyby je neměl, protože jsou popelavě plavé a vyrůstají mu na bílé lbi v řídkých chomáčcích, jichž má na hlavě celkem devět. Villon je počítal. Ale když má na hlavě klobouk a chudozubá ústa zavřená, vypadá docela hezky. Jenomže to je málokdy, poněvadž se rád směje a klobouk pravidelně zapomíná v hospodách.

Scházejí se několikrát v týdnu u Vozu. Popijí, zahrají v kostky, pohovoří a rozejdou se. Jinak nic hlubšího. Někdy bývá hostitelem František, a tu sedávají v domě U červené brány v soukromé jídelně kanovníkově. Poprvé s nimi bděl sám kanovník Villon a shledal, že noví Františkovi kamarádi jsou docela slušní a spořádaní chlapci. Nějaké to povykování se jim musí odpustit, vždyť mládí je a má být veselé.

Třebaže toto přátelství se zdá pěkné a nerozlučné, jsou chvíle, kdy si Villon ověřuje tragickou pravdu strýcových slov. Bývá to tehdy, kdy se všichni tři znamenitě baví s hrdly plnými vína a smíchu – a on náhle mlčí,

nechápe, čím se tak dobře baví, čemu se smějí. Nemá, co by mluvil. Z planého tlachání vyrostl. A přece nemůže uprostřed radostné večeře začít hovořit o tom, že svět je jen velikým kolbištěm pro turnaj mezi panstvem a lidem a všichni chudí že jsou oběti panské nadvlády. Znechutil by je. A neporozuměli by mu. On k tomu poznání dospěl trnitou cestou, domyslil se k jádru jako odsouzenec čekající na smrt, kdy nekonečné hodiny strachu nutí k přemýšlení, k jakému se toto bezstarostné mládí nemůže dopracovat. Nemohli by to pochopit.

Je tu propast, ale je ještě hlubší, než kanovník předpokládal.

A přece je pouze o několik málo let starší než oni.

Nikoli.

Je starší o těch pět let, která znamenají celé věky lidských životů.

VII CESTA BEZ NÁVRATU

Kdykoli přesmutný obraz té noci mi na mysl přijde,
kdy jsem poslední chvíle prožíval ve městě svém,
kdykoli vzpomenu na noc, v níž tolik jsem drahého nechal,
kanou mi z očí i nyní bohaté krůpěje slz.
OVIDIUS

Posledního října, přesně za rok po svém návratu do Paříže, František počítá a počítá sloupce čísel strýčkových příjmů a vydání a není s to se dopočítat. Stav pokladny nesouhlasí s výsledky, v pokladně chybí dvaatřicet zlatých korun. Hned zrána k práci sedl. Nyní je pět hodin odpoledne. V šest má v hospodě U vozu schůzku se svými třemi přáteli. Vyloučeno, aby tam šel. Těch dvaatřicet korun musí najít.

Vykloní se z okna a hvízdne na houf kluků, kteří si hrají kolem kláštera na schovávanou. Jednomu hodí měďák a pošle ho na prefekturu, aby vyřídil seržantu Moustierovi, že Villon dnes nepřijde.

Potom znovu zasedne k účtům.

Váží si strýcovy důvěry, ba je jí dojat. Jemu, zloději, svěřil nejen své účty, ale i klíče od pokladny. A teď tam chybí dvaatřicet korun. Jak to strýcovi zodpoví? Bude si určitě myslit, že je ukradl, i když mu to možná neřekne. Ale bude ho to mrzet, pomyslí si, že projevil důvěru nehodnému. A František se z toho asi utrápí.

Strýc už několikrát otevřel a zval Villona k jídlu. Ale on jen zamával rukama nad hlavou, aby ho nerušil, a tak kanovník vždy odešel.

Musí chybu najít, i kdyby měl třeba svítit po klekání. Je to zakázáno a trestá se to, ale podstoupí i nové mučení vodou, jen když najde těch zatracených dvaatřicet zlatých.

Když v devět hodin zvoní klekání, kanovník znovu otevře.

„Tak co je s tebou?“

„Strýčku, pojďte sem,“ vyhrkne František. „Mně to nevychází,“ dodá s brekem v hlase.

Kanovník usedne vedle něho a trpělivě poslouchá jeho překotné vysvětlování, že „tady jsou příjmy, podívejte, na nic jsem nezapomněl, tuhle vydání, vidíte, účty jsem očísloval a tady si je přehlédněte –“ Několikrát ho chce přerušit, ale František zas jen mává rukama a mluví a sčítá, až zdrceně skončí, že chybí dvaatřicet korun.

Kanovník se směje.

„Básník jsi dobrý, ale počítat neumíš. Tady je vydání za koně, které jsi zařadil do příjmů.“

„Jak to? Statek Gonesse prodává hříbata, a to je přece příjem.“

„Ano, ale koupil jsem na omlazení krve koně z Meungu od tvého příznivce Tybalta ďAussigny.“

„Za šestnáct zlatých? To je zloděj. Ale když vy taky napíšete: Kůň – 16 korun. Kdo má vědět, že to je vydání? Příště to napište pořádně.“

„Tak zhasni a utíkej za kamarády. Dnes je, myslím, váš den.“

„Nepůjdu. Nechtěl byste se mnou chvíli posedět? Povězte mi, je to velký hřích, když někdo číhá na smrt druhého, aby se mohl ucházet o jeho ženu?“

Besedují spolu do desíti hodin, a pak jdou spat.

Nazítří je František líný a nechce se mu vstávat. Venku je nevlídno. Myslí na Kateřinu. Strýc ho vyslechl a pochopil. Kochá se představou, že leží vedle Kateřiny a něžně s ní rozmlouvá. A skutečně s ní hovoří, sice tiše, tichounce, ale přece jen nahlas.

Tu jeho snění přerve bušení na vrata.

V chodbě hlasy a hluk. Strýcova rozhořčená slova.

Rychle se oblékne a sejde dolů.

„Jménem krále. Jste zatčen.“

Seržantova pravice dopadne na Villonovo rameno.

„A proč?“ ptá se František udiveně.

„Z toho se budete zodpovídat jinde.“

Tu zasáhne kanovník:

„Ale mně odpovězte, pane: proč mého synovce zatýkáte?“

Seržant nemůže odepřít odpověď váženému a vysokému církevnímu hodnostáři. Ledabyle mávne rukou:

„Včera se vloupal do domu U bílého psa.“

„To je lež!“ zvolá kanovník. „Můj synovec by se ničeho takového nedopustil.“

„Váš synovec je známý ničema.“

„Ničema jste vy.“

„Důstojnosti, neunáhlujte se. Urážíte úředníka krále.“

„Můj synovec byl včera po celý den doma. Byl jsem s ním celý den a mohu to odpřisáhnout.“

Ještě nikdy František neviděl strýce tak rozhořčeného. Ještě nikdy ho neslyšel tak křičet.

„Důstojnosti, své svědectví račte uplatnit u soudu. Já nemohu na zatčení nic změnit. Provádím jen rozkaz.“

„Odveďte ho tedy. Ale běda vám, nebudete-li s ním šetrně zacházet. Bratře Theofile! Vůz! Hned! – Spoléhej na mne, Františku. Vím, že jsi nevinen. Bůh tě provázej. – Bratře Theofile! –A kde vy máte vůz, seržante?“

„Přišli jsme pěšky, Důstojnosti, není to daleko a –“

„Nestrpím, abyste mého synovce potupně vedli ulicemi, když se ničeho nedopustil. Pojedete na prefekturu se mnou v mém voze.“

„Důstojnosti, zákon nedovoluje –“

„Zákon především nedovoluje trestat nevinné. Buď mě poslechnete – nebo půjdete bez Františka. Stačí krok – a bude na posvátné půdě kláštera.“

Seržantům nezbývá než se podvolit.

Do vozu se jich namačká všech šest a jedou k soudní budově.

Když seržant předává vězně strážím, šeptne:

„Opatrně s ním. Asi jsme šlápli vedle.“

Františka zavřou do cely.

To je přece pohodlíčko, říká si, když osamí. Kavalec s pokrývkou, stůl, židle, pěkné okno, místnost světlá a vybílená, žádné svinstvo… To je asi cela pro šlechtice. V takovém vězení jsem ještě nebyl. Biskup Tybalt ďAussigny by si měl vzít příklad. Ta bílá zeď mě láká, abych ji zasvětil.

Sáhne do kapsy a nahmátne peníz. Naškrábe jím na čistou zeď:

Jsem Franta Francouz, toho čert si váží,
vždyť rodná Paříž se mě zbavit snaží.
Teď šíje, na niž oprátku mi hází,
řve z plna hrdel, kolik prdel váží.

Obchází kolem s rukama založenýma na prsou a zálibně si prohlíží své básnické dílo. Pak si začne zpívat.

Strážný, který se prochází na chodbě, zaklepe na okénko ve dveřích:

„Klid! Zpívat se nesmí.“

„Copak já zpívám? Máte vy to ale hudební sluch.“ A zpívá si dál.

Asi za dvě hodiny za ním přijde právník. „Já jsem Garnier," představí se důstojně, ale Františkovi neujde, že jeho hlas má nasládlý přízvuk lidí, kteří se narodili k tomu, aby lízali paty mocným tohoto světa.

„Posaďte se, prosím, pane Garniere." František mu se zdvořilou úklonou pokyne na židli.

Právník přejde jeho nevázanost bez povšimnutí. „Byl jste spatřen, Františku Montcorbiere –"

„Mistr Montcorbier," přeruší ho vězeň.

„– jak jste se včera před sedmou hodinou večerní vloupal do domu U bílého psa. Ukradl jste tam…" Úředník se odmlčí a hledá v lejstrech.

„Co prosím?"

„Skříňku s klenoty v ceně čtyřiceti šesti zlatých korun."

„Už jsem se lekl, že toho psa."

„Skřínka byla nalezena poblíž domu U červené brány, kde bydlíte."

„Klenoty ne?"

„Nikoli."

„Zajímavý případ," na to Villon.

„Přiznáte-li se, soud bude mírnější v posuzování zločinu."

„Je mi líto, že musím soud připravit o rozkoš mírnějšího posuzování. Jen ať soudí bez milosti."

„Mistře Montcorbiere, vaše chování nemá obdoby."

„Nikdy jsem si nemyslil, že jsem tak původní."

„Jen si škodíte."

„Omyl. Vy mi škodíte."

„Nebudu se s vámi přít, mistře Montcorbiere."

„Ještě že se dovedete ocenit."

„Vaše drzost se vám nevyplatí."

„Já taky na zisk nehledím, ochotně se s každým pohádám zdarma."

„Poroučím se vám."

„Bylo mi ctí, pane Garniere."

Ráno druhého dne se dostaví velitel stráží a uctivě se Villonovi omluví, že ho zatkli neprávem. Podá mu dokonce pět korun, prý na odškodnou.

V okamžiku, kdy Františka propouští na chodbu, přiběhne právník Garnier.

„Zadržte! Právě došly námitky proti jeho propuštění."

A tak se Villon vrátí do cely.

„Kdopak má námitky?" ptá se.

„Magistr Poutrel, mistře Montcorbiere, jejž zajisté máte v živé paměti." Garnier se sladce uculuje.

„Poutrel? Profesor z teologické fakulty? Jak se mohl tak rychle dovědět, že sedím? Vždyť mě čapli teprve včera.“

„Váš věhlas básníka, mistře…,“ ušklíbne se právník.

„Jsem vám zavázán, pane Garniere, že jste tak neprodleně podal Poutrelovi zprávu. Nikdy vám toho nezapomenu.“

„Mýlíte se –“

„Vy se mýlíte, čekáte-li, že mě přivedete z rovnováhy. Co chce mistr Poutrel?“

„Sto šedesát korun, které mu račte dlužit.“

„Vloupání do teologické fakulty je promlčeno a dostal jsem od Velké královské rady milost. Sám to dobře víte. Nemohu proto být soudně stíhán.“

Úředník poklepává prsty na desky s listinami a po očku zlomyslně hledí na vězně:

„Mistr Poutrel vás také nežaluje pro zločin vloupání, nýbrž pro oněch sto šedesát korun, jež podle zákona má právo vymáhat, i když jste dostal milost. Dokud je nezaplatíte, nemůžete být propuštěn z vazby.“

„Pane Garniere, při vloupání nás bylo pět.“

„Ano, ale –“

„Se všemi pěti se už spisovaly protokoly.“

„Jenomže –“

„Ve všech pěti protokolech je psáno, že můj podíl na lupu činil sto dvacet dvě zlatých korun.“

„Nicméně –“

„Budu žalovat mistra Poutrela pro vyděračství, bude-li chtít jen o korunu víc.“

„V pokladně teologické fakulty však měl sto šedesát a přišel o ně.“

„Je mi líto.“

„Upozorňuji vás, že profesor Poutrel má právo na své straně.“

„Upozorněte Poutrela, že já také. Stačí, abych podal žalobu o vyděračství, a ctihodný mistr Poutrel bude sdílet vedlejší komnatu. Profesor ví, co by to pro něho znamenalo.“

Garnierovi nezbývá než couvnout:

„Složte tedy oněch sto dvacet dva korun.“

„Pošlete si pro ně ke kanovníku Villonovi.“

Úředník se líbezně usměje. V očkách mu zahraje:

„Zajisté chápete, mistře Montcorbiere, že to není náš zájem, to jest zájem soudu, nýbrž vás, obžalovaného. Chcete-li, abychom vám činili

prostředníka mezi vaší osobou a kanovníkem Villonem, musíte nás uctivě poprosit.“

„Ani mě nenapadne.“

„V tom případě zůstanete ve vazbě, dokud to neučiníte.“

„Vaše pohostinnost mě dojímá.“

„Chováte se jak otrlý zločinec, kterým jste.“

‚A vy jako schopný právník, kterým nejste.“

A tak František tráví na ředitelství druhou noc.

Nemá pochybností o tom, jak se věc bude vyvíjet. Proto byl tak sebevědomý a drzý. Strýc ví, že mám být propuštěn, a bude na mě čekat. Nepřijdu-li do večera, bude se domnívat, že jsem šel své propuštění s kamarády oslavit. Nevrátím-li se však ani do zítřejšího poledne, přijede na ředitelství zjistit, co je se mnou. Dozví se o požadavku Poutrelově a já nebudu muset slavný soud prosit, aby k strýcovi poslali pro žádané peníze.

Stane se, jak očekával.

Strýc nejenže přijel, ale dostavil se už v osm hodin ráno i s penězi, neboť Františkův přítel seržant Hutin Moustier zašel hned večer po službě do domu U červené brány a kanovníkovi řekl o zákroku profesora Poutrela.

František se při odchodu z cely obrátí na velitele stráži a poznamená:

„Máte to tu docela útulné. Ale příště mi sem dejte papír a psací náčiní.“

Nato se staví ve strážnici u Moustiera a řekne mu, že se sejdou večer v šest u Vozu a on že bude tentokrát královským hostitelem.

V kapse mu totiž zůstalo oněch pět korun, které mu včera velitel stráží nabídl jako odškodnění.

Za několik dní bude prosinec. Včera začalo sněžit. Mírný mrazík udržuje sněhový povlak na střechách. V ulicích je čvachtanice.

Zdá se, že zima bude tvrdá.

Kolem prefektury jde Villon. Namířil si do ulice, kam chodíval před šesti roky jako vítaný host: do ulice, kde má dům rodina de Vausselles. Zatoužil spatřit Kateřinu a doufá, že snad ji zahlédne. Při pohledu na budovu prefektury vzpomene nejen na své nedávné uvěznění – od té doby neuplynul ještě ani měsíc – ale i na Roberta ďEstouteville, protože už domístodržiteloval. Před týdnem byl královským dekretem sesazen. František toho nelituje, domnívá se, že nemá jeho přízně zapotřebí, když přece žije mravným životem. Ostatně při posledním Františkově zatčení prý se místodržitel na svého chráněnce tuze zlobil, třebaže byl uvězněn nevinně. Povídal to Moustier. Právník Garnier si totiž stěžoval, že Villon

zesměšňuje soud a jakékoli rozumné pořízení s ním je vyloučeno. Robert ďEstouteville se rozčilil a řekl Garnierovi, že k němu měl přijít hned, on že by s tím pisálkem zatočil.

Nový prefekt prý je neúprosný, nedá se podplatit a nebere ohled na žádné známosti a vlivné strýčky. Má rád stručnost a je v ní tak důsledný, že jeho rozkazy jsou často nesrozumitelné a lze si je vysvětlit i v opačném smyslu. Zato však má na fízla nevídaný smysl pro humor. Ten by se na Františkovu prostořekost rozhodně nerozzlobil.

Villon se postaví do tmavého průjezdu proti Kateřininu domu, aby ho neviděl Noel Joliz, kdyby snad vyhlédl z okna. Chvíli tam stojí, až ho roztřese chlad. Když už se chce vzdát a odejít, rozletí se dveře a jedna ze sester vyběhne na ulici. Zdá se rozrušena. František jde za ní. Vidí, jak vchází do apotéky při benediktinském klášteru. Za chvíli se vrací s plátěným sáčkem nějakého léku. Utíká.

Františka přepadne strach, že se něco stalo Kateřině. Vtrhne do lékárny. „Dejte mi… Žáha mě pálí."

Tlustý mnich vybírá z nesčetných zásuveček a pytlíčků a krabiček a nádobek koření, brouká si přitom a znalecky odhaduje vůni směsi, kterou připravuje.

„Před chvílí tu byla paní Ludvika, viďte? Copak se jí stalo?" zeptá se Villon.

„Ale chudák Noel Joliz… Znáte ho?"

„Jen… tak…"

„Přitížilo se mu, už nikoho nepoznává. Poslal jsem mu nejsilnější koření, ale už nic nepomůže. Víte, namíchal jsem mu tam něco… aby necítil bolesti… Chudák, takové nadání… Říkala, že mám hned poslat bratra zpovědníka. Čekáme už několik dní, že mu budeme muset dát s lékem i poslední pomazání. Chudák, takové nadání… Šáleček odvaru po jídle, pane."

„Kolik jsem dlužen?"

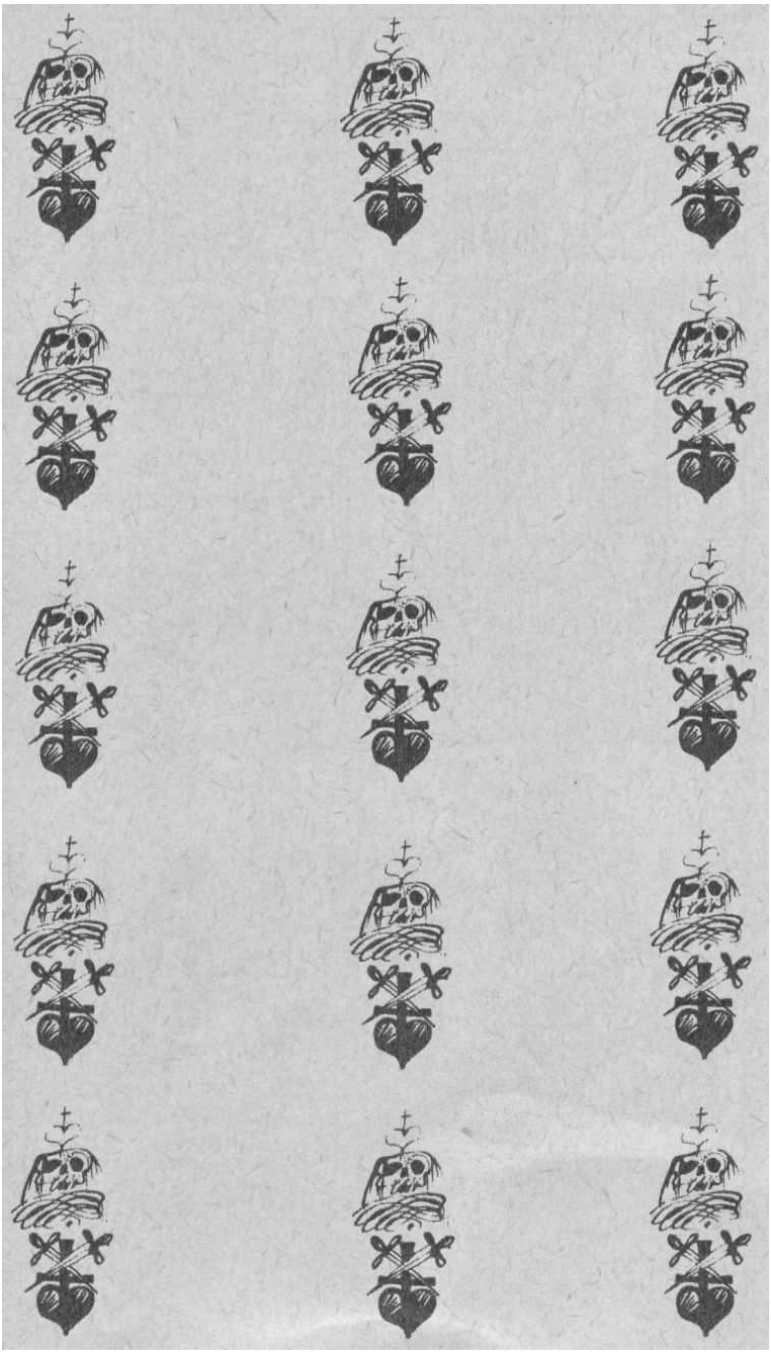
„Když máte, dáte, když nemáte, Pán nám to vynahradí, neboť je psáno: Pomáhej bližnímu svému. Jen když se vám uleví…"

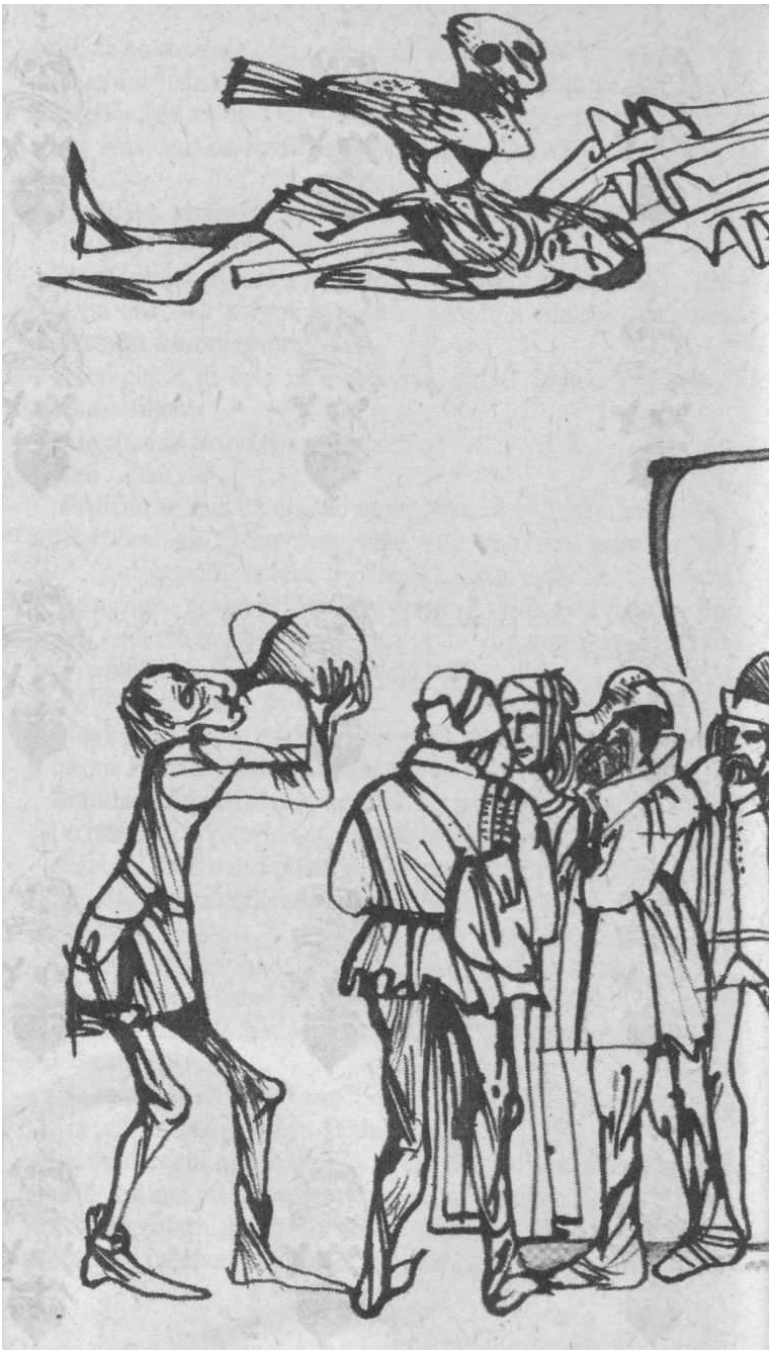
František zaplatí zlatou korunu, kterou ráno dostal od strýce.

Do hospody U vozu přijde už zase bez peněz.

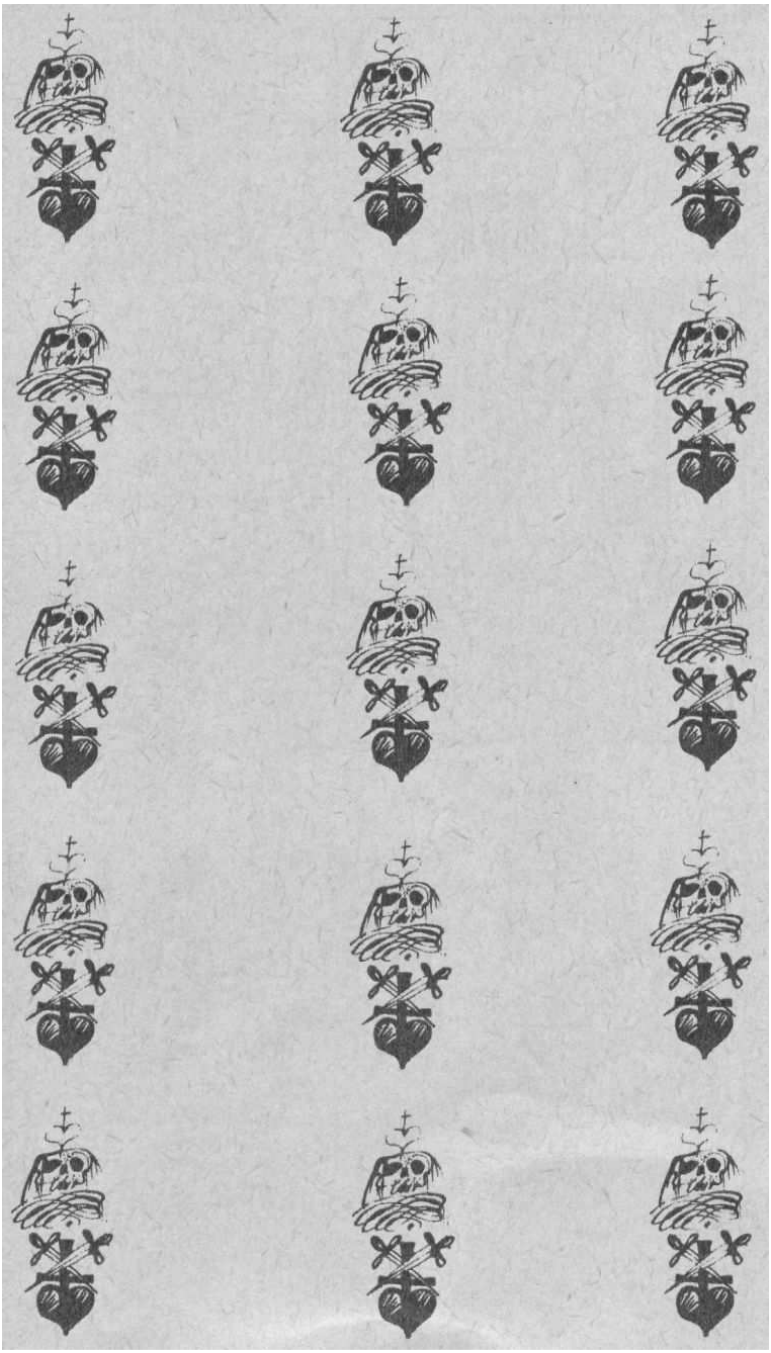
„Pánové, dnes mám platit já, ale jsem na dně. Zaplaťte za mne někdo džbánek morillonu, a pak půjdeme ke mně. V kuchyni se něco najde."

Robert Dogis už má v hlavě. S úspěchem složil zkoušku u profesora Poutrela a oslavuje. Pichard zkoušku neudělal, a tak zapíjí smutek. Seržant Moustier vždy drží krok s ostatními a přizpůsobuje se i dnes.

„Na co budeš pít ty, Villone?“

„Na její ztracenou krásu. Budu se ženit.“

Nic je nemohlo víc ohromit A nic než to je nemohlo přimět k ještě většímu pití. Nové džbánky zvoní na stole. Hlahol u jejich stolu láká ostatní hosty. Lavice se přisunují. Bohatí obchodníci a zazobaní měšťané se dají strhnout k štědrosti. Duchaplný básník dá k lepšímu písničku. Za chvíli ji zpívá celá hospoda. Rozehřátí hosté objednávají pečeně a omelety. Pánve cinkají. Kostky hrčí. Štěstěna mění tanečníky. Z kuchyně zavání skopové na hříbkách. Vtipy kolotají jako hvězdy ve vesmíru. František, třebaže pije nejvíc, se má na pozoru, aby neprozradil Kateřinino jméno, neboť na něho dotírají, kdože je ona vyvolená. Sem tam se mu ozve svědomí, že Noel Joliz možná ještě žije a on že tady… A i když nežije, není správné, aby… Ale hlas svědomí, ostatně nikterak pronikavý, umlčí vždy ještě hlubším douškem a ještě rozpustilejší písničkou.

Když je devět hodin a na Sorbonně vyzvánějí klekání, potácivě vstane.

„Jde se domů.“

„Kam bys chodil? Teď je zábava nejlepší.“

„Jsem spořádaný člověk –“

Bouře smíchu mu je odpovědí.

Na mrazivém vzduchu se za chvíli kymácejí ještě víc.

„Teď půjdeme ke mně. Strýc má čerstvý špek. Musíme to něčím zajíst. Je mi nanic. To za mých mladých let se pilo jinak. To se pitka předem rozvrhla. Aby najednou nebyla mezera, kdy člověk má plný džbán, a nic k jídlu. Pánové, taková pitka, když ji pořádali ještě Régnier z Montigny nebo Colin Cayeux blahé paměti –“

„Kdo to byli?“ ptá se Roger Pichard tónem, kterým už předem pochybuje o výjimečnosti jmenovaných mužů.

„Jděte k šípku. Vy nejste žádní vzdělanci. Taková pitka, to byl koncert, kdy nástroje do sebe lahodně zapadaly, a ne taková vrzanina, kdy se hodinu tluče do bubnu a hodinu brečí na flétnu. To za mých mladých let –“

„Kolik je ti vlastně?“ Robert Dogis ho obejme kolem ramenou.

„Dvaatřicet. Teprve mi bude. Posledního května.“

„Tak je ti jen jedenatřicet. Ještě není ani prosinec. Žiješ rok dopředu.“ Robert ho dloubne loktem do žebra. Nízká brada se mu ve tmě ztrácí úplně.

„Rok? Je vidět, že tě z filozofie zkoušel ten mamlas Poutrel. Ten taky neumí počítat. Pánové, jsem napřed o pět let, rovná se pět set.“ František se marně snaží srovnat krok, kdo z nás to pořád plete, já nebo Robert?

„Copak počty jsou filozofie?“ vyhrkne seržant Moustier, ale ničím si není jist, ba nebyl by si jist ani ve stavu střízlivém, tihle vzdělanci dovedou zmotat tak jasné věci…

„Jako že člověk je prach a popel, jak praví Písmo, a jako že dílo mé přetrvá věčně mou smrt, jak praví Ovidius.“ Villonův jazyk je čím dál lehčí.

„Písmo říká taky něco o perlách. Jenomže ty tvoje jsou černý,“ ušklíbne se hezoun Pichard.

„Ty jsou nejvzácnější,“ odsekne Villon.

„Dal bych přednost tomu špeku,“ suše vpadne seržant Moustier. Ty akademické hovory ho začínají zmáhat.

„Jak vidím, jsi taky o pět set let napřed,“ štípne ho František, aby se sebral.

„Hurá za špekem!“ Robert Dogis se dá do běhu. Ostatní za ním. Za chvíli Pichard sklouzne a upadne do bláta. Zvedají ho a pod rouškou dobré vůle jím smýkají v bahně. Smějí se na celou ulici. Pak utíkají dál, až nemohou. Opřou se o zeď jakési zahrady a zchváceně oddychují. Za chvíli pokračují v cestě, drží se za ramena a zpívají.

„Žila jedna krásná paní,
žena krásná k pohledání.
Majíc v práci pantatíka,
vzkázala si pro klerika.
Jak to klerik uslyšel,
do komory ihned šel;
nedbal nic na pověst svou
*a šel ležet s paní tou.“**

(* Z Písní žáků darebáků.)

Dokymáceli se do ulice svatého Jakuba, kde se soustřeďuje většina pařížských pisáren a úřadoven.

Robert Dogis náhle stane, rozkročí se, nadýchne se a z plna hrdla křičí na celou ulici:

„Hanba! Hanba! Fůůůj! Hanba –!“

Villon do něho rýpne:

„Neječ tak. Co je ti?“

„Nevidíte? Moustiere, strážce veřejného pořádku, zasáhni. Támhle se svítí po klekání.“ A znovu zaduje z plných plic: „Hanba! Zhasnout!“

František ho chce odtáhnout:

„Nech toho. Tam má kancelář mistr Ferrebourg.“

„A kdyby to byl sám rektor,“ řve Robert Dogis neodbytně, „nařízení je nařízení a pořádek je pořádek. Zhasněte!“

Villon jím zuřivě zacloumá:

„Vzpamatuj se. Mistr Ferrebourg má dovolení pracovat i po klekání. Je tajemníkem biskupovým.“

„Co je mi do toho? Zhasnout!“

„Je papežským notářem!“

„Ať mi vleze na záda! Hanba! Tím spíš má vědět, co se patří!“

„Je licenciátem církevního práva!“

„Čert ho vem i s jeho titulama. Hanba mistru Ferrebourgovi!!“

Ale to už i Moustier a Pichard se dali zvábit vyhlídkou na výtržnost, kdy by si mohli trochu zchladit rozpálené hlavy. Rozběhnou se pod osvětlené okno. Robert Dogis chytne Villona za kabát a táhne ho za sebou. Všichni tři pokřikují nadávky na mistra Ferrebourga a jeho písaře.

„Dejte pokoj,“ brání se Villon. „Nechci mít žádnou nepříjemnost.“

„Ty že jsi zločinec? Baba jsi! Bojíš se legrace, jakých se stane v Paříži dvacet za noc. Hoďte tam kámen do okna!“

Takového rozkazu ani nebylo třeba. Pichard už držel v ruce kámen. Mrští jím do okna osvětlené úřadovny. Několik sklíček, olovem spojených, se rozsype s řinkotem před dům.

Vzápětí se okno otvírá. Rozhořčený hlas zavolá do tmy:

„Koukejte mazat, uličníci!“

„To je ten tvůj Ferrebourg?“ ptá se Robert Dogis.

„Ne. To je první písař,“ na to mrzutě Villon. „A pojďte už.“

Jestli je ten Ferrebourg taky tak při těle jako ta jeho pravá ruka –“

„Ta jeho pravá ruka má obě ruce levé!“ vříská Moustier. V ohni vína zapomněl, že má večerní klid bránit, a ne jej sám rušit.

„Vy pacholci, chcete něco slíznout?!“ křičí z okna písař.

„Jsme k službám vám něco nasolit!“ odpoví krasavec Pichard.

„Na ně!“ zvolá písař.

V okamžiku se dveře domu rozletí a smečka písařů se vyřítí do ulice.

Strhne se rvačka. Villon dostane pěstí do brady. Na útěk nemůže pomýšlet, neboť se octl v chumlu zápasících těl, kdy rány padají hlava nehlava. Nezbývá mu než se bránit a tím se proti své vůli rvačky zúčastnit. Po Pichardovi někdo šlape. Villon ho srazí ranou do břicha. Na Moustiera se vrhli tři a přitiskli ho ke zdi. Bijí do něho bez milosti. Seržant volá o pomoc. František přiskočí. Jednomu podrazí nohy, druhého chytí za límec a smýkne jím do bláta. S třetím se chytí do křížku. Ale už jsou tu další tři, a ti

se zmocní raněného Moustiera a zavléknou ho do domu. Písaři jsou v přesile. Villon se brání, co mu síly stačí, a přitom myslí na útěk, než bude pozdě.

Vtom zahlédne lesk dýky. To Robert Dogis tasil.

Vrhne se na něj a chce mu zadržet ruku. „Schovej to, ty zvíře!“ křičí.

„Hleďme, známý mistr Villon,“ slyší hluboký a posměšný hlas. „A s dýkou. Vy ještě nemáte dost kriminálů?“

Villon spatří ve dveřích domu samotného mistra Ferrebourga. Vidí, že Robert Dogis stojí těsně vedle něho. Než však může vykřiknout a mistra varovat, Ferrebourg udeří Dogise pěstí do hrdla. Student se kácí. Několikrát se převalí v loužích a okamžik leží bez pohnutí.

„Utečte!“ volá Villon na Ferrebourga. Ale Ferrebourg neví; že zvolání patřilo jemu.

Náhle se Robert Dogis vyšvihne. Zuřivý a do nepříčetnosti rozžhavený bojem vrazí dýku do mistra Ferrebourga.

Je zle, bleskne hlavou Františkovi.

Mistr Ferrebourg je raněn do ramene.

„Vražda! Pomoc! Vrahové!“ křičí ze všech sil.

Villon nečeká, co bude dál. Dá se na útěk.

Robert Dogis i Roger Pichard za ním.

Seržant Moustier zůstal v zajetí Ferrebourgových písařů.

Prchají až ke klášteru U červené brány. Zmoženi usednou na lavičku před klášterem, na osudnou lavičku, kde před lety Villon smrtelně zranil kazatele Filipa Charmoye.

„Je zle,“ řekne sklesle Robert Dogis. Velká hlava se mu kymácí na suchém tělíčku.

„Už jsi vystřízlivěl, co? Trochu pozdě. Moustiera mají v rukou. Mne Ferrebourg poznal. Ostatní prozradí Moustier. Ráno nás přijdou sbalit.“ Villon je znechucen a na jeho hlasu to je slyšet.

„To nic,“ na to Pichard tónem, z něhož je zřejmé, že by rád ukonejšil sám sebe. „Takových rvaček se v Paříži strhne…“

Jenomže při nich není František Villon,“ poznamená básník suše.

„Přeceňuješ se,“ míní Robert Dogis.

„A není při nich seržant,“ pokračuje František.

„Jestli nás Moustier zradí –“ výhružně řekne Pichard a zahrozí do tmy.

„Bodejť by v tom zůstal sám. Povezeme se všichni,“ míní Villon.

„Jenomže ty jsi za nic nemohl. Jsi v tom nevinně,“ na to Robert Dogis.

„Ferrebourg i soud budou přesvědčeni o opaku.“

„Dosvědčím ti to. Přece tě v tom nenecháme.“

„Budete mít co hájit sami sebe. Ostatně proti Ferrebourgovi nic nezmůžete. Ferrebourg je přesvědčen, že mě viděl s dýkou.“

„Vždyť jsme proti němu tři. Dýka byla jen jedna. A bodl jsem ho já, to přece viděl. Na tobě to nezůstane.“ Robert Dogis se na chvíli odmlčí. O čemsi přemýšlí. Pak řekne: „Budu koukat vzít toho na sebe co nejvíc. Nakonec je to pravda, sám jsem to spískal. Mně se tak moc nestane. Pocházím ze Savojska – a Savojsko uzavřelo přátelskou smlouvu s královstvím francouzským. V rámci této smlouvy na mne vezmou co nejmírnější měřítko, aby Savojsko nemohlo namítat, že Francie smlouvu nedodržuje.“

„Na to bych nespoléhal,“ zchladí ho František, předkloní se a hlavu schová do dlaní.

„Zrovna před měsícem se stala podobná věc jednomu krajanovi,“ trvá Robert Dogis na svém. „Studuje lékařství. Porval se se stráží, jednoho seržanta těžce zranil dýkou a několik jich pobodal. Dostal čtyři měsíce. To by přece šlo.“

„Ale nebyl při tom Villon,“ tvrdošíjně opakuje František.

„Nudíš nás. Dobrou noc. Ale pamatujte si: všecko sveďte na mne.“

Rozešli se.

Villonovi nezbývá než jít také domů. Na slaninu už nebylo po noční výtržnosti ani pomyšlení. Zachmuřeně odmyká klášterní fortnu. Srdce má těžké. Nedá se oslepit růžovým světlem, které na případ vrhá Robert Dogis. Je možné, že on, savojský poddaný, dostane malý trest – ale není možné, aby vykoupil a sňal hříchy za Villona. Nevadí, že jsem se ničeho nedopustil. Mistr Ferrebourg bude svědčit proti mně. Rána dýkou, kterou utržil, ho rozhodně nenaladí smířlivě.

Nesmí ztrácet čas. Ač nerad, musí vzbudit strýce a vše mu povědět. Ráno by možná už nebylo na zpověď kdy. Prefektura si pospíší, aby ho znovu dostala do spárů. Právníku Garnierovi to jistě bude činit náramné potěšení.

Lehce zaklepe na strýcovu ložnici.

„Tos ty?“

„Bohužel.“

„Pojď dál. Není zamčeno. Ještě nespím.“

František zkroušeně vstoupí.

„Nemůžete spát, strýčku?“ Hlas se mu chvěje.

„Stáří. Myšlenky mi nedají pokoje.“ Kanovník mu nemůže prozradit, že to jsou myšlenky na smrt. Na smrt jich obou. „Co máš na srdci?“

Villon se svěří se vším podle pravdy od začátku až do konce. Svěří se i s obavami, že následky budou vážné.

„Věřím, že mluvíš pravdu. V tom případě to nebude tak zlé. Jsi příliš rozčilen. Já se na to dívám neosobně a klidně. Původcem výtržnosti jsi nebyl. Pral ses, ale jen v sebeobraně. Vlastně jsi jen přihlížel. Za to nemůžeš dostat víc než několik měsíců – v nejhorším případě. Kdyby byl na ředitelství ještě Robert ďEstouteville, postaral bych se, abys vyvázl vůbec bez trestu. Ale to víš, takhle se s něčím budeš muset vyrovnat. Nového místodržitele vůbec neznám."

„Vy tedy myslíte –"

„Jen buď klidný a jdi si lehnout. Máš smůlu. Lotroviny se na tebe lepí. Jako bys je přitahoval. Ale tohle se odbude lehce. Hned ráno pošlu pro obhájce. Znáš Pavla de Charly? Znamenitý právník. Před rokem dostudoval. Mladý, ale odvážný a bystrý. Právě včera jsem s ním mluvil o své závěti. Toho ti pošlu. A teď se na to jdi vyspat."

Jenomže František nemůže usnout. Ačkoli se kanovník neobává přísného trestu, Villonovi sedí v srdci můra. Má za sebou neslavnou minulost. Soud jí může proti němu použít. Teď, kdy Noel Joliz možná už dodýchal a kdy by se měl postavit vedle Kateřiny, bude sedět ve vězení a čekat kdovíjak dlouho…

Napadne ho, že by mohl prchnout z Paříže. Ale hned tu myšlenku zapudí. Útěkem by nic nezachránil. Naopak. Mohl by si přitížit. Bude lépe, když bude přítomen, aby se mohl bránit. Ostatně se s nasazením života nevrátil do Paříže proto, aby ji pro hloupost zase opouštěl. Vyhnanství má až po krk. A nové bloudění bez domova, bez prostředků a bez přístřeší by znamenalo jeho konec. Toho si je vědom. Jeho zdraví se dá na nějaký čas udržet vydatným jídlem, dobrým oděvem a pohodlnou postelí ve vytopené jizbě. Kromě toho tu je Kateřina. Nebude od ní utíkat nyní, kdy jí snad konečně dosáhne.

Usne vetchým spánkem, jenž se stále trhá.

Vsadili ho do cely, odkud před necelým měsícem vyšel jako vítěz, jako hrdina divadelní frašky.

Na zdi ho přivítá čtyřverší jeho epitafu, které sem čtveračivě vyryl.

Avšak jeho dnešní nálada je ponurá. Po chvíli přichází velitel stráží. Drží nařezané listy papíru, inkoust a psací náčiní. Mlčky to klade na stůl.

„Co to sem nesete?"

„Posledně jste si přál, abychom vám sem příště dali psací potřeby," ušklíbne se velitel. Zadívá se potměšile na Villona a čeká, co on na to.

František neodpoví a obrátí se k němu zády.

„Nějak vám pramen vyschl. To je škoda. Mysleli jsme, že s vámi zas něco užijem." Velitel odejde.

V cele je dlouhé a rozčilující ticho.

Potom slyší z chodby hlasy. Poznává, že vedou Roberta Dogise. Otvírají vedlejší celu. Jakmile strážci odejdou, začne tlouci na stěnu, aby se s ním dohovořil. Ale Dogis je zelenáč, nerozumí mluvě protřelých vězňů. Odpovídá údery beze smyslu, jen aby odpověděl na výzvu. Beztak ani neví, kdo to na něho tluče. A tak František zanechá pokusů o dorozumění.

Nazítří přichází Pavel z Charly, obhájce, kterého mu strýc slíbil. Má mladou, vážnou tvář s přísnými ústy a jasným, moudrým čelem. Vypadá jako laskavý kněz. Když znovu vyslechne vylíčení události, usoudí také on, že se není čeho obávat. Slíbí, že ještě téhož dne vypracuje obhajobu, neboť se domnívá, že přelíčení se bude konat velmi brzy, soudí-li podle toho, co slyšel o novém místodržiteli.

Villon pocítí úlevu. Obhájce se mu na první pohled zalíbil. Vyzařuje z něho energie. Vystupuje s jistotou. Je si vědom, že něco dovede. A jeho milá a dosud chlapecká tvář působí uklidňujícím dojmem.

Františkovi se zvolna vrátí dobrý rozmar. Strava je kupodivu hojná a ujde. Je sice chladno, ale na kavalci leží pokrývka. Kromě toho mu sem strážný dal ještě jednu důkladnou houni. Zdá se, že kanovník Vilém nešetří, aby Františkovi vazbu pokud možno zpříjemnil.

Třikrát přijde starý známý Garnier a ptá se na stále stejné podrobnosti. Villon už je mrzutý, ale třebaže s ním mnoho cavyků nenadělá, odpovídá k věci a slušně, aby si nepřitížil. Garnierovy škodolibé poznámky jako kdyby neslyšel.

Jednoho dne počátkem prosince – Villon vypočítal, že by mohlo být asi pátého – ho odvedou do soudní síně.

Na lavici obžalovaných se setká s Dogisem, Pichardem a Moustierem. Také obhájce Pavel z Charly už sedí na svém místě. Povzbudivě na svého klienta kývne. Na lavici svědků trůní mistr Ferrebourg v kruhu svých písařů. Tváří se pomstychtivě a jeho písaři se výrazu svého pána pochopitelně přizpůsobili. Mezi soudci spatří podlízavého Garniera, jak hrbí hřbet a uctivě se uculuje na hlavního soudce, nového místodržitele pana Jakuba de Villiers. Ten vypadá netečně, ale při pohledu na jeho kohoutí obličej Villon není na pochybách, že přelíčení bude spět bez průtahů k rozsudku a rozsudek že bude přinejmenším spravedlivý.

Garnier čte rozvrzaným hlasem obžalobu. František se k svému úžasu dovídá, že se pokusil o zákeřnou vraždu na osobě stavu duchovního. Ohromeně pohlédne na svého obhájce. Ale to už Pavel z Charly volá:

„Protestuji!“

„Námitky se nepřipouštějí,“ na to chladně místodržitel.

„Protestuji!“ vykřikne i Robert Dogis. Jediný já jsem měl dýku!“ Je rozohněný a slavnostně hrdý, že chce na svůj úkor zachránit kamaráda.

„Obžalovaný, mlčte,“ ostře ho napomene Garnier.

Místodržitel Jakub de Villiers se obrátí na svědky.

Mistr Ferrebourg se zvedne, je do fialová rudý rozhořčením:

„Dýku jsem viděl v ruce Františka Villona.“

„Mýlíte se, vždyť přece –“ znovu se pokouší namítat Robert Dogis. V rozhořčení vypadá ještě groteskněji než jindy, nechápe, že ho nechtějí vyslechnout, domnívá se dosud, že soudy jsou k tomu, aby se u nich našla pravda.

„Chcete snad tvrdit, že mistr Ferrebourg lže?“ hřímá patolízal Garnier.

„Nikoli, ale mýlit se může každý, a mistr byl příliš rozrušen a –“ Jaké jsou to metody, myslí si student, vždyť oni mě chtějí ukřičet, místo aby konali spravedlnost.

„Pochybuji, že budete moci dostudovat, pošpiníte-li své čestné jméno přátelstvím s vyvrhelem, jako je František Villon,“ řekne mistr Ferrebourg a upřeně hledí na užaslého studenta.

Robert Dogis neví, co má dělat. To už není okřiknutí, to už je dokonce vyhrůžka, tento soud je fraška, místo pravdy se tu chce prosadit lež.

„Přečtěte protokol,“ praví místodržitel.

Garnier čte. Popis výtržnosti se celkem shoduje se skutečností až na to, že rána dýkou se připisuje Villonovi.

„Obžalovaní, chcete podotknout něco na svoji obhajobu?“

„Původcem byl Robert Dogis,“ chabě namítá seržant Moustier.

„To je v protokolu,“ na to místodržitel de Villiers.

„Byli jsme opilí,“ ozve se Pichard. Jeho krása zplihla. Je tak ohromen neočekávaným průběhem soudu, že bezděčně a bezhlesně pohybuje ústy, jako by se chtěl ohradit.

„To tam je rovněž,“ sladce odpoví Garnier.

„Já jsem nikoho nebodl!“ zvolá Villon. „Ani jsem nemohl. Byl jsem beze zbraně,“ sopečně vybuchuje rozpálenými slovy. Nato ho přepadne záchvat kašle, musí usednout.

„To je pravda,“ potvrdí seržant Moustier. „Dýku neměl a hotovo.“

„Ano. To je pravda,“ znovu dodávají oba obžalovaní studenti.

Vykřikují na soudce a rozhořčená slova dotvrzují prudkými pohyby rukou.

„Spikli jste se proti soudu, abyste zachránili Villona!“ křičí Garnier a také on vymrští pravici vzteklým obloukem. Přestává to tu vypadat jako u soudu, výjevy připomínají spíš tržnici.

Františkův obhájce vyskočí. Dlouze švihne rukou v širokém černém rukávu. „Nikoli. Proti soudu se spikli svědkové, aby Villona zničili. Není v zájmu obžalovaných, aby sami sobě přitěžovali. Obžalovaní mluví pravdu. Jsou to mladí čestní lidé, jak správně podotkl mistr Ferrebourg. Nechtějí si vzít na svědomí nevinného člověka. Kdo z vás, páni svědkové, si ono břímě na svědomí vezme?“ Mluví klidně, rozvážně a důtklivě, až se Ferrebourgovi písaříci ošívají.

„Odnímám vám slovo,“ řekne místodržitel. V duchu však se mu poklonil. Ferrebourg mu byl odedávna protivný, ale co dělat? Já mám úřad, ty máš úřad…

„Zodpovíte si, mladíčku, že jste se mě opovážil nařknout z křivého svědectví!“ burácí Ferrebourg na obhájce.

„To sem nepatří,“ odbude ho místodržitel. Je rád, že se naskytla příležitost, aby ho trochu zpražil, naboba inkoustového. „Přečtěte rozsudek.“

Garnier povstává.

„Rozsudek?“ opět zvolá Pavel z Charly. „Teď je řada na obhajobě.“

„Vina tří obžalovaných je tak nepatrná, že obhajoby nepotřebují,“ na to místodržitel. „Vždyť ani nemají obhájce. A zločin čtvrtého obžalovaného vzhledem k jeho minulosti bude posuzován bez obhajoby. Přečtěte rozsudek.“ Ulebedí se v křesle, zdánlivě neotřesen. Už abychom to měli za sebou, tenhle Pavel z Charly vypadá nebezpečně. Ferrebourga s jeho nenávistí k Villonovi vem čert, ale co já –?

„Rozsudek tedy byl vynesen předem?“ opovržlivě a uštěpačně hřímá nebojácný obhájce. „Aniž se vyslechli obžalovaní? Protestuji.“

„Obžalovaní slyšeni byli. Sám jste na to před chvílí navázal, mistře Charly,“ usmívá se Garnier. Ale i jemu začíná být horko. Kdyby se do toho ten právníček chtěl řádně opřít, náš domeček z karet by spadl. A my nejspíš s ním.

„Ale soud nebral zřetel na výpověď obžalovaných,“ ohrazuje se obhájce, „soud se neporadil. Rozsudek vynesl předem. Protestuji.“

„Beru vám slovo. – Čtěte rozsudek.“ Místodržitel má dojem, že mu prasknou žíly na spáncích. Má tohohle zapotřebí kvůli nějakému Ferrebourgovi?

Garnier čte rozsudek:

„Hutin Moustier se odsuzuje pro přečin rušení veřejného pořádku k pokutě padesáti zlatých korun. Roger Pichard pro tentýž přečin na jeden rok vězení. Robert Dogis pro tentýž přečin s přihlédnutím k polehčujícím okolnostem a vzhledem k tomu, že byl silně opilý, na pět měsíců žaláře. František Montcorbier, známý pod jménem Villon, nenapravitelný a obávaný zločinec, se odsuzuje pro pokus zákeřné vraždy na osobě duchovní k trestu smrti uškrcením a oběšením.“

Ticho a dusno. Pak zavrzalo okno, jeden z písařů je otevřel. Opět ticho. Za oknem padá sníh; jako kdyby bylo slyšet ševel poletujících vloček.

„Obžalovaní, přijímáte rozsudek?“ ptá se místodržitel.

Pohled na Villona je směšný a dojemný současně. Stojí s pokleslými rameny, udiveně a s otevřenými ústy civí na Garniera a rty mu rozechvívá náznak hloupoučkého úsměvu. Zdá se, že nechápe. Nebo že nevěří.

Zvenku začíná vanout pronikavý chlad.

Tři z obžalovaných už odkývali, že rozsudek přijímají.

„Tak co vy, Montcorbiere? Přijímáte?“ ptá se místodržitel.

Pavel z Charly vidí, že rozum jeho klienta přestal pracovat; vidí, že si vůbec neuvědomuje, co se stalo, a že by byl v tomto stavu schopen rozsudek přijmout.

„Villone!“ vzkřikne v zoufalém úsilí vzpamatovat ho. „Nepřijímejte.“

Písař zase okno zavřel. Villon mlčí.

„Přijímáte?“ naléhá Garnier.

Ne, ne! dává mu znamení obhájce.

„Nepřijímám,“ řekne František mdle, je však zřejmé, že to vyslovil toliko pod vlivem svého obhájce a jeho vlastní vůle a vědomí že spí.

„Protestuji proti rozsudku.“ Pavel z Charly znovu povstal. Na tváři se mu zračí pohrdání a hněv. „Je neplatný a postarám se, aby byl zrušen. Soudní řízení se nevedlo podle zákona.“

„Pamatujte se, mistře Charly. Jste ovlivněn obžalovaným,“ praví Garnier chlácholivě a omluvně se usmívá na všechny strany.

„Nikoli. Je-li kdo ovlivněn, jsou to svědkové,“ tvrdě prohlásí obhájce.

„Beru vám slovo,“ na to místodržitel. Jediná možnost, jak ho umlčet, myslí si. A nepodaří-li se ho umlčet –?

„Berete-li mi slovo, chcete tím říci, že soud ještě přece jen není skončen?“ opáčí Pavel z Charly s rezavým výsměchem.

„Soud je skončen,“ nevrle ho odbude místodržitel.

„Pak nemáte právo mi brát slovo. Soud je skončen a já mohu mluvit, co chci. A já mluvit budu. Ještě jsou ve Francii soudy, kde se dostane

spravedlnosti, což její jest. Nemáte právo zničit nevinného člověka. Nevěřím, že někdo ze svědků bude tak podlý, že by to učinil. Ostatně byl slyšen svědek pouze jeden. Dáme mu možnost, aby se vymanil ze svého rozrušení a v klidu se rozpomněl, kdo ho opravdu bodl. A neví-li to, a to je při zmatku rvačky možné, ať mlčí. Ať mlčí a neničí člověka jen proto, že mu jeho jméno nelahodí v uších.“

„Odveďte odsouzené,“ nařídí místodržitel. „A vy nadarmo řečníte. Soud je skončen.“

„Není skončen. Poslední slovo bude mít parlament,“ odpoví Pavel z Charly.

„Snad nechcete podat odvolání?!“ zhrozí se Jakub de Villiers.

„Ovšem že je podám. Je to moje právo i povinnost.“

„Na začátečníka si počínáte s podivuhodnou jistotou,“ poznamenává místodržitel Jakub de Villiers naoko posměšně, ale už neklidně.

„A s podivuhodnou nerozvážností,“ dodá Garnier. „Nemyslíte, že se parlament nebude zabývat odvoláním notorického zločince Villona?“

„Nezabýval by se odvoláním proti rozsudku spravedlivému a zákonnému. Jenomže tento rozsudek není ani spravedlivý ani zákonný. Tady už nejde o osobu odsouzeného. Tady jde o samo právo, a to bylo zneuctěno. A tím se parlament zabývat bude. O to se postarám.“

„A nemyslíte,“ tvrdošíjně pokračuje Garnier, „že parlament bude váš počin posuzovat jako svévoli? Parlamentu jsou přece známy zločiny pana Villona. Jste teprve na začátku své dráhy, mistře Charly, a takové odvolání vám ji může znemožnit.“

„Však ta vaše právnická dráha taky dlouho netrvá,“ opáčí Pavel Charly. „Uvidíme, zda ji zkazí mně moje spravedlivé odvolání nebo vám váš nespravedlivý rozsudek. A nyní bych chtěl mluvit se svým klientem, aby mi podepsal plnou moc k mému právnímu zákroku. Uvědomujete si, doufám, že nemáte právo mi to zakázat.“

„Návštěva odsouzeného se vám povoluje,“ řekne místodržitel. Nato pokyne Garnierovi a mistru Ferrebourgovi, aby ho následovali do jeho pracovny k poradě.

Villon sedí za stolem a tupě zírá na zeď na své čtyřverší.

Jsem Franta Francouz, toho čert si váží,
vždyť rodná Paříž se mě zbavit snaží.
Teď šíje, na niž oprátku mi hází,
řve z plna hrdel, kolik prdel váží.

Obhájce mu povzbudivě poklepe na rameno:

„Už jste při smyslech?“ Neusmívá se, ale v hlase zaznívá nádech humoru.

František přikývne. Civí na čtyřverší. Potřetí čekám na smrt.

„Na ty verše se nedívejte. Náhrobní nápis je předčasný. Napište mi plnou moc k odvolání.“ Položí mu ruku na oči, aby se na verše nedíval.

„Má to vůbec smysl?“ František se pootočí na židli, odsune si jeho ruku s očí a cynicky se zašklebí. Vypadá jako čert na obrazu v chrámu Matky boží.

„Ztracenou věcí bych se nezabýval.“

„Mně přece milost nedají. To bych nesměl být já.“

„Nezoufejte. Nebudeme si, pravda, malovat svaté obrázky. Vaše minulost je zatracená a bude působit jako přitěžující okolnost. Ale máte štěstí, že rozsudek byl vynesen předem a bez slyšení obhajoby. A to je proti právu. Mysleli si, že jsem nováček a že to spolknu. Tím se sami lapili. Chtěli nastražit past mně, ale ona zaklapla za nimi. Kdyby mě byli nechali pronést obhajovací řeč, pak se formálně poradili a vyhlásili předem připravený rozsudek, pochybuji, že by odvolání bylo co platné, třebaže by se rozsudek zakládal na křivém svědectví. To křivé svědectví bych mohl těžko dokázat, protože s těmi písaři bych asi nepohnul. Bojí se Ferrebourga. Ale takto máte právo na své straně.“

„Zapřou to.“

„Nemohou. A oni to dobře vědí. Dělali, co mohli, aby mi můj zákrok rozmluvili. Je jim horko právě tak jako vám. Napište mi plnou moc. Jak vidím, dali vám sem psací potřeby.“ Vezme několik stránek a pročítá ledabyle načmárané verše.

František učiní, jak žádá. Potom řekne malověrně:

„Stejně to je pro kočku. Oprátka mě nemine.“

Pavel z Charly si sedne proti němu za stůl a zatřese jím:

„Poslouchejte mě dobře. Oprátka vás nemine, budete-li takhle smýšlet. Budou sem na vás chodit a budou na vás naléhat, abyste svou plnou moc odvolal a zákrok zrušil. Vyvzpomenou si všechno možné, aby vás zviklali. Jde o jejich postavení. Uvědomte si, že jediný váš podpis, možná jediné vaše slovo znamená vaši smrt. Mějte to na paměti a nic jim nepodepisujte. A kdybyste se necítil dost silný, vyžádejte si, abych byl vašim rozmluvám přítomen. Buďte svrchovaně opatrný. Váš život visí na vlásku, ale jen vy sám máte moc ten vlásek přetrhnout. Řádně si to uvědomte a důvěřujte mi. Buďte tu s Pánembohem.“

Balada ve jménu podrážděné Štěstěny

Mne Štěstěnou již dávní kněží zvali –
ty, Františku, mě vražednicí zveš,
ty bez jména, ty, pouhý prášek malý?
Ba skvělejší než ty jsem ťala též,
v jich žití kladla přítěž na přítěž –
a tobě teď je těžko v hanbě žít?
Vždyť nejsi sám – proč škemráš o soucit?
Zři v dějinách, jak ukrutnost mě baví:
co hrdin smetla jsem, a zem je tráví –
kdo proti nim, ty špíno, jsi, se ptám?
Tak jen se ztiš, změň tón svůj naříkavý:
ty, Villone, buď rád, ti povídám!

Já nezřídka se zvedla proti králi;
čas plním já – a ty mě dráždit chceš?
Já Priama jsem sklála, strhla valy
a jeho vojům sžehla hradby, věž.
A Hannibal? Já nehnala ho v řež?
Ten v Kartágu i s vojskem svým byl bit –
vítěz Scipio též musel mřít.
Hleď, Caesara jak senát žití zbaví,
hleď, Pompeia jak zničí Egypt žhavý,
v plen Jasona dám mořským hlubinám;
Řím s Římany jsem vrhla v požár dravý.
Ty, Villone, buď rád, ti povídám!

Král Alexandr, lstí i válek znalý,
chtěl do prachu i hvězdy smést – ach kdež!
Já mrknu jen – a už se z výše svalí!
Král Alfasar zas pad – to není lež –
co bojovník. Mých spádů nespočteš.
A spánkem zlý když Holofern se znaví,
jej bodne Judita – rek padá rvavý
v svém vlastním stanu v oběť nástrahám.
Co Absolón? Vlá za vlas kučeravý.
Ty, Villone, buď rád, ti povídám!

Tak, Františku, má moudrá řeč ti praví:

já bez Boha smět vládnout dle své hlavy,
tu na tobě nit zdravou nenechám:
ne jedno zlo, leč sto hned tě jich zdáví!
Ty, Villone, buď rád, ti povídám!

Mistr Charly se nemýlil.

Již nazítří přichází do cely Garnier.

„Jakpak se vám daří?“ ptá se vězně roztomile. Usedne proti němu na kavalec.

„Znamenitě,“ odpoví mu Villon a obrátí se k němu zády.

„To věřím, když máte tak výtečného obhájce.“

„Věru jsem nečekal, že bude tak skvělý,“ zavrčí Villon. Je ve střehu.

„Ani my jsme nečekali, že bude tak houževnatý, až přivede svého klienta do ještě většího neštěstí,“ suše naváže právník.

„Co tím myslíte?“ František se k němu prudce obrátí.

„Víte, co je mučírna?“ zeptá se Garnier důrazně. Pak bloudí očima po stropě.

„Mám ještě v živé paměti.“

„Byl jste snad dokonce někdy mučen?“ vyhrkne Garnier s hadím zásvitem v přivřených očích.

„V Meungu.“

„Tím líp. Poznal jste už na vlastní kůži, co to znamená. Nuže, připadá na mne trapný úkol oznámit vám, že vás to čeká ještě jednou.“ Hledí soustrastně a dojatě.

„Soud je přece skončen a rozsudek vynesen.“

„Není, protože pan z Charly proces obnovil. Bude se vyšetřovat znovu, a to se v takových případech děje vždy právem útrpným.“ Garnier ho poučuje trpělivě a otcovsky.

„To snad ne,“ hlesne Villon.

‚Ale ovšem. To byste měl vědět. Což vás na to váš obhájce neupozornil?“

„Ne.“

„Jak to mohl opomenout. Půjdete na mučidla a na nich učiníte pravdivé doznání. Nu a výsledkem bude rozsudek, který už znáte.“

„To přece není možné…“ Na čele mu vyvstaly studené krůpěje. Srdce jako by mu vystoupilo až do hrdla.

„Budete trpět zbytečně. Neboť na rozsudku se nic nezmění. Nehledě k tomu, že vaše odvolání bude posuzováno jako svévolné maření trestního řízení a podle toho se s vámi bude v mučírně nakládat.“

Villon mlčí. Představí si mučení vodou. A pak si vzpomene na mučírnu v Bourges, kam ho tehdy mladý soudce zavedl, aby při pohledu na rozžhavené nástroje promluvil.

„To je strašné," vzlykne a zaboří hlavu do dlaní.

Zuby se mu rozcvakaly, zmítá se prudkou třesavkou.

Právník ho chvíli nechá, pak řekne konejšivě: „Můžete si to ještě rozmyslit."

„Což si na tom já mohu něco rozmýšlet?" Zoufale hledí na Garniera, už nevypadá jako čert, ale jako nešťastník z očistce.

„Ale ovšem. Postačí, když řeknete mistru de Charly, aby odvolání nepodával." Právník mluví laskavě, zrovna jako kdyby ho hladil hlasem.

„Tak mi ho sem pošlete," přikývne Villon odevzdaně.

„Můžeme mu to říci za vás a ušetřit vás onoho trapného rozhovoru." Garnier se nepatrně ukloní a tváří se jako obstaravatel pohřbů při rozmluvě s truchlícím pozůstalým.

„Za mne? To přece nejde…"

„Jak by nešlo. Stačí, napíšete-li mu pár řádek, a my mu to odevzdáme."

František se na Garniera dlouze zadívá. Před očima se mu vybaví mučírna. Vybaví se mu také přímá a neohrožená tvář jeho obhájce. Vybaví se mu i Régnier z Montigny, jdoucí na smrt.

Vezme brk, namočí do inkoustu a píše. Podepíše. List složí a podá jej Garnierovi.

Garnier s ním vítězně spěchá k místodržiteli.

„Tady to máme! Nesmíme to dát Charlymu do rukou dřív, než to úředně zaprotokolujeme. Aby nemohl zapřít, že to dostal."

Jakub de Villiers list rozloží a čte:

Úžasný Pavle z Charly,

obdivuji Vás. Doufám, že jste už podal odvolání. Jestliže nikoli, učiňte tak co nejdřív. Jinak tady mezi těmi hady přijdu o rozum. Věřím ve Vás a tímto Vám znovu dávám plnou moc k jakémukoli zákroku mým jménem.

Váš doufající Villon.

„Pitomče," uleví si místodržitel, „tohle chcete protokolovat?"

Druhý den přijde za Františkem sám místodržitel a přinese mu k podpisu zápis o průběhu přelíčení.

Villon se obává léčky. „Doufám, že si to mohu nejdřív přečíst."

„Zajisté. Chcete-li, nechám vám to tu do odpoledne, abyste si to mohl v klidu prostudovat.“

„Byl bych vám povděčen.“

Odsouzenec probere zápis několikrát a velmi pozorně, nenajde v něm však nic, co by nemohl podepsat. Zápis zaznamenává podle pravdy a časového pořádku vše, co se na soudě mluvilo, dokonce i protesty Pavla z Charly. Podepíše tedy.

Ale hned příštího dne přichází Jakub de Villiers znovu a nese mu k podpisu tentýž zápis.

„Vždyť už jsem to jednou podepsal.“

„To bylo pro nás. Ještě je zapotřebí opisu, poněvadž se musí přiložit pro parlament k vašemu odvolání.“

„Počkáte si na to?“

„Chcete-li si to tu nechat, přijdu zítra.“

„Počkejte chvíli.“ Je podezřele zdvořilý. Něco není v pořádku, myslí si Villon. Pročítá zápis znovu. Protože jej zná už od včerejška téměř zpaměti, přesvědčí se, že slovo za slovem souhlasí s listinou včerejší. I podepíše opět.

Když místodržitel odejde, láme si hlavu přemýšlením, co vlastně ti prohnaní právníci kolem něho sledují.

Netrvá to ani týden a do cely se dostaví Garnier. Pod paždím nese desky s lejstry.

„Co zas na mně chcete?“ zavrčí odsouzenec.

„Jen podpis,“ ukloní se právník.

„Už zas? Tohle na mně ještě nikde nechtěli.“

‚Asi jste ještě nikdy nepodal odvolání. Mám tady jen maličkost. Osvědčení, že se s vámi ve vazbě zachází slušně, že jídlo je dobré, že vás nikdo netýrá a takové věci.“

„Dobrá. Ale pozměňte to trochu. Napište, že tomu tak je až do dnešního dne. Co kdyby se to od zítřka změnilo?“

„Jste příliš opatrný a nedůvěřivý. Ale jak si přejete.“ Garnier před Františkovýma očima pozmění text podle jeho přání a Villon podepíše. Poznamená ještě, že by rád mluvil se svým obhájcem. Garnier slíbí, že ho k němu pošle.

Pavel z Charly ho skutečně navštíví. Villon se mu svěří, že nemine den, aby něco nepodepisoval. Obhájce poznamená, že proti tomu nelze nic namítat, ale aby se měl na pozoru. Odvolání už podal a nyní že se musí vyčkat rozhodnutí parlamentu, a to ovšem může trvat i řadu měsíců. Ale rozhodně že se má křečovitě držet naděje na milost.

A podpisy neberou konce. Hned prohlášení, hned osvědčení, hned lékařská prohlídka a zápis o jejím nálezu, hned kněz se zpovědí a opět zápis o tom, že k němu přišel kněz ten a ten a pobyl u něho tak a tak dlouho. František čeká, že bude potvrzovat papír i na každý rendlík s polévkou a na každé použití odpadové nádoby. Dělá si z lejster kašpary a k podpisu připojuje posměšné verše.

Nechť odpočinkem věčným spí,
jenž neměl jídel plné stoly
a znal jen hlad, jak v břiše bolí.
Nechť světlo věčné se mu skví.
Byl bezvousý a plešatý,
jak oloupaná ředkev holý.
Nechť odpočinkem věčným spí.

Strast zchystala mu vyhnanství
a zadek mastila mu holí,
a přece řval, že nepovolí,
což bylo čiré bláznovství.
Nechť odpočinkem věčným spí.

V polovině prosince opět přichází Garnier. Nabízí mu, že se může projít na vězeňském dvoře – to že je odměna za vzorné chování.

Villon to uvítá. Po dlouhé době na čerstvém vzduchu. Nevadí, že mrzne a dvůr že je pokryt sněhem. Vidí Picharda i Dogise. Ačkoli s nimi nesmí promluvit, je rád, že je aspoň vidí a může se s nimi dorozumívat pohledy. Procházejí se tam i jiní vězňové a všichni se z procházky radují.

„Vy nemáte nic na hlavu?“ ptá se dozorce Villona. „Jistě vám je zima.“

František mávne rukou. Ale všimne si, že dozorcova slova slyšel Robert Dogis a bezděčně si sáhl na huňatou čepici.

Když se procházka skončí a Villona odvedou zpět jako prvního, přitočí se dozorce k Dogisovi:

„Kdybyste chtěl kamarádovi tu čepici dát, zařídil bych to.“

Robert Dogis rychle čepici sejme:

„Řekněte mu taky, že na něj myslím. A aby mi odpustil, že jsem to všecko spískal.“

Když se Villon vrátí do cely, nepřekvapí ho, že tam čeká Garnier s lejstrem k podpisu. *Potvrzuji, že jsem se dnes*, a tak dále, *procházel hodinu na vězeňském dvoře.*

Již chce podepsat, když ho ode dveří zavolá dozorce:

„Robert Dogis vám posílá svoji čepici.“

František je pohnut. Jde si pro ni. Kdesi v chodbě jsou otevřené dveře. Vznikne průvan. Část papírů s Villonova stolu spadne na zem.

„A vzkazuje vám, abyste mu odpustil,“ dodá strážný.

„Žádné bavení,“ zakročí Garnier. „Takové vzkazy jsou nepřípustné. Ani tu čepici bych vám neměl ponechat. Ale vzhledem k tomu, že jste nemocen a že se vzorně chováte, přimhouřím oko.“

„Budu taky podpisovat, že jsem dne toho a toho přijal čepici?“

„Dejte si pozor, abych vám ji nevzal. Tady podepište tu procházku, ať mohu jít. Nejste tady sám.“

Garnier je neobvykle břitký, myslí si Villon. Že by už byli dostali nějaký přípis od parlamentu?

Namočí brk a podepíše. Podává list Garnierovi. Právníkova tvář je zlá a nehybná. Tak se tváří ten, kdo nechce dát najevo, co má na mysli, napadne Villona.

Vtom pochopí.

Jediným skokem se octne na druhém konci cely. Podepsaný list tiskne na prsa.

Garnier za ním. „Spoutejte ho!“ křičí.

František se nerozmýšlí. Dvojím rázným trhnutím přerve list na čtyři kusy. Dva z nich nacpe do úst.

„Vypačte mu hubu!“ volá Garnier.

Ve dveřích stojí místodržitel.

„Už jednou jsem vám řekl, Garniere, že jste pitomec. Roztrhané nám to stejně není nic platné. Pojďte na oběd.“

Když je František sám, vyplivne papír a útržky složí do původního tvaru.

Potvrzuji, že jsem dnes, a tak dále, *přijal rozsudek smrti uškrcením a oběšením a zrušuji odvolání k parlamentu.*

Montcorbier

Nohy pod ním poklesnou. Na celém těle vyrazí studený pot. Jako omráčen sklesne na chvíli na kavalec. Rozhlédne se jako lapené zvíře, je-li ve své kleci opravdu sám.

Pak roztrhá útržky na zcela malé vločky a ponoří je do odpadové nádoby.

Kdyby tak Robert Dogis tušil, co svým dobrým srdcem málem zavinil. Uličníci. Já že jsem otrlý zločinec? A to se odváží vyslovit zákeřní vrahové

jako Garnier a nový místodržitel. I dozorce zasvětili do svého záměru, důkladně jej promyslili, i průvan zaopatřili, aby mi podvrhli k podpisu rozsudek smrti. Panstvo. Pan de Villiers, jenž se zve šlechticem. Vytvářejí a obrušují si zákony, aby mohli zdeptat prosté lidi.

V cele plynou dny a týdny ticha.

Již nepřichází ani Garnier ani místodržitel. Avšak ani Pavel z Charly ho nenavštíví. Jen dozorce přináší jídlo a žádné řeči s ním nevede.

Františka zavalí hrůza ze smrti.

Pokolikáté?

Vrátí se mu pochybnosti o rozhodnutí parlamentu. Zmítá jím strach a nejistota. Ze zdi se na něho výsměšně šklebí jeho vlastní vetše. Představuje si oprátku. Marně se utěšuje, že odsouzenec necítí žádnou bolest, že okamžitě ztratí vědomí. Představuje si mnohoramennou šibenici za městem, na ní se klátí viselci hned sem, hned tam, jak jimi vichr smýká, a vidí hejna vran, jak jim usedají na zčernalé hlavy a klovou jim oči.

> Kdož smíte žít, vy lidé, bratři, dál,
> teď nemějte k nám srdce necitlivá…

Vidí chodce, jak se s odporem a opovržením odvracejí od příšerné podívané a nezachvěje jimi ani jediný zákmit soucitu.

> Ne abyste z té zkázy měli smích!
> Spíš přejte nám, kéž Bůh nás hříchů zprostí.

Tu vzniká balada o oběšencích, nejnádhernější šperk poezie, jaký kdy byl vytepán: žalostná jako noční vítr, skučící nad hřbitovem a přinášející vůni zvadlých věnců; temná jako propastná beznaděj odsouzencova srdce, když zděšeně bije na poplach do věčnosti; slavnostní a důstojná jako zpěv varhan, hrajících Tedeum při posledním soudu; melodická, ach, tak dojímavě melodická, že se až hrdlo sevře soucitem nad zoufalcem, jenž zná tak lkavě zpívat; pokorná jako modlitba kajícníkova, jenž vysílá k Bohu nejsvětlejší paprsky své odevzdané duše, aby Pán mohl zřít i její černá zákoutí; pomalá, těžká a plynulá jako proud tmavé krve, prýštící ze smrtelné rány.

Touto básní odevzdal svou duši Pánu, skončil s marnostmi tohoto světa a dovršil své dílo, jako by vytříbený krejčí přiložil zlatou sponu na dovedně zhotovený šat; jako by dárce ozdobil nádhernou růží věnovanou knihu; jako by matka dodala ještě znamení kříže, když byla porodila dítě.

Náhrobní nápis
v podobě balady, který stvořil Villon pro sebe a své druhy, s nimiž měl být oběšen:

Kdož smíte žít, vy lidé, bratři, dál,
teď nemějte k nám srdce necitlivá:
neb za soucit, jenž k ubohým vás jal,
Bůh v soudný den též slitování mívá.
Nás viselců pět šest se tady kývá:
jsou schránky těl, pár příliš tučných břich,
už zhlodány v změť cárů prohnilých;
a popel, prach se stává z našich kostí.
Ne abyste z té zkázy měli smích!
Spíš přejte nám, kéž Bůh nás hříchů zprostí.

Že bratřími vás odsouzenec zval,
nám nesmíte vmést slova pohrdlivá,
ač zemřít dal nám soudní tribunál –
ne všichni moudří jsou, to už tak bývá.
Tak omluv nás, kdo zříš, co z nás tu zbývá,
i Ježíši a Panně v nebesích,
kéž s milostí nás soudí i náš hřích,
kéž uchrání nás pekelníků zlostí.
My mrtvi jsme, lpí prázdno na duších;
spíš přejte nám, kéž Bůh nás hříchů zprostí.

Déšť nasál nás a liják omýval
a úpal zas nás v černo vysoušívá;
houf krkavců nám oči vykloval,
rve obočí i vous ta cháska chtivá;
nás vozívá hra vichrů dovádivá
hned sem, hned tam, jak vítr do nás dých,
že neznáme, co mír je zesnulých.
Děr od ptáků jak v náprstku v nás dosti.
Vy chraňte se jít v našich šlépějích,
spíš přejte nám, kéž Bůh nás hříchů zprostí.

Slyš, Ježíši: vším vládneš z rukou svých,
nuž ostříhej nás od pout ďábelských,

ať úradků všech pekelných jsme prosti.
Teď, lidé, dost je šprýmů výsměšných,
spíš přejte nám, kéž Bůh nás hříchů zprostí.

Minou vánoce a přehoupne se Nový rok, ale stále žádné zprávy od parlamentu.

Pátého ledna se objeví Pavel z Charly. Jeho chlapecká tvář se radostně usmívá.

„Dnes parlament rozhodne."

Villon při jeho vstupu zazářil, ale pak opět zvadl.

„Myslel jsem, že už něco víte."

„Vím." Obhájce se na klienta čtverácky usmívá.

„Tak přece mluvte."

„Dozvěděl jsem se, jaký poprask odvolání vzbudilo. Parlament celé řízení prozkoumal. Předvolal si místodržitele a Garniera a dal jim co proto. Mám tam spolužáka, vypravoval mi to. Nevzmohli se na odpověď. Pokoušeli se popudit parlament proti vám i proti mně. Ale nepovedlo se jim to. Napsal jsem to tak, že se nemohli hnout. Nechci se vám tu holedbat, ale víte, mám radost, že se mi to tak podařilo. Nemyslete si, že jsem to nějak sáhodlouze rozbíral. Napsal jsem to zcela stručně. V několika větách. Rozumíte? Tak, aby to křiklavé bezpráví bilo do očí v těch několika větách. Tím se dosáhne otřásajícího dojmu. Dlouhé výklady by pravdu jen zbytečně zastíraly a zatemňovaly. Máme to dobré, oprátka nebude."

„To není jisté. Konečné rozhodnutí padne teprve dnes."

„Je to jisté. Jsem právník. Neřekl bych vám to. Znamená to mnoho pro vás i pro mne. Získal jsem si jméno dobrého a neohroženého právníka. Kdežto Garnier – tomu odzvonilo. Zvítězili jsme."

Nazítří skutečně přichází Pavel z Charly s vítězným pokřikem, doprovázen podmračeným místodržitelem a schlíplým Garnierem. Villonovi podá listinu s důstojnou pečetí.

František nejdříve obejme obhájce a škodolibě se zazubí na oba soudce. Potom teprve rozvine listinu:

„Parlament přešetřil rozsudek místodržitelův a jeho náměstka proti mistru Františku Villonovi. Jmenovaný se odvolává proti rozsudku smrti oběšením a uškrcením. Nařizuje se zrušení předcházejícího řízení i ortelu. Ale pro špatnou povahu se jmenovaný Villon vypovídá na deset let z města, z pařížského prévôtství a hrabství."

František se Garnierovi zasměje do obličeje.

Slova se ujímá místodržitel Jakub de Villiers:

„Františku Villone, nyní opustíte vězení a v doprovodu dvou biřiců se odeberete k branám města, do něhož je vám po deset let zakázán přístup.“

František se zarazí. Hned? Bez peněz? Bez pořádného oblečení? Teď v zimě? Bez rozloučení se strýcem, s mistrem Parlanem a – s Kateřinou?

„Okamžik, pánové. Dovolíte-li, budu ještě po několik dní zneužívat vašeho vzácného pohostinství.“ Usedne za stůl a chopí se pera.

„Co chcete dělat?“ ptá se Garnier. Vymění pohled s místodržitelem.

„Napíšu odvolání,“ zavýskne Villon, aniž vzhlédne od papíru. „Vy jste se nějak namlsal,“ usměje se Pavel z Charly.

„Přece se nechcete znovu odvolávat,“ pozastaví se Garnier. „Tentokrát jsme vám přece –“ nic neudělali, dodá už v duchu, aby si nezadal.

„Ale ano, chci.“

„Teď už je to opravdu svévole!“ zvolá místodržitel.

„Mějte strpení. Hned jsem hotov.“ A už čárá po papíře a směje se veršům do kroku.

Mých smyslů pět: tož zrak i sluch i chuť
i čich i hmat, ten taky, toť se ví,
a společně i každý hříšný úd
nechť uznale se v řadě projeví:
„Nejvyšší soude, nedals na hněvy
a uchránils nás trestu utracení.
Že jazyk sám teď dostatečný není,
by chválu vzdal, jež tobě příslušná je,
slyš, soude, všech nás vděčné velebení:
Tys z rodu ctných, co anděly jsou z ráje!“

A srdce mé, teď roztaj, roztav hruď:
tak v žule tvé nechť pláč se objeví,
jak v poušti zjihla vyschlé skály suť,
z níž Židé došli v žízni úlevy;
lij proudy slz, lij díků projevy:
měl namále tvůj tep a žilek chvění.
Chval soud, neb v celém světě si ho cení,
jak Francie, tak dálné cizí kraje.
Jsi, soude, stvořen v božském navštívení,
tys z rodu ctných, co anděly jsou z ráje!

A zuby mé, teď každý řečný buď,
teď rozcvakej se díků výlevy
a hlasitěj než zvon, než trouba huď:
ne k žvýkání je čas, leč na zpěvy;
vždyť soud vám spasil vaše úsměvy,
že zrušil mi můj ortel oběšení.
Můj mrzký trup, tak hodný zavržení
jak hnusný vepř, co špínu z bahna saje,
ať též ctí soud, než rozsudek zas změní:
„Tys z rodu ctných, co anděly jsou z ráje!“

Leč o lhůtu soud prosím o třídenní,
bych sbohem dal a sehnal trochu jmění:
jsem na dně s penězi – a bída zlá je.
Ó slavný soude, neoslyš mé pění,
tys z rodu ctných, co anděly jsou z ráje!

„Můj právní zástupce laskavě předá mou žádost parlamentu.“

Garnier mu vytrhne list z ruky a zběžně do něho nahlédne.

„Vyloučeno. Přece nemůžeme připustit, aby si tropil šašky z nejvyššího soudu.“

Místodržitel se mu bez zájmu podívá přes rameno do papíru. Přečte první verš, přečte druhý a jeho kohoutí tvář oživí úsměv. Vezme báseň do ruky a usmívá se čím dál víc zeširoka. Když dočte, pokývne na Villona:

„Začínáte se mi líbit.“

„Trochu pozdě,“ posteskne si Villon uličnicky.

„Chcete ten nesmysl opravdu pustit k parlamentu?“ hrozí se Garnier.

„Je to žádost, i když trochu nezvyklá. Mistře Charly, vykonejte svou povinnost,“ dodá místodržitel.

Ještě téhož odpoledne se obhájce vrátí se zprávou, že parlament žádosti vyhověl a povoluje třídenní odklad.

Hovor uvázl na mělčině. Oba to pocítili a oba zmlkli.

Kanovník odpočívá v nejtmavším koutě záclonami zastíněné jizby. Je tu horce vytopeno, krb plane jako výheň, ale otec Vilém se chvěje. František sedí proti němu na koberci, vždy nejraději sedává na zemi. Váží strýcovy věty, které řekl, dříve než hovor zadrhl. Soudil ho, jeho i jeho mladý rozkotaný život. Soudil, ale neodsoudil, třebaže většina jeho skutků je v nejostřejším rozporu s kanovníkovými zásadami.

„Ne proto, že tě mám rád," řekl, „ale protože odsoudit je laciné a pohodlné a ješitné. Kdo odsuzuje, zpravidla se povyšuje. Ne, jsou větší a významnější věci na tomto světě než nezákonné a bezbožné přečiny jednoho člověka." Hovořil tiše a pomalu. Ne aby se rozmýšlel, ale protože mu mluvení působilo námahu. „A nejen na tomto světě, ale i nad ním," dodal.

„Jenomže učíte, strýčku, že Bůh právě ty bezbožné činy nad tímto světem odsoudí."

Kanovník se chatrně usmál. „Buď si překvapen, ale když říkám *nad tímto světem*, nemyslím tím ani Boha, ani nebe. Je tu ještě cosi jiného, co je nad světem, ale co tu zůstává a trvá a co od věků do věků vytváří životy lidí přímým působením. Nevím, zda mi rozumíš. S Bohem a nebem nebo peklem si to každý člověk po smrti vyřídí sám a je jednou provždy konec a nikdo dole o tom nic neví a nikoho tady dole to nijak nepoznamená. To, co mám na mysli já, nás obrábí a vytepává bez ohledu na to, je-li rydlo zlaté nebo rezavé."

Na to František neodpověděl. V tu chvíli se mu myšlenky rozbíhaly do stran, nebyl s to je soustředit. Nastávající rozloučení s Paříží a známé, třebaže vždy jiné a vlastně neznámé okolnosti vyhnanství dotíraly příliš, aby se mohl upnout k hloubání. „Budu o tom přemýšlet později," řekl pak.

„Nemusíš o tom přemýšlet vůbec," odpověděl mu strýc. „To je pro starce nad hrobem. Ale zrovna ne pro duchovní, kteří nadto ještě spravují klášter," dodal s nepatrným úsměvem.

Potom tedy zmlkli, protože se jim zdálo, že zabředli.

Sněží ještě venku? myslí si František. Taková chumelenice. To je při mém zdraví tak právě vhodné pro vyhnanství.

Vtom shledá, že se vlastně se starcem nudí. Viní se z nevděčnosti. Ale chtěl by odtud, třebas do té chumelenice. Najednou ho tu všecko tísní, strýcova moudrost, klekátko s křížem, prošlapaný koberec, bíle navápené stěny s tepaným talířem nade dveřmi.

„Po celý poslední rok jste smutný, strýčku. Buďte veselý aspoň poslední den. Zítra už u vás nebudu." Zachytí starcovy ruce v dlaních a snaží se je zahřát, ačkoli se sám třese chladem a rozrušením.

Kanovník hodnou chvíli neodpoví. Ten nezkrotný dareba chce, aby nebyl smutný. Jenomže páter Vilém není jen smutný: je nemocen. Rozčilení z neslýchaného rozsudku podlomilo poslední sloup jeho zdraví. Neutuchající starost o výsledek odvolání mu ještě přitížila. Několik dní před Františkovým návratem neopustil lůžko. Ale jakmile zaslechl známé divoké bušení na vrata, rychle zazvonil na bratra Bonifáce, aby mu pomohl

se přistrojit: sám už to nesvedl. Nakázal bratrům mnichům, aby se synovci nezmiňovali o jeho zdravotním stavu: chtěl se poslední tři dny Františkova pobytu v Paříži přemoci, aby neměl tušení, že je churav, a nedělal si ve vyhnanství starosti o starého strýce. Ovládal se silou opravdu nadlidskou.

František se naštěstí po oba prvé dny málo zdržoval doma, neboť obcházel známé, loučil se a popíjel. Kanovník nešetřil penězi, ví, že ani Villonovo zdraví dlouho nevydrží, bude-li opět žít ve vyhnanství.

Dnes je tedy poslední den. Poslední den, co se spolu vidí, drží se za ruce a hovoří spolu. Pak už se nikdy nespatří – až snad tam, kde není nemocí a vyhnanství a kde jen duše a hvězdy krouží v nekonečném víru. Poslední den a – a ten nezdara chce, aby byl vesel.

„Mám se radovat, že odejdeš?“

„Za deset let se vrátím.“

„Není mi třicet pryč jako tobě.“

„Strýčku, vy tady budete ještě v devětadevadesáti. Máte tak pevné zdraví.“ Neříká to konejšivě, v tu chvíli to myslí doopravdy. Příliš se zaobírá sebou, aby viděl do druhého.

„Jak myslíš. Budu hledět na tebe počkat.“ Přál by si, aby František co nejdéle zůstal, a současně se nemůže dočkat, kdy ho opustí, aby se už nemusil ovládat.

„Sbohem, strýčku.“ Vyhnanec náhle vstane. „Děkuji vám za všechno.“ Ne, déle tu v té záhrobní náladě nevydrží.

„Už? Máš čas do půlnoci. Je teprve odpoledne.“

„Půjdu ještě k mistru Parlanovi. A večer ke Kateřině. Ohlásil jsem se jí. Bude mě čekat.“

Kněz se přidrží postranního opěradla křesla, nakloní se a pevně na mistra pohlédne: „Věříš, že bude čekat deset let?“

„Nemá co ztratit. Teď už je vše jiné než před šesti roky. Víme oba, že patříme k sobě.“

„Jsem tomu ze srdce rád.“ Kanovník by chtěl říci více, ale nemůže. Slova, jež dříve přicházela sama, kdesi uvízla. Mívali si tolik co povědět, do pozdní noci spolu sedávali a hovor plynul s letícími hodinami, až jej musili násilím přervat – a nyní, ve chvíli rozloučení, mluví všedně a povrchně.

František kanovníka náhle a divoce obejme. Překotně ho líbá na tváře a na čelo. „Můj drahý, hodný strýčku! Sbohem. Jsem vám tolik vděčný za všecko. I za život. Sbohem!“ Vytrhne se a uteče. Neslyší již, že kanovník zvoní na bratra Bonifáce, aby ho uložil.

Ve vrátnici sebere bohatě naplněný tlumok, plaše pohladí bratra fortnýře a spěchá k řece.

Prudký mráz štípe do uší. Seina je zamrzlá. Z úst chodců vychází pára. Koník táhnoucí řeznickou káru se smeká po zledovatělé zemi. Po řece se klouzají děti a studenti. Pařížanky se halí do kožíšků. Villon hledí se zalíbením na jejich tváře, každá v sobě tají něco drzosti – ach, vy příznačné tváře pařížských žen s nejvýmluvnějšími jazyky na celém světě. Očima laská portály známých budov a naposled ho unáší proudící vzduch pařížského života.

Mistra Parlana tentokrát nezastihl nad knihou, ale u krbu, jak na stolku seschlými prsty narovnává paštikou namazané krajíčky.

Od jednoho starce jsem utekl k druhému, myslí si.

„Tak si pojď sednout, už tě čekám."

„Jak jste mohl vědět, že přijdu? Nevzkázal jsem vám."

„Myslíš, že jen básníci žijí kupředu?"

„Jenomže mně najednou připadá, jako bych byl něco zameškal."

Profesor potřese hlavou na znamení odporu, leč neřekne nic. Odvrátí se od Františka, a aby nezpozoroval náhlý výraz nepřekonatelného žalu na jeho tváři, upravuje pohrabáčem hořící polena. Četl jsem, můj milý, cos mi poslal, a vím, co jsi zameškal a co jsi předstihl. Před deseti roky – deset let! Jak je to dlouho v životě člověka – tedy před deseti roky jsem ti jednou řekl, že zvoní-li básník hrany, zvoní je obvykle sám sobě. A v tom, co jsem nyní od tebe četl, ty hrany zvoní. Tenkrát jsi mi vzdorně řekl: *Ať si!* Řekl bys to i nyní? Vím, ať půjdeš kamkoli, že to bude cesta bez návratu. Jenomže ty to nevíš, ty doufáš a věříš. Co bylo platné zrušení rozsudku? Mám před sebou odsouzence k smrti. Nesmím se k němu chovat tak, jako bych mu skýtal poslední pomazání.

Nahlas řekne: „Nejsi z těch, kdo zameškají, co je na světě chutného."

„Výčitka?'

„Pobídka, abys okusil moje krajíčky."

Jenomže tenhle stařec je věčně mladý, myslí si Villon. Vždy byl takový a stále se drží, stále odolává. Jeho jizba se valně neliší od strýcovy, snad je zaprášenější a ponuřejší, a přece mě neodpuzuje.

„Chtěl bych ti…" Mistr má něco na jazyku, ale neví si s tím rady, je v rozpacích a tváří se provinile.

„Hm?" broukne František s plnými ústy lahodného zákusku a ledabyle vzhlédne na profesora, který se nad ním tyčí v dlouhém taláru a skoro se v něm ztrácí, jak se rok od roku víc sesychá. Vyhnanec přitom nalévá víno, vždy tak u mistra Parlana činí, patří to už k zavedeným zvyklostem. Naplní

číše až k okraji, kdyby vlil o jedinou krůpěj víc, přetekly by, a jednu podá bakchickým gestem mistrovi, aniž ukápne.

Profesor drží pohár jako před pozdvihováním, očima stále brousí po hladině, brzo-li přešplíchne přes okraj, k přípitku se nemá. Chce stůj co stůj vyřknout, co má na srdci.

„Nerad bych… se tě dotkl… Přijmi to ode mne tak, jak je to míněno…“

Tak a teď přijde kázání, uváží Villon. *Odsoudit je pohodlné*, řekl strýc. Nu, mistr Parlan na to má právo. Nebude-li to příliš dlouhé, vydržím to v poslušnosti.

„Zkrátka tamhle máš několik zlaťáků,“ vyrazí profesor a zapýří se jako panna.

Vyskočil, objal ho, víno ztřísnilo talár. „Ne za ty zlaťáky, však vy víte.“ Znovu mu nalil. „Nač dnes, mistře?“

„Dnes si připijeme s básníkem Anakreontem – doufám, žes ještě nezapomněl na mé přednášky o starořecké literatuře. Začínal jsem v osm.

Hej, hochu, číš mi přines
a medosladkým vínem
ji naplň, řádné směsi!
Jsem sice stár, však více
než všichni mladí piji!
Vždyť pijeme-li víno,
starosti usínají!“

Profesor vypil jedním rázem a opět nastavil číši.

„Kam půjdeš?“

„Ještě jsem o tom nepřemýšlel.“

„Také to není důležité.“

„Myslíte, že mi to rychle uběhne?“

„Deset let – co je to v životě člověka? Vzpomeň si na svých posledních deset let.“ A přece ještě před chvílí uvažoval: *Deset let! Jak je to dlouho v životě člověka.*

„Ano – ale co v nich bylo.“

„Bylo. Byl bys příliš náročný, kdybys chtěl, aby se to opakovalo.“

„Připadá mi, jako kdyby se cosi končilo. Nevím, jak bych vám to vyjádřil. Myslím, že by ani nebylo možné, abych prožíval ještě jednou cosi obdobného. Régnier mrtev. Colin mrtev. Jan Vlk – toho jste neznal – mrtev. Nový král. Nový místodržitel. Noel Joliz mrtev. Poezie, jakou tvoří Karel Orleánský, mrtva. Rytířské turnaje – pouze dozvuky. Sláva

šlechtických hradů upadla. Do církve stále kdosi šťouchá. Univerzita pozbyla práv. Knihy se už neopisují, začínají se tisknout ve velkém počtu. Italští stavitelé budují chrámy zcela jiné, než se stavěly dosud. Malíři se nebojí nahoty a jsou opilí pohybem. Lékaři chtějí proniknout do tajemství lidského těla. Víte, všecko je najednou nějak jiné, nevím, jak bych vám to –“

„Já rozumím.“ A víc než ty sám. Cesta bez návratu. Tys na přelomu. Tvůj čas se končí.

„Nuž uchopme se číše
a nechme mudrování:
neb jaký prospěch kyne,
když starostmi se trápíš?
Co o zítřku my víme?
Je temný pro nás život.
Kdo chce, ať jen si hloubá
a louská svoje strasti!
My vesele pijme víno!“

Stěny i strop pokrývají zrcadla, jedno hledí do druhého a hrají si spolu a světlo, zalévající prostornou komnatu ze tří stran velikými okny, naráží na hladké plochy zrcadel, tříští se o ně v jiskřivý déšť a stéká po nich bohatým proudem jako pěnivý vodopád světla a jasu, nesčetněkrát zmnožený lesklým odrazem ostatních zrcadel, a rozlévá se na podlaze, vyložené perletí a zelenavým kamením, jako jezero sluneční záře, třpytí se na ploškách perleti a tichne na kamenných deskách, chvěje se v lehkém vlnění nad povrchem jako vzduch nad jezerní hladinou.

„Těšil jsem se na vás, Kateřino.“

Zří v zrcadlech množství ženských tváří, a je to tvář jediná, skloněná a smutná, zří černé vlasy, modře se lesknoucí, zří bělavou šíji nad širokým výstřihem a ve výstřihu rýhu mezi ňadry, vpravo, vlevo, před ním, nad ním tatáž povadlá, zklamaná ženská tvář s víčky sklopenými a pažemi teskně povislými do klína…

„Můžete mi odpustit, čím jsem vám ublížila? Můžete to někdy zapomenout?“

Jak je jiná, myslí si, už není vzdálená, cizí, uzavřená. Už není třeba být před ní ve střehu.

„Není co zapomenout,“ řekne jí měkce. „Nic nebylo. Teď teprve bude.“

„Já vás asi nikdy nepochopím…“

„Právě totéž jste mi řekla tenkrát. Vy už jste mě pochopila.“ Usmívá se na ni, přemíra citu ho bolí v hrudi. Je šťasten. Šťasten – nyní?

„Celý život jsem jen někomu ubližovala. Sestrám, Filipu Charmoyeovi, Noelovi, dětem. Nejvíce snad vám.“

Hledí na ni jako na zázrak, je opojen touto novou, poddajnou, vroucí Kateřinou.

„Máte nejméně ještě jednou tolik času, abyste to vynahradila.“

„Chtěla bych. Především vám.“

Neklopí oči, hanbí se, ale přiznává to s pokornou otevřeností.

„Už tím, že to říkáte, jste mnoho napravila.“

„Měla jsem být statečnější. Věřte mi, že… že jsem si tenkrát myslela, že tak bude nejlépe pro vás i pro mne.“

„Už je to tak,“ ušklíbne se trpce a odvrátí od ní zrak, „že člověk často udělá to nejhorší ve snaze učinit co nejlépe.“

„Změní se to, sám to říkáte. Vlastně se to již změnilo. Zamyslil jste se nad tím?“

„Stačí mi, že tu s vámi sedím, dívám se na vás a hovořím s vámi.“

Tu spatří na jejích rtech podivný úsměv a pochopí: jí to nestačí.

Vztáhne k ní ruku.

Kateřina se na ni zadívá: kostnatá ruka se zažloutlou dlaní, dlouhé prsty s citlivým hmatem, jež dovedou hladit, jež dovedou drtit. Nyní čekají, je tklivé jejich čekání. Ruka milovaného muže, ruka, která čeká.

Kateřina do ní svou ruku nevloží. Skloní se a přitiskne do ní obličej.

Druhá ruka mužova najde místo v ženiných vlasech.

Žena nepláče. Po tolika letech je zase opravdu šťastna. Saje štěstí dlouhými doušky a každým nervem svého těla. Není času, není myšlenek. Je jen láska. Je jen štěstí. Prchavý dotyk políbení a závrať velehor. Zavřené oči a rty, které hledají a nalézají. Vzdechy sladké bolesti a pronikavé vání vichřice.

A opět zří její tvář v zrcadlech, a už to není posmutnělá tvář zklamané ženy, v lících růžově tepe krev, ústa pootvírá touha a oči prohřívá oddanost, už to není posmutnělá tvář zklamané ženy, ale milující tvář dívčí, rozhořelá a vábící, zašlá krása se vrací do vrásek a zdušené jiskry do úsměvů.

Ty.

Já.

Jediné slovo.

Stmívání a za oknem sníh.

Tvář v zrcadlech zšedla a pozbyla výrazu určité ženy, i mužova tvář pozbyla svého jména a splývá s šerem.

Tma a na prahu loučení.

Již není tváří ani zrcadel, již není, co bylo já, již není, co bylo ty, není slov a není čekání.

Vánice a v doslechu půlnoc.

Proč opět já a ty?

Srdce jediné.

Biřici a jejich lhostejný doprovod. Sněhová smršť rve pláště. Tělo ještě prohřívá dotyk milovaných údů a na rtech voní sbohemdání nejkrásnějších úst. Až se vrátím, budu tě milovat, má růže rozvonělá, můj věčný návrate.

V městské bráně kvílí meluzína. Biřici zůstávají stát a já musím jít dál. Za branou cesta, ztracená ve sněhu a ve tmě, cesta do vyhnanství. Vánice hvízdá v uších a mráz smetl dotyk milovaných údů a sněhové vločky zchladily vůni nejkrásnějších úst.

Jsem sám.

Poryvy větru smýkají tělem. Tma noci a světlo sněhu. Kde končí cesta a kde začíná pláň?

Slyším píseň, znějící do věčnosti. Navzdory budeš zpívat, jako když život tepe křídloma do času, a potom sníh, plno sněhových hvězd kolem, padají, třpytí se, poletují, a potom už nic, potom už nic – –

DOSLOV

JARMILA LOUKOTKOVÁ se narodila v Praze 14. dubna 1923 a již na gymnáziu projevila mimořádný zájem o antickou literaturu, který se později na filozofické fakultě rozšířil i na oblast francouzskou. Její literární začátky se vážou k antice, ať už je to povídkový svazek *Jasmín* (1940), anebo první románová práce *Není římského lidu* (1949). Historickou kulisou románu je Řím doby císaře Nerona a básníka Petronia, Řím prvních desítiletí po narození Krista s pronásledováním křesťanů. Zatímco Sienkiewicz ve své světoznámé epopeji Quo vadis? líčí pozlátko upadajícího císařství ve velkolepých scénách gladiátorských her, krvavého pronásledováni prvních křesťanů či požáru Říma, Loukotková nám líčí Řím „zadních dvorků", Řím milostných i vražedných pletek provázejících Neronovu cestu ke slávě. Poučena Petroniovými Satirami o literárních a společenských poměrech, podává nám věrohodný obraz života dvora i ulice, nejvyšších i nejubožejších, nabitý dějem, plný lásky a nenávisti, víry i zrady.

Tento román je zajímavý i svou prehistorií. Původním hrdinou větší novely (Petroniův sen) byl básník Petronius, důvěrník císaře Nerona a soudce krásy u jeho rozmařilého dvora. Nacistická cenzura však zabránila vydání a autorka zpracovala petroniovskou látku v divadelní hře *Soudce krásy*, kterou na jaře 1945 přijalo Národní divadlo, ale pak pro naléhavější úkoly k realizaci nedošlo. Románová verze, která konečně po válce vyšla, je rozšířena dalšími autorčinými historickými studiemi na celkový obraz Říma z doby počínajícího křesťanství a Nero se stává plnoprávným protihráčem Petroniovým. A třebaže se Loukotková k dramatu vrátila již jen jednou, hrou ze života mládeže *Na život se jen čeká* (1969), v jejích románových dialozích dramatický potenciál nesporně cítíme.

Dalším neméně významným údobím antiky, které autorku zaujalo, je doba otrockých vzpour, ať už přímo Spartakova (*Spartakus*, 1950), anebo přítele Gavia, který se vrací ze Sicílie a znovu se pokusí sjednotit otrocká vojska (*Smrtí boj nekončí*, 1957), či předchůdce Spartakova Athénióna, který vzbouřil k spravedlivému boji sicilské otroky (*Pro koho krev*, 1968).

Historickému žánru zůstala věrna i ve svém zatím nejvýznamnějším literárním díle, rozsáhlé románové epopeji o básníku středověké Francie Villonovi, *Navzdory básník zpívá* (1957). Po pět století přistupují generace čtenářů k Villonovu dílu a ptají se, kdo byl jeho autor, jaký byl jeho život, z čeho se toto dílo zrodilo. Je-li ve Villonově případě možno dát na tuto otázku odpověď úplnější než u jeho básnických předchůdců, je tomu tak

především proto, že Villon byl nejen rváčem v životě, ale především v poezii. On jako jeden z prvních vnáší do poezie osobu básníka, jeho život, osudy, jeho zkušenost a učinil je páteří vlastního díla. Proto mohou ožít postavy Villonových básní, proto Jarmila Loukotková právem prohlašuje, že „nejdůležitějším pramenem a hlavním vodítkem při románovém zobrazení Villonova života bylo jeho básnické dílo“. Jako jeho překladatelka může pak autorka rozvíjet svou obraznost ne na dohadech a kusých historických údajích, ale na autorově vlastním vyznání. A tak vycházejíc z Villonových buřičských veršů, podává nám široce rozvržený obraz středověké Paříže, Paříže studentů, šlechtických paláců i vykřičených krčem, kde všude byl Villon doma a uměl vždy stejně obratně šermovat ostřím slova i dýky se svými soky v lásce i s královskými biřici. A stejně jako v prvním románu i zde se autorka snaží promítnout postavu básníkovu na pozadí doby, kterou žil. Zde se ji to podařilo zvlášť plasticky, protože Villon v sobě zrcadlí tuto dobu jako nikdo z jeho současníků. Za třicet let svého života poznal všechny její tváře, její líc i rub, byl vynesen na hřebeny jejích vln i smeten do jejích strží, od „ctného přijetí“ na knížecích dvorech až po trojnásobné odsouzení k smrti. Souběžně s tímto románem vychází jeho dobový pandán *Bůh či ďábel* (1957), rovněž ze středověké Francie, jehož hrdinou je oddaný spolubojovník Panny orleánské maršál de Retz, v němž je symbolizována rozháranost doby upadajícího feudalismu.

Především mládeži jsou určeny dvě autorčiny práce, dobrodružná *Liána smrti* (1968), která čerpá z otcových studií o jihoamerických Indiánech, a dívčí román *Vstup do ráje zakázán* (1969), v němž se autorka zabývá problematikou rozbitého manželství a vztahu dospívající dcery k oběma rodičům.

V poslední době se autorčin zájem obrací stále více k současnému společenskému románu s ústředním tématem ženina postavení v životě. *Dar jitra prvního* (1971) je psychologický román ze života intelektuální ženy, v němž jsme svědky hrdinčina svízelného hledání životního partnera, *Medúza* (1973) je zase román citového zrání děvčete, které přijelo do Prahy hledat slávu a bohatství, ale místo toho nachází jen pár prchavých známostí, lidskou špatnost a nespokojenost s vlastním osudem. Novou variantou „zločinu a trestu“ je *Odměna* (1975), v níž sledujeme příběh mladého muže, který z nevinných počátků se dostane až k vraždě.

Posledním románem, *Pod maskou smích* (1977), se autorka znovu vrací do Říma 2. století před naším letopočtem a v postavě básníka Terentia dává čtenáři nahlédnout nejen do pohnutých osudů jednoho z nejslavnějších antických dramatiků, ale i do celkové atmosféry doby.

Jarmila Loukotková má mimořádný vypravěčský dar, který spojen s pílí a poctivostí v zvládání historického materiálu vede k neobyčejně barvitému a poutavému líčení dějů sice dávno minulých, ale v jejích románech znovu ožívajících a burcujících. Za zmínku stojí i její práce překladatelská. Kromě již zmíněného básnického díla Villonova úspěšně přeložila i Rochefoucauldovy aforismy.

JAROSLAV ŠANDA

OBSAH

I Žák

I Staří a mladí 5
II U místodržitele 39
III Noční maškary 60
IV Přepadení 793
V Nejstarší a nejmilejší dcera královská 96
VI Ve jménu krále! 125
VII Poslední kázání 152

I Psanec

I Pláč na rozhraní 170
II Lože svatební 184
III Na dlani 191
IV V nový život 204
V Past 216
VI Vánoční nadílka 237
VII Dvě hostiny 251

III Šibeničník

I Klání 274
II Ve znamení smrti 295
III V zajetí 326
IV Osudné setkání 345
V Přijíždí vévoda – přijíždí král 360
VI Čas se naplňuje 388
VII Cesta bez návratu 407

Doslov 448

knihovna
lidové
četby 112

JARMILA
LOUKOTKOVÁ
Navzdory
básník zpívá

Ilustrace Vladimír Tesař
Medailon o autorce napsal Jaroslav Šanda
Verše Fr. Villona a Chrétiena de Troyes přeložila autorka
Obálka, vazba a typografie Jiří Rathouský
Vydal Československý spisovatel v Praze roku 1979 jako svou 4362. publikaci
Odpovědný redaktor Jaroslav Šanda
Výtvarný redaktor Miroslav Váša
Technická redaktorka Jarmila Mašková
Vytisklo Naše vojsko, n. p.,
závod 8, Praha 6
AA 30,88 (text 30,03, il. 0,85), VA 31,49
601/22/856. Vydání páté, v ČS čtvrté.13/33
Stran 512 Náklad 80 000 výtisků
22–031–79
Kčs 33,–

JARMILA LOUKOTKOVÁ
Navzdory
básník zpívá

François Villon je jméno, jímž podpisoval ve Francii v 15. století své verše básník, jehož skutečné příjmení toliko hádáme. Byly to verše buřičské a rebelantské, psané jazykem neučesaným a slovy nevybíravými. Znala je pařížská chudina i vysocí hodnostáři, znali je studenti i pařížští měšťané. Jedni je přijímali s bouřlivým nadšením, druhé popouzely k nepříčetnosti. Byl v nich skutečný život, nebyla to uhlazená dvorská poezie, na jakou byly choulostivé uši Paříže zvyklé. Byl v nich osud štvance, pronásledovaného a vězněného, rváče se životem i opuštěného milence. A tyto verše se staly Jarmile Loukotkové východiskem k široce rozvrženému románu, v němž před očima čtenáře ožije Paříž básníkova mládí, Paříž studentů, šlechtických paláců i vykřičených krčem, kde všude byl Villon doma, kde uměl vždy stejně obratně šermovat ostřím slova i dýky se svými soky v lásce a s královskými biřici. Studentské bitky, útěk z Paříže, vězení, toulky Francií – to vše se střídá v pestrém kolotoči Villonova života, který v daných podmínkách nemohl být ničím jiným než tragédií.